

El Sr. Juan de la Cruz de la Comp^a de
Jesu compró este libro, o lo comutó
por 25 rs.

Lo compró

BIBLIOTECA HOSPITAL REAL	
CALLE DE SAN JUAN DE LOS REYES 17	
NUMERO	17
SERIE	267

BIBLIOTECA HOSPITAL REAL	
CALLE DE SAN JUAN DE LOS REYES 17	
NUMERO	17
SERIE	267

445888112

DE
RVINIS

GENTIVM ET
REGNORVM *R-10097*

ADVERSVS IMPIOS POLITICOS
LIBRI OCTO
AVCTORE *de el R de la Compa de S. J. de San. S. B.*

THOMA BOZIO EVGVBINO
Presbytero Congregationis
Oratorij.

ACCESSERVNT INDICES DVO:
*Primus est Argumentorum, & Capitum: Alter
Rerum Verborumq; copiosus.*

*non indiget curat
1633.
et 1670.*

COLONIAE AGRIPPINAE,
Apud Ioannem Gymnicum, sub Monoce-
rote, Anno M. D. XCVIII.

*Cum Gratia & Privilegio Caesar. Maiest. ad sexennium,
Novo vero ac speciali ad decennium.*

SANCTISSIMO
PATRI, ET D. N.
CLEMENTI VIII.
PONT. MAX.

Eligio per actus suos diuinæ sapientiæ seruientes est finis, Beatiff. Pater, efficiens aliquo modo, ac forma felicitatis humanæ, non illius tantum, quæ in solis animi bonis consistit; sed illius etiam, quæ in bonis corporis atque externis, quæ temporalia dicuntur: ex vniuersis nanque istis ea conflatur. Homo enim constat animo, & corpore simul. Cum religionem dicimus, de vera loquimur, nam falsa est impietas, ac superstitio. Quod vero illa sit horum causa his libris manifestissimū facimus omni genere probationum. Quod si quis velit secus asserere, necesse erit, vt loquatur contra omnem partem Philosophiæ,

ac Theologiæ, contra omnium sapiētum decreta, contra totius naturæ consensum; ac refragabitur Ethicæ, Politicæ, Phisicæ, ac Metaphisicæ doctrinæ; repugnabit scriptis doctissimorum virorum, dictis Imperatorum, ac Regum maximorum; aduersabitur sapientibus omnium celebrium nationum, Iurisconsultis, Medicorum Principibus, Historicis, summis quibuslibet viris, euentis omnium gentium, & regnorum. Oportebitque, si verum dici à se cupit, vt Orbis hic totus pereat, alius ordo naturalium rerum dissimilis huic, qui est, atque contrarius instituat. Et quando factum reddi infectum nō potest, non tamen fiet, quin à religione extiterit felicitas temporalium bonorum. Enimuerō peruersitas hominum facit, vt ordo bene institutus peruertatur, temporalia bona malis adsint ad breue tēpus, & pariant grauiores ærumnas, ruinam ducant gentes, & regna, excidantque ab omni prosperitate, quæ in iustis solummodo persistit, à malis longe fugit. Idcirco cum vera religio maximè

op-

opprimetur, neque filius hominis, vt *Luc. 18.* Christus prædixit; inueniet fidem in terra, tunc corruent non modò populi, sed Orbis quoque hic aspectabilis totus; qui labefactatur, atque ex parte corrui, cum labefactatur & concutitur aliqua ex parte vera religio; quod certissimis euentis clarissimè probatur. Atque hoc est, quod Iurisconsulti in leges retulerunt, ius status, (quo nomine passim nunc Politici vtuntur) ante omnia consistere in sacris, & sacerdotibus; quorum nomen ob id sibi tribuere contendebant. ijdemque sanxerūt, primum Iuris gentium præceptum esse religionem, quæ parentibus, patriæ, vitæque ipsi præponatur. Quæ cum vera sint, conficitur ex illis, alia dominia nō tolli à dominio summi religionis Præfecti, verum singula subijci illi dirigenti, & ordinanti cuncta in Deum, qui operatus est, atque operatur vniuersa propter semetipsum; atque ideo vult vniuersa ad se referri, atque vt perducantur, efficit omnia. referūtur autem per religionem, religionisque. Præsidem primum à nor-

L. 1. §. huius D. de iust. & iu.

L. veluti. D. eo.

Pror. 16.

EPISTOLA

ma illius nō aberrantē. Diximus non tolli, sed subijci. nam licet eiusdem rei non possint esse insolidum duo domini, tamen alteri alterum dominium subijci potest, veluti vile, ac directum. Cum vero non subijcientur hæc dominia Pontifici maximo religionis, quatenus ab hac non declinat, ac propterea contra institutum Dei ingenitū rebus ob illam creantis cuncta, & gubernantis, fiet; tunc deficiente bonorū, rerumq; omnium, quæ generantur inter homines, sine generatione protinus omnium finietur inter ipsos, totusque mundus propter illos in Deum prouehendos factus cōsummabitur. Nam Deus mouet, inquit Aristot. intellectus, ac desideratus, nec moueret, atque ideo nullo modo tot, ac tanta generarentur, nisi intelligeretur, atq; amaretur: ad quæ nos mortales religio sancta perducit. Tunc etiam facta erit illa discessio ab obedientia Primæ Sedis, ac sinceræ religionis, quam S. Paulus prædixit, qui conuenientissimè describit, quibus gradibus ad tantas ruinas deueniatur his

Metaph.
12. text. 36.

2. Thess. 2.

ver.

DEDICATORIA.

verbis ad Timotheum scribens, in nouissimis diebus instabunt tempora periculosa, & erunt homines seipso amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemii, parentibus non obedientes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites sine benignitate, proditores, proterui, tumidi, ac voluptatum amatores magis quam Dei, habentes quidem speciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes, & hos deuota. Ex his enim sunt, qui penetrant domos, & captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur varijs desiderijs, semper discentes, & nunquam ad scientiam perueniētes. quemadmodum autem Iamnes, & Mambres restiterūt Moyfi, ita & hi resistunt veritati homines corrupti mente, reprobi circa fidem. Hos Sanctus quatuor gradus, qui fiunt ad ruinas, proponens, quorumlibet scilicet peccatorum, simulatione pietatis, schismatis, hæresis. Igitur, ut quæq; gens abscedit à vera pietate, simul etiã sensim procul fit à temporalium bonorū fructu. Pedetentim verò

†

4

solent

EPISTOLA

2.2.9.34.
art.3.

solent nationes ruere, quod nō contū-
nuò sinceram religionem repellant,
sed paulatim, superiorumque à quibus
gentes originem ducunt, merita ad-
huc durent. definit S. Thomas, qui
magis, ac minus abscedant à germana
pietate. Omnium maximè remotos
tradit esse hæreticos, quorum cuncta
lugemus ab efferatis gentibus vastari,
ac deleri. Hos Iudæi sequuntur, qui li-
cet angustijs multis concludantur, he-
reticos ad extremum duratione vin-
cunt. Post hos numerantur variarum
gentium Populi. verum Deo proximi
omnium sunt Catholici, qui tamen
in eadem specie peccati grauius delin-
quunt, & grauioris idcirco penæ sunt
rei, quàm superiores. vt mirandū nul-
lo modo sit, si incidant in varias ali-
quādo ærumnas. actumq; de his foret,
nisi sanctissimi inter ipsos viri essent,
qui casus ruentium populorum susti-
nent, ac merentur à Deo, ne subuertat
illos; inopia sua comparant ijs diui-
tias; at ignominijs, quas patiuntur ab
insipientibus & cæcis, honores genti-
bus suis acquirunt; doloribus denique

in

DEDICATORIA.

in quos sæpè conijciuntur, honestas il-
lis voluptates adipiscuntur. Sic enim
Christus fundamentum totius Orbis,
& exemplar eminentissimum virtu-
tum, propter vos, inquit scribens ad
Corinthios Paulus, & alioquens cun-
ctos, egenus factus est, cum esset diues, *1. Cor. 4.*
vt illius inopia vos diuites essetis. Rur-
sus idem de seipso Apostolis, eorum-
que similibus, nos stulti, ait, propter *2. Cor. 9.*
Christum, vos autem prudentes in
Christo, nos infirmi, vos autem for-
tes, vos nobiles, nos autem ignobiles.
Hæc Apostolus. Enimuero, vt tantum
argumentum sumeremus tractādum,
quod à nullo videmus illustratū, cum
sit in numeris obscuritatib. inuolutū
dederunt aliqui occasionem, perpule-
runtque longè alia molientem, quæ
suis pietatis, & iucunditatis fructus
continere videbantur. Sed in hisce
conscribendis, ne quid me deciperet,
neque amore erga me nimio. forsan
afficeret librū huiusmodi priusquam
finerem venire in apertam lucem do-
ctissimis legendum dedi, illorum iu-
diciū perquisiui. Post hæc ausus sum

† s pro.

EPIST. DEDICATORIA.

prostratus ad pedes Sanctitatis Tuæ
 offerre illum. Deberi namque eum
 religionis ac virtutum, quibus adco
 fulges, Præsuli Primo, tum res ipsa,
 tum vero illud speciatim demōstrat;
 quod Congregationem nostram mi-
 rificis in totius Orbis conspectu mo-
 dis ornasti. Cuius quando infimus
 sum, fretus aliorum magnitudine,
 meritisque infima hæc dono of-
 ferre non dubitavi, quæ læto
 vultu excipere, ac nobis
 benè dicere, ac preca-
 ri digneris.

ARGV-

ARGVMENTA CAPITVM
 TOTIVS OPERIS.

LIBER PRIMVS.

Proœmium.

CVncti sapientes censuerunt sine Virtu-
 tibus nullam dari humanam felicitatem.
 norma virtutum sumitur à Reli-
 gione, ac Deo culto. qualem quisq; Deum,
 ac superos colit, talis est atque ipse. Inde om-
 nia bona animi, corporis, atque externa
 procedunt. qui sint exemplo Dei omnium
 beneficentissimi in humanū genus, per quos
 stent Gentes, ac Regna.

*Cap. I. Mundus non fertur casu. aut fortuna: sed ab
 intelligentia gubernatur. inscienti multa forte
 contingunt, qua prævidentur à peritis. Inquiritur
 quid sit in causa vt aliqui corruant de improviso,
 paulatimve à bonorum temporalium felicitate: et
 qui sit illorum finis, efficiens, ac forma.*

*Cap. II. Inquiritur, traditur atque explicatur defi-
 nitio felicitatis, qua est actio perfecta in vita per-
 fecta secundū perfectam virtutē, idcirco illius ef-
 sentia est in operatione virtutum: & quamvis cō-
 tineat bona corporis, atque externa, vt instrumen-
 ta, tamen qui superat, vel minimo virtutis gradu
 est præstantior eo, qui superat alijs bonis.*

*Cap. III. Felicitas est duplex actiua, & contempla-
 tiua. Illa huic seruit, hæc Deo contemplando, illa
 virtutibus comparandis & exercendis occupatur.*

ad

I N D E X

- Ad viriſque ſummum perueniunt Heroes, virtutibus cunctis excellentes, ac Deo propinqui.
- Cap. IV. Sine auxilio Dei ſpeciali ad perfectas virtutes nemo peruenire poteſt. mens appetit aliquo modo videre Deum per eſſentiam, quod fieri non poteſt abſq; gratia infuſa. maxime felices agnoſcunt ac ſequuntur impulſus diuinos.
- Cap. V. Gratia, qua peruenitur ad perfectas virtutes, eſt habitus infuſus, & intime ciens. felicitas habetur à nobis magis amando, quam in contemplantando Deum. Quis contingunt poſt mortem, pertinent ad felicitatem.
- Cap. VI. Bonorum corporis atq; externorum copia non eſt neceſſaria ad felicitatem: ſed, cum ſint inſtrumenta, tantum eorum eſt neceſſarium, quantum requiritur ad virtutes, qui eſt pari virtutum gradu, ſed ſuperat externis bonis, quoad eſſentiam non eſt felicitior ſed quoad additamenta.
- Cap. VII. Cuilibet neceſſario facienda eſt iactura inferioris boni, vt acquirat ſuperius. ſemper bonis aduerſantur mali ac ſpoliant eos minoribus bonis, qualia ſunt externa.
- Cap. VIII. Deus permittit externis & corporis bonis exui bonos, vt eorum ſublinitas appareat, ac locupletentur mox euſdem generis maioribus quorum ſex ad eos pertinentia recenſentur.
- Cap. IX. Imperfecti indigent externorum bonorum maiori abundantia ne corruant omnino ab omni loco felicitatis, præterea vero egent vt innitantur perfectis.
- Cap. X. Homo quatenus eſt virtutibus præditus in
pri-

C A P I T V M.

- primis autem religione, ac ſapientia eſt cauſa finalis omnium rerum ſenſibilium ac propterea etiam temporalium bonorum.
- Cap. XI. Probatum ex officijs ſingularum virtutum, ipſarum poſſeſſores eſſe cauſam efficientem magna ex parte temporalium bonorum, quæ ab hominibus poſſidentur.
- Cap. XII. Iuſti ſunt bonorum temporalium cauſa meritatoria, & moralis, quæ reducitur ad efficientem.
- Cap. XIII. Mali, cum viuentes aliquid boni, quamuis valde exigui, agant, merentur, & ipſi aliquod, licet exiguum, ſi comparetur ei, quod boni merentur.
- Cap. XIV. Ex antiquorum communi omnibus more, quo ſeſe deuouebant, ad auertendas à ſuis penas diuinitus ob admiſſa ſlagitia inſtigendas, oſtenditur à virtutibus exiſtere temporalem felicitatem.
- Cap. XV. Actio perfecta eſt cauſa formalis humana felicitatis, quæ nulla eſt alia, niſi recta Dei contemplatio, & dilectio. per eam temporalia nobis impertiuntur felicitatem. quod cuiuſmodi ſit, late explicatur.
- Cap. XVI. Referuntur quinq; humanorum catuum discrimina, ex quibus apparet, qui propius, aut longius abſint à virtutibus, Deoq; contemplantando, & amando.
- Cap. XVII. Expenduntur ſummatim temporalis felicitatis euenta, quæ contingere, quinq; catibus memoratis, Impiorum, qui vel athei ſunt, vel diuinitatis hoſtes, Hæreticorum, Iudæorum, Infidelium,
Catho-

Catholicorū, Primi tamen catum nullum certum
constituere poterant.

Cap. XVIII. Non defuerunt ynquam sapientes in or-
be. referuntur, in quibus conuenirent celebriores
gentes. quoad religionem. Religionis vera summo
Praefecto cuncti sunt obligati obedire in omnibus,
cum sint omnia referenda ad illam. Perfectioni
acquisita. & exercenda haud repugnat, sed expedit
multas opes communes habere ad virtutem.

Cap. XIX. Comparatio fit inter paria conditionis
eiusdem. Quamobrem si quærat, qui feliciores
in temporalibus bonis, boni. an mali. Reges cum Re-
gibus plebeij cum plebes. felicissimiq; cum felicif-
simis cōferendi sunt. In omni autem gente necesse
est adsint summi, mediocres atq; infimi. alioquin
stare non posset.

LIBER SECVNDVS.

Cap. I. E multis diuina scriptura locis ostenditur,
bona temporalia pendere à virtutibus, ac religione,
& catus bonorū feliciores esse, quam malorum.

Cap. II. De Platonis sententia felicius est societatis
bonorum quoad bona temporalia, quam malorum.
& in optima Republica, ac Regno sacerdotiū præ-
est.

Cap. III. Ex Aristotelis sententia feliciores sunt boni,
quoad bona temporalia quam mali; & in optima
Republica sacerdotibus prima sunt danda.

Cap. IV. Medicorum principes summi testatum scri-
ptis suis reliquerunt, te in poralium felicitatem di-
uin-

uinitus potissimum distribui bonis, ac per hos stare
vrbes, ac gentes. iccirco ad Deum in primis consu-
giendum. quod fit per religionem.

Cap. V. Aegyptiorū sapientissimi decreuerunt, à vir-
tutibus temporalium felicitatem pendere, ac Re-
ligioni, Religionisq; Praefectis iccirco primas esse
dandas, quod hinc pendeat orbis totus.

Cap. VI. Sapientes Assyriorum, Persarumq; iudica-
uerunt à virtutibus existere temporalium felicitate
tem, Religionisq; ac religionis Praefecto, vt bene sit
Reipublica, principatum deferendum.

Cap. VII. Romani existimauerunt propter pietatem
concedi à Deo bona temporalia, sacerdotumq; po-
testatem voluerunt esse omnium supremam.

Cap. VIII. Omnes gentes consenserunt, temporalem
gentium felicitatem pendere à religione, eiq; pri-
mas. & eius Praefectis dandas, atq; in hoc esse ius
status: quod Iurisperiti in leges Romanas retu-
lerunt, de quorum sententia idem dicendum.

Cap. IX. Argumentis à Philosophia morali desumptis
probat, bonum corporis, atque externū pendere
à virtute, ac deniq; ab ipsa Religione.

Cap. X. Rationibus politicis ostenditur à virtutibus,
ac religione esse temporalem felicitatem, ac pro-
inde Religionis Praefectis deberi primas.

Cap. XI. Rationibus à philosophia naturali desum-
ptis, confirmatur, bona temporalia non posse con-
sistere absque virtutibus ac religione, atque ob
id in primis deberi illa summo religionis mode-
ratori.

Cap. XII. Rationibus Metaphysicis ostenditur, gen-
tium,

- rium, regnorumque felicitatem stare per virtutes ac religionem, harumque studiosos, ac praefectos.
- Cap. XIII. Certissimis euentis hominum flagitiosorum, gentiumque, & regnorum generaliter commemoratis, ostenditur ruinam duci à temporalium bonorum felicitate, ob vitia & impietatem: secus autem ob virtutes & religionem: vt. propterea maximè huic, eiusque vero Praefecto sit obediendum.
- Cap. XIV. Experimentis intimis, quae nemo nõ percipit in semetipso singulis momentis bene, aut male operans, concluditur non esse felicitatem temporalem, inter malos, sed inter eos tantum, qui cum Deo sunt coniuncti.
- Cap. XV. Cum mali non puniuntur in terris, aut puniri non possunt ab ordinarijs iudicibus Deus illos punit plerumque, improviso, atroci, & grauiori modo, vt appareat temporalem felicitatem, non posse cum viuentibus malis commorari. quod ita esse concluditur etiam de sententia historicorum.
- Cap. XVI. Cum boni haud perducuntur ad temporalium felicitatem modis ordinarijs atque vsitatis Deus solet eos promouere extraordinarijs, atque inuisitatis, quod probatur assertionem historicorum, communi omnium sensu, maximi Philosophi & Imperatoris.
- Cap. XVII. Ex historia omnium rerum naturalium, gradibusque, earum manifestum fit, bonorum temporalium felicitatem non posse esse sine virtutibus; ac religione, ac felicius bonis esse, quàm malis, eo, quo diximus, modo.

LIBER TERTIVS.

- Cap. I. Enumerantur progressus temporalium bonorum, quos vna cum progressibus religionis fecerunt Abraham, Iacob, Iosephus, Hebraeus populus in Aegypto, ac denique, Moyses ipse.
- Cap. II. Recensentur incrementa, & ruinae, quas vna cum religionis, aut contemptu, aut cultu fecere Iudaei, ex quo sunt egressi ex Aegypto, vsque ad regem constitutum, reiecto contra Dei voluntatem Sacerdote.
- Cap. III. Quamuis datus fuerit Hebrais rex, suprema tamen omnium potestas remansit apud sacerdotes, quod multis probatur. Dauidi, ac Salomoni, tum maxime temporalia bona calitus data, cum praecipuos religionis actus ediderunt. Stabilitas illorum tunc Hebrais concessa, cum stabilitas religionis extitit inter ipsos.
- Cap. IV. Omnes Iuda Reges figillatim recensentur, ac pro cuiusque pietate, aut impietate, contigit illis, aut felicitas, aut infelicitas temporalium bonorum. Conferuntur deinde inter se singuli quoad imperium, amplitudinem, diuturnitatem, obitum, ceterumque euentia.
- Cap. V. Enumerantur omnes reges Israel, eorumque euentia expenduntur deim, subiectis decem, ac tri- 15. & 27. bus obseruationibus, apertissimum fit à vera religione pendere omnem temporalem felicitatem.
- Cap. VI. Quam diu stetit imperium Chaldaeorum, & Persarum, sunt à Iudaeis ydem facti felicitatis

temporalis progressus, ac religionis. recensentur ut
vtriusq; octo gradus.

Cap. VII. Narrantur euenta temporis, quod fuit ab
euerfo Imperio Persico vsque ad Machabaos. eor-
rumq; felicitatem processisse vna cum religionis
statu: explicatur.

Cap. VIII. Referuntur octo gradus, quos vna cum re-
ligione Iudaei fecerunt ad recipiendam maiorem
temporalium bonorum copiam, quoad amplitu-
dinem regionum ipsis subiectarum & aquã gen-
tium nobilissimarum societatem.

Cap. IX. Explicantur causa, ob quas Iudaei, familia-
que Assamonaorum decidit ab omni felicitate re-
cedens a recto cultu religionis, & quos gradus im-
pietatis fecit, eosdem fecit infelicitatis.

Cap. X. Explicantur gradus felicitatis ac religionis,
aut contra, quos Herodes, ipsius genus, ac Iudaei fe-
cerunt extincta agnatione Machabaorũ, cum ta-
men adhuc cognatio superesset.

Cap. XI. Referuntur euenta felicia liberorum Abra-
hami, quos è Cetura suscepit.

Cap. XII. Narrantur euenta felicia liberorũ Abraha-
mi, qui ab Ismaele, Esau, vel alijs sunt prognati.

Cap. XIII. Breuis epilogus eorum, quae dicta sunt.

LIBER QVARTVS.

Cap. I. Gradus quibus gentes excidunt à religio-
ne & temporalium felicitate, duo sunt, illude-
re parentibus, vbi labuntur in aliquod crimen,
& gloriam propriam querere. Semi posteri-
tas,

tas, quae nam fuerit, & quae gentes prognata ab il-
la, magis religiosa à principio ac proinde magis a-
bundauit felicitate temporalium bonorum.

Cap. II. Referuntur loca, in quibus consederunt libe-
ri Iapheti & euenta quadam generalia, è quibus
concluditur illos fuisse feliciores in temporalibus,
quam posteros Chami, veluti magis religiosos.

Cap. III. Posteritas Chami minus religiosa Semi &
Iapheti posteritate, & minus felices terras est sor-
tita, & breui venit in horum potestatem.

Cap. IV. Gentilibus non erat ad aeternam salutem
circumcisio necessaria, modo rectè aliòquin de re-
bus diuinis sentirent, ob id multi è Gentilibus illã
sunt adepti, ac celebrioribus gentibus maior veri-
tatis lux effulsit.

Cap. V. Posteritas Iapheti latissimè dominata est,
cum nondum recessisset à vero Dei cultu prolapsis
iam magna ex parte posteris Semi, ac maiori po-
steris Chami, quos orti à Semo, & Iapheto subice-
runt imperio suo.

Cap. VI. Graeci à Iapheto oriundi Aegypto olim prif-
cis temporibus dominati sunt, similiter & nepotes
Abrahami terras Africa imperio tenuerunt, cum
Aegyptus & Africa à posteris Chami inhabitaretur
hĩz à vero Dei cultu abscessissent.

Cap. VII. Enumeratur octo euenta antiquissimorum
temporũ, è quib. aperitur, felicitatè temporalium
bonorum pendere à recto religionis cultu.

Cap. VIII. Enumeratur octo tempora, quib. vera Reli-
gionis cultores male habiti, aut exagitati & ad in-
teritum vocati sunt, simulq; totũ genus humanum

- Videtur ad interitum fere perductum, ut appareat, ab illis orbem pendere.
- Cap. IX. Recensentur maxima calamitates, quibus oppressi sunt cuncti mortales, quo tempore Iudæi fuerunt excisis Hierosolimis, in Babylonica seruitute.
- Cap. X. Enumerantur quinquaginta quatuor nationes, à quibus Hebræi sunt vexati, & quæ ad interuersionem deleta fuerunt.
- Cap. XI. Aegyptus, quæ prima & maximè à vera religionis cultu desciuit, & maxime illius cultores appressit, omnium maxime Regibus exteri sanguinis paruit, & calamitatibus innumeris est afflicta.
- Cap. XII. Babylonij, qui post Aegyptios maxime infesti fuerunt vera religionis cultoribus, post eosdem maximis sunt cladibus afflicti, & oppressi.
- Cap. XIII. Quibus panis impij pios oppresserunt, eisdem sunt illi multo miserabilius à Deo puniti.
- Cap. XIV. Per quæ pios impij contenderunt extinguere, per eadem sunt ipsi diuinitus ad interitum miserime vocati.

LIBER QVINTVS.

- Cap. I. Tria tempora memorantur, quibus Persa temporalium bonorum felicitate floruerunt, cum scilicet pietati seruire, à qua desciuentes exciderunt simul ab omni felicitate.
- Cap. II. Referuntur duo tempora, quibus Niniuitici Reges temporalium bonorum felicitate praestiterunt,

- runt rectaq; religioni aut eius cultoribus fauere, ac somnia Ctesia Cnidij reselluntur.
- Cap. III. Ostenditur Babylonicos Reges vera religioni aut eius cultoribus studuisse, cum maxime temporalium bonorum felicitate praestiterunt, ac falsa quadam confutantur.
- Cap. IV. Tria Aegyptiaci regni felicia tempora memorantur, quibus Aegyptij vel Aegyptiorum reges minus abfuerunt à vera religione & aliquib. discussis plurima falsa confutantur.
- Cap. V. Tria tempora, vel potius duo referuntur, quibus Aethiopes late dominati sunt, ac minus à vera religione abfuisse videntur.
- Cap. VI. Explicantur tria tempora, quibus Graci temporalium felicitate maxime floruerunt, minusque à verapietate abfuerunt, quam cetera gentes.
- Cap. VII. A quibus condita fuerit, noua Tyrus. Eius tria tempora felicia, quib. aut rectam religionem fouit, aut eius cultores, ac totidem, quibus contra egit, explicantur.
- Cap. VIII. Duobus temporibus Carthaginenses maxima sunt potiti felicitate, ac minus à vera religione abfuerunt, à qua recedentes in multas ruinas inciderunt.
- Cap. IX. Referuntur gradus, quibus Romani corruerunt in impietatem, cladeque, quibus ob illam sunt afflicti & contra.
- Cap. X. Imperia qualibet tunc ad summum peruenerunt, cum sincera religioni, aut veris eius sectatoribus fauerunt.

Cap. XI. Antiqui Reges in moderãdis amplissimis imperijs vias humano consilio conuenientissimas ad illa conseruanda, aut perquam maxime dilatanda visi sunt inire. Verum cum fuerunt hæ contraria pietati sincere, per eas conciderunt.

LIBER SEXTVS.

- Cap. I. Christus, vt homo, prapositus est omnibus rebus creatis regendis ac propterea melius est post eius resurrectionem, non modo hominibus, sed omnibus etiam rebus. optimus est enim gubernator, & quid pertineat ad optimum gubernatorem.
- Cap. II. Ostenditur è dictis sanctorum & aliorum, atq; ex euentis apertissimis post Christum felicius esse quoad temporalia toti Orbi terrarum, quam prius.
- Cap. III. Tria dedit Ecclesiæ suæ potissimum Christus, vt errare non possit in ijs, quæ sunt æternæ veritatis vniuersali lege sancienti: habeat semper sanctissimos viros, ac summum pontificem, qui in vniuersalibus æternorum sanctionibus haud erret, nanciscatur.
- Cap. IV. Afferuntur argumenta, quibus comprobatur in Ecclesiâ futuram largissimè temporalium bonorum copiam & summum temporalis felicitatis culmen.
- Cap. V. Post argumenta adducta adducuntur prædictiones prophetarum, quibus prænunciatum fuit Ecclesiæ Christi futurum temporalis felicitatis culmen.

Cap. VI.

- Cap. VI. E dictis Christi, Apostolorumq; ipsius confirmatur Ecclesiæ Christi futuram superam temporaliū bonorum felicitatem.
- Cap. VII. E signis & cladibus, quæ continebant Orbi terrarum, cum vexabatur ab impijs olien Christi Ecclesiæ, comparatione quæ Imperatorum quo ad mortem, & ignominias & Pontificum Romanorum, palam fit à bonis pendere temporalium felicitatem, infeliciusque fuisse ante Constantinum Romanis Imperatoribus, quam Pontificibus Romanis quo ad vitam & diuturnitatem, mortem, & honores.
- Cap. VIII. E collatione senatorum, nobilium, plebeiorum, diuitumque gentilium & Christianorum, ante Constantinum, comprobatur illos fuisse infeliciores, quoad vitam, honores, opes & tranquillitatem, in quibus est potissimum felicitas temporalis.
- Cap. IX. Ecclesiâ Christi siue sanctorum quo magis opprimitur, eo magis dilatatur quoad numerum & deniq; etiam quoad bonorum temporalium felicitatem, quod Prophetijs, sanctorum dictis & euentis comprobatur.
- Cap. X. Testimonio S. Augustini comprobatur, malis plerumq; temporalia mala, bonis autem bona contingere, ac sancti Thomæ, bonis dari bona temporalia vtilia ad virtutes.
- Cap. XI. Vniuersalia cõcilia multis in locis testantur bonorum temporalium felicitatem dari à Deo regibus ac Regnis ob rectam religionis cultum.

†† 4

Cap.

- Cap. XII. Testimonia sanctorum Ecclesie Doctorum.
 Cap. XIII. Testimonia aliorum Sanctorum.
 Cap. XIV. Testimonia Pontificum Romanorum.
 Cap. XV. Testimonia Imperatorum, Regumq; Catholicarum idem probantia.
 Cap. XVI. Testimonia Imperatorum, Regumq; impiorum, aut Gentilium cum sana mentis fuerunt, idem probantia.

LIBER SEPTIMVS.

- Cap. I. Tria tempora referuntur, quibus imperium Romanum magis est visum felicitate temporalium florere, ac magis etiam religioni vera, & eius Praefectus fauit, & contra.
 Cap. II. Octo temporibus Orientale imperium maxime felix fuit, ac maxime simul religiosum, alias infelix.
 Cap. III. Quinque temporibus regnum Germania temporalium felicitate praestitit, ac simul studuit sincerae pietati, à qua toties excidit, cum simul excidit à vera pietate.
 Cap. IV. Proponantur quatuor tempora, ac tres observationes, è quibus dignoscitur, tunc Hispania feliciter fuisse, cum pietatem germanam magis ex amplexata, à qua recedens contrarium sortita est.
 Cap. V. Septem tempora, decemque observationes adducuntur, è quibus palam fit, Gallicana natione

ac Re-

- ac Regis eius genealogis feliciter tunc fuisse, cum vera religionis praefectus ipse adhaesit, & secus, cum contra.
 Cap. VI. Regni Anglici Britanniaq; quinque tempora afferuntur, septemque observationes subiunguntur, è quibus manifestum fit, tunc feliciter illi fuisse, cum vera religioni fauit, ac Pontifici summo.
 Cap. VII. Dania tribus temporibus maxime praestitit temporalium honorum felicitate, quibus amplexata est maxime sinceram pietatem.
 Cap. VIII. Polonia quinque tempora afferuntur, quibus, quoad bona temporalia, maxime excelsit, simulque pietati vera magis adhaesit, & contra.

LIBER OCTAVVS.

- Cap. I. Ante Constantinum Christiani feliciores erant gentilibus quoad vitam, opum mediocrium securitatem, caelestes honores defunctis exhibendos, amicos, amplitudinemque auctoritatis, ac potestatis sacrae.
 Cap. II. Pontifex summus, caterique huic subiecti pontifices, vrique sacri, quoad bona temporalia sunt longe feliciores alijs huiusmodi alienarum gentium.
 Cap. III. Imperatores nostri fuerunt, quoad bona temporalia feliciores imperatoribus gentilium, comparanturque in his summi summi, & infimi infimi.

II 5

Cap. IV.

- Cap. IV. Confertur Othomanica familia cum Austriaca & Turcica natio cum Christiana. Et aperitur, quanto sit hæc illa longe felicior.
- Cap. V. Comparantur Sinenſiū Reges, siue China cū Austriacis, eorumq; Populi cū nostris Christianis, atque ostenditur hos esse multo feliciores.
- Cap. VI. Conferuntur cognationes Heraclidarum, & Mahometis, cum nostris quoad felicitatem bonorum temporalium, & nostros longe illis feliciores esse aperitur.
- Cap. VII. Ecclesia Christiana est instar Reip. & Romana comparata aperitur quanto sit nostra felicior, quoad temporalium bonorum felicitatem.
- Cap. VIII. Confertur Veneta Reſp. cum Carthaginiensi, Genuensis cum Atheniensi, Florentinaque cum Lacedæmone, quoad temporalium bonorum felicitatem, & quanto sint extera inferiores, aperitur.
- Cap. IX. Cum Martyres fuerunt in aliqua regione ex indigenis, qui vitam profunderent vltro pro conseruanda inter suos sincera religione aduersus hereticos sibi vigentes, ea Regio non est data in potestatem barbarorum: secus vbi defuerunt Martyres. Quod scilicet felicitas temporalis pendeat à religionis vera cultu & amore.
- Cap. X. Excidunt à felicitate temporali homines, quod non ament inter se, verum discordijs dissoluantur, ac pereant. Nullusq; hominum cæcus est, qui magis amet inter se, quam Christianorum, qui intellectum fide vna, voluntatem charitate diuina

- na arctissimè coniungunt, precipiturq; ijs ardentissimus amor quo se suaq; communicent, iccirco non excidunt à temporali felicitate.
- Cap. XI. Exemplis, ac rationibus ostenditur, amore populorum, Ciuium, domesticorumq; inter se contineri, ac stare temporalium bonorum felicitatem ac proinde legem Christi esse accommodatissimam ad illam parandam, quod amorem maximum iubeat, ac præferat.
- Cap. XII. Maxima patientia, quam Lex Christi imperat, non minuit bellicum robur, idq; auctoritate, exemplis, similitudinibus, rationibus, & euentis comprobatur.
- Cap. XIII. Obiecta summatim confutantur, aut potius confutata ostenduntur supra suis locis, propositumque confirmatur.

INDEX RERVM ET
VERBORVM, QVAE IN
his octo libris de Ruinis gen-
tium & Regnorum con-
tinentur.

A.

BRAHAM bus maxime floruerit.
fecit eosdem 439
progressus Re Aegyptiacorum Sacerdo-
ligionis, ac tum pompa in incessu. 152
temporalis felicitatis. pag. Aegyptij diuidebant reddi-
225 tus in tres partes, Prima
Abraha posteritas è Cethu- erat Sacerdotum, Secun-
ra, quibus locis insede- da Regum, Tertia mili-
ruit. 292 tum. ibid.
Abrahami laudes & dona Aelan filium Semi Persiam
summatim. 306 tenuit. 320
Actio perfecta, id est contem- Aethiopes Troglodite orti è
platio Dei, est causa for- filijs Cethurae. 293
malis humane felicitatis Aethiopum qui sint Aegyptio
pag. 83 dominati. 296
Achaz infelix ob contem- Aethiopum imperium latif-
ptiam religionem. 249 simum quando. 453
Aegyptij circumcideban- Africa nomen accepit ab E-
tur. 293 pher Abrahae filio. 293
Aegyptum plerumque Re- Agareni vnde dicti, & qui
gibus exteri sanguinis 300
paruit, ac recensentur illi Alexander Magnus Indeis
Reges. 397 favit. 267
Aegyptij maxime oppressi Alexander Pontifex summus,
qui Iudaeos oppresserunt. è posteris Machabeorum.
ibid. 280
Aegyptius quibus temporibus
est

DE RVIN. GENT.

est quam contemplari. 23 maxime vexauit. 278
Amantes Deum dilatamur Antipas siue Antipater He-
in eum, contemplatus ille rodis pater, Hyrcano ve-
vesti ingitur in nobis, ibi. ro Pontifici aduersus Ar-
Amens Deum iudicat bene stobulum fauet. 282. Pro-
per animi propensionē. 27 curationem Iudaeae habes
Amore continentur Regna, à Pompeio. ibid.
at Gentes, & maximo, Apis qui fuerit. 212
maxime continentur. 744 Aram dedit Armeniae no-
Amor nulli in gente maior, men. 321
quam inter Christianos. Arabiae adscribebatur quid-
ibid. quid erat. vsque ad Ni-
Amici veri bonis, licet ino- lum. 447
pibus. 45 Arabes felices orti è filijs
Amici Dei nunquam desue- Cethurae. 297
runt in orbe. 103 Arabes, & Aethiopes nun-
Amicitiarum plures partes, quam fuisse in alienige-
sine quibus nihil stare in- narum potestate. ibid.
ter homines potest, à Re- Arcadium quorundam mira-
ligione pendit. 170 bile euentum. 201
Anglici Regni quinque tem- Aristobulus post Ioannem
pora, quibus maxime fe- Hyrcani imperauit. 280
lix fuit. 664 Aristobulus contra Hyrcanum
Anima appetit aliquo modo fratrem Pontificem mo-
videre Deum per essen- uet. 282. Aduocat Par-
tiam. 22 thos, atque hic Romanos.
Animam esse immortalē pro- 283.
batur. 28 Aristoteles attribuit bonum
Animantia quae seruiunt ho- statum cuiuslibet homi-
mini, ceteris praestant a- nis familiae, populiq; vir-
liquo modo. 219 tutibus, sapientiae, ac reli-
Animantia homini inimica gioni. 195
sunt infelicissima omni- Arphaxad filium Semi tenuit
um. 221 Chaldaeam. 320
Antiochus Epiphanes Iudaeos Arphaxadi soboles celebra-
rima.

I N D E X

<i>rima.</i>	322	<i>Auctoritas aliqua sequitur</i>
<i>Arimei, Aramei, & Arme-</i>		<i>bonos licet inopes alijs</i>
<i>nij iidem.</i>	322	<i>bonis.</i>
<i>Aramei latissime olim pate-</i>		<i>Austriaci comparantur quo-</i>
<i>bant.</i>	ibid.	<i>ad temporalium felicitate-</i>
<i>Artes ad summum perducte</i>		<i>tem cum Oihomans, ac</i>
<i>à bonis.</i>	63	<i>Sincensibus.</i>
<i>Artaxerxes multis modis</i>		<i>Auxilio Dei speciali est opus</i>
<i>auxit Iudæos.</i>	265	<i>ad omnes virtutes acqui-</i>
<i>Asa felix ob cultam religio-</i>		<i>rendas.</i>
<i>nem.</i>	246	<i>Anximitenses qui, & Adad</i>
<i>Assamonæ Machabeorum</i>		<i>eorum rex.</i>
<i>posterii quamdiu regna-</i>		
<i>runt.</i>	424	B.
<i>Assyrij credebant à religione</i>		<i>Baſarex infelix ob con-</i>
<i>esse omne bonum.</i>	153	<i>temptam religionem.</i>
<i>Assyriacorum Regum fabu-</i>		
<i>la à Ctesia Gnidio prodita</i>		<i>refelluntur.</i>
<i>refelluntur.</i>	42	<i>Babylonis edificatio distur-</i>
<i>Ascenez filius Gomer Asca-</i>		<i>bata à Deo, nec nisi multa</i>
<i>nij's nomen dedit.</i>	324	<i>post gentes dispersas rur-</i>
<i>Assuerus Amanum deiecit</i>		<i>sus edificari cepit.</i>
<i>Mardocheumque extu-</i>		<i>Babylonij plerumq; exteri</i>
<i>lit.</i>	265	<i>subiecti.</i>
<i>Assur filius secundus Semi-</i>		<i>Babylonis reges, à quo nomē</i>
<i>rennuit Assyriam, & Nini-</i>		<i>acceperunt.</i>
<i>uem.</i>	321	<i>Babylon nulla fuit post gens-</i>
<i>Athei pessimi omnium.</i>		<i>rium dispersionem vsque</i>
<i>Athei nunquā potuerunt vl-</i>		<i>ad Ezechium.</i>
<i>lum cetū constituere.</i>	92	<i>Balaam vera de Deo Assy-</i>
<i>Atheniensis Resp. compara-</i>		<i>rios docuit.</i>
<i>tur Genuensi in tempora-</i>		<i>Balthasar vasa templi via-</i>
<i>lium felicitate.</i>	717	<i>lans regno priuatur.</i>
<i>Atlanti Insula, ac Rex eius</i>		<i>Beatitudo est actio intelle-</i>
<i>quando.</i>	367	<i>ctus speculantis.</i>

Bes-

DE RVIN. GENT.

<i>Beatitudinis obiectum re-</i>		<i>virtutibus, late probatū</i>
<i>presentatur per intelle-</i>		<i>Toto libro secundo. Ex</i>
<i>ctum.</i>	ibid.	<i>Scriptura Sacra. E sen-</i>
<i>Beatior est qui in prælio in-</i>		<i>tentia Platonis, Aristote-</i>
<i>ſto fortiter cadit, quam</i>		<i>lis. Medicorum Princi-</i>
<i>qui in lecto moritur.</i>	35	<i>pibus. Aegyptiorum sa-</i>
<i>Bellicum robur nō imminui-</i>		<i>pientissimis. Assyriorum.</i>
<i>tur patientia Christiana.</i>		<i>Romanis. Consensu om-</i>
	759	<i>nium gentium. Iurifi-</i>
<i>Belus Cephei, & Agenoris</i>		<i>consaltis. Argumentis</i>
<i>pater Cadmi Avus fuit</i>		<i>moralibus. Politicis.</i>
<i>Idumæus.</i>	476	<i>Physicis. Metaphysicis.</i>
<i>Best mirabile euentum.</i>	203	<i>Euentis malorum genti-</i>
<i>Bona animi quæ, & quot.</i>	10	<i>umque & regnorum gē-</i>
<i>Bona corporis & externa</i>		<i>neralibus. Experimentis</i>
<i>quæ quot.</i>	236	<i>intimis. Extraordina-</i>
<i>Bona corporis atque externa</i>		<i>rijs penis diuinitus insti-</i>
<i>sunt Christianis bona.</i>	7	<i>ctis. Extraordinaria fe-</i>
<i>Bonorum corporis atque ex-</i>		<i>licitate, quam Deus bo-</i>
<i>ternorum, tantum requi-</i>		<i>nus dat. Historicis sum-</i>
<i>ritur ad felicitatem, quā-</i>		<i>mis. Comuni omnium</i>
<i>tum satis est ad virtute-</i>	10	<i>consensu. Maximi Philo-</i>
		<i>sophi auctoritate. Sum-</i>
<i>Bona superiora acquiruntur</i>		<i>mi Imperatoris. Histo-</i>
<i>si inferiora amittantur.</i>	34	<i>ria omnium rerum natū-</i>
<i>Bona sex temporalia contin-</i>		<i>ralium, totiusque nature</i>
<i>gentia bonis, qui aliorum</i>		<i>consensu.</i>
<i>temporalium patiuntur in-</i>		<i>Boni sunt orbium munimenta,</i>
<i>opiam.</i>	40	<i>non turres, ait Hippo-</i>
<i>Boni sunt in quadam Dei tu-</i>		<i>crates.</i>
<i>tela, quamuis inopes.</i>	46	C.
<i>Bona temporalia non sunt bo-</i>		<i>Cadmus quando in Gra-</i>
<i>nā viuos, & ea dissipāt,</i>		<i>ciam profectus.</i>
<i>& contra se vertunt.</i>	59	<i>Arabis</i>
<i>Bona temporalia pendere à</i>		

I N D E X

Arabs fuit, atque Idu- Caeli mouentur ob amatum
meus. 476 & cognitum Deum hinc
Cambyses uenit adificatio- omnia gignuntur. 192
nem templi, atque est in- Centuplū promissum à Chri-
terfectus à Magis. 422 sto quodnam sit. 537
Candace Regina Aethiopum Cepheus fuit Idumaeus. 420
uit. 298 Cethim nomen Graeciae dedit,
Canes & equi dociles, inge- & Cytii populis. 326
niosi, & hominibus ami- Cethim uocatur aliquando
cissimi. 219 Italia in sacris libris. 327
Caphthorim cui nomen dedit. Cham parentis, qui & Ponti-
331. fex summus erat, irrisor,
Carthaginenses quando flo- non fuit benedictus. 316
ruerunt. 488 Chamī posteritas breui ve-
Carthaginensis Resp. compa- nit in potestatem poste-
ratur Veneta, quoad tem- rorū Semi, ac Iapheti. 357
poralium felicitatē. 727 Christus mouet Angelos ca-
Casus & fortuna sunt extra- lorū motores, & omnia. 65
nos. 2 Christus omnium rerum cre-
Casus & fortuna sunt præter- atarum Dominus & Gu-
intentionem. ibid. bernator, ut homo est con-
Casu & fortuna cōtingunt a- stitutus. 510
liquibus, quae nō alijs. ib. Christiani olim fuerunt feli-
Causa finalis omnium rerum- ciores Gentilibus, quoad
sensibilem est homo vir- mediocrem temporalium
tute præditus, ac religio- bonorum felicitatem. 686
ne. 54 Chus Chamī filius nomen
Cecrops quid sacrificaret Io- Aethiopiae dedit. 330
ui. 349 Cydaris seu Tiara quid signi-
Cecrops, quo tempore in Grae- ficet in summo Sacerdote.
ciam profectus, & qualis 129.
fuerit. 464 Cyrus rex permotus Reli-
Caeli motus est propter ele- gione, multa Hebraeis
ctos, & eorum numerū. 57 contulit beneficia diuino
moni-

DE RVIN. GENT.

monitu. 264 bonorum felicitatem. 282
Cyrus quā late regnarit. Darius in sublime extollit
421 Danielem. 263
Clades maxime cessauerūt Darius Cambysis successor
post Christianam Religi- uouit se restauraturum
onem cultam. 516 templum, si regnum adi-
Colchi circumcidebātur. 293 pisceretur 264. Multis
Comparatio fit inter paria. modis amplificauit Iu-
111. daeos. 236
Comparatio Regū Israel hæ- Darius primus ampliauit
reticorum, & Regum Iu- maxime Persica regna.
da. 256 422
Comparandi Reges cum Re- Dauid ob religionem acqui-
gibus, in comparatione- sivit, ac transmisit ad pa-
bonorum ac malorum, fe- steros Regnum 240. Sa-
licissimi quae cum felicissi- lemonem successorem ac-
mis, & infelicissimi infe- cepit, ex quo templo, &
licissimis, sic medij cum Arca locū assignauit 242
medijs, plebei cū plebei, Dauidis vna familia regna-
ut late cap. 19. lib. 1. 110 uit, cum nouem Regum
Constantinus felicissimus Im- familie regnassent in Is-
peratorum omnium. 591 rael. 256
Cornelius Centurio uerum Deus est supra ordinem na-
Deum colebat. 342 turæ, ut illum perficiat,
extollat. 24
D. Deus semepipsum contem-
plans, & amans, mouet
contemplatum atque ama-
tus. 54
Danaus qui, & quando Deus speciatim bonos tue-
in Graeciam profectus. tur. 209
465 Deus cur uocetur exercitū
Danici regni tria tempora, quibus illud maxime fe-
lix fuit. 679 lux. 217
Daniel religiosus actibus e- Dominiū spirituale subordi-
uectus est ad temporalium nat sibi temporale. 106. 107
††† Domi-

I N D E X

Dominium temporale non debetur alicui, nisi in omnibus spirituali subiectum sit ex instituto diuino, caelesti, ac nature. 302

Erythra que: Erythrei qui, unde. 304

Esau proles, que, & quam la te patens. 301

Esdræ quid Artaxerxes promiserit, ac donarit. 285

Euentia octo antiquissima, quibus palam fit à Religione pendere temporalium felicitatem. 360

Exechias felix ob cultam religionem. 249

F.

Felicitas est omnium finis. 7

Felicitas est mucus diuinitum ibid. Non est otiosum ibid. Est actio perfecta 8. Non est pueri, aut vitæ breuis, sed perfecta. ibid. Ac secundum perfectam virtutem. ibid.

Felicitas est actio immanes non transiens. 9

Felicitas actiua & contemplatiua; illa in virtutibus acquirendis & exercendis; hæc in Deo contemplando. 12

Felicitas est magis in amando Deo quàm contemplando. 25

Felicitas temporalium est in decenti sufficientia ad

DE RVIN. GENT.

ad virtutes. 30 no. 138

Felicitas non potest à nobis propagari in alios, nisi per aliqua externa bona. 33

Felicitas temporalium pendet à religione, vt sine causa efficiente, ac formali. 69. & seq.

Felicitatem augent pericula superata per virtutem. 39

Felicitatem augent, vel minuent accidentaliter euentia post mortem. 27

Felicitatem temporalem, Gentium Regnorumque pendere à vera religione, comprobatur omnibus à ca. 6. lib. 6. ad finem.

Felicitatis summum est in contemplatione Dei 8. Cõpletur bona corporis, atque externa vt instrumenta. ibid.

Felicior est qui tantillo animi bono præstat, quam qui innumeris alijs. 10

Felicior est qui magis amat, quàm qui cognoscit. 26

Felicior est accidentaliter, qui pari virtutum gradu, superat alium temporalibus bonis. 32

Felices vult Aristoteles esse aliquos ex impulsu diuini

Filij vitiosorum male habitudinis oriuntur. 82

Florentina Respublica comparatur Spartane, quoad temporalem felicitatem. 727

Fortis optat in prælio mori. 36

G.

Galli quo tempore eruperint in Italiam, miserimeque illam perdiderrint. 381

Gallici Regni septem tempora, quibus illud maxime felix fuit. 640

Gedeon per religionem felix. 210

Gentiles poterant saluari, et eorum multi saluati sunt absque circumcissione. 333

Genuensis Respublica comparatur Atheniensi, in temporalis felicitate. 727

Germanie regnum quinque temporibus maxime felix fuit. 616

Gigantium soboles. 352

Gratia gratificans est habitus infusus, intime ciens ad amandum. 24

Greci per quot annos abhoruerint à fabulis contra Deos fictis 340. Putabant

††† 2 ani-

I N D E X

animas Heroum deferri ad inferos.	ibid.	que peruenit, religioni aut fauēs, aut repugnans.	
Græci quo tempore maxime floruerint.	354	Hercules Lybicus uxorem duxit Abrahæ Neptim.	293
Græci euerfa Troia miserabiliter afflicti.	375	Herculis euenta.	466
H.		Heretici post Atheos omnium pessimi.	93
H eber nomen Iberis Asiaticis dedit.	323	Heretici sua regna tueri nunquam diu potuerunt.	98
Hebræi in Aegypto fecere eosdem progressus religionis ac temporalis felicitatis 230. Et postquam sunt egressi ex AEGYPTO.	231.	Heretico imperante, concidit Orientale imperium.	397
Hebræorum Respub. nacta est stabilitatem iisdem modis, quibus est inter eos stabilita religio.	242	Heroes qui sint quam similes Deo, illis omnia committenda bene est, ut ijs omnes se subijciant.	18
Hebræis in Aegypto oppressis, que mala orbi contigerint.	370	Heroibus non sacrificabatur sed parentabatur.	349
Heliodorus ausus ingredi templum, cælitus est percussus.	270	Heroum tempora ab Aristotele laudantur.	353
Heraclidarum, & Mahometis cognationes comparantur cum Catholicis.	718	Hierico expugnata est affibus religionis.	234
Herodes regnum nactus ab Antonio, deinde Octauiano.	282	Hierosolyma à Nabuchodonosoro euerfa, que mala contigerint orbi.	379
Herodes quibus gradibus ad felicitatem, infelicitatem		Hierosolyma impietatis sentina, cum fuit euerfa à Nabuchodonosoro.	437
		Hippocratis insuuiandū.	142
		Hyrannus Iamnei, siue Alexandri filius Pontifex summus.	280
		Hispaniæ regnum tribus temporibus	

DE RVIN. GENT.

poribus maxime felix.	631	gionis & temporalis felicitatis.	225
Hystaspes vera de Deo Persis scripsit.	337	Iaddus Pontifex occurrens Alexandro Magna eum sibi conciliat.	267
Homerus & Hesiodus apud inferos cruciati.	339	Iapetus quomoda benedictus.	316
Homeritæ Arabes numerosissimi circumcidebantur.	293	Iamneum dictus Alexander Pontifex à posteris Machabeorum.	280
Homo quatenus est præditus religione, est causa finalis omnium rerum sensibilium.	54	Iason siue Iesus impius Ontium.	316
Homo dicitur ad imaginem Dei factus, quia cognoscit, atque amat Deum.	56	Ipsa à Menelao depulsus.	270
Homo transfert cuncta in verum suum, que nulli rei seruire alioquin videntur.	216	Iauan Ioniæ nomē dedit.	316
Hominum cætus quinq; differentias sortiuntur ex ipsa differentia religionis.	92	Ibici mirabile euentum.	202
Honor virtuti datus est aliquid diuinum.	38	Idumei vnde dicti 301. Quæ late paterent.	303
Honor consequitur bonos licet inopes ac nudos.	44	Ieffan tenuit Indias.	323
Hostanes Persis vera de Deo scripsit.	338	Iehu solus ex Israelis Regibus regnum transmisit ad quartam generationem, ob interfectos sacerdotes Baal.	254
Humana affectu dicitur, que à sciente, & eligente procedit.	92	Ieiunium pulchriores facit pueros Hebræos.	261

I.

Iacob, & Iosephus fecere eosdem progressus reli-

Impij puniuntur iisdem penis, quibus pios ipsi opprimunt.	406

I N D E X

Impij deletur per quæ conan- tur ipsios delere. 413
Imperia quælibet ad summũ tunc pervenire, cum re- licta religioni, aut eius cul- toribus fauerunt. 499
Imperatorũ tres occisi olim pro vno Romano Ponti- fice. 544
Imperatorum, Pontificum- que Romanorum collatio, quoad temporalium feli- citatem. ibid.
Imperatorum, Imperiorum- que Christianorum felici- tia, vel infelicia gesta, & euenta referuntur libro septimo. 590
Imperatores nostri felicior- res Gentilibus. 699
Infideles minus mali Atheis hereticis, & Iudæis. 93
Infideles magis tutati sunt sua regna, quam Iudæi et heretici. 101
Instrumentis non est vis per- ducendi ad vltimam per- fectionem, nisi à superiore agente. 21
Intelligentiæ moment calũ ob amatum Deum & con- templatum, hinc omnia giguuntur. 192
Ioas felix, quamdiu coluit religionem. 248
Ioachaz, & Ioachim infeli- ces ob contemptam reli- gionem. 250
Ioannes Pontifex Iesum fra- trem necavit in templo, quod ambiret Pontifica- tum. 266
Ioanni, seu Ionathæ defun- cto Iaddus sufficitur, quĩ Alexandro Magno occur- rit. 267
Ioannes Hyrcani Simonis Machabæi filius Pontifi- catus gessit. 277
Ioadas summus Sacerdos ve- gnum confert Ioas 246.
Vixit annis centum tri- ginta. ibid.
Ioram infelix ob cõtemptam religionem. 273
Iosaphat felix ob cultam re- ligionem. 246
Iosue religionis actibus pro- cessit feliciter. 233
Iouis ac Saturni vera histo- ria. 344
Ismaelis proles quæ. 299
Iudæi post Atheos & hereti- cos pessimi omnium. 93
Iudæi magis durarunt, ac sua regna tutati sunt, quã heretici. 102
Iudæi captiui à Babylone per religionem emerferunt & captiuitatis miseria. 262
 Iudæi

DE RVIN. GENT.

Iudæi ob religionem proue- rsi maxime à multis Pro- lomæorum & Seleucida- rum. 268
Iudæi magnam felicitatem temporalium receperunt per Machabæos. 279
Iudæorum extreme miseria post hereticos in societa- tem administrandi publi- ca acceptos. 283
Iudæos refert ex alijs Tacit- us tempore Iouis inse- disse nonisimis Lybia lo- cis. 293
Iudæis in Babylonicam ser- nitutem abductis, quæ mala orbi euenerint. 379
Iudas Machabæus belli dux à patre relictus Simoni in omnibus successus. 272
Iuppiter quibus locis impe- rari. 348
Ius status est in sacris ac sa- cerdotibus. 163
 L
Lycaon in Arcadia quis, & quando. 372
Lycij olim Solymi. 322
 M
Machabæi fecerunt eosdẽ progressus felicitatis temporales, ac religionis. 272
Machabæorum felicitas. 278
Machabæorum posteris hæ- reticis se se adiungentes ab omni felicitate excide- runt. 283
Macrones ad Thermodontem Partheniumque circum- cidebantur. 293
Madian quæ. 294
Madai Media nomen dedit. 325
Magi vnde. 338
Magi fuere Medorũ populi. 325
Mahometis cognatio cũ no- cis stris comparatur. 719
Mali cum bonis aliquid a- gunt, & ipsi aliquid me- rentur. 71
Mali puniuntur extraordi- narijs modis à Deo, vbi ordinarij defunt. 199
Manasses infelix ob contem- ptam religionem. 250
Martyribus deficientibus in locis hæresum plenis ea deueniunt in barbarorum potestatem, cõtra vbi ad- sunt illi. 736
Matthias cum quinque fi- lijs Machabæis arma in Epiphanem sumpsit. 277
Menelaus Iaddi frater à Ne- hemia arceitur ingressu templi, quia alienigenam duxisset uxorem. 267
 ttt 4 Mene-

I N D E X

Menelaus schismaticus, & tionem mentis. 261
 impius in Samariam se- Nabatheï ab Ismaele prog-
 cessit 272. Ex altissima cessit 272. Ex altissima
 turri præcipitatus. 273 nati. 304
Mercurius Trismegist^{us} mul- Nabath rex infelix ob con-
 ta vera de Deo docuit temptam religionem. 253
 Aegyptios. 195 Nationes quinquaginta qua-
Meretur ex condigno Chri- tuor deletæ, à quibus He-
 stus alijs gratiã, & tem- braei vexati. 390
 poralia ad hæc vitilia. 64 Nationes multæ expulse è
Meretur ex condigno exi- patrijs sedibus eversa à
 stens in gratia quacunq; Nabuchodonosoro Hiero-
 temporalia sunt vitilia si- solyma. 388
 bi ad salutem. 63 Natura semper appetit quod
Michol vxor Davidis, ob melius est. 217. 182
 contemptam religionem Naturalium rerum sex sunt
 prole caruit. 241 differentie, quæ bona tẽ-
Misraim nomen AEGYPTO poralia pendere à religio-
 dedit. 330 ne modo suo testatur 212.
Moyfes fecit eosdem progres- Ille sunt elementa, mi-
 sus religionis, ac tempora xta, imperfecta, perfecta
 lis felicitatis. 230 inanima, vegetabilia,
Moyfis virga cur tanta effi- sentientia, rationalia, ho-
 ceret. 232 rum quodlibet nobiliori,
Mosoch Moschis nomen de- ac superiori seruit, cuncta
 dit. 327 homini quatenus hic ra-
Mundus stat propter bonos. tionem seruit, atque hæc
 46. Deo, sine quo ratio dege-
Mundo felicitus est, postquã nerat in belluinam natu-
 Christus est omnium re- ram. ibid.
 rum Dominus constitu- Navigaciones Tharsis, & O-
 tus. 513. & 514 phir institute à Salomone
 N. fuerunt diuersæ. 483
Nabuchodonosorus in bel- Nembrotibus gigas auctor
 luam mutatus, ob ela- construendæ Babylonicæ
 318
 Nini 318

DE RVIN. GENT.

Nini fabulæ reselluntur. 433 Pænas publicas existimabãt
 Ninuiticum regnum duobus se auertere antiqum, cum
 temporibus maxime flo- deuocbãt se pro illis. 77
 ruit. 423 Perfecti paucissimis egent. 31
Ninuiticorum regum fabu- Perfectum est, cuius nihil
 le à Cresta Gnidio prodi- est extra ipsum. 32
 tæ reselluntur. 424 Perse existimabant à religio-
Noe offerri quibus locis inse one esse omne bonum. 157
 derint, late toto lib. 4. Perse tribus temporibus ma-
 xime floruerunt cum ve-
 ra religioni fauerunt. 418
 Persecum regnum vetustissi-
 mum simul atque amplif-
 simum. ibid.
Opes sequuntur bonos, in- Pherecides Syrus. 485
 opes aliquo modo. 45 Philosophia ad Græcos vnde
Ordo duplex in rebus. 187 profecta. 310
Oriente imperiũ octo tem- Phtu Africa terras occupa-
 poribus maxime felix uit. 331
 fuit. 597 Polonici regni quinque tem-
Osyris, ac Dionysius, Apis, pora, quibus illud maxi-
 Serapis idem in Nyssa edu me felix fuit. 684
 catu. 355 Põpeius fauet Hyrcano ve-
Oihomanica familia confer- ro Pontifici, aduersus eius
 tur cum Austriaca, quoad fratrem Aristobulum, qui
 temporalium bonorum fe- Parthos aduocarat 282.
 licitatem. 704 Subegit Iudæam. ibid.
Ozia felix quamdiu coluit Pontifex Christianorũ sum-
 religionem. 249 mus est felicitior quoad
 temporalium felicitatem, quam quibus huiusmodi
 aliarum gentium. 693
Patentia Christiana non Pontificum & Imperatorum
 minuit bellicum robur. collatio, quoad tempora-
 529 lem felicitatem. 544
Pelasgi in Italiam quando profecti. 371
 ††† 5 Pon-

I N D E X

Pontifices summi quam male habiti, ruente Iudæorum Rep. & ad interitum properante. 276
 Pontifici summo in omni Rep. bene constituta primæ debentur 105. Et toto libro secundo.
 Pontifici summo primas deberi statuit Deus. 125
 Pontificis summi tunica, talaris, siue poderis, ephod, cydaris, triplex corona, quid significarent. 128
 Pontifex summus orbem terrarum gestare humeris dicebatur. ibid.
 Pontifex summus est, per quem desluunt bona cælitus. 126
 Pontificibus summis primas dabant in Repub. Plato, Aristoteles, ac cæteri omnes, de quib. à ca. 2. lib. 2. ad 8. 129
 Pontifici summo obedire debebant duces Hebræorum 233
 Pontifex summus diuisit terram distributionis. 234
 Pontifices summi cum regebant merum, mixtumque habentes imperium regnantibus Persis. 265
 Prophecijs malis comprobatur Ecclesiæ futuram temporalium bonorum felicitatem. 530
 Ptolomeus Lagi Iudæi fauuit. 268
 Ptolomeus Philadelphus maxime fauuit Iudæis. ibid.

R.

Reges Hebræorum sacerdotibus obedire obligati erant. 238
 Reges Hebræorum viginti unus, aut duo, qui boni, qui mali, felices aut infelices diutius regnantes, aut breuius. 251
 Reges Israel fuere decem, & octo, regnarunt que quamdiu duodecim reges Iuda 255. Decem fuere ex illis interfecti. è regibus Iuda viginti & uno, quatuor tantum. 256
 Reges orbis totius occisi, post Hierosolymam à Nabuchodonosoro excisam. 388
 Regum Israel, & Iuda comparatio, quoad temporalium felicitatem, cum tredecim obseruationibus. 256
 Regna corruerunt ijs vijs, quibus ad, culmen felicitatis contra pietatem con-

DERVIN. GENT.

teuebant. 502
 Regnorum, Gentiumque temporalium felicitatem pendere à religione, late comprobatur libro sexto, & Concilij Doctorum, Sanctorum, Pontificum, regumque dictis. 568
 Regnarum, Regumque Germanorum, Hispanorum, Gallorum, Anglorum, Danorum, Polonorum gesta, & euenta felicia & infelicia, summam referuntur tota lib. septimo. 615
 Religio est causa finalis temporalium bonorum 55. Quo pacto est efficiens, ac meritosa. 58. 64
 Religio est causa formalis humane felicitatis 83. Eadem causa exemplaris virtutum, per quas stant bona temporalia. 84
 Religio est primum preceptum iuris gentium. 107. 165.
 Religionis actibus precedentibus ter Hebræi mirabiliter liberati sunt ab hostibus, postquam sunt egressi ex Aegypto. 211
 Religioni inmittitur omnis cætus hominum, ac sine illa nullus vnquam potuit consistere. 388
 Rhampses, ac Pheron filius Sesostris idem. 446
 Riphath Ripheis nomen dedit. 324
 Roboam infelix ob religionem contemptam. 245
 Romani putabant à religione omnia pendere. 158
 Romani Iudæam deuincunt. 282
 Romani quibus ob impetum cladibus afflicti. 491
 Romanum imperium tribus temporibus maxime felix fuit. 390
 Ruinarum principium vnquam de. 316

S.

Sabæi unde dicti. 292
 Sabbath que, ac regima Sabæ. 294
 Sacerdotes Christiani temporaliter feliciores, quam quibus huiusmodi aliarum gentium. 693
 Sacerdotes dabant, & auferant regnum Hebræorum. 239
 Sacerdotium est omnium bonorum summa. 127
 Sacrificari Ioni, quis iniuriter. 349
 Sadu-

I N D E X

Saducei heretici. 280. 283
 Salomon nactus est regnum, regni que successores filios, ob cultum religionem. 238
 Salomon excidere cepit à temporali felicitate, cum simul excidit à religione. 244
 Salmanasar de religione vera sensit. 429
 Sampson per religionem felix. 211
 Samuel per religionem felix. ibid.
 Sanabalathus Darij Prefectus, fuit Menelao genero ambientis Pōificatum aduersus Iaddum fratrem 267
 Sapiens est liber, & quid pertineat ad sapientiam. 16
 Saraceni vnde dicti, & qui. 299
 Saturni vera historia. 343
 Saturnus melior factus, postquam fuit eiectus à Ioue. 361
 Saul ob cōtemptam religionem regnum amisit. 239
 Secula ferrea quando, & cur 361.
 Sedecias infelix, ob contemptam religionem. 250
 Seleucus Nicanor Iudæis factus.

uit. ibid.
 Semiposteritas quomodo benedicta. 316
 Semiposteritas maxime longæua. 364
 Semiramidis fabulæ refelluntur. 424
 Senatorum Romanorum collatio cum Episcopis antiquis, quoad temporalium bonorum felicitatem. 549
 Serapim qui fuerit. 355
 Sesostris qui fuerit, neque est idem cum Sesac. 443
 Idem cum Sethosi, & Zetho 446. Fuit circumcisis, & Aegyptiis sacerdotibus. nihil tribuit 448.
 Latissime regnavit. 460
 Sibylla Erythrea Græcis multa cecinit ad verum Dei cultum pertinentia. 336
 Simon Oniæ filius celebratur ab Ecclesiastico. 268
 Sinenfium reges cū Austriacis comparantur, quoad temporalium felicitatem 713.
 Solyini dicebantur olim Lyci à Sale. 322
 Spartani ab Abrahamo sibi genus afferebant. 306
 Eorum colonia in Italia. 297

Tanis

DE RVIN. GENT.

Tyrus Sidon, & Aradum vnde. 303
 Tyras nomen dedit Tyrus, ac Tyra fluuius, vnde Thracæ, quasi Tyracæ. 328
 Tanis vrbs que sit, eadem cum Sai, quam longæ à Thebis distet. 440
 Tellus felix à Solone predicta. 38
 Templum quam male habetur à Iudæis, cum Nabuchodonosorus illud euerit. 437
 Thales Tyrium à Cadmo prognatus. 485
 Tharsis nomen Tharso vrbi, ac fluuiio dedit. 326
 Tharsis navigatio quanam fuerit. 483
 Thebarum pars in Arabia. 447. 456.
 Theman Thimanei, & Themani. 304
 Theman vrbs sapientiæ dedita. 485
 Theodosius felicissimus Imperator, & maxime pius. 593
 Thogorma Thogormi nomen dedit. 324
 Tubal Tybarenis nomen dedit. 328
 Tiara summi Sacerdotis quid significaret. 129
 Triplex corona in eadem quid. ibid.

Tyrus Sidon, & Aradum vnde. 303
 Tyras nomen dedit Tyrus, ac Tyra fluuius, vnde Thracæ, quasi Tyracæ. 328
 Tyrus nomen condita ab Idumæis 473. Bene sentiebat de diuinis. 478
 Titan qui fuerit. 344
 Troia quando euerfa. 374
 V.
 Valentinianus III. Ecclesiasticæ potestatis, Imperijque Romani euerfor. 595
 Veneta Respub. comparatur cum Carthaginensi. 727
 Viri maximi non fuerunt admodum diuites. 52
 Virtutes sunt connexæ. & Virtutes Cardinales quomodo sint causa efficiens temporalium bonorum. 59
 Vogezes Artaxerxis regis Prefectus templum violauit ingressu suo. 267
 Voluptas consequitur felicitatem. 12
 Voluptas solida bonos consequitur. 46
 Vranus qui fuerit: idem cum Iapheto, & Atlante. 348
 Vrbes

I N D E X D E R V I N . G E N T .

Vrbes totius orbis nobilissimæ, euerse post-euersam Hierusalem. 388
de, Didone, & Cleopatra afferebat Orientis regina, Romam ducta Zanobiorum gentem constituit.

Z.
Zanobia Iudæa sibi genitricem esse à Semiramide. 446
Zethus, Sethosis, ac Sesostris idem.

F I N I S .

Laus Deo, & Virgini Matri Mariæ.

ILLVSTRISSIMO AC
 REVERENDISSIMO S. R. E.
 CARDINALI BENEDICTO
 IVSTINIANO.

Proœmium.

Cuncti sapientes censuerunt sine Virtutibus nullam dari humanam felicitatem. norma virtutum sumitur à Religione, ac Dei cultu. qualem quisq; Deum, ac superos colit, talis est at que ipse. Inde omnia bona animi corporis, atq; externa procedunt. qui sint exemplo Dei omnium beneficentissimi in humanum genus, per quos stent Gentes, ac Regna.

SAPIENTVM nemo, Benedicte Iustiniane Cardinalis Amplissime, est ausus affirmare humanam felicitatē dari absq; virtutibus, ac Religione, quemadmodū sine hac ab orbe condito, nulla legitur hucusque natio coijisse in vnum. Sic nemo felix absque illis constituisse sibi, ac suis rebus vnquam memoratur. Clemens Alexandrinus nominatim Stromatum libro secundo, plurimos Philosophos enumerat; E quibus alij ponebant alijs in rebus humanam felicitatem. Conueniunt tamen in hoc omnes, non esse illam sine virtutibus. Quibus quidem Religio tanquam regina, primariaque sapientiæ diuinæ, qua Deo cognito, & amato proximè inhæremus, ancilla præfidel, iubens, vt ad Deum nos perducant, ei que obtemperemus. Ipse Epicurus, qui quasi excors, & pecus inter fues à Philosophis relegatur, voluptatem, cui primas humanæ beatitudinis dabat, asseruit

PROOEMIUM.

afferuit absque virtutibus stare non posse. Experimentis quotidianis, ac certissimis Arist. Politici septimi initio demonstrat sine Prudentia, Iustitia, Fortitudine, Temperantia, bonum temporale nullum dari. Plato eadem probat in Euthydemo. Quæ nos fusius aperuimus hoc libro. Id omnes perspiciebant, ipsa corporis bona, atque externa sine virtutibus, neque dominis esse diuturna, neque quamdiu sunt illis, afferre ullam felicitatem; sed maiores miseras, & ærumnas. Vt autem dignoscamus vias, quibus ad virtutem peruenimus, atque ijs constanter insistentes recta perducamur vel ad ipsam temporalium felicitatem, religionis est munus, ut aperietur; per quam nos, & nostra ordinantur ad Deum colendum, quem sibi finem quamvis remotiorem constituunt omnes virtutes, atque idcirco religioni Deum propius attingenti subijciuntur, ac parènt imperanti. hæc normam virtutum præscribit, exemplar diuinitatis proponens, quod nõ modo intueamur, sed intimo penitus amore inflàmmati in illud cõformemur cogitatis, dictis, ac factis, atq; ita eminenter nobis omnia siue obstant, siue obsecundent ad extremũ subijciantur, & aliquomodo hanc nobis felicitatẽ pariamus, atq; artifices temporalium bonorum simus. Videndum nobis est igitur maximè, quem nobis, qualemque vel Deum constituamus, vel proximos ipsi Deo, quos propter hunc magis aut minus colamus. Quilibet enim maiores imitari studet, ac solet, veluti filius patrem, discipulus magistrum, atque, ut aiebat ille, à maiori boue arare minor discit. Quamobrem si bello, cædibusque gaudentem Deum nobis, aut Deo quam coniunctissimos proponamus colendos, tales quoque

mor-

PROOEMIUM.

mortales efficiemus, sanguinarios, homicidas, truculentos, quemadmodum contigit Getis Martem potissimum, Mahometanis Mahometem diuino honore prosequentibus. Homo namque illi se se assimilare contendit, quem maximè honorat: quod nemo sit, qui non aliquo modo naturaliter velit honorari, ac magni fieri, aut esse. Quod si Venus impura, vel Mahometes incontinens Dei loco ponatur, tales profecto euadent homines, quales ij, quos venerantur. Ac nemo non componit se ad illius similitudinẽ, qui præest, ac regit, siue ut assequatur imaginem, quando ipsam rem non potest, ac si negetur, ut præsit, ac regat, hac sibi saltẽ via placeat, semet ipsum fallat, in vmbra conuiescat; siue quod imitentur cuncti, quos habent in admiratione. Ac propterea cuncti appetunt similitudinem diuinam, quod generatim cunctos ad se alliciat diuinitas. id maxime cauendum duntaxat, cui tribuamus illam, quæ fugit oculos, ac sensus nostros. alioquin incidemus in grauissima errata, ac damna. Nam, & cui maxime nosmetipsos, ac nostra subijcimus, ad illum maxime conformamur, sicuti lignum trãsfertur in flammam ignisq; naturam, cum se se illi ex omni parte subiecerit, ac totum tradiderit, eodem modo qui se se alicui tanquã Deo totos dedicauerint, qualem sibi illum proposuerint, tales & ipsi efficiuntur, si cupidum regnandi, ac propter hoc neq; parentem parenti suo, uti Iouem fingebãt, aut filios perdentem, uti Saturnum, tales erunt scilicet parentes, & filij, qui se se inuicẽ fugent, atq; consumant. Quod si fiat, actum est de Gentibus, ac Regnis, ut iure antiqui Romani fabulas huiusmodi impietatem continentes exterminarint, quod Dionysius Halycar-

tttt

naseus

PROOEMIUM.

naseus narrat, & Græci pessimo statu fuerint, quamdiu secuti sunt illas, quod medijs temporibus contigit ab Homeri ætate vsque ad Persicos Reges, nam primis verè diuinitatis assertiones nondum fuerant ex animis hominum delere, ac postremis Philosophi abiecerunt, & abijciendas docuere, vt aperiemus. Etenim, q̄ vehementer cogitamus ad illud non possumus non maxime affici, ac propèdere; & quo I animū sepe pulsar, vix est, vt non peruadat, aut etiā non perumpat. nullus vero est actus, qui ex incensis animi partibus magis procedat, ac magis inhaereat, quā Religionis, quod si felicitas humana perficitur diuinorum cōtemplatione; si quidem statuamus Deum, cui sit aliquid imperfecti, vt prisci statuebāt, & nos manci erimus, atq; ad infirmiora propensi. in sculpsitur .n. penitus animo imago semper illi adhærens, atque infixā intimo, & assiduo cogitatu, vt totū trahat ad se, inficiat, & quocunque se conferat, sequentem propellat. Iam quomodo dissimiles illi esse vllō modo volumus, à quo bona cuncta expectamus, atque expetimus? Nam sui similem quis non amat? Quis beneficijs maximis, ac plurimis non ornat, amplificatq; ex omni parte? Deus igitur ita cum suis similibus ager, ac propterea nemo non illi similis esse contendet, & quos ipse amabit sui simillimos reddet & qui amabunt illū vicissim, quam simillimi conabuntur ei fieri. Quocirca id cauendū, quē nam colamus Deum, quē contemplemur, ne Bacchū, Veneremq; sectati potu nosmet, ac cibo obruamus, sepeliamus, ac distēta pecora efficiamur esu luxuq; perditī. Quod si Deū nobis proponamus amantissimum generis humani, beneficentissimumq; supra oēs, atque in omnes, qualem profecto

PROOEMIUM.

Deo Christū volumus extrinse, qui Deus, idemq; homo est, ac Dei filius, optime sine dubio nostra omnia procedēt. ab amore .n. beneficentiaq; est, quidquid in terris boni inuenitur, ab odio contra prorsus est, quidquid est vsquā mali. Nec nisi amoris defectu res quelibet desinunt esse, aut esse non incipiunt. Hinc igitur omnium gentium, regnorumq; extremæ ruinae, vt aliquis conijcere, & colligere aliquo modo è superioribus potest. Ex his etiam confici videtur, virtutes esse, & haberi in numero virtutū, quatenus perducunt homines ad amādum, contemplandumq; Deum, quod in Eudæmiorum sine, Ethicorumq; Aristoteles scriptum reliquit. A fine .n. sumitur modus eorum, quæ prouehunt ad illum. Deus autē proponitur nobis contemplandus, ac fruendus. ex assidua namq; contemplatione fructuq; illius impellimur, vt diximus, ad illius exemplar imitandū, quod oēs virtutes eminentissime præfert, amantiq; inserit. iccirco virtutes tam specioso nomine decorantur, ac bonæ sunt, quod per illas, quo aspiramus, appropinquemus; in Dei similitudinem transferamur, eiq; connectamur summo & æterno bono, ac fonti omnium bonorum animi, corporis, atq; externorum. Sicuti magis incalescūt, qui sunt igni viciniore; ac velocius mouentur orbis, qui primo è superis orbi, quod primū mobile vocatur, sunt propinquiore. ac recte Architas Tarentinus agens, de bonis animi, corporis, atq; externis; maioribus, inquit, bonis adsunt, quasi milites stipatores minora bona, amicitia quidem, gloria, ac diuitiæ corporis, & animi bonis, sanitas autē robur, ac sensuum vigor animo; prudentia, fortitudo, temperantia, ac iustitia menti animi; mens deniq; Deo. Hic enim

PROOEMIUM.

præstantissimus, ac princeps est. huicq; reliqua bona præsto esse oportet. etenim exercitui præest Imperator, nautis Gubernator, mundo Deus, animo mens. Hæc ille consona veritati, vt præclare dixerit Philosoph⁹, Dei operatio, quæ beatitudine eminent in contemplatione cõsistit. Humanarumq; actionum, vt quæque huic simillima est, ita ad beatã vitam cõstituendam plurimũ valet, & mox. Dijs enim immortalibus omni vita beata est; hominibus aut, quatenus simulacrũ aliquid talis operationis habent, reliquorum vero animalium beate nullum viuic, quoniam nulla est eis contemplationis communitas; quam longe igitur, lateq; funditur, ac pertinet contemplatio, tam longe, & beatitudo, & in quibus inest contemplandi assiduitas, ij sunt & beatiore, neque id fortuito, sed ex contemplatione ipsa. Hæc Philosophus de homine virtutib. exculco, ac referente illas ad contemplanda diuina. consentit his illud: Nam superæ mentes, & intelligentiæ mouent orbcs cęlestes; à quibus omnia naturalia gignuntur ob amatum, contemplatumq; Deum; quod ille Meraphysico duodecimo notauit. Quo circa nos illis assimilari, dicet aliquis, in efficiendis nostris, si actiones nostræ ab eadem cognitione, & amore procedant. Tunc nostrę stabilitatis aliquid, efficacięq; ac boni deniq; habebũr, siue quoquo modo ad corpus referantur, siue ad animum, si ab amato, & contemplato Deo dimanent. Iam si & felicitas humana in vniuersum, & speciatim bonorum temporalium, quæ illius est pars tenuior, pender à virtutibus, virtutesq; à religione, sequitur in optima Republica ac felicissima gentẽ, ac regno primas omnino dandas religioni, ac religionis Summo Præfecto. Quod ita facien-

PROOEMIUM.

faciendum censuere oēs gentes: & earũ nonnullæ id maxime fecerunt. Amplius aut, si constituendus est nobis, qui colatur Deus, cęlitumq; & Sanctorum cætus beneficentissimus, atq; ab omni labe purissimus, cõsentaneum fuerit ob amorem Dei, ac superiorum summo habenda à nobis odio, & ad nihilũ redigenda, quæcunq; ijs aduersantur, ac proinde imprimis impij, cæteri q; magis, ac minus impijs viciniore. quod si agamus, quomodo constabunt inter se beneficentiã, quæ proficiscitur ab amore, & beneuolentiã, & mala his velle, moliri, ac perficere? repugnantia præferunt hæc inter se, ac paucissimi sunt, qui non in multa, ac sæpe etiam magna ceciderint errata aliquo vitæ suæ tempore. Rectè distingui solet: amandam naturam, scelus esse exterminandum. Quod nihil aliud est, nisi vt homines, quantum fieri potest, saluos velimus; ac tueamur, vt per nos viuant, operam tamen omnem demus, vt abijciant ipsi vitia, quibus irretiti tenentur, ac virtutes induant, inserantq; animo penitus, & ad opera efficienda perducant. Sanctissime igitur Ecclesia Catholica solet arcere ab altari, qui vel necarint hominem, vel eius membrũ trancarint aut volentes, ac scientes fuerint in causa, vt hoc eueniret. quod si aliquos oportet occidi, neque voluntatem specialẽ, neq; executionẽ cædis admittit illa in hominibus sacris. Curia, vt vocant sæculari, noxij traduntur, vt iudicet eos ipsa, & castiget. bellaq; omnino necessaria dimittit alijs administranda. Alioquin suis Ecclesia pennis quicunq; sunt nocentes, mulctat; atq; ijs potissimum, quæ maxime cõferunt ad euellenda vitia, virtutesq; adipiscendas. Hinc tot hominum religioforum conuentus, quorum licet aliqui decli-

PROOEMIUM.

nent à summo virtutis, fuere tamen semper, ac sunt qui cunctis humanis contemptis in fastigiorum sanctimoniam consistenter, nullosque non traherent in admirationem, & imitationem virtutum, vel quoties ipsis aggregantur, vel aliquo modo obsecundat, neque precipites in scelera feruntur, aut saltem non sunt intemperati. Ad quæ perficienda deligi solent, qui laudibus virtutum, Sanctorumque concinendis, monitis quotidianis, concionibus, & peccatorum confessionibus audiendis, precibus salutaribus expient animi, vialque honestatis doceant, & quodammodo libentissimos compellant inire. Quod si qui sunt præfractiores, expellit ipsos Ecclesia è cætu suorum diris execrationibus deuouet, interstabiles esse decernit, & indignos, quos aliquis alloquatur, nisi quatenus respicientis locus daretur. Verum percipiuntur hæc lenis: illud fide, cui respondent euenta generalia, inspirari diuinitatem precibus, aut alijs rebus sacris, & pijs, qua flectantur animi præfracti, molliantur obdurati. Quod si Deus omnium rerum fabricator omnia gubernans, & ordine suo disponens eligit aliquos, ac vult esse qui ob maximam vitæ sanctitudinem precibus valeant auertere ab hominibus impendentes, ac meritas calamitates, nihilque durum, & acerbum refugiant, vt ijs diuinam gratiam, vim que intimam, qua solus Deus animum nostrum peruadere, & quocunque vult ducere potest, concilient ad extirpanda vitia, virtutesque propagandas, ij profecto sunt, qui, & beneficentiam maximam, vitijque odium similiter maximum præferunt, ac proinde Deo, cælitibusque sunt quam simillimi, & proximi, ac sunt omnium bonorum, quæcunque ad animum, vel corpus pertinere possunt,

PROOEMIUM.

sunt, artifices admirandi. Per hos stant gentes, ac regna, per hos amplificantur temporalium felicitate, ac mirabiliter efflorescunt. Quin hi videntur omnium maxime bellicum robur in acie iusta, iustas ob causas necessario pugnantibus immittere, victoriamque ipsis adiudicare, quamuis neminem speciatim velint interfectum, doleant quemuis occisum, quantum fieri datur in amore, & beneficentia persistentes. sed ista forsan aliquis in vniuersum dicta à sapientibus, licet maxima ratione pronuncientur, non admittet. casu ferri alter inscius dicit. Igitur ipsam quæstionem proponamus, ac veritatem modis omnibus in apertum proferamus, atque explicemus. Hæc verò summatim præfari, & dicenda quodammodo adumbrare libuit, Amplissime, & omnium virtute laude florens Cardinalis, cuius liberalitate ad omne bonum propensissima, ac publicæ utilitatis, totiusque humani generis amantissima est factum, vt hæc elaborare possimus, aditum nobis aperientes ad inquirendum an male stauerint omnes sapientes, qui decreuerunt hominem non posse sine virtutibus, ac religione esse felicem, & absque illis temporalium felicitatem non dari, adijcienes Præsidibus sacrorum primas deberi, à vera amicitia, maximoque amore contineri

Gentes, & Regna.

(.)

DE RVL

DE RVINIS GEN-
TIVM, ET REGNO-
RVM,

Aduersus impios Politicos.

LIBER PRIMVS.

*Mundus non fertur casu, aut fortuna: sed ab intelli-
gentia gubernatur. Inscienti multa forte contin-
gunt, quæ prævidentur à peritis. Inquiritur, quid
sit in causa, vt aliqui corruant de improviso: pau-
latimve à bonorum temporalium felicitate &
qui sit illorum finis, efficiens, ac forma.*

CAPVT PRIMVM.

ROPOSITVM nobis est examina-
re, nunquid à vera religione vel re-
ligiè culta, vel minus contempta pen-
deat felicitas temporalium bono-
rum. Qua in re modestissime qui-
dem, sed tamen verè visus est ille philosophus
antiquos aliquos nomine sapientũ celebres vo-
casse ebrios, cum scriptum reliquit Anaxoram
præ illis sobrium reputari. Nam cum putarent
ipsi mundum fortuna vel casu ferri, contra is as-
seruit ab intelligentia gubernari. Ac sanè igno-
rarunt illi quid statuerent, aut de quò disputa-
rent. Nam cum mentis hoc sit, præstituerè finem,
& ad hunc perducentia seligere, ac propterea
consequi optatum: Casu verò, & fortuna con-
tingere id ponatur, quod rarè euenit, & cuius
causa non in illo, cui contingit, sed extrinsecus
aduenit; quis excors mundũ casu agi dicet? for-
tuitò accidit, vt fodiens agrum nelesiens incidat

*Mer. l. 1.
summ. 2.
c. 2.*

*Mundus
non fertur
casu aut
fortuna,
sed intelli-
gentia gu-
bernatur.*

*Aris. Phis.
l. 2. te. 61.
& sequens*

A

in the-

in thesaurum; quin etiam, si rimetur illum, cum tamen vix fiat aliquando, ut è decem milibus fossorum pauci, quamuis id cupiant, quamuis inquirent, tamen inueniant, idcirco fortunatum, qui reperit appellamus. Quod si plerique aut consultò, ut accidit in fodinis, nanciscerentur, temerè hoc euenire, nemo dicere auderet. Sic enim nullus affirmat fortè, verum consilio euenire, ut qui aliquid certa via sua que tendit, eò perueniat. Iam vero cognoscimus vniuersa in mundo certis, atque vñtatis modis progredi, & conuiescere. Quod si quid improuifum contingit, atq; insolitum, rarissimò id exoritur, & suas tamen habet causas, quæ nobis hæc infima tantum contuentibus & aperta, ignotæ erunt, sed tamen acutioribus intelligentijs perspectæ. Quemadmodum nouit reciprocos maris æstus nauta exercitatus, ac peritus; nouit qui venti spirabunt; ignorat omninò, si quis degat in speluncis, & si vñdis hic se committat, & aliquid peruenire absque nautica disciplina cupiat, forsitan pertinget æstu, aut ventis delatus, quò desiderat; sed plerumq; aberrabit, aut naufragium faciet; non ita gnarus artis maritimæ, qui sciens instituit suam nauigationem, locum certum respiciens, eò dirigens vela, & clauum, ac penè certus assequens propositum sibi finem. Sic Astrologus multa præuidet, atque ut præuidit, sua sic instituit; ut qui olei plurimum comparauit sterilitatem venturam ex astris prospiciens, quod fortuitò poterat emptori alicui contigisse. Atque ita in orbe multa suboriuntur incognita, & inexpectata mortalibus, quæ superis mentibus non modo prouisa erunt, sed

*Inscienti
multa for-
te contin-
gunt, quæ
præuiden-
tur à peri-
tis & quod
mundus à
casu non
feratur.*

ab ipsis etiam prudentissimè instituta, & ordinata. His positis, quis vnquam dicet mundum casu volui? Circumspice enim quæso, & contemplare solem cunctaque astra non agitari sursum deorsumve hac vel illac deuijs modis, & cursibus, verum certissimis omnium moderatissimisque itineribus. Hinc notissima noctium dierumque, mensum, præterea veris, æstatis, autumnii, atque hyemis curricula, & interstitia. Quæ si temerè fierent, neque plerumque, neque semper euenirent, fortunæ casuive ascriberentur. Ut aliqua illorum visa, & euenta attribuitur imperitus, quoties aliquid ab illis improuifum sibi, ac suis rebus obtingit, quod sciens ac prospiciens nullo modo effutiet; ac veluti in altissima specula positus, longissimè remota circumspicit, ac certissimò cognoscit aduentantia fore, ut breui adsint huic, illive termino; quod accidit improuifum posito in humili valle, & itineris ignaro. Sic in excelsis mentis fastigio constitutus, ac sapientiæ radijs illustratus, procul posita contuetur, alius autem neque præsentia caligine circumfusis aspiciet. Quod si non de naturalibus hisce, ac nostram potestatem longe effugientibus sermo habeatur, longeminus ea casus & fortuna gubernat; quod si quid incidens nos latuit ignorantia nostra, casui, vel fortunæ fertur acceptum. Nam sublimiores mentes illud non fugit: Alioquin si fortè accidunt, quid agricola tellurem ferro exercet, quid temporà obseruat, ac non potius dormitat, ac fertit? Quid humo semina committit? Quid purgat herbas enascetes? Eodem modo non erit, quod vllas artes, vllas

4 DE RVIN. GENT. ET REGN.

disciplinas addiscamus tanto cum labore, exerceamusque ad lassitudinem; neque in cibo, potu, somno, vigilijs, & cunctis denique agendis intererit hoc vel illud eligamus, si committantur vel omnia, vel pleraque euenta fortunæ. Quod si quis effabatur, & statuet in incerto, quæ aguntur, non modo ebrius, sed mente captus existimabitur à singulis, ac veluti cæcus per auia, & lubrica in præceps dabit humanum genus, ad bestias rediget, in specus horrentes ac iustra abstrudet.

Quid sit in causa, ut aliqui corrumpantur de improviso, paulatimve à bonorum temporalium felicitate. Inquirimus proinde quid rerum sit in causa, ut gentes ac regna in maximas miseras corruant, cum maxima vndique omnium bonorum felicitate circumfluere videantur, neque appareat quod eos conturbet; sed postea de improviso vel repente existat, vel paulatim superueniat: & nunquid aliqua intelligentia possumus id assequi in vniuersum, ut quamuis à communi perspicacia remotissimum videatur, atque idcirco assignetur casui & fortunæ à minus acutis, nihilominus eò pertingere possimus cognoscamusque, non modò à mente diuina procedere: sed ab aliqua causa quæ deriuetur à nobis, ac dignosci à nobis valeat. Nam quòd propter luxum, bellandi imperitiam, pugnae alicuius infelicissimam, ac prorsus insperatum exitum, hostium plurimorum subitam conspirationem, suorum proditorem, vel huiusmodi aliqua concidant aliqui, in promptu est causa; sed huius adhuc superiorem causam, seriemque omnium venamur, ac dubitationem maximam facit, quòd non modò singulos homines, sed vniuersitates totas aliquando videmus opprimi, & omnium bonorum temporalium copia nudari ab impijs ac scelestis; quod maximè mirandum videtur. quamuis non protinus est ob
affli-

ADVERS. IMPIOS POLIT.

5 afflictos innocentes concludendum, propterea scelestos istos, & impios esse, quoad temporalia, feliciores; vel quòd in horum parte aliqua, & potissima sint omnium maximè ærumnosi, vel quòd breui ex altissimo fastigio præcipitentur in voraginem profundissimam temporalium malorum, è quibus contra bonorum cæcus multò diutissimè permanens emergat. quinimò mali, quamuis abundet bonis, felices tamen esse haud queunt, & quæ bona sunt aliquin sua natura, hinc illis, quatenus male vtuntur, mala. Felicitatis enim mortalis quasi quædam forma est rectus vsus; alioquin sunt illa instar vini, cuius nimis potus alioquin salubris non modò gignit morbos, aut enecat bibentem; sed etiam sensum gustus retundit atque habet, ut suauitatem nullam percipere possit. Hæc igitur nobis quàm diligentissimè, sigillatimque sunt examinanda, & inspicendum; quis omnium rerum, quæ sensibus obijciuntur, & in quibus felicitas temporalis consistit, finis præcipuus habeatur, in quem cuncta referantur, & cuius appetitione quadam suo modo cuncta moueantur. Nam finis omnium causarum causa. Hinc itaque apparebit efficiens. Efficiemus enim quidquid placuerit, propter alicuius rei consequendæ scopum. Veluti nauis remit, ac velis impellit nauim, quòd perueniat ad portum, in quo conqueiscat tamquam termino itineris rotius; atque ita quòd nos prouehet ad hinc finem, illud efficiet eius affecutionem. Hinc forma similiter elucescet perficiens temporalem felicitatem siue ipsa bona temporalia, quasi materiam quandam. Etenim quemadmodum finis domus est habitatio commoda & iucunda, quæ habetur per constructionem ipsius in hanc

illamve figura n, & quò magis cæmenta ad hanc accommodantur; perinde ac foetus informis recipiens ab hoc sine desumptam & in mentem adumbratam, menti q; appictam speciem, eò magis cæmenta, vti quidem cæmenta sunt, perficiuntur. Finis vero ille per illam notionem qualitercunq; descriptam nos intimè impellit ad fabricæ effectiõnem. Eodem modo à bono vlt bonorum temporalium magis ac magis, dicit aliquis, prouehimur ad eorundè, vel etiam, quod beatius est, eternorum felicitatem. His cognitis, ac perpenfis causas omnes cognitias, ac perpectas habebimus. Cunctæ enim quatuor hisce continentur, sine, efficiente, forma, ac materia, quæ cohærent inter sese atque inuicem connectuntur. Nam quicunq; agit, sine dubio agit propter aliquid propositum, vt det perfectiõnem, quæcunq; sit illa cui deest, quasi rudi cuidam massæ. Quocirca eminentior perfectio est forma, quæ latius deinde, ac dilucidius explicabuntur suis quælibet locis: Modò autem satis fuerit leuiter attigisse, quantum scilicet exigit argumentum propositum. Propius igitur accedamus ad rem nostram, & videamus qui sit finis omnium rerum, quæ sensu percipiuntur, & in quibus, quasi materia quadam, felicitas temporalis consistit; vt sciamus aliquo modo illos, qui excident ab hoc sine, excidere ab illa felicitate; & quatenus ab illo aberrant, eatenus ab eadem declinare, quasi de via, vel deflectentes, vel omnino auersi. Constituendum vero nobis est prius in quibus humana felicitas consistat.

Inqui-

Inquiritur, traditur, atque explicatur definitio felicitatis, quæ est actio perfecta in vita perfecta secundum perfectam virtutem, idcirco illius essentia est in operatione virtutum. & quamuis contineat bona corporis, atq; externa, vt instrumenta; tamen qui superat, vel minimo virtutis gradu est prestantior eo, qui superat alijs bonis.

CAPVT II.

OMNES homines natura felices esse desiderant. Atq; huc omnia nostra referuntur, *Quid sit vñ ac tendit: quod scilicet omnium finis sit felicitas ipsa; propter quæ reliqua bona, ac virtutes cunctæ expetuntur: Et quoniam Deus nulla re prorsus indiget, bonis vndiq; circumfluit, atque eius essentia est ipsa beatitudo; ob id beator apparebit, qui ad hunc statum propius, quasi Deo similis, ac diuinus accedet. Quocirca felicitas humana, de cuius ruinis quoad bona temporalia, cuiusmodi sunt corporis, atque externa, in primis acturi sumus; visa est etiam à religione Christiana alienis, quasi diuinissimū quoddam munus à Deo mortalibus exhiberi. Patet autem non vocari nos felices, cum dormimus, atque hac de causa, quod dormiamus, aut torpeamus; sed huiusmodi appellamur, quod aliquid agamus; alioquin in somno, ac torpore nihil differt ab infelici felix. Vtriusque est idem status trusco similis. Horum discrimen est in actionibus: nam propter honestissimas, vtilisq; & iucundas alter est apud omnes in admiratione, alter contra, sic etiam non erit in eo Beatitudo quod aliquid efficere possimus, quamuis id sit omnino in promptu; sed quod efficimus. Nam posse aliquid operari, est propter operationem,*

hæc illius finis ac perfectio. Beatitudo verò est totius humanæ potentia complementum. Sic igitur felicitas erit actio perfecta. Nunquid pueri vel exiguo tempore viventis, aut aliquid cursim, vel dissimiliter facientis? Non ita concludendum, Haud enim beatus est qui moritur, infans dormienti similis, neque percipit mente quid infaustum faustumve sit, neque tota vita felix, quæ puncto illius, aut actu momentaneo tantum beatitudinem attingit, nisi sit huius tantavis, ut præponderet longo illius decursui. Atque ita felicitas erit actio perfecta in vita, non quidem puerili, aut breui; sed perfecta, quæ simul maiori annorum nostrorum spatio quatum fieri potest, facta singula colligat, & cum beatitudine coniungat. Verum quænam facta continebit in huiusmodi vita hæc actio perfecta? num quæ virtus, an quæ virtuti innitentur? Atqui si beati sumus, quod scelera perpetremus non erimus beati; sed qua parte obedimus rationi, per quæ, ut homines operamur; non qua parte belluæ, quæ nullo modo sunt felices, assimilamur. Verum nos de humana felicitate hic agimus. Quocirca continebit illa actus rationi, & quidem summæ, virtuti que eminentissimæ consentaneos; atque ita felicitas erit actio perfecta in huiusmodi vita, & secundum similem virtutem: Non hæc illamve dumtaxat; cohærent enim, si modo perfectæ sunt singulæ inter se, & compactæ quodammodo sunt, quod non modo Stoicis, Academicis, Peripateticis placuit; verum etiam Christianorum sanctissimis viris, Ambrosio, Augustino, Gregorio, & alijs; sed secundum omnem virtutem, potissimumque secundum potissimam, atque adeo secundum sapientiam, per quam iam cun-

*Felicitas
est in opera
ratione virtutum.*

ctis

ctis virtutibus excolti Deum contemplantur; job id felicitas non est actio, quæ transeat ad alia peragenda, sed quæ maneat in nobis, ut rectè Philosophus definebat; Et quamuis humana beatitudo videatur comprehendere bona corporis & externa, homo namque non est animus solus, sed etiam corpus; tamen essentia consistit in animi bonis, reliqua sunt instrumenta, ut aliqui Stoicorum dixerunt, commoda, siue, ut Peripateticis placebat, necessaria, quod postea cuiusmodi sit, discutimus. Apex quidem felicitatis, ac summum collocatur in hominis parte suprema, quæ est intellectus, illius operatione nobilissima, quæ est contemplatio circa rem præstantissimam, Dei, diuinorumque consideratio. Cuiuslibet autem rei potestatis dijudicatur ac naturæ fortitur è summo, ad quod pertingit; Atque ex potentia cognoscimus essentiam rerum. Quamobrem felicitatis humanæ essentia in virtutibus animi ponetur, maximeque in maxima virtute. Huic reliquæ seruiunt, atque erunt instar instrumentorum. Nam sint absque ornamentis animi mortales, certè magis minusve, vel pecudæ erunt abiectæ vel efferri serpentes, qui magis minusve cuncta aut negligant, aut disperdant. Non igitur hi felices erunt, sed pro magnitudine virtutum erit beatitudinis magnitudo, quam sanè explicabit atque extollet amplior ac sublimior virtus. Animi vero bona sunt ipsum excolentia, intellectus principiorum universalium, scientia conclusionum, sapientia utrorumque, sed maximè diuinorum, prudentia agendorum, ars operum; voluntatem deinde supremam perficit iustitia; appetitum denique inferiorem, qua parte irascitur, adornat fortitudo; qua parte concupiscit, temperantia, Atque hæc

A 5

hæc

hæc sunt animi virtutes seu bona, & quæ his adnectuntur, aut ab his pendent: corporis autem, integritas omnium membrorum, sanitas, robur, decus; externa denique, honor, nobilitas, dignitas, amicitia, opes. Neque debent audiri qui statuunt nulla esse corporis, aut externa bona. Aduersantur namque his sancti, Augustinus, Chrysostomus, Bernardus, Thomas, qui desertissime afferunt fortunæ, ac naturæ munera in bonis esse numeranda. Idcirco & à Deo petimus illa, & Ecclesia nos docet, ut petamus, ac pro ijs concessis gratias agimus eidem qui & largitus est Adamo ea, neque abstulisset nisi in crimen prolapsus fuisset, ac sicuti diuini libri hæc bona vocant; sic his contraria meritò appellant mala. Sed enim vir sapiens hæc in bonum vertit, atque à malis quodammodo bona efficit: insipiens vero bona in malum transfert.

Atque hoc est inter alia præstantissimæ virtutis officium, contraria posse, ac scire in vsus suos inflectere; quasi qui eripiat hosti gladiū, quo valeat ipsum ferire, atque interficere, calleat quæ non modo bonis, sed etiam malis vti ad bonum, & eorum quasi naturam commutare, ut è malis bona efficiantur, vti è venenis medici, salubres cibos. Si quis autem fuerit præstantior animi bonis vel minimo gradu, etiam si ceteris omninò carere videatur felicior eò dicetur qui superabit istis, vincetur illis. Nam felicitas humana est, quatenus ad hominem, ut homo est, refertur: Atqui huiusmodi est per animum virtutibus exultum, non qui degeneret à semetipso, ac similis pecori. Atq; ideò magis minusve bona corporis, atque externa beatitudinis humanæ habebunt, quò facient animum, per quem sumus

August.
Episc. ad
Par. c. 6.
in Ioan.
Chrysost.
psal. 140.
Ber. serm.
8. de qua-
drag. in fi.
S. Thom. 2
2. q. 83.
127. art. 1.
ad 3.

Qui superat
minimum virtutis
gradum, est præstantior eo, qui superat corporis bonis.

sumus homines, felicior è, promouentia ad virtutes Per has beatus est animus, atque homo, ut imprimi homo est. Neque vero par vllò modo esse potest quoduis temporale, quamuis magnū videatur ac sublime, si conferatur æterno, cum nulla sit illius ad hunc proportio. Atqui animus est æternus, æternitatem quæ hanc participant illius bona. Virtutes enim cum sint habitus inferri animo, vel post obitum semper animo immortaliter inhereant. Corporis vero, & externa sunt temporalia. Non possunt itaque virtutibus conferri, per quas animus ornatur, cum partibus innumeris vincatur, veluti temporale ab æterno. Iam per virtutes appropinquamus Deo, non per bona corporis, atque externa à virtutibus separata. Igitur felicior, qui his, quam qui illis excellit. Nam Deus est fons totius beatitudinis, ac tantum felicitatis, quantum propinquitatis cum illo, habemus. Et quemadmodum magis optamus esse sani, quamuis non pulchri, quam pulchri & ægroti: Sic felicior, cui magis animus est sanus, & reliqua infirmiora, quam cui magis hæc ad sunt animo minus sano, & à virtutibus nudo. Annon autem diximus nos felicitatem esse actionem, quæ in nobis maneat? At bona corporis, atque externa sunt longè remota ab huiusmodi actione: virtus autem proxima. Quin illa non sunt animo affixa: at virtus est insita penitus, atque idcirco felicitas profusus adnexa: illa nò ita, cum sint instrumenta, quæ simul atque seruiunt operi, nihil habent ad felicitatem spectans, nisi quantum possunt ad eandem rursus adhiberi, ob id enim bona sunt, quod ad illam sint naturaliter instituta. Iam cum felicitatem necessariò consequatur aliqua voluptas ani-

animi, illam perficiens, exornans, & vndiq; continens, ea vero pertineat ad appetitionem siue inferiorem, qua concupiscimus & irascimur: siue superiorem, qua intellectum consulit, vt eligat intellecta. in eo prudentia considerens impellente voluntate, per fortitudinem temperantiamque moderatur inferiorem partem rationis expertem, & eius gubernationi obedientem.

Hinc fit voluptatem felicitatis comitem potissimum referri ad intelligentiam appetitumque supremum. Nam quæ partis est inferioris, est eadem nobis cum belluis quibuslibet communis, nisi quantum defluit ex altiori illa in hæc subiectam. Dona autem corporis, atque externa non creant hanc animi iucunditatem, quam mentis apex infundit, licet haurire eam possit ex consideratione huiusmodi bonorum suis vsibus rectè feruentium quod est à se, non ab ipsis. Atque idcirco felicior, qui tantilla virtute est excellentior alio, qui circumfluit vndique omni bono corporis atque externo.

Felicitas est duplex actiua, & contemplatiua, illa huic seruit: hæc Deo contemplando, illa Virtutibus comparandis, & exercendis occupatur. Ad vtriusque summum perueniunt Heroes, Virtutibus cunctis excellentes, ac Deo propinqui.

CAP. III.

Felicitas est duplex actiua scilicet & contemplatiua quarum hæc aliam excellit. Est. l. x. c. yu.

QVAMOBREM iure diuiditur felicitas in eam, qua nos cum nobismet ipsis, aut cum cæteris hominibus Virtutum vijs insistentes versamur; Atque in eam, qua cum Deo, ac diuinis. Illa nomē actionis est magis sortita, hæc contemplationis, Et de hac egregiè locutus est Philosophus, si beatitudo muneris functio est vir-

virtuti consentanea, probabile est eam virtuti præstantissimæ esse consentaneam. Atque hæc erit eius, quod in homine est, optimum. Siue igitur quidem hoc mens sit, siue aliud quidpiam quod videtur impedire, ac præesse debere natura, rerumque honestarum, ac diuinarum in sese continet cognitionem, (vel diuinum sit hoc ipsum, vel eorum, quæ in nobis sunt, diuinissimū) huius muneris functio ex propria virtute perfecta & absoluta erit beatitudo: esse autem in contemplatione rerum positam, supra diximus; quod quidem & superioribus nostris disputationibus, & veritati congruere videtur. Præstantissima enim hæc est muneris functio (nam & eorum, quæ sunt in nobis, mens quiddam est longè optimum, & omnium quæ cognosci possunt, ea, quæ mente complectimur, longè sunt optima) Præterea verò & maximè assidua, nam res assidue contemplari, quàm quiduis agere possumus. Et cum beatitudini admixtam, & quasi implicatam esse voluptatem arbitremur, tum omnium muneris functionum, quæ virtuti congruunt, eam, quæ ex sapientia est, iucundissimam esse omnes mirabiles quasdam tum sinceritate, tum stabilitate voluptates continere. Probabile est autem eos, qui sciunt, iucundiores vitam traducere, quam eos, qui quærunt scire. Et mox: erit autem talis vita melior, quam hominis natura ferat. Non enim, qua parte homo est aliquis ita viuens, viuet; sed qua parte diuinum quoddam in eo inest. Quanto autem pars hæc toti, & concreto antecellit, tanto & eius muneris functio præstat functioni illi, quæ conuenit alij virtuti. Si igitur mens cum homine comparata est quoddam diui-

diuinum, vita quoque menti consentanea diuina sit necesse est, si cum humana conferatur. Neque vero nos oportet humana tantum sapere, ac sentire, vt quidam monet, cum simus homines: neque mortalia dumtaxat, cum simus mortales; sed nos ipsos oportet, quantum fieri potest, à mortalitate vendicare, arque omnia facere, vt ei nostræ parti, quæ in nobis est optima, conuenienter viuamus. Nam etsi mole parua est, potestate tamen, & honoris gradu longè omnibus antecellit. Et sanè vnusquisque nostrum videtur esse hæc pars, si quidem id, quod principatum obtinet, etiam melius est. Absurdum igitur fuerit, si quis non suam, sed alienam vitam expetat, ac sequatur. Præterea, quod ante à nobis dictum est, etiam huic loco conueniet. Nam quod cuiusque proprium est natura, idem, & optimum cuique est, & iucundissimum. Ergo & hominis optima ea vita est, quæ menti conuenienter traducetur; si quidem hæc pars homo est maximè. Hæc igitur vita est beatissima. sic ille, & alibi. Patet itaque, quod ob aliam nullam vtilitatem quærimus hanc sapientiam, (quæ in Deo contemplando collocatur) sed quemadmodum dicimus liberum hominem esse eum, qui sit ipsius & non alterius gratia, quare meritò non humana eius possessio putabitur; natura enim hominis in plerisque serua est, (sic igitur philosophus sapientem solum liberum facit, plerosque alios seruos) quapropter secundum Simonidem, Deus vtiq; solus hanc habet dignitatem, indignumque est ab homine illam non quæri, quæ sibi conuenit, (quod scilicet per intelligentiam Deo sit similis, & habeat aliquid diuini) & mox

neque

Metaph. l.
lca. 2.

neque aliam, quam huiusmodi decet honorabiliorē putare; quæ enim nobilissima, eadem & honorabilissima est. Talis autem bifariam dumtaxat vtiq; fuerit. Nam & illa, quam maximè Deus habeat, diuina scientiarum est, & si qua est, quæ diuinorum sit. Hæc autem sola vtrumque consecuta est. Deus enim causa omnibus esse videtur, & quoddam principium, & talem aut solus, aut præcipuè Deus habet. Hucusque Aristoteles sapientem statuens Deo similem; nam vult alijs esse virtutibus ornatum, qui Deum diuinæque contemplatur. Propter hoc enim ceteræ virtutes. Deus autem semetipsum dumtaxat intuetur, nam cetera per semetipsum. Atque ita duplici de causa dicitur sapientia diuina, & quia Deum contemplatur, & quia nihil agit quoad hoc, nisi quod Deus, qui solum se conspicit. Ac talis est beatitudo humana in contemplatione posita, quæ diuinatem participat, ac sibi ad

Felicitas
actiua ser-
uit cõtem-

Secundo autem loco, inquit idem, est ea felicitas, quæ virtutibus alijs est consentanea, cum illa virtutibus enim functiones ei conuenientes humanæ virtutibus cõsunt. Iustitiæ enim, & fortitudinis, & aliarum virtutum muneribus inter nos fungimur occupetur, in rebus contrahendis, in necessarijs, ac difficilibus, & nostris, & aliorum temporibus, variorumque actionibus; denique in perturbacionibus, quod cuique decorum est conseruantes. Hæc porro omnia videntur esse humana. Nonnulla autem, & à corpore videntur proficisci, multisque in rebus, virtus morum cum perturbacionibus esse coniuncta. Quin prudentia quoque cum virtute morum, & hæc cum prudentia copulata est. Siquidem prudentiæ principia

ex vir-

quoddam genus est à vitiis; Quoniam verò rarum est, vt vir diuinus sit, quemadmodum Lacones cum valdè admirantur aliquē, diuinus, aiūt, vir est: sic & ferinus natura inter homines rarus aliquis est, maximè tamen inter barbaros reperitur. Fiunt vero nonnulli ex morbis, & læsionibus: quinetiam eos homines, qui vitijs exuperat; ita infamamus: Hæc philosophus volens Heroicam virtutem superare metas humanas, vt non humana sit vocanda, verum diuina; quin amittat quodammodo nomen virtutis, quasi supra illam collocetur, illius exemplar à Deo sumatur, cuius neque vitium dicitur, neque virtus, sed aliquid excellentius. quamobrem rectè idem concludebat istorum potestati, qui sic eminerent Virtutibus, ab omnibus omnia tradenda, vt ipsis gentibus, ac regnis omnia sint felicissima: sed in optima, inquit, Rep. magna habetur dubitatio, si quis non per excelentiā aliorum bonorū, seu Iurium, diuitiarum, & amicitiarum, sed si quis excellat virtute, quid de eo sit dicendum. Non enim dicendum, vt talis vir sit de ciuitate pellendus. Atqui neque gubernationi aliorū talis vir erit subiiciendus; perinde enim esset, ac si qui Iouem gubernare vellent, potestatem diidentes. Restat ergo, vt videatur, vt omnes sponte sua illi parere debeant. Hæc ille agens de ciuitate, ac gente, cui finis sit, non vt homines simul dumtaxat viuant, in vnā coeant coniunctionem linguę, potestatis, legum, Religionis: sed vt benè præterea, & beatè viuant, & omnibus nimirum bonis abundant animi, corporis atq; externis: quod respexit Sybilla cum de Christo cecinit illa ad alium rulara à latino vate.

Pol. lib. 3.
cap. 9.

*Ipsè Deum vitam accipiet, Diuūq; videbit
Permixtos Heroes, & ipse videbitur illis
Pacatumq; reget patrū virtutibus orbem.*

Atque hoc est, quod Plato aiebat, beatas fore illas Respublicas, quas aut Philosophi regerent, aut amici Philosophorum. Et in diuina scriptura est, multitudo sapientum sanitas est orbis terrarum. Sed videamus adhuc, qui sint reuera sapientes, ac reuera Heroes, à quibus videtur Plotinus dixisse possideri virtutes politicas, & animi purgati.

*Sine auxilio Dei speciali ad perfectas virtutes nemo
peruenire potest. mens appetit aliquo modo videre
Deum per essentiam, quod fieri non potest absq;
gratia infusa; maximè felices agnoscunt, ac sequuntur impulsus diuinos.*

CAP. IIII.

ENIMVERO si quotidiana euenta mortaliū rectè expendantur, neque ad Heroicas virtutes, neque ad omnes simul quicquam peruenire, aut in illis consistere potest absque auxilio Dei speciali, gratia, & amore diuino cœlitus in corda nostra immisso. Atque id quidem commune omnium Theologorum decreto est receptum, vt ea de re Christiano nulli iam liceat dubitare; ita namque Sacris Pontificum Conciliorumque sanctionibus est constitutum Melanitani, & Aurificani, quod latius probat Augustinus. Et quidem patet pueros nisi diligentissimè, & optimè instituantur, ignorare quid conueniat rationi, quod pertineat ad virtutem; atque etiam si sciant, ferri tamen magis ad quasuis illecebras sensuum, neque audire rationem. Vt autem quis simul atque oritur, nanciscatur

tur optimos Magistros, ac nactus persistat in se-
mita rationis, non affert secum, neque vt semper
cum illis sit, illisque obediat. Homo præterea
maximè omnium mutabilis est, quoad desideria,
& electiones: Immutabilitas Dei solius est, aut
eius, qui immobiliter Deo sit coniunctus, quod
in hac vita nõ datur. Quamobrem licet optimis
magistris audientissimus sit, excidere sæpe po-
test, & innumeris momentis voluntatem muta-
re. Virtutes deinde acquiruntur per actus fre-
quentes, ac si quid potest corroborare in officio
præstando, & obedientia debita rationi, hoc fa-
ciunt virtutes, quas nõ nisi post multum tempus
adipiscimur; ante adeptas necesse est labamur, a-
lioquin protinus eas affecti essemus. Hæc igitur
aliquis ex vsu quotidiano deprompta effer-
ret, omitemus enim sacra, & Christiana. Ari-
stoteles quidem quamuis ignoraret vim notio-
nemque gratiæ diuinæ, & illius lapsum quem
Christiani tradunt, & affirmaret homines per-
duci ad virtutum felicitatem disciplina & assue-
tudine, adiecit tamen illius affectuionem diui-
num munus esse, similiter diuinæ esse liberalita-
tis, vt aliquis bonam naturam fortiatur, cui pla-
ceat honestum, & qua prosequatur illud. Et com-
probantur hæc omnium seculorum perpetuis e-
uentis. Nam videmus quam paucissimos ad ve-
ritatē diuinorū peruenisse. Et qui summi hac in-
re habentur, lapsi in aliqua dissona, veris falsa ad-
miscuerunt; quamuis incredibili, vt ita dicamus,
labore contenderint ad affectuionem sapientiæ,
vt iure philosophus dixerit, mētem nostram ad
diuina esse, vt oculum noctuē ad solem. Hinc ho-
minum vulgus ad ineptissima atque etiam spur-
cissima colenda, diuinitatemque eis tribuen-
dam

*gib. l. i. c.
9. c. l. vlt.
6. vlt.*

dam præceps miserrimè corruit, quod ex omni-
um nostrorum scriptis antiquioribus liquet, in
quibus gentium puridissima errata coarguun-
tur, vt Theophili Antiocheni, Iustini Martyris,
Athenagoræ, Clementis Alexandrini, Origenis,
Cypriani, Arnobij, Lactātij, Nazianzeni, & alio-
rum. Igitur qui fieri poterat, vt isti per contem-
plationem diuinitatis essent felices? opus est igitur
gratia diuina cælitus missa, per quam verum
teneamus, mendacijs explosis, virtutem vitij s fu-
gatis ardentè consecemur; quidquid est in na-
tura nostra fractum, mancum ve, & ægrotum, sa-
netur, integretur, corroboretur. Quin videmus *Deum per*
in cunctis rebus nulla esse instrumenta, quibus *essentiam*
fit propria virtus perducendi ad vltimam perfe- *nemo videt*
ctionem, nisi à superiore. Intellectus autem no- *re potest*
ster, ac voluntas instrumenta sunt, quibus proue *absque gra*
himur ad perfectionem supremā in contempla- *tia infusa*
tionem sinceram solidamque diuinitatis, quæ *ab ipso*
cunque haberi potest in hac vita; post mortem *Deo.*
namque omninò contingit: ergo vt perducant
non est illis ingenita vis, nisi ab agente principa-
li ea tradatur. Non enim serra lignum secans ef-
ficat, vt ex eo fabricemus sedile, arcam, & aliquid
simile; sed id proficiscitur ab artificio: eodem
modo oculus est, quo videmus, ac frustra conuer-
teretur ille ad videndum, nisi sentiens anima, ad-
esset. Cùm sit igitur ordo in reb. intellectu præ-
ditis, ij s que Deus præsit omnibus, illas ordinans *Con. gen.*
ad se, non poterunt perducì eo, nisi per ipsum; vt *li. 3. c. 147.*
aiebat bene S. Thomas. Accedit ad hæc, quod fe- *in 4. rat.*
licitas humana est in coniunctione mentis ab om-
ni vitio purgatæ, & omnibus virtutibus excul-
tæ cum Deo, vt illi per omnia copulati assimilē-
mur. Deus autem semetipsum per essentiā suam

contemplatur, non per vllam aliã notionem effectuum, vt etiam tradidit Philosophus asserens in Deo esse idem cum ipso intelligentiam, intellectiõẽ, & per quod intelligit, siue intelligibile, vt aiunt. Hoc agitur aliquo modo appetit animus, ac disponi per gratiã vult ad hæc, si fieri potest, vt intelligat Deum, non per effectus ipsius tantũ, sed per ipsum Deum; veluti lumen per lumen videmus: nam cætera per imagines eorũ depictas in oculorum pupillis: Sicut scriptum est in lumine tuo videbimus lumen, id est, temetipsum per temetipsum. Quocirca volet adiungi hanc sibi diuinitatem per quandam intimam participationem, per quã S. Petrus aiebat, nos fieri diuinæ confortes naturæ: Ac S. Paulus esse initium substantiæ diuinæ. Atqui nos ad hoc pertingere non valemus, nisi Deus largiatur, & tamen ardemus quã maximè felices esse, ac supra nos ipsos ferri: siquidem fas fuerit. Opus est itaque cœlesti gratia, vt disponamur ad supremam beatitudinem, quæ post obitum contingit animæ, vt aperiemus immortalẽ, & in terris inchoatur, per hanc, quam gustamus, imperfectam, sed prope nullam, nisi adsit illa gratia. Mentis præterea nostræ potestas est quasi infinita, nam cuilibet numero addere maiorem potest, ac lineæ lineam, ac singulis denique rebus perfectionem maiorem: & eijs, quæ sunt, alia quæ possunt esse, siue è præcedentibus nata, siue supra ipsa. Vt satiatur igitur mens nostra, oportet contempletur aliquo modo aliquod infinitum, quod est Deus: quod si per effectum contempletur, non illum contemplantur, nisi in illo effectu coangustatum. Amplius non potest esse vlla felicitas animi nostri absque amore, ac pro modo illius est etiam modus huius,

idque

idque maximè verum in præsentì vita. Vnumquodque enim recipitur in alio secundum mensuram, statumque recipientis. Veluti fluitans aqua si vasi infundatur, in eius figuram sese tendit, atque illi sese admeritur, nisi illud valeat dilatare, vt virem depressum. Ob id quoties intelligimus Deum per aliquam effectus notionem, recipitur ille à nobis pro modo intellectus & coangustatur hac nostra intellectiõne infinitas illius: Quemadmodum cum maxima domus per imaginem suam pupillæ oculorum depicta intra illius ambitum paruulum restringitur. At quoties amamus aliquem, ferimur extra nos in illum, & in eius modum conformamur; amans enim tendit ac transit in amatum. Quamobrem cum felicitas humana ponatur in similitudine diuinæ, magis illa erit in amore, quam scientia Dei: per hanc enim coarctatur ille quodam modo in nobis; per illam nos dilatamur in ipso. Atqui Deus est supra ordinem totius naturæ, vt etiam Philosophus cognouit. Nihil verò est in vniuersitate totius naturæ, per quod in illum qui est supra hunc ordinem, transferamur. Dabitur itaque à Deo, ac Dei munus aliquod, erit supra naturam, cum supra se nihil ea possit. Hinc fiet, vt amemus Deũ non modo magis quã nos ipsos, sed etiam magis, quam quæ sunt, aut esse possunt. Hæc verò sunt infinita; & amor igitur per quem Deo copulemur, habet aliquid infinitudinis ex parte obiecti, quo supra nos euehimur.

Non tamen Deus supra ordinem naturæ est, vt illum tollat; sed corrigat, si quid ob defectum inferiorum causarum fuerit erratum, aut perficiat, atque extollat ad amplificandam totius vniuersitatis nobilitatẽ. Mens verò humana est huius

B 4

ordini

2. Petr.
Hebr. 3.

Maximè ordini allegata, sed euehitur suprâ ipsum, cupereque euehi ad suam, maioremque eius perfectionem, si sciret id fieri posse, ac tum certo consequitur ob amorem Dei, quem desiderat agnoscere, & amari à cunctis; verum non valet euehere semetipsam: à solo Deo est, vt euehatur. Et vide. *Sco. quæst. 9. 21. ad fi.* cum dixit, maximè felicibus euenire, vt rationem Magn. nem non sequantur, sicut homines alij, sed ab al. *mor. lib. 2. ca. 9.* tamen impelluntur veluti amentes, atque hi quasi à virtutibus nudi nullo modo felices, sed aliqui agnoscentes impulsus, quod positi in contemplatione sint eius motionibus assueti, virtute Duce omnium fortunatissimi euadunt. atque hi reuera Heroes, ac virtutibus diuinis ornati: si quidem persistentes in illis afflatu diuinitatis cælesti ducantur.

Gratia, qua peruenitur ad perfectas virtutes, est habitus infusus, & intimè ciens. Felicitas habetur à nobis magis amando, quam contemplando Deum. Quæ contingunt post mortem, pertinent ad felicitatem.

S. Thom. li. con. gen. c. 150.

CAP. V.

Gratiâ qua peruenitur ad perfectas virtutes, est habitus infusus & intimè ciens.
AVXILIO Dei speciali est opus ad omnes virtutes acquirendas, felicitatisque supremæ dispositionem: neque solummodo nos hoc extrinsecus impellet, sed intime etiam quasi forma quædam, qualitasque insita, vt nos promoueat, ac perducatur in vltimum finem. Nam habitus in si post obitum supersunt singulorum animæ infusus & in mortales vt omninò est asserendum, nisi dormientibus nobis adesset, ac somno dediti moreremur,

mur, effemus absque hac gratia, ac felicitatis supremæ desiderio frustraremur. Ac, sicuti nos amamus Deum præ cunctis, sic Deus speciatim nos amat præ cunctis hac gratia destitutus; amatque, quia boni aliquid præcipui nobis inest. Diligit enim Deus pro ratione bonitatis insitæ ijs, quos amat. Cumque diuersi sint rerum fines, quibus diuersæ sunt formæ, veluti, aquæ, aeris, terræ, ignis, quæ forma, ac specie differunt, ac proinde in diuersatendunt; hæc sursum, illa deorsum; idcirco naturæ intellectu præditæ, cui finis est supra naturam forma ineretur supra naturam fini conueniens. Diuina porro bonitas cunctis prouidet secundum naturæ suæ modum. Sed humana est huiusmodi, vt agat ex intimo voluntatis, & intellectus principio. Illi igitur immittenda erat penitus intima vis, ac propria, per quam cognosceret, vellet, assequeretur eum finem, qui est supra naturæ facultatem: atque hæc illa charitas, quæ, vt inquit Apostolus, diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum, qui datus est nobis; atque hæc est causa, & ratio meriti, ex quo beatitudo nobis æterna debetur, ac quæcunque ad illam perducunt. Est enim, quod supra è SS. Petro, & Paulo dicebamus, participatio diuinæ naturæ, cui cuncta debentur, nõ igitur, vt homines meremur, sed vt Filij Dei ac Dij. *Felicitatis*
 Ex his etiam, quæ diximus, colligitur humana nature felicitatis fructus, atque effectus magis esse fructus ac in amando Deum, quâ cognoscendo; quamuis amari nullo modo possit, nisi cognoscatur, ita vt re- *Etus, magis*
 tæ de illo sentiamus. Sed si quis superat cognitione vel quia plura de Deo scit, vel quia scit ea- *do quam*
 dem, sed per demonstrationem, quæcunq; haberi *cognoscen-*
 potest, superatur aut dilectione, est minus eo fe- *do Deo.*

lix, qui minus intelligit, ac magis amat. Hic enim verius transit in Deum, ille non ita. Ostendimus enim iam per amorem nos in diuinitatem transferri, amans enim magis est in amato, quam in semetipso, maxime si non amet propter semetipsum. Cui finis autem Deus ipse est, non propter se ad illū contendit, ac proinde non à se mouetur, sed à Deo, velociusq; mouebitur, quando finis est, qui impellit omnium potentissimus, ac propterea propinquior erit Deo similior ac felicior. Ac demus aliquem, qui Deum cognitū contempletur, non amet, oderit, certe ex affectu inimici conturbabitur, dolore afficietur, infelix erit. En, vt pro modo amoris est animi quies, ac iucunditas, humanæ felicitatis absolutio. Atque ita, quod magis animus diuinis morib. erit excultus Deo similis, eo felicior erit Deū contēplans. Quocirca quicumq; Deum fide credunt esse, ac rectè sentiunt de illo, feliciores, si ardentius amant, acutissimis philosophis, qui per varios effectus naturalium rerum Deum nouere. Nam cū & Deum cognitū contemplantur, cōquiescit mens in ipsius obtutu; Non itaq; in modo quo perducimur ad contemplandū, videtur imprimis esse beatitudo, sed in ipsa contemplatione. Sed eorū, qui æque amant, si alter non modo fidei adhesionē, sed etiam per habitum theologiæ acquisitum Deum nouit, erit in adiunctis aliquo modo felicior eo, qui fide tantum rectè de Deo credit. Ac licet beatitudo videatur intellectus actio; & quidem, vt aliqui volunt, speculantis, quia quod per se beat per intellectum repræsentatur nobis; tamen nisi illud possideamus, quatenus beat nos, vt est amicissimū, iucundissimumq; nobis, quod per se

*Vide Doct.
in 4. dist.
49.
S. Tho. 1.
2. q. 2. &
sequ.*

faci-

facimus ipsis nobis, & cassam beatitudinē præsentem. Sicut autē sapiens de rebus iudicat ex altissimis causis prudens, ac sciens. Ita qui Deum præ cunctis amat gratia cælesti perfusus benè de omnibus iudicat per quandā mentis procliuatē ad bonū, & auersionē à malo, vt rectè S. Paulus illud pronunciauerit spiritualis omnia iudicat, & à nemine iudicatur: iudicat autē ipse, vel sciētibus vt sciens. Sicut enim iustus est ipse sibi lex, sic etiā mensura est iusti atq; iniusti; cum verum sit illud, rectum mensura est sui ipsius, atque obliqui. Quod si reuera amans Deum præ cunctis ornetur habitu acquisito prudentiæ, intellectus, scientiæ, sapientiæq; humanæ, præstabit illi, qui quamuis in amore sit illi par, non tamen ornatis istis est æqualis & gradum secundum in humanis cognitionum modis tenet, de quo vates ille à Philosopho citatus aiebat.

*Optimus ille, potest qui ex se cognoscere cuncta,
Ille bonus motus qui aliorum obtemperat. Atqui
Ex se nec mouit, nec quæ bona consulit alter
Percipit, admittitq; animo est ignauus, inersque.*

Atque hæc quidem de humana felicitate viuentium, differentiisque ipsius inuiersum dicta sunt à nobis. Nunquid autem conferunt aliqua ad illam bona, vel mala, quæ post obitū contingunt; ita vt vel ruinæ gentium, regnorumq; pertineant ad auorum felicitatem minuendam, vel amplificatio ad augendam? Et quidem si quis adhuc viuens cogitat de posteris suis, ac videt probabili coniectura extollendos ad magna, vel deprimendos ad ignominiosa, & acerba; sine dubio extenuantur, augenturve externa bona, atque animi voluptas aliqua. Eodem modo, qui

*Que cōtinua
gunt post
mortē per
tinent ad
felicitatē.*

præs-

prospicit fore, vt obscuretur ipsius fama, inuratur honori nota; ex qua præsertim retardentur alij à prosequendis virtutibus, & extirpandis vitijs, id non potest non nisi mœrore animum replere. Similiter si quis credat se ad inferos protrudendum casurumque à gratia diuina. Superest illud, an qui vita migravit, sentiat aliquid, ex quo minor maiorve fiat eius beatitudo post mortem. Et sanè omnium gentium saltem celebriorum simul, ac sapientiorum communi consensu est receptum, flagitiosos ad Tartara plectendos deuolui, iustos in superas sedes recipi, æternis præmijs fruituros: simulque cognoscimus singulis hominib. esse immortalem mentem. Illius namque suprema operatio, quæ est intelligere, sit sine corpore; siue cum intelligo aliquid à materia seiunctum, siue cum intelligo me intelligere, & cuius actio potest esse sine alio, & ipsum similiter agens. Præterea nihil corrumpitur ex eo, in quo consistit eius perfectio, anima nostra perficitur ob id, quod à corporibus, eorumque imaginibus separat aliquid, veluti notiones vniuersales rerum; ac proinde neque ipsa etiam corrumpitur in separatione corporis. Et quando interius est à cōtrarijs animæque nihil est contrariū, nō poterit ipsi accidere interitus; qui cum nō possit esse sine motu, & anima; quo magis abest à motu, eo magis intelligat, veluti, cū quiescimus; hinc fit, eam non mori, cum mors sit motus cessatio, quod in mortuis apparet. Similiter extinguitur res à calido, frigido, humido, sicco, sed in intellectu nihil est huiusmodi, vel in volūate suprema, sed supra hæc sunt. Eodem modò mens intelligit immortalia, quod nō accideret, nisi foret immortalis. Sic cui libet temporis

ris termino semper addere potest aliquid, atque si in æternitate sese extendit, desiderat illam naturaliter, quod sit particeps illius, alioquin non appeteret, sicut nemo vertit oculos ad ea videntia, quæ in visceribus terræ abdita sunt, neque parere illi possunt. His positis, quando anima vel in cælum subuehitur ob benefacta; & in Deo contemplando, ac fruendo est penitus defixa, vel ad inferos præcipitatur omni spe præcisa videndi, ac fruendi; iiccirco felicitatis essentia collocata in Dei contemplatione, vel felicitatis positæ in æterna diuini aspectus priuatione non videtur immutari, sed aliquid extrinsecus accedere ad illam veluti additamentum, cum contingit aliquid defunctis, vt scilicet doleant, gaudeantve ob aliquod externum, quod bene, vel malè contingat: ita vt rectè Aristoteles illa pronuntiarit; conferre igitur aliquid defunctis prospera euenta amicorum videntur: simili modo, & in fortuna. (siqui dem referantur ad Deum cultumque ipsius) ita tamen, ac tantum, vt neque felices reddere infelices, neque qui non sunt, efficere possint. Hæc ille. Atque hæc sint satis, quantum *Eth. lib. 1.* pertinet ad animi bona, & institutum præsens. *cap. 11.*

Bonorum corporis, atque externorum copia non est necessaria ad felicitatem: sed, cum sint instrumenta, tantum eorum est necessarium, quantum requiritur ad virtutes. Qui est pari virtuti gradu, sed superat externis bonis, quoad essentiam non est felicitior, sed quoad additamenta.

CAP. VI.

NVLLI est existimandum, quantum pertinet ad bona corporis, atque externa, eorum felicitatē poni in affluentia quadam, quæ nimia-

tenus ad nimiaque bonorum temporalium copia, verum
felicitarē potius in eo, quod fatis est ad virtutes capeffen-
sunt neces- das; ac pro ratione istarum esse illorum modum,
saria. Docte enim Philosophus illa scripsit: Potest
Arist. eth. quis bonis mediocribus instructus, quæ virtuti
li. 10. c. 7. consentanea sunt, administrare. Atque hoc præ-
 cipuè cernere licet; priuati enim homines non
 minus quàm Dynastæ res æquitati, omni que vir-
 tuti consentaneas agere videntur; atq; ad eò (no-
 tentur hæc) magis his: Satis est autem tantum ap-
 petere, quantum postulent honestæ actiones. er-
 rit enim eius vita beata, qui muneribus fungatur
 virtuti consentaneis; & fortasse Solon beatos nõ
 male pronuntiabat eos, qui mediocriter bonis
 externis instructi sunt, & qui res, quam potue-
 runt honestissimas gessere, temperanterque vi-
 xerunt. fieri enim potest, vt ij, qui bona medio-
 cria tenent, ac possident, agant ea, quæ sunt agen-
 da. Anaxagoras quoque non diuitem, neque po-
 tentem aliquem virum beatum existimasse vide-
 tur, quippe qui dixerit, mirum sibi non futurum
 si multitudini absurdus quidam, & ineptus vi-
 deatur. Hæc enim ex rebus externis iudicat, pro-
 pterea quod has tantum sensu percipit. Atque
 his rationibus sapientum sententiæ congruere
 videntur. Hæc ille haud dissimilia Scripturæ sa-
 cræ inducenti, qui sapienter Deum precetur: Di-
 uitias, & paupertatem ne dederis mihi, sed tan-
 tum victui meo tribue necessaria. Quocirca, si
 agricolæ sit exigua bonorum temporalium co-
 pia, si plebeio, & artificio, modo adsit, quod illi
 pro conditione sua necessarium sit, non minus
 poterit in suo statu felix esse, quam Rex, aut ma-
 ximus Imperator, de sententia Solonis cū Crcæ-
 so hac de re disputantis. Nam quæ sunt ad ali-
 quem

Pror. 30. b
Herod.
lib. 1.

quem finem facta, vel expetitur propter illum,
 tot, ac tanta esse debent, quatum finis exigit. Me-
 dicinam sumo ad expellendos morbos, eius tan-
 tum volo, quantum fatis sit ad eos fugandos; re-
 liquum prorsus respuo: cibum capio ad sanitatē
 tuendam, roburque confirmandum; siquid supra
 hoc accipiam, valetudinem corrumpit, neruos,
 ac vires extenuat. Eodem modo superuacanea
 temporalium bona beatitudinem minuunt, non
 augent: atque ita cuncti sapientes constituerunt,
 nimios honores, diuitias, amicitias officere; non
 autem prodesse beatitudini: sicut nimia vestes
 onerant corpus: plura, quam par est, membra, de-
 decent formam, monstrum constituunt; ac nemo
 corporibus iustæ staturæ brachia longissima at-
 texeret. Verumque illud vetus, nequid nimis.
 Quod superest ad animi ornamenta acquirenda,
 id alijs relinquendum, vel distribuendum; alio-
 quin contra virtutis officium, felicitatemque
 ipsam peccatur. Felicitas namq; in vsu, & actio-
 ne est. Et quid prodest oculus, quid auris, vel qui
 cumque sensus, eiusve nimius vigor, ac proinde
 etiam bonum quodlibet, nisi vtar illo? Superua-
 caneorum nullus est vsus. Alijs itaque danda ali-
 quo modo, vt illis vtantur ad virtutes compa-
 randas. Iam verò, cum felicitas actio sit perfecta
 in vita perfecta secundum virtutem optimam;
 ac perfecta sint huiusmodi, vt paucissimis ege-
 ant ad assequendum finē, recte concludet aliquis
 eum fore felicissimum, qui non modo superua-
 canea non habebit, sed quam paucissimis ege-
 bit ad virtutes vel capeffendas, vel exercendas.
 Perfecta enim, vel nullis indigent, aut quam mi-
 nimis extorrorū: veluti pictor excellentissimus
 pulcherrimas imagines quibusuis coloribus,
 & qua-

2. cel. scr. & quavis in tabula depinget, quod arte, ac mente emineat. Illud etiam perfectum dicitur, cuius nihil est extra ipsum. Maxime verò est homo ipse per animum. Collocabit igitur ille in animo atque in semetipso, quidquid poterit. Atque ut Deo beatitudinis fonti sit similis, sibi sufficiens esse, liber, atque à nullo nisi à Deo pendere cōnabitur. Nam talis est Deus, cui nihil per nos, aut alia tolli, vel addi potest, ut sit minus magisve felix. Igitur ita se comparabit homo, ut non modò quam minimis egeat ad opera virtutis explicandæ; sed etiam si cuncta ipsi corporis, atque

qui est pade summa felicitatis. Enimverò, si duo sint, qui virtutibus omninò sint pares virtutum gradus, paria gradu, sed momenta, sed alteri desint omnia, ut ita dicamus superat ex externa bona, & corporis, alteri nihil profus interis bonorum desit, sed ita sit affectus, ut eadem præstantur, quo ad rer officia, licet bonis omnibus vndique nudare, ac præstat conuenientia statui suo ad eum non est fe-gradum, quo nudus ille, atque ita sit omninò parlicior sed ipsi, sic enim ponatur. Quærimus quis istorum quo ad ad-felicior, & quidem si agatur de felicitatis essentiam ditamentata in virtutibus posita iam diximus nihil esse inter eos discriminis. Verum quando felicitas humana, & naturalis completur quasi additamentis aliquibus eam perficientibus; hæc autem sunt bona corporis, atque externa; idcirco secundus hoc titulo beator dicitur. Quod si ita est, non sunt audiendi Stoici, qui non adnumerant bonis ea, quæ recensemus inter bona corporis, atque externa. Nam quis neget benè esse corpori, cum est integrum, sanum, valens, rebus tum? licet enim dicat aliquis non propterea malè esse animo, quòd corpori sit malè; nihilominus est huic

huic bonum, bene esse. Augetur autem bonum boni additione, ac melius fit. Non esse, inquit, eiusdem generis, atque idcirco accessione alterius alterum non augetur, sicut aqua non crescit adiunctione lapidis. Verum id quidem foret, nisi caderent in eundem, qui constat animo, & corpore. Veluti domus est ornatior, quæ non modo tignis solitis fuerit ædificata, sed auro præterea purissimo circumtectæ. Quamobrem beator naturali beatitudine, qui additamentis huiusmodi pollet in gradu æquali virtutum, quoad ornamenta felicitatis, non quoad essentiam. actualis fuit Adami status, cum Deus eum collocavit in amœnissimis hortis deliciarum, Regem torius orbis constituit, cui mirabiliter animantia cuncta parent, inoffenso ille pede ad omnia progredere, nihil læsionis pati posset, nihil omnino iniuriæ ab vlla re, nullo morbo tentaretur, nulla læsitudine membrorum, sensuumve, aut cogitationum; quin quando felicitas actionis est vel in nobismetipsis moratè instituendis, ac regendis, vel in alijs ad bonum iuuandis, quod pertinet ad quandam ciuilem societatem, quæ ratione fieri poterit hoc vltimum, nisi ad sint opes, amici, auctoritas, & cætera huiusmodi. Non enim malè philosophus videtur dixisse, bonis quoque externis egere (felicitas actionis in alios propaganda) videtur ut dicimus. Impossibile est enim aut certè difficile, eum, cui nullæ suppetunt facultates, res agere præclaras: permulta enim geruntur veluti instrumentis quibusdam amicorum opera, & diuitijs, & potentia ciuili, & mox, quædam res sunt, quibus si careant homines felicitatis (externæ) splendorè (non essentiam) obscurant atque inquinant, ut

C

nobi-

nobilitas generis, prospera liberorum soboles, pulchritudo; neque enim admodum facile est vitam beatam consequi eum, qui insigniter deformis, aut obscurissimo loco natus, aut solitarius, aut orbis sit, ac multo etiam minus, fortasse si cui liberi sint omni vitiorum genere cooperiti, aut cui amici, qui viri boni essent, excefferint è vita. Hæc ille. E quibus concludendum videtur, in æquali virtutum gradu eum feliciorē felicitate naturali, cui corporis, & externa bona adsunt illo, cui desunt. Ita scilicet, ut inops ab externis, & corporis bonis, plures actus virtutum edat, ad quos externa haud sunt necessaria; abundans vero plures actus, ad quos hæc sunt necessaria, atque ita vtrinque quædam compensatio fiat, ac res ad paritatem reducantur, & ex inæquali lance ad æqualem ex parte Virtutum; in alijs sit aliquis excessus.

Cui libet necessario facienda est iactura inferiori boni, ut acquirat superius. Semper bonis aduersantur mali ac spoliant eos minoribus bonis, quæ sunt externa.

CAPVT VII.

Inferioris boni facienda est iactura, ut acquiratur superius.

SED tamen hæc vix euenire posse videbuntur, ut isti sint pari virtutum loco; natura enim quodammodo comparatum videmus, ut animi bona plerumque comparari haud possint neque aliorum quædam, nisi minorum fiat iactura. Et, quod sublimiora nobis acquirenda sunt, vel ampliora, eò magis est subeundum in vilioribus detrimentum. Verbi gratia: Corpus de fatigatur, & absumitur in laboribus superandis ob adipiscendas virtutes animi: opes insu-

mun-

muntur in functionibus munerum præclaris, & liberalitate, magnificentia, cognatis, amicis, ciuibus, & vniuerso genere humano iuandis, & quando perpetuum certamen est honestis aduersus flagitiosos, neque fieri possit; ut illi nulla non in vniuersitate magis minusve sint, innumera sunt sæpe bonis exantlanda omnium pericula, ut aliorum vitia superent, inuidos, & malignos deuincant, virtutis officia defendant, mortales vincant à vitijs, atque ad sublimiores virtutes perducant. Nam, quò maior est iustorum conatus aduersus iniquos passim per omnem gentem dispersos, eò maiora in ipsos bella concitari videmus, quæ declinare non possunt. Maioris autem virtutis est maius certamen ad scelera è terris extirpanda, ac virtutes inserendas inire. Atque ita in varietates maximas bonorum, maiorumque, iusti incident. Hinc omnium quòdque facienda est iactura, vitæ etiam ipsius; ac felicior à sapientibus, cunctis omni quo semper est existimatus, qui fortiter in proelio cadit, dum pro iusta causa pugnat, aut alioquin occiditur, ne deijciatur à statione virtutis, ac loco illius dimoueatur, quam si quis in lectulo suauiter obdormiscens emittat animam. Audiamus Aristotelem consona humanæ rationi loquentem: *Eth. lib. 3. cap. 6.* Paupertatem autem, inquit, fortasse timere non licet, neque morbum, neque omnino quidpiam, quod neque à vitio proficiscitur, neque per nos ipsos fiat. Sed neque, qui in his est intrepidus, fortis est; veruntamen, ex similitudine fortis dicitur. Nonnulli siquidem sunt, qui licet in bellicis periculis sint timidi, nihilominus sunt liberales, & in abijciendis pecunijs fidenter se gerunt: neque propterea si quis

C 2

si quis filiorum, aut vxoris contumeliam, aut invidiam, aut aliud quidpiam timet, is timidus est; neque fortis, si flagris cædendus confidit. circa qualia igitur terribilia fortis versatur? an circa maxima? nemo enim tolerantiior malorum. Hæc ille. En igitur, vt fortis, qui scilicet ob virtutem fortis est, superet omnes in tolerandis malis, atque idcirco omnia proijciat, vt virtutem teneat, minora negligat, (bona corporis nimirum, atque externa) vt maiora nanciscatur, ac possideat, alioquin fortis non esset, si morti intrepidus se non obijceret. sic enim subiicit idem scriptor: Mors autem maximè omnium rerum est horribilis, quippè cum terminus sit, nihilque amplius homini mortuo, neque bonum, neque malum (quantum sensu viuentium percipitur) esse videatur. Neque vero circa mortem quamlibet versari fortis videtur, vt si in mari contingerit: circa qualem igitur versabitur? an circa eam, quæ in pulcherrimis rebus euenit, cuiusmodi quæ in bello appetitur, in maximo scilicet, ac præstantissimo periculo: His consentiunt etiam honores, qui à ciuitatibus, & à Regibus instituti sunt. Ille itaque propriè vir fortis dicetur, qui circa præclaram mortem fuerit impavidus, circaque ea, quæ mortem afferunt quam proxima sunt. eiusmodi autem maxima sunt, quæ in bellis occurrere consueuerunt: & nihilominus in mari, ac in morbis vir fortis est intrepidus. Hæc ille statuens fortem magis refugere in mari, & in lectulo emori, quam in bello. Ille enim nullum virtutis eximium specimen edit; hic nobilissimum. Rursus illum nulla sequitur ob mortem solitam gloria singularis, aut præmium siue humanum, siue diuinum, (quale apud nos est martyri-

tyrib.) quod inuitet alios ad virtutè; hic nanciscitur laudem apud omnes illustrissimam. Vtrique autem necessariò vita ponenda. Præstat itaque ob virtutè ponere, neque occasionem, quæ se obtulerit, egregiam dimittere, quin potius eam captare; vt meritò conqueratur ille à Priscis Heros reputatus:

— *Tydide, mene Iliacis occumbere campis*

Non potuisse, tuamque animam hæc effundere dextra?

Hic Christianæ fortitudinis ignarus sibi mortem conquerens in mari subeundam, cum foret in periculo naufragij faciendi, optans ab inimicis confossus oppetiisse. Nempe illud alter verè cecinit:

Dulce & decorum est pro patria mori;

Mors & fugacem persequitur virum.

Et decorum inquit, & dulce: alioquin morientum velis, nolis: aliquando acerbius abiecto clypeo, siue mors sibi superueniat ab hoste, siue à morbo; quod si vtrinque commisso prælio fortiter multi cadant, ac pro iustitia se proeliari omnes existiment, ij reuera felices, qui pro veritate pugnant, alij reputabuntur falso ab aliquibus, sed, vt falsa omnia huiusmodi opinionem necesse est aliquando euanescere inter ipsos homines, ac veritatem denique extare, & caput exerere. Croesus Lydorum Rex omnium mortalium se beatissimum prædicabat, excepit hospicio aduenientem ad se Solonem, iussit illi ostendi ingentem, quem congefferat è cunctis opibus, thesaurum, mox interrogat, quem mortalium vidisset felicissimum: nam plurimas nationes, Regesque peregrè profectus inuiferat: opinabatur autem Rex primum felicitatis locum sine

dubio sibi dandum: Respondit ille, Tellum, qui benè moratus, ac filijs, benè moratis superstitibus, cum modica possideret, occubuerat in prælio dimicans alacriter aduersus hostes Atheniensium ciuium suorum. Hæc ille sapiens; quæ sunt adeò vera, vt sint eorum pleni libri, haud dico inter Christianos solos, sed omnes benè institutas gentes, quibus fuerit aliquid sanæ mentis. Igitur non adimit felicitatem, sed auget opum iactura bonorumque omnium temporalium, facta ob virtutem. Præstabat, inquit aliquis, vtrumque habere? Atqui non haberetur virtus eodem gradu ab isto, verum longe inferiori. Notissima sunt præconia data ijs Græcis, qui ad Thermopylas occisi sunt à victoribus Persis, Illorum, qui fuerunt excellentiores, nomina & laudes præclaræ memorantur ab Herodoto. Percunctori libet itaque quemuis hominem, cui sit aliquid intelligentiæ, an vellet esse aliquis è Persis victoribus, an è victis Græcis. Quod si è Græcis, numquid ex ijs, qui incolumes euaferunt, vel ex ijs, qui mortem viriliter oppeterunt. Honor qui ob virtutem datur, (de alio namque haud loquor) est aliquid, inquit Philosophus, alijs rebus diuinius, ita vt, veluti ob virtutem, & hic, & reliqua omnia sunt abijcienda cum breui hac lucis vsura; sic ob illum, quidquid est opulentum, ac splendidum. Nam melius est (ait Salomon) nomen bonum, quam diuitiæ multæ. Iam dictis est illud affine, feliciores eos dicendos, qui durissimam quæuis subire, ac difficillimos labores haud verentur exantlare, vt superioris ordinis bona consequantur, & amplificent, quam si qui detrectant illos, atque in minoribus virtutum, & honorum non fugacium gra-

*Arist. li. 1.
6. 12. Eth.*

*Feliciores
sunt dicendi
qui durissima
quæuis*

um gradibus consistant. Hinc videmus ore o-
subire, nom
mnum priscorum celebrari Vlysses, prædicari verentur
Aeneam, decantari Herculem, qui neque ad hanc quam quæ
gloriam virtute aliqua partam, & ad virtutes illa detre-
quoquomodo excitantem, quæ adhuc durat, ne-
stant.
que ad alia bona viuentes in terris peruenissent,
si stertere, ociari, aut mediocri aliqua felicitate
cum reliquis mortalibus potiri satius duxissent.
Quamobrem, quod Philosophus ille ait, non esse
se felicem, qui in Priami calamitates incidit; ve-
rè is quidem, quod in eas culpa sua miser incur-
rerit, non ob virtutis functionem, vel in via vir-
tutis consistens. Hinc præclara eiusdem verba, &
côsentientia lumini naturali: Vir bonus si opus
fuerit mortem appetit: breui enim tempore sum-
mam maullt, quam longo tempore leuem per-
cipere voluptatem, & vnum annum benè & præ-
clare actum multis quoquomodo decursis po-
tiorum ducet, vnumque officium egregium, &
magnum multis ac paruis anteponet: quod ijs
profecto accidit, qui pro amicis & pro patria
non dubitant occumbere. Hæc ille. Et alter
vates:

*Eth. lib. 6.
cap. 9.*

*Eth. lib. 9.
cap. 8.*

*Non possidentem plura vocaueris
Recte beatum; rectius occupas
Nomen beati, qui Deorum
Muneribus sapienter viui,
Duramque callet pauperiem pati,
Peiusque letho flagitium timet,
Non ille pro caris amicis
Aut patria timidum perire.*

Ad summum felicissimus qui bona inferioris
ordinis cõtemnit atq; omittit, vt superioris ac-
quirat, atq; eũ felicitate superat, cui cõtemnendi
illa

illa pro virtutis officio præstando facultas, & occasio non fuit. Ille enim splendidum virtutis munus exhibuit, atque ad altiora prouectus est; hic vero nequaquam. Facultas vero, & occasio nunquam deest optanti virtutis officia propagare. Non enim desunt iniqui, quos ad honestatem perducatur, aut quos amoueat, ne cõtendentes ad virtutem possint obesse.

Deus permittit externis, & corporis bonis exui bonos, vt eorum sublimitas appareat, ac locupletentur mox eiusdem generis maioribus, quorum sex ad eos pertinentia recensentur.

CA P. VIII.

Corporis bonis finit Deus exui bonos, vt locupletentur eiusdem generis maioribus.

NON modò autem necessariò faciendã est bonis iactura omnium sæpè temporalium, quod perpetuum sit ipsis aduersus malos bellum aduersus omne vitium, quod semper in terris erit vsque ad supremum iudicij diem: sed ob id etiam, quod Deus permittat varijs, ac sinisteris euentis agitari, nudari aliquando bonis omnibus, humana omnia deesse, halitum vix vltimum superesse, quin eripi vitam, calamitatibus innumeris opprimi, ac sepeliri, vt mox elucescat illustrissimè, huiusmodi virorum felicitatem pendere à solo Deo, ipsos esse liberos, à rebus humanis exemptos, diuina esse opera ipsorum, eos supra mortalium sortem prouectos nihil non per Deum posse, nullis indigere rebus ad maxima efficienda, atque ita de genere humano benè mereri, vt amplissima & cœlestia per eos beneficia deriuentur in vniuersos. In quibus illud præcipuum, vt animi excolantur omni virtutum genere, Dei summi vera cognitione, &

amo-

amore, in quibus est caput beatitudinis totius. Actalis scilicet fuit Abrahamus, quem voluit Deus priuari parentibus, cognatis, patria, in longinqua ab his extorem perigrinari, carissimam ipsi vxorem bis eripi, filium Isaac dilectissimum, & vnicum sacrificandum super altari offerre: alterum verò è concubina ortum Ismaelem procul à se amandare, inter externos, infidos, ac prope hostes semper versari: Iacob autem, per multos annos durissima seruitute à suis longè premi, fratris insidias, ac minas patiliorum diffusionem, Iosephi venditionem: Nam quid de hoc dicemus? qui puervenditus est à fratribus suis, quasi vile mancipium, in remotissimas oras asportatus, calumnijs grauissimis impetitus, carceri traditus, ferro & compedibus vinctus, mox post tot exantlatas ærumnas euectus est ad altissimũ dignitatis culmè, omnium, quæ tunc essent, nobilissimum regnum gubernauit, ac diuinæ sapientiæ lumen latissimè diffudit. An Iobum silentio præteribimus? cui turbo exortus, domus dissecta ruinis filios omnes oppressit, ac sepeliit, ignis è cælo delapsus absumpsit quidquid reliquum fecerant latrones, quidquid roboris ac valerudinis habebat ablatum, amici ab alienati, fama obscurata, nihil denique residuum factum, quod in bonis corporis, atque externis haberetur, ex alto felicitatis fastigio deiectus in summæ miseræ profundum. Et tamen euadens è tantis, ac tot vorticibus ad sublime beatitudinis humanæ culmen est elatus, vt in admiratione, & honore maximo apud omnes posteros habeatur. At Moyses, cum infantulus vndis traditus esset submergendus, & mox ereptus, vbi ad ætatem iustam peruenit, amissis omnibus

C 5 bus

bus bonis, profugus, ac nudus, ad oues in desertis pascendas est redactus, ac post hæc oppressorum, inopum, seruilibus ministerijs addictorum Dux factus, in quot calamitates sepius incidit? in quas conclusus est angustias? quot mirabilia patrauit? quot & quanta populo suo, posteris bona cuiusvis generis ille moriens reliquit? quot ille potitus est, atque abundauit? sed hæc omnia nihil sunt, si respiciamus in ipsum Christum, qui tormentis, ignominijs, atq; omnium malorum genere oneratus, morti traditus, ab omnibus suis desertus quid boni intimi non habebat? quid boni externi non est adeptus? aut quis illi par vnquam fuit? Vt igitur Deus ostendat sibi coniunctos nulla re humana egere, sed huiusmodi omnia pendere ab ipsis, permittit eripi omnia; dein vero multiplicatissima, per eundem Deum mirabiliter restitui, vt incredibiles honorum, diuitiarumque cumuli, nationes innumeræ cum suis omnibus eos sequantur. Atque ex his aliqui, Diuinitatem maxime spirantes, ægrotis sanitatem, cæcis oculorum, surdis aurium, claudis denique vsu pedum restituerunt. Iisdem habeantur honores, non illi quidem vulgares, sed veluti cælestibus cælestes, a mortalibus longè lateque ad Austrum, Boream, Ortum, & Occasum dispersis. Ac tales fuere Petrus, Paulus, Apostoli omnes, tales Benedictus, Romualdus, Bruno, Bernardus, Dominicus, Franciscus; atque alij præterea multi, qui familias religiosorum nobilissimas instituerunt, ad virtutes diuinas plurimos hominum coetus informarunt, Tales fuere, qui gentes effratissimas ad humanitatem, moresque ciuiles adduxerunt, vt Palladius Italus, Scotos; Augustinus Romanus, Anglos; Bonifacius

facius Scotus, Germanos, Polonos, & Hungaros; atque hoc seculo Bucilus, & Martinus, Hispani, ex magna parte Occiduos Indos, Franciscus Xauerius, Orientales. Ad istorum pedes, cum vixerunt, diuitiæ, quas contemnebant, proieciabantur, & homines venerabundi procumbebant; cūque ipsi nihil haberent, omnia possidebant. Non deerat ipsis in maxima solitudine innumeri amici, inter ignominias, quas ab impijs patiebantur, supremi honores, opes plurimæ in summa inopia, atq; omni infirmitate robur infractum, quæ sunt potissima bona externorum. Quin neque defunt adhuc superiora, ac tot iam secula durant, & quamdiu Sol circumuoluetur, durabunt, ac maiora indes incrementa suscipient.

Sic igitur necessario fit aliqua aliquo modo inferioris boni iactura a sapientibus, vt maioris fiat acquisitio. Vel quod inimici hoc inferat detrimentum, vel quod Deus hoc prouideat, vt in illis semetipsum cunctis manifestissime prodatur. Neque tamen idcirco minus felices, qui vilis amittunt, vt pretiosius adipiscantur, non modo inter superos in cælo, sed in terris quoque inter mortales, vt hæc felicitas non sit solum diuina, sed humana etiam, quod ab hominibus, atque inter homines proueniat ex ijs bonis, quæ solent mortalibus conuenire, & inter omnium maxima reputari. Nam & mercatores habentur felices, cum tradunt exigua, recipiunt ingentia. Ac nemo non istud optaret: optabilius quidem, si quid non deperiret, vt accidisset tempore Adami. Verum non permittit id accideri, ex quo in terras est inductum peccatum, vel hostium peruersitas aduersantium iustitiæ, & virtuti, ac propterea detrahentium semper

aliquid de bonis iustorum: maiori tamen horum
lucro: vel impediunt, ne id fiat, ad abolenda alio

Sex temporum peccata.

*Sex autem temporalia bona præter ipsas vir-
maiora, vi tutes huiusmodi viris amplissima vt plurimum
ris, minora contingunt. Ex his primum locū dabimus hono-
deferenti ri supremo, quo viuentes adhuc plerumque affici
bus, eorum solent post superatas ærumnas. Hic vero consue-
loco plerū- uit esse non vulgaris, aut coactus, verum liben-
que à Deo. tissimè exhibitus, ac diuino similis, quod scilicet
restituunt- Deo proximi reputentur. Continuatur autem
tur. perpetuaturque post obitum. Hinc sanctorum
Sap. 3. b cultus, & venerabilis memoria iustorum, cum
Mat. 5. b scriptum sit: Fulgebunt iusti, & tanquam scintil-
læ in arundineto discurrent: & non potest ciui-
tas abscondi supra montem posita, neque accen-
dunt lucernam, & ponunt eam sub modio. Quin
Deus neque hoc minus iniquis impiorum nega-
uit, permisitque vt recipiant & ipsi mercedem
suam in terris. vt cecinit ille:*

Hac arte Pollux, & vagus Hercules

Inuictus arces attingit igneas.

Et:

Romulus & Liber Pater, & cum Castore Pollux

Post ingentia facta Deorum in templa recepi.

Dum terras, hominumque colunt genus, oppida cōdunt.

Plorauere suis non respondere paratum

Splendorem meritis, diram qui contudit hydram,

Notaque fatali portenta labore subegit,

Comperit inuidiam supremo sine domari.

Quod si qui interdum nanciscuntur immeri-
tos honores, breui spoliantur illis, æternamque
infamiam recipiunt, quæ nec viuentibus deest,
aut certè neque tam magni, neque tam diuturni
malis

malis honores contingunt, vt bonis.

Secundus datur auctoritati, qua pollent in-
ter mortales, ita vt extimefcant ab ipsis Populi,
Principes, Reges, & summi Imperatores, eosque
cum cæteris maxime reuereantur, eorum dicto
maxime audientes esse soleant. Hinc ille:

Ac veluti populo in magno si forte coorta est

Seditio, seu itaque animis ignobile vulgus.

Iamque faces & saxa volant, furor arma ministrat.

Tum pietate grauem, ac meritis si forte virum quem

Conspexere, silent, arrectis que auribus astant:

Ille regit dictis animos, & pectora mulcet.

Tertius opibus, non ijs quidem, quas habere so-
leant illi plerumque in dominio proprio, ne-
que enim id curant, aut quarunt; sed quas ad ipsos
alij deferunt, ijs committunt ad exequenda o-
pera publicæ vtilitati expedientia; vt apparet,
si de Christianis agamus, in familijs religiosis,
& hominibus sacris, quorum sunt amplissima
latifundia, templa, ædesque magnificæ, & ingen-
tes. Quod si agamus de alijs, cognoscimus ex hi-
storijis aliquorum, sapientibus viris ac probis
oblatas sæpe magnas opes, quas illi contempse-
runt, vt è Diogene Laertio habemus.

Quartus amicis, ac studiosis eorum. Nam quis
comparari hac in re Christo potest? Quis Chri-
sti famulis, Antonio, magno Basilio, & alijs, quos
nominatim supra rerulimus? Quis vlli eorum,
qui terrenis abiectis caelestium sese adeptioni,
& contemplationi deuouerunt, aut alijs reuo-
candis ab itinere vitiorum præcipiti? Quot, ver-
bi gratia, monachus qui libet fratres habet? Quot
domos, vt excipere ijs possit amantissimè, per
varia regionum loca dispersos? In pari quidem
causa,

causa, & statu plures bonorum sunt amici, quam malorum, inter quos nulla potest amicitia consistare, vt Philosophus ostendit, atque vsus docet.

3 Quintus diuinæ cuidam potestati, qua supra totius naturæ vires interdum miracula maxima ediderunt in sanandis ægrotis, in periculis, malisve depellendis cælesti quadam supremaque virtute; quin agnouere etiam qui sunt à Christiana Religione alieni, iustos esse in quadam Deitute, ob id Venustus:

*Integer vitæ, scelerisque purus,
Non eget Mauri iaculis, neque arcu,
Nec venenatû grandid sagittis
Fuscepharetra.*

4 Sextus est animi voluptate intima, siquidem velimus eam numerare inter bona temporalia, quando eam, quæ sensu percipitur, numeramus: hæc animo sentitur: solet autem redundare & in animam sentientem: quod sæpe accidit Martyribus Christianis, sed aliquibus negatum fuit, vt magis mererentur, ac virtutis operatio foret eminentior: nullis scilicet fomentis indigens externarum rerum. Nam iucunditas animæ sentientis est infra intellectum, ad quem maximè pertinet functio virtutum. Iure itaque Lyricus vocauit curas laqueata circum tecta volantes; & alibi cecinit illa:

*Crescentem sequitur cura pecuniam,
Maiorumque fames.*

Igitur, cum iusti priuantur temporalibus bonis aliqua parte, duas ob causas, vel propter flagitiosorum peruersitatem probis aduersantium vel vt Diuinitas manifestè se prædat, idque euentu

niat ad profliganda peccata, & virtutes promovendas; Hæc tamen sex, quæ recensuimus, aut semper, aut plerumque iustis, dum viuunt, adesse solent magis, minusve, quò magis minusve lux eorum probitatis affullerit oculis mortaliû. Ac sunt longè maxima omnium, continentq; quodcunque temporale ab hominibus exoptari rectè potest. Nam talia sunt honores, auctoritas, diuitiæ, amici potestas, voluptas. Neque vero existimandum, perfectissimos istos posse omnino bono temporalì carere ad felicitatè potiendam: nisi enim corpus sit conuenienter affectum, nulli contemplationi potest esse locus, ac necesse est, verbi gratia, diuelli à Deo cõtemplando, qui nimijs membrorum cruciatibus obruitur, neque in amato figere mentis obtutum valet: quod si figat, iam quæstioni non est locus: agimus namque de illo, cui præclusus sit aditus omnis ad amatû purò mentis oculo fruendum, à quo quanto interuallo dimouetur, tanto abest à fastigio beatitudinis, nisi ex hoc fiat iter expeditius, ac plinius ad hunc finem diutius atque efficacius assequendum. Tales igitur sunt Heroes, quibus si gratia gubernationis adfit, seque ijs subjiciant mortales, optimè ac felicissimè ageretur cum genere humano: per eos namque, vt aperiemus, stat mundus, stant gentes, & regna.

*Imperfecti indigent externorum bonorum maiori
abundantia, ne corruant omnino ab omni loco felicitatis: præterea verò egent, vt innitantur perfectis.*

CAP. IX.

PERFECTVM est imperfecti fundamentum, ac stabilitas, & absque illo, neque hoc indigens produci, neq; consistere vllò modo potest. *exterior illud*

ternorum bonorum, copia, ne corrumpantur loco felicitatis. Illud autem sibi sufficiens nullis indiget externis, quatenus tale est; certè multò paucioribus, quam imperfectum: & tamen multò mutabilibus, uti nunc quidem sunt, idem prius est imperfectum, quàm consequatur perfectionem. Vocamus imperfectos in proposito nostro, aut qui nondum solidè, ac firmè in virtutibus sunt corroborati, ac vocantur incontinentes; aut qui nondum peruenire ad id ætatis, ut rectum valeant scire, & eligere, quæ duo pertinent ad virtutem. Cum quæ tertium sit illud, ut immobiliter quis agat: imperfectus adhuc abest ab hoc gradu. In quolibet autem mortalium coetu maxima pars est imperfectorum. Tales enim sunt infantes, pueri, adolentes: tales etiam vitiosi omnes, ac manifestè plurimis egent isti externis, ut ad felicitatem peruenire possint. Nam quemadmodum infantes non queunt à semetipsis ambulare, eloqui, aut aliquid agere; sed alijs indigent, quibus adiuentur: eodem modo imperfecti egent magistris, socijs, & occasionibus, per quas ad honestatem promoueantur, & in ipsa consistant: idem quæ dicendum de pueris, quibus opus est, libris doctoribus, valetudine, otio quæ abundare, & alijs, quæ necessariò requiruntur, ut sciant quid sit virtus, doceantur eligere quæcumquæ sunt expedientia, & in his consolidentur. Ac veluti arbusculas palis alligamus, multo quæ studio enit, mur, ne deiciantur à ventis, ne proculcentur à bestijs, ne corridentur: Eodem modo imperfecti adiunãdi ad virtutes: alioquin stare vniuersitas non poterit, sed breuì concidet, aut ad ducetur in aliorum potestatem, temporalium iacturam faciet pro ratione imperfectæ virtutis. Age verò amici sunt inter externa bona, tollentur

amicos ex aliquo coetu, qua ratione quæso stabit? Rursus nulli bono sit auctoritas, dilaniabunt sese inuicem ciues. Non sint opes, nisi malis, non sint nisi his vires, annon omnia peribunt? Vbi vero nullæ artes, ac disciplinæ, nulla exempla, quibus excolantur humana ingenia ad temperantiam, frugalitatis modestiæque matrem, ad fortitudinem nulla pericula extimescentem, ad iustitiam, qua ius suum cuique tribuatur, ad prudentiam, quæ referat omnia ad bonum commune; necesse est homines in feritatem, vel stuporem effæminatissimum deduci; ac proinde diffidij agitari, discerpi, aut languore marcescere, & ad nihilum redigi. Sic etiam semina telluri quidem commissa, verum non arata, non excolta, aut computrescunt, aut degenerant in lolium, auenam, sterile seve, & infœcundas herbas: Hinc à Romanis domita rot gentes, quod illi quidem magis germanam virtutem ex animo amplecterentur, quam cæteri, qui longius abscesserant à recta ac tuta honestatis, ac totius iustitiæ via, ut differit latè Dionysius Halicarnassæus initio Historiarum suarum, & Polybius lib. 6. Græci auctores, & graues. Sed ex alijs etiam necesse est, ita contingere; Virtus enim consistit in medio, neque ad aliquod extremorum declinat. Nam, si agamus de vitijs oppositis fortitudini, & temperantiæ, quæ iustitiam corrumpere, prudentiam vero obnubilare solent, atque ita omnem virtutum chorum perdere, extrema, vel nimiam mollitiem qualis est pecudum, vel rabiem quandam, qualis est viperarum, tenent. Vtraque ad interitum trahunt. Hæc quidem quasi venenata, illa autem quasi cunctis iniurijs obnoxia. Incontinentes non modo extrema participant, sed et indigentur

etiam virtutis medium pro diuersitate tempo-
 rum, ac rerum. Idcirco multis egeat indigen-
 tis, per quæ immobiliter virtutem teneant, &
 contraria perrumpant, ac dissipent; alioquin huc
 illuc agitantur, nisi per aliquem perfectum, qui
 solus omnem ipsorum mutabilitatem superet,
 & cui firmiter adhereant, omnes consistent; verbi
 gratia, Romæ Senatus consilio, prudentia, ac vir-
 tutibus magis ornatus populum in plerisque &
 magnis moderabatur; & excellentissimi inter
 ipsos aliquando ab extrema ruina Ciuitatem li-
 berarunt, vt Camillus, cum Galli Urbem cape-
 runt, atque incenderunt, Q. Fabius Maximus,
 & Scipio, cum Pœnus Annibal in extremum
 discrimen adduxerat Rempub. quibus tempo-
 ribus Romani bonis propè omnibus externis
 nudati fuerant. Hæc sicut illustriora exem-
 plis, è sacra historia desumptis. Populo He-
 bræo deerat imperium summum, premebatur
 acerbissima seruitute ab Aegyptiorum Regi-
 bus, & omni ferè bono externo spoliatus fuerat,
 parumque absuit, quin funditus excinderetur;
 edictum namque fuerat, vt omnes Hebræorum
 mares interficerentur, nulla erat potestas, quæ
 posset obistere, ad internecionem rapiebantur;
 ac sanè omninò deleri fuissent, & ipsorum gens
 intercidisset, nisi quæ Dei benignitas erat, Reli-
 gionis sinceræ virtus, meritumque contrâ nitens
 Moysen protulisset in lucem, qui Remp. stabili-
 uit. Hic nulla indigens armorum potentia, nulla
 humani imperij potestate Heros perfectissimus,
 solo pene nutu elementa omnia commouebat,
 sibi sufficiens; quippe qui Deo coniunctus esset.
 Eodem modo, cum suscitatus est à Deo Sámson,
 qui liberaret Hebræorû gentem è Palæstinorum
 serui-

seruitute, modis illam mirabilib. in libertatem
 vindicauit, neque externis adiumentis admodû
 multis egiuit: Veluti neque Dauid indiguit, cum
 Goliath prostrauit, arma ferrea reiecit, ac solo
 Deo fretus in aciem processit. Verum nihil eque
 patefacit hanc veritatem, quam quod contigit
 Christianis; quibus quidem Christo, viuente de-
 erant omnia fere externa bona; Christus autem
 non modo spoliatus est illis, sed etiam mox ipsa
 vita. Quid igitur defuit, quin prope omnes ex-
 terminarentur, ac deleteretur nomen, & memo-
 ria studiosorum Christi? Imperfecti namque
 erant, ac destituti bonis omnib. externis; metus
 huiusmodi exterminationis, atque abolitionis
 omninò cessasset, si adfuisset illis imperium
 summum, maxima auctoritas, opes, amicitia, &
 quidquid est huiusmodi, sed aberant hæc omnia;
 Christus eos solus omninò sustentauit, post-
 quam redijt ad vitam, sæpè ipsis apparens, &
 reuocans eos ad veritatem diuinorum tradi-
 tam, fidemque, & obedientiam, quam propè
 omnem prorsus abiecerant. Atque ita, quan-
 do ad imperfectos tuendos, & conseruandos
 opus est temporalibus, ne pereant, atque A-
 postoli, discipuli que imperfecti erant, & ab
 omnibus bonis inopes, eorum cœtus, & vni-
 uersitas interiisset, ni perfectionis totiùs fons
 Christus eos subleuasset. Annon autem toties à
 Iudæis, & mox Imperatoribus Romanis, Regi-
 busque alijs ad interitum petiti, & vexati Chri-
 stiani, cum spoliarentur propè téporalibus cun-
 ctis, ad nihilû redacti essent, nisi adfuissent ipsis
 Heroicæ virtutes, ac præstantissimi Heroes, per
 quos vniuersitas ipsorû cõfirmabatur, magisque
 ac magis in dies amplificata crescebat, donec

impéria summa & regna ad eos maxima perueniunt, ipsique omnium externorum bonorum copia ditati abundare coeperunt: cum scilicet Constantinus Imperator Christianam Religionem complexus fuit in causa, vt Imperij Romani opes, ac potestas Christianorum foret post annum à Christo nato tercentesimum ac sextum, ad ducentesimum ac septuagesimum tertium, ex quo bella in ipsos moueri coepta sunt Christo crucifixo; vt mirandum sit, ad ipsos imperium omnium, quæcunq; vnquam fuerunt, potentissimum & nobilissimum, vt in Lybico differit Appianus, & initio historiarum Dionysius Halicarnassæus, fuisse adductum in ipsorum potestatem tam breui temporis interuallo, cum toties ad euerfionem traherentur, quamuis Romani vix illud affecuti fuerint per annos septingentos. Ac licet temporalium copia sit imperfectis magis necessaria ad affecutionem felicitatis, si tamen benè dispositi fuerint, atque animati ad virtutem, premi inopia quadam, ac redege ad quandam bonorum huiusmodi egestatem, solum esse calcar ad perfectionem, sicuti circumcidere vites, aut segetum luxuriam depascere, vberiores fructus facit. vt verum sit illud.

— *Labor omnia vincit*

Improbis, ac duris vrgens in rebus egestas.

Quamobrem legimus, doctissimos quosque viros, ac celeberrimos non admodum diuites fuisse. Discere possumus hoc exemplo omnium prope philosophorum, quorum vitam S. Laertius describit, speciatimque Hippocratis Medicorum, Euclidis Mathematicorum Principis. Nam quid de Homero, & Virgilio, vatum præclarissimis,

simis dicemus, qui fuerunt à principio pauperissimi? Lyricorum sane summus ita de se ipso:

— *Paupertas impulit audax*

Vt versus facerem.

Quod autem dicimus in singulis hominibus, ac priuatis, idem constat in populis, ac Regibus. Nam qualis Cyrus, & Persæ? ille inter pastores nutritus agrestem vitam duxit; Persæ pellibus tantum vestiebantur, aquam ad potum, panem dumtaxat ad cibum cum sale nasturtioque adhibebant, vt Herodotus libro primo, & Xenophon in Pædia narrat: & imperium tamen latissimum, simul & omnium, quæ fuerant, maxime diuturnum sunt adepti. Quid de maioribus Alexandri, quibus emere solem fuit necesse, bobusque, pecoribus, & equis pascendis operam locare, vt habet Herodotus libro octauo? De Romanis non est quod aliquid dicamus, cum Venustus cecinerit de præstantissimis eorum:

Sæua paupertas tulit, atque auito

Cum hære fundus.

Igitur imperfectos, vbi benè dispositi sunt, ac perfectorum monita, & auctoritatē sequuntur, adiuuat inopia quædam externorum bonorum; sin minus, actum est de illis, extremam ruinam prorsus omnium, quæ reliqua sunt ipsis, curriculo temporis breuissimo trahunt. quod clarissime apparet in Aegyptijs, Assyrijs, Persis, Asiaticis, Græcisque ipsis, quos tam miserabiliter iacere identidem lugemus, conspicati filios ipsorum abduci in foedissimam seruitutem, transire in mores, linguam, superstitionem, nomenque Turcarum.

Viderunt autem sapientissimi quique legum-

latores imperfectis opus esse. Perfeetorum tutela; idcirco instituerunt, vt fatuis, & prodigis curatores darentur, nedum minoribus. ac sicut in singulis, ita in vniuersis est dicendū, quin multo magis: non enim subleuant imperfecti imperfectos, sed onerant, atque opprimunt. Ex quo dicendum videretur, administrationem, & executionem rerum grauissimarum semper ijs mandandam, qui virtutibus, sapientiaque in primis excellent.

Homo, quatenus est virtutibus præditus, in primis autem religione, ac sapientia est causa finalis omnium rerum sensibilium, ac propterea etiam temporarium bonorum.

CAP. X.

Omnium rerum, causa finalis, est Deus. Prou. c. 16.

E Superioribus potest à quouis facillimè colligi, bona temporalia pendere à virtutibus, à religione, ac sapientia. Videamus autem subtilius, an hæc sint illorum causa, & quomodo. Atque, vt ab altissimis ordiamur, Vniuersa propter semetipsum operatus est Dominus, inquit diuinus sermo, vt cognoscatur scilicet, atque ametur à naturis intelligentia præditis.

Isa. 26. Hinc illud Isaïæ: omnia opera nostra operatur in nobis Dominus, idest semetipsum contemplan, & amans, causa igitur finalis omnium Deus: cui quidem causæ ab ipso subiicitur alia, quasi secundus finis, vt ametur, & cognoscatur: ob id Philosophus dixit orbem cælestes impelli à superioribus mentibus Deum respicientibus, ac diligentibus, quorum sane impulsibus omnia generantur. Mouet autem Deus (inquit ille) hoc modo: quod concupiscitur, atque intelligitur, mouet nõ motu. Ho-

tu. Ho-

tu. Horum autem prima eadem sunt. Amabile namque est quod apparet bonum, primumque, ad quod voluntas aspirat, est bonum; magis verò appetimus quia cognoscimus, quam cognoscatur, quia appetimus. Principium namque intellectio: At intellectus ab eo quod intelligitur. Ac post multa: à tali ergo principio tum cælum, tum natura dependet. Sic itaque per sapientiam diuinam generantur omnia. Id verò fit hoc modo; intelligentiæ Deum contemplantur, & in eo conspiciunt agendarum rerum exemplaria (non quæro hic, vniuersalia ne sint an particularia) ex hac contemplatione amant esse ei similes efficiendo illa, quorum conspiciunt exemplaria, & ideas; ob id cælum mouent, per quem motum cuncta gignuntur. en vt cælum, cælique motus pendeat a Deo cognito, & amato, inde à motu cæli naturalia quælibet generantur, nam motus præcedit omnem generationem. Ac proinde à Dei contemplatione, in qua collocatur sapientia, atque à similitudine amata dependet cælum, & natura: quatuor autem modis Deum contemplantur Angeli per essentiam propriam, per essentiam diuinam, cui copulantur, per species infusas, per effectorum cognitionem, longissimeque differt è nostra ipsorum sapientia. Rectissime tamen de illa in vniuersum pronuntiauit Salomon, afferens ab illa vniuersitatem rerum productam: Dominus possedit me ab initio viarum suarum, antequam quidquam faceret à principio, ab æterno ordinata sunt, & ex antiquis antequam terra fieret, & cum eo eram cuncta componens, & delectabar per singulos dies ludens coram eo omni tempore, ludens in orbe terrarum, & deliciæ meæ esse cum filiis hominum. Ita

D 4

Salo-

Prou. c. 8.

Homo est Salomon de sapientia creata, ut exponunt, sicut
omnium autem Deus est vltimus finis, cuius gratia nihil
rerum sen- non generatur, ita contemplatio & amor est fi-
fibiliu- nis, quo ad eum tenditur. Sed & homo est omni-
finis. um, quæ sensibus subijciuntur, finis. Sic enim Phi-
 losophus scriptum reliquit, & ipsi iuriconsul-
Physi. li. 2. ti in leges retulerunt, ac dixere, fructus omnes
tex. 24. li. comparatos à natura propter hominem; atque
in pecudē. idcirco ipsum non esse in fructu, quod sit omni-
de vsu. um causa, ut loquuntur, finalis. Idcirco admira-
Psal. 8. tione plenus David illud canebat: Domine quid
 est homo, quia innotuisti ei, aut filius hominis,
 quia reputas eum? Minuisti eum paulominus ab
 Angelis, gloria, & honore coronasti eum, consti-
 tuisti eum super opera manuum tuarum, omnia

Homo, subiecisti sub pedibus eius. Sed quam parte
qua ex cau- omnium finis homo? an, qua belluæ similis? Non
sa sit omni- ita profecto; Quia Deo per quam virtutibus ex-
um finis. cultus illum contemplatur atque amat, & cuncta
 ad ipsum refert. Nam propterea dicitur ad ima-

Bas. hō. 10. ginem, similitudinemque illius factus, ut inter-
in Gen. pretantur sancti, & docti viri Basilius, Ambro-
Amb. c. 8. sius, Augustinus, Nyssenus, Thomas. Quamobrē
libr. 6. in iure per sapientiam, sapientiæque administram
Hexam. religionem est homo finis omnium, quæ sensi-
August. 9. bus vsurpantur. Ac Sanctus Iustinus Martyr in
q. 83. Apologia ad senatum Romanum clarissimè as-
Nyssen. ho. serit mundum stare per bonos, ac propter ipsos
de creat. esse, sic inquit: Deus differt totius mundi con-
hominis. fusionem, atque interitum, quando mali Angeli,
Tho. 1. par. & genij, hominesque debentur, ut parcat Chri-
qu. 93. stianorum semini, quod scit esse causam rerum
 naturæ incolumitatis: nisi enim hoc superesset,
 nec vobis (gentibus) quidē daretur patrare post
 hæc talia, & concitari à noxijs Dæmonibus, sed

ignis

ignis vindex descendens sine discrimine sustu-
 lisset omnia, relinquens neminem. Hæc sanctus: *S. Tho. q.*
 Idcirco Angelicus Doctor ita scribit: Comple- *5. art. 5. de*
 tio numeri electorum secundum doctrinam fi- *pot. Dei in*
 dei non ponitur secundarius finis motus cæli, *disput.*
 sed principalis, licet non vltimus, quia finis vlti-
 mus vniuscuiusque rei est bonitas diuina, in quan-
 tum creaturæ quoquo modo ad eam pertingunt,
 vel per similitudinē, vel per debitū famulatum.
 Hucusque Sanctus. Ex his, quæ diximus, colligi-
 tur, virtutes, religionem, sapientiamque diui-
 nam potissimam esse causam finalem non modo
 omnium bonorum temporalium; sed etiam qua-
 rumcumque rerum, quæ sentiri à nobis possunt.
 Quin, si de sapientia Angelica agamus, hæc non
 modo rerum mutabilium finis est, qua circum-
 uoluunt Angeli cælum, sed efficiens etiam: nam
 ericumuehentes lumen, & immutantes ea, quæ
 constant ex elementis, efficiunt omnia quæ ge-
 nerantur. Amplius etiam, quæ sunt supra ordi-
 nem naturæ, per Angelos modo suo tamen ad-
 ministrantur; intermedij namque sunt inter nos,
 ac Deum, qui toti rerum naturæ præest, atque
 imperat, administratorij spiritus, inquit S. Paulus,
 in ministerium missi propter eos, qui hæc *Hebr. 5.*
 reditatem cupiunt salutis. sequitur ex hoc sa-
 pientiam, religionemque esse efficientem omni-
 um, quæ supra naturam sunt, causam. Instrumen-
 talis enim causa, ut loquuntur, reducit ad effi-
 cientem, veluti à ferra dicimus effici scamnum,
 librumque à calamo exarari. Iam si Deus est effe-
 ctor omnium, quæ sunt, efficitque omnia refe-
 rens in semetipsum, ut cognoscatur, atque ame-
 tur, quod per sapientiam, pedissequamque huius
 religionem conficitur à nobis, iam liquet, omnia

D 5 fieri

fieri à sapientia, & religione. Et bona igitur temporalia pendebunt ab hac veluti ab efficiente, & sine; ac vere Salomon: Sapientiam, & disciplinam qui abiicit, infelix est: & vacua est spes illorum, & labores sine fructu, & inutilia opera eorum. Mulieres eorum insensatæ sunt, & nequissimi filij eorum, maledicta creatura eorum, & mox; sapientia attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter. Hanc amavi, & exquisivi à iuuentute mea, & quæ sui sponsam mihi eam assumere, & amator factus sum formæ illius, generositate illius glorificat contubernium habens Dei. Sed & omnium Dominus dilexit illam: doctrix enim est disciplinæ Dei, & electrix operum illius, & seditiæ appetuntur in vita, quid sapientia locupletius, quæ operatur omnia? Ita Salomon. Vt iam rectè si quidem respexit ea, quæ diximus, cecinerit ille:

*Ad summam sapiens vno minor est Ioue pulcher,
Dives, honoratum, liber, Rex denique Regum.*

Dominii Ex eisdem consequitur, ex instituto Diuino, *tempora-* celesti, ac totius naturæ consensu, nõ deberi *le, in omni* minium temporale alicui, quod non sit spiritua- *bus debet* li, vt aiunt, in omnibus subiectum. Deus nam- *subijci spi-* que ordinat omnia fabricaturque, in semetip- *rituali ac* sum referens: eodem modo Angeli, tam natura- *religioni.* lia, quam super naturalia: denique, & homines sapientia, & virtutibus ornati. Quod si quis aliter agit, contra Deum superos, sapientiamque, & eius ancillam religionem facit, hominemque exuens induit belluam. Atque ita peccat qui Dominium temporale in omnibus non subijcit Religioni, atque ijs qui Religioni præfunt, quatenus, ab illa non discedunt, cum nihil sit, quod in Deum

in Deum summum creatorem non sit referendum: quod est Religionis, ac sapientiæ munus.

Probatur ex officijs singularum virtutum, ipsarum possessores esse causam efficientem magna ex parte temporalium bonorum, quæ ab hominibus possidentur.

CAP. XI.

DIXIMVS, hominem suo modo esse omni-*Homovir-* dum mutabilium finem. Videamus etiam, *tute prædã* per virtutes esse efficientem causam tem-*tus, magna* poralium bonorum magna ex parte, vel proxi-*causa effi-* me, vel remotè: in primisque sunt quatuor præ-*cipuæ virtutes,* Prudentia, Iustitia, Fortitudo, *ciens est* Temperantia: his imperat Religio, sapientiæ mi-*tempora-* nistra. Sit igitur aliquis exempli gratia sine pru-*lium bono-* dentia, quod non dissipabit hic omnia bona tem-*rum, doce-* poralia per insipientiam suam? Quod non disper-*tur ex na-* det omnia quæcunquæ venient ad illius manus? *tur avaritia* quod non corruet cum suis omnibus in omnia *rum virtu-* mala, & interitum supremum? Nam cum pru-*rum pru-* dentia sit, actionibus finem præstituerit, *dentia.* dentiaque ad finem seligere, cæci instar aut *Arist. Eth.* infani feretur quisquis sine illa opus aliquod *lib. 7. in pri-* aggredietur. Nec minus mari se committet, cum *me.* placidum fuerit, ac tutum, quam cum procello- *Plato in-* sum, & omnino infidè, nullos scopulos cauebit, *Eurhyd.* nullas Syrtes, naufragium sine dubio faciet, ab-*forbebitur à fluctibus.* Si fuerit agricola, nõ cura bit agrum colere, hoc illo ve potius tẽpore, humum ferere, quid seminum iaciat nõ inspiciet, omnia sine dubio perdet. Esto, Rex eodem loco amicos, quo inimicos habebit: immittet igitur in viscera sui Regni efferatissimos hostes, à quibus omnia pro-

Iustitia. proculcentur, ad nihilum redigantur, subiecti omnes spoliuntur, interficiantur. Sit adhuc aliquis absque iustitia, quæ est secunda virtus, rapiat, occidat, violet obuium quodque. An non iste ad extremum pessimo sine cum suis omnibus peribit? Quod si aliquis Rex fuerit huiusmodi, malos, atque homicidas euehat, bonos ac mansuetos opprimat, veluti Christiernus Danie Rex, an non Regno spoliabitur, ac deiectus omni gradu bonorum cõsenuerit, & morietur in squalido carcere? Quod si flagitiosi per istum euecti publicas res administrabunt, nonne omnia rapinis, libidinibus, ac cædibus replebuntur, & ipsi inter se sceleribus contententes inuicem dilaniabunt, ac dilaniabuntur? Rursus esto aliquis expertus fortitudinis, quæ est tertia virtus, ad muscam quamlibet circumuolantem trepidabit, animo concidet, terroribus die ac nocte in ipsis insomnijs concutietur, agitabitur, ac miserime discerpetur, veluti emota mente pecus. Quid proderunt opes, quid amicitia, quid nobilitas, quid sanitas, pulchritudo, robur, si nulla in re constet animo, ad singula quæque contremiscat, neque placido sopore curas animi componere valeat? An iste poterit aliquid firmum cogitare, perpendere, statuere, & exequi, cui pauor excutit omnes animi sensus, atque, ut aiebat ille, omnem ex animo sapientiam expectorat? Melitam, credo, defendet aduersus Turcas, ut equites Hierosolymirani fecerunt, aut suos fugientes in acie retinebit, ne turpiter terga dantes omnia sua cum focis & aris inflammanda insequentibus hostibus relinquant. Talis certe lepus, ac damula propriae fugæ exemplo se in pedes coniiciens in fugam similiter singulos conijciet, ut inimicorum

corum telis facillime configi possint, ac diripienda, & vastanda deserant omnia sua. Reliqua est Temperantia, quatuor virtutum postrema. Inspiciamus, an sine hac vel felicitas temporalium stare possit, ita ut profint intemperato, vel ipsa illa temporalia. Atqui neutrum sine illa potest haberi, sicut neque sine superioribus: ebriosus namque heluo, luxui, libidiniq; deditus, & corporis vires, & decus perdit, & quæcunque infumit in ingluuiem, lasciuiam, vel quidquid est huiusmodi. Heliogabalus non modo effœminatissimus erit, nulliusque roboris, sed omnia profundens, & semetipsum, & illa perdet. Idem contingeret quod Sardanapalo, Gallieno, Neroni, & alijs huiusmodi portentis. Petulantia additus, vinoque & cibo distentus id curat, ut effrenam cupidinem, ventremque expleat. Id modo affequatur, cætera contemnit, aut non magni certe facit. En igitur, ut vitiosis bona temporalia iam bona non sint, atque vtilia, breui per eos dissipentur magis minusve, uti magis minusve homines vitiosi erunt.

Contra nititur, atque efficit virtus. Eius namque munus est, in omnibus iuuare, & amplificare non modo videntem rebus, sed vniuersum prætereà genus humanum. quod si quando rebus temporalibus vtens, illarum iacturam facit ob commune bonum, & maius sibi acquirit, ut supra asseribamus, neque tamen eas dissipat, quæ in vtilitatem generalem cesserunt: Idcirco virtus est causa efficiens tum omnium, tum vero speciatim temporalium bonorum, minor quidem minorum, maior autem maiorum. pro quorumlibet conditione. Nam licet Agricola virtus impellat ad bona sublimia, veluti ad amandum, & cognoscendum

cognoscendum Deum; eadem tamen per artem agriculturæ impellit, atque imperat, ut benecolat agrum, quin iubet, ut optimus omnium sit agricola, & optimè omnium colat. Atque idem de singulis dicendum, qualiacunq; ea sint. Exempli gratia: Est aliquis intemperans, accedit ad coniugem, cum menstruis est obnoxia, quod nesciat libidinem cohibere; concipietur foetus morbo comitali subiectus, & corporis malè affecti. Eodem modo inualidis erunt membris geniti ab ijs, qui coitum nimis frequentant, aut nimio cibo, potuq; replentur; quod non contingit ijs, qui gignuntur à temperatis. Quod si de tertia virtute agamus Fortitudine, è meticulosiss, & nimio pauore exagitatis prognati nullo sunt robore: infirmum namque illis est semen. Nulla gens est Tartarica crudelior, & efferatior: neque vlla gens ad Septentrionem posita filios edit adeo deformes, ut ista: quod è Iosephi Barbari scriptis apparet. Nulla est natio in Africa, quæ insipientior, simulq; foediori vultu sit ijs, qui torrida Zona continentur, exceptis Abyssinorum populis, qui Christum sequuntur, & magis ad humanitatem sunt exculsi. Et quamuis plerumq; non se consequatur hæc pulchritudo, & virtus, Deus tamen ad commendationem virtutis, inter homines minus peritos, voluit hæc sæpe coniungi: ut non inepte Homerus Thersitem stolidum simul depinxerit, ac turpem: ac verus illud iacteretur:

πρωτόν μὲν εἶδος ἀξίον τρυφῆς.

Nunquid autem virtus animi pulchritudinè, roburq; corporis efficiet? An illa istius aliquo modo causa? Afferet aliquã philosophus, afferès, ani-

animo bene per virtutes composito, neque perturbationibus agitato, humores corporis eodem modo haberi, atque eodem modo semen ad concipiendum foetum profundi. Et quando mores, & corporis temperatio solent inter se coherere, quod Galenus omninò probat, illud erit etiam verum:

Fortes creantur fortibus, & bonis.

Est in iuuenis, est in equis patrum

Vigor, nec imbellem feroces

Progenerant Aquilæ Columbam.

Sic supra aperuimus, imperia magna ab hominibus virtute aliqua præstantibus fundata, non à flagitiosis, & scelerum colluie coopertis. Neque imperia solum magna, sed artes ipsas, ac disciplinas elaboratas; atq; ad summum perductas ab ijs, qui licet aliquando in aliquod crimen inciderint, ad sapientiam tamen, iustitiamq; vniuersalem præ cæteris aspirabant. Nam tales fuere Pythagoras Italicæ Philosophiæ parens, ac Thales Milesius Ionicæ, ut apparet è Diogenis Laertij libris. Tales fuere Socrates, Plato, Aristoteles, Zeno Stoicorum Princeps, Euclides, Architas, Archimedes Mathematicorum supremi, Hippocrates, & Galenus Medicorum. De Regnis autem fusius agetur à nobis loco suo: explicabiturq; ad culmen tunc euecta, cum minus à recta Religione aut eius sectatoribus abfuerunt. Denique, ut finem faciamus, à mortalibus nihil efficitur boni in terris, siue illud tenue sit, siue amplū, quod non à virtute, vel perfecta, vel imperfecta efficiatur; solius enim virtutis est, bonū producere: à malo enim malum, à bono bonū: virtus est principiū boni, vitium

64 DE RVIN. GENT. ET REGN.
vitium mali. Quicumque igitur agit bonum per virtutis qualemcunq̄ participationem id efficit, ita, vt à magna magnum, ab exigua procedat exiguum munus. Hinc artes seruales, liberales, scientia, sapientia, & eorum præclaræ functiones elucescunt, ab igniculis illis virtutum, quos animus hominum natura, atque auctor naturæ Deus inferuit, excitatæ. Hinc verè iucunda, vitilia, & honesta cuncta inter homines latissimè in terris effunduntur.

Iusti sunt bonorum temporalium causa meritoria, & moralis, quæ reducitur ad efficientem.

CAP. XII.

VIDIMVS hominem religione præditum esse in primis finem, causamq̄, vt dicunt finalem rerum omnium mobilium: vidimus, quomodo magna ex parte sit causa efficiens temporalium bonorum. Videamus, an alio modo sit horum causa efficiens. Et quidem est causa meritoria, ac moralis (quæ ad efficientem reducitur) omnium bonorum temporalium, quæ non modo necessaria sunt ad æternam salutem, sed etiam vitilia. Ita rectè Sanctus Thomas definiit, decernens, Quemlibet, vbi fuerit in gratia Dei ex condigno hoc mereri. Est enim filius, atque hæres Dei, cui non modo debetur beatitudo, sed quæcunq̄ conferunt ad illam: cum sit idem iudicium finis, atque eorum quæ perdunt ad finem. Cumq̄ moueatur intimè à Spiritu Sancto, huic motioni à tanto motore procedenti tanta merces iure ac digne debetur. Ac proinde homo huiusmodi merebitur, vt motus continuetur, ac generatio, à quibus fiunt temporalia,

*S. Tho. 1.2.
q. vlt. art.
vltim.
Rom. 8. c*

ADVERS. IMPIOS POLIT. 65
talia bona, quæ meretur; solus autem sibi existens in gratia augmentum gratiæ meretur ex condigno, reliquis ex congruo mereri potest, ac propterea neque necessarid, neque semper. Solus Christus caput non modo hominum cunctorum sed etiam Angelorum, potuit alijs ex condigno gratiam mereri, ac proinde potest eos penitus immisso Spiritu sancto, & charitate ad Deum præcunctis amandum ciere certissimo euentu, atque adeo temporalia bona ad hoc vitia mereri. Sic igitur Christus à Deo constitutus in cælestibus, inquit Sanctus Paulus, ad Ephesios scribens, supra omnem potestatem, & principatum mouet Angelos, à quibus cælum mouetur, per quem quidem motum generantur omnia. Cumq̄ vna sit Ecclesia Christi, & quæ in terris est coniuncta sit illi, quæ in cælo, vna atque eadem, cuius est caput Christus: per Christum nihil non hæc Ecclesia, in qua sola confidet vera sapientia, ac religio vera, hoc modo, vt apparet, mouebit atque efficiet. Est autem Christus caput, non modo vt Deus, sed etiam vt homo, habens animatum corpus, cui quidem vero corpori coniungimur vere, ac reipsa per nostrum corpus Eucharistiam sumentes, vt palmes coniungitur, quod Christus dixit, viti, membrum capiti, atque ob id Ecclesia dicitur corpus eius: quod post ipsum Christum, & Paulum latè declarant Sancti Irenæus, Methodius Martyr, Cyrillus Hierosolymitanus, Alexandrinus, Hilarius, ac post multos alios Algerus, & Palscius Corbiefis, vt alibi latè profecuti sumus. Cum simus itaque Christi corpori eidem, quod est in cælo, adiuncti, concurrimus aliquo modo per meritum congruum nos quoque ad hæc temporalia quæ

E in ter-

Prin. Alg. in terris gignantur. Iccircò & nos sacerdotes i-
li. 1. c. 3. de dem corpus ex pane mirabiliter conficimus, vt
fact. loquitur Sanctus Ambrosius, & offerimus velu-
Pasch. c. 7. ti sacrificium placans Deum, per illud impetra-
l. 14. r. 6. turi quod oramus, qui sunt omnes actus religio-
de sign. nis, per quam nos congruè meremur alijs, Chri-
eccl. stus condignè: atque ideo in causa meritoria su-
 mus, vt temporalia bona gignantur, distribu-
 untur; motus, ac generatio continuetur; cessabunt-
 que hæc, & mundus corruet cum iuge sacrificiū
Daniel. 11. cessabit, vt ex Daniele aiebat Sanctus Hyppoli-
or 12. tus Martyr libro de consummatione mundi. Me-
 remur tamè adhuc nobis, si quidem sumus in gra-
 tia Dei ex condigno, æternam vitam, beatitudi-
 nemque perfectam, ac proinde corporis nostri
S. Tho. 1. 2. resurrectionem, dotèsq; gloriosas. Interim ve-
q. vi. ar. 3. ro omnis creatura ingemiscit, & parturit vsque
Rom. 8. d. adhuc, quia & ipsa liberabitur à seruitute corrup-
 tionis, & ipsi intra nos gemimus adoptionem
 filiorum Dei expectantes redemptionem cor-
 poris nostri. Et Deus singula ordinat inter se,
 maiora quidem maioribus, minora minoribus
 aut præficiens pro merito cuiusque, aut subijci-
 ens, ita, vt natura & naturalia cūcta ab ipso crea-
 ta antequam nos essemus, seruiant, atque obedi-
 ant gratiæ supernaturali, cum sint illa ordinis
 inferioris, ac diuini. Stetque ordo aut melior,
 aut deterior huius mundi variabilis, vel per me-
 rita nostra meliora melius, vel per demerita ne-
 quiora, peius. Atque hæc non modo Theologi
Diog. lib. Christiani statuerunt: sed Chaldæorum quoque
lib. 1. Perfarum, & Orientalium sacerdotes Magi di-
 ctis; sic enim Diogenes Laertius, Theopompus,
 inquit, octauo Philippicorum libro, reuicturos
 homines iuxta magorum sententiam dicit, im-
 mor-

mortalesque futuros, & vniuersa illorum preca-
 tionibus consistere. Ista Eudemus quoque Rho-
S. Tho. 2. 2. d. dius tradit. Hæc ille: Neque solum ad hæc infe-
178. qu. 1. c. riora temporalia statuit nos Deus operibus no-
art. 1. stris concurrere, vt diximus, sed vtitur nobis ad
 efficienda maxima quæque miracula quasi in-
 strumentis quibusdam, licet ea sint supra omnes
 naturæ vires, & omnem nostram potestatem.
 Hinc appetitio sanctorum mouetur à Deo ad il-
 la speciatim cupiendâ, quæ Deus ipse vult effi-
 cere; amborum namque est eadem cupere. Sic
 impulit Virginem, vt assentiens Angelo nunti-
 anti diceret: Ecce Ancilla Domini, fiat mihi
Luce. 1. d. secundum verbum tuum; quæ simul ac dixit, Dei
 filius ex illa corpus assumpsit, ex quo mundi to-
 tius est restauratio, ad quam veluti instrumen-
 tum quoddam remotum, & morale Virgo contu-
 lit assensum suum, propter quem Dei filius fa-
 ctus est homo, & nunc ad dexterâ Dei sedens om-
 nia moderatur, & omnia suo tempore in opti-
 mam formam renouabit. Sic Deus ait ad se cla-
Gen. 4. b
 masse vocè sanguinis Abel, qua cōmotus punie-
Genes. 3. b
 rit homicidam Cain: sic Adami peccato impul-
Genes. 6. b
 sus execrationi terram subiecit, illumq; expulit
 à Paradiso, & criminibus innumeris mortalium
 coactus vniuersali eluione terras, atq; humanū
 genus, excepto cum filijs Noe, perdidit, & indi-
 gnatus ad cōstructionem Babylonicæ turris po-
Genes. 11. b
 steritatem Noe latè disperfit; Abrahâ petenti
 filios dedit, credentiq; maximâ, & obedi-
 enti ad durissima pollicitus est ex ipso Reges nas-
 cituros, Gentium patrem futurum, nationibus
 cunctis per ipsius semen benè, & dicendum, &
 faciendū. Atque, vt huiusmodi infinita omitta-
 mus Iosue Solis cursum, Lunæq; cohibuit, Isaias
Ios. 10. c
 E 2 eius

Esai. 37. b eiusdem cursum retro adegit, Elias cælum clau-
3. Re. 17. a sit atque apperuit. Denique ob Adæ peccatum,
 & eius posterorum mala omnia nos affligunt,
 quæ iustorum precib. depelluntur, aut minuun-
 tur, ita vt Sancti poenas ipsas aliquando in se a-
 uertant, exemplo Christi, vt mox aperietur, at-
 que ita Deum placent reliquis hominibus: emi-
 nentissimè namque est ille liberalis: ac veluti
 mortales, quo magis liberales sunt, eo magis pe-
 tentibus amicis non illicita concedunt: sic Deus
 omnium maximè in suos amicos, quod æquum
 volent & rogabunt, amplissimè effundet: ac pro-
 inde etiam tum reliqua, tum vero bona tempo-
 ralia, quæ necessaria sunt imperfectis, aut alio-
 quin conferentia ad humanam felicitatem, siue
 in terris, siue in cælo.

Enimuerd, cum Deus aliquem perdere consti-
 tuit ob scelera, simul ordinat etiam, ne quis pro
 illo intercedat, atque vt is intercessores à se alie-
 net, amicos nimirum Dei. Ordinatur autem non
 inspirans animum suis, ac desiderium, vt pro il-
 lo orent, ac permittens ab eodem negligi, & con-
 temni amicos Dei, precesque ipsorum: quod
Ierem. 7. d Pharao fecit. Hinc legimus, à Deo fuisse Samu-
 eli dictum, ne pro Saule precaretur; & Ieremiæ, ne
 pro Iudæis, quos Deus constituerat Nabuchodo-
 foro in seruitutem tradere, cum multis iniurijs
 onerassent, tum Ieremiam, tum bonos omnes;
 ita vt meliori loco fuerint boni plerique, in qui-
 bus erat ipse Ieremias, apud Chaldæos, quam
 Iudæos. Pentapolis tunc est igne cælitus dela-
 pso absorpta, cum Deus palam testatus est, non
 fuisse in vlla quinque ciuitatum duos, qui boni
 forent, ac si fuissent, affererat fore, vt omnem
 poenam condonaret? quin non ante euerit eas
 vrbes,

Gen. 19. c. b vrbes, nisi ex quo contumelijs affecti sunt Ange-
 li, ac Loth, atque ex illis profugere: sic Deus vo-
 luit placari falsis ijs Iobi amicis ipse Iobi in-
Iob. 43. c teruentu, ac sæpius Hebræis precante Moysè, ac
Exod. 32. c post ipsius mortē sacrificijs sacerdotum. Quod
 si neque è populo, neque è sacerdotibus fuisset
 vllus tanti apud eum meriti, & amicitia, vt pos-
 set Deum conciliare, aut se non interponeret;
 tunc omnia mala contingebant. Et conqueritur
 aliquando Deus nõ esse in terris, qui inter ipsius,
 nocentesque intercedat. Quæ sui, inquit, apud
Ezech. 22. g Ezechielem, de eis virum, qui interponeret se-
 pem, & staret oppositus contra me pro terra, ne
 dissiparem eam, & non inueni, & effudi super
 eos indignationem meam, in igne iræ meæ con-
 sumpsi eos, viam eorum in caput eorum reddi-
Exod. 32. c di. Hæc Deus. Iccircò crebro asserit se propter
 Abraham, Isaac, & Iacob, Populo Hebræorum
 fauere, aut indulgere. Ob Dauidem vero igno-
Esai. 37. g scere ipsius posteritati, eamque in Regia pote-
3. Reg. 11. f state, ac dignitate tueri.

Neque vero Christus hunc ordinem pertur-
 bavit vllò modo. Nam cum sint optima, quæ-
 cumque ipse instituit, maximè omnium stabiliunt
 hunc ordinem ipsius instituta, cuius est, vt alia
 sint alijs priora, atque ab his pendeant postero-
 ra, bonumque totius vniuersi est in ordine, alio-
 quin redigeretur in antiquum Chaos; ob id Pau-
I. Cor. 14. g lus præcipit, vt omnia ritè, & secundum ordi-
 nem fiant, & ecclesiam totam sæpe corpori com-
 parat, ipsos Christianos membris, quorum ca-
Ephef. 4. d put sit Christus. An verò quispiam tam præpo-
 sterus inuenietur, qui velit pedes bonum suum
 recipere à capite absque intermedijs membris?
 Si quis hæc oracula fundat, ne sapientissimus e-

rit. Sed, quemadmodum vis membri alicuius in magis coniunctum magis deriuatur, in laxatum vero, aut remotum non ita: sic amicorum Dei merita, siue illa sint in desiderijs ipsi oblatis, siue in operibus solis ad magis colligatos ipsis Dei amicis magis deferentur. Et, quo maior erit connexio, maior erit ac potentior influxus. Quocirca, si Christianorum coniunctio vel quoad fidem, vel quoad caritatem, quorum alterum spectat ad intellectum, & cognitionem, alterum ad voluntatem, & amorem; maior erit, quam siue priscorum, siue quorumlibet hac ratione Christiani præstabant omnibus, cum Deo coniuncti sint, à quo bona sunt omnia, præstabant inquam ad mala fuganda à reliquis Christianis, eisdemque impetranda quælibet bona, ac magis hæc impetrabunt ijs, qui fuerint ipsis magis connexi.

Ad summam, cum propter bonos, religiosos, ac sapientes omnia sint, atque hi Deum rogent ac studeant ab ipso impulsu, ut ea sint ad hominum felicitatem propagandam, conferunt efficaciter, ac modo suo efficienter, morali scilicet causa ad temporalia bona: atque ita bonorum coetus non modo finis est omnium rerum mobilium, sed simul, eo, quo narrauimus, modo efficiens temporalium bonorum.

Mali, cum viuentes aliquid boni, quamuis valde exigui, agant, merentur & ipsi aliquid, licet exiguum, si comparetur ei, quod boni merentur.

CAPVT XIII.

IAM vero constat, mortales siue longius, siue propius abesse à summa Dei cognitione, & amore; non enim status idem cunctis, ut apparet.

paret. Quocirca, & erunt maiora aliquibus, & *Mali facta* minora merita. Nunquid igitur malis, & ijs qui *entes al-* de Diuinitate summa non rectè omnino sentiūt, *quid boni*, erit aliquid meritum? Non, qua parte inimici *quatenus* sunt Deo, illumq; non ago oiscunt, sed qua parte *an mo-* non nihil amant, atque intelligunt. Nam Deus *reantur*, nihil odit eorum, quæ fecit, inquit Salomon. *Sap. 11.* Cùm boni igitur aliquid agant aliqui mortales, quamuis absint longius ab amore & scientia Dei, & Deus ipsis bona temporalia largiatur; quamuis hoc hæretici quidam negent. Hinc legimus de mulieribus Aegyptiacis, quæ non *Exod. 1.* luerunt suffocare partus Hebræorum; quamuis non idem cum Hebræis de Deo verè sentientibus ipsæ sentirent; quia timuerunt obstetrices Deum, ædificauit illis domos; & apud Ezechielem Deus ita loquitur, *Ezec. 29.* filii hominis Nabuchodonosor Rex Babylonis seruire fecit exercitum suum seruitute magna aduersus Tyrum: Omne caput decaluatum, & omnis humerus deplarus est, & merces non est reddita ei, neque exercitui eius de Tyro pro seruitute, qua seruiuit aduersus eam: propterea hæc dicit Dominus D E V S: Ecce ego dedi Nabuchodonosor Regem Babylonis in terra Aegypti, & accipiet multitudinem eius, & deprædabitur manubias eius, & deripiet spolia eius, & erit merces exercitui illius. Hæc Deus de Nabuchodonosoro, qui nondum bene, vel ipsum Deum cognoscebat, vel, uti par erat, amabat. Eodem modo Christus ad suos ait, Si saluaueritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis, nonne & Ethnici hoc faciunt? estote ergo vos perfecti: ita Christus exigens à suis amplius bonum, & perfectiū: ergo alijs est aliquid

Lnc. 16. non ita amplum bonum, sed imperfectum. Rur-
sus idem de diuite, qui in inferno cruciabatur.
Recordare fili, quia recepisti bona in vita tua, &
Lazarus similiter mala: quo in loco S. Ioannes
Chrysoftomus, Gregorius, Titus Bostrenus, Hay-
mo volunt, malis ob aliquod bonum, quod faci-
unt mercedis aliquid à Deo rependi; & Apolto-
Rom. 2. lus ad Romanos scribens; Gentes ait, quæ legem
non habent, naturaliter quæ legis sunt, faciunt,
Hæc Paulus, asserens, legis mandata (quæ sine du-
bio bona sunt, ac benefacit, quicumque illa ob-
seruat) obseruari ab ijs, qui lumine fidei non fue-
Aug. de ci- rint illustrati. Sic itaque Sancti Patres decer-
uit. Dei li. nunt, multa bona sed imperfecta ac manca fieri
5. c. 15. l. de ab ijs etiam, qui non sunt in gratia Dei, neque
lit. spir. rectè sentiunt ne diuinis, atque ob illa retribuui à
c. 27. epist. Deo conueniens aliquod ipsis. Ita SS. Chryso-
130. stomus cum cæteris interpretib. in adducta Pau-
Prosp. cõ. li verba & in homilia 26, ad populum Antioche-
7lt. ca. 2. num, Hieronymus cap. 1. Epistolæ ad Galatas,
Fulgo. de Augustinus plurimis in locis; præsertim cū scri-
inc. c. 26. bit Romanis idèd fuisse imperium datum, quod
Gregor. benè morati essent, & alibi sæpius. Prosper, Ful-
hom. 27. gentius, Gregorius Magnus, Damascenus.
Dam. li. 3. A nonnullis igitur alienis à gratia Dei fit ali-
64. 14. quod bonum non propter summum bonum sim-
pliciter, quod Deus est, siue non ex amore potis-
simo, ac supremo Dei; sed propter inferius bo-
num, siue ex amore humano, & naturali: ac pro-
inde illi operi reddetur consentanea inferiori
bono retributio; manca scilicet, atque imperfe-
cta in terris, cuius vis neque tam latè amplifica-
tur, neque tam diu duret inter mortales.

Iusti omni Iusti enim coniuncti sunt omnium maximè
maxi- cum Deo, cuius est amplissima, & æterna pote-
stas,

stas, ergo omnium maximè merebuntur siue sibi ^{me meren-}
solis, siue coniunctis, & in eodè coetu permanen- ^{tur à Deo,}
tibus, atque ita imperfectis etiam, quorum mul- ^{siue sibi, si-}
tudo semper est maxima in Ecclesia, & quod ^{ue sibi con-}
plurimis egent adiumentis externis, vt suprà ^{iunctis.}
disputabamus ad affecutionem boni; ideoque om-
nium maximè erunt in causa morali omnium
temporalium. Quin Sancti merentur ob coniun-
ctionem cum Deo infinito. Mali non adhærent
infinito Deo, cum sint ab ipso auersi, & rebus fi-
nitis adglutinati. Iccirco Sanctorum merita esse
ctum similem producent in ijs, qui merentur,
vt innumeras res, ac tempore infinito contine-
ant. At iniquorum merita finita sunt, finitiquè ad
infinitum nulla est vlla in re proportio; ideoque
neque quoad merenda bona temporalia, vel
quatenus vtilia sunt Sanctis ipsis, vel quatenus
Sanctorum studiofis. Iusti præterea simpliciter,
& absolutè merentur bona temporalia, quate-
nus non modò necessaria, sed vtilia quoque sunt
ad virtutes, vt rectè definiuit S. Thomas; & Ec-
clesia sancta meretur illa simpliciter, & absolu- ^{12. qu. 7. l. 6.}
tè pro imperfectis, qui sunt in gratia Dei; cuius- ^{ari. 7. li.}
modi sunt infantes, ac pueri, qui innumeris e-
gent. Atque iniqui, eorumque coetus non me-
rentur simpliciter, & absolutè, sed ex aliqua par-
ticula tenuissima, Ac proinde minus hi sunt cau-
sa temporalium, quàm illi, minoremque effe-
ctum producent, qui pertineat ad pauciora, &
breuiora. Amplius autem Deus longè magis fa-
uet bonitati, quam nequitia; ac propterea longè
maiora, ac diuturniora largitur bonis ad bonum
quibus non se ipsos modo, sed etiam suos imper-
fectos promoueant ad bonum, quàm malis, ad ma-
lum. Conuenientiusq; est, vt imperfecti in coetu
San-

Sanctorum magis per bona temporalia suble-
uentur. quam in factionibus iniquorum. Sic igitur
absolute, ac simpliciter causa moralis effici-
ens plurimarum rerum, quæ sunt, est societas iu-
storum. Quamobrem S. Iustinus asserit ea subla-
ta mundum subuertendum, quod ipsa causa sit
diuturnitatis, ac varietatis rerum, quæ generan-
tur: & S. Thomas asseuerat, finem motus cele-
stis esse electorum adimplerionem, qui cum per-
uenerint ad numerum determinatum, cum non
sint futuri amplius vlli homines boni, varia re-
rum genera, & species interibunt, ac motus om-
nis conquiescet.

Cap. 9.

Hæc vero confusè, ac generatim videtur ad-
umbrasse sciens nesciens Aristoteles, bonos scili-
cet esse causam moralem, atq; vt vocant merito-
riam multarum rerum quæ producuntur. Nam sic
ille Ethicorum lib. 10. Qui verò munerib. fungi-
tur menti consentaneis, & hanc colit, estq; opti-
mè animo affectus, eum probabile est Deo caris-
simum esse. Nam si Dij immortales curam habet
aliquam rerum humanarum, quemadmodum veris-
simile est, illud quodq; probabile fuerit, eos re-
omniū optima, sibiq; maximè cognata, delectari;
hæc aut mens fuerit, ipsiq; qui hanc maximè di-
ligunt, & plurimi faciunt, præmia persolvere, gra-
tiamque referre, vt eorum, quæ ipsis cara sunt,
curam habentibus, rectasque, atque honestas a-
ctiones obeuntibus, atq; exercentibus. Hæc autè
omnia in sapiente inesse maxima, non est obscu-
rum. Est igitur Deo carissimus. Eundem etiã bea-
tissimum esse, verisimile est. Et Sapiens etiam
hoc modo beatissimus erit. Hæc ille, decernens
sapientem esse in causa propter mores suos, ac
mereri, vt Deus ipsi curam singularè gerat, ipsi
præ-

præmia persoluat; per quæ sit non modo beatus,
sed beatissimus, quod omnium bonorum copia
perficitur, & continetur de sententia illius. *Rur-* Lib. 12. ca.
sus audiamus eundem, qui sic in Metaphysicis: *vt.*
Perscrutandum autè etiam hoc, quoniam modo na-
tura vniuersi habeat ipsum bonum, & ipsum opti-
mum, & vtrum separatum quiddam id ipsum, an per
se, an ipso ordine, an vtroq; modo, quemadmodum
exercitus. Etenim bene esse eius est in ordine, &
est ipse Dux, ac magis ipse Dux. Non enim hic pro-
pter ordinem, verum ordo propter hunc: cuncta
autè ordinata inuicem quodammodo sunt, vt vtrum
non similiter, vt natantia, & volatilia, & plantæ;
neq; ita se habent, vt sit vllum alteri ad alterum,
sed sunt ad quiddam: ad vnum namq; ordinata
sunt omnia. Verum quemadmodum in domo, liberis
quidem minime licet quodcumq; facere, sed
aut omnia, aut plurima, quæ ordinata sunt: Man-
cipijs vero, & bestijs parum, quod ad commune
conferat, sed vt plurimum quodcumque contingit:
tale enim principium cuiuscunque eorum
natura est. Hactenus Philosophus. E quibus habe-
mus, quodcumque est in mundo boni, à Deo totum
deriuari, ipsumque esse veluti Imperatorem ex-
ercitus, & patrem familias: ac veluti Imperator
exercitus imperat suis tribunis, hi ceterionibus,
centuriones subiectis militibus, singuli respici-
entes ordinem primum, cuius tamen magis par-
ticipes sunt, qui magis appropinquant primo, ac
pluribus ordinem communicant, in quo ordine
est vniuersi totius, ac singulorum quorumlibet
bonum; sic qui bonum commune respiciunt, quod
est folius virtutis, Deo magis appropinquant, ac
plura ordinant; neque quiddam temerè agunt
aut fortuito, sed vel à ratione, vel à diuino afflatu
quod

quod est supra rationem, impelluntur, vt idem tradit Eudemiorum libri vltimi capite penultimo. Verba enim Philosophi, ac rationes subiectæ spectant non modo ad intelligentias supremas, quæ intelligenter ac rectissimè singula peragunt, ac moderantur; sed ad omnes etiam, qui bonū commune procurant, ac proinde ad iustos, & sapientes, à quib. bonum cōmune inquiritur, & cōparatur, ac proindè ab ijs plurima per quādam moralem causam meritumq; Deo disponente ordinantur, & cōstituuntur, veluti ab ijs, qui Deo carissimi sunt, quasi parentib. filij, & quibus à Deo maximè in omnib. ac speciatim prouidetur, intime ipsos ciente ad affecutionem felicitatis. In vniuerso enim Deus, inquit idem in Eudemij, & vicissim cuncta in vllō: mouentur aut omnia ab existente in nobis numine. Hæc illi: Hic aut motus perducit bonos ad maiorem cum Deo coniunctionem. Cæteri etsi moueantur ad alia, ad tam sublimem gradū non promouentur, destituti auxilio cælesti ob imperfectionē propriam. Rursus boni perducūt agnoscentes, illum eligentes, immobiliterq; cum illo operantes: quæ tria pertinent ad perfectam virtutē. In sapientes neq; norunt, aut si nouerint, non adherant illi, vel denique, etsi adhæreant, in via languentes ab incepto itinere sapientiæ desistunt. Ex his, quæ diximus, concluditur, virtutes, religionem, sapientiamque non modo esse finalem causam, atque ex parte efficientem sensibilem, temporaliumque bonorum, verum moralem quoque eo, quo diximus modo.

Ex an-

Ex antiquorum communi omnibus more, quo sese deuouebant, ad auertendas à suis pœnas diuinitus obmissa flagitia infligendas, ostenditur, à virtutibus existere temporalem felicitatem.

CAP. XIII.

AD moralem causam temporalium bonorum spectat, quod sumus dicturi, & maiori momenti ad argumentum præsumimus, est. Sancti solent aliquando precibus, ac semet ipsos deuouendo in se auertere pœnas ab alijs existit. luēdas, ac deposcere, vt mala temporalia deuoluantur in ipsos, atque ab aliquibus, quos amant, & quos vident ruituros in crimen, aut maximas calamitates, depellantur. quocirca id maximè videndum, ne populi sanctos à se viros alienent, aut fugent: id enim, quod aperietur, extremæ est illis ruinæ quoad temporalia bona, cum non extet, qui pro illis intercedat efficaciter apud Deum. Sed explicemus propositum. Prisci prope Antiquis omnes, quamuis alieni à pura, & sincera religionis, agnouerunt, imminentes clades auerti à suis, populis, si quis eorum se vltro pœnis per illos ad auertendam perfoluendis deuouisset, item si criminum maiorem ad auertendam rei punirentur, atque ita reliquis populis ab illius sceleris communiōne se absolueret, longissimè remoueret, & quodammodo ex- aliqui eorum, se præpiaret: exempla sunt huius veritatis plurima apud Herodotum, Thucydidem, Liuium. Recitemus illud ex Herodoto, & apponamus verba inuolueret. Lib. 7. gatos terram petiuit miserat ob id, quod, quos antea Darius ad hoc ipsum misisset, eorum alios isti in barathrum, alios in puteum deiecerant, iubent.

iubentes eos illinc terram, & aquam ferre ad Regem. Hac de causa Xerxes nullos illuc ad petendum misit. Et Atheniensibus quidem, qui ita legatos tractarint, quid triste contigerit, non queo dicere, nisi quod eorum solum cum vrbe vastatum est, quod tamen ipsum non ea causa suspicor contigisse. Lacedæmonijs vero ira Thalybij, qui fuit Agamemnonis Præco, incubuit (est autem Sparta Thalybij templum cum eius posteris, qui Thalybiadæ nominantur, quibus honos legationis Spartanorum semper tribuitur.) Itaque post eam rem Spartiatæ, cum læta exta eis non essent, idque diu contingeret, pertæsi huius calamitatis, Lacedæmoniorum cœtu frequenter coacto hoc edictum proposuere: Siquis Lacedæmoniorum velit pro Sparta occumbere: Tunc Sperthius Aneristi, & Bulis Nicolai filius viri Spartiatæ, & natalibus & opibus inter primos, vltro se obtulerunt ad satisfaciendum sua pœna Xerxi Dari filio ob legatos apud Spartam interemptos. Ita hos Spartiatæ tanquam mortem obituros miserunt ad Medos, digna admiratione cum audacia horum virorum, tum verba ab eis habita. Nam Susan tendentes ad Hydarnem Persam Asiana oræ maritimæ præfectum venerunt, qui eos hospitaliter, magnificèque acceptos his verbis interrogauit: Viri Lacedæmonij, quid ita respicitis effici amici Regis? Cernite enim ex me, & meo statu, quam sciat honore prosequi Rex viros egregios; vos itidem honoraturus, si vos ipsos ei dederitis. Videamini modo apud eum esse viri egregij, quoniam singuli Rege donante principatum Græciæ obtinebunt. Ad hæc illi respondentes, Hydarnes, inquit, non ex æquo consilium tuum ad nos

ad nos spectat, atque ad te, qui conditionis quam suades, expertus es, nostræ inexpertus. Nam quidem tua hosti: Libertatem vero nondum expertus es, vtrum sit dulcis, an non. Quæ si tibi cõperata foret, non vt hastis, sed vt securibus pro ea dimicaremus, nobis suaderes. Hæc Hydarni responderunt; dehinc, vt ascenderunt Susan, & in conspectum Regis venerunt, principio iubentibus satellitibus, ac vim inferentibus, vt procumbentes Regem adorarent, & per capita eos ad id agendum impingentibus, negauerunt se vnquam id esse facturos; neque enim sibi esse consuetudinem hominem adorare, neque se ad id venisse. Posteaquam in hoc repugnauerunt, secundo loco hæc illis, & his similia dixerunt: Rex Medorum, nos miserunt Lacedæmonij ad luendam pœnam pro ijs legatis, qui Sparta interierunt: Hæc istis dicentibus, Xerxes pro magnanimitate negauit se fore Lacedæmonijs similem: Illos enim interimendis legatis ius omnium hominum confudisse: Se vero, quod illis exprobraret, id non esse facturum, neque eos occidendo, Lacedæmonios culpa soluturum. Hac re per Spartiatas gesta, in præsens ira Thalybij cessauit. Et si Spartam reuersis Sperthio, & Bule longo deinde tẽpore interiecto excitatum est inter Peloponneses, & Athenienses bellum, vt Lacedæmonij aiunt, quod mihi diuinitus maximè videtur esse gestum, quia ira Thalybij nuncios corripuerit, nec prius quieuerit. Hæc ille, vt cognoscamus omnium gentium fuisse hanc sententiã, placari iram diuinã ob scelera populi alicuius conceptã, si quis pro illo in se pœnã suscipiat, & vltro se pro illis castigandum tradat Refert Thucydides lib. 1. ab Atheniensibus, & Lacedæmonijs bellorum causas

quæ-

quæritas inter se, ex hoc, quod ambo contendere alteros ab alteris haberi violatæ Religionis reos atque iccirco vterque populus vrgebat fontes vt morti traderentur, crimenque eorum supplicio expiaretur. Hinc ille Græcus apud vatem de Græcis ad Troianos inquit:

*Nec mihi iam patriam antiquam spes vlla videndi
Nec dulces natos, exoptatumque parentem,
Quos illi fors ad pœnas ob nostra reposcent
Effugia, & culpam miserorum morte piabunt.*

Aeneid. 2.

Sed nulla gens hac in re Romanis fuisse similis videtur, existimantibus, certissimo à superis immitti clades in populum, si quis ex illo iustitiam communem violasset, neque iuri, ac pœnæ ob delictum satisfecisset. Fugabantque, quicumque iniquus in alios extitisset, aut fidem fregisset, nec erat qui recipere illum vellet in consortium suum. Quamobrem Cato censuit, atque in senatu edixit Cæsarem dedendum Germanis, qui supplicium de ipso sumerent, quod eis contra ius bellum mouisset; alioquin aiebat fore, vt propter impunitum Cæsaris scelus Romani diuinitus punirentur, quod Plutarchus in Catone refert. Illud adhuc admirabilius. Cùm victor Annibal in signi pugna ad Cannas Romanorum millia multa occidisset, multa cepisset, ac pecunijs egeret, nonnullos è captiuis Romam misit, qui de cæteris redimendis paciscerentur, iureiurando dato in castra ipsos redituros, nisi obtinerent, quod peteretur. His actis, eorum quidam simulatque egressus est, simulat opus esse, vt in castra ob nescio quid reuertetur: redijt itaque ac mox iter inceptum repetès cum suis Romam venit. Verum cum nihil à senatu multis precibus

bus extorqueri posset oēs vrbe relicta ad Annibalem contenderunt, illo excepto qui fallaci reditu se religione exsolutum credebat: quod vbi innocuit, re larumque est ad senatum, censuerunt omnes, eum comprehendendum, & custodibus publicè datis ad Annibalem subito deducendum; ne scilicet fidei fractæ scelus populum Romanum contaminaret, reumque pœnæ faceret. Et hæc quidem quantum ad fontes: Illud vero pertinet ad innocentes. Camillus, videns Romanorum res secundissimas, ita precatus est superos, vt si cui cælitum nimia felicitas populi Romani videretur, eius inuidia suo aliquo incommodo fatiaretur, ac subito lapsu cecidit; quod omen, inquit Valerius, ad damnationem, qua postea oppressus est, pertinuisse visum est. Illud admirabile fuisset, nisi admixta illi supersticio foret, qua dici posset mortales Dæmonibus se subiecisse, vt in eorum potestatem transfrent. Nam cum Iudicenti alij prætori picus in capite consedisset, augur affirmavit, conseruato illo, fore statum domus illius foelicissimum, Reipub. miserimum; occiso, in contrarium vtrumque cessurum; protinus ille picum occidit, & paulò post Cannensi prælio decem & septem milium familiam fortitudinis eximie amisit. Verum deuotio superior virtuti, ac pietati reuera innititur, aliaque sunt illius inter Romanos exempla, quam cum Dæmones ad suum cultum transferre vellent, fallacijs suis ita confecerunt, vt aliqui immolandos quodammodo traderent, vel se, vel suos; sic enim Carthaginenses tradit Diodorus, filios nobilium Saturno consueffe sacrificare ad expianda popularium flagitia maiori flagitio. Cui proximum videtur illud Q Curtij fatum,

etum, si modo verum credimus: nā Linius in du-
bium reuocat, ac forsā illi simile, quod egit.

Codrus pro patria non timidus mori.

Decius sanè pater, ac filius, qui se pro Rep. de-
tulerunt in bello, in se deuolui omnem perni-
ciem, quæ suis immineret, rogantes, atque ita in
hostem procurrentes, genuinæ virtutis munus
omniñò ediderunt; hoc excepto, quod cum vero
Deo, quem precabantur, inuocarunt simul im-
piorum turbam.

Ad summum, modus virtuti summę conueni-
entissimus auertendi à suis iram diuinam, qua se-
pius bonis temporalibus priuati in extremas o-
mnium ruinas præcipitantur, hic est, quociens ali-
quis in se poenam debitam transfert, atque, vt
transferatur, Deum rogat; quod multi è nostris
sancti exemplo Christi factitarunt, & factitant
adhuc, vt ostendimus signo de sūma caritate; quę
est causa moralis efficiens, atque, vt loquuntur
Theologi nostri, meritoria felicitatis tēporalis.

*Actio perfecta est causa formalis humana felicitatis,
quæ nulla est alia, nisi recta Dei contemplatio, &
dilectio: per eam temporalia nobis impertiantur
felicitatem: quod cuiusmodi sit, latè explicatur.*

CAP. XV.

VIDIMVS hominem virtute esse in pri-
mis omnium sensibilibium finem, explica-
uimus etiam, quomodo virtus sit bono-
rum temporalium causa efficiens; inspiciamus,
quænam sit felicitatis humanæ forma, qua scili-
cet animus noster adornetur, alioquin rudis, &
im.

*quæ sit se-
licitatis
humane
forma.*

impolitus est, instar imperfectę materię, & quod
non minus ad felicitatem, quam ad infelicitatem
trahi possit. Ac non alia viderur esse, quam
actio ipsa: nam diximus felicitatem esse actio-
nem perfectam in vita perfecta secundum per-
fectam virtutem, explicauimusque de mente
sapientum hanc in contemplando, & amando
Deum collocatam, quod scilicet sit actio præ-
stantissima, qualis est intellectio, præstantis-
simæ nostræ partis, cuiusmodi est mens, circa
præstantissimam rem, qui est Deus: ita in Echi-
cis Aristoteles, & in Metaphysicis, addēs, hanc ac-
tionē esse diuinam non modo, quia Deum con-
templando & amando sibi pensitus adiungit, sed
etiam, quia nihil aliud agit, nisi quod Deus, qui
solum semetipsum contemplatur, & amat; cæte-
ra per semetipsum, & reliquæ diuinæ mentes,
quæ Deum contemplando, & amando mouent
orbis superiores, vt gignant sub cęlo, quod conspi-
ciunt in Deo gignendum: Ita & nos Deo, cælitibus
similes erimus, si Deum contemplando,
& amando moueamus orbem nostrū, potentias
scilicet animi, sensus intimos, & externos, mem-
bra, corpus ad illa efficienda, quæ videmus in a-
maro, & contemplato Deo relucere, vt mox a-
periemus. Quod autem felicitatis humanæ for-
ma sit hæc, comprobatur è multis. Animus enim
noster est instar materiæ, aut tabulæ ræ, in qua
quiduis depingi potest; atq; vt ait Philosophus,
paratus omnia fieri, ac facere, obijcitur illi Deus
contemplandus, & amandus; contemplatur, &
amat, hoc agit. Hæc igitur actio tria operatur,
restringit animum vagum, atque ad omnes for-
mas recipiendas aptum, veluti forma particu-
laris, ad semetipsam, per quam est felicissimus.

Deo similis, ac superis; hæc actio intime omnium mentibus humanis inest, sicut forma intime inest, inferiturque penitus ipsi materiæ: ob id philosophus assererat humanam felicitatem esse actionem immanentem. Ac, veluti forma dicitur educi è potentia materiæ, qua potest illam materia recipere, ad eam disponitur, eamque appetit; sic huiusmodi actio existit ex intellectu nostro, ut per eam sit felicissimus, sumus ipsi felicissimi, per hanc solam sit humana felicitas: per alia vero quatenus ad hanc referuntur, quod hæc sit forma humanæ felicitatis, quia per illam vultus animus restringatur, intime formetur, è potentia procedat ad actum, ex quo sit beatissimus quantum datur in terris, ac denique sit finis, qui in moralibus dat actionibus nostris formam.

Sic itaque religio, quæ nos ad hanc sapientiã, ad hanc actionem varijs modis instruit, ac disponit, per eam conducit maximè ad humanam felicitatem, quod animus religiosus per hanc informetur, eademque ut diximus, causa est finalis, efficiens meritoria bonorum, quæ modo nobis futura sint bona, per eandem sapientiam, per amorem cognitionemque Dei. Videamus tamen adhuc, an ita sit, & assumamus ad hoc probandum, quod Peripatetici, Platonici, communis hominum consensus, ac veritas ipsa nobis tradit.

Sic igitur Aristoteles in fine Eudemiorum: Quæ electio, inquit, possessioque natura bonorum, vel corporis, vel amicorum, vel reliquorum contemplari maximè Deum facit, præstantissima est: atque hic terminus est pulcherrimus: quæ verò, vel ob defectum, vel ob excessum contemplari colereque Deum minimè permittit. illa est pessima. Hæc ille: Qui & in Ethicis ad Nicomachum

machum libro septimo tradit, per heroicam nos esse Deo similes, Dei que quodammodo filios. Platonici vero, atque in his Platinus tradiderunt, Virtutes esse, aut purgatorias, aut politicas, vel animi purgati, vel denique exemplares, quæ in Deo sunt, ad quarum nos similitudinem nostras conamur aliquo modo conformare. Quam distinctionem comprobat Sanctus Thomas: ex illaque habetur, virtutes nostras ad exemplum diuinarum conformandas, atque iccirco in illius exemplar à nobis identidem respiciendum.

Hinc illud omnium tam Latinorum, quam Græcorum tritum proverbium, de bono, & benefico, Homo homini Deus. Quocirca Plutarchus, explicans illud libro aduersus Principem indoctum, negat, idè superos beatos, quod diuinitatè viuunt; sed quod Principes sint virtutum.

Quæ confirmans Christus, illud nobis præceptum reliquit, Estote perfecti, sicut Pater vester *Matt. 5. 8* cælestis perfectus est. Videamus igitur, in quibus sit perfectio, ad cuius exemplar nosmetipsos instituere debemus: vel enim respectu Dei, vel nostri, vel aliorum considerari potest.

Respectu Dei, quod ad ipsum amandum, & cognoscendum referre omnia debeamus, in omnibus inquirentes ampliorem Dei dilectionem, & scientiam, mente ipsum circungestantes, diuinitatemque animo, verbis, gestibus, & actionibus cunctis spiremus, explicemus, effundamus inculpamus, atque ita Dij simus hominibus alijs. iccirco auerfabimur scelera, vel minima, ob id, quod ea Deus auerfetur, non ad acti formidine poenæ, vel allekti vllis præmijs, sed amore diuino inflammati; neque de loco virtutis deij-

ciemur vlla vllius tormenti acerbissima perpetu-
sione, amantes Deum, quod per se amabilissimas
sit, etiam si non conferret vlla nobis quodammo-
do bona; sed summis cruciatibus corpus contun-
deret, amicos à nobis cunctos alienaret, opibus
cunctis exueret, ignominij oneraret, neque so-
latij tantillum nobis relinqueret, plurisque fa-
ciemus amoris, & cognitionis diuinæ minimum
quam quidquid est extra hoc vique boni, aut sin-
gi potest.

Quantum ad nos, Deum longè magis amare
contendemus, quam nosmetipsos, atque ita, ubi
opus fuerit, nequid secus, atque de illo sentien-
dum, dicendum, faciendum ve est, à nobis com-
mittatur, cum rebus omnibus vitam profunde-
mus, quamuis nihil omnino nobis post obitum
superesset boni, sed omnia durissima, & atrocis-
sima subeunda in omne æuum forent. Sic enim
iam translati erimus in Deum, Deo viuemus, ac
Deus in nobis viuet, erimusq; fortissimi, & con-
stantissimi ad omnia præclara, ac tam sublimia,
& diuina, vt effugiant oculos humanos, mentis-
que quantumuis perspicacissimæ aciem non ad-
mittant. Temperantiam denique summam con-
secuti, nihil poterit in nobis luxus; qui corpora
libidine eneruet, rem familiarem dissipet, mor-
bos generet. Non itaque erit Deus nobis Iuppi-
ter impurus, Venus, Bacchus, Cupido, vel alia
huiusmodi portenta; alioquin, si suscipiamus
horum cultum, & ad eorum nos exemplum ve-
limus instituere, corruemus in omnia mala, lu-
xui, libidinibusque addicti.

Quo ad alios, demum non erimus fures, iniu-
riof, maledici, inuidi, aut alioquin iniusti, ex-
emplo Martis, Mercurij, Iunonis, qui tales effi-
cient

cient sui studiosos, qui semetipsos criminibus
suis dilanient, ac perdant. Et quando Deus ma-
gis amat, quam ametur, benefacit, quamuis nihil
recipiat, nam, quid habemus quod non acceperi-
mus, ait S. Paulus: quin ijs ipsis, qui sunt in eum *1. Cor. 4. b.*
contumeliosi, ac denique singulis prouidet: ab
ipso enim communicatur omnibus, vt sint, in-
quit Philosophus, his quidè clarius, his vero ob-
scurior. Iccirco Sapiens quibuslibet benefacit,
malos beneficijs vincet, ad amoremque, & cogni-
tionem Dei pellicere, atque adducere cõtendit:
Quod si qui præfractiones erunt, haud expaues-
cet supplicia debita illis in se deposcere, vt De-
exoratus cogitationibus in eos intamis à se im-
missis ad meliorem frugè conuertat: alioquin, si
quidem nulla sit spes, coereat aliquo modo, &
compescat; vti compescuit Ananiam, & Saphi- *Aff. 5. 4. b.*
ram, quos verbo solo Petrus occidit; Elymam, *Aff. 13. b.*
qui ad Pauli dictum factus est cæcus; Simonem
Magum, qui ad preces eorum humi allisus vita
est exutus, aut potestatem det bellantibus, qui-
cunque ij sint, vt eos acie victos è medio tollant;
vt ingemiscimus à Barbaris hæreticas nationes
exterminari, nequidquam repugnantibus nobis,
aut à nostris adduci in potestatem, qua cogantur
iura gentium, naturaliaque addiscere, & obser-
uare, aut adductas, qua parte diuinis mandatis
non obtemperant, castigari, vt videmus inter al-
ios Indos Oriëntales, & Occidentales, Africarû-
que, & Asiaticarum plurimos populos, aut qui-
cunque inter nos è semita virtutum recedunt, &
à Iudicibus puniuntur.

Sic igitur Deus erit etiã causa, vt loquuntur, ex-
emplaris omnium virtutum, à quibus omnia bo-
na tēporalia pendent, cognitioq; & amor illius

est omnium virtutum regula, & mensura, quam deprauabant, qui Deos incontinentes, imbelles, iniquos, imprudentes impiè statuebant, ac tales ipsi cultores erant, è quibus conflata Resp. stare non poterant. Iccircò aiebat Aristoteles, bene de Deo sentiendum, & loquendum; quod eius recta cognitio, ad quam nos instituamus, sit optimus, vt idem volebat, terminus, ac morum norma. Nam fac, in qualibet domo, cognatione, vrbe, gente, regno sint singuli mortales huiusmodi, quales descripsimus ad exemplum Dei summi. An non erunt omnes felicissimi, quando pro viribus commune bonum procurabunt, beneficijs inter se certabunt? Sine dubio magis minusve erunt beati, prout magis, ac minus ad hæc appropinquabunt. En igitur, vt Religio, sapientiaque ad ista nos instituens, & abducens est bonorum temporalium radix, & origo.

Ex his etiam conficitur virtutum moralium regulam sumi ab ipsa Religione, atque idcirco hanc virtutibus huiusmodi imperare, non modo vt homines perducat ad cælestium iucundissimam contemplationem; sed vt ad bonorum temporalium decentem felicitatem; decentem diximus, indignissimum namque esset à religio-
so, qui paupertatem vouet, summas opes querit; qui obedientiam, magna imperia, magnas dignitates. Non denegabitur decens aliquo modo, quod supra asseribamus capite octauo, vt scilicet in ea, quam professus est, pauperie, & obedientia conuenienter degat, nisi ad altiora meritò aduocetur. Iam cum temporalia bona sint propter ipsam religionem, si virtutes huiusmodi obediant religioni, ad temporalia bona nos illæ perducent, horum namque est religio finis; cum-
que

que sit eadem religio causa meritoria suo modo felicitatis temporalis, quonam modo virtutes, vt hæc assequantur, valebunt mereri (nam merito innituntur virtutes, vt quidem virtutes sunt) nisi religioni subiiciantur? Forma est humanæ felicitatis religio. Nullo modo igitur eueniet, vt virtutes temporalium, felicitatem, quæ pars est humanæ, consequantur absq; religione. Temporale habebitur, ac bonum vocabitur, quod ad bonum fuerit creatum. Verum felicitas illius aberit, ac ratio boni. Similiter dignosci virtus ac factis repræsentari haud poterit, nisi proferatur aliquod eius exemplar, certum, fixumque & singulare; vniuersale enim, non nisi è singularibus, ac certis colligitur. Atqui religio præbet hoc exemplar, quæ est Deus fons omnium bonorum. Quamobrem conspicimus nullam gentem coijisse vnquam, nullum regnum potuisse existere vnquam sine religione. Nemo autem potest solus esse felix; ab alijs enim producitur, educatur, edocetur, ac per alios, quæ sunt ad vitam necessaria, necessario consequitur. Neque potest aliquis arare, idemque serere, metere, panem conficere, ac vestimenta sibi nere, texere, conluere, & alia huiusmodi gerere solus. Non igitur poterit aliquis in temporalibus felix esse abiecta religione. Recteque est definitum, & sancitum ab ipsa iustitia; in sacris, & sacerdotibus esse ius status; quod sine illis neque ipse populus, nedum temporalia stare villo modo queant. Rectè etiam cuncti sapientes, vt omnibus bonis circumfluentem ciuitatem statuerent, in omnibus primas dari sacerdotibus voluerunt. Hos cunctis non modo præsidere, sed præesse etiam, vt è sequenti libro apparebit. His omnium gentium felicia, vel

infelicia euenta respondent. His totius naturæ consensus in Deum tendentis, ad Deum promotæ, ab ipso Deo motæ & productæ, vt ab illo sit omnium rerum prima regula ac mensura, ab illo sint omnia, ac nihil non in ipsum referatur. Propone enim tibi ante oculos mentis aliam regulam: & fingas esse diuitias, honores, aut voluptates. Nam propter hæc tria moueri à Deo postposito solent aliqui. Certè si cuncti appetunt ista, ac sine mensura appetunt (finis enim desideratur sine modo, neque ab vlllo termino, nisi à semetipso restringitur) necesse est rixæ, seditiones, præliaque sint inter homines perpetua, & exitialia. Vnus namque assequitur, cæteri desiderio frustrati cruciantur, neque conquiescere possunt; ac turbas mouent. Idemque contingit in quauis re terminata, qualia sunt omnia creata, neque enim satiant appetitionem nostram, quæ quodammodo est infinita, neque ab omnibus possideri possunt, vt diuinitas obtineri potest, cuius nulla sunt confinia, sed in immensum patet. Hinc optima lex Christiana, quæ hortatur quantum fieri potest ad nuditatem temporalium bene dispositos, amputat enim turbas omnes ob desideria huiusmodi enascentes, Deumque finem, mensuramque actionum singularum, rerumque nobis proponit, ac præfigit.

Referuntur quinque humanorum coetuum discrimina, è quibus apparet, qui propius, aut longius ab sint à virtutibus, Deoque contemplando, & amando.

CAP.

CAP. XVI.

SED operæpretium videtur, inspicere in v-^{Qui pro-}
 Suerfum, qui propius accedant ad amorem, ^{pium aut}
 cognitionemque summi Dei: Ex hoc enim ^{longius ab-}
 simul inspiciemus, qui sint feliciores in tempo-^{sint à vir-}
 ralibus bonis. Sunt autem duo mentium coetus, ^{tutibus,}
 quibus homines post obitum consociantur, lon-^{Deoq; con-}
 gissimè inter se distantes, & contraria fortiti-^{templando.}
 euenta. Inter hos duos est etiam alius eorum,
 qui similiter vita migrarunt, ac peruenerunt ad
 metam suam, neque vltra citraue illam progredi
 amplius possunt. Extremus denique eorum, qui
 superis sunt ordinibus ascribendi: Idcirco quin-
 que vniuersitates mortalium recenseri possunt.

Primus itaque coetus est mentium beatarum,
 siue cælitum, qui Deum per essentiam vident,
 eumque supra essentia suæ vires amant diuini-
 tatis lumine, & amore perfusi atque inflamma-
 ti gaudijsque perfruuntur immensis, atque æ-
 ternis.

Secundus est huic oppositus, atque ad infera de-
 trusus, cognoscetium quidem Deum; sed qui pu-
 gnent aduersus illum; atque eius amantes: Atque
 hi sunt mali Dæmones, & quicumque Dæmoni-
 bus sese infandissimis associarunt.

Tertium docet nos Christiana Religio esse
 puerorum, qui nondum liberi arbitrij sunt v-
 sum consecuti, neque sacramento baptismi sunt
 abluti à peccato, quod originale appellatur; nul-
 lum tamen ipsi crimen actuale admiserunt ad-
 uersus amorem Dei, atque hi naturalem beatitu-
 dinem sunt adepti, Deoque perfruuntur per ef-
 fectus naturales cognito, ac per illos eum con-
 templantur, atque in huiusmodi contemplatio-
 ne conquiescunt.

Quar-

4 Quartus assignatur ijs, qui amore Dei supremo inflammati decesserunt, verum crimina, quæcunque viuentes perpetrarunt aduersus cognitum Deum, non expiauerunt, atque hi purgatorijs ad huc locis conclusi detinentur.

Verum quatuor hi cœtus, quamuis ad propositum nostrum facere non videantur, faciunt tamen, quatenus ex ijs, quid alijs, de quibus agitur enenit, colligere possumus. Sunt igitur in terris hominum quinque inter se distinctæ societates, quarum discrimen sumitur ex eo, quod aliæ magis, ac minus absint à Deo cognito, & amato. Absesse autem contingit aliquem, quia scit, ac vult abesse; aut quamuis ignoret, culpa ipsius, ac foecordia fit, vt ignoret. Humana namque actio dicitur illa, quæ à sciente & eligente procedit, & quo magis est aliquis sciens, & eligens, eo magis est eius actio, quatenus homo est. Atque hæc est inter nos ac belluas differentia, quod hæc feruntur impetu ad efficiendum, non ex vlla ratione; Homo contra. Quocirca est aliquis recessus purgationis, atque aliquis prauæ dispositionis.

Quinã longissimè vel minus longe discedant.

Primus est illius, qui ignorat pertinentia ad diuinitatem, aut non habet, à quibus edoceatur, Secundus est eius, qui multa scit, ac scire debet, huic rei studet, & habet vnde discat facilius, difficiuliusve, & tamen à veritate discessit. Et, qui sunt huiusmodi, maximè spectant ad subiectos cœtus: eorumque diuisio ducitur in primis ex hac praua dispositione.

I Primus itaque est, qui opponitur cognitioni, & amorì Dei, eorum scilicet, qui credunt non esse vllam diuinitatem, illamque oppugnant. Atque hi longissimè omnium recedunt à Deo cognito, & amato: vt apparet, quod benè S. Thomas

mas

mas aduertit, qui tum hunc, tum gradus sequen- 2. 2. q. 34. tes peccatium doctè, ac solidè distinguit, vt nos art. 3. recitamus.

Secundus est hæreticorum, qui secundum superiores sunt omnium remotissimi à Deo. Nam plures, ac maximè illis ad sunt causæ amandi, & cognoscendi Deum, in quibus obtinent primum locum Sacramenta, per quæ infunditur ipsius cognitionis & amoris habitus, nisi obex ponatur: post illa est vnanimis Ecclesiæ consensus, toto orbe diffusæ, & tamdiu regnantis; Concilia, diuini Libri, ac reliqua, de quibus est alibi dictum.

3 Tertio loco sunt Iudæi, quibus est diuina scriptura, sunt illius oracula illustrissima, Christum venisse testificantia, & quæcunque ad summam veritatem spectant: non tamen istis tot, ac tanta sunt, vt hæreticis, adiumenta; atque idè sunt in minori culpa.

4 Quarto sunt reliqui infideles, quibus certum nihil adest, ex quo Dei cognitionem discant, amoremque illius imbibant; ac propterea minus absunt. Fieri tamen potest, vt innuimus, esse aliquem siue hominè, siue hominum cœtū ex his memoratis, cui cōtingat secus esse ob euenta humanarū rerum varia varijs in locis. Verbi gratia: Sit aliquis infidelis ex vna parte, qui multa ac maxima viderit miracula; sanctissimam Christianorum vitam; fuerit omnia nostra scienter edoctus, deinde ex alia rusticus aliquis hæreticus, qui remotissimus sit à Catholicis verisque Christianis, vt neque eorum nomen audierit, & forsitan de illis longè secus, quam sit, existimet: hic loco meliori est, quam infidelis, ac propius à Deo cognito, & amato abest.

Quin-

3 Quintus est locus Catholicorum, in quibus nullum crimen est infidelitatis, per quod à Deo recedant. Ac, licet aliquis inficiens labi possit, cum tamen paratus sit credere, quod Ecclesia Sancta certo credit, definitumque est per Concilia, Pontifice Romano approbante, consonumve est ijs, iam nullo modo reuera abscedit à semita veritatis. Nihilominus recedere Catholicus potest, aliquid contra mores admittendo, ita, vt in eadem specie peccati magis abscedat à Deo, quam infidelis. Quamobrem bene S. Thomas scriptum reliquit: Si adulterium committatur à fideli, & infideli, ceteris paribus peccat grauius fidelis; tum propter notitiam veritatis à fide traditam; tum propter Sacramenta fidei, quibus est imbutus, & quib. peccando iniuriam fecit, maximè lædens amicitiam, quæ intercedit ipsi cum Deo, violans præcepta ad mores pertinentia. Nam, cum sit eadem voluntas amicorum, necesse est, vt homo velit, quæ Deus vult sibi, cunctis hominibus, atque ipsi amico; ac propterea, cum Deus velit mihi bona animi, corporis atque externa, velit eadem cunctis mortalibus eo, quo retulimus, modo, & ordine. Eadem nos illis velle debemus. Si quis aduersus hæc facit, violat omnia iura, violat totius vniuersitatis à Deo diuinaque prouidentia pendentis ordinem, sine quo mundus stare non potest. Peccat itaq; Catholicus contra amicitiam Dei, quoties agit contra hanc Dei voluntatem. Hinc *Joan. 15.* Christus Deus, Vos amici mei estis, si feceritis, quæ præcipio vobis, & mandatum noui do vobis, vt diligatis, vos inuicem, sicut dilexi vos, Sic igitur Catholicus, siue Christianus ab amicitia Dei, viuaque fide recedit, cum contra hæc facit, quam

Ceteris paribus grauius peccat Christianus quam infidelis.
2. 2. q. 10.
ar. 3. ad 3.

quamuis in eo sit fides mortua, quippe, quæ instar defuncti nihil operetur, nisi mortui quiddam procedens à naturali, & animali amore. Quamobrem, licet Ecclesia Catholica sancta sit, ac semper habeat homines sanctos, quorum merita præponderant meritis omnium mortalium; tamen aliorum fidelium scelera possunt esse tot, ac tanta, vt horum grauiissima sint peccata, iramque diuinam prouocent, idque potissimum, cum iustos à se alienant iniurijs, & committunt, ne merita istorum possint in se deriuari, ac sibi proficere. Ex quo videmus, aliquando populos, & nationes à Sanctis diuulsas, excæcatæque caliginæ flagitiorum, paulo post abiungi à vera diuinorum cognitione, & in profundissimam temporalium malorum voraginem, vorticesque abruptissimos præcipitari; vt sæpius eueniebat Hebræis ante Samuelem, & Dauidem: deinde accidit decem tribubus, quæ defecerunt à duabus alijs, ac plerunque impietati adhæserunt, ac tandem fuerunt abductæ in perpetuam seruitutem. Verum de his loco suo.

Expenduntur summatim temporalis felicitatis euenta, quæ contingere, quinque cætib. memoratis, Impiorum, qui vel athei sunt, vel Diuinitatis hostes, Hereticorum, Iudeorum, Infidelium, Catholicorum: primi tamen cætum nullum certum constituerunt potuerunt.

CAP. XVII.

CONSENTIRE videntur his euenta quædam perpetua, & admiranda, quæ bene est vt hic enumeremus, ad illustrandam tantarum rerum veritatem.

Pri-

qui longif. smè à Deo absunt, omnib. bonis spoliatur, & grauisissimis pænis afflictuntur.

I Primùm verò sic hoc, ex quo longissimè ab-
sunt à Deo, fonte omnium bonorum, qui oderūt
Deum, pugnant que contra illius vel naturalem,
vel supernaturalem veritatem: consonum vide-
tur, vt hi spoliētur omnibus bonis, quæ in illos
conuenire possunt: ac talis est Dæmonum cœtus,
è cœlitum consortio depulsus: qui licet teneant
summum scientiæ naturalis, ob proteruam ra-

S. Dionys. men, inquit Dionysius Areopagita, phantasiam
c. 4. de di- voluntatem que interdum malè iudicant absolu-
ti. nom. S. tē de supernaturalibus; atque iccirco à superna-
Tho. 1. q. turali sapientia, Deoque longissimè recedunt.
58. art. 5. Neque verò confert illis ad felicitatem summa-
rum naturalium sciētia: Felicitas enim cuius-
libet rei cōsistit in hoc, q̄ primariæ beatitudinis
causæ seruit, illi que connectitur, & applicatur,
ac veluti Lunæ lumen à Sole, sic inferioris bo-
num pendet à superiori. Quod si riuus à fonte a-

idem q. 64
art. 1.

quam defluentem desuper non excipiat, breui
exarescet, ac nullum bonum iam bonum poterit
esse, nisi à supremo bono deriuetur. Quamobrē,
cum felicitas omnis sit in actiōe, & v̄su, quoties
aliquis vtitur rebus à Deo datis, non referens il-
la in Deum, neque actio circa res illas versans eo
spectat, felicitatem nullam parit; perindè ac si
quis ense vteretur in suam, suorumve cædem,
vel pecunias, & sua cuncta dirissimis hostibus
distribueret. Neque igitur illos naturalium pe-
ritia iuuat: malè iudicant aliquando desuperna-
turalibus, & horum si quid agnoscunt, nullam
ipsis affert voluptatem, sed acerbissimum dolo-
rem: Nam credunt, & contremiscunt, conuicti-
que manifestissimis euentis confunduntur, ac fi-
des iptorum non est veluti nostra diuinitus infu-
sa, & aliquo modo suadens bonum; sed in illis

est

est ex ipsorum perueritate impellēs ad malum,
coactiq; & cum dolore cōpelluntur eam fateri,
vt cōtra ipsorū voluntatem pariat aliquid boni.
Sic Dæmones priuati & fructu naturalis & su-
pernaturalis beatitudinis miserimè vndiq; an-
guntur nulla perfusi voluptate eorū, quæ contē-
plantur assiduè; cum illi Deū non respiciant, ni-
si vt hostem maximum, cruciatibus eos ex omni
parte per ea, quæ vident, affligentem, detrusi ab
omni, quam maximè appetunt, felicitate, ac sua-
ui illius degustatione. Cælo autem deiecti, loca
deserta, & torrentia solent incolere, aerive caligi-
noso insidere, vt ex Isaia, Ieremia, Ioanne, & *Isa. c. 13.*
alijs diuinę scripturę locis colligūt Sancti, Hie- *Ierem. 51.*
ronymus, Ambrosius, Cyrillus, Procopius, Tho- *Ioan. 18.*
mas, & alij: Sic sæpè in monstrōsis figuris appa-
rent, varijs spectris illudentes hominibus, & ad
omnia mala impellentes ad infera loca, vt igne
ibi congesto, qui tamen eos vbi que vrit, excru-
ciantur miserè retrusi. Ordo que inter ipsos est
naturalis ita, vt cœterum constituent obedienti-
um cum maxima acerbitate, ac longè maxima *S. Tho. 1. q.*
imperantium quasi inuicem se torqueant, iugi *109. ar. 2.*
quadam poenarū connexionē, & continuatione. *Iob. 64. 16.*
Sic inter ipsos nullus ordo est, vt ait Iob afferens
aliquid tranquillitatis: Sed horror sempiternus
ac dolor. Ad hos Athei deuoluuntur, & ofores
Dei, qui nullum possunt in terris mortalium cœ-
tum constituere, neque enim Deus permittit, &
ad horum similitudinem gentes illæ ac regna ac-
cedūt, quæ ab amicitia Dei distant, magis minus-
ve, quò maior ac minor est recessus.

Secundi post hos numerantur hæretici. De
quib. illud est admirandum, nunquā valuisse, vel
diuturnum Regnum, vel stabile hominum con-

©

for-

fortium constituerè; cui foret aliquid præcipui boni, quod à cæteris mortalibus exspectatur.

Iam sunt anni ab ortu Christi mille quingenti nonaginta septem, vix Ecclesia post eius ascensionem, diuini que spiritus illapsum constituta est; cum prodijt magicis artibus addictus; Demonumque socius Simon in hæresim lapsus, qua asserebat, sola fiducia, seu potius impudenti confidentia, qua Christo inniteremur, adesse nobis æternam felicitatem sine vllis operibus bonis, eorumve efficiendorum desiderio; quam nunc

Gregorius.
Theodori.
om.

Epiphanius.
Philastrius.
Prætorius.

Alphonsus.
à Castro.
Sanderus.

impietatem renouarunt Caluinus, ac Lutherus, ex illo innumeri hæretici se Dæmonibus associarunt, ac sua conciliabula constituere sunt conati, cuncta irrita, ac perditio conatu. In finitum nimis esset recensere istorum factiones, quæ ex inferis eruperunt; pleni sunt multorum libri, multi sunt auctores, qui referunt ac confutant istorum deliria. Sed enim potentissimos aliquando Reges, & Imperatores habuerunt, qui dirissima in Christianos bella excitarunt, ac nihil intentatum reliquere, vt Ecclesiam sanctorum tollerent è terris. Nihil profecere, cuncta ab ipsi contorta tela in caput eorum reciderunt. En tibi Ariani tercentum totos annos Orbem totum miscuere, diuina humanaque omnia conturbarunt, per duos Imperatores maximos. Constantium, & Valentem, quibus Oriens, & Occidentis parebant; per Ostrogothas, qui Italiam tenuerunt annis quinquaginta nouem; per Visigothos, qui Hispanijs potiti sunt annis centum septuaginta; per Vandalos, qui Africam centum decem; per Longobardos, qui Hungaria, Germania, & Italia multas oras occuparunt: omnes ad nihilum redacti sunt. Ariani succedere Orienti

tis Imperatores multi Nestoriani, Eutychiani, Monothelita, Iconomachi, Pneumatomachi. Multa per istos illata Orientalibus terris vastitates, innumera mala, nihil vnquam boni eximij ad animum, corpus aut externa pertinens: nam quod quæso proferatur, si potest. Et quis eorum potuit aliquid egregij dare in lucem? Sunt omnes exterminati cum suis, excidiumque lachrymabile attulerunt nobilissimis Prouincijs, Regionibus, Urbibus, gentibus, familijs, artibus, ac disciplinis.

In Occidente autem cum fuerint omnes isti deleri, quid boni egere Hussita? quid Vualdenfes? quid Albigenfes? quid Nicolaita? Et à protestantibus meliora expectabuntur? Aut eredemus diu duraturos bonos homines? De eis benignissimus Deus bonam mentem, ne inuoluat eos idem turbo qui Orientales. Sicigitur ab hæreticis nihil vnquam boni, sed omnia mala sunt profecta. Scripitus ipsorum coærus euerfi sunt ad miseriam seruitutem, vel breui ad nihilum redacti, vt eorum nullum Regnum paulo illustre diu stare cum sua gente potuerit.

Tertij sunt Iudæi, qui durant adhuc, suaque duratione præstant hæreticis. Atque hi quidem gloriabuntur ex antiquissimo tempore à suis maioribus ortos excellentissimos Heroes Abraham, Isaac, Iacob, Iosephum, Moysem, cæterosque huiusmodi, prophetas diuinissimos, rerumque diuinarum veritate religiose ab ijs conseruaram; Salomonis proferent admirabilem gloriam: propterea vero potentissimos omnium Reges tradita per eos sapientia, caelestiumque doctrina adhaesisse, Aegyptios, Aethiopas, Ninuitas, vt ostendemus, Chaldeos, in quibus eorum

100 DE RVIN. GENT. ET REGN.
 supremus Nabuchodonosorus, Persas, veluti
 Cyrum, Darium, Artaxerxem, siue, vt aliqui vo-
 lunt, Assuerum; denique ab ipsis ortum Chri-
 stum, Christi que Apostolos, ac iustitiæ cælestis
 diuinitus missos præcones. Et quamuis, qui no-
 minantur Hebræi, Christum sapientiæ, supre-
 mæque claritatis inexhaustum fontem non ex-
 ceperint; meliori tamen loco se iactabunt, quam
 hæretici, quod horum nullus cœtus tam diu per-
 sistere potuerit, vt ipsorum, qui & post obitum
 Christi Reges adhuc è suis habuerūt, ac Reginas
 opibus, & potentia florentes, in quibus Helena
 Adiabenorū Regina, Beronice Titi Imperato-
 ris vxor, ac Zanobia Palmyrenorū Regina mul-
 tis scriptorū laudib. celebrata, cui magna pars
 Orientalis Imperij paruit, ausaque est exercitus
 regere, & in aciem descendere aduersus Aure-
 lianum Imperatorem, vt discimus ex Trebellio
 Pollione: Reges præterea proferent suorum, qui
 in Arabia felici, & Aethiopia ab Abrahami æta-
 te latissimè domiati sunt vsque ad Iustinum, &
 Iustinianū, & ad annum Christi quingentesimum,
 & quinquagesimum, quod è Paulo Diacono,
 Procopioque habemus, & infra latè aperietur,
 Saracenos progeniem suam iactabunt. Sed hoc
 interest inter hæreticos, & Iudæos; quod hære-
 tici regna sæpè florentissima, imperiaque accepe-
 runt, ac breui ad interitum perduxere: Iudæi,
 cum mortem Christo attulerunt, euersas prope
 funditus res habuere, & quod peruenit ad ipsos,
 erat ex omni parte concisum. Rursus, qui uiuen-
 te Christo vixerunt; ac vel eius miracula, vel
 Apostolorum mirabilissima conspiciere potue-
 runt, ij multo deteriori loco sunt, quam si qui nõ
 viderunt; veluti verbi gratia Palmyreni, Sabæi,
 ac mul-

ADVERS. IMPIOS POLIT. 101
 ac multi ex Aethiopibus populi, atque ex hære-
 ticiis ipsis, quibus non tantum luminis affulget,
 quantum Iudæis, qui Christum videre, miracu-
 laque illius, & Apostolorum: & tamen ijdem
 Iudæi gloribuntur in vniuersum, se feliciores
 hæreticis quoad temporalia; primum quidem,
 quod vniuersitas ipsorum diutius durarit, quam
 quorumlibet hæreticorum; Deinde quod regna,
 diutius conseruauerint, quin ad magnum cul-
 men prouexerint, veluti Zanobia regnum Pal-
 myrenorum perduxit ad Orientalis imperij fa-
 stigium. Quamuis hæretici cuiuslibet seculi vi-
 deantur feliciores, sed breuis, & ad interitum,
 miseriaque extremas raptim properans est eo-
 rum felicitas, donec alius eorum cuneus exiguo
 tempore & ipse dissipandus è tartareis tenebris
 erumpat.

¶ Quartum sibi locum vindicant varijs statu-
 um differentijs, atque inter se de Religione ad-
 uersantibus, Infideles, quibus etiam semper fue-
 runt, & adhuc sunt amplissimi Reges: quorum
 primæ seculo hoc nostro dantur Seribus, quos
 Chinas appellamus, quod amplitudine terra-
 rum, præstantia Urbium, copiaque opum qua-
 rumuis maximè abundant. Post hos videntur
 Otthomani. Sequuntur hos Indi aliquot, ac
 Persæ: vt manifestè appareat, hæreticis esse exi-
 guam præ reliquis, ac breuem felicitatem tem-
 poralium bonorum, quæ, vt diximus, sine vir-
 tutibus, amicitia Dei, sapientiaque diu consiste-
 re non possunt: à quibus, quæ gentes minus ab-
 sunt, minus absunt etiam vel à copia, vel à du-
 ratione illorum.

§ Reliquum foret, vt de Catholicis diceremus,
 qui tot secula Imperiū Romanum, quod omniū

DE RVIN. GENT. ET REGN.
felicissimum viderur fuisse, tenuere, Occidenta-
le, & Orientale; è quibus illud adhuc perstat;
quiq; lætissima omnium Regna possident, vt nul-
la hæctenus natio fuerit in vnam Sacrorum do-
ctrinam conueniens, & vni obdiens Pontifici;
quæ tam lætè, ac tam diu floruerit, ac floreat: vt a-
libi aperuimus libris de robore bellico, & dilu-
cidius à nobis infra aperietur. Quamobrem, si
paria tempora, cœtumq; pares status inter se
conferantur, apparet ab Atheis nullum potuisse
constitui regnum, nullum cœtum, atque iccirco
hos esse infelicissimos quoad temporalia. Secun-
dò autem loco ab hæreticis florentissima impe-
ria, ac regna omnia ad interitum breui esse per-
ducta, ipsos miserrimè aut deletos, aut oppres-
sos. Tertio Hebræos magis durasse, quàm istos;
nullus enim cœtus hæreticorum nominari po-
test, qui perstiterit mille annis, nedù mille quin-
gentis; vt Hebræorum, qui & regna conserva-
runt ampla supra annos quingentos. Quarto lo-
co tamen tam Hebræi, quàm hæretici superan-
tur à Gentilibus: Hi verò à Christianis quinto
loco constitutis, qui ab initijs tenuissimis post
obitum Christi, Ecclesia constituta intra annos
ducentos octuaginta quinque paulò plus, minus-
ve, peruenere sola innocètia, & virtute ad Impe-
rii Romani felicitatem temporalem consequen-
dam, quo Romani non potuerunt armis perue-
nire annis 1063. Nam Constantinus nactus est
imperium Romanum, quo tempore eræ adeo
latum, vt antea nunquam magis post annum Vr-
bis conditæ millesimum sexagesimum tertium
Christi jii.

Non

*Non defuerunt vnquam sapientes in Orbe: referun-
tur, in quibus conuenirent celebriores gentes quo-
ad religionem. Religionis verò Summo Præsecto
cuncti sunt obligati obedire in omnibus, cum sint
omnia referenda ad illam. Perfectioni acquisita
& exercenda haud repugnat, sed expedit mul-
tas opes communes habere ad virtutem.*

CAP. XVIII.

CONSEQVI præterea videntur è superio-
ribus, alia maximè obseruanda; atq; illud *Nunquam*
in primis in orbe nunquam defuisse viros *defuerunt*
verè sapientes, Deiq; amicos: alioquin ille in Orbe vi-
corruisset, ac sanè ita colligimus esse è Scriptu-
ræ sacræ historijs, atque euentis. Nam, cum fere ac Dei am-
defecissent illi, atque vnus Noe superesset è cun-
ctis mortalibus cum familia sua, ac propterea *Dei cogni-*
deletum fuisset his exceptis omne humanum ge-
nus, Heberi posteritas amicitiam Dei, sapien-
tiamq; potissimum coluit inter omnes gentes, *seruata*
quorum tamen aliquibus fuerunt aliqui non dif-
similes, vt accurato lectori potest apparere. In
his fuere verbi gratia, Melchisedec, Iob, & qui-
cunque horum doctrinam sequebantur, vt omitta-
mus Aegyptios & alios ab Hebræis edoctos.

Amplius illud afferendum est, inter populos
illustriores fuisse aliquem diuini amoris, ac sci-
entia gradum (non loquimur hic de supernatu-
rali statu.) Ab hoc enim vel omnino est necesse
excidere, vel pendere, cū veritas, gratiaq; diui-
na sit vniufmodi ac simplex, non admittens vl-
lam diuisionem, neque potest aliquis esse ex par-
te amicus, atque ex parte inimicus Deo. Quocir-
ca in toto orbe vagabatur sapientia, siue cognitio

diuinorum, astraque & alia lux illius huic, illive genti affulgebat. In quo tamen cuncta conueniebant, illud verum, certumque erat. Hinc propè omnes consentiebant, vnum esse Deum primum ab eo conditum mundum; animas esse immortales; præmia bonis, supplicia malis esse post mortem; supplicandum primo illi Deo; aliquid in ipsius honorem faciendum; multaque huiusmodi, quæ pleno eruditionis libro de perenni philosophia collegit Augustinus Scheucus Eugubinus. Non male autem philosophus dixit, quod omnes vel complures sentiunt, id falsum esse non est putandum; ac rursus illa tradit, quasi certa assumenda, quæ aut omnibus, aut pluribus, aut sapientioribus videntur. Idcirco hinc elucescebat veritas, quod omnes assentiebantur illi, quasi intimæ cuidam motioni diuinitus inspiratæ, aduersus quam nemo posset. Igitur, cum sine cognitione Dei, cultuque nullæ gentes stare possint, quæ steterunt, necesse est aliquam cognitionis huius stabilitatem retinuerint, ne scilicet eorum status concideret. Labefactato enim fundamento religionis, necesse est, ut ædificium reliquum virtutum, bonorumque temporalium tiberet. Nulla autem maior labes, quam veritatis: cum nihil sit ea potentius ad persuasionem, & maxime si sint ingenio præstantes populi, quod exigitur ad felicitatem, cuius essentia ponitur in contemplatione supremæ veritatis. Quamuis igitur in animis mortalium possit aliquid credulitas falsæ diuinitatis, sine dubio magis valet veræ. Ob id nobiliores nationes credibile est (in quiet aliquis) minus abfuisse, aliquo modo cum floruerunt, pacatiori iustiori que felicitate, à rerum diuinarum notitia veriori, quam reliquas;

Lib. de diuinatione lib. Top. 2.

siqui-

siquidem diuturna futura est felicitas, aut late patens, ac velimus, vt par est, aliquid prodesse ad temporalia, verum Dei cultum, aut à veritate minus aberrantem.

Neque illud similiter nobis omittendum. Diximus supra, Religionis esse, omnes actus humanos ordinare ad amorem, contemplationemque diuinam, illamque his seruire, ac propterea cæteris virtutibus imperare; excepta scilicet amicitia Dei, & sapientia, à quibus ipsi imperatur quasi ancillæ, & ministræ, vt singula quæque disponat, & ad eas referat. Hinc fit, in optima Republica Regno, necessario primas dari Sacerdotibus, Religionis aut ijs, qui ex instituto proprio dedicati huic muneri, curant quæcunque pertinent ad Religionem. In optimo enim mortalium coetu singuli singulos actus ex præscripto virtutis debent ordinare; id si est, debebunt ordinare ex præcepto Religionis, quæ cunctis virtutibus imperat: Igitur ex præscripto, & imperio illorum, qui administrant spectantia ad religionem. Et, quando oportet, vt sint minores, maioresque Sacerdotes, in optimo mortalium statu cunctis imbit Pontifex, qui dicitur maximus; & Reges igitur, qui profana administrant, nisi poterunt vti Reges agere, nisi ex præcepto Pontificis Summi. Rex enim, ne tantillam quidem potest, nisi iuxta regulam virtutis, quod si in vilo actu, quicumque ille sit, ab eo recedit, nemo illi parere est obligatus. Veluti itidem si Pontifex recedat ab ordine Religionis. Non est autem cuiusuis, hoc aut videre, aut iudicare, nisi illorum, qui ad summum Sacerdotalis ordinis gradum peruenere. Rursus ex his colligitur aliud, cunctos mortales esse obligatos obedire in singulis actibus

S. Tho. 2. 2. q. 81. i. q. 885.

Religionis vere cultum, Summo Pontifici in omnibus perobedire sunt.

G 5 Reli-

Religioni, & sua qualibet ad eam referre; obligati sunt enim viuere secundum virtutes, ac propterea Religionem, non quidem falsam, sed veram. Quamobrem Pontifex Summus veræ Religionis iure poterit imperare quibuslibet mortalibus, quoad singulas eorum res, & actiones; ac proinde omnium temporalium Dominus erit; non vt pro libito cuncta verset, immutet, distribuatur, auferat; sed vt ad virtutes, ad Religionem, sapientiam, Dei que amicitiam dirigat ijs modis, qui videbuntur, pro varietate rerum, quas præ manibus habebit, magis esse necessarij, vtilis, & conuenientes ad hunc finem; & omnes homines erunt illi obligati parere: ad virtutes enim nati sunt, ac producti à Deo, magis que ac minus erunt obligati parere, quo magis aut minus erit necessarius, vtilis, & conueniens modus pro conditione rerum, quæ contingunt; quod ad ipsum iure spectabit iudicare. A Deo namque habemus cuncta temporalia ad hunc finem & eospectant quæcunque fiunt, vt Deus ametur, & cognoscatur. Ergo eatenus habeo, per ipsum Deum & cunctas creaturas, quatenus amori & cognitioni illius seruire possum, quod si illis vtar contra cognitum, & amandum Deum, peruersè vtor, ac propterea priuari possum dominio ab eo, ad quem spectat iudicare de Religione, & qui veræ Religionis est moderator. Sicuti autem Domina sunt iuris gentium, sic etiam, & multo magis, Religio: amplius hæc iuris diuini, & naturalis, si naturale intelligamus, quod vel cunctis naturis intellectualibus, est commune, vel est ex intima, naturali que propensione intellectus. Quamobrem gentes dominia distrinxerunt ad hunc finem, vt singula commodius curarentur:

cur: ideoque & commodius, & abundantius Religioni seruirent: finis vero, & ratio dicitur anima actionum quarumlibet, iuriumque & legum. Sicigitur gentes eatenus homines voluerunt effererem Dominos perfectos quatenus ijs vterentur ad virtutes, ac Religionem, Deumque cognoscendum, & amandum. Quamobrem nulla non gens id habuit pro lege, vt impij caderent à Dominio rerum suarum & alijs præterea pœnis afficerentur. Cur ita? quod putabant, & suam religionem veram, & dominia pendere à Religione, cuius præceptum est primum inter ^{l. veluti de} præcepta iurisdictionum, vt Pomponius iurifconsultus testatur; hinc liquet, quod religio prior ^{Inf. & in.} Religio fuit, quam distinctio dominiorum; nam colebat ^{præius fuit} Adamus religionem, priusquam filios haberet. ^{quam di-} Consenserunt itaque cunctæ gentes, à vera reli- ^{stinctio de} gione pendere singulorum dominio; ob id, ab illa ^{minorum.} la, quam suam putabant, desciscentes, dominio rerum suarum, spoliabant.

Igitur Pontificis Summi dominium disponit, atque, vt loquuntur, subordinat sibi reliqua dominia, non auferens illa dominis, verum stabiliens, cum reducat ad primum dominum dominorum, per quem sunt alij domini. Quod si quando aufert, aufert ne maximè imminuatur, ac pereat alijs eiusdem gentis, aut regni tum illa, tum cætera, sicut periere multis, vt ostendemus. Nam vastitates ac ruinæ temporaliū nascuntur ob defectum virtutum; virtutum defectus ob defectum Religionis, sapientia, & amicitia Dei, à quo sunt, mouentur, conseruantur, augentur cuncta; vt ipsum, quantum fert eorum natura, participent, & iccirco reducuntur ipsum, à quo omnis boni multiplicatio, & perpetuitas emanat.

Summum Præterea, cum supra dixerimus, esse duplicem *Religionis* felicitatem actionis, & contemplationis, & ad *præfectum* vtriusque perfectionem, & propagationem re-
expedit quiri temporalia bona, expediens erit, inquit *multas* o-
pes commu- aliquis, vt, qui præest cœtui, qui futurus est felix
nes habere sit ipse felicissimus, ac perfectissimus in vtra-
ad virtu- que: ac proinde omnium maximè abundet tem-
tem. poralibus bonis communibus, quæ tamen latif-
 mè distribuat ad beatitudinem amplissimè prop-
 pagandam. Nam quidquid est inferiori longè a-
 bundantius, per eminentiam saltem, debet esse
 in superiori; & quodcumq; est in illo, ab hoc di-
 manat; virtusque capitis & cordis fluit in mem-
 bra, atque hæc ab illis accipiunt; neque membro
 potest esse aliquid boni, nisi ex illis deriuetur,
 effectusque à causa, non causa ab effectu pendet,
 ac semper, quod est eminentiùs, necesse est sit
 ornatiùs, & instructiùs. Quod si perficitur vita
 vtraque temporalibus bonis quasi instrumentis,
 dissentit ratio, vt qui præest magis egeat tempo-
 ralibus, quàm qui parere debet. Amplius addit
 ad operis cuiuslibet boni præstantiam, si hoc nõ
 modo desideretur interius, sed etiã perducatur
 èterius ad executionem, finemq; absolutũ: nam
 voluntas magis, vt doctè explicat Doctor An-
 gelicus, continuatur in operatione executionis,
 magis intenditur repellendo, si qua contingunt
 contraria, monumentumque reliquitur, quod
 excitet alios ad bonum. Quamobrem, si causæ,
 vt vocant, instrumentales, vti sunt opes, amici,
 auctoritas, & reliqua huiusmodi desint Hierar-
 chæ summo, ipsius opera non erunt adeo perfe-
 cta, neque poterit in alios Beatitudo propagari,
 quod pertineant ad summum felicitatis positæ
 in virtutibus in alios deriuandis; exemplo Dei.

Ob id

Ob id rectè definitur post alios à Sancto Thoma, *S. Tho. 2.2.*
 Episcopus esse in statu perfectionis, modo huic *q. 148. ar.*
 respondeant, abundantiamque externorum bo- *7. Opus*
 norum non minuere illum, modo conuenienter *18. de per-*
 distribuatur; sed exornare, & amplificare: sta- *fect. c. 18.*
 tumque perfectionis esse maiorem in Episcopis,
 quamuis multas opes possideant, quam in reli-
 giosis, qui nullas. Sed quando sapientissimus vti-
 tur multo paucioribus medijs, ac debilioribus,
 quam reliqui ad sua perficienda, neq; sibi deest,
 vbi desunt ordinaria, Deoque est coniunctus,
 qui potest operari sine causis secundis & vitatis,
 quoties hæc sese ab illo subducit; si ob iniquitatẽ
 stultitiamque mortalium non abundet ille tem-
 poralibus bonis, aut eripiantur, quæ habet, ex-
 emplo ac virtute Christi, merita desideriaque
 ipsius, ac suorum, Deo respiciente, faciet omni-
 um iacturam, plurimaque ac maxima suis ex alia
 parte modis extraordinarijs comparabit, atque
 in apertos hostes, ac prædones omnia mala tem-
 poralia diuinitus retorquebuntur. Qui cum faci-
 ant contra religionem, vel minus faciant pro
 illa, & à Religione pendeant virtutes, à Virtu-
 tibus bona temporalia, vbi vel religioni, quoad
 illa, non fauebunt, aut aduersabuntur, minus sua
 tuebuntur, aut magis amittent. Sic Aegyptij bo-
 nis temporalibus exuti sunt, cū Iudæos ijs exue-
 rent. Sic Iudæi, cū Christum, discipulosque ip-
 sius. Sic Gentiles ipsi, cū Christianos. Sic
 Christianorum Summus Pontificatus, & cœtus
 externorum bonorum sæpe copia destitutus, ac
 deiectus; mox tamen, hostibus ad nihilum reda-
 ctis, aut omninò prostratis, vel sibi subiectis, e-
 uexit sese, ac veluti mortuum semen ad sese at-
 trahit succos, terramque, à quibus est ad corru-
 ptio-

ptionem perducta, radices inde agit, germinat, efflorescit, plurimos fructus effert; Sic illi contingit, quod ait Christus, Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet; si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Atq; hæc aliquis è superioribus forsitan differet generatim, quæ latius infra explicabuntur.

Comparatio fit inter paria cōditionis eiusdem. Quam obrem, si queratur, qui feliciores in temporalibus bonis, boni, an mali; Reges cū Regibus, plebeij cum plebeijs, felicissimiq; cum felicissimis conferendi sunt. In omni autem gente necesse est ad summi, mediocres, atq; infimi alioquin stare nō possit.

CAP. XIX.

Comparatio fieri debet inter paria cōditionis eiusdem. ut vi-
VIDI MVS in vniuersum temporalia bona, vt augeantur, perpetuētur, ac sint, nec extirpentur, pendere à virtutibus, Religionis eius, & amicitia Dei. Ex quo videtur consequi, bonos, quoad bona temporalia, feliciores, quam malos. Id quamuis verum sit, eo, quo declarauimus modo; cum tamen imperiti nesciant distinguere, apud eos aliquas habebit difficultates, quas ignorantia nunquam non producit. Dicimus itaque, Comparisonem fieri semper inter paria: hinc dicta Comparatio, quod paria cum paribus conferantur. Ac non malè à philosophis est dictum procedere illam quoad ea, quæ sunt eidem proximo generi subiecta. Non enim rectè quæretur, Muscane sit iucundior, an mel, siue penetrabiliorne sit ensis, an acetum. Sic igitur, quoad felicitatem bonorū temporalium facienda est Comparatio inter eos, qui sunt

Aristot. 7. Physic.

Sunt paris conditionis, veluti inter Reges bonos, ac malos eiusdem Regni, aut inter plebeios simul, procere se, atque ita deinceps dicendum de agricolis, artificibus, mercatoribus, militibus, & quibusuis alijs probis, aut improbis inuicem conferendis. Exempli gratia: Producatur in medium successio Imperatorū Romanorum. Querimus, qui fuerint feliciores quoad bona temporalia, honores, diuitias, tranquillitatem, victorias, triumphos, imperij latitudinem, diurnitatem bonine an mali. Videamus ipsam rem: Boni scribuntur quoad viginti postremos annos, Augustus; quoad quindecim primos, Tiberius; quo ad omnes, Titus; ac dempta auaritia, Vespasianus; post hos, Neruā, Traianus, Antoninus Pius, Antoninus Philosophus, Alexander Mammeæ, Gordianus, Claudius, Probus, Constantius Chlorus, ac tot extitēre intra annos tercentum boni. Mali sunt Claudius, Caligula, Nero, Hadrianus, Commodus, Seuerus, Caracalla, Heliogabalus, Maximinus, ac reliquæ huiusmodi bestia. Quis tam stolidus dicet, hos feliciores illis? Sumamus nostros Imperatores Constantinum, Iouinianum, Valentinianum, Gratianum, Theodosium, Arcadium, Theodosium Iuniorē, Pulcheriam, Marcianum, Leonem primum, Iustinum, Iustinianum primis annis, Iustinum, Maucium, Tiberium, Heraclium primis annis, & comparemus hos nostrorum bonos, qui fuere intra annos tercentum, cum gentilium bonis; & cognoscemus nostros in omni bono temporali feliciores. Idem dicimus de quibuslibet Regnis, & quolibet mortaliū gradu. Est autem naturalis, vt res humanæ sunt, hæc necessitas comparisonis. Nam quæuis ciuitas, gens, Regnum,

In omni gente ne- esse est vt sint summi, mediares, atque infimi. Regnum, Resp. necesse est habeat supremos, medios, & infimos, alioquin consistere non possent. Quod si ciuitas aliqua solos Reges eiusdem gradus haberet, quibusnam, quæso, isti imperarent, cum sint Reges eodem gradu? quomodo consisteret ista gens? quis araret, meteret, coqueret, vel artes vllas exerceret? Quocirca necesse est inter optimos felicissimosque hominum, quales Catholici sunt, non modo esse Reges, sed etiam nihil omnino habentes: bonaque omnia temporalia latissimè esse distributa, quoad ea scilicet, quæ distributionem pariuntur, non ad vnum redacta: atque iccirco Rex nõ potest ad se vnum cuncta redigere, aut pro libito habere redigendi potestatem. Nam cæteri naturaliter infelices forent, & iccirco inter Sinas, ac Turcas, & generatim inter subiectos maximis Tyrannis Rex tantum dicitur felix, quoad temporalia, cæteri infelices; quod cunctæ ipsorum res pendeant à nutu Tyranni, in cuius absoluta potestate nihil nõ est situm: & tamen in eodem Regno Reges, qui potestatem suam communicant alijs, sunt feliciores ijs, qui non communicant: quin idem Rex est felicior sibi, ac suis, cum communicat, quam cum non communicat: vt de Augusto scribit Dion, qui viginti primis annis fuit Tyrannus, & infelix, omnia redigens ad se vnum, sed viginti postremis bonus Imperator, ac felix; idemque de Agefilao posteritateque illius, historix scribunt; ac tales fuere Titus, Nerva, cæteri que felices, quos supra recensuimus.

Sic igitur hæc communicatio non minuit felicitatem communicantis, sed auget. Nam quilibet subiectus diligentius operam dat augendæ, ac tuendæ rei communicatæ, cum sciat id esse ex
omni

omni parte suum munus, & quia res est ipsius propria, & quia confert magis non modo ad bonum Regis, sed totius etiam Regni. Ob id non immerito magis laudat Aristoteles, vt fundi sint proprij, quam communes, & confusi: ex hac enim curatione diligentiori res multiplicantur, ac maiores fructus reddunt, è quibus tributa Regibus præstantur, & quilibet pro Rege virtutibus prædito libentissimè in vniuersum profundit omnia sua, inuigilat pro illo, liberisque illius, non ita pro Tyranno. Quod si Rex pro libito transfert res, ac dat, quia sunt ipsius duntaxat, & subiecti erunt infelices, quia non participant alicuius rei absolutum dominium, & Reges non ita felices, quamuis ad breue tempus videantur. Nam & felicitas subiectorum est felicitas ipsorum Regum, cum felix sit ille Rex, qui felicibus præest; contra qui infelicibus, infelix. Hoc autem decipit eos, qui res non examinant, neque hinc inde perpendunt, quæ reuocantur ad trutinam, neque paria cum paribus conferunt, ac sæpè non valent conferre, quod præterita ignorēt, neque ex ijs, quid futurum sit, è præsentibus conijcere possint, aut qualia sint ipsa præsentia, iudicare.

Facienda igitur comparatio inter pares eiusdem conditionis, vt nos infra exactè faciemus: neque verbi gratia conferendus Turcarum Rex cum Rege Daniæ, sed cum Rege verbi gratia Hispaniarum. Sic Othomanica familia cum Austriacæ stirpis feliciori familia, & vtriusque felicissimi cum felicissimis; infelicissimi autem cum infelicissimis comparandi.

Secundo loco est illud obseruandum, bonis,

H

ac ma-

ac malis contingere suas clades & infelicitates, quoad temporalia; bonis extrinsecus, ob peruersitatem prauorum; malis intrinsecus, ob nequitiam suam. In hoc igitur cōferenda sunt tempora infelicissima malorum cum temporibus infelicissimis bonorum. Rursusque felicissima cum felicissimis. Ad cuius rei clariorem notitiam, dicimus, quamlibet rem dijudicari è summo, ad quod pertingit. Exempli causa: Homo propterea iudicatur intellectu præditus, quod hoc fit ipsius summum: sic altitudinem rei cuiuslibet, aut profundum decernimus è summo, & infimo. Quamobrem, si velim cognoscere, an series Imperatorum bonorum sit felicior, quam malorum, sumam è serie malorum, qui fuerit infelicissimus in ea parte infelicitatis, de qua agitur, vt Heliogabalum, qui trucidatus miserrimè, per urbem raptatus, & in Tiberim proiectus summo cum dedecore adhuc vituperatur: item Neronem, aut huiusmodi; & conferam cum Alexandro Mammææ; aut cum Gordiano, qui boni sunt habiti, atque interfecti, & cognoscemus, malorum nullos, cunctos autem bonos præ illis esse felices. Eodem modo è stirpe Austriaca feliciori sumam, qui fuerit infelix; vt Albertum, qui fuit à Nepote occisus; rursus ex Othomanica, si qui tales fuerunt, vt Amurathem, qui à Daco fuit interfectus; Baiazethem, qui à Selimo filio sublatu est veneno; ac superiorem Baiazethem, qui à Tamerlane victus, inclususque cauea ferrea semetipsum trucidauit & cognoscemus, Othomanicam longè infelicissimam respectu Austriacæ. Eadem de reliquis similibus asserenda.

Simi-

Similiter, si tempora infelicissima malorum, cum infelicissimis bonorum conferamus, videbimus, malos omnibus temporalibus exui, ac prorsus exterminari, & sic excindi, vt nemo superfit, veluti Vandalos, Ostrogothos, Gepidas, Alanos, Herulos, Turcilingos, qui fuere omnes hæretici: & nunc eodem Græci tendunt, vt mittamus cæteros Orientales. Contra bonis accidit: quo magis opprimuntur, eo magis ad extremum solent extolli, vt necesse fit malos ipsis subijci, quod contingit gentilibus, qui se Christianis subiecerunt. Quid ita? Quod totius naturæ vis eo tendit, vt malus subiiciatur, ac seruiat bono, ac finit aliquando hunc ordinem perturbari non in omnibus, neque in plerisque; nam cum contingeret hoc, mundus concideret, vt accidit temporibus Noe; sed in aliquo medio felicitatis, vt opibus, honoribus, vel huiusmodi. Sed hoc accidit malo, nisi bonus euadat, ac vitium purget, in malum; & instrumentum felicitatis fit ipsi instrumentum infelicitatis, veluti stulto ensis, quo abutetur ad se occidendum, siue ferendum. Contra euenit bono propter ipsius sapientiam: nam quod est natura sua, atque ex ordine naturæ instrumentum infelicitatis, scit vti illo ad felicitatem, veluti veneno ad medicamentum; atque iccirco magis elucescit in maioribus tenebris, participans diuinitatem. Nam, sicut Deus absque vllis medijs & quibusuis potest quælibet operari, sic illis coniunctus. Verum, sicut Deus medijs vrens, dat illis bonitatem, & quandam felicitatem communicat; ita sapiens, si habebit apparatus externorum faciet, vt illa augeantur, perpetuentur, atque opus

21

per-

perfectum producant, quod non producerent in manu insipientis, aut mali; qui quasi artifex imprudens breui rumpit instrumenta artis, nesciens illis vti, atque ita pertinet ad bonum commune, vt sapientes, ac boni regnent, habeant diuitias, honores, non autem mali. Cùm mali sit, destruere, ac priuare: (malum namque priuatio quædam) Contra, bonis est, amplificare, & communicare.

Sic igitur malos videmus euehi sæpè ad honores, opes, & alia huiusmodi. Nunquid in hoc ipso felices? Nihil minus. In hoc ipso proptinus infeliciissimi. Feliciusque ipsis fuisse, habere id solum, quod est decens, ac progredi suis gradibus ad maiorem temporalium felicitatem, aut permanere in gradu inferiori felicitatis temporalis. Instrumenta namque ista, si contra suam naturam adhibeantur ad vitium, quatenus adhibentur, maiorem pariunt infelicitatem, parturiuntque eam simulatque possidentur à malis, quàm si non adfuissent. Renititur enim natura instrumenti, neque patitur abusum. Renititur totius mundi conspiratio, vt ostendemus. Et iccirco mali non possunt peruenire ad summum felicitatis externæ, seu non possunt efficere, vt instrumenta ista felicitatis habeant summum suum penes ipsos: perueniuntque illi ad summum miseriam, non ad supremum felicitatis externæ, bonorumque externorum in quolibet statu.

Iccirco, si inquiramus, qui peruenierint in quolibet gradu ad summum honorum, opum, imperij, vitæ longioris, sanitatis, amicorum, posteritatis, vitæ longioris, aliorumve huiusmodi: si

pa-

paria paribus temporibus tempora conferamus clarissimè videbimus, in tota scilicet rerum latitudine bonos esse, quoad temporalia, feliciores.

Nam, quis honores est affectus, quos non dico Christus, qui non est in comparationem vocandus, aut Virgo Sanctissima; sed Ioannes Baptista Apostoli, qui vel ab ipsis Mahometanis coluntur, ac denique tot Sancti, quibus toto orbe Catholico cultus cælestis adhibetur? Quis imperij amplitudinem maiorem, quam Nabuchodonosorus? quem saluum vult S. Augustinus, ad rectum namque cultum Dei transijt, ac latius imperauit, quam Magnus Alexander, vt alibi ostendimus, ac Strabo testatur; quis item nactus est imperium latius, potentius, locupletius, felicius, quam Constantinus Magnus? Tartarorum Reges illi, qui Christiani fuerunt? aut postremo Austriaci Reges? De posteritate Regia quid dicemus? cum viuat adhuc posteritas Regia Gundicarij Burgundionis post annos prope mille, ac ducentos. Alij volunt, & progeniem Constantini, ac Salomonis. Sed fabulosa hæc forsitan repetuntur, illud Gundicarij verissimum, quod alibi aperuimus. Rectæ similiter religionis cultores ad summum felicitatis temporalis, quò nunquam perueniunt, perduxere Hispanias, Gallias, Britanniam, Scotiam, Bauariam, Saxoniam, Boemiam, Hungariam, Poloniam, Lituaniam, Flandriam, Sueuiam, Daniam, Sueciam, Norrvegiam, cæterasque Septentrionis prouincias; quibus exigua, ac prope nulla olim bona temporalia erant; post acceptam verò Romani Pontificis doctrinam copiosa, & ampliffi-

Boni quoad temporalia, malis suis feliciores,

118 DE RVIN. GENT. ET REGN.
 ma adfunt : cum secus acciderit post abiectam
 Catholicam fidem vtrique Mauritanæ, Libycæ,
 Acyrenæ, Aegypto, Aethiopiæ finitimæ Aegy-
 pto, Palæstinæ, Calesyriæ, Phœnicia, Mesopota-
 miæ, totique Orienti, ac lugeamus eodem Gra-
 ciam properare.

Quis mendicorum pessimus tot, ac tâta sibi, ac
 posteris temporalia comparauit, tam perpetua
 manens in mendicirate, quot, & quàm perpetua
 S. Franciscus optimus? ecquis rursum dat liben-
 tius, ac largius mendico pessimo, quàm optimo?
 Idem vero de artificibus, ac reliquis differi po-
 rest. Atque ita in omnibus facienda est nobis
 comparatio, vt veritatem reperire, & contem-
 plari possimus. Quocirca, si inspiciamus quora
 pars bonorum, quoad bona temporalia, sit felix,
 aut infelix, & quora pars malorum, certissimo
 cognoscemus, longè in felicissimos esse ma-
 los, ac plurimos, vt libri sexti capite no-
 no aperiemus è S. Augustini di-
 ctis. Nunc ad alia tran-
 seamus.

FINIS LIBRI PRIMI

DE RVL

119
 DE RVINIS
 GENTIVM ET
 REGNORVM

ADVERSVS IMPIOS
 POLITICOS.
 LIBER SECVNDVS.

*Emultis diuina Scriptura locis ostenditur, bona tem-
 poralia pendere à virtutibus, ac religione: & cœ-
 tus bonorum feliciores esse, quam malorum.*

CAPVT I.

IDEAMVS adhuc enuclea-
 tius, an ea, quæ diximus, cō- Tempora-
 sentanea sint diuinæ Scri- lia bona
 turæ; & an vniuersitati bo- pendent à
 norū sit felici^o quoad tēpo- virtute ad
 ralia; q̄ vniuersitati malo- religione.
 rū, & an tēporalia bona pen- Exod. 10. b
 deat à religione. Sic igitur S. Tho. 12.

Deus ipse: Honora patrem tuū, & matrem tuā, vt q. 100. ar-
 sis lōgæuus super terrā. Declarant hæc Dei verba 7. Ex. 22.
 (post SS. Petrū, & Paulū Apostolos, quorū verba q. 122. art.
 afferemus loco suo, & alios) Sācti Doctores, Tho- 5. S. Bona-
 mas, Bonauentura, Halensis, afferētes, intelligen- uent. serm.
 da de temporali hac vita, ac nomine Patrū conti- de decem
 neri præpositos quoslibet, benefactores, propin- præcept.
 quos. Quod si interdū cōtigit, longioris esse vitæ
 aliquē, qui fuerit in parētes iniuriosus: nō id spe
 ctandū est, quod aliquando euenit, sed quod ple-
 runq; . Et tamen illi, qui honorant suos parētes,
 etiam si prius; quā scelesti, decedant, iucundiorē

H 4 deguna

degunt vitam; quæ, quamuis breuior, diuturnio-
ri præponderat. Addimus nos illud, nunquam
fieri, vt iniuriosus in parentes perueniat ad eam
vitæ longitudinem, ad quam perueniunt multi
eorum, qui pij sunt, in quibus Enoch, atque Elias
adhuc viuentes numerantur. Quod patet in suc-
cessionibus Regum, & nos suo loco adnotabi-
mus. Quod si Regum singulorum, qui breui lu-
cis vsura potiti sunt, acta literis mandata essent,
illud etiam clarius dignoscemus in qualibet
Regum successionibus, eum, qui breuius vixit, in
suis iniurium fuisse. Quod sanè in aliquo appa-
ret, ita, vt ille Rex diutius regnauerit inter alios
ex eadem serie, qui pius fuerit in suos; ille omni-
um breuissimè, qui secus vixerit: in reliquis in-
terpositis inter omnium maximè longæuum, &
vitæ omnium maximè exiguæ, sit variatio; stet
tamen illud, quando è summis cuncta dijudican-
tur, longissimæ pius, breuissimæ impium vitæ
fuisse. Id porro est illustre in Regibus, quod ge-
stæ reliquorum memoriæ prodita non habeantur;
nec sit, qui obseruet, & inter se examinet.

Iob. c. 27. Post hæc audiamus Iobum: Hæc est pars, in-
quit ille, hominis impij apud Deum, & hæredi-
tas violentorum, quam ab omnipotente suscipi-
ent, si multiplicati fuerint filij eius, in gladio e-
runt, & nepotes eius non saturabuntur pane; qui
reliqui fuerint ex eo, sepelientur in interitu, &
viduæ illius non plorabuntur: si comportauerit
quasi terram argenteam, & sicut lutum præpara-
uerit vestimenta, præparabit quidem, sed iustus
vestietur illis, & argentum innocens diuidet.
Hæc Iobus. Quæ S. Thomas exponens, inquit:
Ostendit autem Iob hanc partem impiorum si-
ne hæreditatem esse caducam, primum quidem
quam-

quantum ad hoc, quod frequenter circa impio-
rum prolem accidit, quod tamen inter tempo-
ralia bona potissimum reputatur; contingit au-
tem quandoque quod impiorum filij, qui in hoc
mundo prosperitati sunt, occiduntur: vnde di-
cit, Si multiplicati fuerint filij eius, quod scilicet
ad magnam prosperitatem computabantur,
in gladio erunt, id est occidentur, & quamuis ra-
rò contingat, quod diuitum filij ad magnâ pau-
pertatem deueniant, tamen circa nepotes, & po-
steros frequenter contigit. Vnde subdidit, Et ne-
potes eius non saturabuntur pane.

Eadem David multis Psalmorum locis, de im-
pio, ac posteritate illius loquens, inquit: Deus *Psalm. 91.*
destruet te in finem, & euellet te, & emigrabit
de tabernaculo tuo, & radicem tuam de terra vi-
uentium.

Rufus, de iniquis; Ad nihilum deuenient tan-
quam aqua decurrens, intendit arcum suum do-
nec infirmentur, sicut cera, quæ fluit, auferentur,
supercecidit ignis, & non viderunt solem; prius-
quam intelligerent spinæ vestræ rhamnum, sicut
viuentes, sic in ira absorbet eos; lætabitur iustus
cùm viderit vindictam, manus suas lauabit in
sanguine peccatoris: & dicet homo, si utique est
fructus iusto, utiq; est Deus iudicās eos in terra.
Et Psalmo qui incipit, Quam bonus Israel Deus *Psalm. 72.*
his, qui recto sunt corde. Vbi speciatim discuti-
tur hoc argumentum, concluditur quæ, impijs ef-
se breuem felicitatem, pijs diuturnam, inquit:
Veruntamen propter dolos posuisti (tu Deus) eis
(malis) deiecisti eos dum alleuarentur. quomo-
do facti sunt in desolationem, subitò defecerunt,
perierunt propter iniquitatem suam; velut som-
nium surgentium Domine in ciuitate tua ima-
ginem

Pfal. 91. ginem ipsorum ad nihilū rediges. Et alibi: Cūm exorti fuerint peccatores, sicut foenum, & apparuerint omnes, qui operantur iniquitatem, vt intereant in saeculum saeculi.

Pfal. eod. Idem bona adiuturniora bonis, eorumq; posteritati futura praedicat ijs verbis, iustus vt palma florebit, sicut cedrus libani multiplicabitur; plantati in domo Domini, in atrijs domus Dei nostri florebut; adhuc multiplicabuntur in senecta vberi, & bene patientes erunt, vt annuncient. Et alibi: Potens in terra erit semen eius

Pfal. 112. (boni) generatio rectorum benedicetur: gloria, & diuitiæ in domo eius: vitam similiter malorum breuiorem, quam bonorum, futuram, summos inquam summis, infimos in finis componendo, sic idem; viri sanguinum, & dolosi non dimidiabunt dies suos. Quamobrem, si fumatur, qui breuissimè vixit, cognoscetur esse impius; si contra, qui longissimè, cognoscetur pius.

Pfal. 17. Denique flagitiosis acerbiora, & diuturniora, probis autem leuiora, & breuiora fore. ita scribit: Quis est homo, qui vult vitam, diligit dies videre bonos? coerceat linguam suam à malo, & labia eius, ne loquantur dolum; declinet à malo, & faciat bonum; inquirat pacem, & sequatur eam, quia oculi Domini super iustos, & aures eius in preces eorum, vultus autem Domini super facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum; clamauerunt iusti, & Dominus exaudiuit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum liberabit eos; iuxta est Dominus his, qui tribulato sunt corde, & humiles spiritu saluabuntur. Hæc Dauid de felicitate temporali bonorum clarissime, quod apparet, atque, vt inter alios interpretantur Sancti Basilii, & Chry-

Chryostomus in commentarijs Psalmi huius.

Dauidem sequatur Salomon, qui librum totum hac de re composuit, Hic est Sapientia, nihil aliud agens, & astruens, nisi malis esse in omnibus infelicitibus; bonis contra, quoad ipsa temporalia. Quod si accidat secus aliquando, id infelicitius est malis, felicitius bonis. Quamuis ad tempus non ita videatur. Nam sapiens malis vt scit quasi instrumentis ad maiorem felicitatem, veluti Hercules arduis certaminibus, Vlysses varijs ærumnis. Inspiciens bonis vtitur ad infelicitatem suam maiorem, veluti Priamus, Caligula, Nero; ob id Salomon, post sapientiæ laudes primo capite enarratas, inducit secundo impios loquentes, atque inter se statuentes, voluptatibus esse indulgendum, iustos opprimendos, nihili faciendum quidquid iactatur de vltione diuina, flagitiosos in terris puniente. Deinde tertio decernit, esse tenuem, fugacemque impiorum felicitatem in terris; ex aduerso, iustorum, magnam, & perpetuam. In paucis vexati inquit, de his, non in multis, in multis benè disponentur, quoniam Deus tentauit eos, & inuenit illos dignos se, tanquam aurū in fornace probauit illos, & quasi holocaustum accepit illos, & in tempore erit respectus illorum; fulgebunt iusti, & tanquam scintillæ in arundineto discurrent, iudicabunt nationes, & dominabuntur populis, & regnabit Dominus illorum in perpetuum. Et mox: Bonorum enim laborum gloriosus est fructus, & quæ non concidit radix sapientiæ; filij autem adultorum in cōsummatione erunt, & ab iniquo thoro semen exterminabitur, & si quidem lōgē vitæ erunt, in nihilum computabuntur, & sine honore erit nouissima senectus illorum, & si celerius defun-

defuncti fuerint, non habebunt spem, nec in die agnitionis allocutionem: nationes enim iniquæ diræ sunt consummationis. Sed capite quarto, Quid amborum posteritati contingat, explicans similitudinibus, adjicit: O quam pulchra est casta generatio cum claritate. Immortalis enim est memoria illius, quoniam & apud Deum nota est, & apud homines. Et mox: Multigena autem impiorum multitudo non erit utilis, & ad alterinæ plantationes non dabunt radices altas, nec stabile firmamentum collocabunt, Hæc Salomon. Qui cum dixisset, à Deo fuisse primo homini data bona omnia, ac per crimen admissum fuisse illa erepta, quoad eorum maximam partem; multis deinde exemplis similitudinum, rationum, euentuumque materiam totam latissime explanat. Quamobrem, sic ad Reges conuersas, Audite ergo, inquit, Reges & intelligite: discite Iudices finium terræ, præbete aures, vos, qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum, quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtus ab altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur. Quoniam cum essetis ministri regni illius, non rectè iudicastis, & custodistis legem iustitiæ, neque secundum voluntatem Dei ambulastis. Horrende, & citò (notentur hæc) apparebit vobis, quoniam iudicium durissimum his, qui præsumunt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia. Potentes autem potenter tormenta patientur. Ita Salomon. Cuius verba pertinere ad temporalem felicitatem, scribit post alios S. Thomas

Tib. l. c. 11, libro de regimine Principum. Hinc ille rursus: *sa. 6. ca. 3.* Multitudo sapientum sanitas est orbis terrarum.

Et: Rex sapiens stabilimentum populi est. Ac de seipso:

seipso: Optavi (ait) & datus est mihi sensus inuocavi, & venit in me spiritus sapientiæ. Et mox: Venerunt autem mihi omnia boni pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius.

Eadem rorò cum memoratis tradunt libri omnes diuinæ Scripturæ, quorum dicta ad hoc argumentum, spectantia collegere Saluianus libris de diuina prouidentia, & Gildas de excidio Britannia, referentes causam ruinarum, quibus Occidentale Imperium concidit, in hæreses, & peccata populorum; & Principum, è quibus hæc aduersantur amicitia Dei, sed illæ opponuntur sapientiæ, & scientiæ diuinorum.

Cum voluerit itaque Deus, omni genere testimoniorum, comprobari, à pietate felicitatem temporalem pendere, ob id etiam statuit, vt Summus Sacerdos in Rep. Iudæorum primas teneret. Nam sic habetur in Deuteronomio: *Deut. 17.* Si difficile, & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris, inter sanguinem, & sanguinem, causam, & causam, lepram, & non lepram, & iudicum inter portas tuas videris verba variari, surge & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, veniesque ad Sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore, quæresque ab eis, qui iudicabunt tibi, iudicij veritatem, & facies quodcunque dixerint, qui præsumunt loco, quem elegit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius, sequerisque sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, neque ad sinistram; qui autem superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Deo tuo, ex decreto Iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Israel.

Verum

Verum, quoniam sciebat Dominus, fore, vt
 contra ipsius primariam voluntatem Rex expe-
 teretur à Populo, cum reiecto Samuele, delectus
 1. Reg. 8. b est Saul, quo tempore Deus dixit ad Samuelem:
 Non te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos,
 ostendens, Regnum Sacerdotis esse Regnum Dei:
 iccirco ipse eodem capite Deuteronomij, quo
 vult Pontifici Summo in omnibus controuer-
 sijs obediendum, sancit, vt, quicumque Rex crea-
 retur, postquam sederit, inquit, in solio Regni
 sui, describet sibi Deuteronomium legis huius
 (atque ita speciatim quoque signat hanc legem,
 qua constituitur Summum Sacerdotis imperi-
 um) in volumine, accipiens exemplar à Sacer-
 dotibus Leuiticæ tribus, & habebit secum, le-
 get illud omnibus diebus vitæ suæ, vt discat ti-
 mere Dominum Deum, & custodire verbum, &
 carimonias eius, quæ in lege præcepta sunt.
 Nec eleuetur cor eius in superbiâ super fratres
 suos, neque declinet in partem dexteram, vel si-
 nistram, vt longo tempore ipse, & filij eius sint
 super Israel.

Quocirca Dauid, temporalem felicitatem
 pendere ab obedientia, quæ præstatum tum Re-
 ligioni, tum Religionis summo præfecto, indi-
 cat, eo Psalmo, qui incipit: Ecce, quam bonum,
 & quam iucundum, habitare fratres in vnum.
 2. Sal. 132. Subijcit deinde, ostendens, vnde deriuetur hæc
 bona, & iucunda: Sicut vnguentum in capite, quod
 descendit in barbam Aaron, quod descendit in
 oram vestimenti eius. Sicut igitur vnguentum
 Summi Pontificis descendit ab ipso in ipsius ve-
 stes, quæ designabant orbem terrarum, vt Salo-
 mon explicat, sic descendunt ista bona, quasi ab
 ipso in omnes terræ partes defluat, quid quid est
 boni.

boni. Addit deinde Dauid: Sicut ros Hermon,
 quid descendit in montem Sion, in quo monte
 Sionis collocata erat præcipue domus Regia,
 quasi hæc acciperet bona, & iucunda quæq; sua
 ex Aaronis, siue Pontificis Summi vnguento, sic-
 ut ex Hermone monte excelsiori accipit rorem,
 quo refrigeretur, ac fecundetur mons Sionis, qui
 scribitur aliquando esse ob iuga simul continua-
 ta idem cum Hermone. Concludit Dauid, asserens, *Deut. 4.*
 omnia bona hinc esse, vt homines sint inter se
 cõcordes, & amici; quod nascitur ex obedientia
 præstita Aaroni in primis; deinde Regi, in monte
 Sionis habitanti, & ait: Quoniã illinc ex vngue-
 to Aaronis, ac rore Regio, siue monte Sionis, vt
 interpretatur Theodoretus, mandauit Dominus
 benedictionem, & vitam vsque in seculum, siue,
 vt Euthymius exponit, vitam longam.

Hæc Dauid, qui sicuti in monte Sionis eligit
 sibi sedem, sit templum, Sacerdotumque ædes in
 monte Moria, ciuitatem vero in Acra, ita vt hæc
 tria iuga, Sionis, Moria, & Acra cohærent
 inter se, originemque haberent ex Hermo-
 ne. Iugum porro Moria, in quo Abraham di-
 citur obtulisse filium suum Isaac, & in quo Sacer-
 dotes habitabant, templumque erat, coniungebat
 Urbem, montemque Acram, cum Sione, & domo
 regia, quod Regia potestas, ac popularis sine Sa-
 cerdotali cohærere non possint, atque ab hac pen-
 deat orbis totius bonum. Sicut & Ignatius voca-
 nit Sacerdotium summam omnium bonorum,
 quæ in hominibus consistunt, in epistola ad Smyr-
 nenses.

At Salomon, postquam commemorauit in libro *Cap. 11.*
 Sapietia quæcunq; maxima Moyles pararat, sub-
 ijcit causam desumptam à Sacerdotio, cui totus
 orbis

orbis sit subiectus. In veste enim, scribit, Poderis, quam habebat, totus erat orbis terrarum, & parentum magnalia in quatuor ordinibus lapidum erant sculpta, & magnificentia tua in diadema capitis illius scripta erat. His cessit, qui exterminabat, & extimuit: nimirum Dæmonium, & ignis, qui Datham, & Abiron Schismaticos cum populo absumebat, sicut absumet orbem totum, cum facta fuerit discessio à Romani Pontificis obedientia; vt Sanctus Paulus prædicit, ac nos ostendemus, Neq; filius hominis inueniet fidem in terra.

2. Thes. 2.^a
Luc. 18.

Explicemus, quid hic Salomon sibi velit. Tunica talaris Pontificis, quæ Poderis dicebatur, erat linea, colorisq; Hyacinthini, in extremis oris habens tintinnabula, & malogranata, vt in Exodo habetur, Cum sit linea, inquit Iosephus, terram significat; Hyacinthus vero cælum; per mala punica fulgetra referens, sicut tonitrua per tintinnabulorum strepitum. Super hanc tunicam erat ephod, siue super humerale: in vtroque humero erat sardonix, siue smaragdus: cuiuslibet erant inscripta nomina Iacobi filiorum, in dextro seniores, reliqui in sinistro: eratq; super humerale è quatuor coloribus. Nam contexebatur ex auro, hyacintho, purpura, cocco bis tincto, & bysso retorto opere polymito. Quæ Sanctus Hieronymus considerans, inquit: Quatuor colores ad quatuor elementa referuntur, ex quibus vniuersa subsistunt. Bysus terræ deputatur, quia ex terra gignitur. Hyacinthus aeri, propter coloris similitudinem. Coccus igni, & ætheri duo smaragdos, siue onychas, quidam existimant, inquit Philo typos Solis, Lunæq; sed proprius ad veritatem accedunt, qui per hos designari duo hemisphaeria

putant. Smaragdi enim aspectus totius cæli est similis. Vnde factum est, vt gemma vtraque sculperetur sex nominibus, quia vtrumque hemisphaerium diuiso signifero circulo sex signa complectitur. Ita Philo: Vt iam cognoscamus, à Summo Sacerdote cælestes orbis humeris quodammodo iustentatos, illis per eum filios Israel, ac duodecim tribus illatas.

In capite porro Sacerdotis erat Cydaris, siue Tiara, in rotundum, dimidiatæ sphaeræ instar, consurgens, mundumq; referens, ait S. Hieronymus, qui rotundus est, quasi Sacerdos eum capite gestaret: illam triplex fascia, ac triplex corona, caliculis aureis insignita cingens ornabatur: inde pendeat aurea lamina, cui nomen ineffabile erat inscriptum, quo diuina essentia rebus cunctis essentiam tribuens designabatur, quia, quatenus, inquit Philo, Sacerdos, honore suo fungitur, & ministerio non priuatis hominibus est eminentior, verum etiam cunctis Regibus. Huic præfigitur aurea lamina, insignita quatuor litteris, per quas entis nomen aiunt indicari: quandoquidem nihil potest absque Dei inuocatione subsistere. Nam, bonitate huius fauente, integritatem suam consequuntur omnia. Sic ille: Addit sanctus Hieronymus: Pontifex Dei, creaturarum omnium typum portans in vestibus suis, indicat, cuncta indigere misericordia Dei, vt, cum sacrificaret illi, expiaretur vniuersalis conditio, vt non pro liberis, ac parentibus, & propinquis, sed pro cuncta creatura, & voce, & habitu precaretur. Ita Sanctus. Hæc etiam cuncta latè Clemens Stromarum li. 5. Cuius sunt verba illa libro sexto: Diuina prouidentia desuper ex ijs, quæ sunt principalia, tanquam ex capite,

pite, peruadit ad omnes, sicut vnguentum, inquit, quod descendit in barbam Aaron; & in omnia vestimenta eius, sic ille.

Quid autem triplex corona significat? An à potestate Pontificia contineri omnem potestatem? neque enim dicimus omnia, nisi cum tria numeramus, atque à tribus rationibus omnia generantur: vna namque est à medio, siue à centro; quæ conuenit legibus; altera ad medium, quæ grauib; tertia circa medium, quæ cælestibus. Sic de ternario numero differetis Aristoteles aiebat, illum diuinis assignari; quod ab illis omnia gignantur.

Lib. 1. de
celo ca. 1.

Ex his igitur omnibus apparet, à sapientia, & amicitia Dei, religione, & sacra potestate, quicquid est inter mortales, ac bona illorum pendere, ita, vt quasi extremum malorum prouinciauerit illud Sanctus Propheta: Et factus est populus meus quasi qui contradicit Sacerdoti. Nunc videamus, quid cæteri sapientes hac de re iudicarunt. Nam, quod attinet ad Euangelicam Scripturam, suo loco dicemus.

Osea c. 4.

De Platonis sententia felicius est societati bonorum, quoad bona temporalia, quam malorum: Et in optima Republica, ac Regno Sacerdotium præest.

C A P. I I.

Nemo felix dici potest, nisi sapiens bonus quæ sit.

PLATO, quem Cicero Deum Philosophorum vocat, ac maximi facit inter alios S. Augustinus libris de Ciuitate Dei, cum multis in locis ostendat à prudentia perducere ho-

mines

mines ad beatitudinem, ac sine prudentia nihil boni contingere hominibus, quin bona cuncta temporalia conuertere in malum, atque à bonis fieri mala, vt apparet in Memnone, Euthydemo, & Alcibiade primo; sic inducit Socratem colloquentem cum Alcibiade. Soc. Num aduertisti, quod facies hominis in oculum inuentis in opposito visu relucet, velut in speculo, quam summam vocamus pupillam, simulacrum inspicientis existens? Alc. Aduerti. Soc. Oculus itaque ita demum seipsum cernit, cum in oculum inspicit, in idque præterea intendit, quod oculi optimum est, & quo oculus ipse videt. Alc. Apparet. Soc. Si autem in aliud quoddam hominis membrum respexerit, vel in quoduis aliud, præterquam id, cuius hoc est simile, haudquaquam seipsum percipiet. Alc. Verum. Soc. Oculus ergo, cum seipsum visurus est, in oculum respicere debet, atque in eum oculi locum, in quo virtus est oculi. Ita autem visus, atque pupillæ acies est. Alc. Sic est. Soc. Eodem pacto & anima, ò amice Alcibiades, si seipsam noscere vult, in animam intueatur, in eumque præcipue locum animæ, in quo inest virtus animæ sapientia, & in aliud, cuius hoc est simile. Alc. Mihi quidem videtur, ò Socrates. Soc. Num reperire possumus quodpiam in anima diuinius illo, circa quod intelligentia, sapientiaque versatur? Alc. Nequaquam. Soc. Id igitur animæ diuino simile est, in quod animæ quis intuens esse diuinum, Deum scilicet, & sapientiam cernens, ita & seipsum agnosceret. Alc. Apparet. Soc. Se ipsum vero agnoscere prudentiam esse concedimus. Alc. Prorsus. Soc.

1 2

Sia-

Si autem nec nos ipsos cognosceremus, nec prudentes essemus, possemus ne nostra seu mala, seu bona noscere? *Alc.* Quomodo fieri posset, ô Socrates? *Soc.* Impossibile tibi fortè videtur quenquam, qui non norit Alcibiadem, tamen quæ Alcibiadis sunt, quod sint Alcibiadis, nosse. *Alc.* Impossibile, per Iouem. *Soc.* Nec nostra, quod nostra sint, nisi prius nos ipsos. *Alc.* Nullo modo. *Soc.* Si nostra ignoremus, nec ea, quæ nostrorum sunt, intelligimus. *Alc.* Non, vt videtur. *Soc.* Non igitur rectè omnino consensimus, cum supra quosdam esse asseuerarem, qui, se ignorantes, sua tamen dignoscerent. Atque nec ea, etiam, quæ suorum, hæc enim cuncta dignoscere, vnius, atque eiusdem artis officium esse videtur, seipsum scilicet, & ea, quæ sua sunt, & quæ suorum, nosse. *Alc.* Videtur. *Soc.* At, qui ignorat sua, ignorat & aliena. *Alc.* Quidni? *Soc.* Num igitur, si aliena etiam, quæ Reipub. sunt, ignorabit? *Alc.* Necessè est. *Soc.* Nunquam ergo hic vir ciuilis est. *Alc.* Non certè. *Soc.* Nec œconomicus etiam. *Alc.* Neque hoc. *Soc.* Neque, quod agit, intelligit. *Alc.* Minimè. *Soc.* Ignorans autem, nonne aberrabit? *Alc.* Maximè. *Soc.* Qui aberrat, annon male aget, & priuatim, & publice? *Alc.* Quidni? *Soc.* Male agens, nonne miser? *Alc.* Et maxime quidem. *Soc.* Annon & ij, quibuscum hoc agit? *Alc.* Et hi quoque. *Soc.* Nemo itaq; felix esse potest, nisi sapiens, bonusque sit. Hactenus Plato.

Igitur oculus tum seipsum videt, cum respicit in alterius oculum, & in eam oculi partem, in qua vis est videndi: sic intellectus noster, tunc se intelligit, cum respicit in Deum, in quo est tota vis intelligendi. Nec potest vilus, sua, vel aliena dignoscere, nisi prius se dignoscat: alioquin bellua

bellua erit, ac proinde neque felix. Sic ille. Quocirca in Philebo inducitur Socrates quasi neicio quid ignorans, atque ob id, vt illud perciperet Deum precari, & contemplari, ac mox prius ignotum postea cognouisse. Rursus in Minoe bonus dicitur Deo quam simillimus, ac felix, & Socrates in conuiuio tradit, homines Deo coniungi per intermedium amorem, quo quis auerfetur scelera, quæ Deo displiceant, & appetat immortalitatem.

Rursus idem vult à Deo bonis bona temporalia distribui, malis autem mala, quod hi bonis abutentes ea conuertant in suam ipsorum perniciem, neque quidquam solidæ voluptatis degustent. Nam sic in Dialogo secundo de Rep. præcipiunt sane Patres filijs, atque omnes, qui curam aliquorū habent, oportere iustum esse, non propter se ipsam iustitiā laudantes, sed propter eos, qui inde sequuntur, honores, vt, qui iustus habetur, ex ea opinione magistratus, & conubia, & quæcunque de eo, qui iustus habetur, paulò antè dicebat Glauco, assequatur. Enim uerò gloriæ illi præmium quoddam in primis inducunt. Adducentes enim Deorum beneuolentiam, summa narrare possunt à Dijs beneficia Sanctis uiris collata. Quod generosus Hesiodus, Homerusq; testantur. Ille enim iustis Deos hoc concedere perhibet, vt quercus in ramis altioribus glandes ferant, apes melle, & oues lana onerentur, multaque alia generis eiusdem bona. His similia dicit, & alter: quemadmodum enim inquit probo Regi, quique Dei similis sit, bonum etiam ferat nomen, terra nigra producat illi triticum, atque hordeum, pomis grauentur arbores, foecundæ pecudes facilè pareat, mare pisces

subministrat. Musæus item, atque eius filius excellentiora etiam bona iustis ab ipsis Dijs tribui voluerunt. Apud inferos enim agentes, atque ipsos in sanctorum conuiujs collocantes, coronatos faciunt magna semper in voluptate ebrios viuere existimantes, pulcherimum virtutis præmium æternam quandam ebrietatem; qui autem longiora his præmia à Dijs dari volunt, filios dicunt, posterosque iusti, fidelisque viri genus suum per sæcula propagare. Ita Plato.

Dialogo autem decimo de Rep. Postulo, inquit, vt exponatis, quam mercedem iustitia referat à dijs, & hominibus, vt & palmam ab opinione, & manifesta existimatione reportet, qua cultores suos ipsa quoque decorat, postquam apertè visa est etiam ipsa suo conspectu beneficia nobis conferre, neque eos decipere, qui vere possident. Debita postulas: Primum quidem hoc mihi reddetis, quod, qualis vterque eorum, sit, & iustus, & iniustus, Deos non latet. Reddimus: Si Deos id non latet. Hic quidem à Deo amabitur, ille odio habebitur, id quod à principio confessi sumus. Est ita, Deorum amico omninò. (quoad fieri potest) à Dijs optima tribuuntur, nisi quid mali ex priori delicto, & necessitate quadam immineat. Omninò: Sic itaque de iusto viro existimandum est, siue paupertari, siue morbis, siue quibusuis alijs, eorum quæ mala videntur, obnoxius sit: huic demum, vel viuenti, vel mortuo ad bonum aliquod ita conducere: neque enim à Dijs vnquam negligitur, quicumque iustus euadere; virtutisque officijs, quoad homini licet, Deo similis fieri conabitur, decet enim talem virum à simili non contemni. De iniusto autem contra omninò est sentiendum. Vehementer,

ter: Apud Deos igitur iusto viro hæc dabitur palma, sic arbitror. Apud homines autem nonne sic euenit, si vera fateri debemus? Callidi quidem homines, & iniqui perinde faciunt, ac cursores illi, qui ab inferioribus currunt bene, à superioribus minimè. Nam primo celeriter exiliunt, tandem verò risum reportant auribus demissis, & sine corona discedentes. Veri autem Cursores ad finem perueniunt, adeptique præmium coronantur. Viris iustis similiter idem, vt plurimum accidit, nempe in fine cuiusque actionis, consuetudinisque & vitæ probantur, munerisque ab hominibus referuntur. Magnoperè: Sustinebis, ne, vt ego de his, quæ tu de iniustis, adducam? Dicam equidem. Iusti enim, cum ad maturam ætatem peruenerint, ciuitatis muneribus pro arbitrio funguntur, matrimonia, quibuscum voluerint, & dando, & accipiendo vicissim ineunt, ac summatim, quæcunque de illis tu, ego nunc de his affirmo, rursumque de iniustis hominibus assero. Plerique enim ipsorum, quamuis ad tempus sua vitia celent, tamen in curriculi calce quales sunt, depræhenduntur, ridiculi prorsus euadunt, & in senio miseri à peregrinis, & ciuibus obiurgantur; verberantur, nam patiuntur, quæ tu aspera esse reuera dicebas. Hucusque Plato.

Eidem placet Dialogo secundo de Rep. expelli eum, quicumque felicem diceret, qui sit vitiosus: quod huic bona propter vsum malum conuertantur in malum, neque amplius bona sint, ex quibus felix asseritur. Quocirca sunt illius præclara verba in Gorgia; Mundum contineri à Deo, & bonis, ac propterea vocari Græcis *κόσμος*, ornatū,

quod abhorreat ab omni scelere per quemuis
admisso, neque illud in se possit admittere, cum
sit ipse pulcher, ac decorus, ac crimen sit incom-
positum quiddam, & deforme, adducatque se-
cum ruinam, & dedecus (ob id etiam Latinis
Mundus dicit, quod puritate, & munditia, non
labe, & immunditia constet.) Tradunt autem, in-
quit, sapientes cælum, & terram, Deosque, & ho-
mines societate quadam, & amicitia, modestoq;
ornatu, temperantia, & iustitia continere, atque
id vniuersum præterea mundum, ornatumque
νόμον appellant, non immunditiam, neque in-
temperantiam.

In optima Cum vero, ut ostendimus, Religio cunctis his
Rep. ac re- ce virtutibus imperet, eas moderetur seruiens
gno, Sacer- cognitioni, & amori ipsius Dei, propterea sta-
doriū prae- tuit idem penes Pontificem Summum esse omni-
fit necesse um rerum potestatem, siue in Regno, siue in Re-
est. pub. Sic enim dialogo de Regno: Apud Aegyptios,
inquit, non licet, Regem absque sacerdotio
imperare. Quinimmo, si ex alio genere quispiam
vi Regnum usurpet, cogitur post regni assump-
tionem sacris initiari, ut Rex denique sit, ac Sa-
cerdos. Præterea in pluribus Græcorum ciui-
tatis, apud nos præsertim, reperies, præcipua
sacra à magistratibus summis institui; nam & a-
pud nos fertur, creato Regi, patria, & solemnia
sacra maxima, & purissima aliorum omnium esse
attributa. Hæc Socrates apud Platonem. Dia-
logo autem duodecimo de Legibus decernit, in
optima Republica omnium supremam potesta-
tem, præcipuosque honores esse penes ipsum
Pontificem Summum. Atque hæc Plato, consona
veritati, & eloquijs diuinis,

*Ex Aristotelis sententia feliciores sunt boni, quoad
bona temporalia, quam mali: & in optima Repu-
blica Sacerdotibus primæ sunt danda.*

CAP. III.

AVDIAMVS nunc Aristotelem, Platonis solus sapi-
discipulum, qui humanam felicitatem *ens ac ho-*
posuit in bonis animi, & corporis, & ex-
nus felix ternis, quæ tamen externa, & corporis ad prima
referrentur. Atqui is iccirco facta hæc tempora-
lia dixit, ut illis, quæ participant æternitatem,
suo modo seruirent, veluti imperfecta perfe-
ctis, Deum bonis consulere, quatenus utile est
ad virtutes, & diuinorum contemplationem,
quin ad maximam temporalium felicitatem pro-
uehi sapientes, qui scilicet cunctis animi orna-
mentis exculti essent, atque ab omni crimine
purgati, & singulis bonis pro conditione ipso-
rum congrua & aliquibus etiam maxima conce-
di decernit. Qui vero (ait) muneribus fungitur
menti consentaneis, & hanc colit, est que optimè
affectus, eum probabile est esse Deo carissimum.
Nam, si Dij immortales curam habent aliquam, *Eth. li. 10.*
quemadmodum apparet (δὲ καὶ) illud quoque pro-
cap. 9. babile fuerit, eos rerum omnium optima, sibi-
que maximè cognata delectari: hæc autem mens
est ijs, qui hanc maximè diligunt, & plurimi faciunt,
præmia persolvere, gratiamque referre,
ut eorum, quæ ipsi curæ sunt, curam habentibus,
rectasque, & honestas actiones obeuntibus, &
exercentibus. Hæc autem omnia in sapiente in-
esse, non est obscurum. Est igitur Deo carissimus;
eundem etiam beatissimum esse, verisimile est.

Itaque sapiens hoc modo beatissimus erit. Hæc ille, beatissimum vocans cui non animi sola bona, sed corporis, atque externa simul adsint: quæ adesse ob eam rationem vult, quia Deo sit carus, carusque; quod animum maximè diligit, ac plurimi faciat, virtutibus exornans, & in cælestium contemplatione & amore defigens. An satis hoc Aristoteli fuit, vt ostenderet, felicitatem temporalem generatim pendere à virtutibus, ac propter eas à Deo concedi? Multò sublimiora affirmat alibi: Afferit enim, duo mortalium genera perducì à Deo ad amplissimam felicitatem temporalium: alterum est eorū, qui scienter ad eam tendunt, non tamen solitis humanarum ratiocinationum vijs, verum sequētes impulsū quendam diuinum, quem dignoscunt in contemplatione, vel experimento quodam speciali, vel quadam consuetudine, quod Socrati accidere dicebant. Id verò contingere inquit sapientibus, eosque non ratiocinari, sed imperum quendam diuinum sequi ad maximam felicitatem consequendam. In vniuerso, scribit ille, est Deus, & cuncta in illo. mouentur enim omnia ab inexistente in nobis numine. Ratiocinationis autem non ratiocinatio, sed præstantius quiddam est principium. Quid scientia est præstantius, nisi Deus? Virtus enim instrumētum intellectus est, Quocirca veteres dixerunt felices ex fortuna, quod sine ratiocinatione incitarentur ad agendum; neque his ad felicitatem voluntas quidquam prodesset. principium enim habent, & intellectu, & voluntate sublimius. Alij verò ratiocinationem habent. Illud verò non habent tale, quibus sunt animi furores: hoc enim non possunt habere illi, qui sine ratione ferūtur. Ita

*Audimior.
l. vii. cap.
pen.*

que horum, qui prudentes, sapientesque sunt, velox est ratiocinatio, & durabilis, quam non à ratiocinatione profectam suspicari debemus. Sed alij contemplantes illa vtuntur per experimentum, alij per consuetudinem: similiter, & ij, quibus est soluta ab impetu diuino ratiocinatio. Itaque & melancholici recta valde, subitaque insomnia habent. Pater autem, quod species felicitatis duæ sunt. Altera est diuina: ideoque qui felix est, numine adiutum aliquid fecisse dicunt, is autem est, qui aliquid ex impetu diuino agit: alter est, qui sine hoc agit: sine ratiocinatione verò ambo: sed illa magis frequens est felicitas. Hæc Aristoteles. E cuius verbis adhuc colligitur, eos plerumque esse feliciores diuinitus, qui sunt sapientes, ita scilicet, veluti diximus, vt in eodem conditionis gradu summè felix quoad temporalia sit sapiens, summè infelix contra. Verbi gratia, inter Hispanicos, Vligorhorū Reges summè felix dicitur Recharedus, reuera bonus, ac sapiens; summè infelix Rodericus impius, qui cum tota fere nobilitate concisus est à Saracenis, & Hispanias amisit, quas hi tenuerunt annos septingentos, & amplius.

Sed, quoniam sapiens Aristoteli est, qui diuinorum contemplationi maximè addictus, & amicus est Deo, Religio verò seruit sapientiæ, & amicitia Dei, imperans ea, quæ pertinent ad has perficiendas: iccirco idem vult, in optimo Regno, ac Rep. sacerdotibus primas dari, ac penes hos esse imperium supremum. Sic enim Politico tertio. Quarta species Regni est, qualis erat Heroicis temporibus spontanea secundum morem, & legem, propter beneficia enim Principibus collata in populos, vel per artes, vel per bellum, vel

*In optima
Rep. Sacer
dotis sunt
primas dan
da.*

per

per congregationem in vnum, vel propter acquisitionem regionis delatum fuit de populorum voluntate regnum eis, & successoribus; id erat secundum morem. Hi & imperium habebant belli, & rei diuinæ cultum exercebant, nisi talia essent sacrificia, quæ sacerdotium solum requirerent; propterea de controuersijs iudicabant; & hoc faciebant alij iureiurando præstito, alij sine iureiurando: erat autem illis iusurandum per sceptri eleuationem. Veteres igitur illi Reges antiquis temporibus, ciuitates, & gentes, & nationes externas continuò gubernabant. Postea verò, partim ipsis Regibus admittentibus, partim multitudine detrectante, illud solum in quibusdam ciuitatibus relictum est Regibus, vt cærimoniarum erga Deos haberent facultatem, ac belli Duces in externis essent. Hæc ille: qui refert, in Spartanorum Republica fuisse perpetuam Regum potestatem, quibus & sacerdotium simul erat supremum.

Rursus idem, cum sapius asserat, illam fore felicissimam Remp. & Regnum, in quibus ciues virtutibus præsent, maximè verò sapientia, quæ ponitur in diuinorum contemplatione, & amore, statuit Politico septimo, sex esse partes, sine quibus nulla ciuitas, ac gens stare possit. Primam verò, potissimamque ait esse Sacerdotum; dein Senatorum, Magistratum, militum: subiicitque: Reliquum est, ex his, qui supra numerati sunt, genus Sacerdotum esse, quorum manifesta est institutio: neque enim agricola, neque artifex, neque vilium exercitationum quispiam Sacerdos est destinandus; honor enim Dijs est à ciuibus impendendus. Sed, cum distincti sint ciues in partes duas, hoc est in eos, qui arma tenent, & in eos,

in eos, qui consultant, & decens sit, Dijs cultum exhibere, & requiem suscipere eos, qui pro tempore in his bellis, & consultationibus, laborauerunt, ac defessi sunt, his vtique esse sacrorum curam demandandam. Hæc Aristoteles, volens, primarijs ordinibus ciuium, qui cuncta administrant, committi sacrorum curam, cum voluntaria, si quidem ita velint, vacatione, quo liberius cælestibus assequendis operam dent, hinc apud hos vult esse oraculorum responsa. Aedes vero Deorum, inquit, ac principalissimæ magistratum comestationes, idoneum locum habere debent, & eundem sacra, quotquot lex non separat, vt responsum oraculi; esset autem talis locus quisquis super eminentiam habens, & ad edendam virtutem sufficienter. Hæc igitur Aristoteles, temporalium bonorum felicitatem dari à Deo iustis hominibus & in Regno, ac gente, quæ velint summam quorumuis bonorum felicitatem consequi, & possidere primas omninò Sacerdotibus debere decernens: denique quantum ad agrorum prouentus, sic idem, est igitur, ait necessarium in duas partes regionem diuidere, & aliam esse publicam, aliam priuatorum. Vtraque illarum partium rursus est diuidenda; illius namque partis, quam publicam esse debere diximus, vna pars Deorum cultu deputanda, altera vero ad comestationum impensam. Rursus verò priuati agri pars vna ad proprias necessitates est deputanda est: altera vero ad ciuitatem. Sic igitur quartam partem fructuum præcipuam dat Aristoteles Sacerdotibus ad cultum diuinum tuendum, neque excludit tamen à reliquis, quin etiam vult pœnas omnes criminum diuinis visibus consecrari quasi expiandis hac via malis: vt videas,

videas, quid sentiat vir iste, non immeritò scien-
tissimus à doctis reputatus: illas gentes igitur, ac
regna, in quibus hæc non erunt, ruinam facere
oporret, cum malos necesse sit à Deo priuari ad
extremum bonis temporalibus, atque illa bonis
qui Deo carissimi sunt, concedi; vel perturbari
cuncta, & ad infelicitatem summam produci;
quod euenit contempta religione, & proculcata,
quæ cunctis imperare, & præesse debet.

*Medicorum Principes summi testatum scripta sua
reliquerunt, temporalium felicitatem diuinitus
potissimum distribui bonis, ac per hos stare vrbes,
ac gentes: iccirco ad Deum in primis confugien-
dum: quod fit per religionem.*

C A P. I V.

*Tempora-
lis felici-
tas pendet
à virtuti-
bus, virtu-
tes à Reli-
gione.*

TEMPORALIVM felicitatem pendere à
virtutibus, virtutes à Religione, non mo-
do præstantissimi Græcorum philosophi
cognouerunt, sed & medici ipsi. Hippocrates e-
nim principio totius operis exponit quandam
iuramenti formulam, qua protestatur, se medi-
cinam professurum ex ipsius virtutis præscri-
pto. Et, quamuis falsos Deos adhibeat testes, vt
etiam comprehenderet verbis suis Deum ve-
rum, Deos omnes, inquit, itemque deas testes fa-
cio, me hoc iusiurandum, & hanc contestatio-
nem scriptam pro viribus, & iudicio meo inte-
gre seruaturum. Hæc ille: Adiurans deinde, sci-
entiamque, & artem suam castè, & sanctè se con-
seruaturum, concludit: Hoc igitur iusiurand-
um mihi integrè seruanti, & non confundenti,
, contingat, & vita, & arte feliciter frui, &
apud

apud omnes homines in perpetuum gloriam
meam celebrari. Hucusque medicorum sum-
mus. Ita virtutes est consecutus. Inuocauit ip-
sum quoque Deum verum religione permotus:
quod optavit felicitatis, quoad nominis celebra-
tatem, id est affectus, & viuens, & defunctus.
Rursus idem initio libri de arte, qui est omni-
um primus, irridet, atque exagitat eos, qui vo-
lunt, sanitatem fortuito contingere, & non ab
artis virtute. Agnoscentes autem morbos euenire
ob peccata admissa in verum Deum, laudat, illa
expiari precibus ad eum fuis. Sic enim libro de
morbo sacro. Non tamen, inquit ego puto, ho-
minis corpus à Deo inquinari, sordidissimum
scilicet à purissimo. Verum, etiam si contingat,
ab alio inquinari, aut quid perpeti, cupierit vtique
à Deo purgari, & purificari. Deus itaque est,
qui maxima, & sceleratissima peccata purgat, ac
purificat, & liberatio nostra existit. Sic ille:
At Galenus, vt in reliquis diuinis errarit, il-
lud certè enunciatum nobilissimum protulit
libro secundo de diebus decretorijs. Iam ve-
rò (ait) qui libros de naturalibus facultatibus
perlegerit, item alios vnuerfos, quos specia-
tim de singulis naturalibus actionibus conscri-
psimus, persuasum, opinor, habebit, quantum
providentiæ simul, & ordinationis naturæ mo-
tus habeant. Si iam crediderit, mireturque ar-
tificium pariter, & ordinem naturæ, recordatus
iterum, quantum ipsa superetur providentia, &
ordine à cælestibus, in ordinationem quandam
puto substantiæ nostræ motui connata tribuet,
ac pulchrum omne, quod hic pulchrum
fit, atque etiam ordinatum, & artificiosum, è su-
pernis innasci dicet. Hucusque Galenus, non casu
con-

contingere humana, sed ex prouidentia volens, & quidem cælesti, neque naturalia duntaxat, ac necessaria, sed artificiosa præterea, & in vniuersum, quidquid est pulchrum, & ordinatum. Quamobrem libro de præcognitione ad Postumum, scribens, Romæ, medicos doctrina, & integritate præstantes ab imperitis, malignisque exagitaros, & ad mortem petitos, consulit, ut illi abscedant, insidias vitent, ac totam rem Deo, bonitatis, ac iustitiæ patrono, committant, per quem liberentur ab omni malo, ac prouehantur ad bonum. Eiusmodi quippe (inquit) viri (iusti, ac docti) quamuis ignoti vulgo sint, summo tamen rerum opifici Deo noti primum, & amici sunt, deinde optimis etiam quibuscunq; hominibus, qui vitam tranquillam degant, cogniti fiunt, permittantque ipsi boni, ut in existimatione sint improbi apud vulgares. Sic ille: qui deinde refert, se ab Antonino Philosopho Imperatore, ac summis quibuscunq; Romani imperij multis honoribus, & beneficijs amplificatum.

Verum nihil æquè ad institutum nostrum videtur pertinere, quàm scriptoris ipsius oratio sua foris ad artes: in illa namque ostendit, eos, qui felicitatem quandam consequuntur, nullis virtutibus innixi, in maximas deinde miseras ruere, quasi fortunæ, ut vocabant antiqui, rota instabili consistentes; illud tamen improbandum, quod Mercurij fabulas admiscet, quas explodimus, quod ille multitudini seruienti, & inuitus attexuit. Audiamus loquentem: Fortunæ verò, inquit, sequacem cœtum omnem deinde cernês, neque vllis artibus eruditum, sed spe varia semper deductum, currentemque Deam, communi quidem, sed impari cursu sequentem: nam alij

longius

longius distare videntur, alij propius accedere, alij de manu etiam Deæ pendere, in quibus Cræsum illum Lydum conspicies, Samiumque Polycratem, eosque fortasse miraberis, dum alteri Pæstum cernes auro fluentem, alteri marinos etiam pisces inseruientes. Eiusdem ordinis Cyrum, Priamum, Dionysium reperies: quorum tamen omnium status ad eò mutabilis est, ut paulò post Polycratem cruci affixum inspicias, Cræsum Cyri imperio subditum, Cyrum in aliorum potestate constitutum, Priamum obstrictum, Dionysiumque Corinthi docentem. Si in cæteros autem te vertas, qui fortunæ cursum sequuntur quidem, sed tamen non consequuntur, odio hos animo habebis. Si quidem plerique aut populi concitatores sunt, aut meretrices, aut cynædi, aut amicitie proditores, tum homicidæ, tum rapaces, tum etiam sepulchrorum prædatores: nec plerique desunt in id scelus inuerti, ut ne Dijs quidem ipsis pareant, sed nefanda etiam sacrilegia committant: Dei verò chorus modestos omnes continet, eosdemque artium peritos, non currentes, non exclamantes, non inter se dissidentes, sed inter quos medium Deus ipse locum teneat: hi verò ordine omnes circum dispositi sic sunt, ut nulli locum ab eo designatum relinquunt, eo tamen discrimine, ut, qui primam sedem, Deo que proximam, in ambitu occupant, ij Geometræ, Arithmetici, Astronomi, Philosophi, Medici, Grammatici sint; qui verò alteram tenent, ij secundum chorum constituant, in quos pictores, plastæ, sculptores, fabri, architecti, magistrifri prima rudimenta docentes conspiciantur. Post quos tertius locus sequitur, quo cæteri artifices omnes continentur. Sic singulis quidem as-

K

signata

signatæ sunt fedes propriæ: omnes tamen pariter intuentur in Deum, eiusque communi pariter imperio: sed & apud ipsum Mercurium plerisque conspicies, quos ille quartò quodam ordine electo donauit, sibi que socios nunquam à latere diuellendos adiunxit, & eos quidem eiusmodi, ut maximè ab ijs, quorum fauorem fortunam diximus, abhorreere cernantur: neque enim gestis in ciuitate honoribus, neque generis nobilitate, neque diuitijs solet hic Deus hominum iudicare præstantiam, sed quisquis & bene viuity & ceteris est sua arte præstantior, eamque legitimè exercet, & iussis obsequitur Dei, hunc ille plurimi facit, hunc cæteris anteponit, hunc à se nunquam discedere patitur. Virorum igitur nomina, qui hunc ordinem illustrant, ipse intelligens eos non solùm æmulatione dignos, sed etiam ueneratione putabis. Hic videas Socratem, videas Platonem, Homerum, Hippocratem, & qui hos viros sequuntur, quos nos æquè, ac Deos colimus, & veneramur, sed tamen è cæteris etiam omnibus, qui Deo curæ non sit, nemo est: ille enim non solùm curat, quos coram se intuentur, sed etiam nauigantibus adest, quibus se nauigantibus adest, quibus se nauigationis quoque socium præbet, ut, si fortè naufragium fecerint, his opem possit afferre. Aristippus enim, cum olim sic miserè nauigasset, ut, naui tempestatibus perditâ, in Syracusia littora eiectus esset, primum fiduciam cepit, existimans, se ad Græcos, & sapientes viros, non ad barbaros, esse delatum; argumento quod Geometricam figuram in arena descriptam vidisset; deinde, Syracusas accedens, ut in gymnasium venit, quo loco illud Græcè exprompsit:

Quis

*Quis vāgum, atq; errantem Oedipum
Hodie rari excipiet muneribus?*

habuit, qui sibi occurrerēt, & salutationibus excipientes agnoscerent, & præstantem quidem virum, sed tunc egenum, necessarijs rebus donarent. Cum autem Cyrenem, eiusdem Aristippi patriam, è Syracusis quidam nauigare constituisset, ideoque ex eo quærerent, nunquid famulæ suæ mandare vellet. Præcipite meis, inquit, ut eas res sibi curent parandas, quæ cum possessore in naufragio enatent. Hactenus Galenus, apertè afferens, temporalium felicitatem malis conuerti in maximam infelicitatem, ut Cræso, Policrati, Cyro, Priamo, Dionysio; contra, bonis, infelicitatem verti in solidam felicitatem, ut Aristippo, quam in eo positam decernit, ut quis bene viuat, artem suam legitimè exerceat, Dei iussis obsequatur.

Concludamus cum Principe Medicorū Hippocrate, qui, accersitus ab Abderitis, ut Democritum curaret, in simulatū desipientiæ, quæ in omnibus rideret, ac multis præmijs inuitatus ad illū sanandū, in quo Abderitæ ponebant honorè omnem, salutemque suā, sic ad eos respōdit; Admiratus sum, quod ob vnum hominem, veluti si vnus homo esset ipsa ciuitas, turbati estis. Et beati profectò sunt populi, qui sciunt, bonos viros sua esse munimenta, & non tures, neque muros, sed sapientium virorum sapientia consilia. Ego verò, qui credo, artes quidem esse Deorum dona, homines autem naturæ dona, (& ne ægrè feratis, viri Abderitæ) non vos puto, sed ipsam naturam me vocare ad conseruandum ipsius opus, quod periclitatur, ne præ morbo collabatur,

K a tur,

tur. Quare, præ vobis, ego nunc, natura, & dii; obediens, festino ægorant in Deum, & non in mare. Si quidem sanè & hic morantur, sed non potius error vobis tenebras obfundit, sed quod opto. Hucusque Hippocrates, volens in quibus subueniendum, quod opera Dei sunt, ac ex esse ipsius dona, sapientum consilio stare populos, atque ita felicitatem temporalium pendere à virtutibus, has à Deo, cum sint eius dona, obedientiamque ei præstandam benefaciendo mortalibus, quæ cuncta Religio præstabit, vt proinde ab illa temporalium felicitas pendere dicatur. Atque hæc Medicorum peritissimi statuerunt.

Ægyptiorum sapientissimi decreuerunt, à virtutibus temporalium felicitatem pendere, ac Religioni, Religionisq; Præfæctis iccirco primas esse dandas, quod hinc pendeat orbis totus.

CAP. V.

2. Cor. 1. c

VIDIMVS, quid Græcorum, à quibus ait Apostolus sapientiam quæ sitam, sapientissimi iudicauerint: decretumque cognouimus, temporalium felicitatem pendere à Religione; ac proinde bonis esse felicius, quam malis: inspiciamus, quid Ægyptiorum sapientissimi. Mercurius itaque Trismegistus, quamuis aliqua indigna protulerit, hoc ramentum vidit, ab amore, & recta Dei cognitione virtutes animi existere, ab his bona corporis, atque externa in vniuersum pendere, ac totius mundi conseruationem. Sic igitur ille Dialogo nono: Tria sunt hæc, Deus, Pater, bonum; (hoc primum) & mundus: (hoc

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. II. 149
(hoc secundum) & homo, germen mundi, (hoc tertium:) neque enim ignorat Deus hominem, sed curam eius habet, ab eoq; cognosci se vult: hæc vnica salus hominis, cognitio Dei, hæc in cælum ascensio. Rursus in Pimandro inducit mentem diuinam, quæ loquatur, inquit: Adsum ego enim mens ijs, qui boni, qui pii, puri, religiosi, sanctique sunt: præsentiaque mea fert illis opem aded, vt sancti cuncta dignoscant, patremque pacatum (Deum) & propitium habeant. Itaque gratias agunt benedicentes piè, & hymnis solemnibus collaudantes. Concedunt sanè corpus morti suæ, sensuumque illecebras fastidiunt, quippe qui planè dijudicent, quam letifera sint sensuum lenocinia: quin etiam ipsa mens, ianitoris munere fungens, qui incidunt in insidias corporis, haud quaquam permitto sinè consequi suum: aditus enim, per quos turpes blanditiæ manare solèt, iugiter intercludo, libidinumque fomites omnes extinguo: contra, ab ignavis, ignaris, impijs, inuidis, iniquis, homicidis, procul admodum habito, permittens eos Dæmonis vltoris arbitrio. Hæc ille: volens in hac vita malos a Dæmonibus Deo permittente castigari, & excidere ab omni bono. Et iterum, dialogo eodem, Deum loquentem inducens. Vos, inquit, insuper, quibus mentis portio concessa est, genus recognoscite vestrum, vestramque naturam in mortalem cõsiderate: amorem corporis mortis causam esse scitote, rerum omnium discite. His dictis providentia per fatum, harmoniamque conflauit, mixtiones, generationesque commiscuit, vnde cuncta sunt secundum genus proprium propagata. Demum, qui seipsum recognouit, bonum, quod est super essentiam, consecutus est:

est: qui verò corpus amoris errore complectebatur, is oberrabat in tenebris mortis, mala sensu (non animo solo) percipiens. Hæc ille, sceleratos afferens, qui sensum, non rationem sequuntur, ad extremum, post aliquot errores, in mala sensibilia præcipites agi. Rursus idem, libro, qui dicitur, Clavis: Curam verò gerunt præstantiores minorum, Dei quidem hominum, homines verò brutorum animalium, Deus autem omnium. Nam ipse omnibus est maior: omnia verò ipso sunt minorâ; mundus quidem subijcitur ipsi Deo, sed homo mundo, bruta autem homini: Deus autem supra omnia, & circa omnia, & Dei quidê radij sunt energiæ, mundi verò radij sunt naturæ. Hominis verò artes, & scientiæ, & energiæ quidem per mundum agunt, & in hominum per mundi naturales radios; natura autem per elementa; sed homines per scientias, & artes, & hoc est vniuersi regimen perdens ab vnius natura, & penetrans vsque ad vnâ mentem, qua nihil est diuinius, & efficacius, & magis vniens, homines quidem ad Deos, Deosq; ad homines, inter quos est communicatio.

Idem in Asclepio: Humanitas, ex parte diuina, & ex parte mortalis est effecta, in corpore consistens; est autem mensura eius vtriusque, id est hominis, ante omnia religio, quam sequitur bonitas, & demum tunc videtur esse perfecta, si contra cupiditatum omnium alienarum spem sit despicieus, virtuteque se muniat.

Et mox: Homo, Deis cognatione coniunctus, ipsos religione, & sancta mente veneratur; Diisque pio affectu humana omnia respiciunt, atque custodiunt, & deinde fit Deorum ab hominibus secessio dolenda; soli nocentes Angeli remanent, qui

qui humanitati commixti, ad omnia audaciæ mala miseros, manu iniecta, compellunt ad bella, in rapinas, in fraudes, in omnia, quæ sunt animarum naturæ contraria: tunc nec terra constabit, nec nauigabitur mare, nec cælum astrorum cursibus, nec siderum cursus constabit in cælo; omnis vox diuina necessario silentio obmutescet, fructus terræ corrumpentur, nec fecunda erit, & ær ipse mæsto torpore languescet. Hæc & talis senectus veniet mundo. Sic ille. Testis est Clemens Alexandrinus, Sphyngas ideò constitutas fuisse ab Aegyptijs ad valuas templorum, & in sacris, quod illæ (cùm capite muliebri essent) Deum significabant humanissimam simul, & benignissimum; cùm verò corpore leonis foret, ostendebatur, à Deo, quasi à leone quodam terribili, ac fero, discerpi eorum membra, ac res omnes, qui non sese illi subicerent: nam, cùm mali sint, natura hæc est mali, disungere, imminuere, extinguere; contra, est boni, coniungere, amplificare, perpetuare: vt infra aperiemus. Eorundem fuit Aegyptiorum, Diuinam providentiâ signare Symbolo Virgæ sublimis, in cuius vertice foret oculus ex omni parte respiciens: quasi Deus cuncta intueatur, & nihil impunitum relinquat, sed percutiat quodcumq; est culpæ obnoxium; quod habetur in hieroglyphicis. Visumq; est aliquibus, id eos accepisse à Ieremia, cuius est *Ierem. 1.º* illud: Virgam vigilantem ego video.

Illud autem supra retulimus ex Platone, haud Strabo. l. 5. licuisse vlli in Aegypto Regiam potestatem nancisci, qui simul haud foret summus Sacerdos; quod etiam testatur Diodorus, Strabo, & cum multis alijs Clemens Alexandrinus, cuius & illa verba legimus: Aegyptij non quibuslibet ea,

Religionis quæ erant apud ipsos, committebant mysteria, *præfectis*, neque rerum diuinarum cognitionem deferebant ad profanos, sed ad eos solos, qui erant ad Regnum peruenturi, atque ex sacerdotibus ijs, qui indicati fuerant probatissimi, & educatione, & doctrina, & genere. Deinde idem refert, sollemnes Aegyptiorum pompas, & sacros apparatus, quoties in publicum procedebant: postremumque scribit inter alios prodire Prophetam, præeuntibus cum Cantore, Horoscopio, Scriba ornatore, post hos omnes, inquit, exit Propheta, qui in sinu apertè gestat Hydriam, quæ sequuntur, qui emissos panes gestat is, ut qui sit sacrorum Præfectus, ediscit libros decem, qui vocantur Sacerdotales: continent autem de legibus, & Dijs, & vniuersam Sacerdotum disciplinam. Propheta enim apud Aegyptios præest etiam distributioni vectigalium. Hæc ille: A quo habemus, non modò Regem fuisse Pontificem summum, sed etiam Præfecturam vectigalium fuisse Sacerdotum. Rursus, è Diodoro discimus, Reges Aegypti vitam traduxisse ex præscripto ipsorum Sacerdotum, quin illorum cultui, & obsequio nullos omnino adfuisse, nisi nobilium Sacerdotum filios, qui tamen supra annos triginta nati essent tum doctrina præ cæteris eruditi, ut horum conspectu, nocte ac die adfistentium, nihil indignum committeretur. Reditus autem publici diuidebantur in tres portiones. Prima attribuebatur Sacerdotibus, Secunda Regibus, Tertia Militibus. Confirmantur, quæ Diodorus tradit, auctoritate diuinæ Scripturæ. Sic enim legimus: Emit igitur Ioseph omnem terram Aegypti, vendentibus singulis possessiones suas præ magnitudine famis, subiecitque eam Pharaoni,

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. II. 153
 raoni, & cunctos populos eius à nouissimis terminis Aegypti vsq; ad extremos fines eius, præter terram sacerdotum, quæ à Rege tradita fuerat eis, quibus statuta cibaria ex horreis publicis præbebantur. Et iccirco non sunt compulsi vendere possessiones suas. Hæc ibi. Equibus colligimus, præcipuos fundos fuisse Sacerdotibus immunes ab omnibus tributis, & præterea è re ditibus publicis data eis fuisse alimenta. Atque hæc quidem Reges Aegypti, quibus olim maximum fuit in orbe imperium.

Sapientes Assyriorum, Persarumq; iudicauerunt, à virtutibus existere temporalium felicitatem, Religioniq; ac Religionis Præfecto, ut bene sit Republica, principatum deferendum.

CAPVT VI.

AN verò Assyrij, qui Niniue regnum tenuerunt antiquissimumque, & potentissimumque, & potentissimum, crediderint à Deo distribui bonis adhuc viuentibus bona temporalia, malis mala, eo, quo diximus, modo, vel hinc docemur, quod, cum Ionas publicè prædicasset illud de mandato Dei adhuc quadraginta dies, & Niniue subuertetur, Crediderunt, inquit diuina Scriptura, viri Niniuitæ in Deum, & prædicauerunt ieiunium, & vestiti sunt sacco, & maiore vsque ad minorem, & peruenit verbū ad Regem Niniue, & surrexit de solio suo, & abiecit vestimentum suum à se, & indutus est sacco, & sedit in cinere, & clamauit, & dixit in Niniue ex ore Regis, & principum eius, dicens: Homines, & iumenta, & boues, & pecora nō gustent quid-

Ioan. 3. 5

quidquam, nec pascantur, & aquam non bibant, & operiantur fassis homines, & iumenta, & clamant ad Dominum in fortitudine, & conuertatur vir à via sua mala, & ab iniquitate, quæ est in manibus eorum, qui scit, si conuertatur, & ignoscat Deus, & reuertatur à furore iræ suæ, & non peribimus, & vidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt de via sua mala, & misertus est Deus super malitia, quam locutus fuerat, vt faceret eis, & non fecit. Hæc ibi.

Similiter, cum Salmanasar, Samaria capta, Iudæos inde abduxisset in Mediam, & Assyriam, & illam dedisset incolendam populis à veri Dei cultu alienis, atque hi deuorarentur à leonibus diuinis immixtis, non aliam putarunt isti in eundam rationem, qua liberarentur à tanta clade, nisi, vt veram religionem exciperent: atque ita reuera ipsis euenit. Quod si à Deo mala temporalia malis, bona bonis dari haud existimassent, id neque egissent, neque actis eorum responderet euentus.

Neque dissimilia videntur, quæ de Chaldæis, & Babylonijs tradunt. Quin eadem prope illis, & Aegyptijs erat de religione, ac diuinis sententia, rerumque moderandarum ratio. Sic enim Diodorus: Chaldæi, Babyloniorum antiquissimi eum locum in sua Rep. quem in Aegypto sacerdotes obtinuerunt: ad cultum enim Deorum deputati, per omnem vitam philosophantur, peritissimi Astrologiæ habiti. Multi diuinatione quadam futura prædicabant, ac tum angurijs, tum sacris, tum alijs quibusdam cantionibus, & mala auertere ab hominibus, & bona adferre auguria, insuper somniaque, & prodigia interpretari consueuerunt. Sic ille: Vt sciamus, istos in hac

hac fuisse opinione, auerti ab hominibus mala, quoties reuera confugerent ad Deum, voluntarij; illius obedirent. Quamobrem sic Nabuzardan militiæ magister à Nabuchodonosoro constitutus ad Ieremiam: Dominus Deus tuus locutus est malum hoc super locum istum, & abduxit, & fecit Dominus, sicut locutus est vobis. Sic ille temporalia mala contingere ob admissa peccata, asserens. Assyriorum porro, & Chaldæorum, Persarumque Reges simul etiam summi Sacerdotes erant, neque regnum poterat adipisci, nisi è Magorum, qui Sacerdotes erant, coetu, eorumque institutis imbuti fuissent. Nam, Magos Assyriorum Regibus adfuisse, constat è pluribus locis Danielis. Hinc Philo: Vnam quidem illam Magiam, hoc est contemplatiuam scientiam, per quam clarior naturæ opera cernuntur, vt honesta, atque expectandam non solum vulgus sectatur, sed maximi etiam Regum Reges, præcipue Persæ, tam sunt harum artium studiosi, vt regnare nemo possit, nisi inter magos sit iudicatus. Hæc Philo.

Sic verò Arnobius: Eorum magorum est eloquio, & negotio primus Hostanes, & verum Deum merita Maiestate prosequitur, & Angelos, & nuntios Dei veri, eius venerationi nouit adfistere, vt è nutu ipso, & vultu Domini territi contremiscant. Idem & Dæmonas prodidit terrenos, vagoque humanitatis inimicos.

At Proclus lib. 2. in Timæum, quicumque verum ait, & esse Deos, & providentiâ eos rerum habere putant, & multa eorum, quæ sunt, posse etiam aliter euenire, hi, & preces conuenienter approbant, & vitam nostram dirigere confitentur. Atque addunt, proborum hominum preces, conueniunt maxime, quoniâ nos diuinitati connectant.

(Simi-

Iere. 40.6

Religionis,
ac Religio-
nis præse-
nto, & be-
ne sit Reip.
principa-
tus defe-
rendum.

(Simile enim simili coniungi amat: Dijs autem probus vir simillimus est) & quia in custodia sint Dijs, qui salutem eorum incumbunt, & à corpore veluti à carcere comprehensi debent Deos, precari de transitu ab hoc loco, & quia velut filij à parentibus distracti precari eos conuenit de regressu ad veros eorum patres Deos, & quoniam quasi patre, & matre carere videntur, ij qui non curant precari, neque sese conuertere ad præstantiores, & quia in omnibus gentibus ij, qui sapientia excelluerunt, circa preces studiosi fuerunt. Indorum quidem, Brachmanes; Magi verò, Persarum; Græcorum verò, qui maxime Theologi fuerunt, qui & sacrificia instituerunt, & Mytheria; Chaldæi verò, & aliter diuina calluerunt, & ipsa Deorum confitentes esse, venerati sunt, tantum abest vt ob virtutem sacra spreuerint. Apud omnes autem Barbaros hoc erat in more positum, vt, qui futurus erat Rex, summus quoque Sacerdos esset. Nam sic in vniuersum de quibuslibet populis Clemens Stromatum libr. 7. Hic ergo, inquit, Homo est verè Regalis Sacerdos sanctus Dei, quod quidem nunc quoque seruatur apud eos, qui sunt doctissimi ex Barbaris, vt genus Sacerdotale prouehat ad Regnum. Ita Clemens: At Plato in Alcibiade primo, refert, primogenitum filium, qui Patri successor Patriæ Regnum gubernaturus erat, solitum tradi educandum in primis vni è Sacerdotum, seu Magorum coetu, qui Regem duo doceat, Deorum cultum, & instituta Regia. Xenophon autem libro octauo. Pædiæ sic de Cyro ait: Ita igitur sentiens (Cyrus) primùm quidem se ipsum hoc tempore ostendebat, studere magis diuinis rebus, quoniam esset felicior, & tum statutum est,

est, vt Magi simul ac dies illucesceret, laudarent Deos, & singulis diebus ijs dijs sacra fierent, quibus Magi dicerent. Sic igitur, quæ tum constituta sunt, hac etiam tempestate perdurant apud eum semper, qui Rex. Itaque his in rebus primùm imitabantur eum alij item Persæ, rati se quoque feliciores fore, si Deos colerent, quemadmodum is, qui felicissimus esset, ac Princeps: quæ faciunt, existimabant, sic Cyro rem gratissimam facere. At ille suorum pietatem sibi etiam conduce-re arbitrabatur, idem cum ijs sentiens, qui nauigare malunt cum pijs, quam cum ijs hominibus, qui impij aliquid videantur perpetrasse. Ad hæc, secum animo reputabat, si omnes sui familiares essent in Deum pij, minus eos velle & iniuriam, & aduersus se ipsos nefarij quidquam facere. Idem narrat orationem, quam Cyrus habuit moriens ad filios, cuius præcipua sunt hæc, Deos saltem, qui semper sunt, omnia vident, & omnia possunt, qui que hunc rerum omnium ordinem continent certum, & immortalem, & sine errore, qui que præ multitudine, atque magnitudine enarrari non potest, Hocce vos metuentes, nihil vsquam impium, nefariumve, neque feceritis, neque consultaueritis, & post Deos quidem hominum etiam genus omne, qui semper propagatur, vobis verendum est: non enim vos Dij in tenebris operiunt, sed opera vestra necesse est semper in propatulo viuere apud omnes, quæ si pura, & sine iniuria apparent, reddent vos inter omnes homines (audi hæc) potentissimos.

Ita Xenophon apertissimum facit, Persarum Reges à Sacerdotibus institui solitos in primis diuina, dein Regia: præterea verò, à Persis habitos felicissimos, qui qui maxime pij forent, impiorum-

Strab. 15. piorumque societatem fuisse ab illis habitam in
felicé, ita, vt non modò infeliciter fit impijs, sed
etiam quicunq; ijs adhærent. Perfici porrò Sa-
cerdotes Tyaris vtebantur, quod Strabo, ceteris
que testantur. Hoc verò erat, in signe Regium,
Hinc ille:

Virg. li. 7. *Hoc Priami gestamen erat, cum iure vocatis.
More dabat populus, sceptrumq; sacerq; Tyara.
Illicumq; labor vestes.*

Ex his liquet, apud AEgyptios, Assyrios, Chal-
deos, Persas, communi sapientum decreto mori-
bus confirmato fuisse, eosdem Pontifices Sum-
mos ac Reges, primariamque omnium potestatem
fuisse penes ipsos Sacerdotes, fuisse hanc senten-
tiam, quamuis temporalia perueniant ad breue
tempus aliquando ad malos, illorum tamen fe-
licitatem non peruenire, hancque & illam bo-
norum dumtaxat esse, ea, quam nos explicauimus,
ratione.

*Romani existimauerunt propter pietatem concedi à
Deo bona temporalia, Sacerdotumq; potestatem
voluerunt esse omnium supremam.*

C A P. VII.

VIDIMVS, quod Græci, quod cæteræ gen-
tes, earumque sapientissimi tradiderunt,
quoad temporalium felicitatem, & re-
ligionem. Cognoscamus, quid Romani. Atque,
si qua vnquam gens credidit, à summo omnium
Deo, cælitibusq; dari temporalia bona bonis, id
credidit Romana. Si qua gens venerata est sacer-
dotes, & in eorum potestate nihil non colloca-
uit,

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. II. 159
uit, eadem fuit. Hinc Latinus orator, Quam vo-
luntus, inquit, P. C. ipsi nos amemus, tamen nec *orat. de*
numero Hispanos, nec robore Gallos, nec calli- *Arusp.*
ditate Pœnos, nec artibus Græcos, nec denique *Resp.*
hoc ipso huius aeris ac terræ domestico, natiuo-
que sensu Italos ipsos, ac Latinos, sed pietate, ac
religione, atq; hac vna sapientia, quod Deorum
immortalium numine omnia regi, gubernariq;
prospeximus, omnes gentes, nationesque supe-
rauimus. Hæc ille, affirmans, idè tot, ac tanta
Romanis cælitus data, quod illa agnoscerent à
prouidentia diuina distribui, atque iccirco ab
illorum offensa cauerent. Videamus hæc qualia
sint, & afferamus verba Dionysij Halycarnasszi,
qui sic libro secundo agens de Romulo instituen-
te Romanorum Remp. legesque illorum. Cum
animaduertisset (Romulus) felicitatis Rerum-
pub. esse causas, de quibus vulgo conuenit, sed
easdem assequi paucis datum esse, primùm fauo-
rem numinum, quo præsentè mortalibus omnia
cedunt prosperè, deinde temperantiam vnà cum
iustitia; per quas fit, vt minus se lædant, mutuum
magis consentiant, felicitatemque non turpi
voluptate, sed honestate metiantur, postremò
fortitudinem militarem, cuius ope cæteræ quo-
que virtutes subsistunt, non sponte venire ho-
rum bonorum quodque ratus est, sed intellexit;
rectis legibus, honestorumque studiorum æmu-
latione, piam, temperatam, iustam, belloque for-
tem ciuitatem fieri. His itaq; rebus plurimùm cu-
ræ impendit, à Deorum cultu auspiciatus ante o-
mnia: proinde templa, & fana, arasque, & delu-
bra, tum statuas, effigiesque eorum, & insignia,
præterea vires, & dona, quibus de nostro gene-
re bene sunt meriti; festa item, quæ cuiq; Deorū,
Dams-

Dæmonumque celebrari conuenit, & sacrificia, quibus apud homines coli expetunt, ad hæc rationes indutiæ, celebritatum intermittendorum laborum, cæteraque huiusmodi omnia iuxta optimos quosque Græcorum ritus disposita. Ceterum fabulas à maioribus de ipsis traditas, probra eorum cõtinentes, ac crimina, turpes cenfuit, & inutiles, ac ne probis quidem uiris dignas, nedum Dijs superis, repudiatifque his omnibus ad bene, ac præclare de immortalibus sentiendum, loquendumque ciues suos induxit, nihil illis affingi passus beatæ illi naturæ parum consentaneum. Hæc Romulus: Videamus, quid Numa, qui neque statuas, neque effigies Deorum voluit esse in Vrbe. Sic igitur auctor idem libro eodem. Septima, inquit, legum sacrarum pars dicata erat collegio fetialium, quos Græci ^{ἐπιπροσβύτας} dicebant. Hi sunt selecti è præstantissimis familiaribus, fungunturque per omnem vitam Sacerdotio, primo Numa huius sacri Magistratus auctore. Vtrum autem ab AEquicolis exemplum mutuatus sit, ut quidam existimant, an ab Ardeatibus, nihil compertum habeo: hoc tantum possum affirmare, quod ante Numam Regem collegium fetialium Romæ non fuit. Id ille instituit, cum imminere videretur bellum cum Fidenatibus, nisi res ex agris Romanorum raptas sine bello mallent reddere, quod tandem eis facere necesse fuit. Sed, quoniam Græci carent magistratu fetialium, de potestate illius dicendum est: ut, quibus hætenus ignota fuit Romanorum pietas, mirari desinant, semper eis felices contigisse bellorum exitus, quippe qui nunquam arma, nisi iustis de causis, sumplerint, quod illis præcipuè Deorum fauorem conciliauit; in rebus du-

biji,

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. II. 161
biji. Longum autem esset recensere omnia fetialium officia. Sed in summa sunt hæc: Dare operam, ne Romani vlli fœderatæ ciuitate, (semper autem vicinæ imperio ipsorum ciuitates fœderabantur) iniustum bellum inferant, qui si prior contra fœderis ditiones aliquid commiserit, legatos agere, & verbis primò suum ius repereres, quod si dedignetur facere postulata, tum verò bellum indicere. Itidem, Si qui illatam sibi contra fœdus quærantur iniuriam, causam eorum cognoscere, & comperto crimine fontes comprehensos hosti dedere, iudicare item de legatorum iniurijs, & dare operam, ut seruentur cõditiones fœderum, pacem conficere, aut, si parum legitimè facta videatur, irritam reddere. Præterea si quid Imperatores contra iusurandum peccauerint, cognoscere, atque expiare, sicut dicemus, quoties incidet occasio. Ceterum, quando apud aliquam ciuitatem Caduceatorum funguntur munere, hos ritus ab eorum maioribus accepimus. Vnus quispiam illorum electus à collegio, veste angustiori, suisque insignijs uerendus, ad infestorum hominum agrum profectus, cum primò fines eorum attingit, Iouem, ceterosque deos inuocans, testatur, à Romanis se venire, ijsque suum petere: deinde, iuratus ire se ad iniustam ciuitatem, & si quid mentiretur, se suosque Ciues (nota rem miram) execratus, intra fines ingreditur, & quem primum obuium nactus est, eum testatur, repetitis eisdem precibus, atque execrationibus ad Urbem pergit: quam priusquam ingrediatur vel portæ custodem, vel primum quemquem in porta obuium causam similiter testatus, ad forum procedit, ibique stans, magistratibus aduentus sui causam indi-

Romani
Sacerdoti
potestati
semper uoluerunt omnium esse supremam.

L

dicat,

dicat, semper iusurandum, & imprecationes adijciens: tum, si damnatos auctores iniuriæ, deditosq; acceperit, abduicens eos, amicus ab amicis discedit: qui si tempus ad deliberandum peteret, post decem dies reuertebatur, idq; aliquando tertio. elapsis autem triginta diebus, si non impetraret ius suum, obtestatus superos, atq; inferos, discedebat, hoc tantum præfatus, super eare per otium deliberaturum populum Romanum. Deinde, assumptis ceteris fœtialibus, Senatui renunciabat, omnia se rite executum, & si velint bellum decernere, licere id per Deos; alioquin, si quid horum omissum esset, neque Senatui fas erat decernere bellum, neque populo. Hucusque Dionysius. E quibus habemus, Romanis haud licuisse bellum mouere absque sacerdotum decreto, omnemq; e ipsis victoriæ spem fuisse in diuinitate, & iustitia, exitumq; spei consonum sic excitisse.

Præter hos autem Numa instituit Pontificum Collegium, qui neque populo, neque Senatui subijciebatur, & cuiuslibet puniendi ius habebant, vbi deliquisset in causa religionis, in defuncti que locum substituebatur alius ab ipso Collegio. His præerat Pontifex Maximus. Cumque varia forent munia Sacerdotum, neque Senatus haberi, neque populi poterant cogi comitia, iniuri magistratus, neque bellum committi, nisi Sacerdos, auspicijs captratis, id per Deos licere renunciasset. Quod si quid secus actum fuisset, ac Sacerdotes obnuntiasent, id omnino rescindebatur, Quarum rerum cum sint innumera apud histori-

Gruchius
l. 1. & seq. cos exempla nonnulla collegit, qui de comitiis scripsit. Quin neque Reges inire regnum solebant, nisi a sacerdotibus imposta manu id acciperent,

perent, & ipsi adhuc sacra facerent, vt habet Livius libro primo in Numa, Dionysius, ac Plutarchus. Verè igitur Festus dixit, in potestate Sacerdotum fuisse apud Romanos omnia diuina, & *Festus ver.*
Ordo. humana, cum nolentibus illis nihil agi omnino posset, illisq; edicentibus omnia fierent irrita. Sic Pontifex Max. cum populo agendi, tributa, & centuriata comitia conuocandi ius habebat, quoties religio postulasset, amplius autem poterat ob eandem causam punire quoslibet magistratus, sicuti etiam loco, & gradu mouere. Quocirca Imperatores, quamuis Consulatum, magistratusque alios permiserint alijs, Pontificatum tamè maximum, postquam Lepidus Pontifex summus, ac triumuir vita migravit, eamque potestatem ad se Octavianus Augustus auocauit, sibi semper illi retinuerunt. vnà enim cum vita simul etiam dignitas illa durabat. E quibus liquet Romanos in hac fuisse sententia, propter pietatem dari à Deo temporalia bona, ac proinde Imperatores fuisse etiam Pontifices Max. Quod penes hos, ac Sacerdotes omnium rerum supremum ius esset.

Omnes gentes conferunt, temporalem gentium felicitatem pendere à Religione, eiq; primas, & eius Præfectis dandas, atq; in hoc esse ius Status, quod iurisconsulti in leges Romanas retulerunt. de quorum sententia idem dicendum.

C A P. VIII.

Cognouimus itaq; omni testium genere hunc Aegyptiorum, Assyriorum, Chaldæorum, Persarum, Græcorum, Romanorumq; fuisse

vnanimem consensum, bona temporalia pendere à virtutibus, à Religione, atque huic, eiusque Præfectis primum locum datum, fuisseque eandem sententiam sapientiorum quorumuis. Eadem verò possent à nobis ostendi tradita à reliquis nationibus, quorum peruenerit ad nos aliquod monumentum; quod de Aethiopiis verbi gratia refert Strabo, & Diodorus, de Gallis Cæsar, ac de alijs alijs; quod nos aliquando ostendimus. Sic igitur omnium gentium perpetuo constantique decreto stabilitum constat, quod asserimus. Idcirco primum iuris gentium præceptum docet Pomponius Iurisconsultus esse, erga Deum religionem; secundum, ut parentibus, ac patriæ pareamus; tertium, inquit Florentinus, ut nosmetipsos, ac nostra tueamur; quartum, ne cui nos insidiamur. Audiamus Iurisconsultos: quorum sunt leges ex intima Græciæ sapientia depromptæ. Sic igitur Vlpianus: Ius gentium est, quo gentes humanæ vtuntur, quod à naturali recedere licet facile intelligere, quia illud omnibus animalibus, hoc solis hominibus inter se commune est. Vt ait Pomponius, erga Deum religio, ut parentibus, & patriæ pareamus: addit Florentinus, Ut vim, atque iniuriam propulsemus. Nam iure hoc euenit, ut, quod quisque ob tutelam corporis sui fecerit, iure fecisse existimetur, & cum inter nos cognationem quandam natura constituit, consequens est, hominem homini insidiari nefas esse. Sic illi: E quibus colligimus, tolerandas omnes insidias, iniurias, ac mortis illationem propter religionem, propter parentes, ac patriam, sed vnà cum vita, patriam, parentibus nihili cuncta facienda propter religionem in Deum; idque est iuris gentium primum

præ-

præceptum. Rursus iidem testantur, Ius Status, (quod passim nomen vsurpatur à politicis) esse ius ipsum sacrorum Sacerdotum, & magistratum. Ita namque Vlpianus: Publicum ius, ait, est, quod ad statum rei Romanæ spectat; priuatum, quod ad singulorum. Sunt enim quædam publicè vtilia, quædam priuatim. Publicum ius in sacris, in Sacerdotibus, in magistratibus consistit. Hucusque Vlpianus: à quo discimus, Ius Status consistere in sacris, Sacerdotibus, & magistratibus. Ruit itaque, neque stare (hinc enim Status dicitur) potest vlla Respublica sine sacris, & Sacerdotibus. Atque ideo scimus, nullam gentem potuisse vnquam stabiliri absque religione. Adhuc discimus ex iisdem, tum publicam, tum priuatam vtilitatem versari in Religione. Diximus de publico: non enim stare potest absque sacris, & Sacerdotibus, hinc Ius Status vocatur; dein scribit idem Iurisconsultus: Priuatum ius est, quod ad singulorum vtilitatem spectat. Mox subiicit: Priuatum ius tripertitum est. Collectum enim est ex naturalibus præceptis, aut gentium, aut ciuilibus, Ius naturale est, quod natura omnia animantia docuit. Nam ius istud non humani generis proprium, sed omnium animalium, quæ in terra, marique nascuntur, auium quoque, commune est. Hinc descendit maris, atque feminae coniugatio, quam nos Matrimonium appellamus, hinc liberorum procreatio, hinc educatio. Videmus etenim, cetera quoque animalia, feras etiam istius iuris censei peritia. Ius gentium est, quo gentes humanæ vtuntur, quod à naturali recedere licet facile intelligere, quia illud omnibus animalibus, hoc solis hominibus inter se commune est. Hæc Vlpianus: Prosequi-

L 3

tur,

tur, his consentiens, Pomponius, Veluti erga Deum Religio. Igitur omnes gentes cognouerunt, vtilitatem cuiuslibet priuati in hoc esse, vt Deū reueretur, & colat, idque esse vtilius, quā parere parentibus. ac patrię, quā vitā tueri, quam vitare insidias. Manifestē verō loquuntur ibi iuriconsulti de vtilitate temporalium. Atque, inquiet aliquis, si vitam profundam, si diuitias omnes, si cognationem, si patriam pro Religione, quid mihi temporale relinquitur? Ineptissime, an non supra conclusimus, aliquando hæc omnia relinquenda. Cur itaq; inuitus relinquam, quod necessariō morientem deseret? At saltem, dices, breue tempus retinebo, si verbi gratia, nolim ponere vitam pro religione. Istud quidem verum; sed honor, qui consequitur in terris ob religionem retentam, vitamque pro illa positam, est quoddam temporale maximi faciendum. Rursus infamia, quæ similiter consequitur ex illa abiecta, rebus omnibus præponderat, vitamque in gloriam, damnosam, & insuauem facit in omni tempus, tum mihi, tum posteris meis, ita, vt præstet mori potius, quā viuere infamem. Rectē igitur, vt supra, conclusimus, & ipsi iuriconsulti e communi gentium consensu deducunt. Vtilitas priuata est in hoc, vt religioni pareamus, ac pro illa omnium rerum iacturam faciamus. Atque hoc itaque est, quod aiebat Cicero, Pietas est fundamentum omnium virtutum, ac pietate aduersus Deos sublata, fides etiam, & societas generis humani, & vna excellentissima virtus, iustitia tollatur necesse est. Hinc idem, fanciens in Republica leges: Sit hoc, ait, à principio persuasum hominibus, dominos esse omnium rerum, ac moderatores Deos, eaque, quæ gerant, eorum

rum geriditione, atque numine, eosque optimè de genere hominum mereri, & qualis quisque sit, quid agat, quid in se admittat, qua mente, qua pietate colat religionem, intueri, eorumque & impiorum habere rationem. Hæc ille libro de legibus secundo. Sic Diodorus Siculus lib. 12. Bibliothecæ de Zaleuco refert, in præfatione totius summæ conscriptarum legum. Mox in ipso ingressu ait, oportere eos, quibus vrbs incolenda sit, ante omnia opinari, ac credere, Deos esse, & imprimis coli, veluti primos scilicet mortalium summosque benefactores, à quibus solis proles, diuitiæ, virtutes, bona denique omnia humanitati præberentur: tum, animum omni improbitate, & labe expiatum, purumque præstare. quippe Deos haudquaquam numine læto ad polluta flagitiosorum sacra, muneraque inspicere velle, ceterum iusta, & innocentia mortalium instituta, probosque mores tota diuinitate complecti. Ex his itaque apparet, hunc vnanimem fuisse omnium gentium consensum, Regna, & Respublicas, temporaliumque felicitatem pendere à religione: ob eam causam primo loco positos esse ab Vlpiano cum sacris ipsos Sacerdotes, secundo Magistratus, sicuti Pomponius primum dedit religioni, cui respondet Sacerdotium, ac secundum parentibus, ac patriæ, quibus respondent Magistratus: vt sciamus, eos, qui præ sunt sacris, in administratione rerum publicarum primas tenere. Atque hæc à iure gentium deriuata testantur illi, quæ, cum rationi, ac sapientissimorum sententiis consentiant, apparet esse verissima. Non immerito namque dixit ille, quod omnes, aut complures sentiunt, id esse falsum non est putandum; & quod omnibus videtur, id affirmamus.

*Arist. de
diu. & E-
tbi. li. 10.*

Argumentis à philosophia morali desumptis, probatur bonum corporis, atque externum pendere à virtute, ac denique ab ipsa religione.

CAP. IX.

I. **C**VM multi à Deo vocati sint ad eum statum, vitæ conditionem, vt indigeant bonis temporalibus, quasi vtilibus ad consequendum finem laudabilem statui vel conditioni suæ convenientem, manifestè liquet, fore, vt à prudentibus, & probis illa magis habeantur, quàm imprudentibus, & vitiosis. Nam prudentis est, eligere & consequi perducentia ad finem; cōtra, imprudentis. Similiter vitiosus omnia dissipat; contra, bonus. Ob id dicemus, nulli mortalium conditioni tot esse bona temporalia, si opes, amicos, auctoritatem, dignitates, aliaque huiusmodi circumspicias.

Virtus præterea perficit, euehit, amplificat, corroborat omnia bona, quæ temporalia dicuntur: nam detur pessimus, & flagitijs omnibus cooptus, nonne omnia dissipat? detur contra optimus, ac sapientissimus, nonne contra aget? Sic igitur magis minusve continget, quò magis, ac minus adierit virtus. Hic namque virtutum finis. Quocirca nunc aliud adhuc inspiciamus.

III. Omnia appetunt bonum, veluti finem, quo perficiantur, & in quo quiescant. Sed aliud est inanimis, aliud plantæ, aliud animalis, aliud hominis bonum. Huius appetitus amor vocatur; & quatenus ipse homo est, tendit in verum, qui finis est, & quies intellectus nostri, per quem sumus homines: alia namque habemus communia cum plantis, & animalibus.

IV. Amor autem mutuus cum ijs, per quos habemus

mus ista bona, vel cum alijs, dicitur Amicitia, ob quam datur hinc inde, ac recipitur, quod decet: à virtutibus oritur, augetur, corroboratur hic amor, & amicitia. Accidit, cum supra initio primi libri dixerimus de quatuor virtutibus Cardinalibus, ostendentes, ab illis pendere temporalium felicitatem, aperiamus hinc speciatim, ab amicitia, quæ & ipsa virtus est adnexa iustitiæ, eodem modo pendere. Nam & rerum naturalium diligens inquisitor, cum decem libros scripserit de moribus, octauo, & non de amicitia tractat: atque ita è decem duos huic tractationi dat: quod scilicet hæc virtus maximi momenti sit ad reliquas virtutes, ac per illam stet temporalium bonorum felicitas. Videamus, an ita sit, atque an hæc virtus pendeat à religione, & an propterea debeantur primæ summo religionis. Præfecto. Hæc sunt amicitie quasi species, coniugalis, paternæ, fraternæ, herilis, popularis, Regiæ, Magistrorum, Principumve quorumlibet, aut qui hoc loco sunt.

Inspiciamus, ab his existere corporis, atque externa bona. In primis, nisi coniuges inter se aliquo modo ament, nunquàm fieri poterit, vt concipiant, ac filios gignant; idemque erit, si ament quidem, sed non vt filios suscipiant; innumeris enim modis efficient, vt voluptates quidem percipiant, quas volunt, sed nullus vnquam foetus sequatur. Hæc enumerare, haud decet; est enim certissimum. Frustra autem quærimus, an sine hoc amore, atque hac amicitia stent bona corporis, atque externa. Nam, nisi homo nascatur, nihil inerit ei bonum. Est igitur maximi momenti hæc amicitia, si virtute consistat, & gubernetur; nam, si delectatione immoderata, peribunt ea,

L 5 de qui-

Rerum temporalium felicitas dependet ab amicitia, & hæc ab religione.

V.

VI.

de quibus agimus, bona, magis, minusve, ut appareat, quò magis, ac minus virtus imperabit. Eodem modo paterna amicitia facit, ut adsint filiis huiusmodi bona temporalia, si virtus eam moderetur. Ponamus enim, nihil esse amoris inter patrem, & filium: eueniet, quod Iaponenses factitabāt, ut pater, ne quid incommodi patiat, ob paupertatem, quam contraheret in alendo filio, enecet protinus natum, proijciat in flumen, vel silvas, vel alioquin nihil eum curet; aut aliat ad eum finem, ad quem nonnulli ex Indis orientalibus ancillis ortos, ut adultum pinguemque mactet, coquat, comedat. sic itaque nullum poterit adesse bonum temporale corporis, atque externum. Pro modo autem amoris, amicitiaque aderit, ut apparet.

VII.

Idem dicimus de amicitia fratrum, cognatorum, seruatorum, artificum, populariumque singulorum. nam, nisi inter se ament, breui mutuis male factis ac disidijs interimentur, ac delebuntur. exempli gratia, non sint qui artifices, & operarios ament in populo, qui fiet vnquam, ut stet vlll bonum in homine aliquo? Quis feret, metet, aut aliquid huiusmodi aget, quo quis alatur? Nemo enim potest à semetipso omnia huiusmodi effingere. Idem concluditur de vestimentis, domo, suffectili, & instrumento quouis, atqui nisi amet inter se domus quouis, populus, & vniuersi ciues, omnia redigentur ad nihilum.

VIII.

Sed, quando non omnis omnia callet, aut etiā, si calleat, callidè tamen abutitur scientia, non ut prescribit amicitia, & necesse est, adsint, qui verum bonumque doceant, & qui cogant in doctrina vsu persistere. Magistri sunt illi, hi Principes, aut qui Principū loco sint, siue profani, siue

facri

facri: ac proinde opus est, ut magister, ac discipulus; Princeps, ac subditus inter se ament. Alioquin artes ignorabuntur, literæ, scientiaque omnis, atque bonum corporis, atque externum, quod per artes habetur, peribit.

Querimus igitur, quæ sit amicitia mensura, qua reuera metiri possumus, an sit aliqua amicitia, vel quatenus aliqua, quæ vocatur amicitia, habeat amicitia essentiam, non vmbra solam, vel figmentum? Respondent docti omnes, ac sapientes, quibus assentitur philosophus, eum qui ordinat omnia ad contemplandum Deum, quiescendumque in hac contemplatione, & iam virtutibus adeptis ad hunc statum peruenit, esse amicitia cuiuslibet mensuram. Patet hoc, in vnoquoque enim genere illud est omnium mensura, quod est perfectissimum. At vir huiusmodi amat perfectissimè, ergo omnium amorum, & amicitiarum est exacta mensura. sicut enim diuidimus saporis non gustu infecto & aegro, colores non oculo cæcutiente & infirmo, sed sensibus his optimè dispositis, sic amores, & amicitias amore optimo, & optimè constituto, sicut aurum imperfectum, ex comparatione perfecti, minoremque lucem, ex maxima Solis. Quod si coniuges ita inter se amarent, ut in Deo amato, & cognito consisterent, similiter parentes, & filij, domini, & serui; Princeps, & subiecti; fratres, ciues, omni temporaliū bonorum copia, ac felicitate vndique circumflueremus, nulla lis esset, nulla discordia, nullum malè factum, dictumve, non furta, non homicidia, non iniuriæ, verum benevolentia, beneficentia, concordiaque certaret homines ad omne bonum comparandum, malumque omne repellendū, & exterminandū. liquet porro, hunc

Ariff. 1. 8.
c. 4. 3. Ethic.

amo-

amorem esse perfectissimum; nam cōquiescit in Deo perfectissimo, & à nostri parte perfectissima, nempe ipsa mente, atq; eò referuntur omnia per virtutes. Cumque tria pertineant ad amicitiam, bene velle, bene agere; & concordare cum amico, Sapiens sibi bene vult, cum velit Deum summum bonum, per essentiam bonum, fontemque omnium bonorum. Benefacit, nam contemplans est in operatione intellectus, cui seruiunt omnia; quod si esset in alterius partis operatione, iam non qua homo est, ageret, sed qua conuenit cum reliquis animalibus, atque ita non maxima & potissima sui parte ageret, neque ita bene ageret. Denique concors est sibi; non enim dissentit in ipso appetitu à ratiōe, sed subiectus est rationi per virtutes. Sic igitur sapiens bene sibi vult, bene agit, & concors est. Cum vero amicus non amet, vt acquirat aliquid ab amico, sed vt quantum potest largiatur de suo, sapiens omnino propter amicum Deum neque vult, neque agit, nisi si quod vult Deus, concorsque illi est; atq; iccirco inter sapientem, Deumque est beneuolentia, beneficentia, cōcordia; omniaque vult agitque; ob illum quantum potest. Rursus ordinās cuncta in semetipsum Deus tū sapientis, tum aliorum, nihil adimit eis hac ordinatione sua, sed hac ipsa impertit illis, quidquid habent boni. Hinc fit, vt eodē modo sapiēs alij dent. Quod si accipiunt aliquid, multiplicatum reddunt, & amplificant, vt euentis certissimis apparebit: sicut Deus amat dans sapienti, & sapiens amat retribuens, ac dedicans omnia quæcunque habet, ac recipit, quantum potest, amico Deo; sic igitur vir, atque vxor, parens, ac filius, fratres cognati, dominus, & seruus, ciues cuncti, subiectus, &

Prin-

Princeps, discipulus, ac magister beneuolentiā largissimam pro quantulacunque, beneficiū amplissimam pro tenuissimo, pacem abundantissimam pro minima elargientur, & quando amici est magis amare, quam amari, quilibet, exemplo Dei, ac sapientis, multiplicatissima omnia reddet, atque amabit, etiam si aliquis in amore aliquando non respōdeat, dummodo ad amandum sit aliquo modo propensus, ac pro huiusmodi propensione, quæ pars est, initiumque amoris, effundet se in amando, atque ita pro cuiusque conditione feliciter singulis erit, atque vniuersis.

Iam verò, vt diximus, religio virtus est, quæ ordinat spectantia ad amorem, cognitionemque Dei, ad ipsum contemplandum, & in eo conquiescendum vt in cognito, & amato; ac proinde bonum corporis, atque externum pendebit à religione. Huius autem Magistris, veluti omnium bonorum veris, ac summis artificibus, omnia debentur accepta, referentur à quolibet, quasi locum Dei teneant, Dij sint, ac parentes. quibus æqualia reddere non possumus, sed quantum possumus, enitendum. Nam, qui sacerdotes non sunt dabunt ea, quæ spectāt ad religionem, quantum vel à sacerdotibus, vel per hos recipient, quando hi per se, siue per artem suam agant, alij per scientiam istorum, non suam. Quod si qua est in terris, vt reuera est, Ecclesia, siue coetus sapientum conueniens in vnam diuinorum doctrinam, si qua Pontificia potestas, vt certissimo est, quæ non possit in religione tradenda aberrare à vero, huic omnia debentur, ac merito parebunt.

Ratiō-

Rationibus politicis ostenditur, à virtutibus, ac Religionè esse temporalem felicitatem, ac proinde Religionis Præfectis deberi primas.

CAP. X.

- I. **C**onsequitur è dictis, felicem fore Gentem, Regnumque, in quibus fuerint huiusmodi amicitia sapientum; & quò plures, ac potentiores in regendo, eò maiorem futuram felicitatem. Sola enim concordia continet ciuitates, & nationes; ac proinde singula illarum bona. At qui hæc sola est inter sapientes, & qui sapientiam
- II. participant. Ob id bene aiebat Plato, Resp. eas fore beatas, quæ vel à Philosophis, sapientia scilicet amatoribus, vel ab amicis sapientum regerentur. Patet hoc etiam; Nam finis virtutis est verum bonum, atque, vbi abundabit virtus, erunt vera bona, non fucata; felicitas autem non est in fucò, sed in veritate solida, à qua necessario cetera pendent: cum scriptum sit: Super omnia autem veritas: nec malum possit esse sine fundamento boni, cum sit eius aliqua priuatio. Cumque non possint agi magna, & multa sine magnis, & multis amicis, atque hi sint cum sola virtute, quodcumque Regnum hac abundabit, & illis simul, ac proinde magna, & multa perficiet, vt accidit Romanis, qui plurimas vrbes socias, ac foederatas habebant, ac iura ciuitatis plurimis communicabant. Nullus porro erit, cui non dentur necessaria; amicorum namque omnia sunt communia) ac, si quid erit alicui, & ceteris etiam communicabitur, ac proinde Rex ipse erit veluti

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. II. 175
 ti vnus è populo, si quilibet ponatur ex isto sapiens, & singuli quodammodo Reges erunt, ac proinde habebunt, quod est eis vel necessarium, vel vtile ad vitam, & statum, nisi desint sibi. Cumque natura humana quietem appetat, ac motum velit ob hanc, ideo lites, ac motus omnes discordiarum cessabunt in huiusmodi ciuitate, qui quidem motus turbant omnem temporalium felicitatem, quod hæc sine quiete esse non possit; atque, vt esse temporalia possint, felicitas certe illorum non erit, tam; quicumque ciuitates intuent, eò cuncta referunt, vt tranquillè cuncti viuant: ob id leges statuunt, ac bellatores ipsos, vt illa domestica dissidia componant, hi repellant externos hostes, per quæ duo dissipatur bonum temporale. in sola autem virtute tranquillitas, qua posita, neque legibus est opus, neque bellis. Non illis, quod iustus sit ipse sibi lex, atque agat à semetipso, quod lex imperat, & in tranquillitate non sint bella. Inter virtutes autem numeratur, & prudentia, & fortitudo militaris. quamobrem necesse est, si pugna committatur, vt imprudens, & ignauus succumbat forti, ac prudenti: alioquin hic alia consilia, quam pugna conferenda, inibit, atque ad extremum virtus vincet, veluti cognoscimus semper effeminatos, & insipientes populos, quales hæretici, à bellicosioribus & minus insipientibus adductos in potestatem. Sed, præter hæc, illud aduertendum. Sapiens esse, prouidere omnia, sibi commissis, ac subiectis vtilia. Sic etiam artes parandis bonis temporalibus, tuendis, amplificandis. Non igitur vni rei dat operam, quicumque cupit felicissimam ciuitatem, sed omnibus quæ perficiunt illam: vt, si quis videat, ne quod

quod membrum corpori, ne qua pars membrò defit; ac propterea, quod vni è ciuibus deest, cum non omnia possint omnes, per alios suppletur; atque hoc modo per amicitiaè communionem nihil non participatur, ac per sapientiam prouidetur; attingit namque à fine vsque ad finem fortiter, à minimo scilicet ad maximum, & disponit omnia sua uiter. Sic itaque à virtutibus omnia bona temporalia pendent. Sunt enim connexa, & coherentia virtutibus, ac sapientiaè. Alioquin, nisi sapientia moderetur gentes, ac regna, poterunt his esse aliqua bona, manca, & mutila, quamuis ob inopiam reliquorum magna videantur: veluti in solitudine mediocre aedificium solet apparere magnum, & in caritate annonæ maximi fit vtilissimum quod uis; & quò grandiora apparebunt illa, eò minus bona erunt, veluti, si vastissimum caput imponatur exiguo corpusculo. Sic Turcæ præstant feritate, & lasciuia. Sinensesque luxu omni, artificijs aliquot, & quadam temporalium bonorum copia, non autem felicitate illorum, quæ statuitur in vsu decenti, quo tendatur ad virtutem, & sapientiam.

X. Et, quoniam coniunctio generis humani temporalia bona, eorumque felicitatem parit, ac dilatat, vnus enim sibi non est ad omnia sufficiens) quò plures debito modo, ac suo quilibet loco connectuntur, atque arctius, eò maiora bona comparant. Nam, quò magis vniuersale est bonum, eò maius est. Iccircò, si qui maximè conueniunt in vnum, (quales videntur Catholici) ab his necessariò bona ampliora procedunt. Nam reliqui cum sint minus coniuncti, ac nec quidem sint reuera coniuncti, minus poterunt. Nihil autem magis

magis copulat inuicem, quàm virtus: quin sine illa non datur vlla vera coniunctio; amplius autem temporalia bona magis abundant cum sua felicitate inter eos, qui minus absunt à Tyrannica gubernatione. Tyrannus enim cuncta ad se solum redigit: ex quo fit, vt reliqui nudentur, aut omnino, aut prope: vt, si sanguis, aut motus omnis in vnum membrum cogeretur, corpus liquum destruetur omni bono, neque tamen ipsum felix erit. At virtus tollit Tyrannicam gubernationem: necesse est igitur, virtutem sequatur felicitas temporalium bonorum. Iam, cum sapiens, & probus magis, quàm stultus, aut malus, sciat cum qualibet gente versari, inire commercia, disseminare sapientiam, docere bonas artes, à barbarie, & feritate mortales reuocare, gentes bonis moribus, ac legibus informare, atque ad felicitatem stabilire, necessariò sequitur, à virtutibus pendere gentium, regnorumque temporalem felicitatem ob id Deus ipse, cum fabricatus est Adamum, illi quidem largitus est omnium temporalium felicitatem, sed ipsi largitus est quoque gratiam suam; in illa enim creauit ipsam: primaque Adami actio ab electione procedens fuit religionis, qua se cum suis omnibus bonis externis, & corporis in Deum retulit, & conuertit, vt volunt Theologi, & cum Moysè tradit Ecclesiasticus. Post lapsum verò, cum non dum Regia potestas esset in terris, neque sacra distingueretur à profana, Abel, & Cain obtulerunt dona, & sacrificia Deo: quod est proprium munus Sacerdotum: atque ita prior fuit functio Sacerdotalis, quàm foret vlla Regia, profanaque in terris, neque vllis adhuc dominaretur quasi Rex Adamus, sed solum quasi pater, vt, quemad-

M

modum

XI.

XII.

Eccles. 17.
Genes. 4. 6

modum terrena pendent à cæstibus, imperfecta à perfectis, temporalia ab æternis, atque hæc antea sunt non modo natura sua, sed origine etiam: (concipitur enim foetus ab adulto, non ab infante, & germen ab herba, frutice, planta, & arbore perfecta) sic etiam dicemus, à religione pendent omnia bona, à sacra potestate, & religiosa omnis potestas oritur. Denique, cum sit perfecti, sic rebus agendis operam dare, ut non auocetur, ob agenda à contemplandis, neque ob ista ab illis. Hic enim perfectorum quasi Heroum status, qui non in acquirenda, sed in exercenda perfectione sunt, neque tendunt ad perfectionem, verum consistunt in ea, quasi adepti virilitatem, iccirco non cadit in hos, quod dicitur, Nemo militans Deo negotiis se implicet sæcularibus. Cum non implicentur vnquam, si quando illa tractent, expediti sint ab omnibus vinculis terrenæ contagionis, contemplantes agendo, & agentes contemplando, similes quodammodo superis, & intelligentijs, à quibus externa fiunt, & Deum tamen sine intermissione conspiciunt: ac talis erat Moyses, tales Apostoli, tales multi Episcoporum, Pontificumque Romanorum, quorum caput Christus, fons perfectionis, cuius anima à primo conceptionis momento DEVM per essentiam semper vidit.

2. Tim. 2.4

Rationibus à philosophia naturali desumptis confirmatur, bona temporalia non posse consistere absque virtutibus, ac Religione, atque ob id inprimis deberi illa summo religionis moderatori.

CAP.

C A P. X I.

ET sanè res eadem prius est imperfecta, & debilis, quam confirmata & perfecta, ac prius est aliquis infans, puer, adolescens, quam iuuenis, ac vir, sed habet ortum suum ab eo, qui iam sit aptus ad generandum, ac proinde id ætatis, qua perficere id possit, quod pertinet ad generationem. Sic igitur tum bona temporalia, tum potestas temporalis pendent à perfectioribus, qualia sunt animi bona, ac sacra potestas. Sic etiam cognoscimus motus omnes inferiores esse omnino à superioribus, ac prius hi sunt, quàm sint villo modo illi. quin est quædam continuatio motionum, sic inter se apta, ut, si quid intermedium complectens vndique subiecta, quiesceret, quod fieri non potest, cuncta inferiora eandem quiete simul sequerentur, nisi quatenus à luce immutarentur, aut impressione circulationis præteritæ retinerent, ut lapis proiectus retinet impressionem brachij mouentis. Quamobrem, si lunæ cælum subsisteret, omnino nihil inferius moueretur, nisi ex virtute prius impressa; quod si nihil moueretur, nihil etiam gigni posset: quin cuncta breui interirent. nam vita inferiorum posita est in motu intimo, qui à forma procedit. Eodem modo temporalis potestas cum suis bonis tantum potestatis, ac boni habet, quantum pender à bonis animi, ac potestate sacra, & quod magis accedit ad illum, illi quoque coheret, ac pender, inde eò felicior est, ac præstatiior. Sic enim videmus à diurno primi mobilis motu circummagi, non modo cælestes, ac subiectos orbes, sed elementum præterea ignis, aeremque variis ventis agitatum; quin eò referunt

I.

II.

III.

M 4 ali

aliqui fluxum maris, ac reciprocum refluxum, quæ est participatio imperfecta motus in gyrum facti, ut apparet. Adeo pendunt hæc à superis. Eodem modo, quo magis humana hæc nostra Deo connectuntur, quod est per amicitiam, sapientiam, religionem, virtutes, eò nobiliora sunt, magis perpetuantur, & agunt, ac denique meliora, & feliciora. Hinc tradunt, orbis cælestes primo mobili subiectos eò velocius moueri, aut tardius, quò sunt illi propinquiore, cū velocius sit illud, quod eodē temporis spatio ambitum maiorem perficit, ac supremi orbis complectantur eos, qui sunt infra ipsos, ac propterea maiori sunt ambitu, & tamen eodem temporis intervallo illum percurrunt. Ut eodem modo nostra quò sunt Deo viciniore, per amorem, scientiam, quæ veram, & religionem, eò magis motiones ab ipso superis rebus impressas imitentur, ac proinde sint magis perpetua, præstantia, felicia, & ab ipsis pendeant aliarum rerum mutationes, & vicissitudines.

IV.

Quin illud obseruârunt periti, ab oriente in occidentem ferri superos orbis circumuectos à primo mobili, sed habere præterea motum proprium, quo ferantur ab oriente in occidentem: hic autem, quò propinquiore sunt primo mobili orbis, eò tardior est, ac minus à supremo recedens, & quodammodo minus illi resistens; adeo cunctis reb. inest, ut, quò sublimiores sunt, eò magis imitentur eorum naturam, ac similia contigant humanis rebus in assequenda diuinæ bonitatis communicatione; sicut enim corpora se habent ad corpus, ita suo modo mens ad mentem, ac similiter utrorumque bona se habere videntur. In vniuersitate enim necessarius, ut videri-

debimus, est ordo connexionis, quo ignobiliora pendunt à nobilioribus, & imperfecta à perfectis.

Quocirca veluti primum mouens est immobile, & principia cuncta, à quibus cætera existunt, immobilitatem quandam participat, ut fines in actionibus, & principia in conclusionibus, sic non immerito, felicitas omnia bona complectens posita est in adeptione Virtutum, Religionis, Deoque amato, & contemplato. Nam virtutes adeptæ ingenerat animo, alioquin ad omnia mobili, firmitatem, Religio perducit ad Deum immobilem. Deus omnino corroborat, ne perturbationibus, & obiectis quibusque illecebris, quasi quibusdam ventis, huc illuc agitati circumferamur. Mens autem nostra conquiescens in illo, per amorem contemplationemque, iam non ab vnus rei cognitione in aliam decurrit, à principijs nimirum colligens conclusiones, sed persistit in contemplatione amati, & cogniti Dei, nulli falsitati lubricæ insistens, nam sic ab huiusmodi contemplatione, virtutibus, & Deo quasi ab immobilibus quibusdam mouentibus, bona corporis, atque externa, quæ fluxa sunt, & caduca, pendebunt non ab vlla re externa, ac proinde immobilitatem quãdam fortientur. Quod si qua est Ecclesia sancta in terris, si qua Pontificia Potestas, uti reuera est, quæ non possit errare in diuinorum sancienda veritate, in qua immobiliter mens nostra firmatur, ac proinde immobilitatem quandam diuinitus hac parte nanciscatur, illa erit per Deum, veluti quoddam primum mouens in terris, immobilis.

VI.

Iam verò motus localis est propter lucem, ut VII. scilicet eam circumuehat, hæc omnium prima

non modò res illuminat, sed etiam immutat, atq; ex huiusmodi immutatione res generantur, vt sensu ipso tenemus. Motui locali respondet appetitio rei existens à voluntate, quasi orbe quodam; cælesti lumini respondet cognitio veritatis, consistens in intellectu, quasi fidere quodam; vt, quemadmodum cuncta per illa duo moueantur, & generantur, sic per hæc simili quodam modo, vt explicauimus primo libro. Quod si à Sole stellæ omnes lumen accipiunt, vt per eclipsim Lunæ deprehendimus, in terris illi respondebit fedes illa, de qua canit David, inducēs ita loquētem Deum: Thronus eius sicut Sol in conspectu meo, & sicut Luna perfecta in æternum. & testis in cælo fidelis, vt, sicut à Sole, & Luna temporū vicissitudines variantur, ac numerantur, ac per illum cuncta gignuntur, (est enim, quod idē scribit alibi: Tanquā sponsus procedens de thalamo suo tellurem foecundans, & grauidam reddens) sic ab hoc throno euncta humana variētur in terris, & producantur. quippe qui certissimam veritatis diuinæ cognitionem secum circumferat.

VIII.

In his verò omnibus illud est obseruandum: A natura semper id contenditur, vt non peius efficiatur, sed melius. alioquin conciderent omnia in deterius continenter ruentia, donec ad pessimum, ac deniq; ad interitum redigerentur. iccirco eo refert omnia, vt ignobilia præstantioribus seruiant & obediant. & quando hic ordo interdū perturbatur, perturbat ipsa quidquid hūc ordinem perturbat, & ad eū redeatur, sicut medicus mouet, atq; expellit malè affectos humores, vt sanitas recipiatur. Ob id theologi decernunt, vt sanitas mundi ruat, cū maximè perturbatus erit hic ordo, donec à Deo in æternū renouetur.

Ra-

Rationibus Metaphysicis ostenditur, gentium, regnarumq; felicitatem stare per Virtutes, ac Religionem, harumq; studiosos, ac Praefectos.

CAP. XII.

OMne, quod est, à Deo; & quò magis est à *Ens.* Deo, eò magis est, ac proinde eminentius, copiosius, potentius, diuurnius. Nam talia sunt, quæ magis sunt. Atqui à Deo maximè sunt, quæ à Religione, ac virtutibus sunt, ac propterea sunt omnium nobilissima, præcunctis valent, atque consistunt. Amplius: quæcunque separationem nullam patiuntur, ea sunt æterna. *Vnum.* Interius enim nascitur à diuisione, vt materiæ à forma, animæ à corpore. Illa quæ separationem non admittunt, aut minimam, quæ maximè appropinquant Deo, qui est omnium maximè sibi vnus, atque omnis diuisionis expers. Appropinquat autem suo quælibet modo per Virtutes, ac religionem, siue eò perducta, ac relata, vti res temporales, siue eò se perducentia, ac referentia, vti sunt homines. Quod si qua diuisionem refugiant, eadem sunt valentiora simul, ac latius perinentia. fortior namque, & copiosior vis iunctior, ac sibi constans. Iccircò, cū temporalia pendent ab vno, & immortali Deo per religionem, participant modo suo magis æternitatem, vim, & amplitudinem quandam. Quidquid præterea verum non est, hac parte nihil pollet, nihil omninò est. ac frustra querimus, an diu consistat, cū non sit ea parte. Nam falsum per se nullo modo est. ac necesse est, vt aliqd verè sit, de quo dicatur aliquid falsum. Temporales aut res, cū non perducunt nos ad Deum, neq; ad illum per

M 4

actus

actus religiosos à nobis referuntur, à Deo summa veritate longius fiunt, ac proinde minus polent, minus sunt, atque in omnibus ex illa parte diminuuntur, quasi viribus deficientes. Intellectus præterea iccirco est, quia verum quærit, atque ad hoc naturaliter tendit. hic enim proprius eius effectus, ac munus. nam, quod falsum est, nõ intelligitur, atque iccirco nõ intelligo aliquid, quoties aberro à veritate. Quod si corpus aliquod intellectum non habet, neque humanum bonum habetur, quod sit hominis bonum pertinens ad corpus. Sic neque habebit idem bonum, si defectat à veritate. ob id, nisi bona corporis ad veritatem consequendam per intellectum referantur, desinunt esse hominis, quatenus homo est, bona, neque humanam felicitatem constant. si verò non sint vlla corporis bona, quorum primum vita est, pereunt externa, quæ viventium gratia sunt. Certissimum porrò est, omne verum pendere à prima veritate, qui est Deus, ad quem nos religio perducit, vt sciamus, ab eo pendere ipsam felicitatem temporalium. Quod si quis est supremus Religionis Antistes, qui certissimo fanciat omnem veritatem, ab illo prope pendebunt omnia. Eodem modo bonum dicitur, atque est aliquod, quia conquiescitur in eo, quasi maxime conuenienti ad naturales operationes, idemque est cum ente, & vero. Homo namque vult esse, ac verè esse, quod bonum est ipsi etiam reuera, vt homo est intellectu præditus, ac totius veritatis, & omnium, quæ sunt, intelligendorum capax, in intellectis conquiescens, vt ad illa cunctos adducat, conquietur os in ijs, in eundem finem collaboraturos. Quicumque igitur est totius, summæque virtutis manifestandæ, & propagandæ

4. Bonum.

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. II. 185
 gaudæ artifex, inter homines, omnium bonorū quæ contingere possunt homini, à quo sunt bona corporis, atque externa est artifex. nam nisi imple sit, non erunt illa. Est autem, quatenus habet intellectū, & quatenus illo vritur, & conquiescit in omni veritate, illiusque est administer, ac propagator volens, ac libens. Videmus porrò in rebus, *Necessarias esse necessarias, alias nõ referre, sint, necne, vnum et aut contingere interdum non esse, aut fieri posse, possibile.* vt non sint. Atque hæc sine dubio pendent à primis, ab illis oriuntur, conseruantur, augentur. Atqui, licet homini sit aliquod bonum, necesse est prius, vt homo sit, ac proinde intellectu præditus, per hunc namque est homo. igitur, vt homini, quatenus homo est, sit aliquod bonum pertinens ad corpus, vel externum, oportet intellectu vtatur in actionibus suis, & vtatur quatenus differat à feris, & belluis, alioquin non ageret vti homo. Cumque virtus, ac religio non sint nobis cum bestijs communes, à virtutibus, ac religione pendebunt bona nostri corporis, atque externa. Alioquin feræ erimus, & in feras immutati, instar serpentium, tigrium, luporumque, cuncta vastabimus, magis minusve, quo magis, ac minus ab intellectu, bono illius, ac virtute aberimus, qui necessarius est homini, vt homo sit, ac perficitur veritatis cognitione, summæque veritate, qui est Deus optimus, summè perficitur. Quod est religionis munus, cuius Præsidi propterea debentur omnia bona, veluti opifici ipsorum. est enim noster intellectus facultas, siue potentia animi, quæ potest cognoscere omnem veritatem, viasque, quibus ad finem boni concupiti perueniamus. Cum sit igitur humanus intellectus huiusmodi, nisi cognoscat in effectu veritatem,

6. Actus et potentia.

non perducetur ad bonum, quo aspiramus. Ignorata autem prima veritate, opus est, ut obscurerentur aliquo modo nobis omnia, quæ sequuntur. sicut obnubilato Sole lux est multò minor reliquis videndis, & aberrans à primo oportet, ut à cunctis sequētibus aberraret, magis, minusve, quo magis, ac minus ab illo abscedit. veluti, si quis quintum numerum sumat pro primo, in sequētibus numeris necessariò decipietur, sed magis decipietur, si quis vigesimum sumat pro primo. Quocirca, licet habens intellectum sit homo, tamen erit homo quodammodo imperfectus, si intellectus ille sit imperfectus, & cum sit pura potentia, non reducat in actum, maximè verò imperfectus erit, nisi perficiatur ab eo, qui maximè perficit. Hic Deus est, à quo longius, propiusve nobis abiunctis, longius, propiusve nostra abiungentur ab humani boni perfectione, & à nobis ipsis. Quod si quis certo nobis diuinorum notitiam, qualem volumus esse Pontificem Summum, traditis quoque tradit, ut perfecte simus homines, & bona sint nobis, ut hominibus bona, non ut bestiis, quæ dispergant illa, atque è bonis mala efficiant, ac proinde ad nihilum redigant. Est igitur ordinata quædam, cohærensque inuicem rerum singularum, quæ in mundo sunt, connexio, ut secunda non possit esse, nisi primæ adnectatur; neque tertia, nisi secundæ copuletur; neque quarta, & deinceps alia, nisi tertiæ conglutinetur. Quatenus autem coniunguntur, eatenus sunt. ob id ordo est mundi totius essentia, ac, nisi foret ille, rueret orbis, rerumque confusio fieret, & in antiquum Chaos vniuersa adducerentur. Sed totus iste ordo est à Deo, & in Deo, qui quidem nulli ordini alligatur ipse, ordinis

VII.
Arist. Me-
ta. lib. 12.
text. 52.

dini tamen omnia, quæcumque sunt, alligauit. Veluti Imperator exercitus alicuius ipse est, qui miles dispersos conuocat, acies disponit, ac restitit, sed in eo loco, in quo tutissimè positus posset omnibus imperare, & quò progrediendum, ubi consistendum, vnde abscedendum sit, singulis edicere: alioquin nullus exercitus foret, nemo congregaretur, ut eum conficeret, aut confectus facile dissiparetur, ac breui deletus euanesceret. Est igitur primus ordo cuiuslibet rei, hominis, familiæ, nationis, qui refertur ad vniuersitatem totam: est deinde huius vniuersitatis ordo secundus, qui ad Deum refertur. At Deus est supra cunctos ordines, cuncta ordinans ad se, sibi que propinquiore, cui connectimur per sapientiam, amicitiam, religionem, ceterasque virtutes. Primus ordo continet alios ordines, per quos ignobiliora ordinantur ad nobiliora, cum que nobilissimi sint, qui Deo copulantur, per sapientiam, & amicitiam, quales esse Sanctos, & Heroes asserimus, qui sibi in primis, ac deinde propinioribus pro cuiusque dignitate, conuenientia, volunt, ac procurant optima quæque, & ideo non curant ipsi viliora dimittere, hinc oritur, ut à principio, continuatâ quadam serie, per sapientiam, amicitiamque Dei, siue per obsequentem, virtutibus istis, & imperantem cæteris moralibus Religionem, bona animi, corporis, atque externa deducantur in subiectos. Quicumque autem certò tradit hanc artem, docetque homines, à veritate diuinorum, morumque fancienda non declinans, hic est artifex omnium bonorum, illi maximè asscultandum & obediendum, atque hic est sacrorum summus Præfatus.

Certif.

S. Thom. 1.
q. 2. art. 1.
1. 2. q. 3. ar.
5. 2. 2. q.
39. art. 2.

Certissimis euentis hominum flagitiosorum, gentiumque & Regnorum generaliter commemoratis, ostenditur, ruinam duci à temporalium bonorum felicitate, ob vitia, impietatem: secus autem, ob virtutes, & religionem: vt propterea maximè huic, eiusq; vero Praefecto sit obediendum.

CAP. XIII.

AD altissima euoluimus, & à conspectu nostro maximè omnium remota. Reuertamur ad ea, quæ sensibus tenentur. Initio sanè huius operis aperuimus, flagitiosos mortem sibi, malisque omnia per semetiplos consciscere, nunc per alios ostendamus. Quos etenim videmus quotidie damnari quasi infames à ludicibus publica sententia, bonosne an malos? Vix est, vt aliquando bonus, quin, si hic aliquando damnetur, protinus ab omni populo, quicumque Iudex rulerit eam sententiam, quicumque Princeps eum Iudicem constituerit, infamis, & execrabilis habetur. Damnati nemo est, qui non misereatur, non laudes narret. Quis adhuc vltimo supplicio, quis alio afficitur, nisi criminis alicuius magni reus? Esto, aliquis impunè interdum ferat, neque vlla ipsum multa tangat. Aut id rarissimo continget, aut, singulari prouidentia, Deus, vt aperietur, id scelus in terris vindicabit. Videmus tamen, quotidie puniri illos, qui fontes sunt. Id nisi fiat, necesse est tota illa vniuersitas malorum sit, & semetipsam consumat, & eò deueniat res, vt peius sit huic vniuersitati, quam bonorum, Deusque vtatur, quod ait Plutarchus libro de sera numinis vindicta, malis, quasi carnicibus,

aduer-

aduersus malos. Præmio namque, & pœna, gentes, ac regna continentur. Id nisi contingat, necessariò ruunt. Idemque euenit, si malum pro bono, aut minus bonum pro maiori accipiatur. Pro ea namque parte labes fiet, ac ruina ducetur, quod si detrimentum maximi boni accidet, simul quoque accidet illorum bonorum, quæ maximè huic subiecta sunt. Verùm non dignoscuntur hæc, nisi à sapientibus. Quemadmodum verò publicis quotidie iudiciis criminum reos condemnari videmus, certumque est, non posse illas gentes ac regna stare, in quibus flagitia haud puniantur: (vt bene dictum sit à Iurisconsulto, expedire Reipub. ne delicta remaneant impunita) sic etiam videmus, exiguam reis huiusmodi lucis esse vsuram, ac rarissimos ad senectutem peruenire. Cumque filij soleant imitari domestica exempla suorum parentum, & maximè si inulta sint, vix est, vt illi non incidant in pœnas impositas reis à publica, & vniuersali constitutione, & maximè, cum sciamus ita comparatum naturam, vt magis augeantur in dies, aliosque subinde, atque alios lædant ea flagitia, quæ non coercentur, donec sit necesse tolli de medio nocetes, neque posse amplius tot, ac tanta mala tolerari. quod nisi fiat, sine dubio deletur gens, ac regnum. Quam obrem bene, cum tres sint species gubernationis, prima optimatum, secunda populi, tertia vnius: Aristoteles, cum prolixè, plurimis allatis exemplis, & euentis harum gubernationum, toto libro 5. & sexto disputasset de duabus primis, approbas eas concidere ob vitia, denique sic illa verba pronunciauit: Dissoluuntur autem maximè & Resp. & optimatum gubernationes propter transgressionem iustitiæ in ipsis factam. Huius autem ori-

80

Arist. pol. li. 5. ca. 7. go est, non bene temperatam simul esse, ac permixtam in Repub. quidem popularem gubernationem, & paucorum, in optimatibus verò istam simul, ac virtutem. Hæc ille: attribuens ruinationem gentium, quæ vel à populo, vel ab optimatibus reguntur, quod iustitiæ ratio non habeatur. Rursus idem, tractans de tertia Regiæ gubernationis specie, dixit illa: Ut igitur ferè dictum est, eadem principia mutationum sunt existimanda & in Repub. & in vnius gubernatione: per contumeliam enim & per metum, & per contemptum insurgunt plerique subiectorum aduersus dominantes. iniuriæ verò maximè per contumeliam nonnunquam, & per ablationem rerum fiunt. Et mox, alio capite ostensurus, cur exiguo tempore gentes, ac regna durent, inquit: Atqui omnium gubernationum breuissimè durare solent paucorum potentia, & Tyrannis. Sic Aristoteles probè sciens, & asserens passim duas hæc gubernationum species esse omnium deterrimas, iccirco breuissimè durare decernit. Regis enim, populi totius, & optimatum gubernationes non proprium bonum, sed commune respiciunt: contra Tyranni, & paucorum. Nullum verò magis commune bonum, quàm Deus, & virtus ex omnium sapientum, gentiumque consensu stabilita. Iccirco idem statuit, ex optimis hominibus esse optimam ciuitatem: illos autem, cunctis virtutibus excultos, rectè loqui, & rectè sentire de Deo, atque in eius contemplatione iugiter versari. Atque ita concludit Ethicorum libros, vt hominem rectis moribus ornatum, prouidentia, iustitia, fortitudine, temperantiaque præditum perducatur ad diuina contemplanda. Cùm verò ex hominibus domus consentur, in Oeconomi-

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. II. 191
 cis ita concludit: Manifestè præcipit poeta (Homerus) virum & vxorem in his, quæ improba, & impudica sunt, sibi inuicem consentire nequaquam debere. In his, quæ, cùm maximè fieri potest, pudica sunt, & iusta, concorditer sibi inuicem inferuire. studentes primùm quidem curam omnem parentibus exhibere, vir quidem vxoris parentibus, non minus, quàm propriis; vxor autem viri; deinde filiorum, & amicorum, & rerum, domusque totius, tamquam communis curam habeant, se ipsos studio, & diligentia superare certantes, & quisque plurimorum bonorum sit auctor, & causa, meliorque existat & iustior deposita quidem superbia, industria verò suscepta cum benignitate, & mansuetudinè gubernantes, vt, cùm ad senectam peruenerint, deposito administrationis onere, & concupiscentiis liberati, possint sibi ipsis inter se, ac filiis suis rationem reddere, vter eorum magis profecerit in familiæ gubernatione, ac statim scire, aut per fortunam malum, aut per virtutem bonum. In quibus qui superauerit, maximum præmium à Diis consequitur, vt Pindarus inquit. dulce enim sibi cor, & spes mortalium, dulcem alit voluptatem: secundum verò à filijs in senectute feliciter educari. Quapropter & priuatim, & publicè decet eum, qui vitam gerit, ad omnes Deos, hominesque respicere, multumque ad vxorem, & filios, & parentes. His terminat Aristoteles Oeconomica. Et, quoniam ciuitates, populi que constantur è domibus aliquo modo coniunctis, è populis gentes, ac Regna: Videamus quo modo concludat ille Politica: quorum, cum libros octo scripserit, ac primis sex ostendat;

dat, ex quibus ciuitates constent, varias Respubl. inter se comparet, species triū gubernationum, differentiasq; illarum recenseat, causas, ob quas corruant, aut stent, explicet. Septimò apertissimè docet, eam gentium, Regnorumq; gubernationem fore felicissimam, quæ prudentiæ, iustitiæ, fortitudini, temperantiæque innitantur. Sic enim capite primo. Supponatur nobis, quod vita optima, & priuatim, vnicuique & publicè ciuibus est cum virtute, in tantum externis facultibus adiuncta, vt actiones probas efficere possit. Et paulo antè: Felicitatis tantum vnicuique contigit, quantum virtutis, atque prudentiæ, & quantum secundum has operatur, confessum nobis existat teste Deo fretis dicente, felicem esse atque beatum non per aliquod externorum, sed per se ipsum, quia talis est secundum naturam. Hæc ille: volens, esse illam gentem felicem, regnumque, cui finis est virtus & contemplatio Dei. Nam Deus est felix per suimet ipsius contemplationem, idque secundum naturam, per se ipsum, non per aliquod externorum. Et, quando Deus semetipsum contemplans, operatur in mundo omnia, iccirco per hanc contemplationem, statuit idem, debere omnia regi in gente, ac regno, quibus fit felicitas futura. Sic enim scribit cap. 3. Vix enim Deus benè se haberet, & mundus totus, quibus non sunt actiones externæ, præter proprias ipsorum. Quod igitur necessarium sit, eandem esse vitam optimam (optimam vocat, in virtutum cultu, & Dei contemplatione positam) priuatim vnicuique hominum, & publicè ciuitatibus, & hominibus manifestum est. Hæc ille: volens quilibet hominem, populum, gentem, Regnumque proponere sibi imitandum Deum, qui per suimet-

meti-

metipsum contemplationem operatur. Iccirco iubet septimo, & octauo libro, pueros institui maximè in diuinorum recto cultu, ac primas omnium Sacerdotibus dari, templis, religioni, ac responsis Deorum: vt supra explicauimus. Sic igitur Aristoteles, gentes, ac regna cadere ob vitia, plurimis euentis demonstrat, stare autem propter virtutes, & Deum cognitum, & amatū: & in hoc concludit libros Ethicorum, Oeconomicorum, Politicorum. Sic Physica in primo motore, Metaphysica in eodem Deo ab intelligentiis mouentibus amato, & cognito, quod scilicet omnium rerum causæ, siue incrementa, siue statum, seu deniq; interitum earum consideremus, ad DEVM; Dei que coniunctionem cum illis referantur, ac pro modo huius sit modus illarum. Ex quo, inquit in Politicis idem; *Lib. 3. c. 6.* manifestum est, de virtute curam habendam esse ei, quæ reuera ciuitas sit nominanda, non vocabulo tantum. Ex quo patet, quod ciuitas nõ est communicatio loci, & non lædendi inuicem se ipsos, & commercij gratia, sed ista quidem, vt adsint, necessarium est, si quidem futura sit ciuitas, nec tamen, si ista adsint omnia, ciuitas adhuc erit. at benè viuendi societas, ex domibus, & familijs vitæ perfectæ gratia, & per se sufficientis est. Et mox: Benè igitur agendi gratia ponendum est, esse ciuilem societatem, non autem gratia simul viuendi. quapropter, quicumque plus conferunt ad huiusmodi societatem, his plus iuris competit in ciuitate, quàm his, qui libertate ac genere pares sunt, vel maiores, sed ciuili virtute sunt impares; & quàm ijs, qui diuitijs superant, & virtute superantur. Hæc ille: Quocirca cœtus ille, qui in terris maximè confert mortali-

N

libus

libus ad cognoscendum Deum, & amandum, is plurimum iuris habet inter mortales, ac Pontifex ille, qui non potest errare in stabilienda, & imperanda, quæ credatur, agnoscatur, ameturque veritate virtutum, & diuinorum, is plurimum iuris inter vniuersos mortales, & in illo ipso coetu habebit, ex conclusione Aristotelis, deducta non modò ab ipsa ratione, sed à plurimis experimentis, atque euentis, quæ recenset illo toto lib. 5. & 6. ostendens, in qualibet trium gubernationum specie, gentes, ac regna concidisse à temporalibus bonis, ob vitia, quæ accidere etià quotidie cognoscimus euentis hominũ quorumlibet, qui publicis iudiciis mulstantur vita, libertate, honore, opibus, aut omni, aut aliqua ex parte.

Experimentis intimis, quæ nemo non percipit in semetipso, singulis momentis benè aut malè operans, concluditur, non esse felicitatem temporalem inter malos, sed inter eos tantum, qui cum Deo sunt coniuncti.

CAP. XIV.

Felicitas temporalium posita est in vsurecto, ac, licet aliquis ea possideat, nisi tamen rectè vtatur illis, pariunt infelicitatem dominis, & ipsa rediguntur ad nihilum. nam felicitas nihil est aliud, quàm perfecta actio, vt supra dicebamus. perficitur autem quodlibet conuenienti bono, quod naturaliter appetit, & in quo quiescit habitus. actionis enim perfectio collocatur in quiete, per quam fit, vt non interturbetur ab vlla re extrinsecus adueniente, quo minus delectetur operando in re concupita. Quantum

tum verò quietis huius abest, ac delectationis, tantum similiter abest felicitatis; cum sit hac parte imperfecta: ita, vt asserunt Theologi, summam beatitudinem contemplatione apprehendi, perfici autem fruitione. Nisi quis igitur fructum capiat è bonis temporalibus, sibi quæ, & illis conuenientem, felix non erit, & quodammodo semetipsum simul, & illa discerpit. Ob id peccans aliqua in re protinus conscientia sceleris puniatur, & infelix hac parte euadit, variis modis excruciat. Optimè verò hanc totam rem Peripateticus explicauit his verbis: Vtrum erga se ipsum amicitia sit, nec ne, in præsentia omitemus. *Li. 9. Eth. cap. 4.* videtur autem eatenus esse amicitia, quatenus adsunt duo, vel plura ex iis, quæ diximus: (nempe, vt benè velit, benefaciat, sibi quæ concors sit) & quia excessus amicitia similis est ei, quæ erga seipsum est. At antedicta videntur inesse etià plebisque, quamuis prauis sint. numquid autem, quatenus sibi placent, probos se esse existimant, eatenus participes eorum sunt? Nam ex iis, qui vehementer sunt prauis, & facinorosi nemini hæc insunt. quin ne videntur quidem. ferè autem neque prauis, dissentiant enim inter se, dum alia cupiunt, alia volunt, vt incontinentes, qui loco eorũ, quæ sibi bona esse videntur, iucunda quidem eligunt, sed noxia, alij autem, ob ignauiam, & segnitiam, ab agendis iis desistunt, quæ sibi esse optima existimant: at, qui multa, & grauius scelera perpetrarunt, & ob prauitatem odio habentur, & vitam fugiunt, seque ipsos interficiunt; ac quærunto quidem improbi huiusmodi alios, quibus cum diem traducant, & se ipsos fugiunt, propterea quod, quando secum sunt, multorum & grauius scelerum recordantur, atque alia huiusmodi sperant,

rant, quorum, quando versantur cum aliis, obliuiscuntur. cumque nihil in se amabile habeant, amicè erga se ipsos nullo modo afficiuntur. neque igitur collatantur, neque condolent huiusmodi homines secum. seditione enim animus eorum agitur; pars enim vna ob prauitatem dolet, & aliquibus abstinet; altera letatur, & quasi diuellentes illa huc, hæc illuc trahit, & licet fieri nequeat, vt simul doleat, & lætetur quispiam, sed paulo post tamen dolet, qui lætatur est, nolletque ea sibi iucunda extitisse. poenitentia enim pleni sunt prauis; prauus itaque, cum nihil in se habeat amabile, neque erga se ipsum amicè esse affectus videtur. quod si ita se habere valde miserum est, enixè fugienda prauitas est, dandaque opera vnicuique, vt probus euadat. Sic enim fiet, vt & erga se ipsum amicè esse affectus, & aliorum esse amicus possit. Hæc ille: Atqui, quæ admodum quilibet est erga se ipsum, sic est erga alios, & quæuis alia: ob id, vbi gentes, ac regna huiusmodi hominibus abundant; necesse est, cuncta dissipari. Nam factionibus, dissensionibus, seditionibus omnia perturbantur, miscentur, euertuntur. Sic contigit, vbi Romani à recta morum norma deflexerunt post Carthaginem dirutam, Græciamque captam, tum Gracchorum dissidio, deinde Marij, & Syllæ, mox Cæsaris, & Pompeij: inde triumuirum contra Brutum, & Cassium, deinde contra se ipsos: ita, vt Republ. extincta, ac libertate sublata, vnus omnia ceperit Romani sanguinis; postea, defuncto Nerone, Italici; denique post obitum Neronis, Barbarici sanguinis, quibus omnia versantibus ærumnæ, calamitates passim cuncta Italiæ loca, populosque prostrabant, ac dilaniabant: vt lætè

pro-

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. II. 197
prosecuti sumus libris de antiquo, & nouo Italiæ statu.

Ruinæ verò omnes ad tria capita rediguntur. ob nimiam namque appetitionem lucri, honoris, voluptatumque, vel eorum, qui turbant; vel eorum, aduersus quos turbæ, & bella mouentur, nasci solent. Nam triplex hic finis est humanis actionibus præstitutus. Quod si quis horum iacturam facere non curaret, ob bonum commune gentis, ac Regni sui, vel totius humani generis, vt faciunt amici Dei, & sapientes, & ipsi maiora nanciscerentur, neque gentes, ac regna ruerent, vt appareat illud verum, quod à Salomone dictum *Sap. 6. d.* toties repetimus, Multitudo sapientum sanitas est orbis terrarum.

Ad has autem ruinas quomodo deueniatur, explicat appositè Philosophus, duo principia referens, his verbis: Maxime cauendum ab eo, quod paulatim repit. latet enim corruptio, quia non *Polit. li. 1. cap. 8.* tanta simul fit; decipiturque mens ab illis, vt sophistica illa ratio, Si vnumquodque pusillum, & omnia. hoc verò est partim verum, partim falsum. totum enim, & omnia non pusillum, sed compositum ex pusillis. vera igitur custodia aduersus hoc principium est opponenda. Deinde, non confidere his, quæ figuntur quodammodo, & adumbrantur propter populū: reprobatur enim ex ipsis operibus. Qualia verò dicamus rerum publicarum signimenta, supra est ostensum. Intueri licet, quasdam Respublicas durare non solum ex optimatibus, verum etiam ex paucorum potentibus, non quia per se ipsæ stabiles sint, sed quia hi, qui gubernant, rectè se gerunt tam erga eos, qui sunt extra Rempub. quam erga eos, qui in Rei pub. gubernatione versantur, erga eos quidem, qui non

N 3

par-

198 DE RVIN. GENT. ET REGN.
participes sunt gubernationis, non afficiendo ipsos iniuriis, ac præstantiores ipsorum ad participationem Reipubl. recipiendo, cupidosque honoris non deprimendo, neque multitudinem suis commodis fraudando, erga illos autem, qui socij in gubernanda Republica sunt, humanè inuicem, ac populariter se gerendo. Hæc Aristoteles.

Sic igitur, non fucata, sed genuina, ac vera virtute, quæ nihil, vel minimum vitij permittat, & conseruatur gentes, ac regna, ne ruant: ruuntque primùm contemptu minorum, dein simulatione. Ac, sicut quilibet in semetipso dissiidia agitatur, & vexatur, cum rationi appetitus haud consentit; sic tota vniuersitas, quæ est singulis huiusmodi conflatur; qui quoties superant, vt maius sit vitium, quàm virtus, deletur gens, & opprimitur ab alia, quæ minoribus aliquando vitis est obnoxia. Diximus autem supra, bonitatis totius mensuram sumi ab eo, qui fit sapiens, Dei que amicus, ac proinde huiusmodi, in quo religio cuncta ordinet, ac referat ad Deum contemplandum, & fruendum. E quibus patet, malos non modò extrinsecus illatis per alios poenis affici quoad bona temporalia, sed intestinis etiam protinus affligi, atque in primis vnumquemque; & quando ex vnoquoque vniuersitas gentium, regnorumque constat, deinde vniuersitates totas domesticis discordijs labefactari, & euertere: Id verò nascitur à disunctione nostræ mentis à Deo, qui peruadit intimè singula, quique continet, complet omnia, simulque coniungit.

Cum

Cum mali non puniuntur in terris, aut puniri non possunt ab ordinarijs iudicibus, Deus illos punit plerumque, improviso, atroci, & grauiori modo, vt appareat, temporalem felicitatem non posse cum videntibus malis commorari. quod ita esse, concluditur etiam de sententia historicorum.

C A P. X V.

PVNITVR itaque malus simul, atque admittit aliquod crimen intimo quodam supplicio doloris occulti: punitur eodem modo vniuersitas tota, quia discordiis intestinis agitatur, vbi erratis non occurritur, neque cauetur, ne fiant, aut contemnitur eorum curatio. ex quo fit, vt paulatim malum serpens, & excrescens totum corpus gentis interimat; maximè verò, vbi simulatione operitur scelus. est enim veluti latens vlcus, intimeque adnatum, & corrodens, ac, nisi perfecti opem ferant, qui superent virtutibus hæc vitia, tandemque exterminent, sine dubio corruit huiusmodi gens, ac regnum. Quid igitur, si quis sit bonus in ista gente, aut regno, & opprimatur, inultus ne remanebit? Quid item, si in maxima gente, ac regno sit coetus aliquis paucorum iustus, ac vexetur à flagitiosis, numquid isti impune abibunt? igitur elucescit admirabilissimè, & illustrissimè simul diuina prouidentia, & iustitia. Non enim solummodò mali pugnant inter se, mutuisque se se bellis, ac seditionibus dilaniant: sed DEVS inuisitato modo interdum plectit, tum singulos, tum vniuersos, atque eripit ex omni ærumna bonos, & innocentes. pleni sunt libri huiusmodi euentuum.

Gen. 4. e Necatus est Abel à fratre, ille laudibus æternis effertur, hic viuens adhuc punitur timore perpetuo concussus, atque exagitatus, nullibi consistens, donec & ipse interfectus est, vt perhibent, à Lamech, ac nepote suo. progenies verò ipsius tota est aquis diluuij generalis exterminata, ac deleta. Contra verò contigit liberis Seth; ex illo enim prognatus Noe, perduxit ad nos progeniem suam, viuitque adhuc ex illa Enoch, & Elias translari in Paradisum quendam nobis ignotum.

Gen. 5. d Mathusalem similiter, ab eodem progenitus, omnium diutissimè vixit inter mortales annis 969, quàm mirabiliter autem seruatus Noe? Huius imprecatio prosequitur adhuc poenis posteritatem

Gen. 9. d Cham mali, complectitur autem bonis eiusdem supplicatio prognatos à Sem, & Iaphet. Ab illo namque ortus Abrahamus, quot, & quanta bonorum temporalium transmisit ad suos? Ab Ismaele enim filio ipsius Saraceni exorti, Agareni, & Arabes; ab Isaac Christus, Christianorum, omniumque rerum Princeps, ac Dominus. Ipse verò Abraham, cum Saram coniugem suam sibi raptam videret, cognouit adesse adiutorem Deum, qui Pharaonem ob huiusmodi perpetratum scelus ita multauit, vt nulla in Aegypto foemina conciperet, donec admonitus ille in somnis Abrahamo vxorem reddidit, ac plurimis eum donis amplificauit. Idem que contigit Isaaco, cum Rex Abimelech abstulit illi Rebeckâ. Iam, quid dicemus de Iacobo, quoties eum Deus protexit à Laban socero, ab Esau fratre, à Palæstinis? Quid de Iosepho, qui venditus à fratribus per summum scelus, deinde etiam coniectus in carcerem, maiori calumniantium flagitio, perductus est diuino, admirabilique consilio ad summum digni-

dignitatis fastigium, vt non modo fratribus, sed cunctis Aegyptijs etiam secundo post Pharaonem loco Imperaret? Notissima porro sunt, quibus Aegyptum Deus, quot, & quantis incolas, terram, flumina, aerem, cunctaque illius cladi- bus affixerit, ac foedarit? admirandis autem modis, & numquam ex omni æuo auditis seruauit Hebræos, Moysè duce. Sed nimis in re clarissima prolixi sumus. Nihil aliud enim sonant eloquia diuina, quàm, scelestis esse fugacem quandam temporalium bonorum felicitatem, ac ne felicitatem quidem, vt cautè loquitur sapius in libris de ciuitate Dei S. Augustinus, qui, licet malis attribuat bonorum temporalium copiam, negat ille tamen felicitatem. Bonis autè nunquam nõ in ipsis terris promittitur, atque exhibetur auxilium diuinum, vt supra retulimus. Verùm, dicit aliquis, ista quidem contigere Hebræis, non aliis etiam. Atque non illis modò, sed his præterea sapius euenerè. Numquid enim non omnium Deus?

Audiamus aliqua exempla, ac Ciceronem loquentem, hic igitur ita scribit: Cum duo quidam Arcades familiares iter vnâ facerent, & Megaram venissent, alterum ad cauponem diuertisse, ad hospitem alterum, qui, vt cœnati quiescerent, concubia nocte visum esse in somnis ei, qui erat in hospitio, illum alterum orare, vt subueniret, quia sibi à caupone interitus pararetur. eum primo perterritum somnio surrexisse, deinde, cum se collegisset, idque visum pro nihilo habendum esse duxisset, recubuisse. tum ei dormienti eundem illum visum esse rogare, vt, quoniam sibi viuo non subuenisset, mortem suam ne inultam esse pateretur: se interfectum in plaustrum

à caupone esse coniectum, & supra stercus iniectum: petere, vt manè ad portam adesset, priusquam plaustrum ex oppido exiret: hoc verò somnio eum commotum manè subulco præsto ad portam fuisse, quæsisse ex eo, quid esset in plauastro: illum perterritum fugisse, mortuum erutum esse, cauponem re patefacta pœnas dedisse. Hæc Cicero.

Lib. 8.

At Gregorius Nyssenus libris de Philosophia, cum de prouidentia sermonem facit: Peccatorum, inquit, sequens supplicium, magis autem scelerum detectio, cum nullus quandoque adfit, qui redarguere possit, ac fuerit opus, in apertum prodit. qualium sanè historiarum pleni sunt libri, tum Hebræorum, tum Gentilium. talis enim est in scriptura nostræ Susannæ afflictio, in his autem, quæ apud gentiles comperiuntur, Ibyci poetæ interitus. Nam, cum necaretur hic à quibusdam, neque haberet vllum vel adiutorem, vel insidiarum testem, grues fortè superuolantes intuitus, exclamauit: O Grues vindicate meam necem. Cum verò ciuitas Corinthiorum latrones perquireret, neque posset comperire, congregato in theatrum populo, ac plebe confidente, contigit, vt grues superuolarent, quas intuiti homicidæ, irridentes, dixerunt: En vltiores Ibyci. Audiit hoc eorum quidam, qui propè assidebant, ac Principi annunciauit, illique comprehensi homicidium confessi sunt. Plurimorum porrò id genus multitudo in veterum libris est descripta: quæ si quis congregare vellet, hunc sermonem in magnitudinem prorsus infinitam protenderet. Si verò non omnibus, qui peccant, idem redargutionis, aut manifestationis modus contingit, sed aliqui effugere videntur, nemo prop-

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. II. 203
propterea prouidentiam neget. Hucusque Nyssenus.

Bessus, inquit Plutarchus libris de sera numinis vindicta, cum patrem suum necasset, diuque id scelus clam fuisset, cum post aliquod tempus ad hospites quosdam coenatum isset, nidum quendam hirundinum hasta incussa deiecit, pullosque interfecit. cumque ij, qui aderant, quærent, vt fieri solet, quam de causa impulsus, rem tam insolentem egisset, respondit: Non, inquit, auditis, hirundines falsò de me vociferari, & testari, me patris mei esse interfectorem? Mirati qui intererant, hunc sermonem ad Regem detulerunt, reque certis indicijs comperta, pœnas luit Bessus. Hactenus Plutarchus, qui multa huiusmodi narrat. Atque, vt ait Nyssenus, raliū rerum pleni sunt libri historici, nam plerumque ex ijs discimus, calamitatum causas referri in peccata. Hinc Cicero iure dixit, Historia est testis temporum, lux veritatis, vitæ memoria, magistra vitæ, nuncia vetustatis. Quid est enim Magistra vitæ? Annon, quia per eam cognoscimus in hac ipsa, quam viuimus vita, plerumque exeri aduersus impios, & iniquos diuinæ vltionis gladium? vt scilicet hinc discamus, quomodo sit nobis viuendum. Quocirca passim testantur historici, à superis puniri scelera in terris ad huc viuentium. Sic namq; Herodotus in Melpomene: Ad finem existunt, ait, acres valde, & inuidiosæ vltiones Deorū in homines. Idem repetit in Vrania referens exempla innumera. Eodē modo Thucydides inducit libro primo ita loquentes Corinthios, qui Lacedæmonios hortabantur ad bellum: Decet cum multis de causis fidenter vos ire ad bellum, tum Dei respõso, qui se quoq;

adiu-

adiutorem fore pollicetur, adiutrice etiã reliqua Græcia partim ob metum, partim ob vtilitatem, Neq; ideo fœdera priores rumpetis, quia Deus ipse, qui nos iubet bellare, censet illos violasse, sed auxilium fœderibus ruptis potius feretis. Xenophon autem Pædiæ libro primo tradit, cæciles iis esse placabiles, qui in rebus secundis ipsos coluerunt. Cyrumque libro octauo inducit loquentem cum filiis, & monentem, ne quid sceleris admittant, quod superi in malos adhuc viuentes, vindictam soleant exercere. Et libro tertio de Cyri minoris expeditione, asserit, in primis periuros à Deo castigari, & propter innocentiam solere ipsum ex abiectissimo statu extollere in altum bonos, atque ex altissimo in humilem deprimere impios: & sexto affirmat, Deum vindicem esse in terris arrogantia, & superbia. Similiter Diodorus Siculus refert Nicolai Syracusanum hæc dicentem: Populus quidem Atheniensis temeritatis, socordiaque suæ dignum utique supplicium tulisse videtur à Diis im mortalibus primum, deinde à nobis, quos nefaria iniuria læserant. Numen profectò per se potens, atque paratum stat intenta in eos ira, qui violato gentium iure, bellis iniustis diuina, humanaque confundere omnia pergunt, qui que summet ipsi opes, & fastigia rerum humanarum ferre nesciunt, eorum plerumque audaciam, verecundiamque inopiniis calamitatibus, extremisque malis vel obruunt Dijs, vel coercent. Hæc ille. Similia plurima colligi possent ex aliis historicis, qui, probè euenta singulorum perpendentes, coguntur in diuinas causas à meritis horum, demeritisve sumptas, ea referre.

Iam, quis recensere hæc omnia possit, quæ aduerfus

uersus impios, & sacrilegos ab iisdem referuntur? Sunt enim multo illustriora, & grauiora? Et, licet aliqui falsã numina colerent, cum tamen crederent ea vera, peccatumque sit in voluntate, vbi statuerit aliquid perpetrare contra id, quod credit, peccabant illi, nimirum sic affecti, vt admitti essent crimen, etiam si vera forent ea numina, quæ colebant, quando etiam cuncti, præter alia, respicerent supremam quandam diuinitatem cui subiicerentur quæcunque essent, siue supera, siue humana. Ob id igitur Deus permittebat, admirabilia plurima consequi in illos, qui scelus aliquod impietatis admisisent. Colligit ea proprio capite Valerius Maximus, non est opus huc transferre.

Ad summam; cognoscimus, prauos in terris à Deo sæpius speciatim puniri, quod eis iniustæ clades, improuise, subitæ & grauiores, quam bonis, eueniant; omnium verò grauissimæ, impiis, quod historiarum cunctæ testificantur, contingunt, quod scilicet temporalia bona à virtutibus, & in primis à religione pendeant; & conferuntur.

Cum boni haud perducuntur ad temporalium felicitatem modis ordinarijs, atque vsitatis, Deus solet eos promouere extraordinarijs, atque inuisitatis: quod probatur assertione historicorum, communi omnium sensu, maximi Philosophi, & Imperatoris.

C A P. XVI.

ET quemadmodum pœnæ longè maiores, diuinitus existunt in facinorosos, ita bonis admirabilia quædam solent accidere, propter

pter quæ liberantur ab imminente aliquo periculo, aut modis ordinariis deficientibus, hominibusque per extraordinarios à Deo ad aliquam felicitatem perducuntur. Bonus verò dicitur à nobis respectu alterius, non ita boni cunctis examinatis, quæ faciant ad præsentem causam, Deique iustitiam, vt Cæsar respectu Pompeij videri posset, quod ille clemens esset, ac parem sibi in repub. pateretur, hic cum suis omnibus crudelior foret, ac neq; parem sibi vllum vellet, vt tum Plutarchus in vita illorum, tum Cicero ipse multis in locis testatur, quamuis Cæsaris inimicus. Quamobrem bonus Cæsar, Pompeio comparatus, sed tamen reuera ambo mali, quibus vteretur Deus, ait Plutarchus, tanquam carnificibus aduersus malos, vt se se inuicem consumerent, quasi lupos hyenæ. Et quidem nos supra attulimus exempla iumpta è diuinis litteris eorum, qui diuinitus erepti sunt è magnis periculis, & collocati in aliquo felicitatis gradu, depressis, aut castigatis ijs, à quibus impetebantur. Hic verò agemus tantùm de reliquis, quorum mentio nulla habetur in sacris libris, & sunt euecti à Deo ad aliquam temporalium bonorum partem, propter aliqua merita ipsorum. Nam, si, inquit Cicero, omnibus hominibus qui vbique sunt, quacumque in ora, ac parte terrarum ab huiusce terræ, quam nos incolimus, continuatione distantium Deos consulere censemus, ob eas causas, quas ante diximus, his quoq; hominibus consulunt, qui quasi magnam quandam insulam incolunt, quam nos orbem terræ vocamus, etiam illis consulunt, qui partes eius insulæ tenent, Europam, Asiam, Africam, ergo, & earum partes diligunt, vt Romanam, Athenas, Spartam, Rhodum, & earum vrbium

Lib. 2. de
nat. Deor.
1. ratio.

bium separatim ab vniuersis singulos diligunt, Pyrrhi bello Curium, Fabricium, Coruncamiũ; primobello Punico Calatinum, Duillium, Metellum, Latatium; secundo Maximum, Marcel- lum, Africanum; post hos, Paulum, Gracchum, Catonem; patrumque memoria, Scipionem, Læ- lium, multosque præterea, & nostra Ciuitas, & Græcia tulit singulares viros, quorum neminem, nisi iuuante Deo, talem fuisse, credendum est. quæ ratio Poetas, maximeq; Homerum, impulit, vt Principibus Heroum, Vlyxi, Diomedii, Agamem noni, Achilli, certos Deos discriminum, & periculorum comites adiungerent. Hæc ille: Qui rursus eodem libro scriptum reliquit: Nemo vir magnus sine aliquo afflatu diuino vquam fuit. Ita Cicero: Excellentes non sola probitate, sed etiam prudentia viros à Deo & datos hominibus, & amplificatos aliqua felicitate decernens. Verùm nos, quæ singulorũ videntur esse, persequamur. Nota est historia Virginis illius Vestalis, quæ, falso in simulata, quod pudicitiam violasset, ad innocentiam suo miraculo comprobanda cribro hausit, & gestauit aquam.

Quis hic ignorat, quæ de Socratis genio scripta sunt, vt ille ab hoc sæpius fuerit ab impendentibus malis liberatus? Haud disputo hic, bonusne, an malus fuerit genius. Nam & homine malo vti Deus ad bonum potest. Nota est historia Simonidis: nota huiusmodi multorum.

Antiqui certè, cum viderent innumera contingere, ad infelicitatem, felicitatemque facientia, præter efficientiam nostram, fortunæ, & casui solebant illa adscribere. Nam fortuna dicitur causa eorum, quæ contingunt in alijs. Sed, quando hæc causa est per accidens, (quod enim contingit, non

non oritur ab actione humana, vt humana est, ac procedens ab electione, & scientia, alioquin semper, aut plerumque contingeret hominibus, vel aliis rebus efficientibus, atque ob eandem rationem ab alia causa, quæ sit in hominis potestate) iccirco Philosophi iure hanc causam per accidens, siue per aliud, reuocarunt ad causam, quæ per se est causa euentus fortunati, ac fortuiti. Omne namque, quod est per aliud, non per se necessariò, vt apparet, reduci debet ad illud, per quod est. Atque hæc est causa. Ac iure Aristoteles dixit, hanc causam vel esse naturam, vel intellectum. Et, quando intellectus omnis dependet vnà cum natura à Deo, qui est primus intellectus, secunda namque à primis, non prima à secundis pendet, vt benè idem scripsit, ob id Deus est causa huiusmodi felicitatis. hinc ille; Casus, ac fortuna causæ sunt eorum, quorum aut intellectus causa sit, aut natura, cum secundùm accidens causa aliqua sit horum ipsorum. nihil autem secundùm accidens est prius ijs, quæ per se sunt. manifestum est, quod neque causa per accidens prior est ea, quæ est per se. posterior itaque casus est, atque fortuna, & intellectus, & natura. quare, si quàm maximè cæli causa est casus, necesse est, prius intellectum, & naturam esse, & actionum multarum, & huius vniversi causam. Hæc Aristoteles. Rurfus, idem, vt supra attulimus, aiebat, à sapientibus prouideri in contemplatione hanc causam, dum mouentur ad agendum id, ex quo sequitur felicitas, atque hos plerumque esse felices. Atque hoc est, quod Cicero asserbat, nullum virum esse sine afflatu diuino magnum. Diximus, Noe, Abrahamum, Isaacum, Iacobum, Iosephum, Moysem, liberatos esse è magnis periculis. Eisdem libro sequen-

*Phys. li. 2.
text. 6.
Meta. lib.
12. sex. 38.*

sequenti à Deo cognoscamus afflatu eiusdem perductos ad magnam felicitatem: ac, veluti capite superiori aperuimus, malos mirabili quodam modo punitos à Deo, cum non puniuntur, aut puniri non possunt ordinarijs hominum modis, hic explicemus, bonos remunerari in terra. à *Poni in* Deo, similiter admirabili quadam via, cum non *terris unis* remunerantur, neque prouehuntur ad felicitatem. à *scie. à* tem bonorum temporalium ab hominibus. *Deo mira-*

Extant duo libri à Plutarcho confecti de fortuna, & virtute Romanorum, & Alexandri, qui *bili viare-* bus apertissimum facit, hos ad tantam bonorum *manera-* temporalium felicitatem peruenisse virtutibus *tur.* fultos, atque adiuuante ipsos fortuna, siue ipso Deo, qui supplebat ope sua, modisque insolitis, quod virtuti deerat hominum culpa, ac modis vfratis.

Extat alter eiusdem libellus, de fortuna, ac virtute, quo in vniversum palam facit fortunam virtuti adesse, vt hominem felicem faciat, alioquin infelicissimum facere, attollens ad aliquod altissimum fastigium, ex quo præcipites agat malos, modis, vt dicebamus, inusitatis. Id probat ipse multis exemplis, & argumentis, quæ nolumus excubere, quod apud eum videri possint, & hic alia recensere velimus, quæ sunt ab ipso omiffa.

Sicigitur illud vetus videtur verum, si referatur ad Deum singula quæque promouentem, & quod fortunæ ascribitur prouidentem.

Virtute duce, comite fortuna.

Hinc Lyricus canit:

Fortuna sed vim promouet insitam.

Nisi insit igitur, nihil promouebit, verum dei-j
ciet.

ciet. Vt autem Deus promoueat, immittit penitens etiam virtutes; alioquin attollit, vt casu grauiori allisos cōfringat, & conterat. Sic Princeps ille apud Poetam Latinum affatur filium:

*Disce puer virtutem ex me, verosq; labores,
Fortunam ex alijs.*

Quin ipse Aristoteles, quæcumque in vniuersum faciunt ad rectum ciuitatis statum, reuocat ad fortunam, ac proinde ad ipsum Deum. Sic enim libro Politicorum septimo, cap. 12. Dicere, voti est, euenire autē, fortunæ. Hæc verò inter nullos populos magis apparent, quàm rectę religionis cultores, quos videmus ad felicitatem perducere quibusdam modis omniũ maximè inuisitatis, & singularibus, vt, quemadmodum sunt singulares in diuinæ veritatis, ac sacrorum cultu, sint etiam in rerum temporalium largitione, ac tuitione. Diximus suprâ, quomodo populus Hebræus, eorumque primi patres ab Abrahamo prognati ad bona temporalia, adeptionemque illorum in Palæstina perducti fuerint. Videamus, quibus fuerint calamitatibus liberati, & in libertatem, & rerum suarum felicitatem restituti.

2nd. c. 8.

Inter inuisitatos autem modos est ille potissimum, quo Gedeon occidit innumeros Madianitas, cum non haberet ipse nisi milites tercentum, qui copias hostium maximas fuderunt, cum de nocte clamassent, Gladius Domini, & Gladius Gedeonis; complosisque in circuitu castrorum lagenis, quibus lampades erant inclusæ, buccinis insonuissent, qua vociferatione excitari hostes, ac suspicari, Hebræorum exercitum esse longè maximum, qui circumfisteret castra, se in fugam

fugam dederunt, improviso pauore perterriti, palantesque ab Hebræis ad vias occurrentibus occisi sunt, opesque maximas, quibus ditati sunt iudæi reliquerunt.

Huic haud dissimile est euentum Sampsonis, cum toties Philistæos fudit, eorumque bona diripuit. quæ omittimus, quod nemo non sciat.

Admirabile est illud etiam, cum à Samuele Philistæi similiter interfecti sunt. Nam, cum posita essent vtrimque castra Philistæorum, & Hebræorum, & vterque populus agmina explicasset, tot, ac tanta è cælo tonitrua extiterunt aduersus illos, vt, exanimati timore, in fugam se derint, & occisi fuerint.

Sed illud in his tribus euentis, quæ post ingressum Hebræorum in Palæstinam, transitu Iordane, fuere omnibus mirabiliora, est obseruandum, non contigisse illa, nisi religionis, sacrorumque interuentu. Duobus enim primis iussit Angelus, humana specie apparens, poni carnes super petram offerendas in holocaustum Deo, quas ignis è cælo delapsus consumpsit. Similiter, cum Samuel obrulit eodem modo holocaustum, tonitrua perterrefactos Philistæos fugarunt, vt discamus scilicet à religione huiusmodi modos oriri. Sic, cum populus Hebræus ingressus est Palæstinam, præcessit arca Dei gestantibus eam Sacerdotibus, ac subsistente Iordanis cursu; ad eiusdem similiter arca circumlatione, sacerdotumque clamorem muri Hierecuntini ceciderunt, captaque est vrbs.

*Iud. c. 6.
v. 13.*

1. Reg. 7. 8.

Cum verò magna imperia, quin regna omnia concidere discamus, ex historiis, ob luxum, vitia, contempnasque virtutes, acquiri scimus illa victoriis bello partis. In his verò te-

stis est multis in locis Commentariorum Caesar ipse, fortunam plurimum valere, cuius euenta referri ad Deum diximus, sicut ipse etiam scribit. Sic enim libr. 8. Multum cum in omnibus rebus, tum in re militari fortuna potest. At primo, consueffe ait Deos immortales, quo grauius homines ex commutatione rerum doleat, quos pro scelere eorum vlciſci velint, his ſecundiores interdum res, & diuturniorem impunitatem concedere. Hæc ille: Quocirca in diuina ſcriptura, Deus vocatur exercituum Deus, ac Sabaoth, qui ijs proſit, ac victorias largiatur, vel cum veræ religionis cultores expians à delictis, permittit proſigari, ac ſubijci per aliquod tempus impiorum poteſtati, vel cum delet omninò flagitioſos, eosque, atque ipſorum bona adiudicat bonis. Sic igitur apparet, vel ordinarijs modis temporalia pendere à virtutibus, & Religione, vel cum deficiat iſti, extraordinarijs, Deo nimirum ſingula prouidente, ac diſponente.

Ex hiſtoria omnium rerum naturalium, gradibusque earum, manifeſtum ſit, bonorum temporalium felicitatem non poſſe eſſe ſine virtutibus, ac religione, ac felicitus bonus eſſe, quàm malis, eo, quo diximus, modo.

CAP. XVII.

SED enim, quid eorum, quæ generantur, & corrumpuntur, hanc veritatem non teſtatur? Videmus, earum ſex differentias ordine ſuo. In primis elementa, quæ per partes intereunt, ac gignuntur, dein mixta imperfecta, ſequitur

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. II. 213
tur perfecta inanima, poſt hæc ſunt vegetabilia, ſentientia, rationalia.

Ex his prima ſecundis, ſecunda tertijs, hæc quartis, ac deinceps alijs alia ſubijci, & ſeruire. Ex elementis componuntur vapores, nubes, gradines, imbres, niues, & quidquid eſt huiusmodi. Hinc madefacta, & foecundata tellus concipit reliquis cauſis accedentibus, lapidum, metallorumque innumeras ſpecies. Atque ita dant rebus primi generis elementa, quod eſt ſuum, ac ſubmiſtrant ſuas partes in earum naturam, corporaque transferendas, ſibi que pereunt. Hæc rursus concipiendis, & procreandis lapidibus, & metallis ad varios vsus. Atqui lapidum, metallorumque loca, certis herbarum, & arborum generibus gignendis, atque educandis proficiunt, tranſeuntque colliquefacta, & attrita in earum corpus, ac ſibi pereuntia dant ex ſe nonnullas huiusmodi, quas concipiunt, atque alunt. Cognoscimus deinde belluas paſci ex herbis, arborum fructibus, & fruticibus, has à belluis abſumi, & cõuertit in ipſorum ſubſtãtiam. Quid homo, nonne his omnibus dominatur? nonne in vsus cuncta ſuos, quin aliqua in ſui corporis naturam conuertit varijs modis? quibusnam modis, quæſo? mentis vsu, arte, prudentia. Igitur, quicumque hac pollebit, hic vniuerſitati rerum mirabiliter imperabit, ac dominabitur.

Contemplare autem, quidquid telluris non ſeruit herbis gignendis, lapidibus, mixtisve imperfectis, id eſſe totum deforme, areniſcatens, horrendum, nihil habens in ſe iucundi, & optabilis, quippe id, quod ſuperiori nature haud ſubijcitur, omni bono caret. Idem diximus de aquis, quæ neque potari poſſunt, neque vel cibus pa-

randis, vestibus abluendis, irrigandisve satis eodemmoda sunt, illæ enim, quasi pestilentes, vermes procreant, foetent, ab omnibus animantibus paulo nobilioribus fugiuntur, quod scilicet omnia, quæ menti humanæ, siue hominibus fructuosa non sint, cadant ab omni temporali bono. Idem dicimus de aere insalubri, caliginoso, crasso, sub illo namque haud degunt nisi serpentes, aut si quæ bestiarum cuncta redigunt ad vastitatem, horrorem, solitudinem. Amplius autem, nisi terra vestiatur herbis, fruticibus, arboribus; nisi mare adornetur piscibus, aer auibus frequentatur, ignis tot, ac tantis producendis seruiat, ac denique elementa sese inuicem simul non commisceant, opus erit, vt terra ab aquis vndique se creta sit, instar cineris circa centrum vndique conglobata; ac tollantur tot res, earum species, ac genera; & ne quidquam coelum circumuoluetur, cum nulli rei gignendæ quidquam conferat.

Rursus, nisi pluiæ, niues, venti, nubes, grandines, pruinæ, glacies, tempestates, aliæque huiusmodi sint ita temperata, vt herbis gignendis, fructibus, arboribusque alendis, aut lapidibus in aliquem vsum commodis efficiendis prosint. Atque ita res istæ secundi generis, nisi tertij, vel quarti ordinis rebus seruiant, ac proinde etiam quinti, & sexti, an non cuncta reuoluentur in antiquum Chaos? Nam nihil aliud erit in orbe, nisi elementorum prælia, illorumque turbulenta confusio, & perpetua quædam digladiatio. Quod si de mixtis perfectis agamus, saxis, margaritis, auro, argento, ære, ferro, stanno, plumbo, ac reliquis huiusmodi metallis, aut fossilibus, nisi sint

sint ista dispersita per terras, & aquas, vt locus non sit quarti ordinis rebus producendis, quales sunt herbæ, frutices, arbores, peribunt omnia. Fac enim, cuncta concrefcere in huiusmodi corpora, & occupare vniuersam terram, sine dubio, neque terra erit, neque res ordinis inferioris, è silicibus enim non excuduntur à calore vapores, è quibus coalescunt nubes, imbres, venti, & reliqua huiusmodi naturæ, quæ nisi sint, nihil produceretur, vniuersa interibunt viuientia in terris. Quamobrem necesse est, hæc ita distributa sint, vt ex eorum moderatis qualitatibus oriantur herbæ quædam, frutices, & arbores, quæ gaudent vicinitate huiusmodi fossilis alicuius, aut lapidis, & aliæ, quæ pascendis animantibus, aut iuuandis hominibus sunt vtilis; verbi gratia i-llices, orni, saxifragia, semperuiuum, hyssopus, parietaria, paronichia, muscus, capparens, caprifici è saxis erumpunt, illisve adnascantur. alioquin lapides nudi quid habebunt boni?

En igitur, vt singula sint ad vsum superioris naturæ, alioquin vniuersitas rerum peribit, neque stabit ipsa quoque inferior natura, cum sit affinitas, & cognatio quædam rerum. Verum namque illud Dionysij Areopagitæ: Vltimum superioris contingi à primo inferioris ordinis. Inferiora autem sic ad vsum naturæ superioris sunt, vt suam transferant in horum substantiam, naturaliterque propendeant in hunc finem. Quæ propensio si remoueretur, non essent illa, aut omni bono, ac decore spoliarentur. Nam, quo pauciores alicuius rei sunt effectus, aut debiliores, eò deterior, tenuioris essentia, ac denique minus est illa. Debiliior verò est effectus, qui superiori naturæ minus appropinquat, minus ve seruit.

III.

Quocirca, veluti cuncta adducuntur ad nihil, nisi inferius seruiat superiori, in eius substantiam transeat, siue copuletur, aut ancilletur, inuicemque ab hoc confirmetur illud, ut efficacitate sit maiori, sic nonnulla tantæ sunt efficacitatis, ut eorum substantiæ non soleant facile transferri in substantiam proximè superiorem. Verumtamen, si quod est tale, id maximè seruit rationi, ut benè sit. Ob id homo lapidibus, quæ minimum subiiciuntur vegetabili naturæ herbarum, fruticum, arborumque, utitur ad varios usus. Ni id sit, quæ lapidum foret utilitas, quid boni haberent? Ut habeant, ab hominis ingenio fit. Adeo bona inferioris naturæ pendent à superiori.

IV.

Finge enim præterea, belluas cunctas homini non parere, neque hunc esse tanta industria, vel iudicio, ut eas valeat edomare, capere, vincere, vel illas esse tanta feritate, versutiaque, ut vitæ adducantur in hominis potestatem. Certè hic non poterit eis uti ad cibum suum, non poterit ad alios usus. Verùm cuncta ab illis proterentur, deformabuntur. Ipsæ autem sese inuicem confundent, & ubicumque fuerint, non erunt ibi, nisi infra squalentia, auia, spinis, tribulisque obsita, serpentum plena, & crudelium ferarum, quæ ad horrorem, & interitum singula perducant.

Contra autem, quæ vel ipsa mactatione, siueque absumptione seruiunt homini, mirum, quomodo magis esse, ac magis propagari, & amplificari videamus. Nam custodit homo huiusmodi animantia à feris inimicis, ut oues à lupis, leonibus; custodit ab iniurijs, nocuentisque elementorum, ut tectis greges includit, ne madefacti imbris emoriatur. Quamobrem videmus, quæ

quæcunque animantia sunt, eiusdem species fera simul, ac mansueta, ex his plura esse, quàm ex illis. Verbi gratia, sunt equi feri, ac mansueti, gallinæ, anseres, columbæ. Atqui paucissima sunt ex his fera in siluis; plurima verò sunt mansueta. Quin ipse auctor totius naturæ Deus ita instituit horum naturam, ut, quæ homini maximè seruiunt, ea maximè sint foecunda, ut columbæ, quæ singulis mensibus pariunt; gallinæ, quæ interdum singulis diebus oua edunt, ex quibus pulli excuduntur; passerres ipsi, & hirundines in domibus nidificantes, quasi hominibus ipsis quamplurimos foetus edant.

Adeo scilicet inferioris naturæ bonum pendet ab hoc, ut superiori naturæ seruiat, ac sui detrimentum faciat propter illam. Nam, cum perit aliquod huiusmodi, quoad indiuiduum, siue quoad aliquam sui partem, in reliquis maximè amplificatur, ac viuunt: Verbi gratia, quoad speciem per suas partes propagatam, sic enim perpetuatur, ac multiplicatur quoad plura indiuidua, ac plures effectus, ut apparet. Nam & indiuiduum ipsum vult interire, ut ipsius effectus, aut proles conseruetur, ac pater amat pro filio mori, quia sic magis quodammodo per eum, qui est pars ipsius, atque à semine ipsius parte procedit, viuunt, ac perpetuatur, magisque ad primam substantiam accedit, ad Deum omnium bonorum fontem, totiusque naturæ, & essentiae immortalis causam. Nam præclare Aristoteles: quoniam enim in omnibus asserimus, quod melius est, naturam semper desiderare, melius autem esse, quàm non esse, esse autem quot modis dicimus, in alijs dictum est. hoc autem in omnibus impossibile est existere, propterea quod lon-

Lib. 2. de
gen. text.

59.

gè à principio (Deo) distant, reliquo modo vniuersum compleuit Deus perennem faciens generationem. sic enim maximè cōtinuabitur ipsum esse, quia proximum est substantiæ, fieri semper generationem.

VI.

Rursus, expendamus & illud. Sunt aliqua, quæ non resoluuntur in res superioris naturæ, sed in ea, compositionemque eorum transferuntur istæ, atque hæc perfectissima sunt maximè utilia ad commune commercium, societatemque ineundam. Exempli gratia: Aurum nullo igne cōfuitur, in ipsum per causas naturales cetera metalla longitudine temporis conuertuntur, ipsum verò in nulla. Quis est igitur vsus eius, nisi ad medicinas, nisi ad commercia, quibus vniuersum genus humanum colligatur, mutuaque consuetudine vititur ad amorem ingenerandum, veri bonique appetitionem. Idem dicimus de Carbunculo, cui nihil per ignem deperit, ac detrahitur. His proximè accedunt nobiliora metalla, gême, & quidquid est huiusmodi. Quibus siq. abutuntur, iam non res vocatur in crimen, sed hominis peruersitas à ratione ad belluinam naturam desciscientis, & à gradu superiori ad inferiorem sese deiicientis.

VII.

Sic inter arbores sunt aliqua quodammodo immortales, veluti cedri, iuniperus, quin ebenū volunt igni resistere: quæ maximè testantur, se in primis nata ad hominum commoditatem, quando aliarum rerum, quæ sunt ordinis superioris, generationi, aut educationi nihil admodum profint, neque sint obnoxia corruptioni, quæ præcedit omnem generationem, neque fructus prope vllos edant. Homo tamen, sicut innumeris aliis, ita his ingeniosè vititur ad multa, vt appareat, narum,

natum, qui vniuersitati rerum dominetur ingenio suæ mentis.

Quocirca, quæcunque animantia maximè accedunt ad hominis imitandam prudentiam, ex instinctu quodam naturali, quo dignoscunt modos aliquos singulares assequendi proprii boni absque vlla ratiocinatione, hæc alijs animalibus præstant quadam quasi felicitate, & illis dominantur vel sagacitate, vel viribus, vel utroque. Id verò maximè, si seruiant humanæ disciplinæ. Exemplum sumatur à canibus, & equis. De quibus ita Plinius: Fidelissimus ante omnia homini canis, atque equus. Pugnasse aduersus latrones eam pro domino accepimus, confectumque plagis à corpore non recessisse, volucres, & feras abigentem. Ab alio in Epiro agnitum in conuentu percussorem domini, laniatu, & latratu coactum fateri scelus. Garamantum Regem canes ducenti ab exilio reduxere, præliati contra resistentes. Propter bella Colophonij, itemque Castabalenses, cohortes canum habuere: ex primæ dimicabant in acie, numquam detrectantes. Canes defendere, Cimbris cæsis, domus eorum plaustris impositas. Et mox, posteaquam recitauit admiranda exempla dilectorum ab eis dominorum, sagacitatisque, & memoriæ incredibilis, addit ita scribens: Indiam petenti Alexandro Magno, Rex Albanæ dono dederat inusitatae magnitudinis canem, cuius specie delectatus, iussit vsos, mox apros, deinde damas emitti, contemptu immobili iacente, eaque segnitie tanti corporis offensus Imperator generosi spiritus, eum interim iussit. Nunciavit hoc fama Regi. Itaque alterum mittens, addidit mandata, ne in paruis experiri vellet.

veller, sed in leone, elephantoque: duos sibi fuisse: hoc interempto præterea nullum fore. Nec distulit Alexander, leonemque fractum protinus vidit. Postea elephantum iussit induci, haud alio magis spectaculo lætatus. Horrētibus quippe per totum corpus villis, ingenti primum latratu intonuit: mox ingruit assultans, contraque belluam exurgens hinc, & illinc, artificis dimicatione, qua maximè opus esset, infestans, atque evitans, donec assidua rotatum vertigine afflixit, ad casum eius tellure concussa. Hæc de canibus. At de equis postquam retulit, equos Alexandri, & Cæsaris non admisisse dorso sessorum alios, quasi indignarentur ab ignobilioribus premi, adiicit: Scythæ quidem equitatus, & equorum gloria strepunt. Occiso denique ipsorum Regulo ex provocatione dimicante, hostem, cum victor ad spoliandum venisset, ab equo eius ictibus, morsuque confectum. Alium, detracto oculorum operimento, & cognito cum matre coitu, perisse prærupta, atque exanimatum. Et mox Philarchus refert, Centaretum è Galatis, in prælio occiso Antiocho, potitum equo eius, confēdisse ouantem, ac illum, indignatione accensum, domitis frenis, ne regi posset, præcipitem in abrupta ille, exanimatumque vna. Refert deinde exempla plurima, & admiranda ingenij equorū.

Sic igitur animantia huiusmodi amicissima, præstant eadem ingenio, cæt erisq; dominantur: quod ille nimirum sit omnium sensibilibus finis, cui magis feruiunt, eadem & reliquis antecellunt, ac potioribus bonis abundant. Nam superiori subesse, est felicius esse.

Quamobrem, quæ inimica sunt homini animantia, sunt omnium infelicissima, pluribusque

alio.

aliorum inimicitijs maximè obnoxia. Hinc serpentes hominibus infesti, sentiunt omnium maximè animantia reliqua infesta, nimirum ciconias, aquilas, vultures, miluos, ceruos, mustellas, fues, lacertas, gallinas, testudines, ichneumonones, araneas. Adeo scilicet omnia feruiunt homini, quin ipsa terra non vult recipere serpentem, si momorderit hominem, quod huic se factam quoddammodò agnoscat. vulpes, ac lupus inter se exitialiter prælia committunt, illi præterea circus accipitur, cornix, & ardeola sunt infensi, hyenæ, canes, & aliæ multæ bestiæ. Leo non audet hominem attingere, nisi fame compulsus, & quod mirum dictu sit, roganti, vt parcat, quasi audiat nobilissimas preces, cedit, ac parcat. Sic igitur imperium superioris cuncta mirabiliter excipiunt, quamuis alioquin efferatissima: ipsi etiam serpentes, ac surdæ aspides, quæ exaudiunt vocem venefici incantantis sapienter.

Sicut autem, quæcumque animantia sunt homini fida, præcellunt ingenij docilitate: sic, quæ generosiora naturaliter, etiam alioquin præstantiora. Aquila namque inter volucres, pro homine aduersus serpentes pugnans, Elephas inter quadrupedes, Delphin inter pisces quendam nobilitatis principatum tenent, & homini maximè sunt amica: Sed quando non possunt hæc ita haberi à nobis, & intra domos ali, ac doceri, vt canes, & equi, iccirco hi maximè assequuntur hominis disciplinam. Qui miranda cupit de Elephantæ, ac Delphino cognoscere, legat Aelianū, Plinium, Aristotelem, nobis hic exscribere, cuncta, nihil ad rem facere videtur.

Ad summam, cum sex rerum, quæ corruptur, ac generatur, gradus enumerauerimus, aper-

tissimi

Plin. li. 2.
cap. 63.

tissimum fit, inferiora seruire superioribus, ita, vt illa tranſeant in horum ſubſtantiam, vel his operas dent ſuas, ſuumque miniſterium; ac tunc ius eſt bene, & feliciter, cum id contingit, ita, vt homini cuncta famulentur. Nam ſinge, ſecus accidere, non obediunt homini animalia, pugnent aduerſus ipſum, nonne cuncta adducuntur ad ſquallorem? homo vitam traducere nequit abſque bobus, qui arent; iumentis, quæ ferant onera; felibus, qui mures occidant, occidetur à lupis. leonibus, apris, anguibus, omnia denique vaſtabuntur, ipſæ ſeſe belluæ conficient, dilaniabunt, omnia vepretis, ac ſenticetis horrebunt, niſi dominetur homo. Sed quam parte ſumus homines, nonne intellectu? hic quibus perficitur? Nonne virtutibus? Virtutes autem religione, vt aperuimus. Sic itaque religioni cuncta parent, atque ancillantur, ab illa pendent bona, atque felicitas. Vt mirum fit, quid venerit in mentem cuidam, dicere, dari temporalem poteſtatem inter homines, abſque ſacra, ita, vt illa ſtet ſine hac, quemadmodum ſtat anima ſenſitiua, & actus eius abſque intellectiua, neque videt, in homine non dari ſenſitiuam, & actus eius abſque intellectiua, quin vna eſt in homine anima intellectiua eminenter cõtinentes aliarum vires, eaque ſeparata perit omninò homo. Sic igitur ſenſitiuæ actus eſt omninò ab intellectiua, vt ſenſitiuam continet, quod ſi illius actus repugnet huic, iam diſſidet ſibi homo, ac recedit ab eo, quod eſt hominis in belluinam naturam degenerans; ac proinde belluina erit poteſtas, quæ non ancillatur religioni, & cui parte huic non eſt ſubiecta. Ac rectè Sanctus Gregorius Nazianzenus Eccleſiaſtica poteſtatem comparauit intellectu,

tem-

temporalem ſæcularemque vel corpori, vel huic affixis, quæ intereunt illa recedente. Nam, veluti in hoc ampliffimo mundo pendent, ac ſtant à ſuperioribus inferiora, ſic in homine, qui dicitur à Græcis paruus quidam mundus, euenire eſt neceſſe. Ac rectè etiam Sanctus Dionyſius libro de Eccleſiaſtica Hierarchia: Mos quidem, inquit, hic eſt diuinitatis ſanctiſſimus, per prima, ſecunda, & inferiora ad diuiniſſimam lucem ſuam deducere. An non videmus, elementorum naturam, quæ ſenſibus percipiuntur, primùm ad ea, quæ eis magis cognata ſunt, venire; deinde propterea per illa in alia ſua traducere vim, & actionem? Iure igitur, ac meritò omnis deſcriptionis, & quæ videtur, & quæ non videtur, principium, ac ſedes primùm ad eos, qui maximè diuinitatem imitantur, vult diuinos radios peruenire. Hæc Sanctus.

Ex his, quæ diximus, apparet, temporalia bona haud poſſe ſtare, vt bona ſint, afferant felicitatem, conſiſtantque in alicuius poteſtate abſque religione, ei que & eius Præfectis deberi primas: Et hoc probauimus diuinæ Scripturæ teſtimoniis, aſſertione Platonis, Ariſtotelis, Hippocratis, Galeni, ſapientum Aſſyriorum, Aegyptiorum, Perſarum, Romanorum, Iuriſconſultorum, omnium gentium, argumentis moraliſis, politiſis, naturaliſis, metaphyſicis, certiffimis enentis priuatis, ac publicis, quotidianis experimentis, extraordinariis vltionibus diuinitus immiſſis, ſpeciali Dei prouidentia, aſſertione hiſtoricorum, ac denique omnium rerum naturalium quodam conſenſu. Reſtat, vt idem conſignemus auctoritate Euangelij, Apoſtolorum, Sanctorum,

214 DE RVIN. GENT. ET REGN.
 storum, Doctorum, Conciliorum, Pontificum,
 Regum, Imperatorum quorumuis. Prius tamen
 idem nobis est concludendum, ex euentis singu-
 lis Hebræorum, ac demum reliquarum nationū,
 quæ regna celebriora tenuerint, totiusque Or-
 bis, vel infelicitate, vel felicitate, quæ contige-
 rit vsque ad ortum Christi, vt extremis postea
 libris, ex euentis siue prosperis, siue aduersis o-
 mnium celebrium Regnorum, quæ Christiani
 gubernarunt, idem manifestissimum fiet, &
 contraria quæque diluentes, operi
 nostro finem facia-
 mus.

FINIS LIBRI SECVNDI

DE RVL

DE RVINIS GEN-
 TIVM, ET REGNO-
 RV M

ADVERSVS IMPIOS
 POLITICOS.

LIBER TERTIVS.

*Enumerantur progressus temporalium bonorum, quas
 vnâ cum progressibus Religionis fecerunt Abraham,
 Iacob, Iosephus, Hebræus populus in Aegypto, ac de-
 nique Moyses ipse.*

C A P. I.

OMPROBANDA sunt, *A religio-*
 quæ differuimus, euentis il-*ne tempo-*
 lustrissimum populi He-*ralia bona*
 bræi, tum gentium reliqua-*depēdent.*
 rum. Igitur, cum trans Eu-
 phratem maiores Hebræo-
 rum habitarent, dispersis
 iam nationibus per vniuer-
 sam terram, Thare, Abraham, & Nachor serui-
 runt, ait ipse Deus in libro Iosue, Dijs alienis. *Cap. 24:*
 quo tempore cælestibus oraculis obtemperans
 Abraham, Mesopotamia relicta, profectus est in
 Palæstinam: memorabileque est, eosdem pro-
 gressus ab illo factos in exhibitione religionis,
 & acquisitione temporalium bonorum. Nume-

P remus

remus illos, vt res clarissimè eluceſcat.

Gen. 12. Primus igitur actus religionis, ex quo Abraham secutus est Deum vocantem, fuit, cum his altare ædificauit, primum in conualle illustri, secundum inter Bethel, & Hai. Ac tunc dixit ei Deus, Semini tuo dabo terram hanc. Cumque exorta fame, in Aegyptum venisset, occasione ablatæ coniugis, ac diuino iussu redditæ, plurimus est opibus amplificatus à Pharaone, Aegypti Rege. Atque ita altaris ædificationem diuitiæ sunt consecutæ.

Gen. 15. 6 Secundus est, cum singulari quodam ritu singulare sacrificium fecit, mactans vaccam, caprâ, & arietem triennes, turturem præterea, & columbam; ac primis quidem per medium diuisis, & contra se altrinsecus positis aues integras reliquit: tum verò immolatione, ac distinctione, partefacta sunt illi, ac promissa distinctiora simul, ac certiora præmia. Nimirum fore, vt post annos quadringentos quidquid Chananæorum populi possiderent, id adiudicaretur ipsius posteritati, ac punirentur quicumque eam quoquomodo afflixissent.

Genes. 17. Tertius est, cum iussus est circumcidi cum tota familia, atque ita signum religionis peculiaris, ex quo internosceretur à reliquis gentibus, accepit. Quocirca longè maiora, & vberiora sunt ipsi promissa. Dictum namque illi est, patrem multarum gentium constitui te. Deinde, faciam te crescere vehementissimè. Præterea Reges ex te egredientur. Denique statuam pactum meum inter me & te, & inter semen tuum post te in generationibus suis foedere sempiterno, vt sim Deus tuus, & feminis tui post te, dabo que tibi, & semini tuo terram peregrinationis tuæ omnem ter-

terram Chanaam in possessionem æternam, erogue Deuseorum. Hæc tibi.

Quartus est, cum obrulit filium suum Isaac, *Gen. 22.* qui fuit actus religionis altissimus, ac maximè singularis, ac multò mirabilior, quàm supra nominatus: atque ita longe sublimissima, & maxima sunt ei certissimò, & immobiliter promissa, in primisque per memetipsum iurauit, dicit Dominus, quia fecisti hanc rem, & non pepercisti filio tuo primogenito propter me, benedicam tibi. En Deus antea non iurauerat, neque pactum statuerat. nam dixerat, statuam. Sic igitur erat quædam nudæ voluntatis testificatio, nunc statuitur foedus, & iuramento confirmatur. Adidit, Multiplicabo semen tuum, sicut stellas cœli, & velut arenam, quæ est in littore maris; antea quidem Deus dixerat, fore, vt semen foret sicut stellas cœli, non addiderat, futurum, vt ita multiplicaretur. Amplius, Possidebit, inquit, semen tuum portas inimicorum tuorum. Postremò, benedicentur in semine tuo, non in te solo, vt prius, omnes gentes terræ.

Hucusque promissiones diuinæ vnà cum religiosis actibus Abraham pariter procedentes, vt cognoscamus, à religione temporalia bona pendere, ac pares esse eorundem progressus, nisi quoties aliquid imminuitur bonis, vt maius detur, aut malis tribuitur, vt infelicius cadant. Inspectamus modò, quid acciderit Iacobo. Non enim legimus, ac Isaac speciales vltos actus Religionis exhibitos vnquam fuisse, ac propterea neque incrementum memorabile temporalium bonorum ab illo factum.

Iacob autem, cum missus ab Isaaco patre in Mesopotamiam, quod hic non probaret mo-

res Chananzorum à recta ratione, & religione
 disidentes, vt ille acciperet inde sibi coniugem
 melius moratam, & religiosam, in itinere fopo-
 Gen. 28. c. ri se dans, vidit in somnis scalam stantem super
 terram, & cacumen illius tangens coelum, Ange-
 los quoque Dei ascendentes, & descendentes
 per eam, & Dominum innixum scalæ, dicentem
 sibi: Ego sum Dominus Deus Abraham patris
 tui, & Deus Isaac, terram, in qua dormis, tibi da-
 bo, & semini tuo, eritque semen tuum quasi pul-
 uis terræ, dilataberis ad orientem, & occidentem,
 & septentrionem, & meridiem, & benedicentur
 in te, & in semine tuo cunctæ tribus terræ, & ero
 custos tuus, quocunque perrexeris, & reducam
 te in terram hanc, nec dimittam, nisi compleue-
 ris vniuersa, quæ dixi. Hæc Deus Iacobò misso
 ob conseruandos bonos mores, ac religiosos,
 misso sub obtestatione promissionum, quæ factæ
 fuerant Abraham, ac religionis ab ipso cul-
 tæ. Nam, cum iussit Isaacus, Iacobum profici-
 sci in Mesopotamiam, sic est affarus eum: Deus
 autem omnipotens benedicat tibi, & crescere
 te faciat, atque multiplicet, vt sis in turbas po-
 pulorum, & det tibi benedictiones Abraham, be-
 nedicat tibi, & crescere te faciat, atque multipli-
 cet. Sic itaque Iacobus religionis obtentu iter
 suscepit. At, vbi Deus ipsi in somnis apparuit,
 & quæ supra recitauimus, est pollicitus, ipse pro-
 tinus omnia speciali Religionis actu cõsignauit.
 Nam tulit lapidem, quæ supposuerat capiti suo,
 & erexit in titulum, fundens oleum desuper. lo-
 cumque appellauit Bethel, id est domum Dei.
 Gen. 28. c. Amplius autem votum vouit, inquiens: Si fuerit
 Dominus mecum, & custodierit me in via, per
 quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad ve-

scen-

scendum, & vestimentum ad induendum, reuer-
 susque fuero prosperè ad domum patris mei, e-
 rit mihi Dominus in Deum, & lapis iste, quem e-
 rexi in titulum, vocabitur domus Dei. Hæc Iac-
 cob, cum promissionibus rerum temporalium,
 coniungens actus religionis, quod sciret vtraque
 progredi eodem modo.

Rursus idem reuersus è Mesopotamia, ac mul-
 tis opibus abundans, post hæc vora, & religionis
 obsequia, cum confedisset in Palæstina, timens
 sibi ob interfectos à Simeone, & Leui Sichimi-
 tas, iussit auferri è medio suorum Deos alienos,
 eorumque simulacra defodi in terra, perrexit in
 Bethel, & ad Deum confugiens ædificauit ibi al-
 tare, triaque continud sibi à Deo promitti audi-
 uit. Nam dixit ei, Cresce, & multiplicare gentes
 & populi nationum ex te erunt. Subiecit deinde,
 Reges de lumbis tuis egredientur. Postremò, ter-
 ram, quam dedi Abraham, & Isaac, dabo tibi, &
 semini tuo post te. Ita Deus, pacta cum Abra-
 ham, & Isaac transferens non in Esau, sed in Iac-
 cob, cuius & illud religiosum fuit, vt, quoties filium
 susciperet, eum nomine diuini respectus in-
 signiret, atque ita magis magisque augetur in ijs
 procreandis.

Inter filios Iacobi, est certissimum, tempo-
 raliū bonorū copia magis ditatum Iosephum,
 cuius illud illustrissimum Religionis exemplū
 fuit, quod, cum seruiret amissa libertate Religio-
 nis falsæ cultori Phutiphari, suam tamen, ve-
 ramque religionem dimittere noluit, quamuis
 à communi Aegyptiorum mensa ob id veluti
 profanus arceretur, atque ita quodammodò re-
 putaretur impius, auersionisq; & abominationi
 foret.

Gen. 46.

Cum verò commigrassent Hebræi in Aegyptum, sedesque ibi fixissent, ob religionis propriæ cultum retentum delegerunt haberi odio. Aegyptij namque detestabatur omnes omnium pastores ob impiam superstitionem, & tamen Hebræi pastorum vitam degere non abhorruerunt. Quin, cum maximè creuissent vero diuinitatis cultu retento, atque iccirco post aliquot annos Pharaeo destinasset eos ad internecionem delere, ac videret eò magis crescere, & multiplicari, quò magis ab ipso opprimebantur, ac statuisset mares omnes, qui è prægnantibus orirentur, occidere, meruerunt habere illi Moysen, per quem tot mirabilia patrarentur, populumque peculiarem, & Rempubl. constarent. ita, vt ille in lucem fuerit editus inter procellas tempestatis dirisimæ, commotas ob uitam religionem, sincere custoditam.

Exod. 1. 2.

Exod. 6. 3.

v. seq.

Ipsè autem Moyses, vt religionis veræ confortem, populumque suum Hebræum protegeret ab iniurijs impij Aegyptij, non carauit spoliari bonis omnibus, & in exilium profugere. ex quo factum, vt diuinitus eueheretur ad tantum dignitatis, ac potestatis fastigium, quantum nemo ante ipsum legitur affectus, Pharaonisque Deus constitutus, imperio suo commoueret elementa.

Exod. 6. 7.

Exod. 7. 8.

v. 9.

Sed quam ratione subijciebantur imperio Moysis elementa? nonne ipsius religionis causa? Sic enim semper Dei nomine solebat alloqui Pharaonem, Dimitte populum meum, vt sacrificet mihi in deserto. Viden, vt religionis gratia tanta fierent, aquæ fluminis conuerterentur in sanguinem, computrescerent pisces, innumeræque ranæ ibi exorirentur, ciniphes, muscæ & pestis

stis absumeret animantia, puluis aerem repleret, grando cuncta prosterneret, fulgura, & tonitrua nihil non miscerent, ac perderent. locustæ cuncta corroderent, nox, ac tenebræ omnem lucis aspectum in meridie ipso auferrent omnibus? Quæ cum solis Aegyptiis nocerent, nihil omnino lædebant Hebræos. ac, veluti ad nutum Moysis, religionem semper obtendentis, hæc accidebant, sic eodem volente abibant, vbi scilicet extendisset virgam, quæ naturali quidem potestate nihil valebat, sed religioni seruiens tanta mirabiliter patrabat, vt sciamus bona temporalia dari, & eripi ob contemptam, cultantque ab hominibus veram religionem.

Reseruentur incrementa, ac ruina, quas vnà cum Religionis, aut contemptu, aut cultu, fecere Iudæi, ex quo sunt egressi ex Aegypto vsque ad Regem constitutum, reiecto contra Dei voluntatem Sacerdote.

C A P. II.

ENimuerò magis hæc apparent adhuc, si contemplemur, quam ratione sint egressi ex Aegypto Hebræi, spoliis, ac diuitiis inimicorum ditati: Iussit enim Deus sacrificari agnum anniculum, sanguine ipsius aspergi Hebræorum postes, eumque certo quodam ritu comedi, ex quo contigit, vt omnes Aegyptiorum primogeniti fuerint diuinitus immissa morte in terrefacti, seruati Hebræorum. Qua clade perterriti illi maximè contenderunt, vt ij dimissi à Rege

discederent, secumque auferrent, quidquid aurum & argenti mutuum petiissent. Atque hic est primus, ac specialis ritus sacrificij perpetui, quem retinuerunt ex diuina sanctione Hebraei, ut merito per illum sint in propriam libertatem vindicati, maximas opes acquisierint, propriamque rem publicam constituerint, adeo cum religione procedunt bona temporalia. Hinc itaque merito nobis erit initium capitis huius. Sicut autem per virgam Moyles efficiēbat tot, ac tanta, quae memorauimus, prodigia in Aegypto, sic per eandem, quasi Ecclesiastici Magisterij symbolum, mare aperuit, ut iter populo Hebraeo praereteret, clausit, ut ingressos Aegyptios absorberet, quod à sacra nimirum potestate, mors, ac vita, elementorumque moderatio quaedam pendeat. Iam vero, scimus populum ductu columnae praecedentis die quidem in forma nubis, nocte in formam ignis iter ita fecisse, ut illa consistente consisteret, ac sese mouente moueretur: Deo scilicet eam ciente, atque inde Moysem alloquente, quid factum opus esset, populo ve regendo expediret, admonente, quod voluntas diuina mortalibus per summos Sacerdotes explicetur. Sic enim Dauid, Moyles, & Aaron in Sacerdotibus eius, & Samuel inter eos, qui inuocant nomen eius. Inuocabant Dominum, & ipse exaudiebat eos, in columna nubis loquebatur ad eos. Non est autem necesse, ut hic referamus, quemadmodum ab obedientia Moylis, qui cum fratre Aarone summum Sacerdotium regebat, proficiscerentur in Hebraeos omnia bona temporalia, deficerentque haec, quoties illi ab eodem defecissent. Notissima namque haec sunt, ac peruulgatissima in sacris libris, & euentis innumeris clarissime consignata.

Dixi-

Diximus praeterea superiori libro, sancitum fuisse, ut summo Sacerdoti in omnibus primae de Summo sacerdote sē-
 ferrentur, eiusque vestimentis orbem totum fu-
 isse de signatum, quod à sacris omnia pendeant. per prima
 Hic igitur nonnulla huiusmodi singularia com-
 memorabimus, quae à nobis omissa fuerunt, & in
 hunc locum reiecta. Igitur, Aarone defuncto,
 cum Moyles appropinquare sibi mortem con-
 spiceret, sic Deum precatus est: Prouideat Domi-
 nus Deus spirituum omnis carnis, hominem, qui
 sit super multitudinem hanc, & possit exire, &
 intrare ante eos, & introducere, ne sit populus
 Domini sicut oues absque pastore. Dixitque Do-
 minus ad eum: Tolle Iosue, filium Num, virum, Numb. 27.
 in quo est spiritus Dei, & pone manum tuam su-
 per eum, qui stabit coram Eleazaro Sacerdote,
 (hic successerat Aaron) & omni multitudine, &
 dabis ei praecipua, cunctis videntibus, & partem
 gloriae tuae, ut audiat cum omni synagoga filio-
 rum Israel. pro hoc, si quid agendum erit, Eleaz-
 zar Sacerdos consulat Dominum. ad verbum e-
 ius egredietur, & omnes filij Israel cum eo, & ce-
 tera multitudo. Haec Deus, constituens, à Ducibus,
 aliisque principibus nihil agendum, nisi ex
 praescripto summi Sacerdotis. Hinc omnia pende-
 dere: Quocirca, cum Iosue iam cuncta admini-
 straret, probe sciens id esse verum, transiturus Iosue 9.
 Iordanem, Palaestinamque occupaturus bello,
 voluit praecedere Sacerdotes arcam portantes,
 qui consistentes in medio fluminis, eius impetum
 cursumque cohibuerunt, ne fluere, donec He-
 braei omnes transmississent, alueumque siccum mi-
 rabiler calcaent, atque ita terrae acquirendae
 possessionem caperent. Amplius autem, cum pri-
 ma Ciuitatum Hierico capienda occurreret, Sa-
 cerdo-

P 1

cerdotes, Arcam portantes, eam circueverunt; se-
 premque alij Sacerdotes sacris buccinis in sonu-
 re, precedentes vna cum toto exercitu armato,
 quod cum sex diebus perfecissent, aurumque ar-
 gentum, & ex omne Deo consecratum fuisset, se-
 ptimo tandem die, vociferantibus cunctis, muri
 corruerunt, vrbisque est adducta in potestatem,
 non alio potissimum robore, quam religionis.
Ios. 7. a. d. Cumque Achan furatus esset aliqua eorum, quae
 Deo fuerant dedicata, atque ita religio violata es-
 set, fusi sunt non multo post Hebraei, nec, nisi ex-
 piato delicto, punitoque Achan, vires pristinas,
 & victoriam, recipere potuerunt. Neque agebat,
 neque moliebatur quidquam Iosue, nisi Deum per
 Sacerdotes consulisset: alioquin infeliciter ca-
 debat, & perperam tentabatur. Accidit à Gabao-
 nitis est in fraudem perductus, quod os Domini
 non interrogasset. Quia, vbi diuidebatur terra
 eam, quisque partem sortiebatur, quam, vt sacra
Iosue 14. Scriptura inquit, dedisset Eleazar Sacerdos in-
 primis, deinde Iosue filius Nun. Sic igitur omnia
 transigebantur ex praescripto Sacerdotis. Hinc
 post obitum Iosue Hebraei Deum consuluerunt,
Iud. c. 1. interuentu illius, dicentes: Quis ascendet ante
 nos contra Chanaanum, & erit Dux, & ait Do-
 minus, Iudas ascendet, vt appareat Duces, & iu-
Malach. 2. dices constitutos iuxta edictum illius, de quo di-
 ctum, Labia Sacerdotis custodiunt scientiam, &
 legem requirent ex ore eius, quia Angelus Do-
 mini exercituum est. Quod ait Angelus idem est,
 ac si dixisset, Nuncius, & interpret. Atque haec
 usque ad tempora Palaestinae per Hebraeos acqui-
 sitae. Ex hoc tempore Hebraei, saepius à recta reli-
 gione deflectentes, alienigenarum potestati sub-
 iiciebantur, ac temporalium bonorum maximam
 iactu-

acturam faciebant, & simul ac respicebant,
 continuò liberabantur, atque in antiquum digni-
 tatis, ac felicitatis statum redibant. Tum verò
 mirabilissimè id eueniebat, quoties, vt superio-
 ri libro adnotauimus, intercedebat specialis a-
 ctus religionis, & sacrificij, vt in victorijs per
 Gedeonem, Sampsonem, & Samuelem partis ap-
 paret. Quocirca superat oēs victorias illa, quam
 Gedeon reuulit à Madianitis, quorum copiae cum
 forent innumerabiles, fudit has ille tercentum
Iud. 6. e. tantum militibus, nullo edueto gladio, nullo è
Iud. 1. f. suis desiderato, aut fanciato, praedamque, & gazas
 opulentissimas cepit: quorum nihil accidit simile
 vel Sampsoni, vel Samueli. Quid ita? Quod scili-
 cet Gedeon solus, atque omni ope destitutus, fue-
 rit ausus nocte cunctas aras Baal euertere, & ma-
 ximo se discrimini obijcere pro recta religioe,
 vnde nomen hinc Ierobaab inuenit. Quorum ni-
 hil simile egerunt, vel Sampson, vel Samuel. In
 Sampsonem tamen fuit hoc praclarum, quod ma-
 ter ipsum concepit, in vtero gestauit, aluitque,
 & instituit in perpetua religionis obseruantia.
 Iussit eam namque Angelus abstinere à vino, fi-
Iud. c. 12. cera, & immundo, donec peperisset; similiter &
 puerum. Praeterea verò & hunc comam non ton-
 dere in honorem Dei. Quamobrem fortitudinis
 incredibilis exempla viuens dedit; atque, vt con-
 staret à religione proficisci, cum fuit ab inimi-
 cis attonsus, amisit vires omnes, & in miserabi-
 lissimam seruitutem cecidit. Non est omitendū
1. Reg. 2. nobis, in religionem peccatum fuisse enormiter
 ab Ophni, & Phinees filijs Heli summi Sacerdo-
 tis, adipem namque immolandum Deo, & car-
 nes illi oblatas per vim tollebant, & cum mulie-
 ribus, quae obseruabant ad ostium tabernaculi,
 dor-

dormiebant. hæc omnia maximè religionè multis modis lædebant. Sic igitur ait inter alia ad Heli Prophetam missus à Deo. Quare calce abiecitis victimam meam, & munera mea, quæ præcepit, ut offerrentur in templo propterea ait Dominus Deus Israel, Præcidam brachium tuum, & brachium domus patris tui, ut non sit senex in domo tua. Ophni, & Phinees in die vna morientur ambo, & suscitabo mihi Sacerdotem fidelem, qui iuxta cor meum, & animam meam faciet. Futurum est autem, ut, quicumque remanserit in domo tua, veniat, ut oretur pro eo, & offerat nummum argenteum, & tortam panis, dicatque, Dimitte me obsecro, ad vnam partem Sacerdotalem, ut comedam buccellam panis. Hæc Prophetam ad Heli, subtriciens libidines filiorum, & nihilominus prædicens, ob religionem violaram futurum, ut posteris eius auferatur summum Sacerdotium, curtetur vita, auferantur opes, & honores. Quod contigisse ita, liquet è libris Regum. Paulo enim post cæsi sunt Ophni, & Phinees à Philistæis, Hebræi profligati, & arca Dei capta, in qua Deus omnia continens atque implens dicebatur habitare, quod per eam miracula maxima supra naturæ vires perageret, atque iccirco ad colligendos eodem concordia vinculo Hebræos, simulque in vnam Rempub. & doctrinam veritatis cõiungendos, voluit Deus omnes actus religionis arcam respicere, & in eius loco celebrari, quando necesse est humana cuncta in aliquo loco fieri. Verùm, cum Philistæi captiuam quodammodo arcam detinerent, neque quod decebat honore præcipuam Dei sedem in terris venerarentur, ob huiusmodi religionis contemptum, contigit, ut mures ex humo ebullientes om-

1. Reg. 4. e

1. Reg. 5. b

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. III. 237
nia vastarent; ipsi his correpti passim sternerentur, aut insolitis morbis affligerentur, atque ira temporalium bonorum maxima detrimenta paterentur. Coacti sunt itaque Religionis rectè vexillum remittere.

Post hæc Samuel, Dei Sacerdos, Hebræis præfuit; ac Philistæos memorabili prælio fundens, cum sacrificium Deo offerret, tonitribus eos perterrefecit, ac profligauit. Sed, cum senex effectus filios Ioel, & Abiam, rebus iudicandis præfecisset, hi, munerum largitione corrupti, causas terminabant; nihil tamen in religionem peccasse scribuntur. Quocirca indignitate sceleris commotus populus Hebræus, à Samuele petiit, ut Regem sibi constitueret, qui iudicaret, ac præficeret, exemplo aliarum nationum. Hæc postulata maximè Deo displicuerunt, quamuis occasio darent ei Sacerdotes ipsi. Dixitque ad Samuellem: Non te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos, iuxta omnia opera sua, quæ fecerunt à die, qua eduxi eos de Aegypto vsque ad diem hanc, sicut dereliquerunt me, & seruiuerunt Diis alienis, sic faciunt etiam tibi. Mox edicit Deus, fore, ut Tyrannide grauissima à Regibus opprimantur Hebræi, bonis omnibus miserabiliter spoliarentur à Deo, neque ipsorum preces exaudiantur, & liberentur ab acerbissimo seruitutis iugo, quod ita contingat eis, qui Sacerdotibus, licet aliquando à semitis iustitiæ recedant, obedire aspernantur, ac nolunt, ad eò temporalia bona pendent à Religione. Nam, cum peccant, salua Religione, Sacerdotes, quoties obtinent supremum locum, Deus ipse adfert remedia diuina deficientibus humanis ad preces populi. Quoties autem, deiectis in secundum locum Sacerdotibus, profani primas

1. Reg. 17.

1. Reg. 8.

primas tenent, nihil non euertitur, atque ad nihilum redigitur.

Quamuis datus fuerit Hebræis Rex, supremam tamen omnium potestas remansit apud Sacerdotes, quod multi probatur. Dauidi, ac Salomoni tum maxime temporalia bona cœlitus data, cum præcipua religionis actus ediderunt. Stabilitas illorum tunc Hebræis concessa, cum stabilitas religionis extitit inter ipsos.

CAP. III.

Dato Israelitis rege tamen summa potestas apud Sacerdotes remansit.

QUAMVIS Deus Regem populo Hebræo dederit, non abstulit tamen omnium supremam potestatem summo omnium Sacerdoti, neque abrogauit eam, quam sanxerat, legem in Deuteronomio, vt superioris libri initio vidimus. Nam Regem summo Sacerdoti parere oportebat, si quidē voluisset ex præscripto diuinæ legis viuere, & iura diuina nequeūt abrogari: repugnatq; ipsis rebus, vt minus habeat virtutis, quod Deo magis appropinquat, qualis est ex natura suacerdos inter homines. ac supra ostendimus, vniuersitatem rerum cōuenire in hoc, vt imperfectum seruiat perfecto: alioquin omnium rerum cōfusio fieret. Tolleret itaque res cunctas, qui sacram potestatem profanæ subijceret. Igitur, qualiscunque sit Hebræorum, vel quorumuis hominum, voluntas, Sacerdotibus tamen cæteri semper obedire debent, vt bene sit rebus. ac, nisi impediatur mortalium pernicacia, factionibus, & vi, possunt illi omnibus, ex iure diuino, ac naturali, imperare, iuxta sanctio-

tionones ab ipsis perscriptas, quæ nihilominus ab his, quæ dicimus, nullo modo discrepare possunt. Itcirco Deus voluit vngi Reges singulos à Sacerdotibus; neq; intelligebatur vllus esse Rex, antea quàm fuisset à Sacerdote vnctus. Quod constat ex historia sacra. Quin, aliquando, Regibus iam constitutis, abstulit omne ius, atq; in alium transtulit per ipsos sacerdotes: id quæ statim manifestum fecit in ipso primo Rege Saule. nam reiectus est à Deo, quod Samueli non audierit, & ausus fuerit ipse offerre hostias Deo, neque expectare Samuelem, vt inter ipsos conditum fuerat. Rursusque, cum Saul idem non occidisset Agag Regem Amalech, & omnes eius res haud combussisset, vt ei præceperat Samuel, sed quædam reseruasset in honorem Dei sacrificanda, & offerenda, sic ad eum Samuel, Numquid vult Dominus holocausta, & victimas, & non potius vt obediatur voci domini? Melior enim est obedientia, quàm victimæ; & auscultare magis, quàm offerre ad ipem arietum, quoniam quasi peccatum ariolâdi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere. Pro eo ergo, quod abiecasti sermonem domini, abiecit te Dominus, ne sis Rex, & mox conuersus est Samuel, vt abiret. Ille autē (Saul) apprehendit summitatem pallij eius, quæ & scissa est, & ait ad eum Samuel, Scidit Dominus Regnum Israel à te hodie, & tradidit illud proximo meliori te. Hæc ibi. Neque multo post Samuel vnxit ex Dei mandato Regem Dauid. Eodem modo, cum Salomon idola coleret, Ahias Silonites Propheta adiudicauit decem tribus è duodecim Regi Ieroboam. Sic alij Sacerdotes vt ostendemus, aliis Regibus Regnum abstulerunt, aliis dederunt. Insigne verò in his maxime

4. Reg. 11. a

mè fuit factum Ioiada Pontificis, qui clam in templo aluit Ioas filium Ochoziæ, cum coniugibus eius Athalias omnes filios ipsius occidisset, excepto Ioas, qui furtim subductus est. Ioiadas enim post annos septem, conuocatis militibus, manūque comparata, occidit Athalias, Regemq; constituit Ioas. Inter hæc illa obseruanda, quo tempore, & qua de causa fuerit perpetuitas regni promissa posteritati Dauidis, & Salomonis, nãpe eo, quo Religionis actus potissimum visi sunt edere.

Dauidi Salomoni potissimũ à Deo temporalia bona data ob religionis actum.

2. Reg. 7.

Psal. 131. a

Nam, cum Dauid constituisset ædificare templum Deo, & arcæ, quæ custodiebatur sub tentoriis pellium, tunc ad eum locutus est Deus, promittens fore, vt in ipsius posteritate regnum permaneret. Quod illa Psalmo, qui incipit: Memmento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius, continetur. Quin, cum reduceret arcam in montem Sion, Rex ipse Dauid, Ephod lineo vestitus, totis viribus ante eam saltabat, præ multâ lætitia, ac tripudio, cunctis eam comitantibus, ac multis in via victimis immolatis, & honore sequente, quæ prospiciens Michol filia Saul indignans Dauidis religiosam simplicitatem, sic est aspera: Quàm gloriosius fuit hodie Rex Israel, discooperiens se ante ancillas seruorum suorum, & nudatus est, quasi si nudetur vnus de scurris. Ad quam Dauid, aperiens à religiosa simplicitate existere omnia temporalia bona: Viuit Dominus, quia ludam ante Dominum, qui elegit me potius, quàm patrem tuum, & quàm omnem dominum eius, & præcepit nihilominus, vt essem Dux super populum Domini in Israel, & ludam, & vilior fiam plusquàm factus sum, & ero humilior

lis in oculis meis, & cum ancillis, de quib. locuta es, gloriosior apparebo. Hæc Dauid, gloriam suam, Regnumque acceptum referens ipsi religioni. Ad quæ comprobanda subjicit Scriptor diuinus: Igitur Michol filie Saul non est natus filius vsque in diem mortis suæ. En vt Spiritus sanctus asserat, ob irrisam religionem denegatos Michol filios. Verum, quod magis memorabile sit, Dauid multos filios susceperat antequam locum honorificum designaret arcæ, statueretque illi templum condere, & omnia præpararet ad hoc faciendâ. Enumerantur ab historia sacra Ammon, Cheleab, Absalon, Adonias, saphatia, Iethraam, sed, qui regnaturus erat in Israel, & è cuius posteritate Regium semen nascèretur, non est ei natus, nisi ex quo arcam reduxit; templumque illi excitare constituit, & omnem materiam præparauit. Quin, cum Deus multa Salomoni promisisset, sapientiam postulanti, nimirum diuitias, gloriam, vitam longam, nunquam tamen pollicitus est, ipsius liberos regnatos (poterant enim regnare ex alijs filijs Dauid) nisi ex quo templum perfecit. tunc enim dixit ei D E V S secundo apparens ipsi in somnis; Non auferetur vir de genere suo Israel. Quod tamen D E V S ita ratum voluit esse cum reliquis omnibus, siquidem permancerent ipsius nepotes, acceteri Hebræi in fide, & religionè; nisi autem, Deus inquit, auersione auerisueritis vos, & filij vestri, non sequentes me, nec custodientes mandata mea, & cærimonias meas, quas propofui vobis, sed abieritis, & colueritis Deos alienos, & adoraueritis eos; auferam Israel de superficie terræ, quam dedi eis; & templum, quod sanctificaui nomini meo, proieciam

2. Reg. 3.

3. Reg. 8. c

3. Reg. 9. d

Q ciam

ciam à conspectu meo, eritque Israel in prouerbium, & in fabulam cunctis populis, & domus hæc erit in exemplum; omnis, qui transferit per eam, stupebit, & sibilabit, & dicet: Quare fecit Dominus sic terræ huic, & domui huic, & respondebunt: Quia dereliquerunt Dominum Deum suum.

E quibus omnibus apparet clarissime, temporalia bona progredi vnâ cum religione, ac deficere eadem deficiente. Sed, quando cognouimus id clarissime in euentibus singulorum, verbi gratia, Abrahæ, Isaac, Iacob, Ioseph, Iosue, Gedeonis, Sampsonis, Samuelis, Saulis, Davidis, antequam procedamus ulterius, operæ præcium fuerit expendere, & contemplari gradus ipsos, quos vniversa Hebræa gens fecit in affectuione dignitatis, potestatis, ac temporalium bonorum. cognoscemus enim, fuisse vtrorumque pares, atque eisdem, quod ne possit aliquis negare, conueniens duximus, eos hic sigillatim dinumerare.

Primus est, cum data fuit Abrahæ circumcisio: posteritas ipsius certo, ac speciali hoc signo religionis à cunctis nationibus est distincta, atque ita coepit illa vniversitatē propriam constituere; multisque promissionibus est diuinitus honestata, & amplificata. Sed tamen, que seruiret quodammodo regibus alienis, neque certam sibi regionem, sedemque adhuc vindicaret, quamuis ad multas opes euecta, incredibilemque multitudinis propagationem, regna maxima aliquando administraret, quale fuit Aegyptiacum, quod per annos multos ab Hebræis est gubernatum, vt Iosephus aduersus Apio-

nem

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. III. 243
nem scribens, Eusebius in Chronico, & alij multum narrant.

Secundus est, cum liberati sunt à seruitute Aegyptiaca, sancitusque est ritus mactandi Agni paschalis eodem tempore, & mox arcam fabricati sunt, tabernaculum, ritus sacrificiorum, peculiare leges carimoniarum. Atque ex hoc non modò sui iuris effecti propriam Rempub. nulli subiectam constituerunt, sed etiam proprias regiones, ac terras fecundissimas acquiserunt. Et nihilominus in deserto multa perpeffi, ac postea perpetuis bellis defatigati, nunquam visi sunt conqueuisse, donec arcæ locum præcipuum delegerunt.

Tertius est itaque gradus, cum locus stabilis arcæ diuinæ, religionisque domicilio constitutus est in Silo. Tunc enim cunctis tribubus est diuisa Palæstina, vt habetur in libro Iosue, ac per annos multos iucundissima pace potiti sunt Hebræi. Sed; cum septem temporibus, à vero Deo recedentes, in impietatem corruissent, totidem redacti sunt in seruitutem à Chusan Rege Mesopotamiæ per annos octo; ab Eglon Rege Moabitarum, per decem, & octo; à Iabin, Rege Chanæorum, per viginti; à Madianitis per septem; à Philistæis, & Ammonitis per decem & octo; ac rursus ab iisdem Philistæis, per quadraginta, & aliquot præterea annos, è quorum potestate liberabantur, cum reuertebantur ad pristinam pietatem. Vltima seruitus fuit, cum capta est arca à Philistæis, & detenta mensibus septem.

Quartus est gradus, cum suis perpetuusque arca locus est assignatus à Dauide, templumque ædificatum in Sion à Salomone. Atque ex hoc

Q 2 tem

tempore Hebræi non inciderunt in tot, ac tan-
tas, vt antea, calamitates. atque vsque ad Baby-
lonicam seruitutem multis opibus abundarunt,
& ad maximum dignitatis, & honoris fastigium
sunt euicti.

*Omnes Iudæ Reges sigillatim recensentur, ac, pro-
iusque pietate, aut impietate, contigit illis, aut fe-
licitas, aut infelicitas temporalium honorum.
Conferuntur deinde inter se singuli quoad impe-
rium, amplitudinem, diuturnitatem, obitum, ca-
teraq; euentâ.*

C A P. I V.

TEMPLO autem condito, cantoribus ordi-
natis, & ad magnificentiam, splendoremq;
maximum perductâ religione, Salomon,
atque Hebræi felicissimis vsi sunt temporibus
ita, vt nunquam similem felicitatis amplissime
statum nacti postea fuerint, qui fuerit proprius
ipforum. Describitur hæc felicitas latè in histo-
ria sacra. Ruinam tamen eius facere coeperunt i-
pso Salomone regnante, qui copulatus est, ait sa-
cra Scriptura, mulieribus alienigenis ardentis-
simo amore, fueruntque ei vxores quasi Reginae
septingentæ, & concubinæ trecentæ, & auerte-
runt hæc cor illius, cum iam senex esset, vt seque-
retur Deos alienos, Astartem Deam Sidoniorû,
Chamos Deum Moabitarum, & Moloch Ammo-
nitarum, quibus duobus scriptum est ædificasse
fana. Quamobrem Deus, apprensus illi, sic dixit:
Quia habuisti hoc apud te, & non custodisti pa-
ctum meum, & præcepta mea, quæ mandauit tibi,
disrumpe scindam regnum tuum, & dabo il-
lud

3. Reg. 11.

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. III. 245
Iud seruo tuo. Veruntamen in diebus tuis non
faciam propter Dauid patrem tuum. Suscitauit
igitur Deus aduersarium Salomonis Adad Idu-
mæum de semine Regio, qui erat in Edom, & pro-
fugerat in Aegyptum, cum Dauid Idumæam ce-
pisset, duxeratque vxorem sororem Taphnes
Reginæ coniugis Pharaonis, ibiq; ditatus redijt,
& manu multorum facta, Damascum cepit, &
continenter bella gessit cum Salomone, & latro-
cinijs omnia conturbauit.

Quin etiam de mandato Dei Ahias Siloni-3. Reg. 11.
tes propheta prædixit Ieroboam, fore, vt de-
cem tribus, defuncto Salomone, ipsum Re-
gem constituerent: illique obuius, ad tantæ rei
testificationem scidit pallium suum in duode-
cim partes, decemque ipse dedit. Quod cum Sa-
lomon rescisset, voluit occidere Ieroboam, qui
propterea fugit in Aegyptum ad Regem Sefac,
a quo exceptus, & amplificatus opibus, ac, defun-
cto Salomone, reuersus, præpositus est decem tri-
bus deficientibus à Roboam ob nimia tribu-
ta, & acerba ipsius responsa, & continenter est
preliatus cum Rege Roboam, filio Salomonis.
Præterea vero, Sefac, Rex Aegypti, diripuit the-
saurum Regium, repositumque in templo, & re-
liqua vniuersa.

Sicut autem regnauerat Salomon annis qua-3. Reg. 14.
draginta, & supremis ad impietatem se conuer-
tit, ac multis est afflictatus angustijs, eodem mo-
do, vt apparet, Roboam, quo Regnante Iudæi æ-
dificarunt aras, & statuas in locis excelsis, ac su-
bter arbores frondosas, effaminatosque spurcis-
sime habuerunt, ac reliqua abominanda perpe-
trauere. imperauit ille annis decem, & septem,
cui succedens filius Abias præfuit tribus, vxo-
rem-

3. *Re. 15. e* remque habuit Maacham turpissima impietate prepositam, e qua ortus Asa quadraginta & vno imperauit, iustusque pius, atque adeo felix fuit: abstulit namque effoeminatos e regno, idola cum ea subuertit, Maacham matrem remouit ab obsecris Priapi sacris, illius specum subruit, statuum confregit, combussit, cineresque proiecit in torrentem Cedron: Vrbes multas extruxit, in

2. *Par. 16.* his Gabaam, & Maspham. Zaram Aethiopum Regem, qui ducebat hominum decies centena millia, memorabili prelio vicit, & opulentissima spolia cepit. Hic igitur regnauit diutius quam proauus, auus, & pater, ac semper victor feliciter vixit, tantum iam senex doluit pedes, cum non nihil deflexisset ab ea, quam Domino debebat, fiducia, quam ob causam, cum redargueretur a Propheta, eod prorpit, vt illum conijceret in carcerem: egrorans autem, magis detulit medicinam, quam diuino auxilio: decedens, regnum filio Iosaphat reliquit, qui tenuit illud annis viginti quinque, pius, ac simul felix. Nam sic de Ilo Sacra Scriptura: Facte sunt ei infinitae diuitiae & multa gloria, itaque factus est pavor Domini super omnia regna terrarum, quae erant per gyrum Iudae, nec audebant bellare contra Iosaphat, Sed & Philistaei Iosaphat munera deferebant, & vectigal argenti. Arabes quoque adducebant pecora arietum septem millia septingentos, & hircos totidem. Creuit ergo Iosaphat, & magnificauit in Iuda domos, ad instar turrium, vrbesque muratas, & multa opera patrauit. Et mox: Fuit ergo

3. *Par. 21. a* Iosaphat diues, & inclutus multum. Cui successus proles ipsius Ioram, occidit omnes fratres suos Azariam, Iachel, Zachariam, Azariam, Michel, & Saphariam, coluitque idola. Iccirco descie-

runt

runt ab ipsius obedientia Idumei, & alij, qui tributum patri ipsius pendebant, a Haraeque sunt ei litterae ab Elia propheta, in quibus scriptum erat: Hae dicit Dominus Deus David, patris tui, quoniam non ambulasti in vijs Iosaphat patris tui, & in via Asa Regis Iudae, sed inuisisti per iter Regum Israel, & fornicari fecisti Iudam, & habitatores Hierusalem, imitatus fornicationem domus Achab, in super, & fratres tuos domum patris tui, meliores te occidisti: Ecce Dominus percutiet te plaga magna cum populo tuo, & filijs, & vxoribus tuis, vniuersaque substantia tua; tu autem aegrotabis pessimo languore vteri tui, donec egrediantur vitalia tua paulatim per singulos dies. suscitauit ergo Dominus contra Ioram spiritum Philistinorum, & Arabum, qui confines sunt Aethiopicibus, & ascenderunt in terram Iuda, & vastauerunt eam, diripueruntque cunctam substantiam, quae inuenta est in domo Regis, in super & filios eius, & vxores, nec remansit ei filius, nisi Iochaz, qui minimus natus erat, & super haec omnia percussit eum Dominus alui languore pessimo, cumque diei succederet dies, & temporum spatia voluerentur, duorum annorum expletus est circulus, & sic longa consumptus tate, ita, vt egereret etiam viscera sua, languore pariter & vita caruit, mortuusque est in infirmitate pessima, & non fecit ei populus secundum morem combustionis exequias, sicut fecerat maioribus eius. regnauit ille annis octo, ac post eum

4. *Reg. 9. d* filius impius Ochozias anno vno, interfectus a Iehu, quo audito, vt sola regnaret, Athaliae mater Ochoziae peremit omnem stirpem Regiam. Sed Isababeth, filia Regis Ioram, & vxor Ioadae Pontificis, subtraxit caedi Iosaphat puerum anniculum,

Q 4

abicon-

2. Par. 23.

absconditque, & aluit in templo per annos sex. Post quos ioiadas, conſpiratione facta, Athalia necauit, & regem conſtituit ioas, qui, quamdiu vixit ioiadas Pontifex, & religioſe, & feliciter imperauit. Nam templum Dei, quod non modo direptum, ſed etiam deſtructum fuerat ab Athalia, filioque ipſius Ochozia, vt ornarent templū Baal, reparauit, & omni decorum genere nobilitauit. Verū, deſuncto ioiada, qui vixit annis centum triginta, acquieſcens ille impijs principum Iuda perſuaſionibus, Dei templum deſeruit, ac ſeruiuit Dijs alienis, & ſculptilibus, quin, cum Zacharias ioiada Pontificis filius, ob id illum, ceteroſque increparet, conſenſit, vt occideretur. Quocirca, poſt annum, Syri, proſtigatis Iudæis, Hieruſalem totam diripuerunt, & ignominioſe tractatum Regem dimiſerunt multis languoribus excruciatum, qui mox à ſuis interfectus eſt poſt annum Regni quadreſimum: cui ſubſtitutus filius Amafias præfuit annis viginti nouem, à principio, ſincere pietatis cultor. Idu-

2. Par. 23.

meos in ſigni victoria proſtigauit, ac prædā plurimam rerulit. Sed mox Idola eorundem colēs, turpiter fuſus eſt à Ioas Rege Iſrael, vaſtata eſt, ac direpta Hieruſalem; ſoboles verò ipſius Ochozia rerum poſitus eſt annis quinquaginta duobus bonus, ac mira in omnibus felicitate vſus, crebras aduerſus hoſtes victorias adeptus, quibus elatus, eſt auſus ipſe adolere thus in templo. Cumq; reiectus à Sacerdotibus obſiſteret, illicò leproſus euafit. Quamobrem, ſentiens iratum Deum, reſceſſit, & quamdiu vixit, ſeparatus à cæteris in domo fuit; ac pro ipſo regnauit Ionathan annis ſexdecim, vir rectus, domuitque, ac ſub tributum miſit Ammonitas; excepit eius imperium

perium ex ipſo narus Achaſ, adminiſtrauitque annis ſexdecim peſſimè. nam ianuas templi clauſit, illud ſpoliauit, atque in ſingulis angulis Hieruſalem, & Urbibus Regni aras Idolis extruxit. quocirca viſtus eſt à Syris, Iſraelitis, Idumæis, & omnia ipſius paſſim ſpoliata, & aſportata. Huic ſubſtitutus proles Ezechias iuſtè, ac ſecundiffimis euentibus regnauit annis 29. aperuit, atque ornauit templum, mirabiliſſimam victoriam reportauit è Senecharibo Rege Aſſyriorum, cuius meminit Herodotus. ad eius votum ſol retroceſſit. Habetur in ſacra Scriptura tale ipſius elogium: Fuit autem Ezechias diues, & inclytus valde, & theſauros ſibi plurimos congregauit argenti, & auri, & lapidis pretioſi, aromatum, & armorum vniuerſi generis, & vaſorum magni precij apothecas, quoque magni frumenti, vini, & olei, & præſepia omnium iumentorum, caulaſq; pecorum, & vrbes ſex ædificauit ſibi, habebat quippe greges ouium, & armentorum innumerabiles, & quod dediſſet ei Dominus ſubſtantiam multam nimis. Poſt eius obitum regnauit filius Manafſes annis quinquaginta quinque omnium peſſimus initio regni. In ipſo enim templo, paſſimque alibi, aras, & Idola falſis Deis extruxit, eos coluit, magis additus igne filios ſuos luſtrauit. Quocirca Aſſyrij, direptis Regni urbibus cunctis, ceperunt ipſum vincitumque Babylonem perduxerunt, & in cætenis detinuerūt. Ad quæ reſipieſcens, ſcelera præterita deplorans, ac multis lacrymis expiare cõtendens, impetrauit à Deo veniam, dimiſſuſque & in Regnum ſuum reſtitutus, omnia ſculpilia deiicit, confregit, templum purgauit, ornauit, rectamque religionem reduxit. Eo deinde mor-

2. Par. 31.

tuo substitutus Amon post annos duos, quibus impiè præfuit, idola fabricatus, ac veneratus, occiditur à proprijs seruis, traditumq; est imperiũ soboli ipsius Iosuz, quod per annos 31. sanctè est moderatus, in tranquillissima pace degens. Sed, cum Nechao Rex Aegypti, copias innumeras ducens, pergeret aduersus Babylonis Regem, Iosias instructo exercitu, contra eum profectus est: ad quem Nechao; Quid mihi, ait, & tibi, est, Rex Iudæ: nõ aduersum te hodie venio, sed contra aliã pugno domum, ad quam me Deus festinatõ ire præcepit, desine aduersum Deum facere, qui mecum est, ne interficiam te. noluit Iosias reuerti, sed præparauit contra eum bellum, nec acquieuit sermonibus Nechao ex ore Dei. Hæc sacra Scriptura, Sic itaq; interfectus est Iosias. Cuius etiam rei meminit Herodotus. Illi deinde successit Ioachaz, qui, licet tribus tantum mensibus imperauerit, tamen, inquit libri diuini, fecit mala coram Domino, iuxta omnia, quæ fecerant patres eius, reuersusq; Nechao è prælio Babylónico, remouit eum à Regno, vinctumq; abduxit, constituens Regem fratrem eius Eliachim, siue Ioachim tributum terræ imponens centum talenta argenti, auri verò vnũ: sed & hic malus fuit, atque impius, ac post annos vndecim Regni Nabuchodonosorus eum sibi tributarium fecit: cumq; trib. annis annis exactis, desciuisset à Nabuchodonosoro, & impia multa egisset aduersus rectam religionem, Nabuchodonosorus cætenis ligatum Babylona abduxit, asportans vasa templi, Regemq; præficiens Sedeciam patrum ipsorum Ioachaz, & Eliachim, qui & varijs modis, vt habetur in libris Ieremiæ, & Ezechielis, peccauit in sinceram pietatem, donec post annos

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. III. 251
annos vndecim regni captus est à Chaldæis, filijque trucidatis, in conspectu ipsius; & mox, oculis eruris, abductus est in Babylona, subuersa Hierusalem, vastata omnis Iudæa, in seruitutem redacti, & in Mesopotamiam abrepti incolæ cuncti, agricolis exceptis. in qua fuere vsque ad Cyrum, Persarum Regem, miserrimè confliati.

Ex ijs, quæ diximus, constat, viginti, & vnum Reges fuisse Iudæorum; quibus si addere velis Athaliam, sient viginti duo. fuerunt autem Saul, Dauid, Salomon, Roboam, Abias, Asa, Iosaphat, Ioram, Ochozias, Ioas, Amasias, Ozias, Ionathan, Achaz, Ezechias, Manasses, Amon, Iosias, Ioachaz, Ioachim, Sedecias.

Boni fuerunt Dauid, Asa, si demas quæ superioribus annis egit, Iosaphat, Ozias, excepto aucturibus adolendi, Ionathan, Ezechias, Iosias: quorum sanè prosperos fuisse euentus in omnibus, plerumque constat. Sed & Salomon optimus fuit vsque ad senectam, & secundo rerum cursu est vsus. Postea secus, veluti etiam Iosias, & Amasias.

Contra reliqui mali varijs, & magnis calamitatibus ex omni parte vexati sunt. inter quos omnium fuit infelicissimus Sedecias Manassis impij filius. ipso enim regnante omnino euersa est Resp. Iudæorum, neque post se reliquit illos filios, cuncti ante oculos patris trucidati. Ipse, oculis effossis, in compedibus, & squalido carcere vitam ducens miserrimè obiit. Post hunc infelicissimus fuit Ioachaz. nam tribus dumtaxat mensibus imperauit, & quamdiu vixit, in vinculis fuit, omni honore, ac libertate priuatus.

Interfecti fuere Ochozias, Amon, Ioas, Iosias,

Illi foedissimè, quippe flagitiosi. Iosias non ita, sed in acie dimicans, ex vulnere, dum pugnaret, accepto. Turpissimè defunctus est Ioram, lāguore pessimo exesus.

Breuissimè omnium regnârunt impij Reges, Ochôzias anno vno, Amon duobus, Ioachaz mensibus tribus.

Diutissimè omnium, latissimeque simul Dauid, & Salomon, ambo scilicet quadraginta annis, & hic quidem non modò cunctis Hebræis, sed etiam finitimis nationibus imperauit, sicut etiam Dauid, hoc excepto, quod annis sex non tam latè.

Non ita amplè regnârunt Ozias, & Manasses, nam duabus tantùm tribubus dominati sunt, sed per quàm diutissimè Ozias, & Manasses regnassent: illi namq; attribuuntur anni quinquaginta duo, huic quinquaginta quinque: nisi ex ijs demèdi essent, quos Ozias lepra percussus, domique conclusus vitam traduxit, ab omni munere Regio reiectus, & quos item Manasses in carcere Babylónico transegit.

Post hos Afa dominatus est annis quadraginta, & vno, Ioas autem quadraginta. Sic igitur, cunctis examinatis, vt apparet, pij, diuturnitate regnandi, ac latitudine, superant flagitiosos. Neque verò quisquam dicat temerè à Scriptura diuina adscribi ruina Regni Iudaici criminibus Manassis, cum fuerint illa omnium spurcissima, & quamuis ipse ea desseuerit, si tamen vim sacri eloquij perpendamus, non videntur bene expiata: ob id duo maximè insignia ad ærumnarum grauitatem cōtigere illius posteritati. Primumque est illud, quod regnum non peruenit ad quartam progeniem, sed in tertia

con-

concidit; secundum, quod omnes posteri, vel in carcere obierunt, vel gladio sunt interfecti, excepto Ioachimo, quem deinde Builmerodachus, Rex Babylonis, è carcere eduxit, ac Regiè tractauit. à quo prognati Salathiël, & Zorobabel, Regiæ posteritatis, ac iuris hereditarij successores.

Enumerantur omnes Reges Israel; eorumq; euentū expenduntur. dein, subiectis decem, ac tribus obseruationibus, apertissimum fit, à vera religione pendere omnem temporalem felicitatem.

C A P. V.

INSPICIAMVS post hæc, quid euenerit Regibus Israel, quorum Regnum cœpit in Ieroboam. Hic igitur, decem tribubus, à Roboami obedientia desciscens, præfectus, illicò ferè à recta fide recessit. Nam, cum Hebræi iuberentur singulis annis Hierosolymam pergere, templumque inuisere, timuit hic, ne foret hæc occasio, vt tribus abalienatæ ad obedientiam Roboami redirent. Illud certè accidebat, vt magis frequentaretur Hierosolyma itantibus ad eam cunctis Hebræis, & augetur potentia Regis inimici. Quocirca, vt inde abstraheret populos sibi subiectos, duos vitulos confluxit, edixitque, ne quis ascenderet Hierusalem. Ecce, inquit, Dij tui Israel, qui te eduxerunt de terra Aegypti, posuitque vnum in Bethel, & alterum in Dan, & mox fecit fana in excelsis, & Sacerdotes de extremis populi, qui non erant de filiis Leui. Sic igitur ad ipsius vxorem Ahias propheta alloquens Ieroboam Dei nomine, Inducam mala super domum Ieroboam, & percutiam de Ierobo-

am mil-

am mingentem ad parietem, & clausum, & nouissimum in Israel. Et post: Qui mortui fuerint de Ieroboam in ciuitate, comedent eos canes; qui autem mortui fuerint in agro, vorabunt eos aues coeli in hac die, & in hoc tempore. Hæc sacri libri.

I. Infeliciter autem regnaſſe Ieroboamum, liquet ex eo, q̄ exercitus eius maximus fuſus eſt ab Aſa Rege Iuda, qui & nonnullas illius vrbes, multamq̄e prædam cepit. Neque multo poſt, de functo Ieroboam, ſuccedens filius Nabat anno Regni ſecundo eſt interfectus cum tota familia, vt prædixerat Aſias, à Baafa, qui Regnum Iſrael, ſic enim vocabatur, quod conſtabat è decem tribubus, eripiens, nihilo melior fuit Ierobdam, filioq̄e ipſius. iccirco eadem prædicta ſunt Baafa, ac poſteris eius à Iehu propheta, quæ prædicta fuerunt Ieroboamo. nam, cum mortuo Baafa ſuſſectus fuiſſet Ela filius eius, poſt annũ ſecundum peremptus eſt ab Amon, qui à populo fuerat conſtitutus Rex. Quocirca ille, desperata omni ſalute, ſe, totamq̄e domum ſuam ſuccendit. Subſtitutus eſt illi à contraria factione Thebri, quo mortuo, ſolus imperauit Amon, à recta religione auerſus, annis duodecim, ſucceſſoremq̄e habuit Achab filium, cui prædicta fuere per Eliam Theſbitem eadem, quæ Ieroboamo, & Baafa. interfectus eſt Achab in prælio à Syris, Regnumq̄e Ochozia filio reliquit, qui è caſu ſcalarum mortuus eſt, translatumq̄e eſt Regnũ in fratrem Ioram. Hic occiſus à Iefu (quem de iuſſu Eliſei vnctum narrat Scriptura) & à canibus vnà cum matre Iezabele, eſt deuoratus. Perempti ſunt vnà cum ipſo ſeptuaginta fratres, omnes ex Achab orti, ita, vt nulla ex hoc proles

4. Reg. I.

reman-

remanſerit. Illud à Iehu præclarè geſtum ſcribitur, quod omnes ſacerdotes Baal, cui ſeruierat familia Amon, & Achab, trucidauit. ac ſultulit aras, & quidquid ad huiusmodi idolum pertinebat, evertit. Veruntamen vitulos aureos Ieroboam coluit. Hinc ob primum factum retulit hanc à Deo promiſſionem, Regnum ſcilicet in quartam ipſius progeniẽ tranſmittẽdum. Igitur poſt eum regnauit filius Ioachaz, atq; ex hoc Nepos Ioas, inde pronepos Ieroboam, & deniq; ſoboles huius Zacharias quartus à Iehu, qui interfectus eſt à Sellum. Sellum verò poſt vnũ Regni meſem necatus eſt à Manahe, qui ſucceſſorem fortitus eſt filium Phacee, qui interfectus eſt à Phacee filio Romelia. Hic itaque, occupato Regno, & ipſe occiſus eſt ab Ofee filio Ela, qui, arripens Regnum, tributa pendebat Salmanaſarũ Regi Aſſyriorum, à quo cum deſciſcere moliretur, inuocato Sue Regis Aegyptiaci auxilio, captus, Regnoq; priuatus eſt: omnesq; decem tribus à propriis ſedibus & antiquis, migrare iuſſa ſunt, ac translata in Meſopotamiam, & Mediam anno quarto Regis Ezechia.

Decem porrò & octo Reges Iſrael numerantur, nimirum Ieroboam, Nabath, Baafa, Ela, Zambri, Ambri, Amon, Achab, Ochozias, Ioram, Iehu, Ioachaz, Ioas, Ieroboam, Zacharias, Sellum, Manahem, Phacee, Ofee, qui regnarunt omnes: Ieroboam filio Salomonis vsq; ad Ezechiam, quo temporis ſpatio recenſentur duntaxat Reges Iuda duodecim. Sic igitur illi ſequi plures fuerunt ac proinde breuius imperarunt. quippe qui fuerunt omnes idolis colendis additi: vt ſciamus, religionẽ facere ad longitudoem vitæ diuinius impetranda: Atq; hæc ſit prima obſeruatio.

Secun-

- 2 Secunda est: 6 Regibus decem & octo Israel, decem fuere interfecti, Nabath, Ela, Zambri, Achab, Ioram, Zacharias, Sellum, Phacee, Osee, cum quatuor tantum fuerint occisi, 6 Regibus Iudæ. Et hac parte igitur infeliciores impij Reges.
- 3 Tertia est: Vna familia Dauidis semper imperavit in successione Regum Iudæ, at in successione Regum Israel familiæ novem diversæ regnarunt, Ieroboam, Baasa, Zambri, Amri, Iehu, Sellum, Manahem, Phacee, Osee, ut cognoscamus, quam faverat Deus Religionis veræ cultoribus, eorumque generi, ac posteritati.
- 4 Quarta est: Nulla stirps 6 Regijs Israel, regnum transmisit ultra quartam generationem, qui terminus solet assignari extirpandis impiorum nepotibus.
- 5 Quinta est: Vna tantum 6 Regijs Israel familijs extitit, quæ ad quartam generationem Regnum transmisit: hæc autem fuit Iehu, qui propius absuit à sincera religione, evertit enim cuncta altaria, statuas, imagines, & fana Baal, Sacerdotesque ipsius interfecit.
- 6 Sexta est: Vnus tantum legitur vnctus à viro religioni consecratis inter Reges Israel. Hic vero fuit Iehu, cuius etiam posterij, ut diximus, reliquis diutius imperarunt, ac præterea minus obnoxij fuerunt cedib. adversus eos hostili manu perpetratis. 6 quinque enim Regibus vnus tantum Zacharias est interfectus ex eadem gente.
- 7 Septima; cum Reges Israel quintuplo latius dominarentur, quam Reges Iudæ, (his enim duobus tribus dumtaxat, illis decem parebant) semper tamen fuere potentiores Iudæ Reges, ut apparet ex historia sacra. Nam sæpius Reges Israel, tribu-

tributum soluerunt tum Regibus Iudæ, tum finitimis. Amplius autem longè brevius Regnum fuit Israel, quam Iudæ: ut sciamus, bellicum robur, etiam si nascatur ab alijs virtutibus, & has tamen, & illud in primis oriri à recta religione. Quin longè plurimi mortales fuere 6 duobus tribubus, quam 6 reliquis decem, ut infra appetitur.

8 Octava est, cum Regno Israel iam futura impenderet ruina, missi fuere à Deo, qui rebus labentibus succurrerent, Elias, & Eliseus, quorum hic vixit vsque ad Ioas nepotem Achab, ex filio Ioachaz. Per hos igitur sanctissimos viros, eorumque sectatores, ut cunque sustentatæ sunt res Israelitici regni, eos autem coluerunt aliqui Reges, & maxime familia Iehu, quævis vitulos aureos sine ipsi colerent, siue non exterminarent. Hinc legimus, Ioas Regem fuisse Elisei studio. 4. Reg. 15. sum, ac fleuisse illo ægrotante, cum inuisset in lecto decumbentem.

9 Nona est: hæc Ioas, ac stirpe Iehu vncti de mandato Elisei prognatus est Ieroboam, qui diutissime omnium Israeliticorum Regum dominatus est annis nimirum quadraginta & vno, qui iuxta prædictionem Ionæ Prophetæ, bonorumque preces, Israelis collapsas res restituit. Sed cum vitulos & ipse, ac filius, & successor ipsius Zacharias venerentur, hinc sex tantum mensibus Zacharias imperavit, & eius genus intercidit. Post quem regnavit Sellum mense vno, & Manahem annis decem, quo regnante, tributarium factum est Regnum Phul Regi Assyriorum. Quin, cum Phacee, filius Romeliæ, necasset Phacee filium Manahem Regis, Regnumque arripuisset, haud multo post hæc Theglathphalasar Rex

Rex Assyriorum, magnam partem Regni Israelitici occupavit, & incolas transtulit in Assyriacas regiones. quod ex omni parte postea Salamanasar eius successor perfecit post annos paucos: ut sciamus, à bonis regna sustentari; defunctis verò illis, & eorum cultoribus, funditus corruiere.

10 Decima est, post euersum Regnum Israeliticum stetit adhuc Iudæ regnum centum triginta quinque annis. Ezechias enim præfuit annis vigintinovem, quartoque ipsius Salmanasar decem tribus in Assyriorum terras transtulit: quibus si addas annos quinquaginta quinque Manassis, duos Amon, triginta & unum Iosias, sex menses Ioachaz, undecim annos Ioachim, ac totidem Sedeciaz, quem Nabuchodonosorus excavit, summa, quam diximus, omnis conficietur annorum centum triginta quinque, quibus Iudæ Regnum stetit euerso Israelitico: ut scilicet diutius vigeret, & in quo magis conseruata esset religio sincera.

11 Undecima est: quamuis euersum fuerit Iudæ Regnum, Iudæis tamen haud contigit idem, quod decem tribubus. Hi namque omnino commigrarunt in loca Assyriorum, neque ex ipsis vllus legitur remansisse in patrijs locis, sed in hæc traslatos Assyrios fixisse suas sedes. Non ita euenit Iudæis. nam plurimi horum sunt à Nabuchodonosoro relictis, qui terras colerent, vinitores, & agricolæ, ut habetur apud Hieremiam. Aded semper meliori conditione sunt veræ pietatis cultores, quam superstitionibus falsis addicti.

cap. vii.

12 Duodecima est, ut illustrissimū fieret cunctis, à religione pendere temporalium bonorum felici-

licitatem, postquam domicilia locarunt Assyrij in terris, quas decem tribus habitauerant, rot, ac tam feri leones passim visi sunt erumpere, ut nihil ab illis tutum foret, neque vllus potiri fructibus terræ, aut vllibi incolumis consistere posset. Quamobrem, consilio habito cognouit 4. Reg. 17. runt, id accidere, quod incolæ forent alieni à re-
cta religione, & oportere hanc sequi. Remissis sunt igitur, qui docerent incolas novos veri Dei cultum, quamuis aliqua impietatis decreta retinuerint, ex hoc tamen leones molestiæ nihil intulere habitatoribus terræ, ac securi eam coluerunt.

Decimatertia est: Sicut nouem stirpes Regiæ 13 diuersæ radicibus excisæ sunt ex ijs, quæ dominatæ sunt decem tribubus, ac nullæ illarum reliquæ remanserunt; sic contra accidit omnino stirpi Regiæ Davidis: non modò enim perstitit illa, verum, defuncto Nabuchodonosoro, Euilmerodachus ex eius liberis trigesimo septimo anno migrationis eduxit è carcere Ioachimum Regem Iudæ, ac posuit, inquit Ieremias, thronum eius super thronos Regum, qui erant post se in Babylone, & mutauit vestimenta carceris eius, & comedeat panem coram eo semper cunctis diebus vitæ suæ. Quin post hunc populo captiuo præfuisse videtur aliquo modo Salathiel, ac Zorobabel: quod possumus ex Aggæo conijcere, & ex ijs quæ refert Esdras, ut appareat clarissimè, ijs potissimum fauere Deum, qui rectæ pietati adhærent, & cuius maiores maximè pij fuerunt.

Verissimè igitur Achior in libro Iudith afferit de Iudæis: Nō fuit, qui insultaret populo isti nisi quando recessit à cultu Domini Dei sui. quoties-

tiuscunq̄ue autem præter ipsum Deum suum al-
terum coluerunt, dati sunt in prædam, & in gla-
dium, & in opprobrium. quociuscunq̄ue autem
pœnituerunt se recessisse à cultura Dei sui, de-
dit eis Deus cœli virtutem resutendi. Et mox:
Vsq̄ue dum non peccarent in conspectu Dei sui,
erant cum illis bona.

Quot verò, & quanta impietatis nefandæ sce-
lera admitterent Hebræi in ipso templo, Hiero-
solyma, & singulis Iudææ locis, alibi nos colle-
gimus signo, xcix. c. 3. lib. xxiv. explicantes, dete-
riori loco fuisse rectam religionem, cultores
eius, ac res apud Iudæos, quàm apud Nabucho-
donosorum, & Chaldæos.

Constat porro, Hieremiam Prophetam & Sa-
cerdotem fuisse à Deo constitutum super gen-
tes, ac regna, vt euelleret, destrueret, disperde-
ret, dissiparet, ædificaret, plātaret. Quamobrem,
cùm variis modis eum Iudæi vexarent, claman-
tem, ac monentem, ne recederent à cultu sincero
ac mandatis Dei, Spiritu diuino impulsus, in il-
la verba erupit. Fiant corruentes in gladio suo,
& in tempore furoris tui abutere eis. & his simi-
lia. Quamobrem seruatus ipse est, & quicumque
adhæserunt ipsi, cæteri omnes miserrimè, ac sce-
dissimè perierunt, vt sciamus, à religione, & eius
ministris Sacerdotibus omnia pendere.

*Quamdiu stetit imperium Chaldaeorum, & Persa-
rum, sunt à Iudæis ydem facti felicitatis tempo-
ralis progressus, ac religionis: & recensentur viri-
usque octo gradus.*

CAP. VI.

ABDUCTVS in seruitutem miserrimam
Iudæis, nihil eos æquè extulit ad bonorū
tem-

temporalium copiam potiūdā, quàm religio.
Quod illustrissimis euentis apertissimum fiet.
In primis autem constat, è Danielis libro, ipsum
tresq̄ue pueros, Ananiam, Misac, & Azariam, ic- *Danielis.*
circo & sapientiores, & formosiores euasisse, ac
propterea productos in conspectum Regis illi
conciliatos, & ab eo cunctis alijs fuisse præpo-
sitos, quod noluerint immundis cibis vesci, &
elegerint legumina tantum degustare. Hinc in-
terpretatus Daniel illud statux somnium mira-
bile, fuit in causā, vt Nabuchodonosorus illa
verba miserit: Verè Deus vester Deus Deorum
est, & Dominus Regum, & reuelans mysteria,
quoniam tu potuisti aperire hoc sacramentum.
Tunc rex Danielem in sublime extulit, & mu-
nera multa, & magna dedit, & constituit eū prin-
cipem super omnes prouincias Babylonis, &
Præfectum magistratum super omnes sapien-
tes Babylonis. Daniel autem postulauit à Rege,
& constituit super opera prouinciæ Babylonis,
Sidrac, Misac, & Abdenago. (hi sunt Ananias, Mi-
sac, & Azarias.) En igitur, vt per actus religionis
Iudæis cœperint caput extollere, atque emerge-
re è tot, ac tantis, in quas inciderant, ærunnis.

Atque hic est primus gradus, quo sunt eue-
cti Iudæi ad bonorum temporalium copiam
potiūdā. Deinde contigit aliud longè maxi-
mum. Nabuchodonosorus enim iussit adorari
statuam auream sublimem à cunctis, &, qui non
adorasset proijci in ardentissimam fornacem.
reuerunt id agere Daniel, Ananias, Misac, &
Azarias, proiectique in fornacem, cunctis vi-
dentibus, & ipso inspectante Rege, flamma in
fornacem sese attollens inimicos circumstantes
combussit, & ipsis nihil nocuit. quin illæsi, ac

veluti in amœno loco, & placido consistentes Deum laudabant vnâ cum viro quodam diuinitatem maximam præ se ferente, qui protexit eos. Id Rex cõtemplatus, egredi illos iussit, edictumque proposuit, vt, quicumque blasphemiam loqueretur aduersus Deum ipsorum, occideretur, ac domus eius vastaretur, quod non esset alius Deus, qui posset ita saluare. Atque ita per actum religionis non modò religio, sed & qui colebat ipsam, maximè sunt amplificati. Atque hic est secundus gradus.

Daniel. 3.

Post hæc cecidit in mentis alienationem Nabuchodonosorus, septemque annis quasi belluæ cum belluis versabatur à Regni gubernatione deiectus, ob nimiam animi elationem, & præfidentiam; respiciens autem, potentiamque Dei agnoscens, ac veniam precatus, redditus est sanitati, ac Regno, & si quando vnquam, tum maximè veram religionem, pietatemque est amplexatus, ita, vt S. Augustinus afferat ipsum saluum, electorumque numero ascribat. ex quo probatur, à religione omnè fructum temporalium bonorum pendere.

3 Tertius gradus est, cum Balthasar Rex, Nabuchodonosori progenies, contaminauit vasa è templo ablata, Deoque verò consecrata. Nam, licet illa Nabuchodonosorus asportasset, templumque ab ipsis Iudæis vario idolorum cultu violatū, vt est apud Ezechielem, subuertisset, ea tamen nunquam vel ad profanos, vel ad impios vsus ille adhibuit. Balthasar secus adferri enim iussit in quodam celebri conuiuio, vt in ijs liberet idolis suis. Quocirca protinus apparuit horrendum spectrum manus è pariete prodeuntis, atque in eo scribentis, obscura, & inuoluta am-

Dan. 5. 4

baga

bage verborum, futurum, vt Balthasar exeret Regno, idque inter Medos, ac Persas diuideretur. Cumque nemo interpretari posset illa, Daniel explicauit. Quod aded Regi placuit, vt auream torquem collo eius circumdaret, eumque in Regno tertium constitueret. Quæ sanè omnia contigerunt contemptæ religionis occasione, cū Daniel prius non esset nisi Præpositus Princeps magis, incantatoribus, Chaldæis, aruspibus.

Quartus gradus est: Cùm Darius Medus, euerfo Chaldæorum regno, atque in suam, Cyrique potestatem translato, dolosis impiorum machinationibus inductus, legem tulit ad imperium suum maximè stabiliendum, & ab alijs omnem auerendum cultum, vt quicumque intra dies triginta quidquam petijset ab illo Deo, vel homine, nisi ab ipso Dario, mitteretur in lacum leonum. Post hæc, Daniel est delatus, quod ter in die, aper-
tis fenestris, ad locum diruti templi conuersus Deum precaretur. Quamobrem frustra id ægrè ferente ipso Rege, ac vix permittente, Daniel leonibus datus est deuorandus, & in foueam deiectus. Verum, cū nihil ei nocuissent famelici leones, ac Rex salutem Danielis vehementissimè cuperet, vbi illuxit, accedens ad caueam, conspiciatque mirabiliter incolumem Danielelem, iussit educi, & inimicos eius in illam projici, qui protinus deuorati sunt. Darius autem restituit loco, & dignitati pristinae Danielelem, qui triumuir erat super omnes Iudices, ac Præfides prouinciarum. Præterea verò scripsit ad omnes populos in hæc verba: Pax vobis multiplicetur. A me constitutum est decretum, vt in vniuerso imperio, & regno meo tremiscant & paueant Deum Danielis. ipse est enim Deus viuens, & æ-

Dan. 6. 6

Q 4

terv

ternus in sæcula, & Regnum eius non dissipabitur, & potestas eius vsq; in æternū, ipse liberator atque saluator, faciens signa, & mirabilia in cælo, & in terra, qui liberavit Danielē de lacu leonum. Hæc Darius: è quibus magna est in omnibus bonis facta accessio Iudæis, ac Danieli.

5 Quintus est, cum prophetias Isaiæ, Ieremiæ, ac Danielis Cyrus admiratus, sibi que Regnum promitti, & prædici, ac nomen suum memorari in illis, dedit has litteras ad omnes populos imperio suo subiectos. Hæc dicit Cyrus, Rex Persarum: Omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cæli, & ipse præcepit mihi, vt edificarem ei domum in Hierusalē, quæ est in Iudæa, qui ex vobis est in omni populo, cuius sit Dominus Deus sius cum eo, Ascendat in Hierusalem, quæ est in Iudæa, & edificet domum Domini Dei Israel. Hæc Cyrus: qui mandauit etiam restitui vasa templi ablata, & in omnibus fuit Hebræis, templique ædificationem promouit, vt habetur in libris Esdræ, ac Iosephi.

6 Sextus est, cum multis impediētib; ædificationē templi, & rectæ religioni aduersantibus, Darius rex alter ab illo primo Medo, iussit præberi sumptus de publico. nō solum ad illud perficiendum, sed etiam ad sacrificia, scribitur enim, vouisse, cum regnum iniret, se ædificatum templum, quod cœptum restaurari ex decreto Cyri, postea flagitiosè incenderant Idumæi. Quin imperauit, vt omnis Iudæorum regio foret immunis, atque in libertate viuerent, tam ipsi, quam filij, tributa que ijs præstarentur, & castris occupata restituerentur ab Idumæis. Ac, ne quis eos læderet, mille equitum custodiam dedit

3. Esd. 1. et
3. 6. 3. 4

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. III. 265
dititer facientibus, quousque Hierusalem peruenirent.

7 Septimus est, cum Rex Artaxerxes anno Regni septimo ita scripsit: Ego Artaxerxes Rex statui atque decreui omnibus custodibus arcæ publicæ, qui sunt transflumen, vt, quodcunque petierit à vobis Esdras sacerdos, scriba legis Dei cæli, absque mora detis, vsque ad argentum talenta centum, & vsque ad frumenti coros centum, & vsque ad vini batos centum, & vsque ad batos olei centum; sal verò absque mensura omne, quod ad ritum Dei cæli pertinet, tribuatur diligenter in domo Dei cæli, ne fortè irascatur contra Regnum Regis, & filiorum eius. Vobis quoque notum facimus de vniuersis Sacerdotibus, & leuitis, & cantoribus & ianitoribus, & Nathinæis, & ministris domus Dei huius, & vectigal, & tributum, & annonas nō habeatis potestatem imponendi super eos. Tu autem, Esdra, secundum sapientiam Dei tui, quæ est in manu tua, constitue Iudices, & Præsides, vt iudicent omni populo, qui est transflumen, his videlicet, qui nouerunt legem Dei tui, & legem Regis, diligenter: iudicium erit de eo siue in mortem, siue in exilium, siue in condemnationē substantiæ eius, vel, certè in carcerem. Hæc Artaxerxes, non modò immunitatem, libertatemque tribuens Iudæis, sed attribuens etiam merum, mixtumque imperium ab Euphrate vsque ad terminos Palestinae.

8 Octauus est, cum Rex Assuerus Amanum dedecit. (qui Iudaicæ religionis, ac potissimū Mardochei odio, quod ipsi, diuinos honores ambi-
enti, haud genuflecteret, Iudæos omnes iusserat toto Assueri imperio deleri) Mardocheumque

Esth. 8. c. extulit, principem Palatii creauit, ac Iudæis potestatem fecit, vt hostes omnes Iudaici nominis extinguerent. ex quo factum, vt, quacunq; Persici Regni potestas pertingeret, Iudæi plurimum possent.

Est autem controuersia, quis ex istis tribus primus, secundum se fuerit, & quo vel nomine, vel cognomine notetur apud profanos scriptores. De quibus nos alibi. non enim videtur hic suus locus.

Ad summam, cognouimus, eosdem religionis, ac temporalium bonorum factos progressus à Iudæis; ac, quoties per eos illa promouebatur, toties etiã bonis temporalibus augebantur, quamdiu Persici Reges imperarunt, presidentibus in Hierusalem summis Pontificibus. Iosue, Ioachimo, Eliasib, Ioiada, Ioatham, & Ieddo, siue Iaddo.

Narrantur euenta temporis, quod fuit ab euerso imperio Persico vsque ad Machabeos: eorumq; felicitatem processisse vnã cum religionis statu, explicatur.

C A P. VII.

PONTIFICES, vt apparet, summam rerum tenebant in Iudæa, merumq; & mixtum exercebant imperium florente regno Persarum: quod horum Reges Iudæis maximè fauerent. res tamen valde perturbatæ sunt, religionis etiã causa perturbata, præcipuè verò Pontificiæ Potestatis iure. Sedente enim Ioanne Pontifice, qui & Ionathan vocatur, Iesus eius frater ambiens Pontificatû à fratre Ioanne Pontifice necatus est, rixa enata ob hanc causam in ipso templo, Quocirca propter huiusmodi fa-

Ioseph. li. 11. cap. 7.

cinus

cinus indignatus Vogeze Artaxerxis Regis præfectus, qui Iesu interfecto fauebat, templi penetralia, quoties libuisset, ingrediebatur in legis contemptum, neque sine hostias offerri, nisi tributo persoluto. Rursus, Ionatha defuncto, suffectus est filius Iaddus, aduersus quem frater Menelaus impetrauit à Sanabalatho Darij præfecto, cuius filiam duxerat vxorem contra leges, vt ipse, illo deiecto, Pontifex constitueretur, si Darius Alexandrum Regem, qui iam bella mouerat, superasset. Hic est Menelaus, quem Nehe-^{2. Esd. cap. 11. c. 11.} mias à se reiectum narrat, atque è templo fugatum, quod alienigenam coniugem duxisset. Sed voto illius non respondit euentus. Nam Darius est ab Alexandro deuictus. Religio verò fuit in causa, vt Iudæi pristinam felicitatem, vel etiam multo maiorem diuinitus adipiscerentur. cuius bene est, vt referamus euenta diuersa, illaque singillatim recenseamus.

Primum sit igitur, cum Iaddus Pontifex cydarim, è qua lamina aurea cum diuini nominis inscriptione pendeat, gestans in veste, & ornatu Pontificio, solemnique sacerdotum pompa, & apparatu, occurrit Alexandro Magno armatas acies ducenti aduersus Iudæos, hostilia cuncta meditant, & ipsius Hierosolymæ excisionem: Sed, vbi conspexit hic Pontificem, protinus ex equo desiliens, & ad Pontificis pedes accidens, Urbem, gentemque Iudæorum multis muneribus ac priuilegijs ornauit, admirantibus suorum ducibus, attestatus, in Pontifice Deum se agnouisse, qui & sibi in Macedonia apparerat dormienti, & ad Persicum bellum commouit, & cuius ope vincebat: quam ob causam voluit eidem sacrificare.

Secun-

2. Secundum est, cum defuncto Alexandro, Pto-
lomeus Lagi filius Aegyptum sibi vindicasset,
& hostiliter Iudeos, ac praesertim Hierosolymita-
nos tractasset, abductis eorum plurimis in
Aegyptum, cum tamen cognouit eos veri Dei
cultores esse constantissimos, pares cum Mace-
donibus, inquit Iosephus, Alexandriae ciues esse
constituit, & multos custodiendis Urbibus affi-
gnauit,

Videntur haec accidisse Simone Onia filio se-
dente, quem multis laudibus extollit Ecclesiasti-
cus, quae, quasi ipso Pontifice Iudaei felicissimi
forent ob religionem. Sed & Seleucus Nicanor,
qui Babylonem, Syriam, magnamque Asiae par-
tem, & imperio tenuit, atque ad suos nepotes trans-
misit, aequos honores, & iura in cunctis suis ur-
bibus tum Graecorum, tum Iudaeorum genti esse
iussit: quod idem Iosephus scribit.

3. Tertium sit: Cum multi tamen adhuc Iudaei
detinerentur in seruitute, quod bellis varijs ca-
pti essent a militibus, ut mos erat antiquis, Ptole-
maeus Philadelphus omnes de suo redemit in
Aegypto, Phoenicia, Regnique sui confinibus.

4. Id vero egit non alia de causa, nisi quod vnum
verumque Deum colerent, petente, & asserente
id Aristaeo, Sosibioque, & Andrea simul rem ad-
iuuantibus, quod idem narrat: Amplius, illorum
multos Aulae suae, & muneribus publicis hono-
rissimè praefecit, mensam magnificentissimam ex
auro extructam, quam describit ille, templo dona-
uit, curauit in super a septuaginta interpretibus
Biblia transferri in Graecam linguam, quae adhuc
habentur.

Quartum sit: Antiochus praeterea Magnus, Iu-
deorum religionem studiosè admiratus, quod
partes

partes ipsius in bello secuti essent, ita rescripsit:
Constituimus, propter pietatem eis praestare ad
immolationem victimarum, & vini, & olei, &
libaminis precium argenteorum viginti millia,
& ad simillam secundum prouincialem legem
tritici modios mille quadringentos septuagin-
ta quinque, & salis modios trecentos septuagin-
ta quinque, praebere autem haec eis volo secun-
dum mea mandata, & opus templi constitui, & por-
ticus, & quidquid aliud oportet refici. materia
autem lignorum deponatur ex ipsa Iudaea, & ab
alijs gentibus, & a Libano, nullo pro his exigente
vectigal: similiter & in alijs clarissimam templi
geri volumus aedificationem. Haec ille, multis
praeterea priuilegijs Iudaeos toto imperio, quod
latissimum tenebat, amplificauit, ut Iosephus
refert.

5. Quintum: Cum propter haec, inquit auctor li-
bri secundi Machabaeorum, sancta ciuitas habi-
taretur in omni pace, leges etiam adhuc optimè
custodirentur propter Oniae Pontificis pietatè, *Cap. 3.*
& animos odio habentes mala, fiebat, ut ipsi Re-
ges & Principes locum summo honore dignum
ducerent, & templum maximis muneribus illu-
strarent, ita, ut Seleucus, Asiae Rex (hic Antiocho
Magno successit) de redditibus suis praestaret om-
nes sumptus ad ministerium sacrificiorum per-
tinentes. Haec ibi. Hic vero Onias ille videtur, *1. Mach. 2.*
ad quem misit Epistolas ac legatos pro societate
in eunda Lacedaemoniorum Rex Darius, seu
potius Areus, ut vocat ipsum Iosephus. & eius
meminit Pausanias in Laconicis, ac Plutarchus
in vita Pyrrhi.

Illud etiam contigit ad illustrandam religio-
nem praclarum, sedente Onia. nam cum minister
Seleuci

Seleuci Regis Heliodorus, nequidquam repugnante Pontifice, vt depositas pecunias auferret, ausus esset ingredi templum, ab equite terribili diuinitus apparente calcibus ad terram prostratus est atque à duobus iuuenibus, letaliter virgatus est cæsus, ita, vt semimortuus inde fuerit asportatus, ac vix sanitati restitutus precibus, & sacrificijs Oniæ. Quocirca, re infecta, coactus redire, sæpe aiebat ad Regem. Si quis est tibi hostis, an insidiator Regni, mitte illuc, ac flagellatum recipies, si tamen euaserit.

2. Mach. 3.

Hucusque Iudæorum temporalia bona feliciter processerunt, florente religionis causa, ac Præfidentibus summis Pontificibus, & populati quadam potestate, inquit Iosephus rebus administratis, ita tamen, vt plerumque Persicis, ac postea Macedonicis Regibus, siue Seleucidis, siue Ptolemæis aliquid tributorum nomine persoluerent, idque per annos plus minus quadringentos Pontificatum gerentibus Iesu, qui cum Zorobabele redijt, nepotibus, ex hoc omnia misceri cœperunt, concussio summi Pontificatus, ac religionis ipsius statu. Nam Iesus, qui & Iasonem

Ioseph. li. se nominabat, Oniæ frater, cæstro ambitionis incitatus, Antiochum Epiphanem conueniens, 2. Mach. 3. promisit ei talentorum argenti trecenta sexaginta, & ex redditibus alia octuaginta singulis annis, si Oniam Pontificatu depelleret, ac se proficeret. Cumque id obtinuisset, eadem ratione depulsus est ipse à Menelao, & Lacedæmona profugiens, exul est defunctus. Sed & Onias eiusdem Menelai studio necatus est Antiochiæ ab Andronico. Menelaus autem, cum pactam pecuniam non persolueret, expulsus est sede, intrususque

Lyfimachus: quo deinde interempto, rursus ille est

est euectus. Tenuit Iesus, qui & Iason, Pontificatum tribus annis, Menelaus duodecim.

Ab Iasone porro constituta sunt gymnasia Hierosolymis publica, in quib. non modò Græcorum litteræ, sed etiam superstitiones impiæ tradebantur. pueri in lupanaribus erant, atque ob id ipsum pendebat ille talenta centum quinquaginta. Sic igitur conuulsa Pontificia potestate, Religione perturbata, quid acciderit, inspiciamus. Cùm Iason bellum gereret aduersus Menelaum, vt Pontificatum rursus in se transferret, & Antiochus Epiphanes eodem tempore in Aegypto aduersus Ptolemæum, reuersus hic victor, Iudæis infensus, eorum millia octuaginta occidit, quadraginta vinxit, totidem vendidit, omnia cædibus, rapinis, quouis genere crudelitatis turpissimè cœdauit, ac suadente Menelao, templi penetralia sanctissima ingressus, impuris manibus ausus est sacrosancta quæuis contrectare. Inde autem profectus, cunctis expoliatis, 2. Mach. 5. misit Apollonium cum viginti duobus militum millibus, mandans secretò, vt viros perfectæ ætatis interficeret, mulieres, ac iuuenes venderet. distulit ille rem, donec omnes die Sabbati ad spectaculum feriatu procederent. id vbi euenit, cunctos, qui conuenerant, interemit. Postea verò milites in omnem partem misit, qui singulos interficerent, quod vbi est ceptum, passim profugere omnes in deserta.

Hoc peracto, tumultuque sedato, iussit, euerfis impiè sacris, templum Ioui Olympio consecrari, Menelaumque Pontificem Samariæ mandans considerare, templum aliud, quod in ea erat, Ioui hospitali dedicari imperauit, aboleri oëm Iudæorum religionem, & cultum: transire autem quem-

quemlibet ad impietatem gentium, qui recusa-
ret occidi: ac tunc septem fratres, qui Machabæi
dicti sunt, quod Machabæorum temporibus ex-
celluerint, occisi cum plurimis alijs, ita, vt nun-
quam magis oppugnata fuerit, & ad internecio-
nem petita natio Iudæorum cum vera religione
in Palaestina, (innumera namque eorum millia
in varijs regionibus erant dispersa) arque hoc
tempore: vt merito Epiphanes Antichristi cu-
iusdam similitudinem gerere dicatur.

*Referuntur octo gradus, quos vnà cum religione Iu-
dæi fecerunt ad recipendam maiorem tempora-
liam bonorum copiam, quoad amplitudinem re-
gionum ipsis subiectarum, & æquam gentiū no-
bilissimarum societatem.*

CAP. VIII.

PROGREDIA MVR adhuc, inquirentes, qui
fuerit exitus tot, ac tantarum rerum, & quo
modo processerint Religio, & bona tem-
poralia. Cùm contigissent igitur, quæ diximus,
anno centesimo trigesimo septimo, ac nono Re-
gni Græcorū, ex quo Alexander imperare cœpit:
Mathathias post hæc, cum quinq; filiis, Ioanne,
Simone, Iuda, qui dictus est Machabæus, Eleaza-
ro, Ionatha, cœpit, cōfluentibus ad eum multis,
præliari aduersus Antiochi Duces, aras ab ipso
constitutas euertit, immolantesque aliquot ido-
lis occidit, & sacras res in antiquum, suumque sta-
tum restituere contendens, præfuit verę religio-
nis cultoribus, ac studiofis in Iudæa annum vnū.
Decedens autem, Simonem sibi in omnibus sus-
fecit:

fecit: Iudam verò, belli ducem constituit aduer-
sus impios omnes. Recenseamus autem gradus, *1. Mach. 2.*
quibus Iudas pro religione decertans est diuini-
tus cum suis ad maiora semper euectus.

Primus est: Cùm nobilissimas victorias refe-
rens superato Apollonio, dein Gerone, mox Gor *1. Machab. 5. & 4.*
Iolymam, ac finitimas terras, templumque & sa-
crificia reparauit, multis hostium spolijs onu-
stus, ac ditatus, ita, vt Nicānor passim prædica-
ret Iudæis esse Deum protectorem, non posse il-
los vulnerari, quod eius leges obseruarent. Nam
reuera Iudas non aliud suis proponebat, quā De- *2. Mach. 8.*
um, neq; alij fidebat, pietati, ac religiōi innixus,
atque iccirco, quæ ad illam spectabant, vt tem-
plum, sacrificiaque instaurans.

Secundus est: Cùm vicit Idumæos, Ammoni-
tas, & alienigenas, qui confederant in Galaad, o-
pulentissimas prædas vndique reportans, vrbes
que multas expugnans, quib. auditis, Antiochus
Epiphanes, iram Dei in multis præsentis, adeo
consternatus est animo, vt incidens in morbum
palam iactaret, ac polliceretur, se Iudæos Athe-
nienibus æquales facturum, templumque, quod
expoliauerat, optimis dōnis ornaturum, sancta
vafa multiplicaturum, pertinentes ad sacrificia
sumptus de rebus suis præstaturum, in super
Iudæum se futurum, & omnia terræ loca pera-
graturum, Dei que potestatem prædicaturum.
Quæ tamen cùm non ex animo ob Dei honorem
præcipue diceret, miserabiliter interijt: illique
filius Antiochus successit, cuius Dux Timotheus,
ingenti exercitū coacto, pergens aduersus Iudæ-
m, fulus est mirabiliter. Nam Machabæus, ac mili-
tes ipsius, caput terra aspergentes, cilitijsque se
indu-

entes, ad altaris crepidinem prouoluti, Deum precati, sumptis armis, in hostes perrexerunt, pugnaque vehementi commissa, apparuerunt e caelo dimissi quinque equites frenis aureis decorati, aciem Iudæorum præeuntes, & ex ijs duo Iudam medium circumdantes protegebant, telaque, & fulmina in hostes Iudæorum iaciebant: ac tuac Iudæi peditum vicies, mille quingentos, equitum sexcentos, Timotheumque, & fratres eius, Chæream, & Apollonium, peremerunt, diuinitus impetrantes, ac perficientes hæc omnia actibus, vt apparet, religiosis.

3 Tertius est: Cùm Lysias, coactis militum octuaginta millibus, & equitatu præterea plurimo, pugnam commisit cum Iuda, ac fusus est ille amissis vndecim millibus peditum, milleque ac sexcentis equitibus. Nam Iudæ exercitum præcedebat eques in veste candida, aureis armis hastam vibrans, & inimicas acies proffigans. Antea namque Iudas cum fletu, & lacrymis Deum precatus est cum suis, vt Angelum salutarem mitteret, atque ita præcipuos actus religionis edidit. Quocirca, cognitis reb. hisce, Antiochus pacem statuit cum Iudæis, quam tamen nonnulli eius ministri interturbabant.

4 Quartus est igitur: Cùm Iudas coactus iniurijs multis, ac maleficijs hostium manifestis, multas eorum ciuitates cepit, inuocato semper auxilio Diuino, ac pro sacris pugnans. Inter alia, non habens nisi armatorum sex millia, præliumque conferens aduersus Timotheum, qui sub signis habebat peditum millia centum viginti, equites bis mille sexcetos, victor Iudas exstitit, ac prostravit hostium millia triginta, duobusque alijs prælijs quinquaginta millia. In his autem conti-

git

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. III. 275
git illud admirabile ad illustrandam religionis causam. Nam, cùm multi Iudæorum fuissent intercepti, ac spoliarentur eorum corpora, vt sepultura mandari possent, inuenta sunt eorum tunicis occultata donaria multa Idolorum: quod videtur in causa fuisse, vt occiderentur ob impietatem.

Quintus est: Cùm Antiochus Eupator præcipitavit ex altissima turri impium Pontificatus inuaforem Menelaum, quod ipse primus huiusmodi dissidia seruisset inter Iudæos, ac Reges, & nihilominus, haud ferens tot, ac tam præclaras Iudæorum victorias, peditum millia centum viginti, equitum quinque, elephatos vigintiduos, currus falcatos trecentos coëgit aduersus eos. Quamobrem Iudas, cùm triduum Iudæos in precibus ante Deum prostratos stare imperasset, paucis suorum delectis, noctu aggressus castra Regis, hostium quatuor millia cecidit, & omnia tumultu, & terrore repleuit, ita, vt Rex frustra obsidens loca Iudæorum munita, cùm nihil proficeret, audita suorum quadam defectioe, coactus temporum necessitate, pacem statuerit, Iudamque è Prolemaide vsque ad Gerrenos ducem, & Principem fecerit.

Sextus est: Cùm Demetrius Seleuci filius, adiuinctis Iudæorum plurimis, qui non bene cum Iuda sentiebant, hominibus parum religiosis, Nicanorem misit, qui, nõ armis, sed astu, rem gerendam iudicans, pacem fecit, Hierosolymam venit, ibique commoratus, perfecit, vt Alcimus Pontifex fieret. Verùm, cùm Iudæ mortem machinaretur, atque ob id Iudas aufugisset, ventum est denique ad pugnam, in qua Iudas, implorato multis prælijs auxilio diuino, prælium commisit, & cum suorum paucis inimicorum millia triginta quin-

S 2

que

que occidit, Nicanorem peremit, ac rursus Hierosolymas recepit. Cum verò in precibus esset totus Iudas cum suis, ac somno deinde se dedisset, vidit Oniam Pontificem, qui pro Iudæis Deum orabat, & Ieremiam, qui Iudæ dextra extenta aureum gladium porrigens, aiebat: Accipe sanctum gladiū munus à Deo, in quo deijcies aduersarios populi mei. Post hæc Iudas inijt societatem cum Romanis: cumq; Demetrius misisset Bacchidem, & Alcimum, cum maximo exercitu, in Iudæam, Iudas idem, contra omnium suorum consilium paucissimos habens, præliumque committens, est superatus, & occisus sub annum centesimum quinquagesimum secundum: Ex illo, inquit Diuina Scriptura, emerferunt iniqui in omnibus finibus Israël, & facta est fames magna valde, & tradidit se Bacchidi omnis regio, omnesque amici Iudæ necabantur. Quamobrem conuenientes multi elegerunt Ionatham, Iudæ fratrem, Ducem, qui, cum frater ipsius Ioannes docto fuisset à nonnullis interfectus, vltia eius morte, ac Bacchide profligato, Hierosolymam recepit, nec multo post obiit Alcimus, paralyti oppressus, ac multis tormenentis excruciatu; anno centesimo quinquagesimo tertio.

7
1. Machab. 10. 11.
Septimus est: Cum Religionis affertor apertus Ionathas factus est summus Sacerdos, certantibus eum trahere in suas partes, ac dona multa mittentibus, pluraque pollicentibus Alexandro, & Demetrio Regibus inter se de Syria, & Asiæ Regno pugnantibus. Hinc sublati alijs tributis, quæ Regibus pendebantur, trecenta tantum talenta Iudæi soluere cœperunt, attributaque ipsi tres Samariæ Ciuitates, quo leuius esset tributum, quin Simon, Ionathæ frater, constitutus est

est ab Antiochio, Alexandri Regis filio, qui Demetrium Duce Tryphone deuicerat, Dux à terminis Tyri vsque ad Aegyptum. omnes autem, qui desciuerant à religione, nec bene de illa sentiebant, expulsi sunt à Ionatha, qui foedus cū Spartiatis, ac Romanis antiquum renouauit.

8
Octauus est: Cum Simon, occiso Ionatha, per dolum Tryphonis, in Ptolemaide, constitutus est Pontifex Maximus, ac magnificentissimum sepulcrum Patri, ac fratribus peremptis ædificauit; patrociniumque religionis assumpsit. Atque ex hoc facti sunt omnino immunes Iudæi ab omni tributo, quod prope semper, ab ætate Nabuchodonosori, Regibus Chaldæis, Persis, Macedonijsque præstiterunt, anno centesimo, ac septuagesimo ab Alexandri imperio: ac populus cœpit scribere in tabulis publicis anno primo, sub Simone summo Sacerdote, magno Duce, & Principe Iudeorum. per eum capta est arx Hierosolymæ, quæ detinebatur ab alienigenis, Gaza item Ciuitas, & Ioppe: renouataque est amicitia cum Romanis, & Spartiatis: maximaque per annos septem felicitate vsi sunt Iudæi, Septimo autem Simon est interemptus, amicitia simulatione, à Ptolemæo, filio Abobi. Atque hucusque nobis seruiert ad veritatem tradendam libri Machabæorum, qui Latine habentur.

9
Nonus est: Cum Ioannes, dictus Hyrcanus, Simonis filius factus est Pontifex maximus, atque ad restaurandam religionem conuersus, Samaria capta, diruit templum, quod Manasses tædi frater ante annos centum octuaginta plus minus ædificarat ad æmulationem templi Hierosolymitani, omnes, qui offerebant extra templum, summouit, Idumæos ad Iudeorum ritus compul-

lit, multas Syriæ ciuitates in suam potestatem adduxit, societatem cum Romanis renouauit, & quando usque ad ætatem prope supremam veræ pietatis cultor extitit, tale meruit à Iosepho elogium: Hyrcanus post seditionem sedatâ feliciter vixit, & principarum optimè rexit annis triginta, & vno, defunctusque reliquit filios quinque, qui maximè his tribus rebus dignus à Deo iudicatus est, magistratu populi, principatu Sacerdotij, & prædictione prophetiæ. Nam Deus cum eo erat, & futurorum præscientiam ei donauit. Ita enim cognoscebat, & prædicabat, vt etiam de duobus filijs prædiceret, rerum dominos non diutius permanuros.

Igitur per annos circiter triginta Machabæi filij Mathathiæ bella gesserunt aduersus Macedonici sanguinis Reges, Epiphanis impij successores, Epiphanemque ipsum, ab anno nimirum centesimo, ac trigesimo nono, vsque ad centesimū septuagesimū, quo tempore sunt interfecti quatuor Mathathiæ filij, Iudas, Ioânes, Ionathas, Simon. Sed tamen plures Epiphanis filij, in quibus quinque successores, Antiochus Eupator, Demetrius Soter, Alexander, Demetrius alter, Antiochus Sedetes.

Ad magnam porro felicitatem, si respiciamus antiqua, Iudæi redierunt hoc tempore, non alia via, quàm religionis assertionem. In primis enim vindicauerunt se in amplissimam, pristinamque libertatem, qui cunq; in Iudæa commorabantur, cum post Nabuchodonosor gratiam semper alienigenis tributum præstiterint.

Deindè: Cum pareret olim post obitum Salomonis vni Regi solus ille regionum tractus, qui incolabatur à tribu Iuda, & Beniamin: nam reli-

qua

qua loca obediebant alteri Regi, qui dicebatur Israel, siue Samariæ: nunc omnia subiecta sunt vni tantum.

Amplius, Idumæorum regio nunquam sic adducta est in Davidis, ac Salomonis potestatem, vt neque proprium Regem habuerit, sed Regi Iudæorum prorsus addicta fuerit, vel transferit omnino in eorundem Iudæorum religionem quorum vtrumque nunc euenit.

Præterea, maritimæ ciuitates nullæ in ora Mediterranei maris imperio Iudæorum paruerunt ante hoc tempus, vt hoc parere cœperunt. infra illæ enumerabuntur. *Iosep. lib. 13. cap. 19.*

Denique, cum varias in oras dispersi fuerint post Ieglatphalasar Assyriaci Regis ætatem Iudæi, tum post Cyrum, tum maximè ex quo Machabæi sumplerunt arma pro religione, recepti sunt à varijs Regibus, ac gentibus in amicitiam, societatemque ciuilitatis, & honorum, quod habemus in Iosepho libr. 12. cap. 3. 5. & libri Machabæorum primi cap. 14. & 15. Atque hic scilicet est fructus religionis, quem non modò Iudæi perceperunt, quoad bona temporalia, sed etiam posteritas Mathathiæ, quandiu perstitit in sinceræ pietatis cultu.

Explicantur causæ, ob quas Iudæi, familiaq; Assamæorum decidit ab omni felicitate, recedens à recto cultu religionis. Et, quos gradus impietatis fecit, eosdem fecit infelicitatis.

CAP. IX.

SEXAGINTA annis, & amplius, vt apparet, Mathathias, liberiq; eius vsque ad Ioannis Hyrcani mortem, Iudæis imperarunt. Per-

S 4

mansit

manſit adhuc poſteritas illius plurimos, vt ap-
riemus, annos. Nam poſt Hyrcanum regnauit,
ac Pontificatum geſſit Ariſtobulus anno vno, &
Ituræos ditionibus paternis adiecit. Quo de-
functo, frater ipſius ſamnæus, dictus Alexander,
dominatus eſt annis viginti ſeptem, tenebant
que Iudæi iuxta mare Stratonis turrim, Apollo-
niam, Ioppem, Tamniam, Azotum, Gazam, An-
thedonem, Paphiam, Rhinocoluram, in conti-
nenti autem Idumæam, Aboram, Mariſſiam, Sa-
mariam, Carmelum, Thabor, Scythopolim, Ga-
daram, Gaulanitidem, Seleucia, Gabalam, Mo-
bitidem, Hebron, Medabam, Lembaoronem, Mo-
gam, Onzoram, Ciliçum, Aulonam, Pellentem,
vt legimus apud Iosephum. inter has autē fue-
re & Arabum ciuitates decem.

Poſt Alexandri mortem, Sacerdotium ſummū
iniuit Hyrcanus Alexandri filius, Regnum ta-
men adminiſtrauit per Phariſæos; Alexandra,
Alexandri vxor, ac Mater Hyrcani, annis nouē,
felicitate admirabili. Verū, defuncta Alexan-
dra, ruere omnino. cœpit ſœlicitas temporalis
Iudæorum, gentiſque Aſſamoneæ, à Machabæis
deductæ, labemque primam fecit poſtrema æta-
te Ioannis Hyrcani, qui ob iniuriam ſibi illatam
à quodam Phariſæo nimium procace, Phariſeos
omnes, qui rectius de religione ſentiebant, expu-
lit à gubernatione publica, & intruſit hæreticos
Sadducæos. Hinc exorditur Aſſamoneæ familie
ruina.

In primis enim, Ioanne Hyrcano mortuo, Ari-
ſtobulus eius filius, ac Mathathie, nepos, Antigo-
num fratrem ſumma impietate trucidauit: quo
facto, ſic illum dolor, admiſſique ſceleris poeni-
tentia cepit, vt desperatione, & angore oppreſ-
ſus,

ſus, non multo poſt interiit; Alexanderque ei
frater eſt ſuffectus, qui ſimiliter alterum fratrem
trucidauit, ac Phariſæis infeſtus, hæreticos Sad-
ducæos fouit, Iosepho teſte, cladem que inter a-
lias maximam retulit, victus à Prolemæo Lapy-
ro, qui Iudæorum millia triginta interemit, aut
etiam, quod vult Timagenes, quinquaginta. Iu-
dæi præterea, ſumentes arma ſæpius contra eun-
dem Alexandrum, diſcordijs in teſtibus eum fati-
gârunt, ipſique atrociffimè dilaniati ſunt, occiſis
millibus quinquaginta in proelio. Dein verò in-
numeri ab ipſo, vnâ cū liberis, & vxoribus, par-
tim cruciſigi iuſſi ſunt, & in his octingenti Pha-
riſæi, partim verò ſunt acti in exilium. Sic igitur
dum fauet hæreticis, omnia conturbauit, & tan-
dem, tribus annis morbo conſiſtens, agnoſcēs
propria delicta, vxorem aduocans, hortatus eſt,
vt poſt obitum ſuum cuncta permetteret admi-
niſtranda Phariſæis, qui, cū bene de rebus di-
uinis ſtatuerēt, gratia populari valebant, ac pro-
pterea incurerat ipſe in odium Iudæorū, quod
inimicus ipſis fuiſſet, quin ſineret eos ſuum cor-
pus in ſepulchrum relinquere. Quæ cū feciſſet il-
la, annis nouem rebus ſecundiſſimis eſt uſa, & in
maxima tranquillitate regnauit, Hyrcanum fi-
lium Pontificem ſummum conſtituens, ac Phari-
ſæis cuncta adminiſtranda relinquens, qui, quā-
uis alioquin mites, vt ait Iosephus, ab uſitata ta-
men manſuetudine deſciſcentes, in eos, quorum
conſilio fuerant octingenti ipſorum necati, po-
teſtatem, quam nacti fuerant, exercuerunt, ipſa
verò Regina nihil iuſti attendebat, modò prin-
ciparum ſibi conſeruaret. Ob hæc ad finem vitæ
ſuæ ſeditionibus omnia repleta ſunt.

Ariſtobulus enim, minor natu, Hyrcanū Pon- *Li. 14. c. 7.*

Ioseph. lib.

13. cap. 21.

lib. 14.

cap. 3.

Ioseph. li.

13. cap. 17.

Li. 13. ca.

17. 22.

rificatu diecit. Hyrcanus autem, cum nihil moueret à principio, mox tamen, impulsus ab Antipatro, siue Antipa primi Herodis patre, contendit aduersus fratrem, fretus auxilijs Arabum, deinde Romanorum; mox, intercedente Pompeio Magno, causamq; cognoscente, cum sapius datam fidem fregisset Aristobulus, & in templo se cõmunisset, Põsponius hoc expugnauit, eumq; Romam uinctum misit anno eodem, quo Cicero consulatum gessit. Ex illo Iudæa Romanis paruit, ac varijs bellis inter Romanos, Hyrcano, & Herodi fauentes, ac Parthos, Aristobulo, qui Roma profugit, filijsq; ipsius Alexandro, & Antigono auxiliantes, est miserrimè conficiata, & dilacerata, Pompeius enim Pontificatum restituit Hyrcano, procuratorem uero Iudææ Antipatro Idumæo patri Herodis cõmisit, donec post annos triginta plus minus, funestissimo proelio perempto Aristobulo, Alexandroq; & Antigono ipsius filijs, Romani Regnũ Iudææ contulerunt Herodi, qui Hyrcanũ Pontificem socerum suum, cui studuerat ipse, ac pater Antipas, siue Antipater, & cuius filiam Mariamnem duxerat uxorem, per summum scelus occidit. Quocirca sic Iosephus; Ita quidem finem vitæ inuenit Hyrcanus, diuersas, & varias calamitates expertus. Nam principio, ut mater eius Alexandra regnauit, principatus sacerdotij gentis Iudæorum nouem annis honorem obtinuit, matremq; defuncta, cum imperium suscepisset, & hoc trib. mensibus gubernasset, depellitur ab Aristobolo fratre, restituitur autem à Pompeio, & quadraginta annis honore usus, iterum Regnum Antigoni opera (hic Aristobulj filius erat) amisit, & corporis seruitutem passus, à Parthis captiuus est abdu-

*Ioseph. lib.
15. ca. 7.*

abductus. Inde reuersus, & ingentibus ab Herode promissis elusus, interficitur anno, quo uisus est ab Octauiano Antonius ad Actium promontorium. Sic igitur in Hyrcano defecit Assa-monæorum, siue Machabæorum nobilis agnatio. Numeratq; Eusebius à Iuda Machabæo ad Hyrcani mortem centum triginta duos annos, quibus addere possumus, quos Mathathias uixit.

Ex ijs, quæ dicta sunt, habemus agnationem Machabæorum concidisse à temporalium bonorum felicitate, profususq; deletam, postquam fuit hæreticis, & eos amplexata est, reiectis Orthodoxis, & simul ac Ioannes Hyrcanus hos expulit, illos extulit, protinus est vnà cum liberis à Deo destitutus, atque hi mutuis se cædibus ad internecionem consumpserunt, siuemq; præclarissimæ familiæ dederunt.

Iudæi præterea cum proprijs dissidijs cõcissent, tum uero Arabũ, Romanorum, Parthorumq; bellis appetiti, maximis sunt cladibus oppressi; propriumq; Regem Herodem, sed non propriæ gentis, nempe Idumæum, perferre, Romanis tributum dare, leges ab ijs accipere, quoad temporalia compulsi, grauissimis uectigalibus onerari, & innumeris calamitatib. conteri cõsperunt. quod aperiemus. ita, ut præcipientes in illam, quam modo conspiciamus, miseriam dati fuerint, eamq; iam tot sæcula infelicissimè patiantur.

Quod autem diximus, Sadducæos, quibus ad hære-re cõepit Ioannes Hyrcanus, hæreticos fuisse, *Matt. c. 22. se, id clarissimè constat; nõ modò ex Iosephi testimonio, sed etiam è noui Testamenti libris, in 17. cap. quib. habemus, ab eis negatam resurrectionem* *2. anti-*

mor.

qui. *lib.* mortuorum. addit Iosephus, animas ab illis cre-
 2.c. 7. de ditas mortales, assertumque, quid mali fiat, non
bello In- inspicere à Deo, feros autem fuisse ipsos, atque in-
 daic. humanos.

Matt. 23. a Quod adijcimus, Phariseos rectè de rebus re-
 ligionis sensisse, id Christus testatur, cum iube-
 bat, ut fieret, quod iussissent, ac dixissent Phari-
 sæi, qui super cathedram Moysi sedissent, Pau-
 lusque gloriatur, se è secta Phariseorum fuisse,

Act. 26. a
Act. 22. a & ad pedes Gamalielis enutritum. Neque argu-
 untur in Evangelio nisi nimis seueritatis, qua

Matt. 23. a ceteris alligarent onera grauissima, & nimium
 scrupulosa superstitionis, auaritiæ, superbiam,
 hypocrisis. Quod si hæretici fuissent, id Chri-
 stus neque tacuisset, neque ijs obediendum præ-
 cepisset. Quamobrem, quod Iosephus ait, ab illis
 quædam decreta, quæ sine dubio hæretica erant,
 veluti animarum è corporibus, alijs in alia comi-
 grationem, & quidquid est huiusmodi, id dicen-
 dum, vel nõ ad oēs Phariseos pertinuisse, vel nõ
 Christi ætate, sed Iosephi qui post obitum Christi
 vixit, accidisse, cum iam Deus, & Christus reli-
 quos eorum destituisset omnino, multos autem ad ma-
 xima veluti Paulum delegisset. Ac, licet conspi-
 rauerint in mortem Christi, tamen id vniuersi
 non egerunt, & Pontifices erant, ut ostendimus,
 è Sadducæis. Confusio namque iam quædam fuerat
 inducta in Rep. Iudæorum, ut, siue Sadducæus a-
 liquis foret, atque hæreticus, siue sinceræ religio-
 nis cultor, omnes eodem loco forent. Ac veluti
 vltimis annis Ioannes Hyrcanus expulit Phari-
 sæos, & euexit hæreticos Sadducæos, sic egit Ari-
 stobolus, Alexander, & alter Aristobolus: Alex-
 andra Phariseos quidem restituit, sed Hyrcanus
 licet his adhereret, tamen præ quadam tarditate
 morum,

morum, & ingenij, quæ pertineret ad puritatem
 religionis, nihil admodum curauit, & eius frã-
 trem, æmulumque Aristobolum Pharisæis ob-
 stitisse, ac Sadducæos extulisse; colligimus è
 multis Iosephi locis.

Quamobrem non est illud à nobis omitten-
 dum, posteritatem Aristoboli citius extinctam,
 quam Hyrcani, è quibus ille magis hæreticis fa-
 uet, hic Orthodoxis. Nam C. Antonius Antigo-
 num Aristoboli filium necauit, & mox Herodes
 Aristobolum filium Alexandri, qui soboles erat
 Aristoboli. atque ita in his defecit Aristoboli ge-
 nus, superstitite adhuc Hyrcano, cuius progenies
 15. ca. 1. *lib.*
 perstitit, quod Mariamne ipsius filia nupta esset
 2. aut
 Herodi Regi, è qua prognati Alexander, Aristobolus, quos Romam misit Herodes erudiendos
 Idem t. 12. in domo Pollionis.

Posteritas autem Machabæorum; postquam
 sese hæreticis adiunxit, temporalium bonorum
 iacturam gradibus his fecit, vsque ad supremam
 ruinam.

Primus est: quod bella, & cædes passa est à sub-
 iectis, & ipsis intimis agnatis, ut constat in Ari-
 stobolo, Alexandro, Hyrcano.

Secundus est: quod bella exercuit, cladisque
 maximas accepit ab exteris. id liquet in Alexan-
 dro, Aristobolo, Hyrcano.

Tertius est: quod multæ ab his ciuitates desci-
 uerunt, multæ per alios Reges ablatæ sunt.

Quartus est: quod totius potestatis dimini-
 tionem perpessi sunt Aristobolus, & Hyrcanus,
 Parthis, ac Romanis facti vectigales, ac denique
 omni Regia potestate multati.

Quintus est: quod agnatio radicitus est ex-
 tincta.

Expli-

Explicantur gradus felicitatis, ac religionis, aut contra, quos Herodes, ipsius genus, ac Iudæi fecerunt, extincta agnatione Machabæorum, cum tamen adhuc cognatio superesset.

C A P. X.

EXTINGUATA agnatione Machabæorū, cum tamen adhuc eorum posteritas duraret, quod Herodes haberet in matrimonio Mariamnem filiam Hyrcani, & ex illa liberos suscepisset, videamus, quid ipsi contigerit Herodi, ac liberis eius. & illum quidem pessimè meritum de sacra potestate constat. nam pro libito deiecit, atque extulit summo Pontificatu Sacerdotes Aristobolum, Ananem, Iesum, Simonem, Mathiam, Iosephum, Ioazarum, Eleazarum, Hyrcanumque socerum nefando scelere interfecit, qui licet ob Regni conseruationem nihil de iustitia cogitaret, tamen alioquin Pharisæos, qui de diuinis dicuntur bene sensisse, principio coluit, atque in honore semper habuit: quod Iosephus testatur. Amplius autem, templum magnificentissimè construxit, atque reparauit; in antiquum splendorem restituens, anno decimo, ut quidam numerant, ante Christum natum: quem deinde ortum scelestissimè ad necem quærens, innumeros infantes in Bethleem occidit, ac post annos septem miserabiliter obiit.

Operæ pretium porro est, inspicere, quomodo Herodis vita varijs fuerit infelicitatis, atque adumbratæ felicitatis casibus variata, sicut ipse modò aliquid in speciem religiosum, modò aduersus ipsam religionem, virosque illi dedicatos aliquid moliretur aut perficeret. Quæ ut certius dignos-

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. III. 287
dignoscamus, bene erit, ut ista sigillatim recenscamus.

Primò igitur loco est animaduertendum, Antipatro Idumæo, siue Antipæ, filioque Herodi, fuisse illud pium, quod aduersus Aristobolum hæreticis adhærentè pugnavit semper pro Hyrcano, qui Orthodoxis fanebat, ita, ut non immeritò fuerit affecutus à Pompeio, Cæsareque, Syriæ totiùs procuracionem.

Secundò, cum Parthi adducti ab Antigono Aristoboli filio, Hyrcanum, contra fidem caprium fecissent, occupatis, bello ciuili, post Cæsaris obitum, Romanis, Antigonus verò, antequàm Parthi abscederent, Hyrcano patruo, Pontificique summo dentibus auriculas amputasset, ne scilicet amplius Pontificis summi muneribus fungi posset, quod membris truncatis nemo obire sacra munia valeat, Herodes Romam profugiens, à senatu Iudææ Rex constituitur, adiuuantibus Octauiano, & Antonio Triumuiris, mox, Iudæam *Iose. lib. 1. cap. 13. de bello Iudæ* reprensus, capto Antigono, Hierosolymaque adducta in potestatem, Regno potitur, quamuis aliqua ex parte mutilato. Pietatem verò præ se tulit, quod Urbem sanctam diripi vetuit, quam fœdissimè Parthi spoliarant, & Orthodoxos religiosos est veneratus.

Tertiò, illud impiè tamen est machinatus, nam, simulatione pietatis, Hyrcanum redemit à Parthis, ut eum tolleret è medio, Ananemque ignobilissimæ sortis virum, Babylone accersitum, Pontificatu summo ornauit, præteritis meritissimis, ut scilicet sacram potestatem faceret omnino suam. Atque iccirco Aristobolum, Aristobuli Regis filium, nepotemque Hyrcani ex filia, crudeli artificio suffocari mandans,

dans, interfecit, quamuis immerentem, & affinem, cum eum prius euexisset ad summum Pontificatum, deiecto Ananelo, quem proinde subito restituit. Quibus impietatum gradibus factis, vexari coepit Arabum perpetuis incurfationibus, ac bellis, & in vitæ discrimen sæpius adduci, quin septimo anno Regni sub hæc ipsa parata, dolosis Cleopatraz molitionibus, ad mortem petitus, alias est calamitates expertus, Iudæa namque tanto est terræ motu concussa, vt hominum triginta millia peremerit, pecorum verò infinita. Cumque partes Antonij secutus esset aduersus Octavianum bello ciuili, atque ille victus esset, in periculum Regni amittendi venit: quod ne committeretur Hyrcano, qui solus è sanguine Assamonæorum Regio supererat, ipsum necauit, & ab Octauiano confirmatus est in Regno, auctus aliquot Urbibus, quæ fuerant pristinis Assamonæorum ditionibus adiunctæ.

4 Quarto, in suspicionem veniens, à Mariamæ vxore, filiaque Hyrcani mortem sibi parari, eam iussit interfici, deinde etiam matrem ipsius Alexandram, cum, propter dolorem coniugis interemptæ, grauissimo morbo vexatus in desperationem sanitatis venisset, ac per multum tempus mente quasi alienata consternatus, iacens, spem faceret inimicis, fore, vt breui moreretur, ac proinde Alexandra socrus insimulata esset, quod nouis reb. studuisset, circa quod tempus multa per omnem Iudæam templa Augusto condidit, statuas erexit, atque consecrauit, theatra in super, aliaque huiusmodi, quæ impietatis erant incitamenta, construxit.

5 Quintò, & nihilominus templū magnificentissimum restaurauit octo annorū spatio, quod amplius

*Iose. lib. 1.
belli Iud.
c. 13.*

dine in multis erat multo præstantius illo, quod Salomon ædificauit. Non defuere tamen, eo regnante, pestis, fames, latronumque prædationes, ipse vectigalibus, ac tributis immensis opes omnium disperdidit, in cunctos nimia crudelitate sæuij, vt eorum bona fisco adiudicaret. domesticis porro dissidijs, atque intestinis filiorum, fratrum, sororum, necessariorumque omnium foedissimè cuncta ardebant: nouem namque vxores, & ex ijs filios habebat, donec tandem falsis accusationibus impulsus post diutinas criminationes, Alexandrum, Aristobolumque filios laqueo suffocari præcepit, & tamen magis adhuc assiduis aliorum discordijs, intimatorumque odijs, exagitatus, ab Antipatro filio venenum sibi parari deprehendit. ob quam causam Phariseos innumeros, ipsumque interimi mandauit, sicut etiam Iudæorum plurimos, quod abstulissent è templo auream aquilam, quam posuerat supra ianuam: vt Bethleemiticos pueros omittamus.

Tandem verò, correptus atrocissimo morbo, eiusque longitudine excruciat, mortem sibi consciscere sæpius contendit. Ignis quippe lentus, inquit Iosephus, inerat, qui non tantum conflagrationem in superficiem corporis agentem prodebat, quantum itimè crescens excitabat incendium. Auuiditas quoque inexplebilis cibi semper inerat, neque tamen satietas vnquam incitatum rabidis faucibus ingluuiem valebat implere. Intestina internis vlceribus tabida putrescebant, doloribus quoque coli sæuissimis cruciabat, humor liquidus, ac luridus erga pedes tumidos oberrabat. similis illi quoque circa pubertatem erat afflictio, sed & verenda ipsa putredine corrupta

T

rupta

rupta vermibus scatebant, spiritus erat incredibilis erecta tentigo, quæ aderat fatis obſcena diritate foetoris, & anhelitus respiratione creberima, contractio quoque percuncta membra consistens vim noxiam spargebat. Quibus ille doloribus confectus, nobilissimos quoque Iudæorum sub obitus sui diem concludi iussit in theatro, & interfici. Sic igitur obiit Herodes, super omnes, ait Iosephus, homines infelicissimos, anno septimo post ortum Christi.

Lib. 17. ca.
10. antiq.

Post Herodi mortem, certantibus de Regno filijs eius, Cæsar ita regiones diuisit, ut nemini Regium nomen attribuerit, & Archelao quidem dedit Idumæam, Iudæam, Samariamque administrandam, Herodi Antipæ Galilæam, Philippo Bathaneam, Traconitidem, & Auranitidem, Salomæ forori Herodis Iamnam, Azofam, Phaselidem.

Sed Archelaus, post annum Regni decimum, crudelissimè dominatus, Iudæis accusantibus, à Cæsare Viennam Galliæ dignitate omni priuatus ablegatur, ac Cyrenius mittitur, qui ditiores illas moderetur, cui deinde Coponius successit, Coponio Gratus. Atque ex hoc tempore Romani pro libito Pontifices summos euehebant. Nam, cum deiecisset Archelaus Iozarum, ac substituisset Eleazarum, & paulo post, hoc submoto, Iesum, Cyrenius, siue Cyrinus expulit rursus Iozarum, Annanumque suffecit; Gratus autem, remoto Annano, Ismaelem, deinde Eleazarum, mox hunc etiam pellit, Simonemque euehit; at denique hoc eiecto Iosephum cognomento Caipham, qui Sadducæus hæreticus erat: Sed, cum per annos 11. Iudæam gubernasset, Pontius Pilatus mittitur, quo Iudæam administrante Christus est

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. III. 191
est cruci affixus. Nec multo post Herodes iunior Lugdunum missus est in exilium.

Ex illo quot, & quantæ clades singulis prope annis affligerint Iudæos omnes, eorumque regiones, nemo paulo peritior est, qui ignoret. Næ trigesimo octauo post mortuum Christum funditus est excisa Hierosolyma, subuersæ omnes prope vrbes, ac vici: Iudæorum verò gens vniuersa miserissimè exterminata, ita, ut bello supremo fuerint occisa illorum vndecies centum milia, captaque nonaginta septem. Posteritas Herodis miserissimè extincta. Quæ latissimè prosequitur Iosephus vltimis Antiquitatum Iudaicarum, ac proprijs de bello Iudaico libris.

Ex his liquet, à religione ac virtutibus pendere temporalium bonorum felicitatem.

Primo enim loco, postquam creatus Rex Herodes coepit sacra inuadere, incidit vnà cum tota familia in magnas calamitates.

Secundo, miserabilissima omnium morte est absumptus.

Tertio, posteritas eius inuicè sese discersit.

Quarto, breui illo tempore interiit vnà cum dignitate omni, multo scilicet breuius, quàm vel Davidis, vel Machabæorum, quæ duæ regnarunt inter Iudæos.

Quinto, tunc maximæ clades accidere coeperunt, cum Christum natum persequi Herodes coepit, multo autem maximè, cum fuit hic occisus.

Sexto, cunctas superarunt istæ, quod sacrorum potestas redacta esset ad Romanos, ac per hos ad hæreticos. qualis videtur fuisse Caiphæ è numero Sadducæorum: ut proinde Christus rectè dixerit, Obediendum Cathedræ Moysis, super quam Pharisei non amplius iam sederent, verum

sedissent, ita, vt tunc aduenerit extremus interitus Iudaicæ genti, cum potestas Ecclesiastica est maximè oppressa, ac magis certè, quàm fuerit vnquam prius.

Septimo, ad extremas omnium miserias adducti sunt Hebræi post annum septuagesimū Christi nati, quadragesimum verò postquàm cœpit doctrinam cælestem prædicare, quorum vterq; numerus, aut poenitentia, remissioniq; criminum solet assignari, aut, nisi mortales resipiscant, extremis gentium ruinis.

Postremo, constat gentium, regnorumque extremam ruinam nasci ab hæresibus, atq; hæreticorum societate, quoties ad idem Reip. administrandæ confortium recipiuntur: vt accidit admissis Sadducæis per Ioannem Hyrcani, ac per alios similiter ascitis, aut toleratis.

Referuntur euentus felicia liberorum Abrahami, quos è Cethura suscepit.

C A P. XI.

Genes. c. 2. **B**ENE habet. Vidimus de Iudæis. Inspiciamus de cæteris Abrahami posteris: omittamusque interim Ismaelem filium ancillæ Agar, & examinemus euenta eorum, quos è Cethura suscepit. Hinc sunt Zimram, & Iescan, & Madan, & Madian, & Iesboch, & Sue. Iescan quoque genuit Saba, & Dadan, filij Dadan fuerunt Assurim, & Latuffim, & Ioamim: At verò ex Madian ortus est Epha, & Epher, & Henoch, & Abida, & Eldan. Ab his vult Iosephus ex historijs Hebræorum natos Troglodytas, Aethiopus, & Arabas felices, qui mare rubrū pertingūt. Epher
sue,

*Ioseph. 1.
antiq. cap.
27.*

sue, vt verti potest, Apher, Africa terræ, quam cum filijs occupauit, nomen dedit. Adducit ad hæc comprobanda testimonium Alexandri Polyhistoris ita scribentis: Cleodemus autem Propheta, qui & Malchus, scribens historiã Iudæorum, sicut etiam Moses legislator eorum retulit, quia de Cethura Araba multi filij fuerunt, dicit autem eorum etiam nomina tria, Apheram, Sarim, & Iaphram; & de Sarim quidè Syriam nuncupatam; ex duobus autem reliquis, Iaphram, & Apheram, ciuitatem Abran, & Africam prouinciam nominatam. His etiam auxilium præbuisse Herculem in Libya, & duxisse vxorem filiam Iaphram, nomine Heceam, & genuisse ex ea Dodarim filium, cuius filius fuit Sophora, quo barbari Sophaci dicuntur. Hæc Polyhistor. Videamus quæ scriptores profani consona his dicant, certissimaque afferamus. Cornelius Tacitus libr. 5. historiæ suæ vult Iudæos Iouis tempore nouissimis Lybiæ terris infedisse: Diodorus Siculus, Troglodytas Aethiopus circumcidi solitos Hebræorum more. Idem tradit de Aethiopibus vniuersis, Aegyptijs, Colchis, Macronibus, qui Thermodontem Ponti flumiū, Partheniumque Paphlagoniæ incolunt. Herodotus, qui Xerxe regnante vixit, asserens, id esse aliquibus antiquum, neque extare memoriam, an Aethiopes ab Aegyptijs, Aegyptijne ab Aethiopibus, legem circuncisionis acceperint. Hæc isti: E quibus constat, supra nominatos populos ab Abrahamo prognatos, distinctione tamen aliqua à nobis adhibita, quam mox adducemus. Inter Arabiæ Felicis populos, omnium numerosissimos, testatur Plinius, esse Homeritas, quos adnumerat Sabæis. Hos Hebræorum ritibus addictos, ex antiquissimo

*Diod. li. c.
3. Her. 2.*

*Plin. li. 6.
Hos ca. 28.*

tempore, scribit Procopius. Addit in vita S. Athanasii Metaphrastes, his esse ab Abraham, & Cethura originem, eratque illis imperante Iustiniano Rex adhuc proprius eiusdem gentis, ac legis. Ad *Genes. 25.* numerat Plinius Arabibus Zamarenos, Efcam, *Isai. 60.* Suchem, & Madiam, quæ nomina iure possumus affirmare deriuata à primis Abrahamæ filijs, Zimran, Iesean, Suem, & Madian, cum sint quam simillima. Quin illa Isaiæ verba, Dromedarij Madian, & Epha, omnes de Saba venient, aurum, & thus deferentes, pertinent ad loca Arabiæ, quæ, ut apparet, appellata sunt à tribus hisce liberis Abrahami, & Cethuræ, Madian, Epha, & Saba. Strabo quidem meminit Madiabæ, Sabæorum Metropolis, quam Plinius refert in circuitu passuum millia sex habuisse. Quamobrem non à Saba Chami nepote filio Chus, dicti sunt omnes Sabæi, sed qui dominabantur Sabæi, dicti sunt à Cethuræ filio. Liquec hoc ex Isaiæ loco adducto, metropoli ipsorum, legeque circumcissionis. ad maiorem verò probationem, sciendum geminâ esse Hebræis; S, literam: prima est Samech, secunda Scin. Atque hæc præponitur voci Sabæ, Arabæ nepotis, & Sabæorum, ac, licet duo sint etiam è nepotibus Cham dicti Sabæ, quorum alterius nomini præponitur litera Scin, nihilominus neuter Sabæis omnibus Arabiæ Felicis nomen dedit. Sabæos enim, qui ceteris præerant, non modò Iosephus ab Abrahamo vult deductos, sed Isaias coniungit cum nepote Abrahami Epha, filio Madian, & ab hoc Metropolis eorum nuncupata est, ac Regia Sabæorum, quæ & Saba, quam Ptolemæus Homeritis circumcissionem, ut ostendimus, obseruantibus adiungit: ut sciamus, Principes Sabæorum populos,

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. III. 295
 pulos, quibus numerosissimos Homeritas Plinius adscribit, & Hebræorum ritus obseruasse è Procopio, & alijs scriptoribus liquet, ab Abrahamo profectos. est & alia Saba, vel Sabath, ex aduerso Arabiæ in Aethiopia, cuius meminit Ptolemæus, illic regnasse vult Iosephus, atque illinc aduenisse Reginam Sabam ad visendum Salomonem. quæ adhuc exstat illa vrbs, ac subest imperio Pretiannis, ut vocant. ac tradunt Aethiopes, quasi à maioribus acceptum per manus, ac memoriæ proditum, eam fuisse Regiam Regiæ Sabæ. Amplius audacter iactant, cognitionem Pretiannis ab illa deductam, quasi è Salomone filios suscepit, è quibus, deinde longissima serie sint illi Reges orti. Hæc omnia cõstant è scriptis A luarefij Lusitani. Illud præterea certum, cunctos illi imperio, quod Africæ totius, quartâ plus minus partem tenet, quamuis Christum colant, adhuc circumcidi, retinerique afferunt hunc ab ipsis ritum, non quasi ad æternam salutem consequendam necessarium, sed quod illo sit vsus Christus, illique hac parte velint adhuc adsimilari. Cum verò Herodotus, ac Strabo testentur, Aethiopas, qui sedes habent in Africa, solitos circumcidi, hinc apparet, ut vult Iosephus, ex Abrahami posteris ortos Principes, Aethiopum populos, qui reliquis imperant à Chamo, & Chuso prognatis, legemque circumcissionis deinde omnibus è regia quadam potestate imposuerint. aliqui namque à Moyse acceperunt, ut aperietur. Tantæ autem potentia fuerunt olim Reges Aethiopiæ, ut cum Regiam sedem haberet in Vrbe Meroe, ex hac sola produceret armatorum ducetra millia, haberentque ibi artificium quadringenta millia, quod Plinius refert, & è

Regum libris habemus, à Zara Aethiopum Rege ducta aduersus Asam Iudæ Regem militem, decies centena millia. Iam verò, licet in multis, ad veritatem Diuinorum spectantibus, plurimi ex Aethiopicis, postea lapsi sint, ritum tamen circumcissionis tuebantur, vnumq; immortalem Deum, qui sit omnium rerum causa, ait Strabo, colebatur. Illud autem nobis non videtur adhuc satis exploratum, vnde acceperint Aegyptij circumcissionem, nam volunt Herodotus ac Diodorus obseruatam tempore Sesostris. Certissimum porro est, ab Aegyptijs receptam circumcissionem temporis illo interuallo annorum quingentorum, & amplius, quod est ab expulsis Iudæis, siue à decima octava dynastia, vt numerat Eusebius, vsque ad vigesimam primam. In vigesima quina sanè Aegypto dominati sunt Aethiopum Reges, Sabachus, Sebicus, Tarachus, & in vigesima sexta Merres. Sed & in vigesima prima Zara Aethiopum Rex Aegyptum videtur cepisse, sicut eidem Diodorus scribit imperasse Aethiopicam. Ab his igitur quamuis ritum circumcissionis tenerent, quippe qui forent Aethiopes, non acceperunt primùm Aegyptij hunc morem, antea quippe habebant. Quod, sicut verisimiliter videtur, est ipsis hæc lex præscripta ab Aethiopicis Regibus, qui iura Aegyptijs darent, (nam, quis adigeret ad ista seruanda tam celebrem, potentem, frequentissimamq; nationem, nisi Rex, qui similiter eandem seruaret, & qui Reges ante Sesostrim, nisi Aethiopum, vel Arabum leguntur isti caeremoniæ fuisse addicti) post euictos Hebræos credibile est Aethiopicos Reges diutius Aegypto imperasse, qui possent non modò sancire hanc legem circumcissionis, sed longa etiam

consuetudine stabilitam dein transmittere ad Herodotum ætatem, qui tot annis distat à Sesostris, & quem vult Aristoteles, ac multi è scriptoribus profanis fuisse ante tempora Troiana, vt infra aperietur.

Edictis apparet, Abrahami filios è Cethura susceptos religioni veræ adhæsisse, ac simul etiam, quoad temporalia, felicissimos extitisse. Quocirca Arabes Sabæi, quorum præcipui fuerunt Homeritæ, qui Hebræorum religionem seruauerunt vsque ad tempora Iustiniani, peculiari inter omnes nationes cognomine dicti sunt felices, quasi cunctis gentibus hæc parte præstarent. Diodorus autem, ceterique scriptores testantur, eos in nullius exteræ nationis vnquam potestatem concessisse: quod maximè admirandum videtur. vt merito Plinius dixerit, Arabas gentium nulli postponendos, ac Strabo testatur ad finem libri 16. Alexandrum constituisse, ob opes maximas Arabiæ, constituere in ea Regiam, & cum legatos illic non accepisset, ad bellum se comparabat, sed morte est præuentus: Iustiniani tamen temporibus Adad Axumitensium Aethiopum Rex Christianus, Homeritas Sabæos omnium primus adduxisse in suam potestatem scribitur à Procopio libris de bello Persico, à Simeone Methaphraсте in vita Arethæ Martyris, & à Paulo Diacono, qui testantur, Homeritas istos fuisse Hebræos. Idem Diodorus scribit, Aethiopas similiter nunquam seruisse imperio alienigenarum, quamuis aliquis eorum populus interdum fuerit ad breue tempus ab aliquo Rege deuictus. Neque verò ob duas duntaxat, quas memorauimus causas, præcipui Arabes, & Aethiopes olim videntur fuisse felicissimi, & quòd illi proprio fe-

licitatis nomine ob temporalia bona sint insigniti, quod ambo nunquam fuerint in exterorum potestate, sed quod maximos etiam, celeberrimosque Reges habuerint; in his est Tharacus vigesima quintae Dynastiae Rex, quem Theophrastum nominat Strabo libro decimo quinto, narrans e Megasthene ab illo imperium latissime prolatum usque ad Herculis columnas, Europamque ipsam. Hic est Tharacus, quem refert Diuina Scriptura mouisse aduersus Sennacheribum Regem Assyriorum, cum obsidebat Hierosolymam, atque Ezechiam, quasi laturus opem vero religionis cultori, assertor & ipse verae religionis, & cognatione propius attingens Ezechiam, Fuerunt igitur etiam felicissimi Arabes, & Aethiopes, ab Abrahamo prognati, quod potentissimos, ac maximos Reges habuerunt.

Sequentibus tamen temporibus in aliquibus Aethiopiae locis, in quibus antea steterat, maxime concidit vera religio. Sicut etiam legimus, innumera oppida euerfa una cum Thebis Meroces Regia, & alijs, quae Aethiopes, & Arabes tenebant, quae sigillatim Plinius recenset loco adducto. in aliquibus tamen est conseruata. Nam Candace Regina, cuius in actis Apostolicis, & apud Plinium, Strabonemque fit mentio, videtur Hebraeorum ritus obseruasse. Ad eam refert originem suam, sicut & ad Sabae Reginam, qui nunc amplissime in Aethiopia regnat, & vulgo vocatur Pretiannes: ut refert Aluareus c. 37. & 38.

Ex his constat, quantum bonorum temporalium Deus tribuerit Abrahamo, posteritati que ipsius, non alias ob causas praecipue, nisi quod ille rectae religionis fuerit praecunctis hominibus obseruantissimus. haec autem, praereliquis

4. Reg. 19.

Apo. 8.4

quis prope gentibus, eam magis fuerit amplexata. ut nemo sit, post disseminatum genus humanum, cui progenies contigerit tandiu florens, eam late diffusa, potensque, ac peculiari nomine felix.

Narrantur euentus felicia liberorum Abrahami, quibus ab Ismaele, Esau, vel alijs sunt prognati.

CAP. XII.

DICTVM est a nobis de filijs Abrahami de Cethura ortis. Videamus de Ismaele, quem genuit Abrahamo eidem. serua Agar, deinde Esau illius nepote ex Isaac filio, Palmyrenis, Spartiatis, & alijs, qui quouis modo attingere Abrahamum cognatione asserunt. Volunt igitur, ab Ismaele ortos Agarenos. id namque indicat nomen matris. Addunt S. Hieronymus, Theodoretus, Sozomenus, & ante hoc Iosephus Hebraeus, ab eodem prognatos Saracenos qui, cum se nolent proderi quasi nothos, Agar parentis nomen abiecerunt, ac Dominae Sarae assumpserunt comprobatur hoc euidenti facto, & consuetudine. notissima gentis illius Iosephus. Nam circumcidebantur Saraceni anno aetatis decimo tertio, quo & Ismael circumcisus est. Quod itaque Stephanus libro de Urbibus vult, Saracenos a Saraco Arabiae Vrbe, cuius etiam meminit Ptolemaeus, nominatos, non facit, quin & ipsi, & Vrbs a Sara dicantur. Neque audiendus est, qui scribit, a Sara Saranum, non Saracenum, vocari, cum nomina exterarum gentium modo Latino haud inflectantur, ac veluti Vrbs a Sara, sic incolae illius, & ab Vrbe, & ab ipsa Dominae Sara, quae nomen ei dedit, appellati sunt.

sunt. Saraceni porro, & Agareni, quamuis in-
 ope vitam semper duxerint, nunquam tamen ad-
 duci in aliorum potestatem tempore villo potue-
 runt: ita, vt referat Dion, Traianum conatum re-
 giones eorum capere, sed fulminibus tonitruis,
 ac multis huiusmodi prodigijs cælitus immi-
 sis perterritum, destitisse à proposito. eorū mul-
 ti deinde adhæserunt Christianæ religioni, vnâ
 cum Alamanduro ipsorum Rege, temporibus
 Athanasij; ac Moysis est ipsis Episcopus datus,
 quod narrant Sozomenus, Nicephorus, Meta-
 phrastes. Heraclio postea regnante, à Mahumeto
 seducti, prolapsi in impietatem nefandissimam,
 Christum quidem maximum Dei prophetam
 tradiderunt, sed qui inter superos locum secun-
 dum teneat post Mahumetum, paulatim que tan-
 tam potentiam nacti sunt, vt terras illas, in quibus
 hæreses infederint, Catholicorumque vitia
 cultum veræ religionis contaminantia supera-
 rent, occuparint imperio suo, quod nunc est in-
 ter potentissima orbis terrarum. Constat autem
 coli ab ipsis vnum Deum. volunt nihilominus
 Christianos ad cælestem beatitudinem perduci,
 qui mandata Christi obseruarint, eosque secun-
 do post ipsos loco esse, ac multos nostrorum san-
 ctos venerantur, & maximis afficiunt pœnis, qui-
 cunque iniuriosum in eos verbum protulerint,
 ita, vt videantur ad perdendos maximè hæreti-
 cos, atque omnino delendos, scelestos autè Chri-
 stianorum puniendos à Deo facti. Magna tamen
 eis felicitas adest bonorum temporalium, quip-
 pe qui minus absint à vera religione, quàm cæ-
 teræ gentes, & ab Abrahamo sinceræ religionis
 studiosissimo cultore genus deducant. Atque ita
 in ipsis veritas illius oraculi elucescit, ad Ismae-
 lem

lem diuinitus dicti; Manus eius contra omnes, & *Gen. 16.*
 manus omnium contra eum, & iam pendeat vni-
 uersus mortalium prope orbis ab vno Abraha-
 mo, quod scilicet Christiani doctrinam Christi,
 reliquæ ferè omnes Mahometi colunt. Vterque
 autem natus est à vno Abrahamo. Rectè igitur
 admirationem cunctis cōmouere ijs verbis con-
 tendebat Isaias: Attendite ad petram, vnde exci-
 sistis, & ad cauernam lacus, de qua excisi estis.
 Attendite ad Abraham, patrem vestrum, & Sa- *Isai. 25.*
 ram, quæ peperit vos, quia vnum vocaui eum, &
 benedixi ei, & multiplicauit eum. Hæc ille: Ver-
 rum multa adhuc nobis examinanda restât, quã-
 do perpendimus ea, quæ pertinent ad filios A-
 brahæ, Isaac è Sara genitum, aliosque è Cethura,
 & Ismaelem. Inspiciamus igitur, quæ spectant
 ad Elau, Abrahæ nepotè ex Isaac, quando ipse
 progenies Hebræis non est annumerata, perti-
 net tamen ad Abrahæ posteritatem. Igitur illud
 est peritis notissimum, Esau dictum esse Edon,
 id est rubrum, ob causam, quam Scriptura tra-
 dit: hinc illi subiecta regio vocata Idumæa, la-
 tissimè olim patens, ac potentissima, quod in ea *Gen. 36.*
 duodecim Reges dominarentur: vt habetur in
 Genesi. Quin imperium maris rubri, siue Ery-
 thræi, tenuit. In eius enim littoribus duas habuit
 Vrbes cum portibus, è quibus amplissimæ clas-
 ses non modò in oppositas Aegypti, & Aethio-
 piæ terras nauigabant, sed in Indiam, cunctas-
 que Arabiæ, Asiæ, & Africæ maritimas oras. Vr- *Deut. 2.*
 beserant Aila, siue Elath, aut Ailath, & A sionga- *Num. 11.*
 ber, atque ex hac soluebat classis Salomonis, & *3. Reg. 9.*
 Iosaphat, vt habetur in libris Regum, & Paralip- *2. Par. 8.*
 pomenon, vt ex Ophir aurum, cæterasque mer- *3. Reg. 22.*
 ces pretiosas adueherent, ex Aila quoque (nisi sit
 alia)

Plin. li. 6. cap. 38. alia) in Indiam fuisse nauigatum, Plinius tradit. Quocirca Rex Esau, siue Edon Erythra Græcæ Rubrus Latine, nomen Erythrao mari dedisse, infra dicitur. Non enim rubrum dicitur, quod hoc sit colore, cum testentur, qui illud viderunt, secus esse, sed ab Erythrao Rege, siue Rubro, aut Edon, est vocatum: illiusq; Regis tumulum fuisse in Tyra, insula Erythraei maris, Strabo tradit.

Lib. 8. de gest. Alex. quamuis Erythrum vellet Andromedes, ac Persici filium fuisse Arianus Græcus scriptor, Græcia longè distita adiudicans. Sed, quando tota regio dicta est Edon, sic enim scribit Isaias, Quis est iste, qui venit de Edon, siue de Idumæa, ac Latine Rubra vocatur ab Edon, quid ni mare alluens illam vocetur ab eadem, sicut à Sicilia Siculum, ab Aegypto Aegyptiacum. In Idumæa præterea sita erat Themam, à Themam nepote Esau dicta, in qua sapientiæ studia maximè floruisse, testan-

Terem. 49. Baruc. 3. Abd. 1. tur Jeremias, Baruch, & Abdias. Hinc liber Iob continet eloquia sapientiæ plenissima, habitaculi Elephar Themanite Idumæo, ex illa vrbe, in qua diximus viguisse studia sapientiæ; Baldad, Suito, ex Vrbe Sue, quæ nominata est ab Abrahami filio Sue è Cethura suscepto, atque initio maris rubri sita est; & Saphar Naamathite, è Nahamat Vrbe Palæstinorum finitima Idumææ. Fuit in Idumæa quoque Vrbs Amalech potentissima, quæ obstiterit Moyfi ingressuro Palæstinam, cuius Rex fuit ille Agag, aduersus quem pugnavit Saul Rex, & è cuius Regia stirpe erat ille Aman Assuero Persarum Regi carissimus. Ex his colligitur, Idumæorum magnam partem fuisse in Arabia, protendebatur namque vsque ad Ahilam, siue Elath, aut Ahilath, atque ita tria propè maria coniungebat mediterraneum, rubrum, & quod mortuum vocatur,

catum, siue lacu Asphaltitem, valde in longum non tamen in latum porrecta. fuerunt aut Esau tres vxores, duæ è genere Palæstinorum, tertia Ismaelis filia. Quamobrè liberi ipsius Palæstinis, & Agarrenis admixti sunt, quasi cognatis. Quin, vt scribit Fazelus, Panormi in Sicilia fuerunt repertæ veterissimæ priscis notis insculptæ inscriptiones: in quarum altera hæc erant: *Viuentis Isaac lib. 8. filio Abrahæ: & regnante in Idumæa, atque in Valle Damascena Esau filio Isaac, ingens Hebræorum manus quibus adiuncti sunt multi Damasceni, atq; Phœnices profecti in hanc triangularem insulam, sedes perpetuas locauerunt in hoc amenissimo loco, quem Panormum nominauerunt. In altero verò hæc: Non est alius Deus, præter unum Deum. Non est alius potens, præter eundem Deum. Neque est alius victor, præter eundem, quæ colimus, Deum. Huius turris præfectus est Saphu, filius Eliphaz, filij Esau, fratris Iacob, filij Abraham. Et turri quidè ipsi nomè est Baich, sed turri huic proxima nomè est Pharath.* Hactenus inscriptiões. Refertq; Thucydides, in sulam priscis temporib. habitatam fuisse à Phœnicibus. Illa porrò Hebræorum manus potuit esse è Nepotib. Heberis, à quo dicti sunt Hebræi: Saphu verò non alius videtur esse, quàm qui in Genesi vocatur Sapho, filius Eliphaz. Sicut autè liberi Esau coiuncti Phœnicibus, seu Philistim, vel Palæstinis, ob affinitatem contractam dicuntur in Siciliam nauigasse, Panormumq; condidisse, eodè modo Sidonij, Tyrij, & Aradij, Palæstini, seu Phœnices nomè dederunt trib. insulis, Tyro, Sidoni, Arado in mari rubro positis, vt infra dicem. Amplius, cū dixerim, Erythra Regè, siue Edon, fuisse in Tyra

Insula

Insula sepulchrum, pensanda nobis verba sunt Plinij, qui sic lib. 4. cap. 21. Ab eo latere, quod Hispaniam spectat, passibus ferè centum altera Insula est longa iij. m. p. m. lata, in qua prius oppidum Gadum fuit, vocatur ab Ephoro, & Philistide Erythia; à Timæo, & Sileno Aprodias, ab indigenis Iunonis, maiorem Timæus Cotinussam apud eos vocatam ait, nostri Tartessum appellant Poeni Gadir, ita Punica lingua Sæpem significant. Erythia dicta est, quoniam Syri, ab origine quorum orta, ab Erythræo mari ferebantur. Hęc ille. E quibus colligunt aliqui, Gadum urbem conditam à Tyrijs Erythrei maris, quos legimus ex Afiongaber soluisse, Africam circumnavigasse, & in ea plurimas vrbes ad littora extruxisse, Tartessumque solitos peruenire, quam Tharsim nonnulli in diuinis libris ob id vocatam putant, vnde etiam deuhi plurimam auri copiam scribit hæc omnia testificans Herodotus libro primo, & quarto. Ac Strabo vult, Turdos populos, siue Turdulos, in vltimis Hispaniæ oris positos, esse antiquissimos omnium, litterarumque antiquissima ab eis monumenta conseruata. ob eandem cognationem, vicinitatemque Ismaelitarum, & Idumæorum contigit, vt aliquæ gentes Idumæorum transferint in Ismaelitas, siue Saracenos, in his Themanitæ, vel Thimanæi, vt Plinius restatur his verbis: Nabathæis Thimanæos iunxerunt veteres, nunc sunt Taueni, Suelleni, Saraceni. Hęc ille de Nabathæis, ortis à Nataioth, filio Ismaelis. Quamobrem constat veritas oraculi illius, ad Rebeccam dicti, de Iacob progenie, è qua Christus, Christianorum Deus, & Esau, à quo orti cuncti Saraceni Idumæi (è quibus Mahumetes, & Mahumetani sectatores huius, inter Mahumeta-

li. 6. c. 38.

metanos aut, Christianosque perpetua bella, ac funestissima) duæ gènes sunt in vtero tuo, & duo populi ex ventre tuo diuidetur, populusque populum superabit, & maior seruiet minori. Hęc oraculum. Diximus aut supra, Herodè, fuisse Idumæum, Regiamque ipsius sobole permansisse vsque ad tempora Vespasiani discimus è Iosepho. Talis igitur ac tanta fuit felicitas, quoad bona temporalia, liberorum Esau progeniti ab Isaac, & Abrahamo, circumcisionem quidem seruantium, Deumque vnum colentium, atque ob id rectam religionem, quamuis cæremonias Iudaicas haud seruarint, atque ad Idola simul colenda cum vero Deo nonnulli deflexerint. sed adhuc infra aliquid. Illud nobis dicendum restat, Palmyram fuisse à Salomone conditam, atque in eam, quasi coloniam, deductos Iudæos. ex illa fuit Zanobia cum viro suo Odenato, quæ, genere Iudæa, vt refert Athanasius in Epistola ad solitarios, & Christum colens, quamuis, Samosatenum secuta, Orientale Imperium decennio tenuit, vsque ad annum 274. Romam deinde, cum victa esset, ab Aureliano ducta, familiam nobilissimam Zanobiorum reliquit, (quod scribit Vopiscus) è qua nonnulli putant ortum S. Zanobium Episcopum Florentinum, S. Ambrosij æqualem. Tot autem virtutum laudibus ornatur à scriptoribus Zanobia, vt è gentium reginis vix illi inuenias æqualem, ac videtur ex antiquissimis, & præclarissimis Hebraicæ nationis regibus nata. licet enim foret è Iudæis, tamen Semiramidis, Didonis, & Cleopatra genus ad se pertinere iactabat. id Trebellius in Heretiano tradit, quæ si vera sunt, Regij generis erat, ac nobilissimi, è vetustissimo

Genes. 25.

2. Par. 8.

V

tem-

tempore per affinitates illustrissimas propagati,
in Machab. Quid autem de Spartiatis dicemus? Nam li-
12. a. b bro Machabæorum habemus, litteras ab Onia,
 siue Oniare Rege Spartiatarum missas ad Iona-
 tham summum Sacerdotem, in quibus profite-
 tur, Spartanos Iudæis esse fratres, ac profectos
 ex Abrahamæ stirpe. Iosephus autem refert litte-
 ras Arii Regis (Areum vocat in Eliacis posteri-
 oribus Pausanias) ad Oniam Pontificem, ante
 tempora Machabæorum, quibus testatur idem.
 Quamobrem pertinebunt ad Abrahamæ posterita-
 tem quotquot Spartani colonias deduxerunt, in
 quibus Itolorum multæ, vt Croto, Locri, Taren-
Dion. li. 1. tum, atque, vt aliqui volunt, & in his Dionysius
 Halycarnassæus, quædam in Sabinis, vt libris
 de antiquo, & nouo Italiæ statu est dictum. ne-
 que credi potest, finxisse Arium Regem, suis esse
 originem ab Abrahamo: nam, cur fingeret? & ma-
 ximè, quod Spartanis, & Iudæis officia amicitia
 hospitalitatis, ac societatis mutua fuerint, vt è
 Machabæorum libris constat. Quanquam Da-
 naus, à quo Danai, Argiuique & comites Cadmi,
 ad Abrahami liberos è Cethura ortos pertine-
 re videantur, vt infra differemus.

Ex ijs, quæ diximus, colligi potest, bono-
 rum temporalium felicitatem pendere à recta
 religione, quando illius cõseruatori progeniem
 tam felicem Deus dedit, vt nulla magis, arque
 hæc, vel pietatem conseruans, vel ab ea minus
 aberrans, ad omnium maximam, maximeq; diu-
 turnam felicitatem fuerit diuinitus perducta,
 quod magis è sequentibus apparebit.

Brenii

Brenii Epilogus eorum, quæ dicta sunt.

CAP. XIII.

NAM, cuius quæso posteritas à tempore
 illo, quo latè in terris est disseminatum
 genus humanum, verè asseretur extare an-
 te Christum, nisi Abrahami? Aut quæ progenies
 post illud parentem suum certo poterat nomi-
 nare? Atqui nobilitati præstantissimè ascribitur,
 vetustissimos habere auos, eosque certos.
 Quid autem dicemus de excellentissimo Pa-
 tre, atque Heroe, qualis erat Abrahamus? An nõ
 talem tanquam suis maioribus annumerare in-
 ter singularia bona reputatur, nisi quis omni-
 nõ pro degenerere habeatur, atque inimico suo-
 rum?

Sed enim prætermittantur à nobis Iudæi: nõ
 ne felicissimos omnium sese Abrahami nepotes
 Arabes meritò existimabunt, quod, omnibus bo-
 nis circumfluentes, ideò fuerint ab omnibus vo-
 cati felices, vt hoc ipso videantur populis qui-
 buslibet præstare?

Nam, si demas Mosaicæ legis cæremonias, vs-
 que ad Christum sinceram religionem sunt am-
 plexati, neque vnquam potuerunt adduci in ex-
 terorum potestatem.

Idemque contigit Aethiopibus, quicumque
 ab Abrahamo originem duxerunt, quod sanè
 nulli celebri genti accidisse est manifestum. li-
 bertas autem, qualiscunque illa sit, inter summa
 temporalium bonorum reputatur. Ac suis quili-
 bet facilius, & libentius sese subiicit, quàm ex-
 teris; suorum que mitius semper atque acceptius
 imperium solet existimari.

V a

Quam-

6 Quamobrem Regum suorum successiones antiquissimas poterant proferre, ut nulla gens aliquid tale audere possit ante ortū Christi post populos late diffusos, quod est spatium bis mille annorum, plus minus. Humanæ verò beatitudinis letascribi in terris, producere in medium suæ gentis Regum longissimam seriem.

7 Iam, quis tot nationibus Reges progenuit, ut Abrahamus, è cuius stirpe orti sunt Reges Indæ, Israelis, Arabiæ, Aethiopiæ, Idumææ, Aegypti, ac denique Colchorum. Nam, Colchos circumcissionem seruasse adhuc suo tempore, Herodotus scribit; asserens, atro colore, & crispo capillo eos fuisse: quod indicabat, esse Aethiopici generis, additque, ab ipsis iactatum, se à Sesostris illuc deductos.

8 Aliquos sanè Aethiopum, & Aegypti Reges potentissimos ab illo prognatos, nullo iure infitiri aliquis potest. In quibus forsitan reponendus alicui videbitur Sesois, siue celebris ille Sesostris, ac Tarachus, siue, ut eum vocat Strabo, Thearcon: ut iam non immeritò gloriaretur illa Zanobia Orientalis imperij moderatrix, cognationis vinculum sibi fuisse cum Didone, Semiramide, & Cleopatra: & nunc etiam Pretiannes Aethiopiæ Rex amplissimus, ab Abrahamo sibi esse originem velit, atque è profanis scriptoribus sint, qui Africæ nomen datum ab Afro Abrahami libero tradant, ut supra referebamus. Sed & ipsos Spartanos, cum varijs per varias orbis regiones disseminatis colonijs fuerint illustres, ad Abrahami stirpem pertinere, Reges ipsi Spartanorum sunt professi.

Illud

9 Illud quidem clarissimè nobis constat è Divina Scriptura, quæ complectitur tantum quæcumque acciderunt posteris Iacobi, siue Israelis, non quæ cæteris Abrahami liberis ex Aggar, & Cethura susceptis, & Esau nepotibus; Nimirum genitos ex Abrahamo gubernasse secundo post Reges loco imperia latissima Aegypti, vivente Iosepho; Chaldæorum, Daniele; & Persarum tum hoc, tum Mardocheo.

10 Quid est autem, quod veluti magna hæc referamus, quorum posset aliquis aliqua pernegare, quod illustrissimis detestamur monumentis, ac presentibus testimonijs, quando intuemur orbis prope totius nunc redege temporalium felicitatem, regnaque omnium potentissima, ditissimaque vel ad Christi cultores, vel ad Mahometis, quorum uterque ab Abrahamo genus deducit; ac Saracenos sciamus latissimè dominatos in Asia, Africa, & Hispania. tanti scilicet reuera est, religionem veram venerari, ab ea minus deflectere, & colere ipsius cultores, qualis fuit Abrahamus, & nunc est omnium bonorum largitor Christus, cui cuncta ad extremum temporalia subijciuntur. Hoc igitur innumeris partibus maius, quàm Reges aliquos Aegypti, Aethiopiæ, Assyriæ, Persiæ, Græciæque ad Abrahami originem reduxisse.

11 Et, quando temporalium felicitas non potest esse, ut felicitas homini sit, absque animi bonis, quemadmodum neque homo potest esse absque animo, cognoscamus, quid contulerit ad hanc Abrahami posteritas. Conuenit namque inter scriptores à Cadmo Phœnicæ Agenoris filio, & eius comitibus, quos fuisse Arabas

V 3

Strabo

Strabo testatur, literas vnà cum multis doctrinis (ait Herodotus libro quinto) aduectas in Græciam scimusque illas ab Hebraicis derivatas: quod ipsa nomina apertissimè produnt: ut nemo id valeat inficiari. Cumque duæ fuerint philosophorum sectæ, Ionica, & Italica, & ab his aliæ sint derivatæ, ut nos Diogenes Laërtius docet, primæ auctor fuit Thales Milesius ex Thelidarum familia qui Phœnicum nobilissimè, à Cadmo, & Agenore originem duxerunt, ait idem scriptor libro primo; secundæ Pythagoras discipulus Pherecidis Syrii, ut libro octavo refert: fuerunt autem tempore eodem Thales, ac Pherecydes, quod literæ inuicem scriptæ ab ijs, ac relatæ ab illo, clarissimè testantur. Florebat autem Thales Milesius antequam Cyrus Persiæ Rex Cræsum vicisset, ac Babylona expugnasset, ut non modò auctor ille, sed Herodotus etiam scribit. Parentes autem Thales Milesius antea contulerant, ita, ut eorum commigratio è Phœnicia incidat in eadem tempora, quibus à Nabuchodonosoro Tyrus; & Hierosolyma est euerfa. Sic igitur à Phœnicibus, & Tyrijs omnis Philosophia in Græciam peruenit, à Tyrijs inquam quos Idumæorum vel Iudæorum fratres foederatos vocat Amos Propheta capite primo. in quorum Vrbe Theman sapientiæ studia floruerunt, sicut Tyri negotiationum, ita, ut Tyrii sapientiam videntur à Themanitis aut Iudæis fratribus, ac foederatis mutuati. Non enim legimus, Tyrios ab antiquis ob Philosophiam, siue sapientiam, in primis commendari, sed ob mercaturam, & negotiationem, ut cætera argumenta omittamus, quæ

Hier. 6. 25.

49.

quæ infra afferentur. Quocirca necesse est, dicamus, eos à Themanitis fratribus illam didicisse: hoc enim nomine præ cunctis isti commendantur à Ieremia, Baruch, & Abdia: ut, sicut ab Hebræis literas, parce nomina earum detorquebant, ita philosophiam sumpserint reliqui Phœnices ab Idumæis, agnatis Iudæorum, Quin Nicolaus quidem Damascenus, & Alexander Polyhistor, & Artapanus profani scriptores, volunt, ab Abrahamo doctos Chaldæos, Aegyptios, ac Syros astrologiam, arithmeticam, & bonasque disciplinas. Eupolemus præterea vult, à Moise, Phœnicibus traditas fuisse literas, ut Eusebius refert libro nono de præparatione euangelica, capite quarto.

Abd. 2a.
Baruc. 3a.

Neque verò est necesse, ut aliquid dicamus de originibus antiquitatum. certissimè enim deprehendimus à Diuina Scriptura, quæ ad nos ab Hebræis peruenit, afferri lucem cunctis antiquorum obscuratib, ac per eam dignosci, quod falsum, verumque sit, ac fabulosum, veluti ad Lydij lapidis experimentum distinguitur ab adultero aurum sincerum.

Atque hæc quidem, quantum pertinet ad rerum naturalium, vel humanarum scientiam, Quod si de diuinis agamus, à quibusnam purior, clarior, eorum veritas ad homines peruenit, quàm ab Hebræis? & quorumnam antiquorum libri his præferendi? Iosephus quidem certè Aegyptijs tradidit eorum doctrinam. sic enim Dauid de Rege Aegypti, ac Iosepho: Misit Rex Aegypti, ac soluit eum (Iosephum in vinculis detentum) princeps populorum, ac dimisit eum, constituit eum dominum domus suæ, & principem

pem omnis possessionis suæ, vt erudiret principes eîs sicut semetipsum, & senes eius prudentiam doceret. Sic itaque Iosephus Aegyptijs tradidit sapientiam, prudentiamque rerum abditarum, qualia sunt cœlestia, ob quam fuerunt in magna existimatione, & honore apud omnes, vt legimus in Timæo Platonis, apud Diodorum, cæterosque scriptores. Quocirca non malè dici potest, & ipsam rerum naturalium doctrinam manasse ad Aegyptios à Iosepho.

13 Quamobrem, quænam, quæso, natio tot ac tantos habuit Prophetas, quot, & quantos Hebræorum? & cui fuit vllus, qualis in prædictionibus fuit Abraham, Iacob, Moyses, Dauid, Isaias, Ieremias, Daniel, Ezechiel, ac cæteri, quos minores vocant?

14 Sic nulli nationi fuere tantæ sanctimonie viri, aut femine, quibus omnium maximi honores darentur in terris per tot sæcula, quantæ Hebræis: nam, qui fuere, quos enumerauimus, qui Io. Baptista, Virgo sanctissima, ac sanctitatis totius fons Christus, omnes posteri Abrahæ, Hebræicæque nationis, per quos hæc commendatur, ac maximos toto orbe Catholico in terris honores assequitur, nisi si qui ex ea ab illis descenderunt?

15 Haud igitur immeritò Hebræis tot, ac tanta temporalium rerum bona adfuerunt in exigua regione, qualis erat Iudæa, Ezechiaque, & Iosaphat regnante, duæ tribus armarent hominum tot millia, vt incredibile videatur, quod *Plin. lib. 5. supra recitabamus: Hierosolyma verò à Plinio cap. 14. vocetur longè clarissima Urbium Orientis: Hadria.*

drianusque Imperator exciderit vicos Iudææ celeberrimos, (vt vocant) ac nobilissimos nongentos octuaginta quinque, munitissimas arces quinquaginta. Quin tunc Imperia summa, Imperiorumque sedes vrbes ad amplitudinem maximam peruenirent, cum religioni veræ fauerunt quod exemplo Assyriaci imperij, Niniuesque; Chaldaici, & Babylonis; Aegyptiaci, ac Thebarum; Aethiopici, atque Mæroes; Persici, & Susani; Romani, ac Romæ, infra ostendemus. Contra autem, tunc orbis totus concussus, imperia labefactata, gentes deletæ, aut oppressæ, cum similia sinceræ religionis cultoribus contigerunt. Vt sciamus, omnium bonorum temporalem felicitatem pendere à veræ religionis.

FINIS LIBRI TERTII

DE RVINIS GEN- TIVM, ET REGNO.

R V M

ADVERSVS IMPIOS
POLITICOS.

LIBER QVARTVS.

Gradus, quibus gentes excidunt à religione, & temporalium felicitate, duo sunt. Illudere parentibus, vbi labuntur in aliquod crimen, & gloriam propriam quarere. Semper posteritas quanam fuerit, et qua gētes prognatae ab illa, magis religiosa à principio, ac proinde magis abundauit felicitate temporalium bonorum.

C A P. I.

DISSERVIMVS hucusque de Abrahami posteritate, quod per illam conseruata, ac propagata sit vera religio, & omnium felicissimae gentes inde sint ortae. Quod illustrius adhuc fiet ex subiectis, vt cognoscamus, temporalium felicitatem nasci à religione. Videamus de reliquis gentibus à Semo, Iapheto, Chamque prognatis, ac postea late multiplicatis; simulque discamus, è quibus causis religio ruinam ducere soleat, atque vnà cum religione temporalium felicitas. sed quando in maxima antiquitatis obscuritate rerumque gestarum perplexitate

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. IV. 319

rate verifamur, probabilia multa dicemus: quae licet aliquo modo possint labefactari. non tamè hinc veritati damnum fiet. Stat enim certissimè, à recto religionis cultu temporalium prosperitatem pendere, ea, quam recitauimus, ratione, quod si aliquibus non est euidentis hoc ex effectis, neque causam proprius, & clarius intuentur, id ascribendum est imperitiae nostrae: neque impugnanda ob id est veritas, aut infirmanda. quocirca, si quid afferemus è profanis non ita diluendum, nemo tamen deserere certum debet. Satis igitur constat è diuinis libris, Noe fuisse tres Gene. 5. d. liberos, Sem, Cham, & Iaphet. quamuis autem tunc Sacerdotium non esset alicui certo attributum, ita, vt eius functiones non possent, nisi ab illo obiri, nam singulos legimus sacrificasse; ad primos tamen in vnaquaque siue familia, siue gente, in primis pertinebāt, quod scilicet isti primas tenerent nobilitatis inter oēs, Atque iccirco parentes pro filijs, primogenitus pro ceteris fratribus offerre sacrificia consueuerant. quod scilicet ij quodammodo familiae praesente viderentur. Idque è plurimis antiquitatum monumentis colligi potest. Quocirca Semus inter fratres potissimum sacerdotali munereungebatur: vt aperietur. Accidit igitur, vt Noe Gene. 9. d. forte incideret in ebrietatem: qua oppressus, ac somno demersus, detectis pudendis, dormiret. Quod cum vidisset Cham, pater Chanaan, verenda patris sui esse nudata, nunciauit duobus fratribus suis foras. At verò Sem, & Iaphet pallium imposuerunt humeris suis, & incedentes retrorsum, operuerunt verenda patris sui, faciesque eorum auersae erant, & patris virilia non viderunt. Euigilans autem Noe ex vino, cum didicisset, quae

quæ fecerat ei filius suus minor, ait: Maledictus Chanaan, seruus seruorum erit fratrib. suis. dixitque: Benedictus Dominus Deus Sem; sit Chanaan seruus eius. Dilaret Deus Iaphet, & habitet in tabernaculis Sem; sitque Chanaan seruus eius. Hæc Noe: è quibus multa habemus, atque in primis ad Semum diuinum spectasse. Nam, quod Noe diceret; Benedictus Dominus Deus Sem, an non Iaphet Deuserat? Ita fanè. Sed videntur ad Semum pertinuisse diuina veluti primogenitum, ac Sacerdotem; deinde Semo primas omninò datas: Iapheto, vt latè amplificaretur, eiusque posteritas latè dilatata domos, atque vrbes à Semi liberis constructas habitaret: his seruiret Chanaan, nulla in re denique beneque bene precatum Noe, vel Chamo, vel eius soboli venturæ.

Quamobrem prima labe, quæ facta est à Chamo, & ipsius progenie, qui corruerunt in maximas (vt explicabimus) omnium temporalium miseras, fuit illa, irrisisse scilicet, atque alijs ostentasse parentis proprii quantumlibet verum peccatum. quod, quicumque exemplo Chami perpetrant, in eandem ruinas incidunt, vt sint aliorum serui.

Hanc sequitur alia, propagandi proprii nominis, gloriæque inanis ineptum desiderium: cum nihil aliud quæritur, nisi iactantia, non diuini cultus, in quem referri cuncta debent, amplificatio. sic enim locutos asserit diuina Scriptura filios Noe, iam magna ex parte irrisi patris imperium detrectantes; Venite, faciamus lateres, & coquamus eos igni, habueruntque lateres profaxis, & bitumen pro cæmento, & dixerunt. Venite, faciamus nobis ciuitatem, & turrim, cuius

ius culmen pertingat ad cælum, & celebremus nomen nostrum, antequam diuidamur in vniuersas terras. descendit autem Deus, vt videret ciuitatem, & turrim, quam edificabant filij Adam, & dixit: Ecce vnus est populus, & vnum est omnium labium, cœperuntque hæc facere, nec desisterent à cogitationibus suis, donec eas opere compleant. Venite igitur, descendamus, & confundamus linguam eorum, & non audiat vnusquisque vocem proximi sui. Atque ita diuisit eos Dominus ex illo loco in vniuersas terras, & cessauerunt ædificare ciuitatem: & iccirco vocatum est nomen eius Babel, quia ibi confusum est labium vniuersæ terræ, & inde dispersit eos Dominus super faciem cunctorum regnorum. Hæc diuina Scriptura.

Ex his colligimus, quæ infelicitas eos ad extremum sequatur, qui parentibus irrisi, licet ob vera peccata, contendunt inaniter amplificare gloriam suam, non eam referentes ad cælestem. Nam, sicut ob primum peccatum sunt aliorum serui, & adducuntur in aliorum potestatem ita ob secundum abripiuntur in longinquas terras, ignorantiam que omnium rerum miserrimè incurrunt, vt, obliuiscantur etiam propriæ linguæ, atque adeò iacturam faciant maximorum corporis, & animi bonorum. quod euenire hæreticis Orientalibus hodie lugemus.

Videamus autem, qui maximè conuenerint ad istam molitionem turris & ciuitatis. constat enim, Noe, qui tunc supererat, obiitque anno Abrahami iam nati sexagesimo nono, isti superbix haud consensisse, neque Heberum similiter, eiusque progeniem, quando antiquissimam, primæuamque linguam Hebraicam non suat obliti, sed

sed ab eis est conseruata; neque è Mesopotamia longius amàdati sunt, ac proinde nulla illos admiffi delicti pœna attigit, quòd ab omni crimine forent immunes: alioquin subiiffent eam, quæ infligebatur perpetrato scelere inquinatis.

Quin in vniuerfum tota Semi qui tēpore isto viuebat, soboles videtur ob easdem causas abfuisse ab hoc flagitio. In Mesopotamia namque, & finitimis locis confedit; ac mores eosdem, linguamque Hebraicam, aut eandem, aut quàm simillimam retinuit, nempe Chaldaicam, & Syriacam. Ac, licet ad Idola colenda ex magna parte deflexerit, diu tamen retinuit vnus Dei cultum, neque apertè repugnantia summę illius potentia, sapientia, & bonitati admiffit: vtestendemus hoc libro. Constatque multorum testimonio, Nembrotum Chami nepotem, totius ædificationis auctorem, ducemque extitisse, hominem gigantea statura, principemque. Tradit hoc Alexander Polyhistor ex Eupolemo, apud Eusebium libri noni de præparatione Euangelica capite vltimo, idemque scribit Iosephus, ob id S. Augustinus, & Septuaginta in-

Augu. lib. 16. de Ciuit. c. 3. terpretes Nembrotum vocant gigantem. Quocirca necesse est dicamus ipsum cum primis suis vel occisum, ruinaque molis diuinitus deiecta
Ioseph. li. 1. antiq. oppressum, quod ab Abydeno, & Sibylla proditum referunt, ac sequuntur Iosephus, & Eusebius. Nam quod aiunt, Moysen nõ facere mentionem ruina, nihil facit ad rem, cum sint innumera, quorum non meminit Moyses. quod verò
Euf. lib. 9. de præpar. vltim. adijciunt, eam turrim remaniffisse, quod testentur id aliqui scriptores, admitti potest, quia remanserint vestigia altitudinis illius, sicut etiam ciuitatis; vel dicendum est, Nembrotum ipsum lon-

longiffimè relegatum, confusamque ipsius linguam præcunctis, alioquin DEVS eos qui peccarant haud puniffet, & innocentes castigaffet: quod est contra Diuinam Scripturam; & omnem veritatem: necesse est item dicamus Babylona non fuisse conditam, nisi post multos annos à dispersione gentium, cum Deus eas disperferit, vt impediret eius constructionem. quòd si paulo post, aut centum post hæc annis ædificata est, irritus fuit tantus Dei conatus, quòd nullo modo est dicendum. Hinc in Diuina Scriptura non fit mentio Babylonis, nisi temporibus Regum, ac Rex Sennaar nominatur, qui deinde condita Babylone non amplius Sennaar, sed Babylonis Rex appellatur, quasi nulla antea fuerit Babylonia, quæ dignè nominaretur. Diodorus certè libro secundo antiquarum rerum, cap. 1. vult Nino imperante non extitiffisse Babylonia, quamuis deinde veluti fabulosum tradit constructam à Semiramide ipsius vxore: quòd nullo modo est admittendum: Berofusque apud Iosephum priore libro aduersus Apionem refellit id, tanquam mendacium, & Semiramis, quæ Babylonia condidit multis sæculis, distat ab hac ærate, veliquet ex Herodoto, & alijs. Verum fusus loco suo dicitur, ac tetigitur libro de Robore bellico. Nembrotus itaque Gigas, & gigantum Dux regnauit Babylone exigua vrbe, ante gentium, vt è Genesi colligitur, dispersionem: quam cum deinde conaretur amplificare, atque attollere, disturbata sunt omnia diuino cõsilio: & qui hæc contendebant, prosul expulsi, & linguæ eorum confusa.

Quamobrem, cum Semo forent hi filij Aelan, Assur, Arphaxad, Lud, Aram; Arphaxado autem Sale,

310 DE RVIN. GENT. ET REGN.
 Sale, è quo Heber, cuius filij fuerunt Phaleg, & Iectan, liquet è Dinina Scriptura, quinque illos *Gene. 10. d* Semi filios contiguas regiones habitasse, & Arphaxadam quidem Chaldæis nomen dedisse, in quorum terra Babylon fuit, quod Iosephus probat; atq; è sacris libris habemus Arphaxadi posteritatem permanisse in Babylonis terra vsque ad decimam generationem, si connumeramus omnium parentem Noe: sin eximamus illum, nomen; quarum prima est Arphaxadi, secunda Sale, tertia Heber, quarta Phaleg, quinta Reu, sexta Sarug, septima Nachor, octaua Thare, nona Abraham, qui ab Arphaxado genus trahit, atque est decimus à Noe, ac sexto anno post ipsius mortem diuino monitu discessit è Chaldæa, atque ita constat clarissimè Arphaxadi gentem, nõ ullam aliam ex illis familijs, quæ in omnes terræ partes disseminatæ erant, perstitisse in Chaldæa quarta generatione siue Phalegmatò, vtè Genesi liquet. Sic igitur omninò falluntur, qui Nembrotum volunt post dispersas gentes in Chaldæa commemoratum; contra apertissima Geneseòs testimonia, Dei que propositum, vt à lia mittamus, quæ attulimus, & suis locis planius explicabuntur.

Aelan autem, Semi primogenitus, Chaldæa finitimam Persiam tenuit. iccirco Daniel inquit de Susan Regia Persiæ, vt omnes norunt, cum essem in Susan castro, quod est in Aelan regione.

Dan. 5. a
Plin. lib. 6. cap. 28.
 Hinc sinus Persici maris, excurrentis inter Arabiam & Persiam, vocatur à Strabone, ac Plinio Aelaniticus; quin hic Aelamitas adnumerat Arabibus, quod scilicet mari angusto transmissio tenerint illi Arabiæ maritima propinqua. Quod si Aelymæi sunt ijdè, qui Aelamitæ, quod placet

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. IV. 311
 placet Iosepho, scimus è Strabone Aelymæorum montes esse supra Babylonios: sic ille libro vndecimo, & decimoquinto ait eos pugnare cum Vxijs, at decimo sexto Susianis, qui è Persis sunt, adiungit. Videtur verò Aelam & eius, quasi primogeniti, posteritas latè dominata primis temporibus. Nam Regi Aelan parebant, & tributa pendebant quinque Palæstinorum primi Reges, eidem que quasi Principi inter ipsos, opem tulerunt Reges Sennaar, siue Mesopotamiæ, & qui Ponti, ac gentium vocatur.

Assur, filius secundus Semi, quod constat è Genesi, Ninuem condidit, siue, vt vocant scriptores profani, Ninum prope Tigrim. quod Genesios assertionè secuti tradidère etiam Iosephus libro primo Antiquitatum, sanctique Augustinus, & Hieronymus.

Lud, quarrus Semi filius, (de Arphaxado namque tertio diximus) Syriæ, Ciliciæ que partem, & Lydiam; quam de suo nomine appellauit, incoluit. Testis namque est Strabo libro decimo tertio. Lydos olim fuisse eosdem cum Syris, ac Cilicibus. Quamobrem Lud habitauit & ipse continentem Chaldæa regionem, neque à Lydo Herculis progenie dicta Lydia, vt Herodotus, atque alij crediderunt: sed tum ille, tum hæc à Ludo Semi filio.

Aram denique filius vltimus Armeniam, & ipsam continentem Mesopotamiæ tenuit, ac de suo nomine vocauit. Aramæa namque Armenia, & Aramea; Arimi, & Erembi olim vocabantur Armeni, vt è Strabone aperiemus. Quin, cum filius Arami fuerit Hus, hic Arabiæ partem tenuit Idymææ adnexam, vt è quarto capite Lamentationum Ieremiæ colligitur; atque è terra

Gene. 10. d
S. Aug. lib. 16. de Ciuit. c. 3.
S. Hier. li. de locis Hebraicis & de traditione.

Hus fuit Iob, ut discimus à capite ipsius primo, & quando Chaldæi, & Sabæi bona ipsius depredati sunt, docemur etiam fuisse illius patriam mediam inter Chaldæam, & Arabiam Sabæorum.

Illustrantur hæc omnia ex eo, quod Strabo refert libro primo, Armenis scilicet, Assyrijs, & Arabibus magnam fuisse linguæ, morum, generis, corporumque similitudinem; dictosque omnes Aramæos; atque ex his tribus populis Mesopotamiam constare. Adijcit libro 16. ad finem, ex auctoritate Posidonij, vocatos à Græcis, & Homero, Armenos, Arabas, Syros, Arimæos, & Erembos. Atque ita posterii horum trium fratrum, Arphaxad, Aram, & Assur, maximè inter se permixti sunt, & communi sæpius nomine appellati. Sed, quando Aramo legitur fuisse ingens progenies: sic enim diuina Scriptura ait; Filij Aram, Hus, & Hul, & Gether, & Mes: hinc Arameorum nomen latè protendebatur; ita ut Plinius tradat, Asiaticos Scythas olim vocatos Arameos. Clariora sunt, quæ diximus, ex alio Plinij dicto, afferentis, olim Syriam, siue Assyriam fuisse terrarum maximam. Quin Strabo notat, ab Herodoto Cappadocas vocari Syros; atque adhuc ætate sua dictos Leucosyros, quod Ludis finitimi erant; his autem Lycij, seu, quod Strabo docet, Solymi, à Sale filio Arphaxad, cui Salem Regiam Melchisedech, & Hierusalem quoque attribuant nonnulli: hanc namque à Solymis dictam populis ab Homero celebratis, non displicet Cornelio Tacito libro historiarum quinto, & Iosepho.

Patet ex ijs quæ diximus, inter filios Noë illius progeniem maiori bonorum copia præcelsam.

temporibus post gentes dispersas abundasse, quæ minus à recta religione recessit, & qui veluti primogenitus in primis ipsa sacra curabat, & cuius posteritas veram religionem conseruauit. Nam semus est is; cuius Deus est à Noë benedictus, qui que, ut primogenitus inter alios, præerat sacris, & à quo prognatus Abrahamus, veram religionem sartam rectam tutatus est, atque eius progenies, ut ostendemus, post Abrahami familiam, minus ad huc abfuit à sincero Dei cultu. Quocirca, cum Setmo fuerint quinque liberi, retinuerunt ex parte hi, nepotesque horum propriam linguam, non sunt ablegati à proprio solo, quin omnium maxima imperia, ac diuturniora inter gentes usque ad Christum tenuerunt, nempe Assyriorum, & Persarum, quod palam facit à religione rectè culta, minusve contempta temporalium felicitatem pendere, eo, quod diximus, modo. Quin Arphaxado; cuius gens per Abrahamum veram religionem conseruauit, celeberrima omnium posteritas fuit. Eius enim nepos Iectam ex Hebero filio tredecim liberos suscepit, à quibus Indiarum loca latissima cuncti volunt habitata, & exulta. Quod si Heber genuit Iberos Asiaticos, Armenis cognatis finitimos; ut Strabo testatur vndecimo libro; atque ab ijs orti sunt Europæi, deinde dicti Hispani, ut plerique scribunt, omnium felicissima extitit Arphaxadi familia, non modò pietate, sed bonis etiam temporalibus. longo omnibus tunc intervallo antecedens. quod adhuc magis infra aperietur.

Referuntur loca, in quibus confederint liberi Iapheti, & euenta quadam generalia. è quibus concluditur, illos fuisse feliciores in temporalibus, quam posteros Chamii, veluti etiam magis religiosos.

C A P. I I.

ALTER Noe filius è tribus fuit Iaphet, cuius septem filij recensentur, Gomer, Magog, Madan, Iauan, Tubal, Mosoch, Thiras qui confederunt in locis ad Aquilonem, & occidentem sitis respectu liberorum Semi primogeniti.

Gomer, primus Iapheti filius, nomen dedit Comaris, quorum meminit Ptolemæus tabula VII. A sig de Sacis verba faciens, Cimerijsive, aut Cimbris, qui Mæotidem paludem ex vtraque parte Asiæ, & Europæ circumsteterunt. eosdem namque esse istos, & in ijs locis olim sedes habuisse, testis est locuples Strabo.

Str. lib. 12.
13. 14.

Quocirca priscis temporibus in Asiam sæpius isti sese effuderunt, quasi iuxta oraculum Noë habitaturi in tabernaculis Sem, quod Herodotus refert, atque idem Strabo, citans illud antiqui poetæ.

Str. lib. 12.
13.

Ἰνὸνδὶ ἐπὶ κιννασίῳ σκατὸς ἐρχεται ὀμβροῦν.

Gens bello aduentat fortissima Cimeriorum.

Hinc ipsum circumsteterunt a dextra, & læua quasi parentè tres filij Ascenez, Riphath, & Theogorma. ab Ascenez deriuati sunt Asiatici populi infra Mæotim paludem siti, in Asia, ad Mare Ponticum, quorum sæpius meminit Strabo, & Homerus: ex alia verò parte in Europa Riphath secun-

secundus montes Riphæos incoluit Cimerio Bosphoro, ac regioni finitimis: denique tertio Thogorma genuit Thogormos, quorum mentionem facit Ptolemæus Asiæ tabula septima, de Sacis scribens, & Thogros, quorum Plinius meminit. Confirmantur hæc Ezechielis verbis illis: Gomer, & vniuersa agmina eius, domus Thogorma, & latera Aquilonis. E quibus apparet, Gomerum cum sua progenie ad Aquilonem confedissee. Quamobrem non malè conijciunt aliqui, Cumanam Ponti, & Cappadociæ ab his populis dictam, de quibus Strabo, ac reliqui Scriptores.

Ezec. c. 28.

Str. lib. 12.

Magog secundus Iapheti filius, domicilium videtur fixisse in illa Mediæ parte, quam Magis adscribit Herodotus; nam fuere, qui Magi dicebantur, non modò professione studij, sed etiã genere. Iccircò ab Ezechiele vocatur sapius Magog princeps, & caput Mosoch, & Thubal, quod hi duo populi, vt ostendemus, vicini essent Medis, ac subiecti, omnesque Borcales è progenie Iapheti.

Ezec. 38. 4

Tertius Iapheti filius Madai Mediæ nomen dedit, non Medea, quod fabulati sunt Græci, cum potius hæc à Media potuerit nomen accepisse, quod Colchi, è quibus illa, propinqui sint Medii, quàm contra. Est autem Media vicina memoratis nationibus, quæ à superioribus Madai fratribus productæ fuerint.

Quartus Iapheti filius est Iauan, à quo nominata Ionia, geniti que Iones Asiaticorum potentissimi, quorum Metropolis Miletus, vt Plinius tradit, octuaginta Colonias deduxit. Quocirca Hecatæus apud Strabonem libro nono ait, Ionas, ex Asia profectos, Atheniensibus originem

dedisse. idem tradit Plutarchus in Theseo. Nec que quenquam moueat, quod Pausanias in Achaicis, & Strabo libro octauo dicant, Deucalionis filium Xuthum, cum fugeret à Theffalia fratres, Athenas venientem, receptumque ab Erictheo, ex eius filia suscepisse Ionē, qui missis in Asiam colonis, Ionix nomen dedit. potuit enim fieri, vt Ion hic à prioribus genus duxerit, Asiaticorumque Ionum nomen magis amplificarit, nisi dicamus dedignatos Athenienses fateri ab Asianis se ortos, originemque mentitos. Nam præter diuinam Scripturam ij, quos citauimus, id testantur, ex Asia commigrasse Atheniensium gentem.

Quocirca obseruandum maximè, Iauan fuisse quattuor filios Elisa, Tharsis, Cethim, Dodanim. Ac primogenitus quidem transmissio angusto freto, quod Ioniam diuidit à Græcia, Elidi in Græcia nomen dedit, vnde Græcia dicta Elis. Quanta verò quondam fuerit Elidis celebritas, docet nos Pausanias in Eliacis prioribus ac posterioribus. In Elide porro fluuius erat Elisa, cuius meminit Strabo libro octauo. Ezechiel autem manifestè vocat insulas Elis insulas Græciæ. Atque hic Iauan filius in Europa ex vno latere Peloponnesi, Græciæque partem tenuit. Secundus autem filius Tharsis, ex alio parentis latere, Ciliciæ partem occupans, Tharsum de se nominauit: quod si dicamus ab eodem dictum Phrygiæ fluuium Tharsum, Ionix propinquum, non recedemus à verisimilitudine, ob nominis affinitatem, maiorumque viciniam. meminit illius Strabo libro xiiii. Tertius filius Iapheti est Cethim, qui tum reliquæ Græciæ, in qua sedes haud collocauit Elisa, & eius posteris antiquo.

quiores, tum multis insulis adiacentibus, maritimisque locis Ionix finitimis, nomen dedit. in Cypro namque Ciuitas antiquissima erat Cittium vocata, è qua fuit Zeno Citrieus, vt Diogenes habet libro septimo, sed & Citij populi, qui Cilicibus sunt ascripti, vel quia concessere illis, vel quia finitimi, & antiquum nomen retinentes in eandem nationem coaluerunt à duobus fratribus deductam. Meminit Cittiorum Strabo libro octauo. citans Homerum, Cilicibus illos adnumerantem. quin xv. vult eosdem commigrasse in Chersonesum Thraciam, & Græciam. Pausanias in Boeoticis narrat vetustissimū Græciæ Regem fuisse, cui nomen Cytheron, quem nisi velimus esse eundem cum Cittim primo, ab eo nomen assumpsisse aliquis merito dicit. Hebraei namque diuini scriptores Græciā Cittim vocant, sicuti etiā cunctas illius Insulas, quod Græciæ scilicet omnium primus è Iapheti liberis insederit Cittim, Iones autem postea, & Ieremias quidem propheta Insulas Cittim nominat insulas Græciæ, quasi nominis id similitudo suadeat. Eodem modo Isaias, & quando primi Italiæ coloni videntur è Græcia nauigasse, ob id, cum sit in vaticinio Balaam, vt legimus Latinè, venient in trieribus de Italia, Hebraicè est Cethim, quā vocem Chaldaus vertit, Romanus, & apud Danielelem, venient super eum trieres, & Romani, Hebraicè est Cethim, denique apud Ezechielem de Insulis Italiæ est, Cethim in Hebræo, in Chaldaeo de Apulia. Quamobrem, si quis dicat hinc dictā Cretam, non à Crete, vt aliqui tradunt, sed paucis immutatis literis à Cethim, nõ erit omnino explodendus. Vltimus Iauan filius Dodanim ponitur, qui fratrem suū Cittim veluti maiorem

Hier. c. 21.

Esa. c. 23.

Num. c. 24.

Dan. c. 11.

Ezec. c. 27.

minimus est secutus, Dodanum namque Dodonam in Epiro vetustissimi nominis regionem, ut habet Herodotus libro secundo, & Strabo, nomen dedit.

Quintus Iapheti filius est Ithubal, à quo Tibarenis populi in Asia, quos prope Trapezuntem in Ponto, siue Cappadocia, collocat Strabo libro 11. Pliniusque in Themiscyra regione ponit, eosque in exercitu Xerxis numerat Herodotus libro septimo.

Sextus Iapheti filius est Mosoch, à quo Moschi populi, non longè à Tibarenis, ut habemus libro vndecimo Strabonis, qui duodecimo inquit eorum montes vltra Colchidem pertinuisse. Moschenos Armenis finitimos fecit Plinius, & late re Colchorum. Quamobrem pars maris Caspii Moschia vocatur apud eundem: Herodotusque libro tertio refert, eos vnà cum Tibarenis tributa soluisse Persicis Regibus: & septimo narrat, Xerxi eosdem militasse, vnà cum iisdem Tibarenis. Atque hinc magis illustrantur Ezechielis loca cap. 23. 32. 38. 39. in quibus semper coniungit Mosoch, & Tubal, eosque bellatores acerrimos facit ex Aquilone aduenientes.

Septimus Iapheti filius est Tyrus, à quo Tyriacæ, & Tyracæ, accola Tyræ fluij, prope Cimerios, & Riphæos. Eius meminit Herodotus libro tertio. Plinius recenset non modò fluuium, sed opidum præterea, in insulamque nominis, ac populi eiusdem in eodem tractu, sicuti & Strabo. Ab his videntur orti Thracæ magis propinqui, quasi Tyracæ. Ac mirum, quid venerit in mentem Iosepho dicere, Tyrum urbem dictam, ab hoc Tyra, cum Tyrus Hebraicè vocetur Tsor, quod nihil habet affinitatis cum Tyro, apparetque ex

omnibus liberis cuiuslibet è tribus fratribus in vicinis locis consedisse. Tyrus verò longè abest à sedibus liberorum Iapheti; secus autem Tyra, & cuncti scriptores testantur, veterem Tyrum conditam à Sidonijs.

Ex his apparet, Iapheti liberis Aquilonis, & Occidentis terras occupasse in Asia & Europa, nimirum Cumanas, Cimerias, Mediam, Magorum, Ioniam, Græciam cum suis Insulis, & Italianam, regiones Tibarenorum, Moschorum, Tyritarum, Ascaniorum, Riphæorum, à quibus omnibus innumeræ gentes prognatæ Europam repleuerunt. potissimum verò Cimerij, siue Cymbrioras magis ad Boream vergentes.

His porrò nationibus inter alias duæ linguæ celeberrimæ fuerunt, duoque imperia, ex quo Assyriacum, & Persicum concidere, omnium maxima, & diuturniora. linguæ sunt, Græca, & Latina. Imperia sunt eorundem populorum, Græcorum scilicet, ac Romanorum, perinde ac posteritas Iapheti. certet in his rebus cum posteritate Semi. Huic enim duæ linguæ, ac duo similiter Imperia contigerunt, omnium maximè insignia; linguæ quidem Caldaica, & Hebraica: imperia, Assyriacum, & Persicum. At illi fuerunt, ac sunt, Græca, & Latina, cum paribus imperijs. Regiones autem sunt, quæ hucusque optimæ omnium celebrentur. Quibus in rebus Chami posteritas immensum in modum superatur à superioribus: cuius felicitas omnis deducta est à progenie Semi, & Iapheti, illisque in primis seruiuit, veluti à pietate in parentem Noe magis abfuit: sequentibus autem temporibus magis à pura religionis doctrina sinceroque cultu, ut ostendemus, aperiens, à religio-

330 DE RVIN. GENT. ET REGN.
ne omnem temporalium felicitatem existere ac
pendere.

*Posteritas Chami minus religiosa semi, & Iapheti
posteritate; & minus felices terras est sortita, &
breui venit in horum potestatem.*

C A P. III.

Gene. 10. 6 **I**NSPICIAMVS, quid contigerit posteris
Chami, cui nihil bene precatus à Deo specia-
tim scribitur Noë parens, neque benedixit.
Quattuor illi filij fuerunt Chus, Mesraim, Phut,
Chanaam: & conueniunt cuncti Scriptores, à
Chuso prognatos Aethiopas, demptis scilicet il-
lis, qui ab Abrahamo genus duxerunt: quod su-
pra dicebamus. Quocirca Aethiopes Hebraicè
in vniuersum Chuhj vocantur, nullo habito di-
scrimine à quo prognati fuerint, Aethiopiaque
Chusis appellatur, siue quæ ad Orientem eius
mare rubrum in Arabia, & India, siue quæ ad Oc-
cidentem in Africa, & vltra eam pertinet. Quam-
obrem Chusi progenies loca parenti vicina oc-
cupauit: vt ostendemus.

Secundus Chami filius est Mesraim, à quo di-
cta est Hebraicè Aegypti regio Mesraim. Aegy-
pti enim nomen post Hebræos expulsos est illa
sortita ab Aegypto Danaï fratre: vt alibi fu-
sius explicabitur. Cùm verò huic filius inter
alios fuerit Ludim, & Capthorim, quidam pu-
târunt ab illo Lydos appellatos: verùm fallun-
tur, quoniam cuiuslibet è tribus Noë filijs po-
steritas distinctas omnino terras occupauit: ac
manifestè Hieremias, & Ezechiel separant, Ly-
dos Aegyptiacos ab Asiaticis, cùm dicant, illos
adue-

*Jerem. c. 46.
Ezech. c. 30*

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. IV. 331
aduenire ex Aegypto. & quoniâ Capthorim, La-
tinus interpres, vertit Cappadoces, existimâ-
runt nonnulli, hos esse eisdem cum ijs, qui
Armenis coniuncti Pontum Euxinum contin-
gunt. Sed his eadem ratio distinctionis refraga-
tur. præterea, & illud, quod Hieremias sedem
Capthorim, quos Latinus, & Græcus vertit
Cappadocum, dicit esse Insulam prope Palasti-
nos; scimus autem Cappadociam Ponti non es-
se Insulam, videntur itaque Capthorim mariti-
mi esse, quod, nisi aliqua obessent, Carpathus in-
sula, vel, vt vocat Homerus, Crapathus, quæ est
inter Rhodum, & Cretam, vergens in Aegyptum
nomenque dedit mari Carpathio, Capthorim
domicilium poterat videri. Adde, ab Amos pro-
pheta asseri, Philistæos egressos è Cappadocia,
siue Capthorim: at nusquâ legimus, neq; proba-
biliter affirmari queat, è Ponti Cappadocia Phi-
listæos profectos, cùm sciamus, Philistæos, ex
isto Misraim natos, Abrahami ipsius ætate, in Pa-
læstina fuisse, eiq; nomen impertitos. Quid plu-
ra? Si velim⁹ Cappadoces Ponti esse Capthorim,
certè illinc discessere, & in Palæstinæ partem
emigrârunt, delectisque inde Hæuæis, ibi ha-
bitârunt ab Haferim vsq; Gazam, vt habetur in
Deuteronomio. quamobrem Cappadoces Ponti
non sunt à Capthorim nati.

Tertius Chami filius est Phut, à quo Phut in
Africa fluuius dictus, antiquum nomē apud Pli-
nium retinet, ac meminit eius Ptolemæus in pri-
ma Africa tabula. Quamobrem, cùm Phutæ orû
mentio fiat apud Ezechielē, & Hieremiam, con-
iunganturq; cum Lydis, siue Ludim, semper in-
terpes reddidit Libyes. Sic igitur Africa regio-
nes occupauit Phut.

Quar-

Quartus est Canaan, cui speciatim Noë maledixit. Atque hic vnà cum filijs vndecim Palaestinae, quæ dicta est, Phoeniciamque incoluit, vt habetur in Genesi: & hoc non habet obscuritatem.

Inspiciamus autem, quando Chami filijs, & Chamo Noë parens, & summus Sacerdos, speciatim non scribitur benedixisse, atque à Deo bona precatus: ac minus fuisse religiosos, ostendemus; nunquid generatim temporalium bonorum felicitate illius posteritas magis abundauit, quàm Semi, & Iapheti. Constat autem, Europam contigisse potissimum liberis Iapheti, Asiam Semi, Africam Chami. Nemo est autem, qui ignoret, Africam, plenam solitudinum, locis desertis horrere, atque, vt aliqua loca tolerabilia aut etiam felicia, veluti Aegyptum, Libyamque contineat, non esse æquandam tamen vel Europæ vel Asiæ.

Quin liquet è Genesi, quando nonnulli è Nepotibus Chami occuparunt optimas in Asia Syriae, seu Palaestinae regiones, atque; hi fuerunt Chanaanæ, hos Regi AElamitarum, siue Persarum seruisse, antequam Abraham discederet è Chaldaea circa supremum tempus Noe. Neque multo post ignis caelitus demissus absorbuuit infamem Pentapolim, & quinque Regum ciuitates, & loca.

Quantum ad Africam reliquam, iam supra ostendimus ex Alexandro Polyhistore, Cleodemio, & Iosepho, eam fuisse adductam in potestatem ab Ephero, siue Aphero filio Abrahami, ex Cethura; Herculemque Lybicum illi auxilium præbuisse. Quin hunc matrimonio sibi iunxisse Abrahami eiusdem neptim, dominatumque Aegypti

Genes. 14.

Genes. 43.

gypto constat ex Herodoto, & Diodoro, post cuius mortem tamen Aegyptij tam longè recesserunt à vero religionis cultu, vt viuente Iosepho Abrahami pronepote, nefas putarent comedere cum Hebraeis, sinceræ religionis conseruatoribus, ac nulla gens eo tempore legatur abhoruisse ita ab his, vt Aegyptiaca.

Sic igitur breui posteritas Chami seruire cepit posteritati Semi, minus religiosa magis religiosa, longissimeque à vera pietate abscedere, veluti etiam nacta est terras multo minus felices, si in vniuersum cum terris Europæ, & Asiæ comparentur.

Gentilibus non erat ad aeternam salutem circumcisio necessaria, modò rectè alioquin de rebus diuinis sentirent; ob id multi è gentilibus illam sunt adepti, ac celebrioribus gentibus maior veritatis lux effulsit.

CAP. IV.

AD MONENDI verò sumus, antequam procedamus, non fuisse olim gentibus vllis, Abrahami genere excepto, circumcisionem necessariam, qua sibi gratiam Dei mortalibus irati ob Adami peccatum conciliarent: verùm satis fuisse, quod Theologi concludunt, vt recens natos infantes omnipotenti Deo offerrent, aut etiam sacrum quoquo modo pro ipsis facerent, ac rectam naturæ legem seruarent, credentes Deum esse, ac diligentib. se præmia persoluere, impijs verò, & iniquis pœnas. Sic enim S. Paulus decernit: Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustifican-

buntur. Cùm enim gentes, quæ legem (scripturam) non habent, naturaliter (id est in statu naturæ) ea quæ legis sunt (id est præcepta moralia legis naturæ, in quibus etiam includuntur præcepta fidei, spei & charitatis) faciunt, eiusmodi legem non habentes (Iudaicam) ipsi sibi sumunt, & mox: Si igitur præputium iustitias legis custodiat, nõne præputium illius in circumcissionem reputabitur? et alibi: Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit. Quocirca veri Dei cognitio permultis sæculis post Abrahamum duravit inter celeberrimas gentes. Ac Deus dedit illis, per quos vero fidei lumine diuinitus infuso illustrarentur. Hinc S. Dionysius, quæ venerabilis & antiquum patrem vocat S. Gregorius, ita scriptum reliquit: Cùm alijs gentibus, præter Hebræam, ex quibus nos quoque ad immensum, copiosumque diuinæ lucis profundum, quod omnibus vitro se communicandum offert, emerisimus, nobis licet Dijs præfuerint, sed vnum principium omnium, & ad illud Angeli, qui unicuique nationi præfecti erant, deduceret illos, qui sequebantur. Considerandus est Melchisedech, qui Sacerdos Deo carissimus, non eorum qui nõ sunt, sed altissimæ Dei, qui verè est Deus, etenim non simplicitate, atque omnino Theologi vocauerunt Melchisedech Deo carum, sed Sacerdotem quoque, vt sapientibus planè significaret, non ipsum duntaxat ad Deum fuisse conuersum, verum etiam alijs præterea fuisse vt Pontificem, Ducemque perueniendi ad verum, solumque Deum. Hoc etiam Pontificiæ tuæ sapientiæ commemorabo, Pharaoni ab Angelo, qui Aegypti propositus erat, & Babyloniorum Principi a suo missam esse prophetiam

nam prouidentiam, & potestatem prouidentis, & dominantis omnibus, & ad finem nos, inquit apertè, planeque docet; diuina Scriptura, vnam esse ad omnia pertinentem prouidentiam; Dei vnus, quæ infinitis partibus præstet omnibus virtutibus, & quæ obtutu oculorum percipiuntur. Omnes autem Angelos, qui singulis gentibus præsint, deducere eos, qui vitro, ac sponte sequuntur ad illud ipsum principium, qui est Deus, vt proprium. Hæc Sanctus: Quæ expens. S. Tho. 2. adempti sunt salutem per ministerium, vt Dionys. 2. quest. 2a. art. 7a. sius dicit nono capite cælestis Hierarchiæ: & mox: dicendum, quod multis gentilium facta fuit reuelatio de Christo, vt patet per ea, quæ prædixerunt. Nam Iob c. 19. dicitur, Scio, quod redemptor meus viuit: Sibylla etiã prænuntiavit quædam de Christo, vt Augustinus dicit. Inuenitur etiam in Historijs Romanorum, quod tempore Constantini, & Helenæ matris eius, inuentum fuit quoddam sepulchrum, in quo iacebat homo, auream laminam habes in pectore; in qua scriptum erat: Christus nascetur ex Virgine, & ego credo in eum. O Sol, sub Helena, & Constantini temporibus iterum me videbis. Si qui tamen saluati fuerunt, quibus reuelatio de Christo non fuit facta, non fuerunt saluati absque fide Mediatoris, quia, & si non habuerunt fidem explicitam, habuerunt tamen fidem implicitam in diuina prouidentia, credentes Deum esse liberatorem hominum, secundum modos sibi placitos, & secundum quod aliquibus veritatè cognoscentibus spiritus reuelasset. Secundum illud Iob c. 35. qui docet nos super iumenta terræ. Sic Sanctus apertissime hæc consignans exemplo Iob. Hic

Rom. 3.

Hebr. 11.

Greg. hom. 24. in Ezechielem.

Hic enim floruit arate Moyſis, anno poſt gētium diſperſionem ſexcentefimo plus minus, neque erat aut ſtirpe Abrahami, aut Hebræorum, à quo volunt Hebræos diſtos; ſed genus ducebat ab Hus, filio Aram: nec tamen eſt, qui dubitare poſſit, illum Deo gratiſſimū. Rurſus cum Iobo colloquuntur Eliphaz Themanites, Baldad Suites, & Saphar Naamathites, quorum nemo obſervabat adhuc cerimoniaſ Moſaicas, quod nondum ſancitæ eſſent. E Iacobi certè nepotibus non errant: Placuiſſe tamen Deo in omnibus, præterquam in eo ſermone, quem habuerant cum Iobo ſcimus ex eo, quod iſtis à Deo mandatū fuit, ut ſacrificijs, & precibus Iobi, crimen, quod admiferant in illo colloquio, expiarent.

Iob. 42. b

Enimverò benigniſſimus Deus nullo modo permittit omnino inter mori veram doctrinam diuinitatis inter alias gentes, quamuis ab Abrahamo, ut apparet, originem non haberent. Inter Græcos enim fuit Sibylla Erithræa, cuius recitat plurima carmina Lactantius Firmianus, tum multis in locis, tum maximè lib. 11. de vera ſapientia, tam dilucidè, quæcunque ad Deum, ſinceram religionem, Chriſti aduentum, facta ipſius, & quodlibet in ſigne euentum pertinent explicantia, ut neque prophetæ Hebræorum tam clare prædicant, ne quis autem poſſit falſa ſuſpicari, habemus Virgilium, qui in Ecloga ſua, quidquid eſt mirabilius, enarrat, ac Iuſtinus in exhortatione ad gentes, & Apologetico eorundè multa referens ita ſcribit: Inſtinctu malorum Dæmonum capitalis pœna decreta eſt Sibyllinorum carminum, & Hyſtaſpis prophetarum quæ lectoribus, ut periculo deterreretur à cognitione rerum bonarum, & in ſeruitute retineretur. Quod

tamen

tamen illi nõ potuerunt efficere: nam intrepidè non ſolum verſamus ea volumina, ſed & vobis, ut videtis, conſideranda præbemus. Hæc Sanctus Iuſtinus: Verum porrò eſſe huiuſmodi interdium, liquet è Vopifco, qui refert epiſtolam Imperatoris Aureliani ad Senatores, redarguentis eos his verbis: Miror vos, Patres Sancti, tam diu de aperiendis Sibyllinis dubitaſſe libris, perinde quaſi in Chriſtianorum Eccleſia, non in templo Deorum omnium tractaretis. Hucusque Imperator. Deus itaque Græcis, ac mox etiam Româis, & Italis carmina Sybillarum dedit: quæ cum decantarentur, litterarum namque vſus poſt annos prope ſexcentos à gentium diſperſione eſt in Græciam inductus à Cadmo Phœnice, ut cuncti ſcriptores teſtantur; ad veritatem tamen contaminandam malus Dæmon multas feminas fanatico ſpiritu afflauit, à quibus impia multa traderentur. Atque hæc Sybillarum nomine ſunt à poſteris inſignita. Clemens Alexandrinus Stromatum libro ſexto recitat Pauli verba, ita Græcos alloquentis: Libros quoque Græcos ſumite, agnoſcite Sibyllam, quomodo vnum ſignificet, & ea, quæ ſunt futura, & Hyſtaſpem ſumite, & legite, & inuenietis. Dei filium multo clarius, & apertius eſſe ſcriptum, & quemadmodum aduerſus Chriſtum multi Reges inſtruent aciem, qui eum habent odio, & eos, qui nomen eius geſtant, & eius fideles, & ipſius tolerantiam, & aduentum. Hæc enim Pauli dicta. Sic igitur non modò Græcis, ſed Perſis etiam tradita eſt per manus à maioribus veritas diuinarum rerum, quam multi ſequerentur, ac ſecuti ſunt æternæ ſalutis haud expertes.

Y

Apud

Orig. hom. - Apud Persas præterea fuit Hostanes, ac Magi
13. in Num. de quibus ita Arnobius: Eorum magorum, & celo-
Concil. quo, & negotio primus Hostanes, & verum
cel. l. 1. Deum merita maiestate prosequitur, & Ange-
Basil. orat. los ministros, & nuntios Dei, sed veræ eius ve-
de Hier. nerationi nouit adfistere, vt è nutu ipso, & Do-
in Isai. c. mini vultu territi contremiscant. Idem & Da-
19. 47. mones prodit vagos terrenos humanitatis ini-
Che. Stro. micos:

lib. 1. Apud Assyrios fuit Balaam, cuius oracula ad
Chryso. in Christum spectantia à posteris fuisse conserua-
Matth. hō. ta vult Origenes, & iccirco Magos ab Oriente
6. Cyrill. profectos, qui Christum natum adorarent. Ba-
in Isai. cap. filius certè, & Hieronymus hos volunt Chal-
49. dæos fuisse, atque ex oraculis Sibyllæ Erythrææ
Theod. l. 5. percepisse, quæ Christum prænuntiabant: Cle-
hist. c. 39. mens tamen Alexandrinus, Ioannes Chrysosto-
Leo. serm. mus, Cyrillus, Theodoretus, Leo Papa, volunt
in Isaiam. Magos illos fuisse Persas. Nil prohibet tamen
 qui in dici possit & aliquo modo Persas exitisse,
 qui tamen habitarent in Chaldæa, quam sancti
 diu tenuerunt imperio. Vel quando plures erant,
 atque è diuersis locis: vt sit, inter doctos, ac sapi-
 entes amicitiam longè antea iunxisse, & in
 dem conuenientes iter suscepisse: quod asseri
 posset etiam, si vellemus Arabas fuisse, cum scia-
 mus, Arabiam, Mesopotamiam, Persiamque fini-
 bus inter se coniunctas fuisse, ac populos quam
 simillimos, vt supra è Strabone referebamus.

Denique apud Aegyptios, quamuis hi magis
 abfuerint à vera religione, nisi quatenus obedie-
 runt posteris Abrahami, fuit Mercurius Trime-
 gistus, cuius adhuc multa extant scripta, & eo-
 rum quæ perierunt, multa fragmenta leguntur
 apud S. Augustinum libris de Ciuitate Dei, S. Lu-

stinum,

stinum, Clementemque Alexandrinum. in qui-
 bus, (licet admixta sint falso multa) non modò
 plurima sunt ad sinceram religionem spectantia
 passim sparsa, & nunc adhuc aliqua circumfer-
 runtur, in quibus hæc legi possunt. Ab illo vnus
 Deus prædicatur, ipsa Trinitas qualitercunq; ad-
 umbratur, iustitia, & prouidentia Dei, resurre-
 ctio mortuorum, mundi consummatio.

Apparet è dictis, apud singulas quasque gen-
 tes celebriores viguisse notitiam sinceræ piete-
 tis. At, inquiet aliquis, plurimi simul etiam cole-
 bant Idola, vinenteque ipso Abrahamo, vt legi-
 mus in libro Iosue, ac supra recitauimus, Chal-
 dæi venerabantur illa, ac multo magis Aegyptij,
 qui aduersabatur Hebræos, & constat è Mercu-
 rij Trimegisti libris, Verum id quidem in mul-
 tis, ac post aliquod tempus, at tamen haud etiam
 degerant sapientiōres, qui mortales auerterent
 ab eorum cultu, aut hunc fugiendum prædica-
 rent. Quocirca Balaam, qui tempore Moysis
 erat in maximo apud Orientales honore, & au-
 thoritate; ita, vt putarent homines, ab illius præ-
 ceptis pendere victorias, & regna, palam dete-
 testatus est Idola, quamuis Chaldæus videatur
 fuisse, nam Mesopotamiæ certè quidem fuit. sic

Num. 23.

verò ille publicè ad Regem Moabitarum dixit.
 Non est Idolū in Iacob, nec videtur simulachrū
 in Israel. Dominus Deus eius cum eo est, & clan-
 gor victoriæ Regis in illo. Quin Persæ nunquā
 voluerunt admittere imagines, & simulacra.
 Quod Strabo testatur. Quid autem dicemus de
 Græcis, qui vsque ad Homerum, & Hesiodum,
 neque multos Deos, neque eorum nomina, simu-
 lacra, & fabulas vllas admiserunt: quod Herodo-
 tus testatur: ac Diogenes refert in vita Pytha-

Y 2

goræ

goræ libro octauo, dixisse illum à se apud inferos visum, qui lueret pœnas, vnà cum Hesiodo, propter ea, quæ in Dijs sinxerant, atque Hesiodi quidem animam columnæ græcæ vinculis adstrictam, stridentem quæ, at Homeri ex arbore pendentem, serpentesque illam circumdantes.

Quamobrem Græci per annos mille, ac ducentos à dispersione gentium à fabulis, ac mendacijs huiusmodi abstinerunt, neque vlli mortaliū Diuinoshonores attribuerunt, cum putarent Heroas ipsos, quibus nihil præstantius credebant, ad campos Elysius deferri, & infera loca, quod neque Homerus initio poematis suis negauit, illud canens.

πολλὰς δ' ἰφθίμους ψυχὰς αἰδὶ τρωοῖα τέμ
ἤρωον.

Multasque illustres animas loca ad infera misit
Heroum:

Ac, licet inter huiusmodi gentes forent, qui Deum summum statuerent, Cælum, Solemque, aut aliquid simile, antiquorum tamen sapientum scriptis, ac prudentiorū monitis ab istis saltem certò credendis absterrebantur, ita, vt ipsorum mens ad veritatem sæpius reuolueretur: vt ob hoc ipsum dicat, Socratem morti datū, quod ista reprehenderet; Aristotelem verò secessisse Athenis, ne idem subiret, quod Diogenes Laertius in ipsius vita scribit. Iam Romani explorarunt omnes Græcorū fabulas in diuinitatē confictas, ac diu vel post Numæ ætatem fuerunt sine imaginibus, quod Plutarchus in Numa docet.

Quamobrem non dubitauit S. Iustinus in Apologia prima asserens Socratem capitali sententiā multatum, quod statueret vnum summū Deum,

ταῖς

cætera autem figmentarefelleret, hæc pronuntiare in Apologia secunda; qui cum ratione ait vixerunt (inter gentiles) Christiani sunt, etiam si non nouisse Deum existimati sint, quales apud Græcos Socrates, Heraclitus, alijque similes.

Hæc Sanctus: Quamuis autem sæpius in flagitia prolaberentur; quin ad Idola colenda, ad mentem tamen redibant aliqui, & maximè sapientiores, exstimulante ipsos conscientia, atque Angelis eorum mentes ad verā excitantibus, quando neque obligati essent callere omnia ad Deum pertinentia, veluti neque ipsi Christiani. Atque hoc est, quod S. Paulus ait

Rom. 2.

bat de Gentilibus loquens: Ipsi sibi, inquit, sunt (Gentiles) lex, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se inuicem cogitationum accusantium, aut etiam defendentium, Sic ille. Hoc est etiam, quod referebamus è S. Dionysio, gentiliū multos Angelorum ministerio ad Deum perductos, nō quod ipsis humano corpore assumpto apparerent (quamuis & hoc fieri possit) sed quod ad amplectendam veritatem iustitiamque illapsu diuinæ gratiæ, afflatuque sancto miseros subleuante reducerent, auersatos mendaciā, vt præteritam nequitiam, quod accidebat etiam Iudæis in vitia, cultumque Idolorum recidentibus. Enimuerò, inquit

S. Tho. in

S. Thomas, hæc tractans, Gentiles perfectius, & 2. 2. q. 98. securius salutem consequebantur sub obseruan-

art. 5.

tia legis Iudaicæ, quàm sub sola lege naturali, & ideo ad eas admittebantur, sicuti etiam nunc Laici transeunt ad Clericatum, & seculares ad religionem, quamuis absque hoc possint saluari. Hæc Sancti verba: Ex his iam minus alicui mirum videbitur, cur omnium gentiliū primus

Y 3

Corne-

Affo. 10. Cornelius Romanus, centurio Cohortis Italicae vnum Deum colēs, cum suis Christi religionem sit amplexatus, Angeli diuinitus missi monitis obtemperans, quod habetur in actis Apostolicis. Cicero enim refert, prolatum suo tempore, diuulgatumque Sibyllæ oraculum, nemini salu-

Cic. li. 2. de diuin. tem futuram, qui nō vnum Regem iam tum venturum colerent; quo prætextu Lentulus sibi asciscere regnum in cōiuratione Catilinæ: & Marcus Antonius in Luperçalibus Cæsari coronam publicè quasi Regi conatus est imponere: ac Tacitus refert, constantem fuisse rumorem ex anti-
Plutar. in vit. Ant. quis sacerdotum libris suo tempore, vt Iudæa
Tacit. lib. 22. profecti rerum potirentur: quod & Suetonius tradit.

Ant. Suet. in Vesp. cap. 4. Ex his, quæ diximus, colligere iam possumus, hisce nationibus, vt apparet è libris de Robore bellico, & nemo non scit, omnium maxima, diu-
Matt. 2. 4 turnioraque imperia conuenientissimè diuinitus data ex antiquo tempore, Assyriacæ, Persicæ, Aegyptiacæ, Græcæ, ac Romanæ, quibus etiam maiorem rerum cælestium notitiam largiri dignatus est, quàm gentibus alijs, vt scilicet veritatis summæ inter eas cultus non omnino intercideret, sed aliquo modo semper extaret. Nam, & cum perditissima forent tempora quoad religionem, tamen certissimè scimus è Romanis Cornelium Centurionem cum suis diuinarum veritatem coluisse: ex Assyrijs autem Chaldæis, aut etiam Persis extitisse Magos, Quæ sanè omnia constant ex Euangelio, vt fateri cogamur, fuisse & alios huiusmodi plurimos, hos tamen præcipuos, longeque maiorē fuisse eorum multitudinem, cum religionis sinceritatis non erat aded contaminata, & vt sciamus à religione tem-

pora-

ADVERS. IMP. POLÏT. LIB. IV. 343
poralium felicitatē pendere. Nam, cur alijs gentibus, quæ præter has innumeræ erant, non tam magna, ac diuturna Imperia, ne dicamus tamen felicia, cælitus contigerunt? Sed hæc & sequentibus adhuc illustriora fient.

Posteritas Iapheti latissimè dominata est, cum nondum recessisset à vero Dei cultu, prolapsis iā magna ex parte posteris Semi, ac maiori posteris Chami, quos orti à Semo & Iapheto subiecerunt imperio suo.

C A P. V.

EX his etiam, quæ differuimus, constat, quæ de Saturno, Ioue, Hercule, istorumque cognatis traduntur, esse ineptissimas fabulas, ab Aegyptijs acceptas, & in Græciam post annos mille ac ducentos, ab Hesiodo maximè, atque Homero aduectas. Nam fuisse istos reuera atque eorum nomen memorabile, & facta valde insignia, nemo est, qui dubitare possit: ac fuerūt eodem sæculo, quo Abrahamus, & Isaacus. Diximus enim, iam fuisse Abrahami liberis aduersus progeniem Chami in Africa bellantibus, ab Hercule, siue Libyco, siue Agyptio, opem latam, testemque adduximus ex Iosepho Alexandrum Polyhistorum, & Cleodemum. Nunc alia videamus, ad argumentum propositum spectantia. Lib. 1, ca. 14.
stantius Firmianus libro primo de vera religio-
ne asseueratè affirmat, ac multis testibus, probat, fuisse tres fratres aliquando in terris, Vranū, Saturnum, Titanem. Audiamus eum loquentem: Nunc, quando inquit ille, ab ijs, quæ retulimus, aliquantulum sacra historia dissentit, aperie-

Y 4 mus

mus ea, quæ veris. (nota hæc Lactantij verba)
 litteris continentur, ne poetarum ineptias in ac-
 cusandis religionibus sequi videamur. Hæc En-
 nij verba sunt: Exin Saturnus vxorem duxit O-
 pim. Titan, qui maior natu erat, postulat, vt ipse
 regnaret. Ibi Vesta mater eorum, & forores, Ce-
 res atque Ops, suadent Saturno, vt de Regno,
 non cõcedat fratri. Ibi Titan, qui facie deterior
 esset, quàm Saturnus, iccirco, & quòd videbat
 matrem, atque forores suas operam dare, vt Sa-
 turnus regnaret, concessit ei, vt is regnaret. Ita-
 que pactus est cum Saturno, vt, siquid liberorum
 virilis sexus ei natum esset, ne educaret. Id eius
 rei causa fecit, vt ad suos gnatos regnum redi-
 ret. Tum Saturno filius, qui primus natus est,
 eum necauerunt. Deinde posterius nati sunt
 gemini, Iuppiter, atque Iuno. Tum Iunonem
 Saturno in conspectum dedere, atque Iouem
 clam absconderunt, dantque eum Vestæ educan-
 dum, celantes Saturnum. Item Neptunum clam
 Saturno Ops parit, eumque clanculo abscon-
 dit. Adeundem modum tertio partu Ops pa-
 rit geminos, Plutonem, & Glaucam. Pluto, Lati-
 nè est Diespiter, alij Orcum dicunt. Ibi Glau-
 cam filiam Saturno ostendunt, ac filium Pluto-
 nem celant, atque abscondunt. Deinde Glauca
 parua emoritur. Hæc (vt scripta sunt) Iouis,
 fratrumque eius stirps, atque cognatio in hunc
 modum nobis ex Sacra scriptiõne tradita est. Item
 paulo post hæc refert: Deinde Titan, postquam
 resciauit Saturno filios procreatos, atque educa-
 tos esse clam, seducit secum filios suos, qui Tita-
 ni vocantur, fratremque suum Saturnum, atque
 Opim comprehendit, eosque muro circumegit,
 & custodiam his apponit. Hæc historia quàm ve-

ra sit

ra sit docet Sibylla Erythraea, eadem ferè dicens,
 nisi quòd in paucis, quæ ad rem nõ pertinèt, dif-
 crepat. Iupiter ergo liberatur summi sceleris cri-
 mine, quòd patrem vinxisse compedibus perhi-
 betur. Id enim Titan patruus fecit, quòd ille, con-
 tra pactiõnis iurandum, mares liberos suffu-
 lisset. Reliqua historia sic contextitur: Iouem ad-
 ultum, cum audisset patrem, ac matrè custodijs
 circumseptos, atque in vincula coniectos, ve-
 nisse cum magna Cretensium multitudine, Tita-
 nemque, ac filios eius expugnasse, parentes vin-
 culis exemisse, patri regnum reddidisse, atque
 ita in Creram remeasse. Post hæc deinde Saturno
 sortem datam, vt caueret, ne filius eum regno
 expelleret: illum eleuandæ fortis, atque effugi-
 endi periculi gratia insidiatum Ioui, vt eum ne-
 caret: Iouem cognitis insidijs, regnum sibi de-
 nuò vendicasse, ac fugasse Saturnum, qui, cum ia-
 ctatus esset per omnes terras, persequentibus ar-
 matis, quos ad eum comprehendendum, vel ne-
 candum Iupiter miserat, vix in Italia locum, in
 quo lateret, inuenit. Hæc Lactantius Firmianus,
 vera contendens. Videamus, quid Erythraea Si-
 bylla, quam citat versibus suis, cecinerit. Extant
 namque illi:

*Exiit in terris decimum mortalibus eunus,
 Postquam diluuijs homines periire priores.
 Porrò Saturnus, & Titan, Iapetusque
 Regnarunt, Cælo quos Tellure creatos.
 Dixerynt homines, terra cælique vocantes
 Nomine, quod cunctos homines virtute preirent,
 Tres terra partes, vt fors cuiusq; serebat,
 Quisq; suam regnabat habens certamine nullo,
 Obstatum erat pater, & diuiserat æquas*

r 5

Partes

Partes, sed postquam senio confectus obiit
 Mortem, tum natis (violata religione
 Iureque iurando) contentio nata, quis omnes
 Inter mortales Regis dominetur honore.
 Pugnaruntque inter se se Saturnus & ipse
 Titan; ac Iuno, Tellusque, Venusque coronis
 Gaudens, cum vestaque Ceres, & pulchra Dione
 Inter eos litem sedarunt, cumque vocarent
 Reges, & fratres omnes, consanguineosque,
 Et reliquos eius quoque sanguinis, atque parentum
 Horum Saturno tribuit sententia regnum,
 Vipote qui reliquis forma prestaret, & euo:
 Verum Saturnum Titan iurare coegit,
 Ne marium natum sobolem nutrires, & ipse
 Regnaret, postquam Saturnum fata vocassent
 Præ senio. Quod si quando Rheia parturiebat,
 Titanes aderant, & mascula dilaniabant
 Pignora cuncta feri, matrem nutrire sinentes
 Fæmineos partus. Sed quando tertius ille
 Adfuit enixus, Iuno fuit edita prima.
 Hic, ubi fæmineam prolem videre feroces.
 Titanes illi ad se disceßere relicta.
 Inde mare peperit puerum Rheia, continuoque
 In Phrygiam per tres furtim dimisit alendum
 Iurisiurandi constrictos religione
 Cretenses, ideoque Iouem dixere, quod esset
 Missus; item furtim Neptunum misit eodem.
 Tertius editus est Pluto, illi prætereuntes
 Dodonam, unde liquens Eurota desluit amnis,
 Fluminis inque maris salsas pronoluitur undas,
 Mixtum Peneo, Stygium quem nomine dicunt.
 Postquam Titanes autem didicere creatos
 Saturno pueros, atque eius coniuge furtim,
 Titan collectis sexaginta vndique natis,
 Saturnum vinculis eius cum coniuge vincitum

Abdi.

Abdidit in terram, custodiuitque tenebris.
 Hoc ubi Saturni nati didicere, duello.
 Magno inuasert illum, turbaque cierunt:
 Hinc est principium belli mortalibus ortum:
 Omnibus hæc belli mortalibus extat origo.
 Tum Deus exitio Titanas misit, & omne
 Titanum perijt genus, & Saturnia proles.
 Post hæc surrexit tandem voluentibus annis
 Aegypti Regnum.

Hactenus Erythræa Sibylla¹, quæ Noe nurus
 dicitur pluribus post diluuium sæculis vixisse.
 Equibus habemus, in primis Saturnum, Iouem
 que fuisse antequam floreret Aegypti Regnum,
 quod accidit Iosepho viuente, cum primas in Aeg-
 ypto post Pharaonem teneret. Deinde, extitisse
 illos longè post dispersas per orbem gentes,
 & constitutos multis in locis Reges, quorum
 nonnulli Saturno obedierunt, ac mox eius nato
 Ioui. Amplius, Titanea Saturnum, Iaphetumque
 fuisse è posteris primi Iapheti, cuius quasi auitum
 quoddam nomen renouatum est in Iapheto
 isto. Nam Saturnus Regiam sedem tenuit in Creta,
 atque illinc amandatus est Iupiter in Phry-
 giam alendus à Cretensibus, quos dixere Cure-
 ras, quin Eusebius vult in Chronico, ex aliquo-
 rum sententia, anno Abrahami quinquagesimo
 tertio, Cretæ nomen Crete dedisse, eumque fuisse
 vnum è Curetibus, à quibus Iupiter fuerit
 occultatus anno ante obitus Semi centesimo se-
 ptuagesimo quarto; Isaac viuētis ceteresimo, ac 10.
 Præterea verò, discim⁹ ex iisdem carminibus, Tita-
 na, Saturnum, Iaphetumque præcelluisse virtu-
 tum præstantia cunctis mortalibus, vt ea quidè
 tempora ferebant, plena stuporis, ignorantia,
 ac flo-

ac stolidæ nequitia. Ob id cæli, ac terræ filios dictos. Verùm, Tirana ab honesto descivisse, constat ex eo, quod ad impium iusiurandum adegit Saturnum. Sed illius sobolem deletam, bello à Ioue in eum commoto. Rursus, obseruandum, ab Ennio, cæterisque scriptoribus, quosidem Lactantius eodem libro cap. 14. refert, hostres appellari fratres, Vranum, siue cælum, Saturnum, Titanem; cùm tamen Sibylla Erythræa Vranum vocet Iaphetum, Diodorus autem Siculus libro Antiquarum rerum tertio, Atlantem, quæ volunt omnes Mauritanæ, Libyæque in primis dominatum, quo tempore Hercules Libycus, aut Aegyptius vixit, & Ioui aduersus Titanas, vt multi scribunt, auxilium tulit, Afrogæ Abami filio, vt supra, ex Alexandro Polyhistoro, Cleodemo, & Iosepho, referebamus, aduersus posteros Chami, & in extrema Mauritanæ ora ad Atlanticum fretum columnam posuit, alius à Tyno, & Græco, quod notant Diodorus, Cicero de natura Deorum libro tertio, ac cæteri omnes, qui tempora, & nomina haud confundunt, Imperavit autem Saturnus: illoque eiecto, Iupiter filius in Creta, Phrygia, quo missus est aëneus, Aegypti, Phœnicis, Libyæque, & Asiæ multis locis, quod harum regionum Reges ipsi parent, quod etiam scribit Diodorus, ac Dionysius Halycarnassæus libro primo, affirmantes iccirco editiora quæuis loca in illis regionibus vocata Saturnia, veluti & Romæ Capitolium. hinc vates Ianiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen. Neque verò aut ipse sibi, aut suis decreuit honores diuinos, quantum constat ex antiquorum mōnumētis, quāuis multa fuerint instituta in ipsius laudem, & gloriam. Reuera enim, si fides est adhiben-

hibenda Enchemero apud Lactantium lib. 1. c. 22. Iupiter adhuc viuens, & iam potitus omnibus rebus insolentior factus, sibi sana quædam, & sacra, ritusque; solemnes instituit, ad propagandam nominis celebritatem, non tamen aras, aut sacrificia, vt constat ex Eusebio & Herodoto. Quamobrem Plinius refert, ab Hyperbio filio Martis primum animal occisum, atque à Prometheo bouem. Pausanias autem libro octauo scribit in Arcadicis, Ioui tantum patria liba oblata à Cecrope, nō animalia. Quocirca, quod in Chronico Eusebius notat, primus omnium Cecrops in Attica Moylis ætate aram statuens, simulacra inducens, bouemque; immolans, Iouem appellauit, non hunc (vt colligimus è multis) terrenum, sed Regem cæli, terræ, ac totius vniuersitatis, quem similiter hoc eodem nomine appellarunt, vt Cicero libris de Natura Deorum post alios scribit. Testis est Herodotus libro secundo, solitos Græcos non immolare, sed parentare, seu iusta persoluere, aut festa quædam peragere per singulos annos Heroibus. Idemque; quinto testatur à Spartanis alio loco habitum Iouem cælestem, & alio Iouem Spartanum. Et secundo scribit idem, Pythagoræque asserit apud Diogenem libro octauo, nomina, genealogias, fabulasque; Deorum fuisse ab Hesiodo, & Homero in Græciam aduectas igitur antea non habebantur hi loco cælitum supremorum à Græcis, & alijs, sed in Heroum numero, quos dicebant in campis Elysij morari, atque infra superos orbis vagari, quod asserimus etiam nos de Sanctis priscis, cùm nondum fuisset cælum patefactum, neque humana naturā diuinæ coniuncta per Christum, licet in Scriptura diuina Dij vocentur & aliquando isti, vt cùm

Pfal. 81. a dicitur: Ego dixi, *Dij estis, & filij excelsi omnes,*
 &: Deus ite rit in synagoga Deorum, in medio
 autem Deos dijudicat. eodem modo Pythoniffa
s. Reg. 23. illa Samuelem de Terræ inferis locis ascenden-
 tem Deum vocauit. Argumento est clarissimo,
 eorum, quæ diximus, quod Romani, & Latini fa-
 bulas Græcorum nõ admiserunt, quod scilicet à
 maioribus ipforum quamuis Saturnū coluerint,
 ac Iouem, non fuerint tradita huiusmodi delira-
 menta, neque forent aliqua. Itcirco Diodorus
 antiquarum rerum libri tertij cap. 5. Ex Saturno,
 inquit Iupiter ortus, quoniam diuersa à patre
 vitæ institutione, erga singulos mansuetudine,
 atque humanitate vsus est, à populo Pater est no-
 minatus. Regnum is deinde cepit vel conceden-
 te patre, vel, vt quidam volunt, populis à patre
 per odium desciscensibus. aduersus quem cum
 Saturnus, Titanum præsidio filius, pugnasset, acie
 victus est. Iupiter superior, imperium affecutus,
 viribus corporis, virtutibusque excellens, breui
 totius orbis imperio potitus est: omne eius stu-
 dium in puniendis impijs, facinorosisque homi-
 nibus, atque in honorum præmijs, cumque bo-
 norum vtilitate, versabatur. Quibus rebus, post
 vitæ finem, à viuendo zoa, hoc est Iouem, dixè-
 re, eo quod viuendi causa hominibus extitisset.
 Creditus verò Deus in orbe & ab ijs, de quibus
 est bene meritus, sponte illū omnibus, & Deum,
 & Dominum sempiternum vniuersi orbis co-
 lentibus. Hæc ille apertè signans, viuentem
 non habitum Deum, verum post mortem, qua-
 si Heroum principem, licet postea supra cælum
 collocarent. Posteriores namque deinde affinxerunt
 isti Ioui adulteria, furta, homicidia, & mille hu-
 iusmodi infanda, atque, vt proprium scelus ma-
 gis

gis auerent, eundem cum summo Deo statue-
 runt. quod tamen sapientiores omnino respue-
 rant: ac Stoici, quando aliud non poterant, ad si-
 gnificationem rerum naturalium, confictas de
 Dijs fabulas texuerunt, quod est apud Cicero-
 nium libro secundo de natura Deorum. Quam-
 obrem Iustinus, in Apologia secunda, Absit, in-
 quit, ab animâ sobria talis de Dijs cogitatio, vt
 & ipsum rectorem, sicut putant, genitoremque
 omnium Iouem, parricidam, & è tali patre pro-
 gnatum fuisse, impotentique libidine in stuprum
 Ganymedis, (qui fuit quadringentis post hæc an-
 nis, & amplius) & multarum feminarum adulte-
 ria proeectum, quemadmodum & ipsius filios,
 credatur. Hæc ille.

Vt igitur fuerit Iupiter Græcus flagitiosus,
 alioquin & impius post adepta regna, certè, ne-
 que tam scelestus, atque impius, vt Titan cum suis,
 qui spreta, inquit Sibylla, religione, ac iureiu-
 rando bella excitârunt, atrocissimamque à Sa-
 turno promissionem exegerunt, vt mares filios
 trucidaret.

Neque similiter vitiosus fuit, vt pater Satur-
 nus, quem Diodorus inquit fuisse avarum, sæ-
 uum, superbum, quod necesse est affirmemus,
 qui regnandi causa tam dirum scelus promise-
 rit, cui Faunus, ex filio Pico nepos, in Latio illa
 nefaria sacra instituit (quod Lactantius lib. 1. de
 falsa religione scribit) vt homines sibi immola-
 rentur, quem morem deinde sustulit Hercules
 Græcus, vt notauimus libro primo de Italiae
 Statu.

Iam verò, bellum fuisse huic Ioui cum Gygan-
 tea Nembroti cognatione infandissima, flagi-
 tiosissima, & maximè impia nemo non anti-
 quo

quorum decantauit. Nam & Atheus ille, aduersus quem pugnavit Hercules Aegyptius, Iouis huius proles, vnâ cum liberis Abrahami, vt supra ex Alexandro Polyhystore, Cleodemo, ac Iosepho referebamus, ex istis fuit. Hinc ille vates, eundem faciens, absurdissimè Iouem cum Deo omnipotenti ita cecinit.

Regum timendorum in proprios greges,

Reges in ipsos imperium est Iouis.

Clari Giganteo triumpho,

Cuncta supercilio mouentis.

Ac refert Solinus, in Thessalia derecla sapius ossa incredibili magnitudine, in illis scilicet locis, in quibus asseruere antiqui contendisse gigantes Titanas extruere immensæ molis ædificia aduersus ipsum Deum, perinde, ac si Chami posteritas latè dispersa non vno in loco Babylonis idem fecerit, vel sapius conata, repugnante ipso Deo. Hinc ille:

— tum partu terra nefando

Cauiq; Iaphetumq; creat. sauumq; Typhœa,

Et conuatos calum rescindere fratres.

Ter sunt conati imponere Pelion Ossæ,

Scilicet atq; Ossæ fiondosum inuoluere Olympum.

Ter pater exstructos distecit fulmine montes.

Ex his Cyclopes illi quorum cadauera vassissima narrat Fazelus in multis locis Siciliæ reperia, sicut etiam Læstrigonum in Campania, vt scriptum est in primo libro de antiquo, & nouo Italiæ statu. Quibus omnibus fuisse aduersus hunc Saturni filium pugnam, prisca scriptores tradunt. Ac, de Gigantibus istis, Nembroti socijs, Chamique

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. IV. 369
Ioseph. Quia ostendit tibi Deus omnia, quæ locutus es, nunquid sapientio rem, & consimilem tui inuenire potero? Tu eris super domum meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet. Vno tamen Regni Solio te præcedam. Dixitque rursus Pharaon ad Iosephum: Ecce, constitui te super vniuersam terram Aegypti, tulitque annulum de manu sua, & dedit eum in manibus eius, vestiuitque eum Stola byssina, & collo torquem auream circumposuit, fecitque eum ascendere super currum suum secundum clamantem præcone, vt omnes coram eo genu. flecterent, & præpositum esse scirent vniuersæ terræ Aegypti. Dixit quoque Rex Aegypti ad Ioseph: Ego sum Pharaon: absque tuo imperio non mouebit quisquam manum, aut pedem in omni terra Aegypti. Hæc Pharaon. Deinde cœperunt, inquit diuina Scriptura, venire septem anni inopiæ, quos prædixerat Ioseph, & in vniuerso orbe fames præualuit: in cuncta autem terra Aegypti panis erat, omnesque Prouinciæ veniebant in Aegyptum, vt emerent escas, & malum inopiæ temperarent. E quibus habemus, post ærumnas, à Iosepho, ac patre ipsius Iacobo exantlatas, ex quo venditus est ille à fratribus, & in seruitutem miserissimam abreptus in Aegyptum neque à cultu veræ religionis destitit, quod eum reputarent Aegyptij profanum, & impium, & postquam simul infami calumnia criminis oppressus in carcere biennium fuit, ac pater eius ipsum à bestijs dilaniatum credens. in acerbissimo luctu erat, cum tamen vterque sinceræ pietatis inter omnes mortales esset studiosissimus, orbem totum calamitate maxima perculsum, non per alios fuisse subleuatum, quam consilijs, opera, meritisque Iosephi.

sephi, & iacobi, quasi mundus tunc totus, omni-
que temporalium bonorum felicitas ab his duobus
penderet, vti omnium rerum motus à primo
mouente, lux Stellarum à Sole, ac sanitas cuius-
iussu liberi a capite existit.

5 Quintum tempus est cum defuncto Iosepho,
ac Rege Aegypti memorato, successit is, qui sibi
Exod. 1. c. proposuerat excindere funditus Hebraicam
gentem, iuberetque, vt omnes mares occideren-
tur simul ac nati forent, aut, nisi tunc interfessi
essent, in flumen proijcerentur. Reliqui porro
Hebræi, in ædificandis molibus, & vrbibus, atro-
cissimè sunt vexati. Cum verò post obitum Iose-
sephi velint multi, atq; in his Eusebius in Chro-
nico; permanisse Hebræos in Aegypto centum
quadraginta quatuor annis, atque Aaron esset an-
norum octuaginta trium, & Moyses octuaginta,
cum locutus est Pharaoni de liberandis illis, at-
que educendis ex Aegypto, colligitur, hanc ve-
xationem contigisse antequam complerentur
anni sexaginta quatuor post mortem Iosephi.
His namque exactis, ortus est Moyses, quo tem-
pore iam maximè sauebat in Hebræos Aegypti
Rex, destititque ab enecandis infantibus post na-
tum Moysen: Hebræi namque egressi innume-
ros eorum secum duxerunt, qui non fuerunt in-
terempti, atque innumeri quoque erant, qui non
attingebant iracundiam Moysis, varioque ab illa in-
teruallo distabât, sed nihilominus operibus ni-
mij affligebat Hebræos.

Atqui si quo vnquam tempore ad interitum
vocati sunt veræ religionis custodes, hoc seculo
fuit. Ac, simul etiam, si quo totus orbis, atque
Exod. 7. 3. humanum genus visa sunt ruere. Nam scimus,
9. c. quot modis Aegyptus tota fuerit diuinitus peri-
culata:

culata: nemo est, qui ignoret illius decem Plagas,
primogenita omnia perempta, exercitum Aegy-
ptiorum maximum cum Rege suo rubri maris
fluctibus obrurum. Rursus istis iisdem tempori-
bus, vt notat Eusebius in Chronico, fuit diluui-
Deucalionis, cuius tanta clades extitit, vt credi-
tum fuerit, perijsse illo totum genus humanum,
quo tempore Umbri in Italia imperium latissim-
um constituerunt, quod aquis plurimæ gentes
fuerint absorptæ, ac siquæ superfuerunt ad alti-
ssimos eorum montes confugere, atque in eo-
rum potestate fuerunt. Neque multo post ex-
stitit incendium Phaëtonis, vt idem notat: quo
conflagrasse orbem totum pæne existimant
mortales. ac per eadem tempora è Græcia adue-
nientes Pelasgi multas Umbris ciuitates, & ca-
stella ademerunt, multas Italici clades attulerunt,
quæ nos latè persecuti sumus libri de antiquo,
& nouo Italici Statu primi capite tertio, fusi-
que explicabuntur Deo iuuante in annalibus an-
tiquitatum. Sub idem seculum Aegyptus, Dana-
usque fratres Aethiopes occuparunt Aegyptum,
quam cum tot ruinis desolatam reperiret
ille, de suo nomine vocauit, Danausque in Græ-
ciam profectus, eiecto Steleno, Argos expug-
nauit, ac de se Danaos populos itidè dixit. Quæ
narrant Eusebius in Chronico, Herodotus libro
septimo, Apollonius in Argonauticis libro se-
cundo, Euripides, atq; eius interpres Orestis: Aeg-
ypto verò occupandæ auxiliū videri posset tu-
lisse Aegypto Regi Hercules, cognomento, in-
quit Eusebius in Chronico, Desinas, qui in Deo-
rum numero à Phœnicibus est habitus, Busyri-
demque Aegypti, Tyrannum post expulsos He-
bræos crudelissimū, qui è Lybia profectus omnia

diritatis exempla atrocissimè in omnes edebat, occidit, de quo idem. Sic igitur hic est alius à Libyco, & Græco, ut est apud eundem, Iosephum, què libro primo contra Apionem, Diodorum, & Ciceronem. Per hæc eadem tempora, cùm, regnante in Græcia Deucalione, Lycaon in Arcadia rerum potiretur, & Cecrops Athenis, quod etiam Pausanias in Arcadicis libro octavo refert, Oenotrus, Lycaonis filius, è patria in Italiam, cum maxima suorum manu est fame cogente profectus, eamque adducens in potestatem à se appellavit Oenotriam. Quid igitur, hoc tempore, quo sunt atrocissimis modis veræ pietatis observatores vexati, non est eversum? quid non ruinam traxit? Necessè est autem in Palæstina, ac finitimis locis, longè dirissima contigerint. Adonibezech enim Rex Chananæorum, & Pheræorum, fatetur, cùm fuit à Iuda post Iosue mortem debellatus, septuaginta Reges, amputatis manuum, pedumque summis partibus, sub mensa sua micæ cadentes collegisse. Sicut autem Pharaon iussit Hebræorum mares occidi, aut in flumen proijci: sic, præter Aegyptios innumeros mari obrutos, aliud institutum sæuissimum videtur in mores latè inducto, ex quo ante Moysen natum cœpta est in Hebræos persecutio. Nam, cùm Iacob in Aegypto commoratus est, nondum legimus, solitos Idolis homines immolari. Sed, postquàm Moyses est egressus post annos minimū octuaginta à cœpta persecutione, multis in locis tantum scelus frequentabatur. quod constat è Leuitici cap. 18. & 20. Basyris similiter è Libya, post expulsos Hebræos, veniens, ac vicina. Nilo loca occupans, homines sacrificabat. hinc illud Latini vatis:

Ind. 1. b

Exod. 1. c

Ant

Aurillandarine scit Basyridis aræ.

Georg.

In Arcadia Lycaon, Deucalioni, Cecropique æqualis, ut narrat Pausanias, Ioui Lycæo infantes ad altare mactavit, cum tamen, inquit idem nihil vita præditum Cecrops sacrificandum duxerit Ioui supremo, sed liba tantum patria, vel, ut supra ex Eusebio referebamus, bouem. Quæ obrem probabile existimari potest, ex quo Lycaonis filius Oenotrus in Italiam nauigavit, ab illo hunc allatum morem, ut homines Saturno, ac mox etiam Ioui sacrificarentur. Quid illud? Sub hæc tempora videntur regnum suum fundasse, ac sedem Læstrigones Formijs, Sirenes prope Cumas in Italia, Cyclopes in Sicilia, à quibus homines comedebantur, in belluas immutabantur, omni mentis usu prorsus exuti. Ad eò cuncta ruinam ducunt, vbi religioni, ac religionis veræ conseruatoribus bellum inducitur.

Sextum tempus est, quo sapius Hebræi sunt in potestatem alienigenarum redacti, atque ad tributa ijs soluenda compulsi, à morte Iosue usque ad Sampsonem, quod est spatium annorum ducentorum octuaginta, quo sex præcipuè temporibus Hebræi seruiuerunt exteris gentibus, *Ind. 3. a. b*
 mirum Chusam Regi Mesopotamiæ, Aeglon Mo- *Ind. 4. a*
 abitarum, Iabin Chananæorum, Madianitis, Ammonitis, Philistæis: Ter autem dicuntur maximè ob idololatriæ crimen affiçti: nam, tributum pendere, id tolerabile fuisset. Primum quidem, cùm parebant Iabin, Regi Chananæorum: vehementerque oppressi ab hoc fuisse scribuntur annis viginti, quod accidit post Moysen defunctū centum quadraginta quatuor. Huic alia calamitas, paulo post; haud leuior, successit, cùm serui-

erunt Madianitis annorum septem spatio, ac fuerunt ita opressi, vt habitarent in antris, & speluncis. Hanc mox excepit alia, cum feruntur ab Ammonitis, ac Palæstinis vehementer, ac nimis afflicti, & opressi annis decem & octo, reliquæ oppressiones habentur quasi leuiore à Diuina Scriptura. Post hanc igitur contigere bella in orbe, & ærumæ, quales antea nunquam nisi superioribus memoratis temporibus. Græcia namque tota commota est aduersus Asiam, ad regni Troiani ruinam. Huic Oriens prope totus fauebat, illi finitimæ insulæ, ac gentes. sed euersio Troiæ, ac Troiani imperij, quamuis decennio bellum durauerit, leuior videri posset, nisi gentium migrationes, atque à patrijs sedibus eiectiones innumeræ accidissent confecto bello Troiano; Diomedes in Iaphygiæ gentes Dardorum, Monadorumque, cum duabus urbibus, Apina, & Trica deleuit, & ab ipsius focero Dauno Apulia Daunia, à Messapo Duce Messapia dicta: quæ Plinius scribit. Idem Spinam cum suis accessit. Vrbem in Hadriatico mari, eamque occupauit. Beneuentum præterea vult in intima Italia ab eo conditum Solinus, à Mnerstho Scylacæum, Pisas, & Metapontum à Pylis, quod Straboni placet. Quocirca videntur occupasse in Italia Græci, quidquid est ultra Eirim. Vt merito scripserit Latinus poeta:

*Has autem terras, Italiq; hanc litoris oram,
Effuge: cuncta malis habitantur mœnia Graijs:
Hic & Naritij possuerunt mœnia Locri,
Et Salentinos obsedit milite campos.
Lyctius Idomeneus: hic illa ducis Melibæi
Parua Phylœbæa subnixæ Petilia muro.*

Alia

Alia verò ex parte Troianorum multi in Italiam concesserunt. Antenor namque, Venetis adductis, Euganeos expulit, Parauiumque ædificauit. Aeneas in Latio confedit. Ac, nequid Italiae colonis lugubre his temporibus deesset, cum Pelasgi ante annos septuaginta Tyrrenis, atque Aboriginibus sese adiunxissent, atque in Etruria, Sabina, Umbria, Latioque multas oras tenerent, innumeris cladibus, ac vastitatibus attriti, sedes antiquas deseruerunt, atque in Græciam profugere, vt refert Dionysius lib. 1. qui recenset Vrbes ipsorum vndecim subuersas. Thucydides, & Plutarchus libro de claris mulieribus. Atque hæc quidem contigerunt in Italia.

Iam verò, Græcis ipsis victoribus Asia direpta, & euersa, non minores his clades obtigerunt. Nam Teucer à fratre Telamone haud receptus, Cyprum petijt, partemque illius occupans Salamina ædificauit, & mox ab Oreste est occisus. Philippus Ephyræ. At Regum Rex Agamemnon, cum Regnum hæreditarium recipere haud valeret, Cretam inuasit, paulò post ab Aegistho est interfectus, quæ narrat omnia Velleius Paterculus, initio historiarum. Vt merito inducatur Diomedes à Virgilio loquens.

*Quicumq; Iliacos ferro violauimus agros,
(Mitto ea, quæ muris bellando exhausta sub altis,
Quos Simois premit ille viros) infanda per orbem
Supplicia, & scelerum pœnas expendimus omnes,
Vel Priamo miseranda manus. scit triste Mene-
ma
Sidus, & Euboica cautes, vltorq; Caphareus.
Militia ex illa diuersum ad litus adacti,
Atreides Protei Menelaus adusq; columnas*

Aa 4

Exulat,

*Exultat, Aetnaos vidit Cyclopa Vlyfles,
Regna Neoptolemi referam, verfosq; penates.
Idomonei, Libycoue habitantes littore Locros?
Ipfe Mycenaus magnorum ductor Achiuum
Coniugis infanda prima intra lumina dextra
Oppetijt.*

Neque verò minora contigerunt alijs regionibus mala. Eusebius vult in Chronico, Troiam dirutam, regnante in Aegypto Thuori, vltimo decimæ nonæ Dynaftiæ Rege: post quem voluit Diodorus, & Herodotus, Rhemphim, Cheopem, Cephrenemque imperaffe, & Rhemphim quidem cumulandis duntaxat pecunijs intentum: Cleopes verò, & Chephrenes Aegyptios opprefferunt, Pyramidibus extruendis defatigarunt, atque omni calamitarum genere onerârunt. Quocirca, inquit Herodotus, nominari illos Aegyptij vetuerunt, in scelestiffimorum numerum retulère, ipforum corpora, cineresque exhumarunt, ac proiecerunt in ventos, & difparunt. In reliqua porrò Afia quid contigerit, ignoramus, deftituti testimonio clariori fcriptorum.

Illud autem minus obfcure, regna Orientalia temporibus hifce fubiecta fuiſſe Aethiopiabus, vt fuprà referabamus. Memnon namq; Thithoni filius, opem tuliffe dicitur Troianis, atque hos tributum foluiſſe illis, vti Regibus fupremis: quod habetur apud Diodorum. Illorum verò imperium non fuiſſe poſt hæc tempora diuturnum, colligimus è multis. Verùm nihil affirmamus, quod non fit inſtituti præſentis hæc examinare.

7 Septimum tempus eſt, vt cætera mittamus, cum

cum diruta eſt à Nabuchodonoforo Hieroſoly-
ma, Hebræique abducti in Babylonicam regio. 4. Regn.
nem ex omni Iudæa. Nam leuiora ſunt, quæ cum- 24. 4. c
que triſtia contigerunt à Samſone vſque ad hanc
ruinam. Sed, quãdo hoc tempus eſt omnium ma-
ximè memorabile, & plurima habet valde inſi-
gnia, iccirco inſequens cap. reiſcietur.

Vltimum fit itaq; tempus Machabæorum, cu- 8
iustamen afflictio breuiſſima fuit omnium, tem-
poriſque exigui, licet à ſcriptoribus longa nar-
ratione geſtorum diſſuſum, longa, inquam, ſi cæ-
tera Hebræorum, de quibus agimus, euenta con-
ſideremus. Nam Mathathias annis duobus, Iu-
daſtribus vixerunt. Atque, his viuentibus, He- 2. Mac. 2. f
bræorum clades illæ extiterunt, de quibus ha-
betur in libris Machabæorum. Ac poſt hæc tem-
pora, intra vnus ætatis ſpatium, vt apparet in
Chronico Eusebij, Faſtiſque Romanis, Cartha-
go in Africa, Numantia in Hiſpania, Corinthus
in Græcia, Thebe in Aegypto, nobiliſſimæ om-
nium ciuitates, à fundamentis dirutæ. Inde legi-
mus Romanos conciſos bellis ciuilibus, & Ita-
licis. Nam Sociale illud, funeſtiſſimumque bel-
lum eſt exortum; mox Sullanum, ac Marianum
ciuile, propter quæ plurimæ, præcipuæque ſunt
in Italia ciuitates exciſæ. Secuta ſunt bella Pom-
peij, & Cæſaris, triumuirorum, Caſſijque, & Bru-
ti, denique Octauij, & Antonij: de quorù atro-
citate diximus libris de antiquo, & nouo Italiae
ſtatu. Legimus præterea, ſubuerſa omnia prope
totius orbis Regna, Regias ſtirpes, atque ad Ro-
manos omnia redacta. Tunc Iuba, & Iugurtha
Reges in Africa ſublati, Perſeus in Macedonia,
Gentius in Illyrico, Seleucidæ in Afia, Ptolomæi
in Aegypto, ipſum denique Perſarum Re-

gnum concidit, ac Parthi Scythica gens, in anti-
qua Persarum Regna irrumpens, nihil non im-
mutauit. Mithridates Ponti, ac Tigranes Arme-
niæ Reges, cū suis extincti, ita, vt in orbe quidē
Romano, quod complectebatur quidquid excul-
tum foret in terris, vt in proœmio Lybici refert
Appianus, nullum foret illustrius ex antiquis
Regnum post ipsum Romanum, quàm Hebræo-
rum: quod quamuis Augusto imperante, post
Actiacam victoriam, peruenerit ad Herodem,
Iudæorum placita sequentem, atque ex Abra-
mi stirpe, ab Esau deducta, prognatū, sed qui non
foret è genere Iacobi, aut vlla duodecim tribuū,
tamen adhuc remanebat penes septuaginta duo-
rum confessum maximarum rerum legitima po-
testas, qui confessus constabat è senatoribus duo-
decim tribuum, è qualibet deligebantur seni,
sublatūque est trigesimo Herodis anno, & Chri-
stus deinde trigesimo secundo, aut tertio est or-
tus vt in Chronico notat Eusebius.

Ex his apparet, vbi contingit aliquid mali
cultoribus sinceræ religionis, finisq̃ue est malo
illi impositus intra eiudem vel ætatis, vel secu-
li spatium, maiora multo, & acerbiora consequi
in alios. iudicium namque summi Dei solet in-
cipere ab ipsius domo, vt ait S. Petrus, prospici-
ens futuram in Christianos persecutionem, sed
in hostes eorum diriora; quod explicauimus si-
gno de cladibus, & prodigijs. Vt appareat scili-
cet, religionem, cultoreſque illius esse in orbe
tanquam primum mouens in cælo, aut Solem in-
ter stellas, vel caput inter membra, ac reliquis
male est in iisdem.

Recen-

*Recensentur maxima calamitates, quibus oppressi
sunt cuncti mortales, quo tempore Iudæi fue-
runt, excisis Hierosolymis, in Babylonica ser-
uitute.*

C A P. IX.

NON elucescit id tamen cæcutientibus
nobis, nisi cū maximæ clades, ac vasti-
tates eueniunt. Ac, ne quis dicat non con-
tingere ob eas, quas attulimus, causas, quamuis
id supra libro i. explicauerimus, quærimus, cur
tam vastè, lateque pertinentes clades eiusdem
modi contingunt? cur non antea? cur semper id
euenit? licet plerumque satis esset. quod si dare-
tur nobis vniuersitatem rerum perspicere, sin-
gularumque euenta conferre, sine dubio intue-
remur, quàm verè apta sint omnia, sic inter sese
coherentia, vt à primis deriuetur in subiecta,
quidquid est mali, vel boni, ita tamen, vt semper
veritas cū suis potētior emergat. Nunc ad illud
veniamus, quod septimo loco à nobis erat supra
explicandum. Sed antea nobilissimam Ieremiæ,
atque Ezechielis prædictionem referamus, qua
palā fit, euersa à Nabuchodonosoro Hierosoly-
ma, futurū, vt gentes Orbis totius, post annos se-
ptuaginta, qui remissioni, aut castigationi quasi
terminus quidā dari solet, inciderēt in maximas
ruinas. Sic igitur ille Deum verba facientem *Ierem. 35.*
inducit: Cumque impleti fuerint septuaginta
anni, visitabo super Regem Babylonis, & su-
per gentem illam, dicit Dominus iniquitatem
eorum, & super terram Chaldæorum, & po-
nam illam in solitudines sempiternas, & addu-

CAP.

cam super terram illam omnia verba mea, quæ locutus sum contra eam, omne quod scriptum est in libro isto, quæcunque prophetauit Ieremias aduersus omnes gentes, quia seruiuerunt eis, cum essent gentes multæ, & Reges magni, & redam eis secundum opera eorum & secundum facta manuum suarum: quia hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel. Sume calicem vini furoris huius de manu, & propinabis de illo cunctis gentibus, ad quas ego mittam te, & bibent, & inebriabuntur, & insanient à facie gladij, quæ ego mittam inter eos, & accepi calicem de manu Domini, & propinaui cunctis gentibus, ad quas misit me Dominus Hierusalem, & Ciuitatibus Iudæ, & Regibus eius, & principibus eius, vt darem eos in solitudinem, & in stuporem, & in sibilum, & in maledictionem, sicut dies ista est Pharaoni Regi Aegypti, & seruis eius, & principibus eius, & omni populo eius, & vniuersis generaliter, cunctis Regibus terræ Ausitidis, & cunctis Regibus terræ Philistiim, & Ascalonis, & Gazæ & Accaron, & reliquis Azoti, & Idumææ, & Moab, & filijs Ammon, & cunctis Regibus Tyri, & vniuersis Regibus Sionis, & Regibus terræ Insularū, quæ sunt trans mare, & Dedan, & Theman, & Buz, & vniuersis, qui attonsi sunt in comam, & cunctis Regibus Arabiæ, & cunctis Regibus Occidentis, qui habitant in deserto, & cunctis Regibus Zambri, & cunctis Regibus Aelan, & cunctis Regibus Medorum, cunctis quoque Regibus Aquilonis de prope, & de longè, vnicuique contra fratrem suum, & omnibus Regnis terræ, quæ superfaciem eius sunt, & Rex Sefac bibet post eos, & dices ad eos: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel,

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. IV. 381
 Israel, bibite, & inebriamini, & vomite, & cadite, neque surgatis à facie gladij, quem ego mittam inter vos. Hæc Ieremias, pronuncians, post euersam Hierusalem speptuagintaque annos, fore, vt euertantur singula totius orbis terrarū Regna, gentesque perdantur. Eadem cum Ieremia prædicit Ezechiel, inquit: Et factus ad me sermo Domini dicens. Fili hominis, pone faciem tuam in Hierusalem, & stilla ad Sanctuarium, & propheta contra humum Israel, & dices terræ Israel. Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te, & eijciam gladium meum de vagina sua, & occidam in te iustum, & impium, pro eo autem, quod occidi in te iustum, & impium, iccirco egredietur gladius meus de vagina sua ad omnem carnem, ab Austro vsque ad Aquilonem, vt sciat omnis caro, quia ego Dominus eduxi gladium meum de vagina sua irreuocabilem. Hæc Ezechiel, & Ieremias: Videamus, an ita contigerit, & an vastitatem, clademque populi sancti sequantur aliarum gentium ruine. Et, quando Itali sumus, incipiamus ab Italia. Igitur, post idem tempus, Galli eruptione facta occuparunt quidquid est Italiæ, vsque ad Aesum fluuium, siue Senogalliam, quam Galli Senones de suo nomine vocarunt, ac deletis incolis omnibus antiquis, omnia redegerunt ad vastitatem. Cumque Tyrheni duodecim præclaras vrbes trans Apenninum condidissent, quarum Metropolis erat Felsina, cunctas illi, excepta Mantua, subruerunt, ac solo equarunt. Inter has Melpum, Spinamque ad Hadriaticum mare sitas; opulentia, Plinius ait. præcipuas. Hæc Dionysius, Polybius, Liuius, Strabo, ac Plinius ipse: Ab istis porro Gallis expulsi, aut deleti præcipue gentes, è quibus aliqui ducuntur

aliqui, duce Ræto, in Alpes confugere, easque, de nomine ducis, Rætias nominarunt.

Per idem tempus Priscus Romæ Rex, ab Antici filijs est interfectus, Seruius deinde Tullus à Tarquinio genero, cumque Tarquinius superbus Romanos acerbissima Tyrannide opprimeret, eiectus, cum filijs, miserrimè vixit. Aristodemus autem Cumas, potèntissimam tunc Urbem, lateque dominantem, cuius plerisque ciues dirissimè interfecit, cum diu vexasset, deinde est trucidatus. Romæ autem Coriolanus exul patriæ bellum intulit, ac Tolerinos, Polam, Labicos, Pedum, Bouillaque Vrbes, Romæ propinuas, ac subiectas excidit. Neque multo post, orto inter Crotoniatas, ac Sybaritas bello, è quibus hi tercentum millia militum produxerunt in aciem, illi centum millia, deleti sunt ad interuentionem Sybaritæ: Sybaris ipsa funditus euerfa, cuius ædificia secundum flumen protendebantur stadia quinquaginta. Perpetua porò bella ardebant in Italia, non modò pugnantibus inter se funestissimè Italicis, sed etiam cum externis, vt profecuti sumus libris de antiquo, & nouo Italiæ statu: vt appareat verissimè, quod prænuñtiauit Hieremias pessimè futurum Regibus, gentibus, ac toti orbi, postquam Iudæis malè fuisset Hierosolyma diruta, abductis ipsis in exteras terras, quibus tamen postea summo cum imperio secundum Regem, vt annotauimus, præferunt.

Videamus post hæc, quid acciderit Græciæ, & Græcis. Pisistratus dirissima Tyrannide Athenas opprimebat, Periander Corinthum, & Corcyram: Lacedæmonij perpetuo cum Tegeatibus bello atterebantur; Macedones cum Illyrijs.

Hoc

Hoc autem tempore, quod ex Herodoto habemus, nulla Græcis erat Vrbs insignis, præter Athenas. Quin vult Thucydides, in singulis prope Urbibus Græcorum fuisse Tyrannos, non multo ante Medicum, siue Persicum bellum, qui sanè omnes vel interfecti sunt, vel expulsi, adiuantibus maximè Lacedæmonijs. Inde, à Dario, & Xerxe, Græcia tota vastata, incensaque Athenæ, tandem bellum illud decennale Peloponesiacum, quod innumeris modis Græcos afflixit, pestilentiaque vniuersalis est exorta, quam funestissimam omnium fuisse Thucydides, qui fuit temporibus illis, testatur. Sic igitur omnes urbium Græcarum Tyranni vel interempti, vel expulsi, ipsæ vastatæ, Græci varijs calamitatibus afflicti, eodem sæculo, quo fuit euerfa Hierosolyma.

Atqui multo diriora contigerunt Asiaticis Græcis. Nam Cræsus, eiusque maiores, aut libertate ipsi erepta, aut tyrannis omnibus depulsis, eos maiori Tyrannide, post innumera illata damna, oppressit. Hi fuerunt, inter alios, Iones, Dores, Aæoles, quorum plurimæ erant, opulentissimaque ciuitates. Verum non multo post, Cyrus, deuictò Cræso, direptisque omnibus, eosdem similiter adduxit in suam potestatem, euertens, inquit Herodotus, vniuersam gentem, nihilque relinquens, longè antequam caperet Babylona, vt idem scribit, & Iudæos libertati restitueret. Sardis verò expugnatis, Harpagum Medum reliquit, à quo Græcæ vrbes occuparentur. Atque, hoc tempore Phocenses, patria relicta, colonias duxerunt in Hadria, Tyrhenia, & Hispania, quod Herodotus scribit: quin *Her. li. 4.* Massyliam condiderunt in Gallia, vt Strabo, Linius,

Lib. 5.

Liuius, & alij tradunt: Lycij verò vxores, liberos, atque pecunias, vnà cum tota familia, cogentes in vnum, cuncta admoto igne incenderunt. Eadem Caunij peregerunt. Te ij verò, patria relicta, nauibusque conscensis, in Thraciam traicere, urbemque ibi Abderam condiderunt; atque ita, post abductos è Iudæa populares alios, agricolis relictis, contigere in alijs locis multo acerbiores clades.

4. Reg. 25. c.

In reliquam porrò Asiã Scythiæ à Cimmerijs Nomadibus eieci, sese effudere, ipso, vt aliqui volunt, Nabuchodonosoro regnante, Mediamque, & Asiam viginti & octo annis tenuerunt, cum quinquaginta annis antea patrium solum deseruissent, cuncta prædationibus, & incendijs foedantes, processeruntque vsque ad Aegypti fines, ac Sardiũ, Cyaxare inter Medos, Phammythico inter Aegyptios, Ardyque, Sadyatte, & Halyatte inter Lydos regnantibus. Auferebant autem, præter tributum, & exactiones, quibuslibet, quæcumque possedissent, ait Herodotus.

Iam verò Cyaxares, Cyri auus, Scytharũ primoribus conuiuio dolose exceptis, ac per insidias obruncatis, Niniem adortus cæpit, ac solo æquauit, totius orbis Urbem nobilissimam simul, atque innumeris incolis frequentissimam. Clarissimum porrò est, quemadmodum Sardannapalus, vltimus Nini, siue Niniues Rex, perierit, incendioque se, ac sua concremauerit. Notissimum similiter est ex historia sacra, à Nabuchodonosoro euersam, non modò cum multis alijs Palæstinæ Urbibus, Tyrum, pulcherrimam ciuitatem, cuius admirandum decus pluribus extol-

Ezec. 26.

28. 28.

lit Ezechiel, describens vicinam ipsius, finitima-

rum.

miq̄ue impij posteris, locutus est Baruch, inquit: *Baruc. 3. 6*
ens, ibi fuerunt Gigantes nominati illi, qui ab initio (cũ dispersæ iam gentes tum recens fuerunt) fuerunt statura magna, scientes bellum. Hæc ille: Quæ de Gigantibus diluuiò vniuersali absorptis intelligi haud possunt: cùm nulla ab illis bella illata scribantur.

Hoc igitur tempore, cùm Chaldæi iam deflexissent ad colenda idola, licet id sapientiores improbarent, vt supra ostendimus, ex oraculo Balaami, & Aegyptus iam propenderet in odiũ Hebræorum, neque fās ducerent assidere cum ipsis ad eandem mensam, veluti impijs, Deoque inuisis, Græci neque idola, neque multitudinem Deorum, neque aliquid impium, quod sciat, ab initio admi serant. viuebat enim iam tunc Sibylla Erythræa, ac per Græciam vaticinabatur, vt è libro tertio, ac septimo Oraculorum ipsius constat: sed erant felicia tempora Heroum, de quibus mentionem facit Aristoteles Politici tertij capite decimo, per quæ floruerunt maximè Græcorum res, propter expeditiones illas Argonautarum, Thebæi Herculis (à quo Galli, & Hispani vt se in ipsorum monumentis legisse testatur Ammianus libro 15. Principes ipsorum natos volunt) & eorum, qui Troiam subuerterunt, donec magis, ac magis creuere impietates, superstitio, assentatioq; inimica veritati, atq; ex Aegypto per Orpheum, Homerũ, Hesiodumq; aduecta mendacia nihil non obscurarunt, Græcosq; omnino impulerunt antea sensim ruentes ad credenda, & colenda impia plurima aduersus Deum summum, cælitestque ipsos, in quibus tunc Angeli soli erant, nondum cælo hominib. per Christum patefacto, atque ex isto tempore conciderunt

Z

runt

354 DE RVIN. GENT. ET REGN.
runt ita Græcorum res, vt nō modò in plurimas
ærumnas corruerint Tyrannis exortis, & varijs
bellis; sed in fumma caligine ignorantia, ac per-
plexitate historiarum sint illæ, nisi quantum lu-
mine diuinæ Scripturæ propius admoto nonni-
hil illustrari possunt, eruique è tenebris in ali-
què lucē, vt sciamus, à vera religione, vel rectè
cultā, vel minus contempta, temporalium bono-
rum felicitatem pendere. Nam Græci hoc Satur-
ni, & Iouis viuientium tempore videntur, & mi-
nus Asianis à Semo ortis excepta Abrahami stir-
pe, & minus Aegyptijs in religionem peccasse,
ac latius dominati in Africa, Europa, & Asia.

*Græci, à Iapheto oriundi, Aegypto olim prisca tem-
poribus dominati sunt: similiter & nepotes Abra-
mi terras Africa imperio tenuerunt, cum Aegyp-
tus, & Africa à posteris Chami inhabitaretur, hi-
que à Dei cultu abscessissent.*

C A P. V I.

ATQVI Græci non modò floruerunt hoc
tempore ob imperium Iouis latissimum,
nondum profligata religionis veritate, &
puritate; sed ob illud etiā, quod eorum Princi-
pes Aegyptum tenuerunt, ac posteris Chami im-
perarunt. In Chronico namque Eusebius narrat,
anno centesimo plus minus, antequam Iacob in
Aegyptum se conferret. Apim, è Græco Ioue, &
Niobe Phoronæi Argiuorum Regis siue matre,
siue filia, natum, ac proinde Saturni nepotem, ve-
nisse in Aegyptum, atque habitum loco Dei, vo-
catumque Serapim. Eadem tradit Clemens Stro-
marum libr. i. afferens Aristippi, & Aristæi testi-
monium. Addit Eusebius, Inachi primi Arigiou-
rum

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. IV. 355
rum Regis filiam Io. Phoronei sororem, ac pro-
inde vel amitam, vel sororem Apis, ab Aegyptijs
Isidem dictam, & cultam. Vult autem Cornelius
Tacitus libro historiarum quinto, ex Aegyptio-
rum sententia eundem esse Apim, & Osirim, con-
sensitque Plutarchus libro de Isi, & Osiride, Dio-
dorus Siculus, & Martialis eo versu:

Te Serapim Nilus, Memphis veneratur Osirim.

Osiridique talem recitat inscriptionem, in
columna Nisæ Arabici montis incisam, Diodo-
rus Siculus.

*Mihi pater Saturnus Deorum omnium vltimus: Sum
verò Osiris rex,*

*Qui vniuersum per agrum orbem vsq, ad desertos In-
dorum fines,*

*Ad eos quoq, profectus sum, qui Arcto subiacent vs-
que ad Istri fontes,*

*Et iterum alias quoque orbis adij partes vsque ad O-
ceanum.*

*Sum autè Saturni filius grandissimus germen ex pul-
chro, & generoso ortum.*

*Cui non semen genus fuit. Neque vllus in orbe, ad
quem non accesserim, locus; docens omnes ea, quo-
rum inuentor fui.*

Hæc iste afferens ortum se à Saturno, quod sci-
licet à Niobe, ac Ioue natus esset. At Herodotus
libro secundo narrat Osirim, Dionysium, Libe-
rumque Nysæ educatum esse eundem, Nysam-
que esse supra Aegyptum in Aethiopia: nam
regio eis Nilum, vt ostendimus, ab Arabibus in-
colebatur, vt & aliquando scriptoribus, & Geo-
graphis Arabia vocetur. Idem tamen Eusebius,
quasi varias proponens sententias, non nihil aut

Gene. 37. *f* reuera, aut verifimiliter dissentientes, in eodem Chronico refert, anno Iacobi centesimo ac decimo, quo venditus est Iosephus, ac ductus in Aegyptum, tertium Arginorū Regem fuisse Apim supra memoratum Phoronei filium, nepotemq; Inachi. Atque hunc Apim siue fratrem, siue Nepotem Ius in Aegyptum cum populo nauigasse, Achaiaēque Agialeum fratrem præfecisse, Arginorum quartum Regem, à quo dicta Agialea regio, quæ deinde à Pelope Phryge dicta est Peloponesus, quin & ipsa Ionia Agialea ab eodem est vocata: quod notat Strabo libro octauo. Quocirca Ofris siue Apis, Græci sanguinis homo, à Iapheto primo ortum trahens, fuit ille Rex Aegypti, quo regnante Iosephus Aegyptum gubernauit, & afferuatæ anpnæ prouidentia clarissimâ cunctis prouincijs reddidit, ita, vt verè potuerit ille, quod iactat inscriptio, terras peragrarè, ac plurima mortales docere. Hinc Mercurius Trismegistus, qui circa tempora Moysis fuit, apud Lactantium libri primi de falsa religione capite vndecimo, scribens admodum paucos exritisse, in quibus esset perfecta doctrina, inter hos nominat Saturnum, Mercuriumque cognatos suos. Atque ita constat, Iapheti liberos his temporibus dominatos ob Saturnum, Iouem, Herculem, Mercurium, Apimque: at Semi nepotes cum ijs sensisse eodem tempore, & leges Aegyptijs dedisse propter Iosephum Iacobi filium pronepotemque Abrahami à Semo oriundi. Ad hæc tempora respexit Plato in Timæo, cum dicit à Solone habitum Sermonē cum Sacerdotibus Aegypti de primis eius temporibus, Phoroneique, & Niobes, quod horum scilicet filij tenuissent eius imperium. Pertinere eodem possunt

sunt, quæ Cornelius Tacitus refert historiarum libro 7. Iudæos (sic ille Hebræos vocat) Lybia nouissima insedisse, quo tempore Saturnus, à Ioue pulsus, regnis cessit. Nam reuera his temporibus Cethuræ filij, vt supra narrabamus, vnâ cum Hercule militauerunt aduersus posteros Chami, & mox Iacobus cum filijs est in Aegyptum profectus, cum iam gens Hebraica ab Abrahamo deducta latissimè dispersa esset, ac plurimum posset. Idcirco haud mirandum, non fuisse agnitum Iosephum à fratribus, quamuis vulgatissimum foret, ipsum esse Hebraicæ gentis, adeo namque diffusa erant, vt possent ij suspicari, potius esse quemuis alium, quam fratrem suum: alioquin facillimè coniecissent esse eum, quem vendiderant, ac facillimè simul agnouissent; ac de illo percunctati essent. Quin argumentamur, Hebræorum gentibus magnam potentiam fuisse, atque ob eam causam Iosephum quasi verisimile quiddam dixisse fratribus suis, eos esse exploratores, qui venissent, vt infirmiora regni inspicerent, illudque inuaderet, cum iam pateret omnibus ipsos esse Hebræos, quibus iam multi multis in locis Reges essent. Hoc igitur tempore orbis totus videtur paruiffe posteris Semi, & Iapheti, nepotesque ipsius Chami similiter illis obedisse. Atlas enim quem fuisse eundem cum Iapheto, & Vrano Saturni fratre supra ostēdimus, dominabatur multis Africæ regionibus, mare Mediterraneum respicientibus; cæteris autem terris, quæ complectuntur Aethiopiam, filij Cethuræ; Aegypto autem Iouis Græci, quem volunt in Olympo sedes habuisse, progenies. Palæstini duntaxat, Chananaique non leguntur paruiffe vlli è cognatione Semi, aut Iapheti. Et cum Chananaeis quiddam con-

Gen. c. 27.

traxerat affinitatem Iacobi filius Elaur, vt est in societatis inierant cum Isaac: quod eodem libro habetur. Numquid igitur habeat aliquid emolumentum ad temporalia vel cōsequenda, vel conseruanda bonorum confederatio? Ita sanè videtur. Sed tamen illud est notandum, Chananzos, & Palæstinos non apparere his temporibus abscēssisse à vero Dei cultu, quin illum maxime tenuisse. Id clarissimè colligitur ex eo, quod cum Rex Palæstinorum Abimelech abstulisset Abrahamo Saram vxorem, putaretque esse ipsius sororem: Venit Deus, inquit Diuina Scriptura, ad Abimelech per somnium nocte, & ait illi: En morieris propter mulierem, quā tulisti, habet enim virum; Abimelech verò nō tetigerat eam, & ait Domine, num gentem ignorantem, & iustam interficere nonne ipse dixit mihi; Soror mea est; & ipsa ait: Frater meus est? in simplicitate cordis mei, & mūditiā manuum mearum feci hoc: dixitque ad eū Deus: Et ego scio, quod simplici corde feceris, & ideo custodiui te, ne peccares in me, & non dimisi, vt tangeres eam: nunc ergo redde viro suo vxorem, & orabit pro te, quia propheta est, & viues: si autem nolueris reddere, scito, quod morte morieris tu, & omnia, quæ tua sunt. Statimque de nocte conflurgens Abimelech, vocauit oēs seruos suos, & locutus est vniuersa verba hæc in auribus eorū: timueruntque omnes viri valde. Rursus idem Isaac, coniugem credens esse ipsius sororem, quod ita is dixisset, vbi secus esse cognouit, sic affatus est illum: Quare imposuisti nobis? potuit coire quispiam de populo cum vxore sua, & induxeras super nos grande peccatū, præcepitque omni populo, dicens; Qui tetige-

Gen. 20.
26.

rit

rit hominis huius vxorem, morte morietur. Mox autem cum eodem foedus percussit, sic allocutus Isaacum: Vidimus tecum esse Dominū, & iccirco nos diximus: Sit iuramentum inter nos, & ineamus foedus, vt non facias nobis quidquā mali, sicut & nos nihil tuorū attigimus, nec fecimus, quod te læderet, sed dimisimus auctum benedictione Domini. Hæc Palæstinorum Rex. Illud etiam maxime hanc veritatem, quam præ manibus habemus, illustrat. Rex enim Melchisedech, quisquis ille fuerit, videtur fuisse summus totius Palæstine, omniumque Chananeorum Sacerdos, & sine dubio verissimam religionem tuebatur. Gratulatus namque est Abrahamo, quod Chananzorum quinque Reges eorumque populos, ac res eutatus esset aduersus Regem Aelam, foederatosque, ac socios eius, & Abrahamus non est veritus decimas eidem totius prædæ militaris offerre, quod sacerdos esset, inquit Diuina Scriptura, Altissimi. Hinc eius verba: Benedictus Abraham Deo excelsio, qui creauit cælum & terram, & benedictus Deus excelsus, quo protegente, hostes in manibus tuis sunt. Sic ille: Atque ita, quemadmodū desciscentes Aegyptios à vera religione, & qui illius veros cultores auersabantur, Deus exteris subiecit, quin ipsi, quos ducebant profanos, sic Palæstinos, & Chananzos suæ potestati, ac libertati reliquit, quod colerent verum Dei cultum, ac veri Dei cultoribus adhererēt, quamuis aliquot eorum scelestissimos grauissimè vltus igne cælitus demisso, vt appareat scilicet, à religione aut rectè culta aut minus contempta, temporalium felicitatem pendere.

Gen. 14. d

Z. 4

Eun.

Enumerantur sex euenta antiquissimorum temporum, è quibus aperitur, felicitatem temporalium bonorum pendere à recto veræ religionis cultu.

CAP. VII.

COGNOSCIMVS ex ijs, quæ sunt à nobis memorata, maximam religioni ruinã per Aegyptios, Chaldæos, & Iouem supremæ vitæ suæ temporibus flagitiosissimè structam fuisse, ita, vt Iupiter patre Saturno flagitiosior foret. Ille namque aditum latissimum aperuit ad impietatem, & arrogantiam summam, procurans erigi sibi fana, institui ritus honorificos, festa, heroumque Prefectos, veluti sacerdotes quasi Heroum summo, aut etiam cuidam Deo, qui foret in cælum receptus. Non enim bene constat è scriptoribus, neque verisimile est, protinus tantam impietatis voraginem præcipitatum gentis humanum. Illud autem longè certius, supremi Dei locum sibi non vindicasse, neque illi attributum, nisi à stolidioribus, post longum tempus nomen ipsius cum summo Deo confundentibus. Quocirca Osiris, vt apparet ex inscriptio ne recitata, neque Dei vllius loco illum duxit, cum Saturnum dicat vltimum Deorum, neque semetipsum talem faciat, quamuis postea fuerit habitus ab Aegyptijs, omnium propensissimis ad quamlibet impietatem: sed & Mercuri⁹ Trismegistus cum Vranum, Saturnum, Mercuriumque cognatos suos asserat, Iouem tamen nominare dedignatur, licet cognatus omnino illi esset: si quidem Saturno erat, vti se iactat. Quamobrem, lato impietatis aditu aperto, tot, ac tantis ex illo calamitatibus affligi cœpit humanum genus

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. IV. 361
genus, tot vndique, ac tantis vastitatibus tellus repleri, vt ante Iouis supremos annos, regnante Saturno, alijsque superioribus, aurea sæcula canantur exitisse. Ac verisimile est, respuisse Saturnum, regnis dictum, latitantemque in Latio, cum post hæc fugam laudetur à scriptoribus, vt infra apparebit. Nam, quæ sacrificia immolandorum hominum postea fuerunt instituta, manarunt illa à Fauno, Latij Rege, qui se à Saturno auo genus ducere contendebat, vt Lactantius fert libro primo de falsa religione. An verò Faunus hic, Aboriginum Latinorum Rex, fuerit Latini Regis pater, vt historiarij libro primo scribit Dionysius, an alius, cuius hic nomen post aliquot sæcula renouarit, nõ est loci præsentis discutere. Illud ore omnium decantatur, ante Saturnum fuisse tempora longè felicitiora, priusquam scilicet tantam labem religio faceret quippe.

*Ante Iouem nulli subigebant arua coloni:
Nec signare quidem, aut partiri limite campum.
Fas erat: in medium quærebant, ipsaque tellus
Omnia liberius, nullo poscente, ferebat.
Ille malum virus serpentibus addidit atris,
Prædarioque, lupos iussit, pontumque moueri,
Mellaque decussit folijs, ignemque remouit.*

Quocirca, vt idem vates Augusto adularetur, sic Saturnum laudans, qui in intima Latij sese occuluerat, sedemque in Capitolio è regione Ianiculi collocarat, inquit:

*— aurea condet
Sæcula qui rursus Latio, regnata per arua
Saturno quondam.*

Et rursus, explicans fugam Saturni è monte Olympo, quo nomine deinde appellatum cælum, sublimissimo omnium, in quo Regiam constituerat: altissimis enim locis gaudebat, ut refert Dionysius libro primo historiarum, sic inquit:

*Primus ab aethereo venit Saturnus Olympo,
Arma Iouis fugiens, & regnis exul ademptis.
Is genus indocile, ac dispersum montibus altis
Composuit, legesq; dedit, Latiumq; vocari
Maluit, his quoniam latuisset tutus in oris:
Aureaq; ut perhibent, illo sub Rege fuere
Secula, sic placida populos in pace regeret:
Deterior donec paullatim, ac decolor atas,
Et belli rabies, & amor successit habendi.*

Post huiusmodi namque tempora fames illa vniuersalis exitit, qua sunt omnes coacti in Aegyptum proficisci ad emendas fruges, ac reliqua mala maxima, & innumera, de quibus capite sequenti agemus, exorta sunt. Interim colligimus è superioribus, veræ religionis cultores longè feliciores esse impijs; atque à religione rectè culta, aut minus contempta temporalium bonorum felicitatem fructumque pendere. Primo enim loco; cum Chamus ipse in summum tunc Pontificem, parentemq; suum, & omnium Noe fuisset iniurius, paternam benedictionem non meruit.

Secundo, eius posteritas infeliciores ex omnibus terras est sortita, nempe Africam, quæ respectu Europæ, à Iapheti liberis possessa; aut Asia, quæ obtigit Semi familiae, longè est deterior, solitudinibus horrens, ac bestijs dirissimis.

Ter-

Tertio, gentes Chami prope omnes breui sunt adductæ in potestatem nepotum Semi, ac Iapheti. Semi quidem in Arabia, & Africa intima, ut supra ostendimus: Iapheti autem in Mauritania, Lybia, & Aegypto. Sola supererat Palæstina, suo tempore diuinitus punienda.

Quarto, considerandum nobis est, Palæstinæ gentes, ut supra ostendimus, satis fuisse religiosas, ac Melchisedecho veræ religionis Pontifici, obedientes: quia foederatas cum Abrahamo, ac posteris eius, sinceræ religionis custodibus. atque ob id non modò, dempta Pentapoli, felices, verum etiam sui iuris, ac libertatis, Regique proprii generis subiectas.

Quinto, posteritas Chami fuit in causa, ut gentes dispergerentur, cum Nembrotus fuerit eorum dux, qui Turrim, Babylonaque ædificare ceperunt; liberi verò Semi, qui maximè veram religionem tutabantur, ac tutati sunt, & quorum patrens Semus inter alios erat summus Sacerdos, patrium solum, linguamq; retinuerunt, illi autem longè secus.

Sextò, illud hîc adijciamus, Semum cum posteris suis fuisse omnium maximè longeuum: & quamuis Deus dixerit, post diluuium non victuros mortales supra annos centum viginti, secundum terminum quendam communem, intra quem plerique morerentur, (sic enim multi interpretantur) Semus tamen cum suis diutius vixit. Sed, siue is fuerit terminus communis, siue non fuerit, diutius certè quidè vixere isti, quam reliqui mortales. Nam Semus vixit annis sexcentis, post diluuium quingentis duobus.

Arphaxa

Gen. II. 6

Arphaxadus, Semi filius, trecentis sexaginta octo.

Sale, proles Arphaxadi, quadringentis triginta tribus.

Heber, Sale progenies, quadringentis sexaginta.

Phaleg, Heberi gnatus, ducentis triginta nouem.

Reu è Phalego ortus, ducentis triginta nouem.

Sarug, à superiore natus, ducentis triginta.

Nachor, ab hoc genitus, centum quadraginta octo.

Thare, Nachori filius, ducentis quinque.

Abraham, è Thare liberis, centum septuaginta quinque.

Isaac, Abrahami soboles, centum octuaginta.

Iacob, Isaaci proles, centum quadraginta septem.

Cùm verò Iacob interrogaretur à Pharaone, quot annos esset natus, respondit, centum triginta: quos tamen paucos dixit, ac malos. En igitur, vt magis religiosi in vniuersum diutius uiuant.

7 Septimò, ostendimus iam supra satis diffuse Abrahami posteritatem longè felicissimam, sicut etiam Semi cunctas alias vsque ad Christum videtur superasse.

8 Postremò, cùm iam Cham posteritas magis, quàm reliquæ duæ, desciuisset à religione, sed & hæ magna ex parte, tunc dictum sæcula aurea defecisse, succedentibus argenteis, ac ferreis, ob innumera, & maxima mala, de quibus dicturi sumus, donec Christus nasceretur, de quo cecinit vates ex oraculis Sibyllinis.

tunc

— tunc ferrea primùm
Desinet, ac toto surget gens aurea mundo.
Iam redit & virgo, redeunt Saturnia regna.

Enumerantur octo tempora, quibus vera Religionis cultores malè habiti, aut exagitati, & ad interitum vocati sunt, simulq; totum genus humanum videtur ad interitum ferè perductum: vt appareat, ab illis urbem pendere.

C A P. VIII.

EXPENDENDA valde nobis sunt illa verba, quæ in diuinis libris de se ipsa prædicat Sapiencia: In omni loco, & in omni gente, primatum habui. Nam, si primas habet in omni populo sapientia, necesse est, vt sit quasi inter orbis cælestes primum mobile, à quo nõ mòdò illi, sed reliqua omnia mouentur, aut, veluti Sol inter sydera, cunctis præstans, lucemq; communicans, vel perinde atque ipsum caput inter membra, imperans alijs, atque, vt bene, maleve sint affecta, efficiens. Hinc autem fieri dicet aliquis, vt omnium gentium status respondeat eorum, qui rectam religionem tuentur, statui, atque hunc necessariò sequatur, quasi ab eo pendens. neque verò est necesse, vt protinus id contingat, quemadmodum non continuò circumferuntur aëris, aquæ, ac telluris partes ad primi mobilis impulsum, sed post aliquod temporis interuallum maius, minusve; vti maior, minorve est motio, & interstitium moti, ac mouentis. Videamus, an ita sit: ac tempora, & euenta ex ordine recenseamus.

Pri-

1 Primum tempus est igitur, ex quo cōtumeliō-
sè est habitus a filiō Chamō summus Pontifex
illorum temporū, parensq; tunc viuentiū Noe;
& mox contra ipsius voluntatem Chamī proles
Nemrodus, auctor, ac Dux extitit extollendæ
ambitiōsæ turris, & amplificandæ Babylonis.
Tunc enim latè dispersi sunt homines, confusa
ipforum linguę, & plurimorum mentes alienatę
à bonis artibus, ac disciplinis, inciderunt in stu-
porem, & ignorantiam summam.

2 Secundum tempus est, cū iam Chaldęi cole-
re idola cœperunt. ob quam causam Deus Abra-
hamū seuocauit è Chaldæa. Titaneq; spreta iu-
risurandi religione, à Saturno dissentientes im-
piam pollicitationem extorserunt, Abrahamū-
que sinceræ religionis patronus factus est extor-
ris à suis, à patrio solo. Tunc enim bellum moue-
rūt Orientis Reges quatuor aduersus alios quin-
que Palæstinę, & mox Pentapolis infamis est ex-
usta, atque ita, malè habito veræ pietatis cultore,
ob exilium, & deinde eius nepote Loth, cla-
des illæ contigerunt.

Gene. 13. a

Gene. 14. a

3 Tertium, cū iam mortales colere simulacra
cœperunt; Græciq; Heroibus, quos existima-
bant, parentare, aut etiam loco Deorum reputa-
re; Aegyptij verò auersari omnino Hebræos ve-
ræ religionis custodes; tūc ad eò in deterius pro-
lapsa sunt omnia, vt præterita tēpora dicta sint
aurea, sed, quæ secuta sunt, ob malitiam crescen-
tem, miseriasq; inualescentes, argentea, & fer-
rea, silentioq; & obliuione, quæ contigerunt,
videntur inuoluta, ac sepulta. In hoc tamen tem-
pus incidere videntur, quæ de terræmotu illo
horribili narrat Plato in Timæo, ac bello à Re-

ge At-

ge Atlantidis in Græciam commoto. Ac de Ter-
ræmotu quidem sic ille, Aegyptium Sacerdo-
rēm cum Solone loquentem inducens. Traditur
enim vestra, inquit, Ciuitas restitisse olim innu-
merorum hostium copijs, quæ ex Atlantico ma-
ri profectæ, prope iam cunctam Europam, Asi-
amq; obsederant. Tunc enim fretum illud na-
uigabile, habens in ore, & quasi vestibulo eius
insulam, quas Hercules columnas cognomina-
tis. Ferrurq; insula illa, Libya simul & Asia ma-
ior fuisse, per quam ad alias proximas insulas
patebat aditus, atque ex insulis ad omnem conti-
nentem è conspectu iacentem vero mari vicinā,
sed intra os ipsum portus angusto sinu fuisse
traditur. Pelagus illud verum mare, terra quo-
que illa vera erat continens. In hac Atlantide
insula maxima, & admirabilis potentia exiit
Regum, qui toti Insulæ illi, multisq; alijs, &
maximæ terrę continentis parti, præterea & his,
quæ penes nos sunt, dominabantur. Siquidem
tertiæ mundi parti, quæ Libya dicitur, vsque ad
Aegyptum imperauerunt. Europæ verò vsque
ad Tyrhenum mare. Horum vis omnis vna col-
lecta nostram (Aegyptiacam) è Solon, vestram-
que (Atticam) regionem, & quidquid intra co-
lumnas Hercules continebatur, inuasit. Tunc ve-
stræ ciuitatis virtus in omnes gētes enituit. Quæ
cū omnes magnanimitate, bellicisq; artibus
antecelleret, partim vnā cū alijs Græcis, partim
sola, cæteris deserentibus, extrema discrimina
subijt, hostesq; expugnauit, amicis seruata,
vel reddita libertate. post hæc, ingenti terræmo-
tu magna diei vnus, & noctis illuione factum
est, vt terra dehisceret, vestros illos vna omnes
bellicosos homines absorberet, & Atlantis in-
sula

fula vasto gurgite mergeretur. Quam ob causam in nauigabile pelagus illud propter absorptum insulæ limum, relictum fuit. Hæc Plato: Quæ necesse est contigerint post Saturni, & Iouis imperium: & è versibus etiam Sibyllinis scimus, nullum fuisse bellum, quod tam multas gentes, ac Reges complecteretur ante illud, quod Saturnus cum Titanibus, & mox Iupiter cum Saturno gefit. Deinde, post obitum Saturni, videntur maxima extitisse bella, in Latio potissimum: sicut ex Virgilio referebamus illud carmen:

Tum belli rabies, & amor successit habendi.

Amplius, post hoc in Italiam venere ex Hispania Sicani, vt Thucydides li. 6. Dionysius primo, Plin. 3. cap. 5. & Ausones, siue ex Hispania, siue aliunde ante Deucalionis diluuium, quod extitit post huiusmodi terræ motum, vt infra aperiemus: atque idcirco post illud nihil de euentu huiusmodi mentio fit apud scriptores. Fave his, quæ diximus, quoddam Iosepho Aegyptum gubernante, metus fuisse videtur à bellis. idcirco enim tempori conuenientia loquens ipse, vt sapientem decebat, atque è recentibus occasionem captans, obiecit fratribus suis, quasi exploratores essent, qui venirent inspecturi, qua parte facilius occupari armis Aegypti Regnum posset. Adiuuat has coniecturas, quod sterilitas illa annorum septem contigisse videtur è nimia siccitate, quando præsignificata est in somnio Pharaonis, è spicis vredine percussis; ac terræ motus similiter euenire solent ob nimiam siccitatem.

4 Quartum tempus est, cum Iosephus Aegypti leges dedit, ac tanta erat potestate, vt ad eum Pharaon dixerit: Num inuenire poterimus talem virum, qui spiritu Dei plenus sit? Dixit ergo ad Ioseph.

Gen. 42. b

Gen. 41. e

rumque gentium supremam ruinam; sed Aegypti præterea multas, Africam, Hispaniamque, vt Iosephus aduersus Appionem scribit, occupatam, quæ propter huiusmodi clades adeo redacta est in solitudinem, vt referat Herodotus, ante captam à Cyro Babylona, cum Phocenses in Hispaniam nauigassent, Argathonium Regem illius contendisse multis, vt in Regni quacunque vellent parte illi deligerent fedes, & colonias ducerent: quin ad eos alliciendos pecunias adnumerasse, quibus Harpago in eos exercitum mouenti obfisterent, adeo viduata erat habitatoribus Hispania. Idcirco Hieremias, vt supra adducebamus, canebat, Reges Occidentis habitasse in deserto.

Her. lib. 2.

Verum, defuncto Nabuchodonosoro, liberisque ipsius interfectis, vt alibi li. 23. de signis Ecclesie palam fecimus, euersoque Medorum Regno, ac Lydorum, Cyrus Babylonios adduxit in potestatem, neque multo post fertur, expeditionem fecisse in Messagetas, quorum Regem cum maximo exercitu obruncavit, ipseque à Tomyri Regina, cum copijs innumeris est interfectus. Cambyfes autem filius, suscipiens ipsius Regnum, dirutis omnium Aegyptiorum sacris ædificijs, multisque illatis vastitatibus, à Magis est interemptus.

Ante hæc autem captam fuisse Aegyptum à Nabuchodonosoro, constat è Iosepho aduersus Appionem, Strabone, atque Hieremia: à quo discimus etiam, multis cladibus miserrimè afflictam, colonosque in seruitutem abductos. Sic enim propheta ille: Verbum, quod locutus est Dominus ad Hieremiam prophetam, super eo, quod venturus esset Nabuchodonosor, Rex Ba-

Hier. c. 49

Bb by lo.

bylonis, & percussurus terram Aegypti, & ita
& praeprate, (Aegypte) quia deuorabit gladius
ea, quae per circuitum tuum sunt, & vasa trans-
migrationis fac tibi habitatrix filia Aegypti,
quia Memphis in solitudinem redigetur, & ec-
ce ego visitabo super tumultum Alexandria
(Hoc Hebraicè) & super Pharaonem, & super
Aegyptum, & super Deos eius, & super Reges
eius, & super Pharaonem, & super eos, qui con-
fidunt in eo, & dabo eos in manus quaerentium
animam eorum, & in manu Nabuchodonosori
Regis Babylonis, & in manu seruatorum eius.

Cap. 44. Hæc ille de Nechaio, quem vult in potestatem
Nabuchodonosori venisse. Quin idem, visita-
bo, inquit, habitatores terræ Aegypti, sicut visi-
taui super Hierusalem in gladio, & fame, & pe-
ste, & ad finem: Ego tradam Pharaonem Ephream

Jer. 44. Regem Aegypti in manu inimicorum eius, & in
manu quaerentium animam illius, sicut tradidi
Sedeciam Regem Iudam. Hæc Hieremias de A-
prie nepote Nechaonis, qui Sidonem diruit,
Phœniciam subegit, Cyprios nauali proelio vi-
cit, quem deinde Amasis rebellis captum stran-
gulauit, ac plurimas Cypriorum ciuitates euer-
cit. Postea verò Cambyfes Amasis filiū Psamme-
nitū tauri sanguine epoto, mori coëgit; vt Hero-

Her. lib. 3. dorus scribit: ex hoc nullus in Aegyptio Rex diu
vixit. Ac multò sæuiora contingere illis Regibus,
& habitatoribus, quàm Iudææ. Non omittamus,
quæ cõtigere Siciliæ. Eusebius enim testis est, op-
pressam maxima ex parte eã miserrimè fuisse à
Phalaride Agrigentino, nõ multo post euersam
Hierosolymã. Tanta verò hic sæuitia fuit, vt A-
thenæus lib. 1. ex Clearcho referat, ab ipso lactan-
tes infantes coctos, & comestos. Interfectus est
tandem

tandem populi seditione concitata.

Iam verò diximus, in quanta solitudine effret
Hispania temporib. Hieremiæ, cuius verba spe-
ctant eodem modo ad Galliam, in qua diximus
conditam fuisse Massiliam à Phoenicibus eie-
ctis ab Harpago Medo Cyri duce ante captam
Babylona. Regnabat in Gallijs eo tempore Se-
nanus: cuius cùm filius, ac successor Commanus
strueret insidias Phoenicibus, detecta fraude,
cum suis est interemptus. quod Iustinus refert.
A quo, & habemus Gallos idcirco per hæc tem-
pora, vt supra dicebamus, in Italiam venisse, vn-
decimque ciuitates in locis Pado finitimis di-
ruisse, quod intestinis discordijs, & assiduis dis-
sensionibus vexarentur.

Reliqui videntur Pœni. Sic enim liquebit,
vniuersum à nobis orbem terrarum peragra-
tum. Atqui sub hæc tempora innumeri Græco-
rum Cyrenas occuparunt, expulsi que domi-
nis antiquis, Vrbes multas ædificarunt, ac per-
petuis bellis ita Pœnos exercuerunt, vt Aegy-
ptijs, Aprijsque eorum Regi, sese subiecerint, sed
irrito conatu. Nam fusi sunt omnes, ac profliga-
ti, agrorumque multum Pœnis ademptum. Mor-
tamen Arcesilaus Cyrenarum Rex victus, cùm
decuberet à fratre Aliarco est strangulatus, eius-
que Regnum filius Battus excepit, cui succedens
Arcesilaus filius, Cambise regnante expulsus,
Samum profugit, copijsque collectis, ac regno
recepto, inimicorum partim occidit, partim e-
iecit. quorum deinde nonnulli eum Barcæ a-
gentem peremerunt, & cum eo simul Barcæo-
rum Regem socerumque Arcesilai Alazerim. Quo-
circa Pheretima coniux Arcesilai, Persas aduo-
cauit, à quib. Barcæ capta est, ac paucis exceptis,

Her. lib. 4. Darius Cambyſis ſucceſſor, Perſiæ Rex, vicum Bactrianæ regionis incolendum dedit, vt Herodotus narrat.

Per hæc ſimiliter tempora contigiſſe videtur illa luſtuofa ſimul, atque indigniſſima, quæ proſequitur luſtinus, ad Carthaginienſes pertinentia, cum ſcilicet Machæus eorum Dux, filium Carbalonem ſtrenuum copiarum ductorem, cruce affixit, plurimos ciuium ſuorum peremit, alios ex ſilio multauit, ac mox ipſe interfectus eſt, Tyrannidis affectatæ inſimulatus. Neque verò dicitur minus erat illud, quod filij nobilium ſolerent à Carthaginienſibus atrociffimè ſacrificari, donec id facere à Dario primo Perſe Rege vetiti ſunt, quamuis inſtitutum poſtea repetierint: vt habemus à Diodoro. Poſt Nabuchodonofori verò obitum fuiſſe multas à Carthaginienſibus in Hiſpaniâ colonias ductas, ac bella ob id multa geſta, & multa perſuadent, & alij teſtantur.

Ex his omnibus, quæ narrata ſunt, illuſtriſſimum fit, quod ſpectat ad argumèti propoſiti explicationem, nobiliſſimamque Ieremiæ prædictionem.

- 1 Primum quidem, Reges cunctos, qui quacunque in parte orbis dominarètur, in Græcia, Aſia, Media, Aſſyria, Perſia, Aegypto, Africa, Sicilia, Italia, Gallia, Scythia, milerabiliter interfectos fuiſſe eodè ſæculo, quo Hieroſolyma eſt euerſa.
- 2 Secundum, deleram ſimiliter omnium prope ipſorum poſteritatem.
- 3 Tertium, nobiliſſimas ciuitates à fundamentis euerſas.
- 4 Quartum, multas nationes ex antiquis, & patrijs ſedib. expulſas aut ad interitum perductas.

Poſtre-

Poſtremum, bellis ubique atrociffimis ſæuitum.

Quamobrem, licet Iudæis infauſta multa contigerint, eorum tamen miſerias iucunda multa ſubleuarunt, in quibus illos Deus præcipuè fouit, ac gentibus cunctis præpoſuit, vt Hieremias prædixit.

Primum verò eſt illud, quod, ipſis in aliena Regna abductis lōge à patrio ſolo, ex eis tamen aliqui poſt Principes totius orbis Reges loco ſecundo Regna omnium maxima moderabatur, vt Daniel, ſocij ipſius, alijque, de quibus ſupra à nobis eſt actum.

Secundum, Rex eorum Ioachimus, qui fuerat abreptus in quandam ſeruitutem, à filio Nabuchodonofori Euilmerodacho ſubleuatus eſt, cuiusque Thronus poſitus ſuper omnes omnium Regum, qui Babylone eſſent à Nabuchodonoforo capti, Thronos.

Tertium, latè diſſeminata eſt ipſorum religio, ac multis modis amplificata, vt aperuimus ſupra loco ſuo.

Quartum reſtituti ipſi denique ad omnes honores, omnia bona, redierunt ad patrium ſolum.

Quintum, Hieroſolyma iterum condita totius Orientis, ait Plinius, vrbs nobiliſſima euaiſit, templumque inſtauratum eſt magnificentiſſimum.

Denique Regia ſoboles adèd non defecit, vt non modò Principes multi ſuperſtites extiterint, ſed etiam per Chriſtum, modò leges det poſitiſſimæ totius orbis parti, euidentiſſimumque fit, per veram religionem ſtare orbem terrarum, & concidere ad extremum, ſi concidant religionis veræ ſtudioſi.

Enumeratur quinquaginta quatuor nationes, à quibus Hebraei sunt vexati, & quae ad internecionem deleta fuerunt.

C A P. X.

PATET propositum, malè habito Dei populo, quoad temporalia, pessimè deinde haberi populos aetate, vel seculo eodem quingentes illas, à quibus eidem est aliquid illatum molestiae, ob id euertendas praedixerunt sacri vates; Iudæos autem subleuandos, & ad pristinam temporalium bonorū felicitatem reducendos, quoties eorum facerent aliquam iusturam propter sua peccata: euerti autē dicimus nō quod nemo super sit omnino ex eis, sed quod rerum praecipuum dominium non retinent, exteris subiiciuntur, legibus eorū viuunt, aut ablegantur in remotas oras, ac disperguntur. Nam, veluti dicimus euerti edificium, quamuis super sint lapides eius, aliudque alterius formae construatur, sic euerti dicimus gentem: Audiamus itaque Hieremiam: Noli, inquit, timere serue meus Iacob, ait Dominus, quia ego consumam cunctas gentes ad quos eieci te, te verò non consumam, sed castigabo te in iudicio, nec quasi innocenti parcam tibi. & idem: Tecum ego sum, ait Dominus, vt saluem te; faciam enim consummationem in cunctis gentibus, in quibus dispersi te, te autem non faciam in consummationem, sed castigabo te in iudicio; vt non videaris tibi innocens, & mox omnes, qui comedunt te, deuorabuntur, & vniuersi hostes tui in captiuitatem ducentur, & qui te vastant vastabuntur, cunctoque praedatores tuos dabo in praedam: obducam enim

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. IV. 391
enim cicatricem tibi, & à vulneribus tuis sanabo te, dicit Dominus. Sed & Isaias: Veh, qui praedaris, nonne & ipse praedaberis, & qui spernis, nonne & ipse sperneris? cū consummaueris deprædationē, deprædaberis, cū fatigatus differis contemnere, contemneris. Et alibi: Hæc dicit Dominus, equidem & captiuitas à forti tolletur, & quod ablatum fuerit à robusto saluabitur, eos verò, qui iudicauerunt te, ego iudicabo, & filios tuos ego saluabo, & cibabo hostes tuos carnibus tuis, & quasi musto, sanguine suo inebriabuntur; & sciet omnis caro, quia ego Dominus saluās te, & redemptor tuus fortis Iacob. Hæc Isaias: Eadem reliqui prope oēs Prophetæ.

Videamus autem sigillatim, quænam Regna, & gentes Iudæis infestæ conciderint omnino intra hoc tempus vsque ad ortum Christum totius orbis terrarum, cælique Regem, Principem summum religionis, ac virtutum.

Prima gens est Niniuitica, siue Assyriaca, quæ ante aetatem Nabuchodonosori amisit omne imperium, deleta vrbe magnificentissima, populoque illius exterminato, vt praedixerat Ionas. Tanta ruinae meminit Herodotus, & alij, ea praecessit ruinam Hebræorum, à vera pietate Christoque desciscientium, septingentis prope annis Praedictum est, euenturam ob peccata, vt in Thobiae lib.

Secunda est Babylonica, adducta in potestatem à Persis, deinde à Græcis, postremò à Partis, vt nunquam postea vel proprias leges, vel generis proprii Regē, magistratusve nacta fuerit. Capta porrò est Babylon à Cyro, 600. ferè annis ante Christum natum: & hanc ob scelera contigisse volunt sacri libri, sicut alia sequentes.

- 3 Tertia est Macedonica Seleuciarum. Seleucus enim condidit ad Ctesiphontem fluuium, magnificentissimo opere urbem Regiam, quam Parthi ceperunt, incolasque Macedonum progeniem, sub imperium suum misere, omni Græcorum posteritate excisa.
- 5 Quinta est Pentapolitana, infamis, iniuriosa *Gen. c. 12.* in Lothi domum, quæ conflagrauit igne cælitus demisso, & ingentes alias exercitus instruebat aduersus Reges Mesopotamiæ, Ponti, Aelamitarum: vt habemus in Genesi.
6. 7. 8. 9. Sexta est Hethea; Septima, Pherzeza; octaua, 10. 11. Gergeffea; nona, Iebusæa; Decima, Amorrhæa; Vndecima, Hævea cum triginta, & vno Regibus, *Ios. c. 12.* qui recensentur libro Iosue, & plurimas gigantum copias in aciem producebant, Urbesque præclaras imperio continebant: euerasque sunt omnes à Iosue, populi interfecti, quod eorum peccata vltionem diuinam prouocassent.
12. 13. 14. Duodecima est Accaronitarum; Decimater- 15. 16. tia, Azotiorum; Decimaquarta, Getheorum; Decimaquinta, Afcalonitarum; Decima sexta, Gazæorum. A quibus quinque Satrapie Philistiorum, seu Palæstinorum constituebantur, perpetua bella exercentium aduersus Hebræos: vt habemus è libris Iudicum, & Regum: suntque ad ductæ in potestatem à Dauide, Salomone, Regibus Aegptijs, Babylonis, Græcis, ac rursus à Iohanne Hyrcani, Alexandro, Alexadra, Machabeis, atque Herode primo. Nunc earum urbium vix tenues, & exiguæ reliquæ supersunt. Gentes deletæ, & quæ superuenerunt post illas, in eadem loca, prioribus dominis, & habitatoribus vel interfectis, vel abductis in seruitutem exciderunt ab omni libertate, quam nunquam recipere po-

re potuerunt ad aliquod iustum tempus à Davidis ætate. Idcirco post obitum Salomonis vix vllla habetur mentio, à Philistæis vllum fuisse bellum memorabile commissum, vt prius sepe acciderat, cum tributa crebrò imponerent deuictis Hebræis.

Decima septima, octaua, ac nona, est Moabiti- 17. 18. 19. ca, Ammonitis, Amalachitis; Vigesima, Madiani- 20. tis. Quarum sanè gentium multa facta leguntur insignia in Diuinis libris, & earundem ruina prædicuntur à vatibus sacris. Temporibus autem Romanorum & Macedonum, vix nomina superfuerunt, omnibus earum rebus ad interitum perductis.

Quamobrem nulla illarum mentio reperitur in libris Machabæorum, quamuis Vrbes earum, ne loca nuda dicamus, relicta fuerint, verbi gratia, Rabba sedes Ammonitarum Regia nonnullis est Philadelphia, cum tamen eius populum David trucidauerit, excisa Ammonitarum gente omni.

Vigesima prima, & secunda, est Sidoniorum, 21. 22. Tyriorumque gens, antiquissima, simul & plurimis egregiè patris illustrissima apud omnes scriptores. Et Tyrum quidem subuertit, populumque inde abduxit Nabuchodonosorus, vt est *Esai. 23. d* apud Isaiam & Ezechielem. Cumque rursus extracta fuisset, eam similiter Alexander Magnus incendit. Nec modò Tyrum, sed etiam Sidonem Nabuchodonosorus diruit: quod similiter est apud memoratos Prophetas, & Ioelem. Igitur Tyri, ac Sidonis, quæ olim Resp. florentissime, ac potentissime Europam, atque Africam colonijs replerunt, modò vix ipsum solù manet. Nam quæ vocantur Tyrus, ac Sidon, non eodem loco

sunt edificatæ; neq; ab antiquis ciuibus, aut eorum nepotibus, nisi pauculis forsan aliquibus. *Ezech. 26. 27. 28.* Ac Strabo testatur, quæ nunc vocatur Tyrus, distare ab antiqua stadijs triginta, & Ezechiel apertè pronunciat fore vt nunquam restauretur villo tempore. Quocirca his Urbibus est antiquum quidem nomen, vicinitas eadem loci, sed non sunt alia, quæ ciuitatem verè faciunt, vt idem locus, posteritas eadem, potestasque administrandi publica, & quamuis Vlpianus genere Tyrius velit quodammodo eandem, non tamen id afferit, ac definit apertè, cumque coloniam fateatur, manifestè non vult esse ex antiquo tempore eodem ciues, sed aliundè à Romanis adductos; euerfa est autem Tyrus, ac Sidon à Nabuchodonosoro sexcentis prope annis ante ortum Christum.

Sequuntur has Aegyptiorum populi multi, atque Vrbes, & gentes, vt Thebarum, Taneos, Heliopoleos, Diospoleos, Bubasti, Mempheos, cum plurimis alijs Urbibus, quæ regum sedes erant ac gentium coeuntium ad eandem Remp. constituendam, quæ per Dynastias regebatur, vt est apud Eusebium; ex his aliquæ euerfæ, reliquæ omni libertate spoliatæ à Nabuchodonosoro, deinde à Cambyse, & alijs Regibus Perfarû, qui cuncta vastârunt, atq; incenderunt, vt ex Herodoto, ac Diodoro apparet. sic enim prædixit multis in locis Heremias Deum inducens loquentem, Visitabo habitatores terræ Aegypti, sicut visitavi super Hierusalè in gladio, fame, & peste & alibi Annunciate Aegypto, & auditum facite in Magdalo, & resonet in Memphis, & in Taphnis dicite ista, & præparate, quia deuorabit gladius ea; quæ in circuitu tuo sunt, & Memphis in so.

in solitudinem redigetur, & deseretur, & inhabitabilis erit. Hæc ibi: Quod autem putant aliqui Cairum esse antiquam Memphim falluntur, quâuis non longè sit ab illius situ. Illud tamen verû, sumpsisse Aegyptios aliquando arma aduersus Persas, atque ab imperio illorum defecisse, vt notauimus libris de Robore bellico. Viginti Dynastias gentium Aegyptiacarum numerat Eusebius in Chronico, quæ corruerunt ab omni libertate, ac propria temporalium bonorum felicitate tum prius aliqua, tum denique omnes gratæ Nabuchodonosori. Quocirca omnittimus fit quando Aegyptij seruiuerunt Aethiopibus, id enim sæpius cõtigit, vt è Diodoro, Herodoto, atq; Eusebio, quæ nos aperuimus latè signo de infelici posteritate alienorum lib. 23. c. 14. & infra aperietur. Ad summam 27. gentes Aegyptiacæ corruerunt à propria temporalium bonorum felicitate Regem sui generis non habentes, & in aliorum iura translata.

Quinquagesima gens igitur est Aethiopica; cui Regia sedes erat in Meroë, è qua Vrbe, inquit Plinius, educebantur aliàs armatorum ducenta quinquaginta millia. Gens autem traxit tantæ felicitatis temporalis ruinam regnante Cambyse quingentis ferè annis ante Christû natum. Nam Persis, deinde Græcis, ac denique Romanis quidquid Aethiopiæ fuit exultius obedijs proflus, ac subiectum fuit.

Quinquagesima prima est gens Damascena. Quæ cum fuisset à Dauide & Salomone sub imperio missa, defecit ab obedientia quo tempore Salomò à sincera pietate deficiuit, atq; ex eo proprium sibi Regem constituit; sed aliquot postea annis Teglatphalasar Assyriorum Rex euocatus, Reg. 2. ab.

4. Reg. 1. ab Achaz Rege Iudæorum Damascenum expugnavit & exussit, Regem Rasim occidit, ciues Cyrenem transfudit, loco illorum colonos Assyrios adduxit septingentis annis & amplius antenatum Christum, sed neque gens Assyriorum distetit. Nam Babylonij deinde aduenientes, incolis omnibus exterminatis, Damascum funditus euerterunt, acervis lapidum duntaxat relictis, quod Amos, Isaias, Hieremias & Zacharias prædixere. Instaurata est deinde ab alijs gentibus, cum Græci Alexandro Magno cuncta vincente regnare cæperunt.

52. Quinquagesima secunda est Medorum gens, quæ desciscens ab Assyrijs per aliquod tempus habuit proprium Regem, sed in Persarum potestatem transijt omnino regnantibus Cyro, & Cambyse Persis, deinde paruit Græcis, mox Parthis, inde alijs multis.

53. Quinquagesima tertia est Persica quæ tertentum prope annis stetit, à Græcis deinde adducta est in potestatem, hos Parthi expulerunt, Parthos, aliosque alij multi.

54. Quinquagesima quarta est natio Macedonica in multas gentes diuisa, ac per Asiam victam dispersa, ad interitumque adducta à Parthis, Tigra-
ne, Mithridate ac Romanis.

Hæ sunt igitur gentes, quas Deus evertit, idcirco quod veræ religionis cultoribus infestæ fuissent, ut ab illa sciamus pendere omnem temporalium bonorum felicitatem.

Aegyptus

Aegyptus, quæ prima & maximè à vero religionis cultu descivit, & maximè illius cultores oppressit, omnium maximè Regibus exteri sanguinis paruit, & calamitatibus innumeris est afflicta.

C A P. XI.

QVID autem si ostendamus pro modo iniuriarum, quæ fuerint illatæ vel cultoribus veræ religionis, vel ipsi religioni nationes esse diuinitus quoad temporalia bona punitas? Videamus, an id aliquo modo sit verum. Constat autem duas nationes maximè Hebræis aduersatas, Aegyptiacam, & Chaldaicam. Nam primæ Rex Pharaon iussit occidi omnes Hebræorum mares ad ipsos profus extinguendos. *Exod. 1. c* Secundæ Nabuchodonosorus non modò Hierosolymam diruit, sed Hebræos etiam transfudit in *4. Reg. 24. 4. 25. a* exteras regiones, abduxitque è patrio solo. Rursus in Chaldæa, & Babylonia cœpit Idolorum cultus, in Aegypto cœpit auersio à populo Dei, ob quam prophanus reputabatur, neque ad eandem mensam recipiebatur, ut meritò in Apocalypsi, & alibi in diuina Scriptura Babylon, & Aegyptus significet impiorum colluuiem. *Apoc. 14. b* Et *Esai. 48. d* quamuis Babylonia, & Aegyptus fuerint foecundissimæ regiones, & omni temporalium bonorum copia diffluentes, vtraque tamen plerumque seruiuit, ut videbimus, exteris Regibus, ita ut indigenæ cum patria terra felicitatem maximè pararent alijs, sibi non haberent, donec & ipsa tellus ad vastitatem maximam redacta, si cõparetur antiquis temporibus, ex magna parte miserimè nunc horreat, & squallens verè videatur deserta.

Igitur

7 Igitur vt ab Aegypto incipiamus. Iam diximus supra Iosephi tempore, aut non admodum multo post Aegyptijs imperasse, Olym (qui & Apis) Græci sanguinis hominem, cui quænam fuerit soboles nondum nobis est exploratum, sicuti quoque an ante ipsum Iupiter, aliusve ab illo ortum ducēs regnauerit; vt multa quæ nunc omittimus id suadere possent, sed aliqua differendo infra afferemus.

8 Secundo loco post expulsos Hebræos, cum vastata esset Aegyptus ob immixtas diuinitus calamitates, Busyris Lybicus eam magna ex parte occupauit, vt est in chronico Eusebij.

9 Tertio cum regnaret inter Hebræos Roboam, & inter Aegyptios Smendis, hos cum suo Rege sibi tributarios videtur fecisse Sefac. Eusebius enim aliam delineat huic, & Regibus Aegypti successorem, nequis putet hunc è Regibus Aegypti natum.

10 Quarto eum regnaret Asa Roboami nepos, ac
2. Par. 14. Salomonis pronepos, Zara Aethiopum Rex cum decies centenis armatorum millibus Aegypto, vt videtur, occupata in Iudæam peruenit, quod habetur in libris Regum.

11 Quinto Ezechia regnante in Iudæa Sabachus Aethiopum Rex eandem cepit, vt in Chronico Eusebius narrat.

12 Sexto Sargon Assyriorum Rex paulo post eandem, Aethiopiãque simul occupauit, & multis
Isai. c. 20. modis affixit, ac diripuit, captiuos plurimos abducens, vt habetur apud Isaiam.

13 Septimo Sebichus, Tharachus, cuius meminit Strabo, ac Merres Aethiopum Reges eandem tenuerunt, quod in chronico Eusebius tradit.

14 Octauo cum regnaret in Hierusalem Ioachim eandem

eandem subegit Nabuchodonosorus: quod scribit Iosephus libr. 1. aduersus Apionem, Strabo lib. 15. & habetur apud Hieremiam.

Postremò post mortem Cyri Cambyfes eam vastitaribus, ac ruinis repleuit, quod Herodotus latè refert, atque ex hoc Persæ Aegyptijs, quamuis breui tempore excusserint iugum, dominati sunt, vsque ad Alexandrum Magnū; deinde Græci, ac Romani post Græcos. Mox Saraceni, Arabes, Mamaluchi, Turcæ.

Constat igitur ex his omnibus Aegyptum fuisse propè semper in potestate alienigenarum, ita vt indigenæ seruiuerint exteris, illorumque, si qua exiit, felicitas temporalis ad hos tota de uolueretur, ab his penderet. Enimuerò cum Sacerdotes habitarent Heliopoli, atque incolæ illius, conditoresque Arabici generis essent, vt supra ex Plinio referebamus, atque hi, quod Diodorus narrat, ac libro secundo explicauimus, leges Regibus præscriberent, hinc fiet Aegyptios omninò subiectos exteris fuisse. Iam verò Græci, Persæ, Assyrij, Chaldæi, multas ac præclarissimas Regum suorum genealogias producunt; Aegyptij vel nullas, vel breuissimi temporis afferre in medium poterunt. Hoc autè facere ad temporalem gentiũ felicitatem nemo ambigit. Amplius infans Obeliscorum, Pyramidum, Labyrinthorum, moliumve huiusmodi ambitiofarum constructionib. oppressos à Regibus Aegyptios fuisse, testis est Herodotus lib. 2. Plinius, ac Diodorus.

Quod autem mirandum sit, cum Sacerdotes Aegyptij iactarentur ab antiquis veluti sapietes, ac docti, atque ob id ad eos philosophorũ multũ sint peregrinati, quorum nomina Diodorus singil-

singillatim recenset, nullus tamen prope eorum scriptor, excepto Mercurio Trismegisto, nomen ad nos suum transmisit, aut librum. Quin cum super sint Chaldaica, Syriaca, Persica, Arabica, Græca, ac Latina monumenta, & linguæ adhuc floeant; Aegyptiacæ vix tenuia vestigia super sunt. Quid illud? Numerabat Aegyptus olim, si Diodoro, Plinio, multiisque alijs credimus, verbiū decem, & octo millia. Nunc neq; sunt in illa decem & octo Vrbes, vt apparet è Ioannis Leonis diligentissima descriptione. Cumque olim Thœbæ ac Tanis essent amplissimæ, vix vbi fuerint hodie dignosci potest, ita vt quidam scriptor absurdè prodiderit quondam Thebas, ac Tanim fuisse eandem, cum tamen illæ in extremis Aegypti oris Aethiopiam versus essent, hæc ad Ostia Nili. Denique cum velit Herodotus ætate sua Aegypti aërem salubrem fuisse; idem Ioannes Leo noxium nunc esse tradit.

Ad summam, nulla Regio magis excidit ab omni temporalium bonorum felicitate, nulla magis nudata est illis, atque Aegyptus, & quamuis afflueret omni prope bonorum copia prisca temporibus; ea tamē alienigenis seruebat: quorum multi eius casum melioribus doctrinis, ac sinceriori religione, vt Aethiopici ab Abrahamo prognati sustentârunt. Atque hæc est illa Aegyptus; cuius indigenæ omnium maximè auersati sunt Hebræos rectæ religionis cultores, neque admittebant ad eandem mensam; cuius Reges impij contenderunt omnium maximè eos excindere, neque erubuerunt animalia rationis expertia capeque & állia colere, atque, vt inquit ille vates, omnigenum Deorum monstra, vt appareat scilicet à religione existere, & conseruari omnem

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. IV. 401
omnem temporalium bonorum felicitatem, sic enim futurū prænuntiarunt ob has causas Isaias, Hieremias, Ezechiel, & alij vates.

Babylonij, qui post Aegyptios maximè infesti fuerunt vera religionis cultoribus, post eosdem maximis sunt cladibus afflicti, & oppressi.

C A P. XII.

SECUNDO loco ponebatur à nobis Babylonia (sic enim Babylonis regio vocatur) ob eas quas atulimus causas. Quocirca plerunque & illa Regibus exteri sanguinis paruit, vt è subiectis apparebit.

Primo aut loco, temporibus ipsius Abrahami colligimus Regē Sennar, quæ est Babylonia regio dicta à Babylone metropoli, paruisse Regi Aelan siue Perfarum. Huic. n. tributa pendebant Palestinæ Reges, ac terræ illæ, quæ Mesopotamiâ, Babyloniâque contingebant, ita vt Babylonia media foret inter has terras & Persiam: cumque defecissent à Rege Aelan, siue Perfarum, tunc in exercitu Regis huius contendentes aduersus Palæstinos militauit quasi minor, ac subiectus ipsi Rex Babyloniæ siue Sennaar.

Secundò, cum Moyfes ex Aegypto discessit, Babyloniâ nò multo post tenuit Belus, ac post eum filius ipsius Cephæus, quod libro 7. scribit Herodotus. Hos autem fuisse Aethiopici generis supra è Plinio, & Cornelio Tacito referebamus. Quamobrem Persæ olim vocabantur Cephæni, vt eodem libro tradit Herodotus à Cephæo Rege Aethiopiæ, atq; Aethiope Belii Regis prole.

Cc Tertio,

3 Tertio, temporibus Iephte Iudicis, ante Davidis Regnum centum quadraginta annis plus minus Persiâ, Mesopotamiamq; tenebat Theaunus, cuius filius Memnon Aethiopici, & ipse vna cum patre generis erat, vt supra explicauimus, atque ad hos forsitan pertinet Adramalech Aethiops Sennacheribi tritauus (sic enim quidam Iegunt) vt scribit S. Theophilus libr. 2. ad Antolycum.

4 Quarto, temporibus Theglathalasar, & Salamanasar Regum Niniuitarum Babylonia subiecta erat ipsis, atque iccirco Israelitas isti transtulerunt in Babyloniam, Babylonios verò in Samariam: contigit hoc regnante Achaz Ezechia patre.

5 Quinto, post adductos in Babyloniam Iudaeos Darius Medusilla potitus est, quod habetur apud Danielelem.

6 Sexto, neque multo post, ei successit Cyrus Persa, successoresq; illius vsque ad Alexandrû Magnum: quod Iustinus, alijq; narrant.

7 Septimo, post Alexandrû Magnum Græcosq; Parthi occuparunt eam: quod idem refert, atque Appianus in Syriaco, & Parthico, Arianus in Parthicis.

8 Octauo, post Parthos Romani Babylonię partem ceperunt, constitutusq; est limes imperij Romani, ac Perfici Euphrates, vt in Lybico docet Appianus, qui sanè Euphrates mediam Babylonem interfecabat, quod Strabo post alios restatur libro decimo sexto, afferens eam suo tempore euersam partim quidem à Persis, partim à Græcis.

9 Nono, post ipsos iterum Persæ eam ceperunt, deinde

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. IV. 403
deinde Saraceni, Coraxani, Turcæ, Tartari, Medii Tartariq; rursus, ac Turcæ.

Sic igitur, ex quo Babylonię regio nomen aliquod habere cepit, plerumque alienigenis paruit. Quin ipsi Babylonię translati sunt ex aliqua parte in Samariam, Deiq; summi cultum recepere imperantibus Niniuiticis Regibus, ex quo tempore Babylonia iterum caput attollere cepit. Nam cum Salamanasar successisset Sennacheribus filius, atq; huius exercitus fulus mirabiliter à Deo fuisset Ezechia regnante, atque ipse mox à filijs occisus, ex eo Rex Babylonię nominatur in diuina Scriptura, qui prius Rex Sennaar vocabatur. Erat autem tempore illo Rex Merodach Baladan filius Baladan Babylonię Rex, qui ad Ezechia munera misit. Cumque antea Babylonię Deus foret Sochoth Benoth, vt est in libris Regum, inde cepit esse Belus, Merodach, & Nabo, vt habetur apud Isaiam & Hieremiam. Atque à Nabo appellati sunt Reges Babylonię Nabopolassar, & Nabonassar, de quibus est mentio sæpe in Alma gestis Ptolemæi, & Nabuchodonosorus, cuius non modò Scriptura diuina, sed & Strabo meminit. A Merodach aut dictus videtur Mardocepadas, quem nominat item Ptolemæus, & à cuius anno secundo vsque ad Adriani decimum nonum vult lib. 4. cap. 7. esse annos Aegyptiacos octingentos quinquaginta quatuor: videnturq; Babylonię Reges nomina sua conlasse non solum ex hoc Idoli nomine, sed à nomine etiam Niniuitarum Regum, quod plerumq; aut incipiebat aut desinebat in Asar, quasi ab Assur I. Nini, siue Niniues conditore deductum, vt Theglathalasar, Salamanasar, Asaraddon, de quibus in sacris libris.

Atque ita ex Nabo, & Afar fit Nobonassar, Nabopolassar, Nabochodonassar: sic enim vertuntur aliqui; Ex altero eorum, Nabonitus, Niglistar, Labosardach. A Merodach autē Euilmerodach, quorum meminere diuini libri, Ptolemæus, Alexander, Polyhistor, Alphæus, Iosephus, ac referente Eusebio, Berofus, Chaldaus, qui meritò redarguit erroris, ac mendacij Græcos apud Iosephum libris contra Apionem, quod dicant à Semiramide cuiusdam Beli antiquissimi coniuge amplificatam Babylona, cum fuerit à Nabuchodonosoro, vel à Semiramide Nabuchodonosori vxore, quæ fuit ante vltimum Regem Nabonitum, siue Labinitum, vt perperam legitur apud Herodotum quinque ætatibus virorum, quod idem refert assignans ætati cui libet virili annos viginti quinque paulominus. Atque à Nabuchodonosoro scribit Berofus excitatum Beli templum.

Igitur cum Babylon antea foret Vrbe culata, vt neque nominaretur ætate Moyfis, aut ante ipsum, regnate Ezechia cœpit emergere, eamque Nabuchodonosorus maximè extulit, ita vt se iactet apud Daniele capite quarto: Nonne hæc est Babylon ciuitas magna, quam ego ædificauit in domum Regni? conciditque ex quo Persæ eam ceperunt, atque in Persia sedem Regiam fixerunt. Alexander autem Magnus statuerat eam restaurare, vt inquit Strabo, morte autem præuentus haud potuit. Nunc ad eò diruta est, vt qui nouissimè fuit in ijs locis, atque illam describit, ita dicat; Ex aspectu ruinæ Urbis antiquæ Babylonis iudicari potest illam subuersam diuino cōsilio ob aliquod grande crimen. Ex quo à Felugia vsque ad nouam Babylona cum terræ appareant bonæ

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. IV. 405
bonæ & fœcundæ, non extat vlla arbor, aut herba viridis: sed totus ille tractus est desertus, ac sterilis, desolatusque absque vlllo pago, aut vico. à Babylone verò antiqua ad nouam, quæ appellatur Bagadat, est iter diei, sic ille refert, pleraque omnia latronum, leonumque plena, vt idcirco necesse sit cum multa armatorum manu iter facere. Atque ita quæ vocatur hodie Babylon noua longè omnibus in rebus est diuersa à veteri, vt neque retineat nomen illius, ac regio quondam pulcherrima, & fœcundissima ad sterilitatem, solitudinem, squalloremque magna ex parte sit redacta, ac factus sit locus prædictioni, quæ legitur apud Isaiam verbis huiusmodi loquentem ad Babylonios: Confusa est mater vestra nimis, & adæquata pulueri quæ genuit vos, ecce nouissima erit in gentibus, deserta, inuia, & arens. Ab ira Domini non habitabitur, tota in solitudinem, omnis qui transibit per Babylonem stupebit. Hæc Isaias.

Iam verò scimus Babylonicorum Regum breuissimas esse successiones, eorumque genealogias. Nam quæ proferuntur apud Eusebium sunt Niniuitarum, qui in Sardanapalo defecerunt multo antequam Babylon à Medis, & Persis expugnaretur. Imperium porro Babylonicorum durauit ex quo non paruit Niniuiticis post mortem Sennacheribi annis ducentis plus minus, vsque ad Cyrum.

E dictis igitur constat Babylonem, Babylonicosque in omnium maximas miseras præ cunctis mortalibus corruisse, quod adhuc magis è subiectis apparebit.

*Quibus poenis impij pios oppreſſerunt, eiſdem ſunt illi
multo miſerabilius à Deo puniti.*

C A P. XIII.

PRIMI mobilis eſt non modò generatim, ſed etiam ſpeciatiſſime motum ſuo conſentientem tranſmittere in orbem inferiores, & capitibus eodem modo ſuis conuenientes qualitates in ſubiecta membra, Soliſque eſt etiam ſuo ſimile lumen impartiri circumpoſitis ſtellis. Similiter & veræ religionis obſeruatōres non modò generatim, ſed ſpeciatiſſime quoque, quando ſunt inter mortales inſtar mobilis, primi capitis, ac Solis, traducens euenta ſuis ſimilia in alias atque alias gentes, ac, nequis dicat, fortuitò id euenire, in illas ipſas, à quibus maximè luſtuofa, & triſtia perpeſſi ſunt.

Et quidem vindictam talionis olim Deus in eos conſtituit, qui crimen aliquod amiſiſſent aduerſus alium, vt crimini ſcilicet pari eodem modo par poena reſponderet. ac, ſiquis oculum nequiter alteri excuſſiſſet, ei ſimiliter oculus excuteretur, atque ita æquali ratione mulctaretur: Sic etiam, cum veræ religionis cuſtodes fuerint ab impijs vexati, vel vt purgentur illi ab aliquo ſcelere perpetrato, vel vt ad maxima tum bona temporalia, tum ſempiterna perducantur, non ſinit in terris Deus impios inultos, verùm punit, ac, ſupplicio non diſſimili miſerabiliter punit: cuius nos etiam aliqua oracula, maximè ad hanc rem facientia, attulimus. Nunc autem propoſitum nobis eſt, hanc rem dilucidius, ac diſtinctius enucleare Quocirca, è temporibus, quæ ſupra memorauimus, ſelegimus quatuor duntaxat

tem-

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. IV. 407.
tempora, quibus accidit, vt atrocius exagitantur Hebræi à Regibus, ac populis, & quæ clariora hiftoriarum monumenta habent, perpendemus, proponemusque ex aduerſo ſimilitudines malorū, quæ contigerint ex vna parte Hebræis, ex alia verò inimicis Hebræorum. Ac primò inſpiciamus de Regibus, ac populo Aegypti.

Conſtat igitur in primis, iuſſum fuiſſe à Pharaone Aegypti Rege, vt omnes Hebræorum maiores interficerentur. Atque eodem modo Deus omnes Aegyptiorum primogenitos occidit. Cur aut non oēs filios Aegyptiorum Deus interimit? Quod ſcilicet ab huiusmodi atrocitate Pharaos deſtitit, atque aliud mandauit.

Atque hoc eſt, quod conſtituit, vt ijdem maiores, vbi fuiſſent deprehenſi, in vndas proijcerentur: Atque itidem Deus fluctibus Rubri maris obruit Pharaonem cum toto exercitu ſuo, qui conſtatus erat è fortiffimis, ac nobiliſſimis quibusque. Sed, quando non profecurus videtur Pharaos huiusmodi edictum, neque illud eſt effectus ſuos fortitum: nam ſententiam mutans præſtare iudicauit, ſi permitteret Hebræos crefcere, ac filios educare, vt ipſis vteretur ad opera, & moles conſtruendas.

Itcirco, quemadmodū ſunt oppreſſi Hebræi ab Aegyptijs in plurimis ædificandis, eodē modo ſunt à ſuis Regibus incredibilem in modum plerumque oppreſſi Aegyptij in Pyramidibus innumeris vaniſſimè attollendis, in obeliſcis, in Labyrinthis, ac multis huiusmodi inſanis conſtructionibus, quas nimis longum fanè foret ſigillatim recensere, ac facile foret iſta omnia colligere ex Herodoto, Plinio, Diodoro, Strabone. Vnum ſit attuliſſe, à duobus Regibus,

Cc 4

Theo-

Cheopre, & Chephrene, per annos centum, ac sex, plus minus, ita fuisse vexatos Aegyptios, vt Aegyptij deinde ossa, ac cineres eorum eruerint ac disperferint, & abominabile esset ipsorum nomina referre, vt Herodotus libr. 1. narrat. Hęc autem contenderunt Aegyptij, quod viderent augeri Hebręos, atque ex eis alibi potentissimos Reges imperare. ob id enim Rex timebat vnā cū suis consiliarijs, ne fumerent arma aduersus ipsos Reges, atq; indigenas, & imperium sibi vindicarent. Ac Deus permisit, vt ex hoc tempore Aegyptus plerumque esset, sitque adhuc in alienigenarum potestate, Aeginorum, Aethiopum, Assyriorum, Chaldęorum, Persarum, Macedonum, Romanorum, Saracenorum, Mamaluchorum, Turcarum, vt à nobis est explicatum.

Denique & hęc ab Aegyptijs in Hebręos est afflictio profecta, vt hi reputaretur ab illis profani, Deoque, ac superis inuisi ob impietatem, & superstitionem: Deusq; eodem modo permisit, vt omnium maximè Aegyptij reuera, & impij forent, atque existimarentur ab omnibus; Diuinos namque honores, atque omnium supremos, attribuerit abiectissimis animalibus, alijs ipsi, & cepis.

Aegyptum, atque Aegyptios Niniuitici Reges sequuntur. hi namq; primi Hebręos, qui Sarmatię Regibus obediebant, in Mediam, & Assyriam transfulerunt: & quamuis Salmanasar eos bene haberet, Sennacheribus non ita, vt è libro Tobię constat. Neque multo post à Medis ita subuersa est Niniue, à fundamentis, vt solum remanserit, opes cunctę asportatę; incolę verò oportuit alibi sedes suas collocare. Neque sanè ciuitas vlla memoratur, quę tantę magnitudi-

nis,

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. IV. 409
nis, atque opulentię, tam breui funditus excisa fuerit, vt illius nihil remanserit. Diodorus id testatur Antiquarum rerum libri secundi capite septimo.

Ac veluti Reges Israëlis occiderunt Niniuitici Reges, sic nullus ex his, qui imperaret, superstes fuit.

Rursus, quemadmodum Sennacheribus corpora Hebręorum vetuit sepeliri, ita Sardanapalus, qui ab illo genus duxisse memoratur, igni sese tradidit cum tota domo, & suis, vt neque sepeliri posset, licet aliquis voluisset.

Amplius, quemadmodum Sennacheribus in Deum verum multas iniurias iactauit, eodem modo Deus permisit, vt maxima cum iniuria Dei sui falsi occideretur à filijs in templo istius Dei.

Post Niniuitas & Assyrios, sunt Babylonij cum Rege suo. Sicut autem Babylonij illud in primis execrandum videntur admisisse. Quod templum diruerunt, ac vasa sacra asportarunt, & vicissim Deus hoc rependit illis, vt templum Beli à Daniele, ac Persis euerteretur. ac de Daniele quidem constat, è capite vltimo vaticiniorum ipsius: de Persis, è Strabonis lib. 16. volentis à Xerxe dirutum, quod fuerat à Dario, & Cyro, vt habemus è Daniele.

Babylonij rursus Hierusalem magna ex parte euerterunt, & Babylona similiter post aliquot annos, ac non multos euerterunt Persę, vt idem scriptor eodem libro testatur.

Quin videntur Persę vsi magna in Babylonijs crudelitate, ac filios ipsorum paruulos ad saxa illisisse, ita enim futurum prædicatur Psalmo centesimo trigesimo sexto, & à Ieremia cap. 50.

igitur simili peccato similis poena responder.

Amplius, quemadmodum Babylonij adduxerunt Hebræos in miserrimam seruitutem, sic illi semper postea seruiuerunt alienigenis Regibus, Persis, Macedonibus, Parthis, Saracenis, Coraxanis, Turcis, Medis, atque iterum Turcis, Quin antiquitus omnium grauissima tributa pendebant Persis, vt Herodotus scribit libro secundo, affirmans illa æquasse tertiam partem tributorum, quæ ex Asia tota soluebantur Persis.

4. Regum. 25. b. c. Babylonij, Nabuchodonosoro iubente, iugularunt filios Sedecia Regis in conspectu Patris, ac ipsi Sedecia eruerunt oculos, quin occiderunt Principes omnes Iudæ Tribus. At Persæ, quamuis parcere solerent Regibus, ac Regiæ soboli, quin eis regnum paternum relinquere administrandum, modò tributum penderent, quod Herodotus libro tertio sic esse testatur; cum Babylonij non ita egerunt, sed Balthasarem cum suis obruncarunt.

Dan. 5. a. Babylonij vasa templi abstulerunt, quæ à Balthasare Rege violata sunt, quod cum illis libaret falsis Dijs. Ac Deus, ob iniuriam suis vasis illatam, Balthasari eadem nocte intulit mortem, & quando conuiuium fuit in causa, vt Balthasar in Deum contumeliosus esset, & conuiuium fuit in causa, vt Babylon à Persis eadē nocte caperetur, quod Herodotus lib. 2. refert.

Post Babylonios est Antiochus Epiphanes cū suis, qui Iudæorum plurimos occidit, dum conatur eos à patrijs legibus, veraque religione ad impietatem, ritusque abominandos traducere. Ac mirum sit, ipsum quidem, quamuis respicere videretur, nō multo post diuinitus percul-

sum

sum fuisse; ac miserabiliter interiisse vermibus & corpore ebullientibus exesum, ac foetore intolerando repletum, quod habetur capite nono libri secundi Machabæorum. sed illud omnium sanè est mirabilissimum, plerosque omnes Epiphanis liberos ac successores, aut ferro, aut igni sublato, sicut ipse ferro sauij: in Hebræos. Ostendamus sic esse.

Alexander, Antiochi Epiphanis filius dictus, vt habetur Machabæorum lib. 1. cap. 10. à Demetrio Epiphanis filio, est interfectus: quod Iustinus refert lib. 37.

Demetrius Soter & ipse Epiphanis filius, ab hoc Alexandro est occisus: vt idem libro eodem narrat.

Demetrius Soteris filius ab Alexandro quodam, qui sese filium adoptiuum Antiochi Sedetis faciebat, est interemptus: quod libr. 39. idem refert.

Antiochus Sedetes Epiphanis nepos, & ipse necatus est à Parthis in acie; quod idem memorat lib. 38.

Seleucus Demetrij superioris filius, à matre est peremptus, quod Regiam coronam sine ipsius iussu accepisset.

Hinc inter istius Seleuci fratres Antiochum Cyzicenum, & Antiochum Gryphum perpetua bella fuerunt, quibus sese inuicem consumpserunt. At Seleucus, Gryphi filius, ad aram Mopfi est combustus, vt in Syriaco Appianus docet. Ex hoc regnum Syriæ tenuit Tigranes: quo deuicto, cum Lucullus illud Antiocho Cyziceni filio restituisset; atque hic à Mithridate expulsus esset, Pompeius reddere noluit, atque ita post annos ob obitu Epiphanis septuaginta Regnum

tran-

transijt omnino ad Romanos, neque ad Epiphanis abnepotes peruenit, aut in ijs constitit, ferroque eorum, pleriq; omnes miserabiliter interempti, sicuti eodem fuerat vsus in Hebræos istorum omnium pater Epiphanes.

Ac, veluti hic iussit cogi Hebræos ad comedendas carnes Idolis immolatas, sic idem coactus est adhuc viuens pati vermes carnib. ipsius vescentes.

Idem præterea mandauit, Hebræos multos occidi ad aras Idolorum: & pronepos ipsius Seleucus Gryphi filius ad aram Mopsi occisus, & combustus est.

Et, quando ipse Hebræis vsus est aduersus Hebræos, cognatasque gentes in suos concitauit, sic ipsius posterius sese mutuis cædibus absumperunt.

En itaque vt impij subeant consimiles penas, quas in ipsos /pios moliti aliquando fuerunt: Quod scilicet omnia, quæ principatum tenent, transmittant in subiecta disposita, easdem, quæ patiuntur ab ipsis, affectiones; vt appareat, Religioni principatum deberi ac pios esse instar primi mobilis, capitique inter mortales.

Per quæ pios impij contenderunt extinguere, per eadem sunt ipsi diuinitus ad interitum miserime vocati.

C A P. X I V.

ILLUD verò, & admirabilius videtur, ac maxime testificans pios omnib. dominari, quod aduersarios suos configunt non alijs telis, quàm illis ipsis, "quæ in bonos torquent impij. Summæ enim potentia videtur, proprijs armis hostem

hostem perimere, idque maximè pertinet ad Deum, cui seruiunt, nolint, velint, omnia, vel quæ maximè aduersantur. Ecce enim Pharaon iussit *Exod. 1. 6* rat infantes Hebræorum recensatos in flumen projici: atque è proiectis fuit Moyses, qui seruaret Hebræos omnes, atque educeret ex Aegypto. à foeminis obstetricibus mandauerat idem Rex eosdem suffocari, simul atque in lucem veniret, ac foemina soror Pharaonis fuit, quæ Moysen ex vndis ereptum studiosè, atque amanter educavit. Ille idem contendeat opprimere operibus Hebræos, ne scilicet augerentur, sed, viribus extenuati, in morbos inciderent: Sed istud ipsum confirmabat magis eorum corpora, ac semen genitale foecundius, & potentius reddebat, quod medici attestantur laboribus corporis magis corroborari; vt rectè Diuina Scriptura asserat, Hebræos magis auctos, quod magis opprimebantur. Sic Magos adduxit Pharaon ad Moysen confundendum: atque hoc magis adduxit Moysen in admirationem cunctorum, qui videbant se ipsa non esse, qui posset Moysi obistere. Hinc scriptum est: Fuitque Moyses vir magnus valde in terra Aegypti coram seruis Pharaonis, & omni populo. Quod autem Pharaon *Exod. 11.* verabat, ne proficiscerentur oues, vel armenta auerherent secum mox istud fuit in causa, vt cladibus nimijs vndique prostrati Aegyptij non modo finerent abduci greges, & armenta, sed quidquid argenti, auri, vestiumque pretiosarum petiissent ab ipsis Hebræis. Denique, cum crederet Pharaon conclusos vndique Hebræos, neque illis amplius vllum fugiendi aditum superesse, atque ob id eos insecutus est cū maximo exercitu, confidensque eandem sibi viam patere per mare Rubrum,

brum, sese itineri eidem commisit: hoc affectu
 tus est denique, vt obrueretur via cum tot suo-
 rum, fluctibus miseros operientibus. Atque hec,
 quantum ad Aegyptios. Videamus, quid accide-
 rit Madianitarum copijs, è diuersarum gentium
 Multitudine collectis. Nam, cum de nocte ex-
 pergefatti, audissent ex omni castrorum parte
 buccinis personare, & clamores attolli, existima-
 runt vndique se ab innumera militum manu con-
 clusos, arma igitur corripientes atque in fugam
 se dantes, cum sese haud dignoscerent, quando è
 varijs populis conlabantur, ab inimicis amicis
 non poterant distinguere, atq; ita muris vulne-
 ribus inter se confligentes absumpti sunt. Iam,
 quid de Chaldæis dicemus? Iussit Nabuchodo-
 nosorus pueros Regij seminis in aula educari,
 ac disciplinis Chaldæorum diligenter imbui,
 vt abduceret eos ab omni Hebraicarum rerum
 amore: secus tamen euenit. Atque ad hoc ipsum
 commendauit illos Chaldæis, Chaldaicarum-
 que rerum peritissimos effecit, neque paucam
 dedit ansam, vt Daniel summis imperij Calda-
 ci rebus à Nabuchodonosoro præficeretur. Eo-
 dem modo statua fuit erecta, iussuque, vt ab o-
 mnibus adoraretur, & qui non adoraret, in for-
 nacem conijceretur: atque hæc omnia ad per-
 dendum Danielelem. Quæ tamen id præstiterunt,
 vt Daniel quidem coniectus in ardentes flammæ
 mirabiliter non vreretur, tantique spectaculi
 admiratione commotus Nabuchodonosorus
 Rex, mandaret æmulos Danielis in eas iactari.
 Idemque contigit, cum datus est idem fameli-
 cis Leonibus deorandus. Nam, cum pepercis-
 sent illi, neque ausi essent Danielelem continge-
 re, euentu stupefactus Rex Persarum Darius,
 ini-

Iud. 7.

Daniel. 1. b

Danie. 3. a

Danie. 6. b

inimicos quidem Danielis obiecit eidem feris
 dilaniandos, ipsumque in honore, & existima-
 tione multo maiori, quam prius, habuit. Iam sci-
 mus, antea fuisse vasa sacra à Chaldæis aspor-
 tata in Babylonem, ne possent amplius Hebraei
 Deo suo sacra facere, ac spes omnis præcideret-
 tur Hierosolymæ repetendæ: atque id occasio-
 nem dedit, vt abusus illis Rex Balthasar diuinæ
 sententiæ iudicio præuaretur imperio, Hebraei-
 idque reditus in Iudæam concederetur à Persis,
 qui Balthasarem nocte eadem necarunt, Babylo-
 nemque ceperunt. Quid hic afferemus, quæ conti-
 gere Aman, & Mardochæo atque, vt hic euectus
 fuerit cum Iudæis omnibus illa ipsa via, qua
 machinabatur Aman omnes exterminare, cruci-
 que hic fuerit eidem miserabiliter affixus, quam
 parauerat, vt illi affigeret Mardochæum? Epi-
 phanes, certè quidem conatus omnes adhibuit,
 viresque intendit, vt Hebræorum gentem sibi
 subiectâ profus è terris deleteret, ac ni id egisset,
 celestis vindictæ verbera expertus, nõ illa in ho-
 norem Iudæorum verba protulisset, affirmas se
 Atheniensibus Iudæos æquales facturum, templum
 sanctum, quod expolierat, optimis donis or-
 naturum, sancta vasa multiplicaturum, pertinen-
 tes ad sacrificia sumptus de redditibus suis præ-
 staturum, Iudæis se fauturum, omnem locum
 terræ perambulaturum, & prædicaturum Dei
 potestatem. Ni similiter molitus esset ipsis rui-
 nam, Diuinamque vitionem sensisset, Alexâder
 eius filius, perspiciens, ex hoc quâ metuendi es-
 sent Hebræi, haud tanta in Ionatham Machabæum,
 Iudæorum ducem munera contulisset, coronâ Re-
 giaque illi insignia largitus. Sic igitur, vt plurima
 huiusmodi, quod clarissimum sit, quod agimus,
 omi-

Dan. 5. c.

Esther. 7.

2. Mach.

9. d

Ios. hist.

antiq. lib.

13. cap. 3.

omittantur, imperat omnibus Religio, non modo suis, ac sibi subiectis, sed maxime aduersantibus, in suas partes nihil non trahens, & in hostes eadem retorquens tela, quæ in ipsam fuerant illi ausu iaculari. Eodemque modo primum mobile inferiores orbis, quamuis in contrarium suopere nisu voluantur ab Occidente in Orientem, se cum tamen trahit eos in ortum, cursusque eorum iuxta suum dirigit, ac moderatur. Et caput ipsum, nisi viribus destituatur, languori, ac morbo reliquarum partium capiti repugnantium medetur, alioquin corpus ipsum concideret, ac moreretur, veluti & mundus hic dissoluetur, cum religio maxime extenuabitur. Denique & sol obistentes sibi nubes ita dissipat, ut repercussis ex earum corpore radijs, & concalefactis solidioribus illarum partibus, magis & fulgeat, & ferueat in aere, ac terris, ita, ut in altissimis montibus, æthereque tenuissimo, æstus, & lux sit semper longè minor.

FINIS LIBRI QVARTI.

DE RVL

417
DE RVINIS GENTIVM, ET REGNO-

RVM

ADVERSVS IMPIOS
POLITICOS.

LIBER QVINTVS.

Tria tempora memorantur, quibus Persæ temporalium bonorum felicitate floruerunt, cum scilicet pietati seruiuerunt, à qua desciscientes exciderunt simul ab omni felicitate.

C A P. I.

VIDIMVS quæ ruinæ consequantur illas nationes, quæ affligunt, contemnunt veræ religionis cultores, ut proinde non possint non officere religioni ipsi, qua depressa, & conculcata, necesse est deprimi, & conculcari totum genus humanum; quod veræ pietati seruire omnino debet: cum propter eam cuncta sint facta, & cuncta conferuentur. Nunc ostendamus quæ temporalium bonorum felicitas consequatur illos populos, ac Reges, qui religionem veram reipia colunt, aut eius cultoribus fauēt, vel denique omnium minimè contemnunt, siue contempserunt. Sic igitur inuocato Dei summi auxilio exordiamur.

Dd

Anti-

Antiquissimum, latissimumque omnium simul in Asia, quantum constat è Diuina Scriptura (nam reliqua, comparentur huic, sunt incertissima) est Regum Persarum, siue Aelam. Prius quidem fuit Babylonicum Nimbrotto regnante, sed illud non ita constat fuisse amplum, cum fuerit nondum gentibus dispersis, & fabulosa sunt, quæ Ctesias refert, ac Ctesiam postea secuti multi tradiderunt, vt infra latius aperietur. Quod verò Aelaniticum, quod postea dictum est Persicum, fuerit huiusmodi, colligitur è Genesi, cum scribit Palæstinæ Reges tributa soluisse Regi Persarum, siue Aelamitarum, atque in eius exercitu militasse tres Reges, nempe Regem Ponti, Gentium, & Sennaar, siue Mesopotamiæ, quod non solet esse nisi Regum aliquo modo subiectorum, vt militent in castris exteri Regis; & sanè vix fieri poterat, vt Palæstina Regi Persarum subiecta esset, nisi & Mesopotamia, in qua Babylon erat tempore gentium dispersarum disturbata à Deo paruisset Aelanitarum, siue Persarum Regi. Atque hic magna ex parte imperio tenebat Persiam, Mesopotamiam, Pontum, vt vertit interpretes, & Gentium regna, cum tamen Reges alios in Asia tam latè eo tempore dominatos haud constet. Rectè igitur Diodorus Tarsensis Episcopus, vt est in cathena Græca, vocant omnes hos Reges Persas, quòd scilicet omnes obedirent Regi Persarum, & in exercitu Persico militarent. Videamus autem quo tempore id contigerit. Anno ætatis suæ Abrahamus septuagesimo egressus est ex Haran, cum defunctus esset Noè anno ipsius Abrami sexagesimo nono; vixit namque ille post diluuium annis trecentum quinquaginta, & Abrahamus est

Gene. c. 14.

Gene. c. 12.

Genes. c. 9.

est

est natus anno post diluuium ducentesimo nonagesimo secundo. Proelium verò inter Reges Palæstinæ, & Regem Persarum commissum est, antequam Abraham genuisset Ismaelem: quod contigit anno ipsius octuagesimo quinto: Ante annum verò quartumdecimum Rex Aelan subiecerat sibi Palæstinæ Reges, & loca finitima, quod euenit anno Abrahami saltem septuagesimo primo, qui est post defunctum Noe secundus. Necessè autem fuit, vt multo ante parerent eidem Regi Aelan Rex Sennaar, qui est medius inter Aelan & Palæstinam. Ac proinde sub extremos annos Noe Rex Aelan latè imperabat. Semi verò primogenitus erat Aelan, cui contigit Asia habitanda ex maxima parte, ad eundemque vt primogenitum maximè pertinebat sacrarum curatio, vt mirum nõ sit, si illius posterorumque latissimum foret inter fratres minores, ac Nepotes imperium. Non legimus autem Aelamitis, qui postea dicti sunt Persæ, fuisse vquam simulacrorum cultum, quod Strabò testatur libro decimo quinto. Cælum coluerunt illi, astra, atque elementa, quod esse magis tolerabile, ait Salomon in libro sapientiæ, quàm colere simulacra. Videnturque ex hoc tempore id Aelamitæ cœpisse; hos enim primos numerat Salomon eorum, qui res creatas adorârunt summo honore. Vt vt res sit, certè hoc tempore isti minus peccabant, etiam si talia venerati essent: in Asia namque idola colere cœperant alię gentes, atque inter eas ipsi Chaldæi, vt habetur Iosue capite vigesimo quarto, quod est à nobis supra dictum. Atque hoc est primum tempus Persici Regni latè patentis. Postea tanque cœpit inueniri, cum legamus Reges Aelan, sociorumque

Ios. c. 13.

D 2

eius

eius exercitum profligatum fuisse ab Abrahamo atque ab illius obedientia descivisse Reges Palestinae. Quin annis post hæc gesta plus minus quingentis Belus Aethiops Cephei pater Persia tenuit, ac post eum Cepheus filius, ut scribit Herodotus lib. 7. Atque hic est Belus, quem Thali historia, quod refert S. Theophilus libro secundo ad Autolyicum, scribit fuisse ante bellum Troianum annis 322. quod ita esse apparet è Chronico Eusebij. Ac proinde non est hic Belus ille fabulosus, ut aliqui recentiores putarunt, quem Nini patrem faciunt, sed Cephei pater, qui imperio latissimo potitus est usque ad Ioppem. Cepheo deinde successit Perseus Græcus, maritus Andromedæ, ac gener ob id Cephei Regis, ut scriptor idem narrat, reliquis consentientibus libro eodem, qui & literas Xerxis id fatentis ad Græcos scriptas refert. Hinc dicti Persæ à Græcis, antea Cephæni, ab indigenis Artæi nominati. Ab hoc autem Belo septimus est, à Cadmo genus ducens, Palamedes, qui bello Troiano interfuit annis, ut diximus ex historia Thali, post bellum tercentum viginti duobus, ut interpres Virgilij tradit in ijs versibus:

*Fando aliquid si fortè tuas peruenit ad aures
Belidæ nomen Palamedis, & inclyta fama
Gloria.*

Sic igitur Aelamitæ, aut Persæ Regibus exteris Aethiopici sanguinis, ac deinde Græcis obdierunt: amplius, belli Troiani temporibus, erant in potestate Aethiopum. Nam Memnon Aethiops erat, ac Persiæ dominabatur, ut supra è Strabone, & alijs explicauimus. Memnonia namque in Perside erat, quod ille testatur.

Quid

Quid plura, vult S. Theophilus libro secundo ad Autolyicum, Triarchum Sennacheribi Aethiopem fuisse, nomine Adramalech, quod si ab hoc est septimus Sennacheribus, omnino verisimile est Sennacheribum vixisse annis ducentis post illum, quæ pertingunt ad tempora Sefac, ac Taræ Aethiopum Regis, de quibus est mentio in diuinis libris, & qui fuere temporibus Roboami, Abiæ, & Asæ Regum. Sennacheribus autem, maioresque illius, non modò Persiam tenuerunt, sed etiam quidquid est usque ad montes Sepharuim, ut est in libris Regum, & Isaiæ, qui protendebantur usque ad Indiam, ut vult S. Hieronymus. Post Sennacheribi posteros, & successores, Medi dominati sunt Persis, quod cuncti scriptores tradunt, Iustinus libr. 1. Herodotus item primo, Diodorus, cæteri que omnes. Per totigitur sæcula annorum mille plus minus, aut semper, aut plerunque in alienigenarum potestate Persæ fuerunt, ex quo à vera religione descivere, redacti ad pauperrimum & abiectum viuendi genus, ut è libro Herodoti primo constat, ac nullo prope semper habitum sunt loco.

Secundum tempus est, quo Persæ maximam temporalium felicitatem sunt adepti, cum Cyrus natione Persa ab Achemene ortus, quod vult Herodotus, ex obscuro genere inquit Iustinus libr. 1. Mediam, Lydiam, cum finitimis Asiæ locis, Babyloniam, Syriamque, & cuncta usque ad Indiam deuicit. Atque hic quum fauerit veræ religioni, non est quod referamus. est enim notissimum, cum restituerit cuncta ablata Iudæis, libertatem reddens, ac potestatem faciens redeundi ad patrias, & auitas regiones, templi que rursus ædificandi, edictum proponens in hæc verba, ut ha-

Dd 3 betur

betur in fine Paralipomenon, & Esdræ initio: Hæc dicit Cyrus Rex Persarum omnia Regna terræ dedit mihi Dominus Deus cæli, & ipse præcepit mihi, vt ædificarem ei domum in Ierusalem, quæ est in Iudæa, qui ex vobis est in omni populo eius, sit Dominus Deus suus cum eo, & ascendat. Hæc Cyrus: Ampliavit imperium Persarum Cyri filius Cambyfes, Aegypto, ac magna Aethiopiæ parte adducta in potestatem, quæ refert tertio libro Herodotus. Idem tamen ædificationem templi vetuit & ciuitatis, vt refert Iosephus libri vndecimo, cap. secundo antiquitatum, interruptaque est vsque ad annum secundum Regis Darij. Quamobrem cum fuisset à Magis interfectus post annos septem Cambyfes, omnia Regna ac nationes desciuerunt à Persis, vt narrat Iustinus libro primo; sic igitur vbi refrixit fauor Cambyfis, Persarumq; in veræ religionis obseruatores, concidit eorum felicitas omnis temporalis.

1. Esd. 6. a Tertium tempus est, cum Darius Hystaspis filius edicta Iudæis fauentia renouauit; vouerat enim se adiuturum templi ædificationem, si regnum iniret, vt supra retulimus libri tertij cap. septimo. Quamobrem longè plura Iudæis est largitus, quam Cyrus, nec modò recepit, quæ defecerant ab imperio regiones, sed multo plures acquisiuit, vt ex Herodoto constat. In Europam namq; transgressus, multa Scythiæ, Thraciæque loca occupauit, Pannonios, siue Pæonas pristinis regnis adiecit, ac multos Græcorum populos sibi adiunxit, vt latè profequitur Herodotus lib. quarto. Stetit Persarum felicitas temporalis ab anno primo Darij Regis, vsque ad vltimum Darium, cuius præfecti multa sinceræ religioni, cultori-

bus

busque illius damna intulerunt, vt supra explicauimus, circiter annos centum nonaginta. Amplificata est felicitas, cum pietati seruiuit; concidit, cum desitum est huic faueri: ac trãllata est ad Macedonas per Alexandrum Magnum.

Referuntur duo tempora, quibus Ninuiticæ Reges temporalium bonorum felicitate præstiterunt, rectæq; religioni, aut eius cultoribus fauere, ac summa Ctesia Chidij refelluntur.

C A P. I I.

NINUITICVM Regnum, quod Assur, & Assyriorum vocatur in diuinis libris, est Regno Persiæ, siue Aelan contiguum, ac vetustissimum. Nam sicut Semi primogeniti inter filios Noë primogenitus Aelan Persico regno dedit initium, sic Assyriaco, & Ninuitico, quod secūdas tenuit, Assur secūdo genitus eiusdem Semi. Multi è scriptoribus profanis continent huius conditorem, veluti & Niniues, Belum, Belique filium Ninum; quod si esset, idem foret vel Sem, vel Assur, ac Belus, quod videtur innuere Sanctus Augustinus libro de Ciuitate Dei sextodecimo capite tertio, proferuntque Ninuiticorum Regum perpetuam quandam successionem, nominaq; illorum. Eum uerò nos assentimur Sancto Theophilo, qui libro 3. ad Autolyicum sic scribit: Assyriorum Reges, qui multis annis interiectis (post Assur) regnarunt, silentium, & obliuio oppressit: omnes enim solum postremorum meminere temporum. Assyriorum, quod scimus, Reges fuerunt Theglathafar, Salmanafar. Huius triarchus fuit Adramelech

Dd 4 Aethiops,

Aethiops, qui etiam Aegyptiaci tenuit gubernacula Regni. sic ille: & sanè qui dicunt Nini conditorem, vel Belum, vel Ninum, non aduertunt, se loqui contra Diuinam scripturam, quæ clarissimè dicit conditorem Nini uis fuisse Assur, non aut Belum, aut Ninum, & interpretes plerique omnes consentiunt, hunc Assur esse filium Semi secundo genitum: sic S. Augustinus adducto loco, S. Hieronymus libro de locis Hebraicis, Iosephus antiquitatum lib. 1.

Duo tamen in dubium reuocantur. An Reges Niniuitici fuerint Abrahami tēporibus, ac paulo antequam nasceretur, adeò potētes, vt Asiam totam continerint imperio; excepta India, vxorq̄e Nini Semiramis Babylona ampliauerit, & condiderit è manubijs gentium deuictarum, quod Ctesias Cnidius memoriæ prodidit; & an omnes ex eadem stirpe fuerint, ita vt semper filius patri successerit, quod Velleius Paterculus scripsit. Quantum ad primum, constat è Diuina Scriptura, annis sexaginta post obitum Nini, quem volunt primum latissimè imperium propagasse, & qui superfuit annis post Abrahami ortum vndecim, vt vult in Chronico Eusebius, Persarum Regem dominatum Palæstinæ, atque, vt probabiliter colligitur, Regibus Ponti, quæ regio est trans Assyriam, Mesopotamiæ, in qua est ipsa Niniue, & gentium. Quocirca exiguo tempore stetit huiusmodi imperium, siquidem fuit aliquando inter mortales tam latum. Sed neque vnquam fuisse vult S. Theophilus, qui asserit, & Assyriacorum Regum nomina ignorari, ita vt falsum sit de sententia ipsius fuisse vllum, quod sciatur, cui nomē fuerit Belo Niniues Regi, aut Semiramidi, aut Ninix. Amplius antiqui omnes

omnes existimârunt, ista omnia fabulosa, quamuis aliquid certi illis inesset, hoc disertissimè tradidit Diodorus ijs verbis in proëmio: Primi mi sex libri, inquit, antiquorum gesta, quæ illi fabulosa appellant ante bellum Troianum continent. Sic ille: Quod igitur aliqui dicunt ijs credendum, quæ de Nino ac Semiramide narratur, quod Prisci hæc referant, tanquam credibilia, potius dicendum fuerat, ijs non credendū, quod antiqui omnes fabulosa asserant, fabulis nimirum multis admixta, ita vt fides illis adhibenda sit, quatenus inter se, & cum alijs historijs consentiunt, maximè verò cum Diuina Scriptura. At multi crediderunt. Non id disputamus: Sed an credere deberent, ac nos credere debeamus. Videamus autem, an credendum fuerit ei, cui crediderunt omnes, qui sunt hæc secuti. Qui primus hæc tradidit fuit Ctesias Cnidius. Atqui is apertissimè ineptissima, ac repugnantia veritati rerum naturalium pleraque scripsit, vt liquet è Photij bibliotheca. Nulla igitur est illi fides habenda, ac multo minus eis, qui illum sequuntur. Quid? nonne Berofus Chaldæus apud Iosephum lib. 1. contra Appionem testatur, ea quæ à Græcis tradita sunt de Semiramide, & eius operibus esse falsa. Atqui si quis illa affirmare debebat, tanquam vera, hic erat Berofus, & qui, si quis poterat scire, vera nec ne essent, est idem. Nam cum spectet ad gloriam suæ gentis illa credi (Chaldæa namque est vna cum Niniue in Mesopotamia, aut eius finibus) sine dubio Berofus siquid illa verisimilitudinis habuissent, nullo prorsus modo confutasset, quasi patriæ suæ, prouinciæque hostis: silentio saltem præterisset, neque fidem, vel illis adiecisset, vel abrogasset.

Non potuit ferre assertor veritatis impudentif-
 sima mendacia. Herodotus Berofo confentens,
 quæ de Semiramide Nini, vt volunt, vxore, Ctes-
 ias est somniatus, attribuit Semiramidi, quæ
 post hæc tempora fuit annis mille, & amplius.
 Dionysius Halicarnassæus initio historiarum
 suarum tradit ab Assyrijs Regibus, quo nomine
 Niniuitici vocantur, Asiæ modicam partem
 possessam. Non igitur tam latè patuit, vt qui-
 dam volunt, hoc imperium, ac possedit vel ex-
 cepta India, quod volunt, Asiam totam, vel il-
 lius magnam partem. Amplius autem Sybilla
 Erythræa, vt supra ipsius versus recitauimus, te-
 statur primum inter mortales bellum fuisse Sa-
 turni & Titanum, id verò contigit sub Abraha-
 mi ætate: approbat Sybillæ narrationem Lactan-
 tius Firmianus testimonio multorum. Hinc ore
 omnium vatam canitur post Saturnum bella in-
 cæpisse, cum nulla prius fuissent. Atqui hæc om-
 nia falsissima essent, si Ninus bello finitimis in
 omnem regionem gentibus illato tam longè re-
 gni confinia protendisset. Nam fuit ipsius Satur-
 ni tempore, vt è Chronico Eusebij liquet, ac S.
 Theophili libro tertio ad Autolyicum, cæteris-
 que scriptoribus. Cumque verum sit temporib.
 Theglatphalafari, Salmanafari, & Sargon, Assy-
 riorum regna fuisse, vt ostendemus, amplissima,
 atque hæc isti attribuant Nini ac Semiramidis
 fabulosè primis temporibus, veritate mēdacijs
 confusa decepti sunt, & falsa hæc fateri suis hi-
 storijs coguntur. Vult enim Iustinus ante Ninum
 possessam fuisse Asiam per annos mille ac ducen-
 tos à Scythis. Enimuerò à diluuiio vsque ad Abra-
 hami ortum, cum latissimè Ninus imperabat, vt
 isti volunt, nō colliguntur nisi anni ducenti no-
 nagin-

Lib. 1.

maginta duo. Qui fieri potuit igitur, vt Ninus *Gene. 1. 11.*
 iste antiquam tam latè dominaretur, si Scythæ re-
 nebant omnia? Rursus Herodotus libro primo
 vult Heraclidas Lydia, maximaque Asiæ parte
 vsque ad Halym positos annis quingentis, &
 quinque. Post hos vsque ad Cræsum Gygis po-
 steros annis centum sexaginta. Inde Cræsum vs-
 que ad Cyrum. ante Heraclidas, & Gigæos ponit
 ille Cymerios Scythas, cui Strabo consentit li-
 bro septimo, volens ab eis ortos Phrygas, By-
 thinos, & consona Iustino scribens: qui locus i-
 gitur Assyrijs est relictus? Herodotus idem tra-
 dit ab Assyrijs Asiæ partem vsq; ad Halym pos-
 sessam quingentis viginti, vsque ad illud tem-
 pus, quo Medi ab ipsis defecerunt, id autem
 tradunt ipsi accidisse non admodum multis an-
 nis ante Cyrum. Igitur supra illud tempus
 nullum fuit insigne Assyrijs regnum, quod qui-
 dem rectè consentit cum Diuina Scriptura, quæ
 ponit illud floruisse imperante Assyrijs Phulo,
 Iudæis verò Azaria. Nihil est igitur, quod non *4. Reg. 15.*
 detegat istam falsitatē à Ctesia proditam, quam
 sine dubio nonnulli ex historicis, & Ecclesiasti-
 cis scriptorib. exhibuissent, si vel examinaissent
 hæc omnia, vel examinare ad ipsos in primis
 pertinuisset. Vt mirum sit quid venerit aliqui-
 bus in mentem dicere, non esse vllum probabi-
 le argumentum, ex quo sit à Ctesia somnijs re-
 cedendum. Sed adhuc plurima & sequenti ca-
 pite, & hoc referuntur. Quantum pertinet enim
 ad Assyriacorum Regum seriem, liquet è supe-
 riori capite, tres Aethiopi Reges diuerso tēpo-
 re Assyrijs dominatos, & in his Belū Cephei pa-
 trē post Moysis ætatē, Assyriacis Regibus nihil
 fuisse, sed ipsorum cuncta sæpius ad Aethiopas
 deuo-

deuoluta, veluti & ad Aegyptios, ac Scythas, de quibus nūc propositum non est agere. Agathias præterea libr. 2. tradit, quamuis Ctesiam sequatur, longè secus, veluti & Herodotus, quod nos signo nonagesimo secundo explicauimus. Ad summam, Assuri regnum fati illud quidem magnum fuit, vt ea tempora ferebant, quietem ducentibus, cum pauci forent, mortalibus, ipso Assur viuente. Tres enim ciuitates magnas tenebat

Gen. c. 10. Niniuem, Chale, Chesen, vt est in Genesi: id autem paucis accidebat, quod habitarent homines in Pagis, ac Vicis. Post hæc Aethiopes, Aegyptij, ac Scythæ sæpius dominati videntur.

Secundum tempus est à Phulo Rege vsque ad Sennacheribum. Florebat Phul anno 39. Azaria Regis Iudæ: inde vsque ad Sennacheribi mortem sunt anni 59. Tenuisse autem videntur im-

4. Reg. 15. perio quidquid erat ab Occidente in Asiaticum Halym fluium. Nam reliqua vsque ad Hellepontum tunc Heraclidæ tenebant, postea Gigzi, vt constat ex Herodoto. Ad Orientem videntur possedisse vsq; ad Indum, siue Sephar, quod scribunt esse Indiæ montem. Quin Sargon Assyriorum Rex Aegyptum, atque Aethiopiã cepit, ac multa præda facta, plurimisq; captiuis abdu-

Isai. c. 20. ctis expoliavit, vt est apud Isaiam. Reges verò hi fuerunt Phul, Theglathphalasar, Salmanasar, Sargon, Sennacheribus, Asaradon. Ex his quatuor primi Regibus Iudæ veram pietatem colentibus fauerunt. Quin Salmanasar videtur ample xatus rectam religionem. Nam cum Phul patrocinium suscepisset Phacee filij Manahen Regis Israel, atque hic occisus fuisset ab alio Phacee filio Romeliæ Idolatra pessimo, tunc successor Phuli Theglathphalasar deniçto hoc transtulit

Irac-

Israelitarum populos aliquot idolatras in Assyrios. Hic autem Theglathphalasar defendit Acaz Regem Iudæ, Iudæosq; aduersus Rasim Syriæ Damascenæ Regem. Theglathphalasar successit *4. Reg. 17.* Salmanasar, hic transtulit omnes Israelitas, qui maxima ex parte ad Idola colenda deflexerant in Mediam. Contra verò in Samariã transtulit Babylonios, Hæuæos, & Cuthæos, iussitq; vt colerent Iudæorum Deum, quin his temporibus Ionas prædicauit in Niniue, ac rex ipse, siue Theglathphalasar, siue Salmanasar cum populo omni amplexatus est verum Dei cultum, quod habetur in ipsius prophetæ prædictionibus. Salmanasar quidem multa largitus est Tobiæ, quem semper habuit in magno honore, dans potestatem, quocunq; vellet proficisci. Cumq; hi potentissimi omnium Reges essent, nihil vnquam tamen Regibus Iudæ nocuerunt: quamuis ob maximas vires facilè ijs foret exercitus mouere aduersus illos, & confidere à se illos debellandos. Sennacheribus duntaxat est ausus aduersus Ezechiam & Hierusalem suos exercitus ducere, & execranda multa in Deum iactare: quo tempore contigit, vt ex illis diuinitus interficeretur *185.* hominum millia: atque ipse paulo post multis modis Hebræos diuexans, à proprijs filijs in templo occideretur, successitq; illi Assaradon, filijs duobus alijs in Armeniam profugientibus. Atque ex hoc concidere coepit imperium Niniuiticum, siue Assyriorum, cumq; prius Babylon esset Niniuitico Regi subiecta; nam Babylonios transtulit in Samariã Salmanasar Nini Rex, ideoq; necesse est dicamus illi eos obediuisse, ac Sennacheribus esse hostis Ezechia Regis, Hebræorumq; omnium, ex hoc tempore illa

4. Re. 20. illa discessit ab obedientia Niniuitici Regis. Nam Merodach Baladan Rex Babylonis misit nuncios ad Ezechiam Regem Hebræorum cum libris, & muneribus, quod non egisset villo modo, si Niniuitico Regi, hosti Regis Ezechie paruisset. Quin Babylonicum regnum sic est euectum, vt Nabuchodonosorus Rex omnia sibi subijceret, vt infra ostendemus.

Discessisse præterea à Niniuiticis Regibus aliarum regionum gentes ex alio constat; Nam qui peremerunt Sennacheribum filij receperunt se in Armeniam, quod si hæc paruisset Niniuitico Regi, illi eò non concessissent. Ex historia denique Iudith cognoscimus apertissimè Medos, ac reliquas gentes Niniuitico Regi Nabuchodonosoro haud paruisse, & quamuis hic amplificare imperium conatus fuerit, tamen ei non respondit euentus, Holoferne profligato, acturpiter eius exercitu in fugam conuerso. Neque multo post Ninive capta est à Medis, sub extremis annis Regis eorum Ciaxaris, antequam Cyrus Persarum Rex Astyagem filium Ciaxaris, auumque suum Regno expelleret annis triginta quinque, ac paulo plus, vt clarissimè è libro primo Herodoti constat, dirutaque est, cum Rex eius Nabuchodonosorus ad tantam mentis elationem venisset, vt statueret omnes Deos Terræ exterminare, atque ipse solus haberi pro Deo, vt capite 3. Iudith narratur, vt sciamus omnem bonorum temporalium felicitatem existere à vera religione, ac simul vtraque intercidere, initiumque fieri à contemptu, & interitu religionis.

ostendi

Ostenditur Babylonicos Reges vera religioni, aut eius cultoribus studuisse, cum maximè temporalium bonorum felicitate præstiterunt, ac falsa quadam consutantur.

C A P. III.

POST Niniuiticum Regnum, quod in sacris libris Assur, siue Assyriorum, vocatur, est Babylonicum, quod in illis tum Babylonia, tum Chaldæorum solet appellari: & Babylonis quidem nulla est omnino in iisdem mètio, post quam fuit diuinitus eius ædificatio disturbata, Nembroto regnante, nisi post multa sæcula, imperate Assyriorum, siue Niniues Rege Salmanasaro, cui tunc illa obediebat, ac paulo post hoc tempus, fuit illius Rex Merodach Baladan, vt est apud Isaiam. Ante hoc tempus neque Rex Babylonis, neque Babylon in diuina Scriptura nominatur, sed illius regiõis Rex appellatur Rex Sennaar, ipsa regio Sennaar, sic legimus sæpe in Genesi. Aut etiam terra illa Hebraicè nuncupatur Nararain, Græcè Mesopotamia, Latinè Interamna, quod inter duos amnes sit collocata Euphratem, & Tigrim, ita est in Deuteronomio, cum dicitur è Mesopotamia accersitus Balaam, atque in libro Iudicum Chufam vocatur Mesopotamiæ Rex. eodè modo vocatur Padanaran in Genesi, cum missus est Iacob ab Isacco patre ad Bethuelem in Mesopotamiam, sic enim vertit interpres Latinus. Equibus colligi potest per multa sæcula nullam fuisse Babylonem post homines latè dispersos. Alioquin, quemadmodum terræ illius Rex in diuina Scriptura per mille ducentos atque

atque amplius annos vocatur Rex Sennaar, vel Nararain, vocaretur Rex Babylonis, aut contra cum postea nuncupetur Babylonis, non ita, sed vt prius nuncuparetur. Quod si quis dicat dituram fuisse Babylonam post ætatem Nini Semiramidis, aut liberorum ipsius, istud erit aridum, & contra illos ipsos erit, qui volunt Niniviti eos Reges potentissimos vsque ad Sardanapallum fuisse, & nihilominus illa regio non multo post Abrahami mortem vocatur Padan Aram, ac Latinus interpres Mesopotamiã vocauit. Sic etiam dicitur sæpius Abraham seuocatus à Deo, ex Vr Chaldæorum: neque tamen, cum sæpius incidat occasio nominandę Babylonis, vsquam sit illius mentio, nisi temporibus Ezechię, & quidem sitam citò post homines à Deo dispersos, ac diluibatam Babylonis, ac Babylonicę turris molitionem Babylon extructa tam magnificę fuisse, *Gene. 11. b* irritus Dei conatus omnis extitisset, & tamen scriptor diuinus ostendit enixam, vehementemque Dei voluntatem fuisse, ne procederet, aut esset hæc Babylonicę Turris ædificatio, atque ob id inquit homines dissipatos in remotissimas oras, eorumque linguas confusas. Atque concludunt omnes Hebræi mortalium dispersionem contigisse sub extremos Phalegi annos, Abrahamo iam nato, annis post Diluuium vniuersale 292. Heberumque imposuisse illi nomen prævidens hanc dispersionem: sequuntur eandem sententiam Sanctus Hieronymus in Hebraicis traditionibus in Genesim, & Chrysoftomus homil. 70. in Genesim, multi præterea ex alijs. At isti volunt extitisse Abrahamo orto sub annum 43. regnantis Nini Babylona, magnificęque à Belo & Nino conditam, magnificentiusque à Semiramide

amide vxore ornatam, cum tamen orto Abrahamo non euenisset perfecta dispersio: & probatur hoc apertissimè ex vndecimo Genesim capite, vbi dicitur, 1 hæc Abrahami patrem fecerisse ex Vr Chaldæorum cum familia sua, Abrahamo scilicet filio suo, Sara vxore ipsius, ac Lotho nepote. In his autem lingua Hebraica confederat, quæ differt à Chaldaica, & tamen tunc dicuntur eodem loco sedes habuisse eos, qui Hebraica & Chaldaica lingua vtiebantur. Non igitur separata erant omnino gentes, vel cum duxisset Abrahamus vxorem, & nihilominus, qui Ctesia Gnidij somnijs decepti sunt, volunt à Belo, post gentes dispersas, conditam Babylona, ab eius filio Nino e gentium deuictarum spolijs ampliatam quo tempore natus est Abrahamus, magnificentissimè verò exornatam à Semiramide. Quæ necesse est esse falsissima, quando verissimi sunt diuini libri.

Cerrissimumque est ex alijs, longè post ortum Phalegum contigisse dispersionem. Natus namque est ille anno post vniuersale diluuium centesimo primo: Atqui necesse est ipse adoleuerit antequam dispersio contingeret. Constituit enim linguam, & ipse suam; præterea verò & gentem, vt è Genesim capite vndecimo liquet; neque poterat linguam constituere, qui dari nesciebat; neque gentem, cui filij non essent. Atque, vt apparet è capite sequenti, non solebant coniugem ducere, nisi qui iam vicini essent anno ætatis 30. Quocirca opus est longè post annum centesimum primum ab vniuersali diluuiò eueniret dispersio, cum iam linguam potuisset expedire Phalegus, & è filijs iam natis familiam constituere. Quid quod Phalego frater erat Iectan, &

Genr. 10. d huic tredecim filij, & vltimus ex his linguam propriam gentemque constituit; igitur oportuit & vltimum hunc habuisse filios, e quibus familiam propriam conderet, quod vult diuina Scriptura. Ex ijs fit multo post ortum Phalegum gentes dispersas, quod e subiecta Tabella colligitur.

Ibidem. Sem genuit Arphaxad anno post diluuium 2.
Arphaxad Sale ætatis anno 35.
Sale Heberum 30.

Heberus Phaleg 34. quod si prius genuit Iectan; & vsitatus gignendi mos non immutatur, Iectan ortus est anno trigesimo Heberi patris, quamuis Iectan videatur natus post Phalegum, si sequamur ordinem scripturæ capite 15. sed tamen demus natum anno Heberi 30.

Iectan genuit primum filium similiter anno trigesimo; sed vltimum, qui est tertius decimus, quoniam dicemus verisimiliter anno natum? Num dare volumus cui libet filio tres annos, ita, vt sint præter primum, ac tertium decimum filium triginta nouem anni? Demus tantum annos triginta, & notemus ita 30.

Iobab vltimus filius Iectan, qui linguam propriam, gentemque constituit, necessarid loquebatur, & habebat filios; alioquin, qui confusa esset ipsius lingua? qui cõdidisset vllam gentem? Ab his enim, diuina Scriptura cap. 11. inquit, diuisæ sunt gentes: ergo & hic habebat gentem suam cum reliquis antea coniunctam, à quibus est diuisa, ac saltem vnũ infantulum, ac proinde cum Phalegus ageret ætatis annum octuagesimum sextum erat Iobab anno ætatis 30.

Summa annorum est 187. ante quos nullo modo potuit esse gentiũ dispersio iuxta historiam diuinæ Scripturæ. Sed antequam gentes istæ diuisæ per-

peruenirent ad vltimas Africæ, Asiæ, Europæque oras insumpserunt aliquot annos; antequam coquerent calcem, saxaque ad Vrbes attollendas colligerent, multo plures; antequam diuitias compararent, e quibus volunt isti à Belo, quod ille spoliãrit omnes, conditam Babylona, longè plurimos. At postremo necesse est Belus peragrauerit omnes regiones, spoliãrit, reuersus fuerit, ac Babylona ædificãrit. At Belus volunt obijisse priusquã nasceretur Abrahamus annis 43. Sic notat in Chronico Eusebius, danturque; tantis rebus efficiendis tantum 62. anni. Hi namque duntaxat intercedunt inter annum ducentesimum quadragesimum nonũ, quo Belus obiit; ac 187. quo Iobab vltimus filius Iectan poterat linguam propriam, gentemque constituere: quæ sanè omnia tam breui fieri non possunt, & maximas continent absurditates, quasi Deus tam acrem vindictam exercuerit in omnes mortales ad disturbandam Babylonis ædificationem, ac mox tam breui, tam mirabiliter fuerit amplificata, ac magnificentissimè exornata. Stet itaque Babylonem iacuisse omnino vsque ad Reges Iudæ. Nam temporibus Salmanasari Babylonia extabat, regnante Achaz Ezechia patre, Ptolemæusque Almagesti lib. 4. ca. 7. meminit Mardocæpadi, quæ vult distasse ab anno 19. Hadriani annis octingentis quinquaginta quatuor, ita vt incidat hoc tempus in Ezechiam. Rursus idem scribit lib. 5. capit. decimo quarto, distare Nabonassarum ab anno septimo Cambysis, annis ducentis viginti quinque, qui incidat in Achaz patrem Ezechia. Denique ait lib. 5. cap. 14. Nabopolassarum distare ab anno septimo Nabonassari superioris annis centum vigin-

ti septem, qui incidunt in tempora Iosifæ Regis, sub quo fuit deinde Nobuchodonosorus eius filius, vt refert è Beroso Iosephus libr. i. contra Appionem, fueruntque omnes hi Reges Babylonis, vt ex eodem Prolemæo cognoscimus. Ex hoc itaque tempore Babylon, post annos mille ac ducentos, & amplius, cum disturbata esset à Deo ipsius ædificatio, rursus cœpit inter homines aliquod nomen habere. Quocirca obseruationes astrorum, quæ potissimum traditæ sunt à Babylonijs, atque omnium sunt antiquissimæ, non superant annos quadringentos octuaginta, quod constat ex Almagesto Ptolemæi, ac tradit Berosus ipse Babylonicus, astrologiæque peritissimus, ac proinde dignissimus, cui fides habeatur, alijsque inepta asserentibus abrogetur, vt à Plinio docemur: sic etiam Berosus historicus & ipse Chaldæus (ni sit idem cum superiori) mendacij Græcos arguit apud Iosephum libr. i. aduersus Appionem, qui dicant secuti Ctesiam Gnidium à Semiramide Nini vxore factum, quod Nabuchodonosorus egit in construenda Babylone, aut vxor Semiramidis, cuius nomen, ac facta antiquissima fabulator Ctesias tradidit, quod etiam refert Herodotus Beroso consentiens, libr. i. Quamobrem iactat se meritò apud Danielem Nabuchodonosorus Babylona à se constructam, quasi prius aut nulla esset, aut prope nulla. Atque hæc sint satis quantū ad Babylona. Quantum verò spectat ad ipsius regnum, non extulit se illud nisi regnante Nabunassarò, ac deinde filio Nabuchodonosoro, qui Hierosolymam cum templo diruit, atque Hebræos in Babylona captiuos abduxit. Causæ excisionis extiterè. Prima quidè in templo ipso coleretur omnia reptilia, eo-

rum.

rumque spurcissima simulacra in eius parietibus depicta haberentur, colebanturque hæc à supremo septuaginta virorum confesso, atque ipsorum principe Scriba, thure adhibito, vt habetur apud Ezechielem: in porta præterea illius Aquilonari sedebant mulieres Adonidem flentes: In Orientali autem, inter vestibulum & altare, viginti quinque viri dorso habentes obuersa contra templum, faciem verò ad Ortum, quod Solem colerent, in ipsoque templo palam Dijs gentium sacrificabatur, vt legimus apud Hieremiam. Secunda, filios suos Dijs immolabant, atque incendebant, vt est apud eundem Prophetam, & Isaiam; quod sanè à Babylonijs haud legimus ita factitatum. Tertia, secundum numerum ciuium Deos sibi constituerunt, vt est apud eundem: In ipsa porro Hierusalem singulis erant altaræ dedicatæ: Baalim, quod idem vates lamentatur, omni que militiæ cæli sacrificabatur: Talpæ ac Vespertilioes erant in numero Deorum. Atque ita Iudæi non modò impietatem Chaldæorum, sed Aegyptiorum quoque amplectebantur, Hierusalemque iam sentina erat cuiuslibet impietatis. Ob id Hieremias ait, alloquens Hierusalem: Principes quoque Memphæos & Taphneos constuprauerunt te vsque ad verticem. Quarta est, Iudæi sese nullo non scelere obstrinxerant, ita vt Isaias eruperit in illa verba: Audite verbū Domini principes Sodomorū, percipite auribus legem Dei nostri populus Gomoræ. & Oseas: Maledictū, & mendaciū, & homicidium, & furtū, & adulteriū inundauerunt, & sanguis sanguinem tetigit. Hæc propheta sanctus.

Iam verò cum fuerint inter Iudæos iusti, pessimè accipiebantur ab illis. Isaiam namque serra-

Ee 3 me-

medium difsecuerunt, vt post alios scribūt Origenes, & Chrylostomus in caput 10. Epistolæ ad Romanos: Hieremiam lapidibus obruerunt, quod S. Hieronymus tradit, Chaldæi contrarium, su enim Nabuchodonosori honorificentissimè est habitus Hieremias, ac muneribus honestatus. *Eccl. 40.* Ac licet ipse Nabuchodonosorus ab initio vera pietati nõ fuerit addictus, ita tamen eam postea coluit, vt edicto proposito verum Deum confessus fuerit, pœnamq; adiecerit, si quis aliquid in eum contumeliæ dixisset, Danieleque constituit Principem super omnes Prouincias Babylonis, & Præfectum magistratum super cunctos sapientes Babylonis. Hinc illa eiusdem Regis verba: Ego Nabuchodonosor laudo, & magnifico, & glorifico Regem cœli, quia omnia opera eius vera, & viæ eius iudicia, & gradientes in superbia potest humiliare. Hæc ille: è quib. vult S. Augustinus Nabuchodonosorum peruenisse ad æternam salutem. Continuit autè Nabuchodonosorus imperio quidquid est vsque ad Her- culis columnas, Hispaniam, regiones Asiaticas ab Haly ad Indum, quod refert Iosephus libro primo aduersus Appionem, & indicat Strabo libro decimosexto. Atque ita Babylonicum Regnum floruit, atque omnium honorum temporalium felicitate præstitit, cum Rex eius rectam religionem coluit. Excidit ab illa, cum liberi ipsius hanc spreuerunt, & maximè, vt supra dicebamus, Balthasar siue Nabonitus, qui à militibus Cyri est obruncatus. Florere cœpit, cum Mero- dach Baladan, qui videtur esse idem cum Marce- dompado Ptolemæi, libros, munera, & legatos ad Ezechiam Regem misit. Atque ita, quod pro- prius absuit à sinceræ pietatis cultu, ac studio

pio.

piorum, felicitatem temporalium minus, magisve est adeptum, quod omnia, scilicet temporalia pendeant à religione.

Tria Aegyptiaci regni felicia tempora memorantur, quibus Aegyptij vel Aegyptiorum Reges minus ab- fuerunt à vera religione, & aliquibus discussis plu- rima falsa confutantur.

C A P. IIII.

AEgyptiacum Regnum varia, mendacisq; multis, atque obscuritatibus inuoluta e- uenta complectitur. Nam si qua gens fa- bulis est delectata, hæc est Aegyptiaca. Ab ea in Deos conficta, quæ carminibus mandarunt Or- pheus, Hesiodus, Homerus, & à quibus impia multa in Deum superosq; iactata. Et tamen idem Deus nunquã destitit vijs omnibus illius popu- lum reuocare ad veritatem, sinceramq; religio- nem. A qua quod minus recessit, eò magis tempo- raliū felicitate abundauit.

Primum tempus Aegyptiaci Regni, cum præ- stitit felicitate temporalium, est, cum Iosephus Iacobi filius AEGYPTUM gubernauit, trigintaq; esset annorum, vt habemus è Diuina Scriptu- ra, præfuitque annis octuaginta; nam vixit cen- tum ac decem. Defuncto deinde illo, fratribus *Gen. c. 47.* ipsius, & cognatione illius ætatis, deiecti sunt *Gen. c. 47.* ex omni dignitatis loco Hebræi, Regnauerunt autè temporibus his, vt Eusebius notat, post an- nos duodecim, ex quo Iosephus est Aegypto præ- positus, Amasis annis viginti quinque, Chebron

tredecim, Amenophis viginti vno, Mephres duodecim. Nono huius obiit Iosephus: Atque hic Mephres omnium primus Obeliscos erexit: somnio monitus; quod Plinius memoriae prodidit: Regnabatque hic Heliopoli, inquit idem, qua ex vrbe vxorem duxerat Iosephus, quod est in Genesi, edificatamque vult Plinius, ex Iuba id referens, ab hominibus Arabici generis, ac Sacerdotum sedem fuisse; eos autem solertissimos extitisse, vt Herodotus libro secundo narrat. Aduertendum autem illud, haberi Latine Heliopolim, cum sit Hebraice On, quæ ciuitas à Prolemaeo ponitur non longè ab Heliopoli; ita vt hæc è ruinis illius condita videatur, atque ex illa in hanc commigratum fuisse à Sacerdotibus: fuit autem maximè sacerdotibus Iosephus, immunesque iussit esse à tributis, atque ijs cibaria prebuit è domo Regia: Coniux namq; ipse erat filia summi Sacerdotis inter Aegyptios, actanta illis fuit potestas, vt Reges nihil agerent, nisi ex ipsorum præscripto, quod supra libro secundo aperiebamus. Hæc verò omnia fuerunt instituta ab ipso Iosepho, vt est in psalmo ceteresimo quarto, & Genesis cap. 41.

In vrbe autem Tani plerunque Reges Aegypti habitabant, eademque hæc est cum Sai, quod Strabo refert libr. 17. & Hebraice vocatur Soan, quasi Sais, atque est prope ostium Taniticum, vt idem narrat. Ac mirifice labitur, sicut in multis, qui Italice librum scripsit de Obeliscis, qui Thebas, ac Tanim vult esse easdem, cum sit hæc non longè à mari in extremis oris Aquilonem spectantibus; illæ in finibus Aethiopiæ ad Austrum, quod idem cum Plinio, & Herodoto narrat, Saimque, & ostium Saiticum vocat, quod alij Tanim,

Plin. li. 8. cap. 36.

Gen. 47. e

Plin. lib. 5. cap. 10.

anim, & Taniticum, distare afferens à Thebis sita. Herod. lib. 2. cap. 3. dia sex millia centum viginti. Atque in hac Tani sedem habebat tum Rex ille, qui cum loquutus est Moyses: nam mirabilia fecit in campo Taneos, quod est in psalmo 77. ac refertur inter antiquissimas Ciuitates, vt habetur in libro Numerorum. Anno autem duodecimo, quo Iosephus est Aegypto præpositus, desijt pastorum Dynastia, quod Eusebius obseruauit, atque adnotauit; ac tunc incepit Politanorum. Excessit illa illa Aegyptijs fuisse videtur: iccirco habetur in Genesi: Derestantur Aegyptij omnes pastores ouium. Cum verò Iosephi fratres, & ipsi pastores fuerint, licet illa deserit tribus vltimis annis, cum sunt ingressi Aegyptum, posteaque inceperit Politanorum Dynastia, hinc accidit, vt Manethon libris alijs insectatus Hebræos, ijsque præteritam attribuens, vtramque, & eorum tempora confuderit; alijs verò distinxerit, vt rectè Eusebius etiam distinxit, quamuis hic suspicetur, ideo superiorem ex ordine decimam septimam Pastorum vocatam, quod in exitu illius postremo, tribus scilicet annis vltimis, in Aegyptum Iosephi fratres commigrarint, qui pastores erant; & tamen apertissime scimus è sacra Scriptura, iam tum fuisse inuisos Aegyptijs Pastores: eorumque Dynastiam, cum perstiterit annis centum duobus, non durasse, ex quo adueniunt fratres Iosephi, nisi tribus, vt ipse adnotauit annis. Ac sequentem Dynastiam, qua commemorati sunt in Aegypto Hebræi, annis ducentis quindecim, ex ordine decimam octauam permanisse annis tercentum quadraginta octo, dictamque hanc Politanorum, siue Urbanorum, veluti oppositam præteritæ, quæ appellata est Pastorû.

Felicissimum verò fuit Aegyptiacum Regnum, quandiu Iosephus præsuit, per annos octuaginta, & quandiu post illum per alios quinquaginta plus minus nihil est Hebræis illatū molestia: quod est tempus annorum centum triginta. Non enim solummodo pavit orbem maxima annorū septem sterilitate afflictum, doctrinamque sacrarum rerum, & ciuiliū percepit, sed etiam quod Ofyris, siue Apisille, vt supra adnotauimus, videtur vixisse, qui terras omnes peragravit, & plurima optima passim fertur effecisse: ob quæ absurdissimè postea cælestes illi honores dederunt. Decidit ab hac felicitate, commota in Hebræos persecutione dirissima, cum varijs, vt habetur Exodi initio, est calamitatibus prostratum, & euersum; Rexque, & exercitus eius maximus Rubro mari est summerfus, ac paulo post Regnum est discissum. Epaphus enim, iactans se Iouis, & Ius filium, Aegyptum secundam occupauit, Memphimque condidit anno 18. post Aegyptios submersos, vt Eusebius adnotauit. Memphis porrò erat vbi Nilus diuiditur, Aegyptumque in formam Delthæ, quo nomine est ab aliquibus vocata, redigit, quod inter alios Herodotus libro secundo scribit, ac Strabo decimo septimo. Post Epaphum deinde regnauit in Aegypto secunda Busyris ille crudelis eius nepos, vt Eusebius notat. Amplius autem Danaus, & Aegyptus, qui & Remesses, ambo fratres, post annos viginti tres ex oppido Chemi Aethiopiæ, aut Arabici generis, vt infra aperiemus, Aegypti reliquum ceperunt, atque ita iacuit discerpra Aegyptus per annos centum quinquaginta plus minus. Non videntur autem Remesses, ac Danaus fratres nefandis, quibus Aegyptij, super-

Exod. 1. c

stirio.

stitionibus inuoluti: Nam Danaus cum magna suorum manu profugit in Græciam, Argoique occupauit, ac de suo nomen Græcis fecit; neque tamen attulit vllas in Græciam superstitiones Aegyptiorum; sine dubio illaturus, siquidē deditus eis fuisset. Neque Græci leguntur vnquam coluisse aliquod animalium, quibus Aegyptij diuinos honores dabant. Cumque Aegyptus hic nomen Aegypto dederit, vt omnes consentiunt, neque tenuerit, nisi vsque ad Memphim, vt diximus, patet, olim terminos Aegypti non pertinuisse nisi vsque ad Nili diuisionem.

Secundum tempus decimæ nonæ Dynastiæ, quo maximè floruit Aegyptus, fuit imperante Sefostri. Hunc putauit Iosephus esse eundem, quem nominat Diuina Scriptura Sefac, & exercitum ingentem duxit aduersus Hierosolymam, eamque cepit ac pecunias templi, scutaque aurea diripuit: atque hæc opinio mihi aliquando non displicebat. Mouentur, qui eam sequuntur duobus argumentis. Prima, inquiunt, syllaba Sefostris, & Sefac est eadem. Sed infirma est coniectura: cum sint innumera vocabula, quibus est eadem prima syllaba, & tamen eandem rem nullo modo significant; alioquin absurda multa acciderent. Quod si id attendendum foret, cur non Sethosis, ac Sefostris iisdem sint, quibus prima, & vltima est eadem, vtrisque autem tres? Addunt aliam coniecturam, quod Sefostris Palæstinam cepit, & Sefac Hierusalé. Atqui plures alij Reges Palæstinam ceperunt, vt ille idem Sethosis, quod libro primo aduersus Apionem Iosephus è Manethone scribit; & Iudæa, in qua est Hierusalem, Syriæ magis mediterraneæ, quam Palæstinae maritimæ adnecti solet. Quod autem

3. Reg. 14.

Sefac

Sefac non sit idem qui Sefostris, ordo temporum nos cogit fateri. Aristoteles enim, diligens, & grauis auctor, libro Politicorum septimo, capite decimo clarissimè ait, Sefostrim fuisse multos temporibus ante Minoem Regem Cretæ. Hic autem vixit multo ante bella Troiana, Herculeum, Theseumque, & Argonautas, bellaque illa exarserunt sub tempora Iephre, vt è Chronico Eusebij constat: igitur longè ante hæc fuit Sefostris. Eodem modo Herodotus antiquissimus scriptor, qui diu fuit in Aegypto, ac diligenter est facta Regum, temporaque illorum percunctatus, vult inter Sefostrim, bellumque Troianum duos Reges vixisse intermedios, Pheronem, & Protheum, quo regnante Paris Helenam rapuit. Similiter & Diodorus remotissimum facit à temporibus Sefac, & Iosæ, Sefostrim, volens fuisse multo ante excidium Troiæ. Valerius item Flaccus canit, Argonautas in Colchidem profectos, ex quo Sefostris reliquit in ijs locis plurimos suis militibus, quibus assignauit ea loca inhabitanda, ac tenenda, veluti opulentissima, & ad imperium, quod animo amplexus erat, latissimum stabiliendum, perpetuandumque accommodatissima. Atque ita vult eò venisse ante res Troianas, ita scribens:

— vt prima Sefostris

Intulerit Rex bella Getis, vt clade suorum

Territus, hos Thebas patriumque reducat ad am-

nem,

Phasidos hos imponat agris, Colchasque vocari

Imperat.

Rursum, ex alio fieri non potest, vt ille Sefac sit Sefostris. Nam scribit Diodorus, ab hoc Regnum

tum triginta tribus annis. cum Aethiopus, Arabas, Palaestinos, Asiaticos, Reges omnes vsque ad Gangem, Mediam, Scythiam vsque ad Tanaim, Thraciamque in Europa, Cycladas insulas ex maiori parte in suam potestatem redegisset, qui bus ingenti cum gloria confectis, in Aegyptum rediisse; cumque plurimos Reges bello captos secum duxisset, ceruicibus eorum trahi currum suum voluit, forte singulis diebus educens, quinam traherent ex illis. ob id Lucanus ita cecinit:

Venit ad occasum, mundiæ, extrema Sefostris,
Et Phairos currus Regum ceruicibus egit.

Atqui tempore Salomonis, & Roboami Hebraclidæ Reges Asiam tenebant, ac pacificè tenuerunt vsque ad Gygem. Iones similiter, atque Aeoles à nullo vnquam deuicti vsque ad Croesum, quod lib. i. Herodotus narrat. Quæ falsa essent, si Sefostris hac ætate vixisset. Illud æquè falsum foret, quod in Chronico Eusebius notat, Roboamo, Abia, & Asa regnantibus, Ithacas obtinuisse imperium maris: tenuit enim Sefostris quamdiu regnavit. Quid illud? post annos viginti, ex quo Sefac templum diripuit, Zara Aethiopum Rex cum decies centenis armatorum millibus iter arripuit in Iudæam, acieque certauit cum Rege Asa. quæ verò id moliri, nedum perficere valuisset, imperante, rerumque omnium summam per tot annos tenente in Aethiopia, & finitimis locis alijsque Sefostri? Videamus quid probabilius possit adferri. Atque illud in primis admiratione aliqua dignum consideremus, neque à Manethone, neque ab Eusebio, qui figillatim Regum nomina ac tempora, quibus vixerunt,

runt, recensuere, Sefostrim nominari. Necessarium est igitur huius nomen apud illos aliquo modo varietur, quod euenire solet ob diuersas linguarum pronunciations, aut quod ab aliquo scriptore sit paulo dissimilius relatum, paulatimque immutatum, quamuis & aliquibus plura fuerint nomina, vt Romanis prænomen, nomen, agnomen, cognomen. Quantum porrò ad Sefostrim, ille nobis est Sefostris existimandus, in quem nomen haud omnino diuersum, tempus, ac facta familia, ac sine dubio minus differentia cadent.

Igitur Sethosis nomen omnium maximè conuenit Sefostri, ita eum vocat Iosephus ex Manethone, qui asserit ab eo deuictos Cyprios, Phoenicias, Assyrios, Medos: Zethos appellatur vltima syllaba detracta ab Eusebio, scribitque initium dedisse decimæ nonæ Dynastiæ. nomen bene conuenit. regnare cepit ante bella vltima Troiana centum octuaginta septem annis plus minus, eiusque filium Rhampsem (ita vocat Eusebius: nam communi Regibus Aegyptijs nomine appellat illū Herodotus, Pheronem, siue Pharaonem) Cornelius Tacitus refert libro annalium amplissimè dominatum, quia à patre parta Regna exceperit, imperans Libyæ, Aethiopijs, Medis, Persis, Baëtris, Scythijs, Armenis, Cappadocibus, Lydis, Bithynis. Similiter Eusebius ait Zetho regnante primùm suo imperatore vsos Aegyptios, & Herodotus Sefostrim solum ex Aegyptijs imperio potitū. Quocirca nouæ Dynastiæ, quæ est decima nona Aegyptiorum dicta, principium fecit. Viuente patre Sefostris bella multa gessit, vt ait Diodorus, iccirco anni amborum regnantium coniunguntur: solus quidem regnauit annis triginta tribus, quod inquit

Dio.

Diodorus, cum patre quinquaginta quinque, vt refert Eusebius. Eius filius Rhampses Pheron dominatus est annis sexaginta sex, vltimisque illium captum videtur ab Hercule, & socijs, quod narrat Plinius. Post annos deinde sexaginta sex plus minus ab obitu Rhampsis extitère vltima aduersus Troianos bella. Sic igitur omnia consentire vidètur: Fuit autem Thebanus Sefostris, vt è Diodoro, ac Valerio Flacco apparet. Thebæ, vt diximus, sunt in extremis Aegyptiaci Regni, & Aethiopici oris, neq; ascribebantur olim Aegypto, quod hæc inciperet ab Vrbe Elephantina, quæ distat à Thebis octingenta viginti stadia, quæ scribit Herodotus. Aegyptus porrò Nilo amne separabatur à Syria, & Arabia. Hinc Strabo libro decimo septimo Thebarū partem, quod interfueret eam Nilus, Arabiæ attribuit, ac Plinius ex Iuba tradit à Meroe ad Syenem cunctos Nili accolae fuisse Arabas, atque ab his etiam Heliopolim, quæ extra Nilum erat, ædificatam. Nam extra Pelusiacum ostium est Arabia, inquit Solinus, ob id Mela, Pelusium, ait, Arabiæ ipsas oras fecat. Cùm foret itaque Thebanus Sethosis, seu Sefostris, atq; Vrbs ista non minus Aethiopiæ, Arabiæque, quàm Aegypto ascribi iam inciperet, in confinibus posita, iccirco Herodotus narrat à se in Palæstina, & Ionia visos titulos à Sefostri positos armatura Aethiopica, & Aegyptiaca simul: quod ipse non minus Aethiops, quàm Aegyptius foret.

Thebani porrò minus abfuisse videntur à vltima Religione, quam reliqui Aegyptij, erantq; apud eos duo templa. Alterum quidem maius Ioui cælesti cælitum supremo, atq; omnium Dominos; alterum minus Ioui mortali, ac mortalium,

vt vo-

Plin. li. 36

Plin. lib.

6. cap. 29.

Ecol. c. 35.

vt vocabant, Deorum parenti, quod refert Diodorus libro primo, antiquarum rerum capite secundo. Neque tot Thebis fuere primis maxime temporibus simulacra, aut tam abiecta, vt reliquis ciuitatibus Aegypti, vt infra latius adhuc aperietur.

Sesostris autem videtur fauiffe gentibus ijs potissimum, quæ verum Dei cultum ex aliqua parte retinuerunt, atque ab Abrahamo ortum ducere videri possunt. Nam regiones Colchidis dictas occupauit, atque hæc felicissimæ omnium

Plin. lib. 33. cap. 3.

temporibus illis erant; sic enim Plinius: Regnerant in Colchis Salauces, & Esabopes. qui terram virginem nactus, plurimum argenti, aurique eruisse dicitur in Sannorum gente, & alioqui velleribus aureis in clyto regno. Sed & illius aureæ camera, & argenteæ trabes narrantur, & columnæ, atque parastatæ victi à Sefostre Rege. Hæc Plinius: Mendosè autem legitur in nonnullis codicibus, victo Sefostre, cum cuncti scriptores testentur à Sefostre & victos, & abducos indigenas, ibique relictos alios, quos se allocu-

Herod. li. 2.

tum refert Herodotus, asserentes ibi se à Sefostre collocatos, testaturque ab ijs circumcisionem seruatum, crispo capillo, & atro colore fuisse, sicut Aethiopes, Aegyptiorumque, & Arabum sunt plerique. Sic igitur Sefostris circumcisionem seruantibus optimas omnium terras dedit. Similiter & hi non videntur fuisse ex Aegyptijs, cum non colerent aliquod animalium, quæ colebant Aegyptij. Nam memoraret id, cum sit memorabile, vnus saltem è tot scriptoribus, qui res Colchorum narrat, & in primis Herodotus, qui vult Colchos esse Aegyptios, & asserit quæcumque potest argumenta ad id probandum;

dum, allaturus & hoc, si adfuisset, tanquam certissimum.

Quin ijs plurimum fidere se ostendit ille. Imperium namque orbis sibi diuturnum proponens, loca illa maxime occupauit, ac munivit, vt irruptiones Scytharum coërceret; eosdem vero pretio conciliatos immittere posset in quasunque nationes ab obedientia desciscentes, adituque ipsi pareret ad mare Caspium, in omnes populos circumpositos, ad pontumque Euxinum, in omnes oras, quas abluit mare Mediterraneum. Quocirca in Colchide olim fuit oppidum Diocenas, in quo fuerunt aliquando tercentum nationes dissimili lingua vrentes ait Plinius. Ac videri potest admodum verisimile à Sefostri non modo in Colchide Aethiopes relictos ad imperium suum stabiliendum, sed in alijs etiam locis, & maxime ad confinia positis, Regesque plurimos creatos, quando omnes consentiunt, Plinius, Diodorus, Lucanus, pristinos Reges in Aegyptum, Thebasque abreptos, curtribusque suis aduinctos, vt speciem triumphi, quoties ipse in publicum procederet, illustrissimam cunctis exhiberet.

Plin. lib. 6. cap. 3.

Idem Sefostris non multi facere visus est Aegyptios sacerdotes, qui à recta religione iam magis post Hebræos expulsos desciscuerant. Nam cum prius ex illorum præscripto nihil non administraretur, atque ab eorum consilijs, ac naua rex penderet, vt refert Diodorus: Hic, vt supra retulimus, absolutum in se Aegypti imperium transtulit. Ac licet ipse coluerit ignem; nam Vulcano templum condidit, admirandæ tamen nauis donum Deo summo rectori omnium, qui Thebis colebatur obtulit, mirificeque laudatur

ob egregias quasdam virtutes à Diodoro. Illud impium post adepta tot bona, quod singulis singularum ciuitatum Dijs templa in ijs Urbibus condidit, in quibus potissimum colerentur, suamque vxoris, ac filiorum statuam in templo Vulcani posuit, siue ad memoriam duntaxat posteris commendandam, quod probabilius videtur, siue ad opinionem simul, cultumque diuitiarum comparandum, cuius aliqua illum cupiditas fortasse attigerat. Quamobrem veluti felicissimus antea fuit, sic extrema vita luminibus est priuatus; idemque contigit eius filio Rhampsi, qui & patris nomen assumpsit, quod scribitur Herodotus, ac Diodorus, & supra ipsum patrem visus est omnes superbiæ terminos excedere, vt apparet ex inscriptione obelisci, relata ab Ammiano Marcellino libro decimo septimo. Neque amplissimi imperij dominatus diu permanfit in successore: AEthiopes namque ante bella Troiana latè imperitarunt, ac Thebas, Persiamque ceperunt, Memnone imperante, cuius, & Thebis, & in Persia refert Strabo libro 15. & 17. perstitisse monumenta magnifica, quæ Memnonia dicebantur; ac Minos imperium maris, maritimaque cuncta in suam potestatem redegit, quod initio historiarum Thucydides refert: fuisse autem Minoa similiter, & Argonautas non multo postquam Rhampsi in ijs imperium, tradit in Chronico Eusebium. Atque ita, veluti à recta pietate non omnino deflectens Sesostris latissimè amplificauit imperium; sic vbi ab illa magis desciuit, excidit cum filio suo à summo felicitatis temporalis culmine. Perstititque hæc Dynastia Aegyptiorum propriè vocata, atque ordine decima

nona,

nona, centum quadraginta quatuor annis.

Ex hoc tempore vsque ad Amasim, postremumque vigesimæ sextæ Dynastiæ tempus, non leguntur Aegyptij latè admodum regnasse: quamuis Sefac Aegypti Rex Hierosolymam ceperit ^{4. Reg. 14.} Roboamo regnante, ac nihil amplius gestum sciamus; Nechus autem Iosiam prelio vicerit: mox ipse victus à Nabuchodonosoro, captaque est Aegyptus, quæ complexi sumus superiori libro.

Tertium sit igitur, atque vltimum tempus Dynastiæ vigesimæ sextæ, quo regnavit Amasis annis quadraginta quatuor, vt Herodoto, vel quinquaginta sex, vt Diodoro placet. Eius tempore, quamuis ingentem vastitatem perpeffa, floruit aded Aegyptus, vt Herodotus, qui non admodum multo post hæc illo concessit, narret, in ea tum fuisse Urbium viginti millia, quod etiam tradit Mela. Dictus est Amasis cognomento sapiens. Hinc Diodorus libro primo, capite quinto ita scribit: Hunc admodum perspicacem fuisse narrant, æqui iusti que amatorem. & mox: Polycratem Samiorum Principem, qui secum societatem coierat, cum & ciues & externos connauigantes violentius tractaret, per legatos ad modestiam hortatus est, quo sua consilia aspernante, per epistolam societatem diremit, scribens, cum sciret illum breui impiæ Tyrannidis poenas daturum, nolle ex amici casu dolere. Admirati sunt Græci viri prudentiam, cum Polycrati, quod prædictum fuerat, breui uenisset. Hæc Diodorus: Occupauit Amasis Cyprum, tributariamque fecit, cum nullus, ait Herodotus, mortalium ante ipsum hoc egisset: videtur & Sidon, Phœniciaque ipsi paruiffe. ^{Herod. lib. 3. ad fin.} Apries enim, cui successit, ceperat, & magna ex

parte

Iere. c. 44. parte euerterat, vt prædixerunt Ieremias, & Ezechiel. Ipse licet idola coleret, Hebræis tamen fauit, qui ex multo tempore commigrarant in Aegyptum, diruta à Nabuchodonosoro Hierosolyma, annis antequam imperium iniret, viginti tribus. Floruit maximè imperantibus Nabuchodonosori successoribus Cyro, & Cambyse, huius tamen regnantis initio vita migravit. Et quando Amasis cæteri que Aegyptij Iudæis ita fauebāt, vt tamen omnium maximè ad abiectissimam Idola ipsos inuitarent, atque hortarentur, ac spem facerent iccirco eis melius in Aegypto futurum, neque cogitandum de reditu in Hierusalem, tempore que & illius instauratione, & cultu, DEVS vltimam Aegypto ruinam immissit, has excidij causas, vti commemorauimus, Ezechiele referente. Nam sic ille: Inter cætera regna erit (Aegyptus) humillima, & non eleuabitur vltra supra nationes, & imminuam eos (Aegyptios) ne imperent gentibus; neque erunt vltra domui Israel in confidentia docentes iniquitatem, vt fugiant, sequantur eos, quia ego Dominus Deus eadem Ieremias.

Tria tempora, vel potius duo referuntur, quibus Aethiopes latè dominati sunt, ac minus à vera religione abfuisse videntur.

C A P. V.

DI C T V R I de Aethiopico Regno, referemus hic illa, quæ supra omisimus huc reijcientes, quod aptior locus videretur. Iam primum conuenit inter omnes rerum diuinarum Scriptores, ac multis modis comprobatur,

tur, Chus Aethiopiæ nomen dedisse, Mesraim *Gene. 11.* verò Aegypto. fuit ille primus Chami filius, hic secundus. ab eo prognati Saba, Heuila, Sabatha, Regma, & Sabatheca: Filij Regma Saba, & Dadam. Bellè hæc conueniunt cum nominibus locorum. Ptolemæus enim tradit non modò esse *Ptol. li. 4.* in Arabia Sabam, sed in interiori Libya, quæ ad *tab. 4. Li-*nectitur Aethiopiæ, esse & Sabam: idem que in *bye int-*Aethiopia ponit Auilam & Aualicem sinum, & *rioris.* emporium; similiter & Sabatham in Tabula Libyæ secunda: Regmam verò in extremis Arabiæ locis, Aethiopiam freto angusto diuisam respicientibus. Chusij porrò Hebraicè, qui Græcè Aethiopes ab exusta facie dicuntur, solent aliquando vocari non modò geniti à Chus, sed ob eandem faciei similitudinem, quicunque atro colore in Australibus locis degunt. Verbi gratia, coniux Moyse erat filia Iethro Sacerdotis *Exod. 2.* Madian, & tamen vocatur Chusis Aethiopissa. *Nom. 12.* Nos hic agemus de Regno Aethiopico, quod est Aegyptiaco finitimum. Atque Abrahami liberis è Cethura susceptis obedijisse olim supra ostendebamus ex Iosepho, Alexandro Polyhistore, & Cleodemo. Antea sanè Thebæi videntur dominati Aegyptijs, vt in Chronico Eusebius tradit: antiquissimos fuisse hos Aegyptiorum, refert Diodorus. Nam Chus, à quo prognati sunt Aethiopes, erat primus inter Chamij liberos, vt verisimile sit, hunc fratribus veluti maiorem quodammodo imperasse.

Sed Aethiopicum Regnum, quod est in Africa vltra Aegyptum, præcipuam sedem solebat habere in oppido, & insula Meroes. Hæc sita est media inter Aequinoctialem circulum, & tropicum Cancræ. Cum que rerum potirentur Aethio-

Plin. li. 6. cap. 29. thiope, armatorum ducenta quinquaginta milia, inquit Plinius, dare solebat, artificum quodringenta milia alere; & quidem, si credimus Artapano historico, cuius verba recitat Eusebius libri de præparatione Euangelica noni capite quarto, dicta est hæc à matre Moyse Meroe, non à Cambyse forore, quæ multo post fuit, quæ Meroe floreret: additque ille Aethiopibus circumcisionem à Moyse traditam. bellum quidem fuisse à Moyse gestum cõtra Aethiopas, nullo modo aduersus hos à Pharaone, placet etiam Josepho. Videamus qui fuerit in illa religionis cultus longè post Moyse ætatem, cum iam religio prolapsa esset. Incolæ, inquit Herodotus, solos Deorum colunt Iouem, & Liberum, eosque magnopere venerantur. Ioui etiam constituerunt oraculum, cuius responsis, posteaquam iubentur, eo sumunt expeditionem. Hæc Herodotus de Aethiopibus, nomen Iouis auctori, ac moderatori omnium Deo, veluti Iehouæ solebant Hebræi, attribuentibus. Hinc in vniuersum de Aethiopibus Strabo libr. 17: Deum putant alterum immortalem, alterum mortalem: immortalem quidem eum, qui rerum omnium causa sit; mortalis verò apud eos incertus est, & nomine caret. Hæc Strabo, & Herodotus. è quibus colligimus, Idola ab Aethiopibus culta non fuisse, neque tot Deos, vt ab alijs gentibus: à vulgo tamen postea secus factitatū videtur: sic enim Strabo, qui multis post Herodotum sæculis vixit: Sed frequentius eos, à quibus beneficium acceperunt, pro Dijs habent. Hactenus Strabo: & tamè duos tantum vult Herodotus in Deorum numero ab Aethiopibus reputatos. Ita olim, postea secus subiicit Diodorus: Qui in Meroë sunt circa Deorum

rum

rum sacra, cultumque dediti Sacerdotes (& hi quidem maxima apud omnes pollent auctoritate) cum eis visum fuerit, Regi nunciant, vt mortem oppetant; ita enim Deorum iubere responsa, neque fas esse immortalium voluntatè, à mortali homine contemni, aliasque addunt rationes, quib. ex vetere inueterataque consuetudine Regi suadeant mortem. Et sanè superiores omnes Reges Sacerdotibus non armis, neque vi coacti, sed ipsa victi superstitione sponte paruerunt. Hæc ille libri tertij, capite primo. Sequentibus deinde temporibus incolæ Meroes in deteriore superstitionem prolapsi sunt, & multa Aegyptiorum sacra infanda admiserunt: cum tamen Aethiopes apud Diodorum bona plurima se tradidisse Aegyptijs iacent. Sed antequam Thebais Aegyptiacæ dirioni adiungeretur, Aethiopia, vel Arabiæ adnumerabatur, vt supra dicebamus: & Græci quidem prisca Aegyptum non existimabant incipere, nisi qua Nilus in duo fluentia diuiditur, latè inter se diffusa, atque in figuram Deltae regionem redigit; atque iccirco Aegyptus Delta ab ijs vocabatur. Refellit hanc opinionem Herodotus; Aegyptumque tradit ab vrbe Elephantum incipere. Sic ille libro secundo: Verum sicut Aegyptiaco Regno deinde est adiuncta Thebais, ita & Aegypti pars est habita: Thebæque dictæ Aegyptiæ, non modò quod Aegypto erant finitimæ, Aegyptiacisque Regibus parebant; sed quod ita gentes ipsæ statuiebant, à quibus termini ac nomina regionum statuuntur, aut immutantur. Et Thebæi quidem populi sunt antiquiores Aegyptijs, quod omnes tradunt; Thebarum verò vrbs ac eius

modò ex antiquissimo tempore se se extulit
Ff 4 supra

supra omnes. Antiquissimus enim poeta Homerus vult, Iliadis libro nono, ante bella Troiana, Thebis fuisse centum portas, & cuiuslibet portarum ducentos equites custodiæ causa appostos: & Thebæ diuitiæ prouerbio locum faciunt apud ipsum libro quarto Odysseæ: & urbis partem quædam (sunt hæc Strabonis verba libro decimo septimo) in Arabia, vbi ciuitas est; pars etiam in vltiore, vbi Memnonium. Hæc ille, Arabiæ assignans, quidquid eis Nilum à Meroe vergit, in Arabicum mare; quod Nilus Africanam diuideret ab Asia; & Arabes, vt supra eodem Strabone, Plinio, & Iuba referēbamus, in illas sese terras effuderint. Confirmantur, quæ diximus, ex eo, quod Thebæi olim Deum summum duntaxat, Liberumque patrem colebant, vt retulimus, & eodem modo Arabes feruntur Deum summum, Liberumque patrem duntaxat coluisse. Illud etiam Thebæorum fuit, vt regionem diuiderent in duodecim præfecturas, vt habet Plinius, eas enumerans libr. 5. cap. 9. & hoc erat Arabum Ismaëlitarum, vt est Geneseos cap. 25. quæ circa Nabathæi, orti à Nabaioth primogenito Ismaelis, nunquam supra duodena pocula bibebant, vt libro 16. refert Strabo, conuiuiaque non nisi per tredenos exercebant, vt scilicet vnus duodecim præfesset, mendum porro est in aliquibus Strabonis libris, cum dicit decem Thebaidi præfecturas fuisse: nominatim namque duodecim recenset Plinius. Eundem secuti sunt morem Dores, Iones, Aeoles, vt est apud Herodotum; qui & libro secundo narrat Aegyptum, ex antiquo tempore in duodecim partes distributam, more scilicet ab Abrahami posteris accepto; quin, vt iam sæpe diximus, ex Iosepho,

Ale

Alexandro, Polyhistore, & Cleodemo, Abrahami nepotes è Cethora suscepti, qui Arabiæ multas terras occuparunt, huiusmodi loca imperio tenuerunt. Thebarum magnificentia maxima incoepit expulsis Hebræis ex Aegypto: Nam cum Tanis, & Heliopolis antea celeberrimæ foret in Aegypto, ita vt in Diuinæ Scriptura istarum duntaxat habeatur mentio, cum nondum profecti essent illi ex Aegypto: postea multis hæc cladibus afflictæ ob vexatos Hebræos, submersaque Rege Aegyptiorum mari Rubro, est occupata ab Armeo Danao, & eius fratre Rhemesse Aegypto, vnde nomen est regioni datum, quod notat in Chronico Eusebius. Fuit Danaus Thebæus, ex oppido Thebaidis. Chemmi, vt Herodotus libro secundo narrat: qui deinde à fratre expulsus, in Græciam cum suis profugit, Argos occupauit, ac Danais nomen dedit, vt Herodotus ibidem refert, Eusebius in Chronico, Strabo libro septimo, Pausanias Corinthiacorum secundo; iidem postea Danaï admixti Doriensibus vnum Spartanorum populum confecerunt, cuius originem referunt ipsi Spartanorum Reges libri Machabæorum primi capite duodecimo, & apud Iosephum ad Abrahami nepotes, non propter Dores certè, sed verisimiliter propter Danaos.

Primum tempus igitur, quo Arabibus admixti Aethiopes, atque ex quo Thebæi, Abrahamo iam tum nato, vt Eusebius in Chronico notat, Aegyptijs imperarunt, est, postquam sunt expulsæ Hebræi ex Aegypto, ac rursus Thebæi receperunt Aegypti imperiū per Danaum, & Rhemessem, Thebæque illustrari maximè apud omnes, & Aegypti esse coeperunt, quod ex ipsa orti

Ff 5

Aegy.

Aegyptijs imperarent; Tanisq̄ue, & Heliopolis diminuta, neque in tanta existimatione postea fuerunt.

Secundum tempus est Memnone post Sethosim, Sethosifq̄ue, aut Sesostris aetatem regnante, quem volunt Troianis opem tulisse: hic namque Ismandes etiã, Smandius, & Olymandias dictus ut Strabo, ac Diodorus scribunt, Thebis regnavit, in ipsa Meroe, & Aethiopia similiter, & in Persia, & Asia, quod Strabo libro decimoquinto, ac decimo septimo narrat; Herodotus 5. & 7. Diodorus antiquarum rerum primo, parte secunda, cap. 1. & libr. secundo, ca. 6. Quamobrem videtur hoc tempore Aethiopes latissimo imperio potiti. floruit Memnon ante tempora Iephthedidis. qua de re latius infra agemus. quod si credimus Hesiodo in Theogonia, & Probo Grammatico, Aemathion Memnonis frater fuit, atque in ea parte Europæ imperavit, quam de suo nomine vocavit Aemathiam, dein verò Macedonia est appellata.

2. P. 14. Zara hic interponendus esset, quem refert Divina Scriptura, cum decies centenis armatorum millibus cõtendisse aduersus Asiam Regem Iudæ, sed quando fusus est eius exercitus, nullo modo verisimile est aliquid imperij sibi acquisuisse.

Tertium tempus est Sabacho, Sebicho, Taracho, & Merrhe Aethiopibus imperantibus. Hi namque dominati sunt Aegypto, Achaz Ezechiaque regnantibus inter Hebræos, in vigesima quinta Dynastia, ut Eusebius notat: Tarachus autem longissimè protendit imperij confinia. Illud hic de Sabacho Aethiopo mirandum referam è Diodoro. Hæc sunt illius verba: Eius, inquit,

quit, Sabachi egregiam pietatem, & à principio vitæ institutionem facile quis ex visione somnij perspiciat. Visus est ei Deus, qui Thebis colitur, in somno dicere, regnum ipsius in Aegypto neque felix, neque diuturnum fore, nisi sacerdotibus Aegypti omnibus occisis per media ipsorum cadauera cum suis transfiret. Hoc somnio sæpius oblato, omnes vndique Sacerdotes conuocauit, narratisq̄ue, quæ per somnum acceperat, nolle se, inquit, in Aegypto manentem alicui perniciem struere. Hæc Diodorus: Eadem paucis variatis Herodotus affirmat: Illi, cum in Aethiopia ageret, oraculis, quibus vruntur Aethiopes, respondisse Deum, fore, ut in Aegypto quinquaginta annos regnaret. Hæc isti: Ostendimus autem supra ab Aethiopibus ac Thebanis Deum summum, qui sit omnium causa, in primis cultum, qui videretur hunc Regem monuisse, quasi re vera vellet excindi impietatis omnes ritus ex Aegypto. Ad tantæ autem rei clariorem explicationem, sciendum ex Herodoto ante Sabachum regnasse in Aegypto Cheophem quinquaginta annis, Chephrenemq̄; eius successorem quinquaginta sex, à quibus omnia templa per annos centum sex occlusa fuerunt, neq; vllus impijs dijs datus cultus. ea deinde cum referasset Micerinus eorum successor, & in quasdam calamitates incidisset, breuemq̄ue sibi vitam futuram ex oraculo cognouisset, quasi conquerens cum Dijs, quod sibi hæc mala acciderent, cum pius in ipsos foret, oraculum consuluit rursus, ac responsum tulit, iccirco illi hæc euentura, quod oporteret Aegyptios 150. annis affigi, ex quibus colligimus, Deo propositum fuisse, ex Aegypto exterminare his

his temporibus impios dæmonum cultus per
Aethiopicos Reges, qui minus aberant à veritate,
prolapsis in omnes superstitiones Aegyptijs,
Tharaci meminit Stràbo libro 15. scribens ab illo
imperium productum vsque in Europam, atque
Herculis columnas; atque hic est Tharacus
ille, qui auxilium tulit Ezechiae Regi Iudæorum
cum Sennacheribus oppugnaret eum, Hierusalemque
obsedisset.

4. Reg. 19. Sed quonam rejicimus imperium Cephei,
Belique, quos fuisse Aethiopas, ac latissimè dominatos
nulla non monumenta antiquorum restantur? Ita Xerxes ipse
Perfarum Rex apud Herodotum libro septimo, ita Herodotus ipse
paulo ante eodem libro, Plinius libro sexto capite
vigesimo nono, Mela, Diodorus, alij; multi: atqui
considerandum nobis est, Cepheum, quem volunt
Aethiopem fuisse, eiusque patrem Belum regnasse
filio Sesostris Rhampse imperante; similiter &
Theutanum, ut vocat Diodorus, & Eusebius; siue
Thytonum, ut alij Memnonaque Theutami filium,
& ipsos Aethiopas post Cepheum. Vixit enim Rhampses
in regno annis sexaginta sex latissimè, ac pater eius
Sesostris quinquaginta quinque, quibus tamen
adnumerantur anni Rhampsis filij. Quamobrem
probabile apparet Sesostrim, sicut Colchidi imposuit
Regem, populosoque atro colore & crispo capillo,
inquit Herodotus, Aethiopas, aut Aegyptios;
ita & dedisse Reges eodem modo Persidi,
Assyriæ in Ninive Vrbe, Babylonij, ac denique
ipsi Palæstinæ. Ac necesse est ita dicamus:
Nam Sesostris abduxit ex omnibus locis antiquos
Reges in Aegyptum, atque ijs ad curum suum
trahendum veluti iumentis est vsus.

cum.

cumque filio ipsius tributa à cunctis nationibus
præstarentur, ut supra è scriptoribus antiquis
dicebamus, opus fuit, ut exercitum, locoque
ipsius alios rectores, aut Reges apposerit, quando
pristinam amouit, ac gentes exteræ in officio
permanerunt. Neque solum Reges captiuos abduxit
in Aegyptum, sed populos etiam multos, quod
Diodorus, & Herodotus scribunt, ut facile
fuerit illi, ac necessarium suos ibi relinquere
ad continendos in fide reliquos. Cephæus
igitur, cum Perseo Græco viuente imperauit,
ut memorati scriptores narrant, incidit in annum,
ut Eusebius notauit, Sesostris, aut Zerhos regnantis
quadragesimum, & sequentes; quo tempore
Cadmus & ipse Thebæus, si velimus aliquos
scriptorum sequi, in Phœnicia regnauit, ac
mox in Græciam profectus Thebas, & Phœnix
eius frater Bithyniam possedit, ac patri Agonori
successit. Quin Perseus ipse, cum genus duceret
à Danao Thebæo, ut diximus, sextusque ab illo,
ut constat è Pausaniæ Corinthiacis, non immeritò
expeditionibus Cephei, rebusque Persiam tenuit,
quod se genere Thebæum, Sesostrisque gentilem
faceret. Quocirca Herodotus refert libro secundo
Perseum fuisse è Thebaide Aegyptiaca regione.
Apparet itaque Sesostrim varijs locis Reges è
sua gète delectos assignasse. Illud non
omittendum, Madianitas appellari à diuinis
libris Chusios, siue Aethiopas ob colorem,
& cognationes initas cum Aethiopibus; alioquin
Madianitæ, ut libro superiori explicauimus,
ortum ducunt ab Abrahamo, eorumque regiones
adscribuntur Arabiæ, quæ Casio monte, Pelusijque
ostijs ab Aegypto distinguitur, & ad Iop-

Diod. libr.

1. p. 2. 54. 1.

Jud. c. 8.

Ioppem, quæ spectabat ad Cephei ditiones, vti
dem scriptores tradunt, protendebatur. Defun-
cto aut Sefostre, ac Rhampse eius filio regnante,
sub annum quadragesimum imperij, Madianita
latè dominabantur, & Hebræos in potestatem
redegerunt, ab illorū verò seruitute sunt hi vin-
dicati, Gedeonis virtute, exercitusque eorum
cæsus ad internecionem, constans è varijs Ori-
entalium gentium populis, qui se mutuis vulne-
ribus conciderunt, cum de nocte turbatis ca-
stris nemo suos commilitones agnosceret: ce-
saque sunt hominum 135. millia. è quibus omni-
bus colligitur, Aethiopus reuera dominatos la-
tissimè hoc tempore, ac varijs in locis eorū Re-
ges imperasse, qui tributa Rhampsi Sefostri si-
lio Thebis in cōfinio Aegypti, & Aethiopiæ po-
sitis penderent. Quod si quis dicat iccirco Sufios
Perfarum populos, & Cissios dictos, quasi Chi-
sios, quod libr. 15. refert Strabo, non malè vide-
tur coniecisse. Operæpretium porro est cogno-
scere (nam spectat ad argumentum propositum)
quæ fuerit Madianitis Religio ducentis annis
ante hanc pugnam, & quæ tempore hoc Rhamp-
psis, & Gedeonis. Iethro itaq; Sacerdos Madian,
Moyfis socer, sic generum est affatus: Benedictus
Dominus, qui liberauit vos de manu Aegyptio-
rum, & de manu Pharaonis, qui eruit populum
suum de manu Aegypti: Nūc cognouimus, quia
magnus Dominus super omnes Deos, eò quod
superbè egerint cōtra illos. Oblulit ergo Iethro
cognatus Moyfis holocausta, & hostias Domi-
no, veneruntq; Aaron, & omnes seniores Israel,
vt comederent panem cum eo coram Deo. Ha-
ctenus Iethro, è quibus habemus bene eum de
Deo sensisse cum suis. Tempore autem Gedeonis
Madia-

Exod. 18.

Madianitæ colebant Baal, qui videtur aliquibus
esse idem cum Bel, & Beel, aut Belo, quem Ce-
phei patrem statuunt scriptores, vt Herodorus
lib. 7. refert. fuerunt autem plures Beli habiti lo-
co Dei, quos scriptura sancta vocat Balaim nu-
mero plurium, iuxta inflexionem Hebraicam.

Sed, vt redeamus vnde digressi sumus: Aethio-
pes in ipsa Aethiopia cum latè dominarentur,
minus aberant à vera religione, quàm vel Aegy-
ptij, vel ceteræ gentes, vt ex Herodoto, Diodo-
ro, ac Strabone apparet, quòd duos tantùm Deos
crederent: primum immortalem, & auctorem
omnium rerum; secundum verò huic subiectum
mortalem, & quod circumcisionem seruarent.

Mox tamen & ipsi prolapsi sunt ad impia multa,
ac plerique ex ipsis diuinitatem summam Regi-
bus attribuebant, simulacra colebant, & quæ Aeg-
yptij in sandissima Superis ascripsere. Quas ob
causas extrema in eos ruina cælitus est immissa,

atque in Aegyptios simul. Hinc Ezechiel: Cor-
ruent, inquit de Aethiopibus, fulcientes Aegy-
ptum, & destruetur superbia imperij eius: à tur-
re Syenes gladio cadet in ea, ait Dominus Deus
exercituum, & dissipabuntur in medio terra-
rum desolataram, & vrbes eius in medio ciuita-
tum desertarum erunt; & scient, quia ego Domi-
nus, cum dederò ignem in Aegypto, & attriti
fuerint omnes auxiliatores eius. In die illa egre-
diuntur nuncios à facie mea in trieribus ad con-
terendam Aethiopiæ confidentiam. Et dabo ter-
ram Aegypti in solitudines gladio dissipatam à
turre Syenes vsque ad terminos Aethiopiæ.

Ezec. c. 30.

Expi-

*Explicantur tria tempora, quibus Græci temporaliū
felicitate maximè floruerunt; minusq; à vera pi-
tate abfuerunt; quàm cætera gentes.*

C A P. V I.

IAM diximus supra Græcos à Iapheti stirpe
prognatos, simulq; illis imperium fuisse la-
tiffimum, Ioue imperante filio Saturni: Ve-
rùm prolapsi per eundem Iouem in eam super-
stitionem, vt Heroas cælo ascriberent, ijs tem-
pla exadificarent, ac parentarent, quàmuis ho-
stias non cæderent, exciderunt à magna tempo-
ralium felicitate, sequentibusque temporibus
ex Aegypto multi ad nauigârunt in Græciam. In
his Cecrops primus anno, vt Eusebius notat, o-
ctauo antequam Moyses, & Hebræi desererent
Aegyptum, Athenas occupauit, Actei Regis fi-
liam sibi matrimonio iungens: quod in Attici
Pausanias tradit, idemque in Arcadicis addit
hec verba: Eadem verò ætate, & Cecropem Athe-
nis, & Lycaonem in Arcadia regnasse compe-
rio. Prudentia tamen rerum diuinarum multo
Lycaonem inferiorem fuisse censeo. Ille enim
cum primus Iouem (nomen à Iehoua Hebraico
ductum) cognomine supremum (non terrenum,
ac mortalem) appellasset, nihil vita præditum ei
immolandum duxit, sed liba tantum patria, Pel-
lanos Attici vocant, vt ad aram porrigerentur
sanxit. At hic ad Iouis Lycæi aram in fante mæ-
ctaro humanum sanguinem libauit. Hæc Pausa-
nias; Eusebius tamen in Chronico ita scribit;
Primus Cecrops bouem immolans Iouem ap-
pellauit, & Cecropia Regio ab eo appellata. Sic
Euse-

Eusebius, cui reliqui scriptores magis assentiri
videntur. Anno deinde, vt idem numerat, quin-
quagesimo post expullos ex Aegypto Hebræos,
Danaus Regis Aegypti frater Thebaeus ex oppi-
do Thebaidis Chemmi, quod testatur Herodo-
tus libr. 2. in Græciam cum magna suorum manu
venit, Argos cepit, ac Danaus nomen reliquit.
Successit ei Lynceus ex Aegypto fratre nepos,
maritusque Hypermetra filiz, ac proinde il-
lius gener, quod Eusebius in Chronico refert,
Pausanias in Corinthiacis. Licet aut Cecrops, ac
Danaus cum suorum multis ex Aegypto appule-
rint in Græciam, nullo tamen modo Aegyptia-
ci generis fuerunt, quod patet è sacris. Tempore
enim Moysis Aegyptij colebant animalia quæ-
uis, oues, boues, capras, & cætera huiusmodi, ac
pro Dijs habebant. Nam sic ipse ad Pharaonem: Exod. 8.
Si mactauerimus ea, quæ colunt Aegyptij coram
eis, lapidibus nos obruent; potissimum verò vi-
tulum colebant, Apim vocantes. Nam propter
ea conflauit Aaron in solitudine aureum vitu-
lum, colendumque proposuit Hebræis. At tale
quidpiam nihil vnquam cultu legitur à Cecro-
pijs, aut Danais. Danaï postea sese Doriensibus
adiungentes populum Spartanum confecere, vt
libro sexto Herodotus tradit; qui quidem popu-
lus ad Abrahamum refert originem suam, quod
est in libris Machabæorum, ac narrat Iosephus,
vsupra meminimus. Adijcit Strabo, lib. 9. à Ce-
crope Atticam in oppida duodecim diuisam,
more, vt diximus supra, Ismaelitarum. Centum
post hæc, & quinquaginta annis plus minus Cad-
mus plurimos Arabas secum ducens, è Phœni-
cia profectus, Thebas Bœoticas occupauit, vt
multis placet; nam dissentiunt aliqui in tempo-
re, sed,

re, sed, vt patet è Genealogijs, Cadmi aduentum hoc tēpore euenit. Ac viginti post aduentū Cadmi annis Pelops è Phrygia discedens, copiasque militares aduehens, Danaos expulit, Peloponne sumq; de suo nomine vocauit. Ob id inter Heraclidas Danaorum, siue Spartanorum Reges, ac Pelopidas de imperio perpetuum bellum fuit, quamuis affinitas inter eos contracta fuerit.

Secundum tempus igitur, quo Græcia cœpit florere, extitit post Rhampsem Sefostris filiū defunctum. Tunc. n. Perseus à Danao 7. & nepos è Semele filia Cadmi Liber, siue Dionysius, ac Minos latissimè dominati sunt, vt Thucydides initio historiarum scribit, Strabo lib. 1. & 10. Eusebius in Chronico. Inde Hercules Persei pronepos propter Electrionem auum, & Alcmenā matrem Italiam peragrauit, Gallias, Scythiā, & Hispaniā; Iason, & Argonautę Illyrium, Colchidę, & multas Asię regiones: & Hercules quidē, cum Persei pronepos ab omnibus ponatur, decimus erit à Danao Aegypcio: propterea namque eum scribit Herodotus lib. 2. genus ducere ex Aegypto. Quod si Spartani pertinent ad Abrahamum propter Danaum, Danaosq; (nam quomodo alioquin pertineant, haud videmus, siquidem vera est assertio Spartiatarum in libris Machabæorū, & Iosephi) Hercules, & Heraclidę in Abrahamū referent originem suam. Mirum verò quot sibi gentes regiam suorum Principem stirpem reuocent ad Herculem. Audiamus Ammianū, qui sic lib. 15. de Gallis & Hispanis loquens: Regionum autem, inquit, incolæ id magis omnibus assueverant, (quod etiam nos legimus in monumentis eorum incisum,) Amphytrionis filium Herculem ad Geryonis, & Taurisci suorum Tyrannorum

horum perniciem festinaffe; quorum alter Hispanias, alter Gallias infestabat; superatisque ambo, coisse cum generosis faminis, suscepisseq; liberos plures, & eorum partes, quibus imperitabant suis nominibus appellasse. Hæc ille: Eodem modo Scytharum Reges ad Herculem reducunt suorum progeniem, apud Herodotum lib. 7. ac Germani ipsi apud Cornelium libro de moribus Germanorum profitentur Herculem fuisse apud ipsos, eumq; fortissimum virorum ituri in proelia canunt. Quin gens Fabia inter Romanos nobilissima auctorem suum faciebat Herculem, si Plutarcho credimus in Maximi vita: Ab hac quatuor illustrissimæ familiæ Vibulani, Ambusti, Maximi, Pictores; è quibus præstantissimi Duces prodierunt. Sed & Antonia gens eundem Herculem sui generis auctore ciebat, quod Appianus libro de bellis ciuilibus tertio, & in Antonio Plurarchus refert. Heraclidæ similiter Lydiam tenuerunt annis quingentis ac viginti, vt initio historiarum narrat Herodotus. Ab illis ortus Tyrrenus Italiam petijt, eiusque vnâ cum Tyrrenia, cui nomen dedit, maximam partem tenuit, vt idem cum multis alijs scribit; ita vt Italia tota à Græcis quandoque Tyrrenia nuncupetur, quod libro primo de antiquo & nouo Italiæ statu explicauimus: Spartæ Reges eodem modo ab Hercule prognati sunt, quod libro sexto, & octauo Herodotus tradit, eorum seriè recensens. Alexander deniq; Magnus, quod cæteris consentientib. in eius vita memorat Plurarchus, Prolemæique, & Seleucidæ ab Hercule sunt oriundi. Innumera porrò ciuitates, portus, ac loca ab Hercule eodem nomen sortita esse in Europa cōstat, vt in his immorari superuacaneū

videatur. Cùm verò plures fuerint Hercules, & nonnulli eos confundant; atque in his tres memorabilissimi, Libycus sub ipsa Abrahami temporibus, Tyrius sub gratiâ Moysis, Græcus Gedeonia tempore, & sequerium Iudicum quæ sunt in Europa gesta ad hunc referuntur, & habent probatissimos auctores ac certissima monumenta. Eodem tempore, quo Hercules, vixit & Iafon Græcus. Strabo multæ diligentia grauitariisque maturatione scriptor lib. 15. contendit Medis à Iafone filium Regem datum, cùm cõtra sit. Iafonem quidem dominatum in Armenia, & finitimis locis hoc argumento nititur confirmare, quòd plurima sint loca, quæ Iafonia nominantur. Argonautas quidem volunt in Italiam venisse: Euganeos eorum populos esse, à quibus triginta quatuor oppida edificata tradit ex Catone Plinius in his Bergomum, & Comum, ab ipsidem Pola, Lepontia, Graia Alpes; igitur post Iouis Cretensis ætatem, si quo vnquam tempore visa est Græcia florere, hoc videtur fuisse; quo sanè infandissima passim sacra, infandissimi mores excreuerunt: nullo enim non loco impijs Dæmonijs immolabantur à parentibus ipsi filij, atque ignibus comburendi tradebantur. In Arcadia fuerat hic ritus à Lycaone inductus, quod in Arcadicis Pausanias refert: Romæ, atque in Latio à Fauno Rege, quod Lactantius tradit, institutum fuerat, ut quotannis è ponte in Tyberim triginta homines in honorem Saturni proijcerentur; inde contigit ut Pelasgi, qui Italiae magnam partem occupauerant, ad auertendam quandam cladem vouerint, se se decimum quemque è filijs suis ad aram sacrificaturos. Id Dionysius lib. 1. scribit. Adhuc in Sicilia Cyclopes; in Campania Læstrigones

gones erant, à quibus homines, ut ipsi pro cibo velcerentur, mactari solebant. Multo autem foediora, ac truculentiora in Hispanijs, Gallijsque ab huiusmodi hominum colluue patrata dicuntur, Geryone, & Taurisco Regibus: vicitatissimum namque Borealibus fuit, & Gallis homines sacrificare; ac perduravit hoc vsque ad Cæsarem, ut est in eius commentarijs: ac multis etiam populis Hispania, quod Strabo lib. 3. refert, quæ plurimis in locis ab Hercule sublata prædicant. Hinc in fastis Ouidius de Latio canens:

*Donec in hæc venit Tyrimhius arua, quot annis
Tristia Leucadio sacra peracta Deo.*

Et in vniuersum de Hercule Venustus.

Notaq; fatali portentalabore subegit.

Atque hæc quidem quantum pertinent ad Europam. Iam verò in Aegypto confederat omnis superstitionum spurcitas, atque atrocitas, ex quo Sethosis vel Sesostris omnibus omnium gentium Dijs templa vel ædificauerat, vel abductis in seruitutem populis construi libens annuebat, ac facta est Aegyptus sentina totius impietatis. Cùmque incidant hæc in tempora Gedeonis, scimus è Diuina Scriptura Madianitas plurimum tunc potuisse, eorumque imperio diuersarum linguarum populos obedisse, illis Deum fuisse Baal: Iccirco enim Gedeon vocatus est *Ind. c. 6.* tobbaal, quod statuas eius comminuisset, cui solebant consecrari filij filiaque per ignem, ut est in libris Regum. Passim porro, exercebantur latrocinia, neque erat aliquid à prædonibus tutum, quod initio historiarum Thucydides narrat, ac Plutarchus in Thesei vita. Per Minoem verò, Herculem, & Argonautas magna omnibus secu-

ritas est parta, moresque efferi plurimis è locis exterminati, quod memorati scriptores memoriae prodiderunt: & quamuis multa confundantur, quæ sunt vel Herculi Libyco, vel Tyrio tribuenda; distingui tamen facillimè possunt temporum distinctione seruata, quæ dignoscuntur è multis. Sed illud occurrit ambiguum. Nam scimus Herculem multis fuisse criminibus obnoxium, multis istos omnes. Verùm si comparerentur alijs, qui tempestate illa viuebant, laudabiles isti existimabantur, aded cuncta erant deprauata, aded Christus omnia nunc in melius restaurauit, vt merito reputemus istos facinorosos, quibus DEVS ob aliqua bona ab ipsis profecta non exiguam temporalium bonorum felicitatem largitus est: cum totius prope Europæ regionibus vel dederint Reges, vel aliquo modo imperarint. Breuia sanè fuerunt hæc omnia, sicut extremo vitæ prolapsi sunt isti, qui vocantur Heroes, in enormia crimina, cum primò maxima virtutum dedissent exempla. Græci porro ipsi, cum numero Heroum, non Deorum duxissent illos post obitum, & in his Herculem; tamen hunc paulo post diuinis honoribus impiè sunt profecuri. Et ei quidè primi Marathonij sacra instituerunt, quod in Atricis Pausanias tradit: qui & in Eliacis prioribus refert. Iphitum, alterius Herculis, qui Olympios ludos restaurauit, post annos à Troiæ ruinis quadringentos quinque aut sex, vt aliqui numerant, parentem, suasse Eleis, vt Herculi huic immolarent: atque hi videntur omnium postremi recepisse Herculem pro Deo.

Corruerunt itaque Græci breuissimo temporis curriculo ab hac felicitate, atque omnia red-

ta sunt ad pristinas prope miseras, vt cognoscimus ex initio historiarum Thucydidis, ac Plutarcho in vita Thesei. Extremam ruinam maximè duxerunt, cum vates illi Hesiodus, atque Homerus, centum & amplius annis ante Olympiadem primam, plurima Deorum nomina, genealogias, fabulas, & infanda multa ab Aegyptijs accepta ad Græcos transtulerunt, vt libr. 2. Herodorus tradit. Casum sustinuit Lycurgus, qui Spartam legibus ex magna parte bonis munivit. Non abfuit hic admodum longè ab ætate Hesiodi, atque Homeri. Quocirca Lacedæmonij maximè omnium tuti fuerunt inter Græcos à communibus ærumnis, quod Thucydides refert, quamuis Athèniensis Atheniensibus plurimum tribuere velit.

Tertium tempus est, ex quo vnus Dei cultus magis agnosci, excipi, & amplificari, reiectis fabulis, & infandis multis, quæ fuerant in cælestes conficta, incæpit. Id accidit ex quo Thales, ac Pherecydes è Phœnicibus oriundi Philosophorum sectas illas nobilissimas Ionicam, & Italicam instituerunt, temporibus Cyri Regis. Ab his, quæ conficta fuerunt in superos, explosa omnia, ac dirisa; quamuis multitudini nimirum dantes, aliter aliquando loquerentur, atque sentirent, & impianonnulli ipsi affirmarent. Omnium maximè profligauit hæc Aristoteles, qui minus à vera religione recessit, vt apparet ex ipsius libris bene expositis. Huius discipulus Alexander ad summum perduxit Græcorum temporalem felicitatem, ac veræ religioni fauiri, sed cum postea desciscens à pristinis virtutibus diuinitatem sibi asserere vellet, breui extinctus est ipse, ac posteritas eius omnis ad interi-

tum deleta. Græci tamen in vniuersum plerique à recta pietate rectisque moribus per hæc tempora minus abfuerunt: ex illis autem maxime fauerunt Hebræis Spartani, qui se ab Abrahamo genus ducere asserunt; è regibus autem, post Alexandrum Seleucus Nicanor, à quo Seleucidæ omnes originem duxerunt, Antiochus Magnus, atque huius successor Seleucus Asiæ dominantes; Ptolemæus item Lagi filius, à quo Ptolemæi & Philadelphus in Aegypto imperantes, ut supra ostendimus è Iosepho.

E quibus omnibus iam liquet Græcorum temporalem felicitatem maxime tunc floruisse, cum minus à religione vera abscessere: concidisse autem religione eadem penitus cadente, ac prostrata.

A quibus condita fuerit noua Tyrus. Eius tria tempora felicia, quibus aut rectam religionem fouit, aut eius cultores; ac totidem, quibus contra egi, explicantur.

C A P. VII.

TYRIORVM gens ac Respublica vetustissima simul ac nobilissima omnium videtur fuisse, iccirco dicturi de illa prius mouere volumus, geminam fuisse olim Tyrum, veterem, & nouam. Ac de veteri mentio fit in libro Iosue, appellaturque munitissima, veluti & Sidon magna. Noua autem condita est potissimum Geleonis ætate, ut notat Eusebius in Chronico, annis ante conditum templum ducentis quadraginta. Quamobrem vetus dicta est Paletyrus Græco nomine, extabatque adhuc Salmanaçar Rege, ac noua, sicut & Sidon, obediēbat, ut Me-

pander Epheſius in annalibus scripsit, quos citat Iosephus libri antiquitatum noni capite ultimo *Hero. lib. 22. 4. 5. 7.* distabat vetus, quam scribit ab Alexandro omnino dirutam Diodorus, à noua triginta stadiis, *lib. 18.* ut notat Strabo, ædificatam nouam consentiunt omnes ab Agenore Cadmi & Phœnicis patre, Beli filio, Cephei fratre, quorum sanè omnium meminit Herodotus multis in locis, Iustinus, Quintus Curtius. Operæpretium est inquirere unde esset Agenor, Cadmus, alijque, à quibus conditam nouam Tyrum volunt, quin ipsam Sidona nouis colonis repletam. Strabo diligentissimus auctor: Quidam, inquit, Phœnicas, & Sidonios, qui nobis propinquiores sunt, ex Oceano in Colonias deductos esse tradunt, & quia à mari Rubro sunt, Phœnices, id est rubros, vocatos fuisse adiijciunt. Hæc Strabo: Herodotus verò initio historiarum: Phœnices, ait, qui à mari, quod rubrum vocatur, in hoc nostrum proficiscentes, & hanc incolentes regionem, quam nunc quoque incolunt, longinquis nauigationibus incubuerunt. Ita Herodotus, & Iustinus: Tyriorum gens, inquit, condita à Phœnicibus fuit, qui terræmotu vexati, relicto patriæ solo, Assyrium stagnum (Asphaltitem scilicet lacum) primò, mox mari proximum littus incoluerunt, condita ibi vrbe, quam à piscium vberitate Sidona appellauerunt: nam piscem Phœnices Sidon vocant. Post multos deinde annos à Rege Ascalonitarum expugnati, nauibus appulsi Tyrum urbem ante annum Troianæ cladis condiderunt. Hucusque Iustinus, quantum ad originem vocis Sidonij impostæ non bene, in reliquis non malè: Tyrus enim noua non admodum multo ante Troianam cladem condita memora-

tur. Ex his conſtat ab accolis Erythræi maris no-
 tuam Tyrum conſtructam, Sidonemque veteri-
 bus deuictis, aut eiectis habitatam: Conſentit
Plin. li. 4. cap. 22. his Plinius inquit: Ab eo latere, quod Hiſpa-
 niam ſpectat, paſſibus ſerè centum, altera inſula
 eſt longa paſſuum ter mille, mille lata, in qua
 prius oppidum Gadium fuit. Vocatur ab Ephy-
 ro, & Philiftide Erythia; à Timæo, & Seleuo
 Aphrodiſias; ab indigenis Iunonis maiorem Ti-
 mæus Cotinuffam apud eos vocatam ait, noſtri
 Tarteffon appellant, Pæni Gadem, ita Punica lin-
 gua ſepem ſignificat. Erythia dicta eſt, quoniam
 Tyrij, ab origine quorum orti, ab Erythraeo
 mari ferebatur. Haectenus Plinius: & tamen idem
 cum cæteris fatetur iſtos Tyrios fuiſſe eoſdem
 cum Phœnicibus, quod ſcilicet, vt ſuprà memo-
 rati ſcriptores narrant, Tyrus noua fuerit ab ac-
 colis Erythræi, ſeu rubri maris ædificata, dede-
 ctosque Sidonem colonos. Eadem facit his, quod
 in mari Rubro, quamuis hoc videatur Perſeum
 ad quod imperio pertingebat Idumæi, rubrum-
 que Herodotus libro 15. vocat, tres inſulae ſunt
 Tyrus, Aradus, Sidon; quarum incolæ iactant
 inſularum, & urbium, quas eodem nomine
 Phœnices habent, ſuos eſſe colonos. Ita Stra-
 bo poſt alios, quod ſcilicet abducti fuerint ab-
 tiquæ Tyri, Sidonis, atque Aradi habitatores
 (veluti in Mediâ Babyloniamque olim Samar-
 ritani) in tres illas inſulas Erythræi maris; atque
 ex iſtis (vri in Samariam Medi, Babylonijque
 in has noſtri maris: ita tamen, vt ex Erythraeo
 profecti, quemadmodum Medi Samaritanis, im-
 perarent. Videamus autem, quando conſta-
 Phœnicæ inde adueniſſe, quæ dominarentur
 gentes inter Erythraeos, atque vnde hi dicti. Et

Strab. li. 16

quidem ſicæ erant è regione Thebarum, Thebai-
 cique tractus in littore maris Erythræi, tres præ-
 cipuæ vrbes, Madian, Aſiongaber, Ailath. Ma-
 dian vrbs erat, vt notant, Regia gentis Amalech,
 qui quædam fuit nepos Eſau, ſive Edom, è filio Eli-
 phaz; Madianque erat filius Abrahæ è Cethura,
 Aſiongaber ciuitas erat Idumæorum, ex qua Sa-
 lomom, & Ioſaphat Iſraelitici Reges claſſes mit-
 tebant gubernantibus eas Tyrijs. Elat, ſive Ai-
 lath, vel, vt Strabo vocat, Ailan, vnde ait Alani-
 ticum ſinum (quod ex vtraque littoris parte iux-
 ta Plinium lib. 5. capit. 11. habebat Ailan) di-
 ctum, aut Aelaniticum, ſic enim vocant aliqui,
 quod coniungant æ, & i, ac diphthongum conſti-
 tuant, alij verò diſiungant, ſimiliter ad Idumæos
 pertinebat, quæ conſtant è diuinis libris. E quibus
 apparet ab Idumæis habitata Arabiæ, marisque Ru-
 bri littora. Cumque Edom (vnde Idumæi, ſive, vt
 vocat Iuſtinus, Edumæi variata inflexione, ſunt
 dicti) ſint eidem, qui Græcè Erythræi, aut
 Phœnices, Latinè Rubri, dicuntur, hinc colligi-
 tur ab illo nomen Erythraeo mari datum: &
 quod volunt aliqui Erythram fuiſſe filiū Perſei,
 & Andromedes, vnde ita fuerit appellatum ma-
 re, falluntur. Nam quod prius ita appellabatur,
 argumento eſt, quod Cadmi comites, vt videbi-
 mus ex Herodoto, & Strabone, Arabes Erythram
 in Eubœa inſula condiderunt de nomine patriæ
 ſuz; Cadmulque fuit, antequam Perſeus ex Andro-
 meda filios ſuſcipere poſſet, quin duabus ante
 Perſeū generationibus: Falſum ſimiliter à Phœ-
 nix multo poſt ætatē Moyſis, quæ ſæpius purpu-
 ræ mentionem facit, ideoque purpura erat in vſu
 longè ante Phœnicæ: ſed quoniâ Phœnices illam

Geneſ. 25.

36.

Exod. 17.

Num. 31.

Deut. 2.

3. Reg. 22.

2. Para. 8.

4. Reg. 14.

Strab. li. 16.

Plin. lib.

6. cap. 28.

Herod. li. 5.

Strab. 10.

comportarunt in multa loca, iccirco nomen gentis traduci cœpit ad colorem. Quod si agamus de coccineo; & hic temporibus Iacobi cogitatur erat: obstetrix namque cùm pareret eius nurus Thamar, alligauit ad manum Zaræ infantis coccinum. Quod igitur Amos vocat Tyrios fratres Idumæorum, vel Iudæorum, siue vtrorumque (nam sensum hūc omnem lectio recipit) id non pertinere solum modò videtur ad arcta amicitia vincula, sed ad eandem quoque cognationem, quod ex eodem genere Abrahæ magna: ex parte nati essent, vt è superioribus liquet. Quocirca

Ezech. 25. Ezechiel alloquens nouam Tyrum, Regemque illius, manifestissimè, vt aperiemus, testatur à principio bene sensisse illam de rebus diuinis, & edificatamque à finitimis. Vel itaque Iudæi fuerunt, vel Idumæi: his enim solis contigit vtrumque, vt religioni rectæ adhærerent, ac finitimi essent, obseruandumque nobis est, quod ait Melchior lib. primo, Cepheo Regi Ioppes fuisse fratrem Phineum, amborumque aras ostendi summa cum religione ab incolis loci. dignoscimusque Phineei, Cadmi, Beli, Cephei nomina Hebraicis esse quàm simillima, & gentilitia; nam sæpe in sacris literis mentio fit Phinees, quod Phinei, Phœnicique est geminum, reueraque est Hebræorum, è quorum stirpe sunt Idumæi, nomen Cadmi clarius ab Hebraico est deductum: in Tribu enim Zabulon est torrens Cadumi, cuius est mentio in libris Iudicum. Belæ autem nomen, quod attribuebatur auo Cadmi, apertissimè est Regi Idumæorum, quod habetur in Genesi, & libro Paralipomenon primo, in quo numerantur octo Reges, qui imperarunt in Idumæa, prius quàm Rex daretur Hebræis. Quod si cuiilibet Regi assignetur

gentur anni triginta, singulis scilicet plus minus, conficiantur, vt in similibus Regum successionibus etiam contingit, ducenti quadraginta, quorum finis cùm tangat initium Saulis regnantis, principium tanget tempora Aod Iudicis, ac Deborah, quibus necessariò, quod in chronicis adnotatur, Belus Cadmi auus, Cephei, Phinei, Agenorisque pater latè regnabat, vt videatur esse idem cum Bela Idumæorum Rege. Et quidem profani scriptores videntur Belum facere Arabici generis, è quo sunt Idumæi: ita enim poeta, vt eum citat Strabo:

καὶ κοῦρη ἀράβων τῆν ἑρμάων ἀνοκίτα
γένετο καὶ θρονίη κοῦρη βήλοιο ἀγακτῶ.

Et puella Arabi, quam Hermaon puram
Genuit, & puella regali Beli domini.

Sic igitur Belus Arabs ex Hermaone genuit puellam. Quin idem Strabo libro decimo Cadmi comites, qui in Græciam venerunt, ait, Arabas fuisse, à quibus tum is, tum Herodorus libro quinto conditam volunt Erethriam, siue, vt in Bœothicis Pausanias vocat, Erythram. Iam verò quemadmodum Belus, Cadmus, Phœnix, Hebræorum, Idumæorumque voces esse videntur; ita & Cepheus: nam Cephe Hebraicè est petras; & Agenor, quod cum Afion ciuitate Idumæorum maritima habet aliquam similitudinem; similiter Hiram, qui tempore Salomonis Tyrijs imperabat, est Idumæorum nomen, vt è Genesi, ac libro Paralipomenon constat. Scribit autem Strabo ab Homero vocari Arabas Erembos eo

ἀίθιοπας δ' ἰνομὴν καὶ ζυδονίως, καὶ ἐρέμβως.

Æthiopsque adij, dein Sidonios, & Erembos.

Quocirca Zeno reponebat ἁβῆσαι: Hebræi nam-

Cant. 1. d namque & ipsi non Arabas, sed Erebas dicunt, & apparet ex Haia. Nigri aut coloris extitisse ple-
rosque Arabas, illud ostēdit: Nigra sum, sed for-
mosa filia Hierusalem sicut tabernacula Cedar,
ideoq; Sephora coniux Moysis appellatur Aethi-
Num. 12. d opiffa, quāuis ex Arabia foret; & Homerus con-
iūgit Aethiōpas, & Arabas; ac Cepheus Andro-
medæ pater Aethiops vocatur à scriptoribus.

Ex his omnibus, vt apparet, conficitur, no-
uam Tyrum conditam fuisse ab Idumæis Arabi-
bus, qui Rubrum mare incolabant, Phœnicæ-
que, & Idumæos eiusdem generis esse. Quocir-
ca Tyrij ab initio plerumque de rebus diuinis
optimè senserunt. Nam sic Ezechiel alloquens
nouam Tyrum, Tyriq; Regem: Hæc dicit Domi-
nus Deus, Tu signaculum similitudinis, plenus
sapientia, ac perfectus decore. In delicijs para-
disi Dei fuisti omnis lapis preciosus operimen-
tum tuum, Sardius, Topazius, & Iaspis, Chryso-
Ezec. 6. 28 lithus, & Onyx, & Beryllus, Sapphyrus, & Cas-
bunculus, & Smaragdus: aurum opus decoris tui
& foramina tua, in die qua conditus es, prepara-
ta sunt. Tu Cherub extentus, & protegens, & po-
sui te in monte sancto Dei, in medio lapidum ig-
nitorū ambulasti. Perfectus in vijs tuis à die co-
nditionis tuæ, donec inuenta est iniquitas in te. In
multitudine negotiationis tuæ repleta sunt in-
teriora tua iniquitate; & peccasti, & eiecit te de
mōte Dei, & perdidisti te. O Cherub protegens de
medio lapidum ignitorum. Hæc Ezechiel de no-
ua Tyro, Regeque ipsius, attribuens illi sapien-
tiam, perfectionemque diuini cultus, ac religio-
nis ex eo tempore, quo condita illa fuerat, ac
que ita persistisse vsque ad ædificationem tem-
pli videtur innuere, cum dicat positam fuisse in

mon-

monte sancto Dei, qui non alius vocatur à Diui-
na Scriptura, quam ille, in quo templum Salo-
mon ædificauit. Iccirco omnia, quæ templo, &
summo Sacerdoti conueniebant, Propheta Ty-
ro, Regique eius ascribit: nimirum quod fit Che-
Exod. 25. rub extentus, ac protegens, quod pertinet ad
Cherub, à quo arca protegebatur alis extensis;
quod habet eandem gemmas, quæ gestabantur à
Pontifice maximo ad pectus; Denique quæcunq;
maximè sacra, & religiosa loci, arcæ, & Sacer-
dotis in templo iam condito erant Salomone re-
gnante, Tyrijs assignantur; dictumq; meritò est
eos ambulasse in medio lapidum ignitorum,
vt appareat iam tum templum è lapidibus fuisse
constructum, cum Tyrij sapientia cælesti
arderent: quæ consentiunt litteris ab Hiramō
Tyriorum Rege ad Salomonem scriptis: Quia
dilexit Dominus, inquit, populum suum, iccirco
te regnare fecit super eum; & benedictus Domi-
2. Para. 2. nus Deus Israel, qui fecit cælum, & terram, qui
dedit Dauid Regi filium sapientem, & eruditū,
& sensatum, atque prudentem, vt ædificaret do-
mum Domino. Hęc Tyri Rex Hiramus, è quibus
apparet eum bene sensisse de vero Deo, rebus-
que ad ipsius cultum pertinentibus. Quod alio
quoque argumento confirmatur. Nam Salomō
dono obrulit Hiramō Regi oppida viginti Gali-
lææ, in quibus habitabant sine dubio Israelitæ.
Non videtur autem vllō modo dicendum, datōs
illos à Salomone in potestatem Regis malè de-
rediina sentientis, eo tempore, quo & ipse be-
ne sentiebat; cum foret hoc contra legem Dei.
Sic igitur videntur Tyrij cum suo Rege maxi-
3. Reg. 9. ma ex parte veræ religioni adhæsisse vsque ad
Hirami suprema tempora: non enim negamus

ali-

aliquos eò confluisse (cùm ciuitas maritima fa-
ret negotiatorum plenissima, & aduenarum) qui
multa impia sectarentur. Numerantur porro à
noua Tyri ædificatione, ad conditum templum
ducenti quadraginta anni, quibus recta pietas in
ea stetit aliquo modo videtur. Sic etiam post
aduentum Cadmi in Græciam, vera religio cepit
in ea maximè corrumpi; cùm testetur Hero-
dorus libro secundo Hesiodum, & Homerum,
qui multis post Cadmum Agenoris filium sacri-
lis fuerunt, tradidisse prolem Deorum, cogno-
miha, honores, diuersa artificia, & figuras; quod
etiam Pythagoras testatur, vt refert in eius vita
Diogenes Laertius, quod esse verum cognoscimus
è Græcorum Theologia, quam refert Eusebius
libri secundi capite secundo de præpara-
tione Euangelica, in quibus apparet Cadmi no-
potes cælitibus ascribi, nõ ipsum, vel ipsius ma-
iores, aliove vel supra illius ætatem. eodẽ mo-
do non legitur ab eo, vel eius comitibus vllis
habitõs honores Astarti Sidõniorum Deæ, quam
Tyrij postea receperunt; vt ostendemus, neque
Phoenicum Theologiam, quam refert Eusebius
libr. i. cap. 7. de præparatione Euangelica, Græ-
cis ex vlla parte ab ipso traditam: quæ sanè om-
nia suadent à Cadmo Agenoris filio veram reli-
gionem cultam. Quod nisi Eusebius sibi, Hero-
doro, & alijs dissentit, cùm scribit à Cadmo in-
uectas in Græciam simulacrorum consecratõ-
nes, Deorum festa, & hymnos, dicendum nõ
est id pertinere ad Heroas, quos etiam diuina
Scriptura interdum Deos appellat: ac si Thasi
Phoenices dicuntur Herculi templum constru-
xisse vti Heroi, non vti summo Deo, vel cælitibus
egerunt: quanquam fieri potuerit, vt è Cadmi
com-

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. V. 481
comitibus aliqui, & in his Thasi, non coluerint
rectam religionem, quod è varijs populis eum
multi fuerint secuti; Cadmoq; adscribitur, quod
eius comites perpetrarunt: nisi aliquid ipse erra-
uit: probauimus enim iam ex Ezechiele, ac lite-
ris Hiram, ipsos Tyri Reges, à quibus est ortus
Cadmus, & Tyri nouæ incolas ab origine Urbis
veram pietatem secutos. Fidem facit his omni-
bus, quod Erythreæ Sibyllæ carmina clarissimè
omnium quæcunq; ad veritatem diuinorũ, per-
tinent, Christum, pietatemque sinceram prædi-
cunt: quod Lactantius non vno in loco testatur:
Nam siue illa Erythris est nata, vt contendit
Appollodorus; siue alibi ante Cadmum, vel pos-
tea, nil refert; eius certè carmina religiosius
conseruasse, quod Erythrei à Cadmo comitibus
que eius orti fecerunt, ostendit sine dubio ve-
ram religionem magis ab illis, quàm à reliquis
cultam. His positis, & explicatis, quando vide-
mus Tyrios, Tyriq; Reges veram pietatem ab
initio vsque ad Hiram Regis tempora ample-
xaros, videamus, quæ fuerit istorum felicitas
temporalis. Cadmus igitur, ac Phoenix Tyrij
fratres, Agenorisque filij diuersi à Thebanis
(nisi qui eos confundat cum temporibus, aut
eisdem faciamus, quod non est loci præsentis
discutere) latissimè dominati dicuntur. Nam
Cadmus Armeniam subegit, Phoenix Ciliciam,
& Bythiniam, quæ notat in Chronico Eusebius.
Cumque Græci Cretenses abstulissent Ageno-
ri Europam filiam, Cadmus vlturus iniuriam
raptæ sororis classe in Eubœam venit, insulam
cepit, Erethriamque, siue Brythram, vt in Boe-
oticis Pausanias vocat, mutatis & τ in affines
Hh litte-

litteras, & θ, in ea condidit; adduxit in suam præterea potestatem Callistam, quæ post octo ætate Theras est dicta, vt Herodotus libro quarto refert; ac Thasum, quod secundo; similiter & Bœotiam; in qua Thebas ædificauit, prius Cadmeas dictas, quod quinto tradit. Quinetiam nonnulla Illyrij loca, quod scribit Pausanias post alios multos in Bœoticis. Exemplo Erythreæ, plurimæ deinde Erythreæ aliæ sunt ædificatæ in Græcia, & Asia, quas enumerat Strabo libro decimo. Adde his Erythriam in insulam in freto Gaditano, vt supra ex Plinio referebamus. Post conditam deinde Tyrum ducentis viginti annis plus minus, Dauide regnante, Cumæ in Italia conditæ sunt ab Erethrijs Eubœæ incolis; ignoramus an Tyrij adfuerint; dubitationem facit, quod Solinus Nolam Cumis propinquâ narrat à Tyrijs ædificatam. Post Cumas etiam Carthaginem constructam refert Eusebius. Neminem verò moueat, quod varijs temporibus leguntur Vrbes eadem à diuersis conditæ. Nam sæpius alius incipit, alius autem prosequitur, aut exilis est aliqua habitatio ab initio, deinde ad iustæ Urbis formam dilatatur; vel etiam destruitur, siue deseritur, deinde restauratur, & inhabitat. Igitur Tyrij multis in locis prope litus portuosum solebant arces excitare, vt essent ipsis nauigantibus tuto profugio, & in Libya condiderunt Vticam, & Leptim, quod Plinius tradit Carthaginemque eo quo diximus tempore, vt Eusebius notat: quæ deinde in vrbis iustæ formam fuit à Didone amplificata post templi fabricationem, quod optimè colligit Iosephus libro primo aduersus Appionem. Quin dicitur

tur in oris Africæ maritimis Atlanticum Oceanum spectantibus oppida tercentum condita à Tyrijs ea littora circumnauigantibus. Arces verò, vt præfati sumus, ab antiquis Urbium nomine vocabantur, vt Cecropia, & Cadmea, quod in Poplicola Plutarchus notat. Ac videri meritò potest alicui, fuisse excitata illa, cum classes Salomonicæ, moderantibus eas Tyrijs, in remotissimas, ac diuersas oras triennij spatio tendebant. Nam, quod alij volunt in Orientem nauigasse, alij in Occidentem, vel denique circumlegentes Africam peruenisse in Tharcessum, vel Tharsis, siue Hispanicas Gades, ac terras, quid impedit, quin peterent omnes hæc regiones alijs, atque alijs nauibus varium cursum tenentibus ad omnigenas merces deferendas? Nam & Lusitani in Austrum ad Promontorium Bonæ Spei, in Orientem ad Moluchas, in Occidentem ad Brasiliam medium mare secantes pergunt. Igitur naues Salomonis ibant in Tharsis cum seruis Hiram

2. Para. 9.

in annis tribus semel, & deferebant inde aurum, & argentum, & ebur, & simias, & pauos: atque hæc est diuersa nauigatio ab illa, quæ refertur alio loco, cum scribitur: Serui Hiram, cum seruis Salomonis attulerunt aurum de Ophir & ligna thiyina, & gemmas pretiosissimas: in hac enim non eadem merces, quæ in illa aduehebantur; neque simul institutæ memorantur; neque idem tempus in vtraque insumptum narratur: ac diuersa loca sunt Ophir ac Tharsis. Tanta vero argenti copia scribitur fuisse in Tharcesso

Strab. 11. 3.

Hispanica, vt stabula aliquibus forent argentea, quod refert Strabo, omnem metallorum copiam

Thartessi describens, sicuti & Herodotus. Igitur, ut ad propositum redeamus, probabile est Tyrios Salomone regnante unâ cum Hebræis, & Idumæis à mari Rubro soluentes Africæ littora circumnavigasse; atque illa, quæ dicuntur oppida, siue arces tercentum in maritimis Atlantici Oceani locis ædificasse; addimusque his, quod Herodotus tradit libr. 4. à Necho Aegypti Regem missos Phœnicas, qui ex Arabico sinu soluentes Africam circumlustrarent, & ab ijs consumpti triennium in navigatione, quod transiebant etiam Salomonice classes, donec transiecti Herculis columnas redirent. Talisque ac tanta bonorum temporalium felicitas Tyrijs fuit usque; ad suprema tempora Salomonis.

3. Reg. 11. Verum quemadmodum Salomon miserrime in Idolatriam cecidit, ac fana Astartæ Sidoriorum Deæ, & alijs falsis Dijs ædificauit; eodem modo Hiram & illi Deæ, & alijs multis extruxit, quod è Menandro Epheño narrat Iosephus adducto libro. Quocirca Tyrus ex hoc tempore in multitudine negotiationis repleta est iniquitate, atque eiecta est è monte Dei, ac

4. Reg. 24 perdita: ac veluti Hierosolyma fuit à Nabuchodonosoro excisa, sic à fundamentis euersa est Tyrus, quod clarissime non modò Isaias, sed Ezechiel etiam tradit: ut mirandum sit, quid venerit in mentem, secus asserere interpreti Isaiæ, quam uis historiarum veritatem non aduertens, affirmet eodem loco ab Alexandro Magno deuictum Cyrum Persarum Regem, Tyrumque expugnatam post captam Persiam, deuictumque Orientem quorum utrumque est falsum. Nam Cyrustribus prope seculis fuit ante Alexandrum; Tyrumque

quæ ab hoc diruta est ante occupatam Persiam ac reliquas Orientis terras, quas recenset, ut ex omnibus historicis apparet: Excisa à Nabuchodonosoro Tyri tres afferuntur causæ. Primam refert Amos, quod Tyri non modò desciuissent ab amicitia, & fœderatione fratrum suorum siue Idumæorum, siue Iudæorum; sed eos etiam vendidissent in seruitutem.

Secundam memorat Ezechiel, pro eo quod dixit Tyrus (de Hierusalem à Nabuchodonosoro diruta) Euge fractæ sunt portæ populorum, conuersa est ad me, implebor, deserta est. Tertiam subiicit idem, quod in superbiam sic est euecta, ut diuinitatem suis arrogaret, veluti Herculi, Astarti, & alijs, sapientiæ pristinæ oblita. Cum verò euersa est à Nabuchodonosoro Tyrus, plurimi que Phœnicum sunt adducti captiui in Babyloniam, quod Iosephus contra Appionem libro primo refert, tunc etiam Thaletis Milesij parentes, genere Phœnices è Thelidarum familia, à Cadmo, & Agenore prognati, inquit Diogenes Laertius, Miletum commigrarunt, ab illoque Ionica philosophia, quod ait idem, manauit. Similiter Pherecydes Syrus paulo post in Græciam venit, à quo Italica Philosophia cepit initium, quod idem scribit. Ab utraque philosophi omnes celebriores profecti. Videtur autem Thales longè melius de Deo, ac rerum veritate sensisse, quam Pherecydes. Sic igitur à Phœnicibus Iudæorum fratribus, ac fœderatis, ut vocat Amos, non modò inuectæ per Cadmum litteræ in Græciam, sed omnis etiam Philosophia deriuata. Viguerunt autem maximè sapientiæ studia in Theman, præcipua Idumæorum Metropoli, 43.

Baruch. 3. quod testantur Hieremias, & Baruch: ob id in li-
Iob. 3. bro Iob inducitur quasi sapiens disputator Eli-
 phaz Themanites, vt meritò è Theman in alios,
 siue Tyrios, siue Phœnicas eadem studia videan-
 tur allata, cum mercaturæ potius, quàm sapien-
 tiæ dedisse operam cuncti Phœnices videantur.
 Propter hæc verò omnia non immeritò Plinius
Plin. lib. 5. dixit: Ipsa gens Phœnicum in gloria magna li-
cap. 12. terarum inuentiones, & syderum naualiumque,
 & bellicarum artium. & Mela: Phœnices, ait, colere
Mela ca. 6. hominum genus, & ad belli pacisque munia exi-
 mium, literasq; & literarum operas, aliasque ce-
 tiam artes, & Herodotus lib. v. Phœnices isti, qui
 cum Cadmo aduenerunt, quorum Gephyrei fue-
 re, dum hanc regionem incolunt, cum alias mul-
 tas doctrinas in Græciam introduxere, tum ve-
 rò litteras, quæ apud Græcos, vt mihi videtur,
 antea non fuerant.

Mirabile est autem Tyrum fuisse restauratam
 post annos septuaginta, sicuti eodem modo He-
 rusalem, quod Isaias prænuñciauit; & quando
Isai. 23. d. excisa est illa ob violatum foedus amicitie cum
1. Esdr. 3. Hebræis, sic eodem renouato legitur renouata.
2. Esdr. 13. Nam Duci Iudeorum Zorobabeli ad templi edi-
 ficationem cedri materiam Tyrij miserunt; at-
 que in Esdra legimus temporibus Neemie Hi-
 erosolymis habitasse, mercimoniaque exercuisse:
 ex hoc igitur tempore ad quandam pristinae
 felicitatis statum redierunt. Nam maximè Phœ-
 nicum classes Persarum Regibus adfuerunt sem-
 per in bellicis expeditionibus, vt legimus apud
 Herodotum, atque Diodorum. Atq; ita hoc erit
 secundum felicitatis huiusmodi tempus, à quo
 tamen excidisse videntur, atque in duas misere-

rias infelicitè corruisse ob eam, quam refert
 Isaias, hæc prospiciens, causam. Quod scilicet *Esai. 23. d.*
 Tyrus meretricia quæque consecraretur, & im-
 pura omnia proponeret ad alliciendos intra
 Urbis sedem mortales, ac sibi conciliandos po-
 pulos. Nam sic propheta sanctus ad Tyrum: Su-
 me cytharam, circui ciuitatem meretrix obli-
 mioni tradita, bene cane, frequenta canticum,
 vt memoria sit tui. & mox: Et rursus fornicabi-
 tur cum vniuersis Regnis terræ super faciem
 terræ. Consentit his, quæ scribit Iustinus,
 referens Tyrios in tantam molliem luxum-
 que ineffeminatissimè prolapsos, vt serui fue-
 rint ausi arrepto ferro dominos occidere, Rem-
 publicam inuadere, omnemque illius admini-
 strationem in se transferre. Atque hæc est pri-
 ma clades: Cum non multo post Alexander Ma-
 gnus Tyrijs indignatus, quod eum nollent reci-
 pere, obsidione Urbem cinxisset, ipsaque ca-
 pta, omnes viros, nisi qui fuga sibi consuluerunt
 interfecit, ignem tectis iniecit; quod Iustinus,
 Quintus Curtius, alijque narrant. Atque hæc se- *Iust. li. 18.*
 cunda clades, ac secundum felicitatis, & miserie *Q. Curt. lib. 14.*
 tempus.

Redijt tamen ad aliquam pristinae felicitatis
 formam, cum Romani Orientem tenerent.
 Hi namque illis auitam libertatem restituerunt,
 ac tutati sunt, quod scribit idem Curtius, ac
 Strabo. Quo tempore paratissimi leguntur *Strab. li. 16*
 fuisse ad Christi mandata suscipienda: Ob id e- *Matth. 11.*
 nim Christus dixit: Veh tibi Corozaim, veh tibi *Luc. 10.*
 Bethsaida, quia si in Tyro, & Sidone factæ essent *Marc. 9.*
 virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio,
 & cinere poenitentiam egressent. & alibi idem

Apo. 21.

Euse. li. 5.
cap. 7.

de muliere egressa è finibus Tyri dixit: Omnia
lier magna est fides tua, & non inueni tantam si-
dem in Israel. Quin Euangelio adhæsisse plerof-
que omnes Tyrios post obitum Christi discimus
ex actis Apostolorum, atque ex eis, quæ testatur
Eusebius. Sed hæc pertinent ad Christiana tem-
pora, de quibus agetur sequentibus libris: appa-
ret quæ; ex ijs, quæ diximus, pro modo rectæ religi-
onis, aut magis cultæ, aut minus cõtemptæ pro-
cedere temporalem felicitatem. Atque hæc qui-
dem quantum ad Tyrum. Nam Sidona constat
dirutam fuisse à fundamentis, incensamque ab
Artaxerxe, vt Diodorus Siculus narrat lib. 16.

*Duobus temporibus Carthaginienses maxima sunt po-
titi felicitate, ac minus à vera religione abfuerunt,
à qua recedentes in multas ruinas inciderunt.*

C A P. VIII.

CARTHAGINENSIVM. Respublica la-
tissimè aliquando imperauit, vt videbi-
mus: regnante enim Cyro, Hispaniæ mul-
tas terras, Libyæ, Corsicæ, Sardiniaque, & Sici-
liæ plurima loca tenuerunt illi, vt apparet ex
Herodoti libro primo, Strabonis decimo septi-
mo. Verùm cum bella gererent in Sicilia Duce
Macheo, pestilentiaque vexarentur, cruenta, in-
quit Iustinus, sacrorum religione, & scelere pro
remedio vsi sunt; quippe homines, vt victimas,
immolabant, & impuberes aris admouebant, pa-
cem Deorum sanguine eorum fuso exposcen-
tes. Itaque aduersis tanto scelere numinibus,
cum in Sicilia diu infeliciter dimicassent, tran-
sato in Sardiniam bello, amissa maiore exercitus
part

parte graui prælio victi sunt, & ab Afris coacti
iunt tributum pro solo Urbis pendere. Atque
ita in maximas angustias redacti sunt, dum sacri-
ficijs huiusmodi impijs vtuntur, quæ Iustinus
idem tradit.

Verùm, Dario regnante, humanas hostias im-
molare vetitum fuit, Mauris que ex hoc est illa-
tum bellum, aduersus Numidas est pugnatum,
& Afri compulsi stipendium Urbis conditæ re-
mittere, ac Reipublicæ res melioribus sunt legi-
bus constitutæ, delectis centum senatoribus, am-
plificatumque est rursus latissimè imperium;
quod constat ex ijs, quæ vsque ad librum vigesi-
mum narrat Diodorus Siculus: à quo habemus,
ab illis Libyam deuictam, Sardiniam, Sicilia
multa loca. Sed enim anno Urbis, vt numerat
idem scriptor, quadringentesimo quadagesimo
quarto, rursus impia Saturni sacrificia renouã-
runt, atque impuberes ei macrare cœperunt. An
prosecuti fuerint huiusmodi institutum, non est
nobis exploratum: sed illud certius, anno Urbis,
vt alij numerant, quadringentesimo octuagesi-
mo octauo, primùm à Romanis aduersus Cartha-
ginenses est initum bellum, varioque euentu sem-
per, ad extremum sunt horum vires accisæ, diti-
onesque imminutæ, ter instaurato bello, donec
anno sexcentesimo septimo, qui est centesimus
æ vigesimus à primi belli initio, Carthago à
fundamentis est euersa.

Illud autem fuit, quo Carthaginienses maxi-
mè religionem violârunt, quod iusurandum
superis, ac diuinitati præstitum maximè omni-
um frangere soliti scribuntur. Quod non modò
ceteri scriptores testantur, tum verò Polybius

lib. 6. quocirca prouerbio factus est locus, ac passim dictū, Punica fides, & quoties aduersus Romanos commoto bello foedus rupere, toties denique incredibilem temporalium bonorum iacturam fecerunt, donec omnino deleti sunt. Antea tamen semper, ubi ab impietate magis abfuerunt, magis amplificati sunt; minusq; ubi minus ab eadem recefferunt.

Referuntur gradus, quibus Romani corruerunt in impietatem, cladesq; quibus ob illam sunt afflicti, & contra.

CAP. IX.

QVAMOBREM si cunctas nationes à facero Dei cultu alienas contempleris, & quanto quæque interuallo abesse à veritate perpendas, Romanam cognoscemus postremis temporibus ab illa longè minus recessisse. In primis enim, licet plures Deos crederet, vni tamen, qui imperaret omnibus, omnipotentem creatorem, dominumque vniuersorum statuebat. Deinde Græcorum fabulas cunctas, quibus ignominiosa, & infanda plurima cælitibus ascribebantur, omnino reijciebat, quod Dionysius Halicarnasseus libro secundo refert. Quin Numæ regnante neque imagines superis affingebat, quod illos corporis expertes esse decerneret, vt in vita Numæ Plutarchus tradit. Sed hoc postea quantum ad imagines non retinuit. Et quamuis sacra multa peregrina admiserit intra Urbem, tamen à peregrinis illa curari ac celebrari, non ab ipsis Romanis volebat, vt idem Dionysius scribit.

scribit. Eadem præterea iurifurandi, in quo Deus testis, & vindex adhibetur, semper obseruantissima fuit, quod Polybius libro sexto admiratur; idemque hac in re nimium superstitionem vult illam fuisse, quod certissimum reputaret, malos diuinitus puniri, bonos autem subleuari, ac remunerari. Ab eadem sancitum, nequa gens imperij sui posset hostias humanas immolare, vt Eusebius libro de Euangelica præparatione scribit. Denique nulla equè fauit Hebræis, eorumque rebus vsque ad ortum Christi, ac Romana, vt infra aperiemus. Fecerunt autem Romani maiores impietatis, ac superstitionum progressus in sequentibus sæculis, quod peregrina sacra adsciscerent, aut novos Deos ineptissime consecrarent: superabantur tamen hac in re ab alijs gentibus, quod ita esse colligi potest ex ijs, quæ latè explicauimus libro duodecimo, capite decimoquinto, & sequentibus de signis Ecclesie Dei.

Iucundissimæ tamen est contemplationis inueniri, qui gradus facti sunt superstitionis à populo Romano, & in quas hic grummas iccirco incidit, quæuis aliæ gentes multo maiori in dies impietati implicari viderentur.

Primus est igitur, cum Romulus est in superos relatus, sana dedicata Pallori, Timori, Sterquilinio, Cloacinae, diuini que habiti honores, vt libro 1. Titus Liuius, secundo, ac tertio Dionysius, alijq; tradunt: ac tum, præter alia, Romani inciderunt in sæuissimam Tarquinij Superbi tyrannidem, à quo nobiles quique ac diuites, & potentes obruncati; plebs omnis operibus miserissime oppressa, donec illis eiectis, grauissima bella

bella suscepta, & in extremū sepe discrimen Ro-
mani multis cladibus acceptis adducti sunt: quæ
libro secundo Titus Liuius, & Dionysius quarto
scribit.

Secundus est, cum Floræ Meretrici sacra sunt
instituta, ipsa que cælitibus ascripta: excisisque
Veijs simulacrum Iunonis est Romam transla-
tum: ac sexto anno post hæc à Gallis est Roma
capta, direpta, incensa, innumeri trucidati, & ad
vltimum prope interitum Romanæ res adductæ
anno tercentesimo sexagesimo tertio, quæ Liuius
prosequitur lib. 5.

Tertius est, cum quadringentesimo sexagesimo
primo anno Epidaurius anguis Romam fuit ad-
uectus, ac diuini honores eidem, proli que ipsius
sanciti, quam rem describunt latè Valerius Ma-
ximus lib. 1. cap. 8. Liuius libro decimo, Florus
vndecimo. Ac paulo post exorta bella Punica
multis Romanos cladibus affecerunt: omnium ve-
ro atrocissimum fuit secundum, quod inceptum
anno quingentesimo trigesimo quinto, in quo
Annibal Romanos ad extrema quæque adduxit,
quod est omnibus notum.

Quartus est, cum quingentesimo quadragesi-
mo sexto, siue, vt alij numerant, nono anno, Cy-
bele Deorum mater Romam maximis cum cere-
monijs est aduecta; ierunt illi obuiam ad mare
P. Scipio Nasica, vir optimus omnium iudica-
tus, cum matronis omnibus Romanis; Dea verò
illa erat lapis quidam, quam Pessinuntis incolæ
in Phrygia vocabant Idæam matrè Deorum, ex-
cepta que est ab omni ciuitate effusa in occursum,
thuribulis ante ianuam positis, accenso thure, at-
que in æde Victoriæ collocata, ac prid. Id. April.
instituta

instituti ludi, ac sacra Megalesia vocata, refert
hæc Liuius lib. 21. veruntamen Megalesia non
sunt acta, nisi anno 557. omittimus Bacchanalia
spurcissimis, & atrocissimis ritibus peracta per
annos multos Romæ, & Italia tota. de quibus i-
dem lib. 39. quod inuito, & ignorante senatu fue-
rint celebrata. Igitur inducta in Urbem Deorum
multitudine, ac diuisa, discissa que Diuinitatis
simplicitate, & intima coniunctione, & ciuitas
ipsa, populus que Romanus diuidi, ac discerpi
incoepit, ita vt maxima ex parte prisce familiæ
delerentur, nomen, ius, imperium que Romanum
ad Tyrannidem, quam Romanus vnus in omnes
exerceret, redigeretur; ac denique exterus qui-
uis, qui nihil Romani sanguinis haberet, nisi
nomen, ac potestatem. Et primùm quidem tantæ
ruinæ, ac dissensionis initium dederunt honestæ
contentiones in senatu, aut populo: quarum fue-
runt ab initio Principes P. Scipio Nasica, & Ca-
to, qui contrarijs inter se sententijs nunquam
non pugnant, diuiso in duas partes plerunque
& senatu, & populo; sed hæc sine armis, ac sedi-
tione, vsque ad annum sexcentessimum vigesi-
mum, quo Tyberius Gracchus agrariam legem
repugnantibus cunctis optimatibus omni ope
conatus est ferre, ac duce Scipione Nasica est op-
pressus in Capitolio, corpus que illius in Tybe-
ris vnda est proiectum; eodem que anno in Sici-
lia, Italia que atrocissimum intestinum que à se-
nis est illatum bellum, quod Orocius testatur, &
Obsequens his verbis: In Italia multa millia ser-
uorum, quæ coniurauerant, ægrè comprehensa,
& supplicio consumpta. Anno autem sexcente-
simo vigesimo octauo, cum M. Fuluius Consul
primus

primus Italicos populos in spem Romanæ ciuitatis erexisset, occasionem dedit, vt Fregellanti socij; nominis Latini in Romanos arma sumerent, ac trigesimo secundo populus vtrinq; armatus in duas partes est diuisus, commissoque prælio intra Urbem C. Gracchus, & Fulvius Flaccus vir consularis cū multis alijs occisi sunt, quam rem latè prosequitur Appianus, ac Plutarchus. Rursus quinquagesimo tertio concitata a L. Appuleio Saturnino seditione, populoque in duas partes diuiso sumptis armis cū C. Marius consul Glaucium Prætozem, Saturninum Tribunum Pl. & Saufcium Tribunum item plebis, cum senatoribus eorum obsedisset in Capitolio, atque ad deditiōem compulisset, omnes contra datam fidem peremit, vt Appianus, ac Plutarchus tradunt. Sexagesimo autem secundo Italici populi cū Romanæ ciuitatis iure, quod ambabant, ac sperarant, excluderentur, coniuratione facta ad internecionem prope Romanos addiderunt, plurima hinc inde prælia cōmissa, quæ describit Appianus. Inde sexagesimo sexto exitum ciuile bellum inter consules ipsos L. Cinnam, & Cn. Octavianum, quo prope Roma est eueria. Tandem septuagesimo ciuile aliud est inflammatum inter Syllam, & Marium: quo quid furestius, aut perniciosius Romæ fuit? quot excisa Romanorum familiæ? Hæc nos complexi sumus fusè admodum libris de antiquo, & nouo Italiae statu. exitus harum seditionum fuit hic. Nam Sylla nouo exemplo Reipublicæ totius in se imperium transtulit, assumpta Dictatura, quam postea dimittens pediculis absumptus interijt.

Sed

Sed quamuis Romani in religionem peccarint, admittentes sacra Cybeles, quæ falso omnium Deorum mater appellabatur, licet ipsi ea non peragerent, verum Phryges Romam adducti Anno tamen quingentesimo nonagesimo quinto, vt aliqui numerant, foedus, societatemque inierunt cum Iuda Machabæo, & Iudæis, eisque aduersus Seleucidas, Asiaticos, & Egyptiacos, & Parthicos Reges opem semper attulerunt; atque ita maximè omnium veræ religionis cultoribus fauere, vt est in libris Machabæorum, in quibus ita habetur inter alia: Lucius Consul Romanorum, Ptolemæo Regi salutem. Legati Iudæorum venerunt ad nos, renouantes pristinam amicitiam & societatem, missi à Simone Principe Sacerdotum, & populo Iudæorum, attulerunt autem & Clypeum aureum minarum mille. placuit itaque nobis scribere Regibus, & Regionibus, vt non inferant illis mala, neque impugnent eos, & ciuitates eorum, & regiones eorum; & vt non ferant auxilium pugnantibus aduersus eos. Visum autem est nobis accipere ab eis Clypeum. si qui ergo pestilentes fugerint de regione ipsorum ad vos, tradite eos Simoni Principi Sacerdotum vt vindicet in eos secundum leges suas. Hæc eadem scripta sunt Demetrio Regi, & Attalo, & Arethæ, & Arsaci, & in omnes regiones, & Samplamæ, & Spartiatis, & Delo, & Mydo, & Sicyoni, & Carix, & ad Samum, & Pamphyliam, & Lyciam, & Alicarnassum, & Rhodum, & Phaselida, & Coos, & Sidoni, & Arado, & ad Cortynā, & Gnidum, & Cyprū & Cyrenē. Hactenus libri sacri. Igitur, quemadmodum dissidijs intestinis dissecti sunt Romani

sim-

simplicitatem religionis diuidentes, multiplicumque Deorum matrem venerati: sic obintam cum veræ religionis cultoribus amicitiam, auxiliumque ipsis præstitum, quoad ipsa bona temporalia sunt aucti; amplio rem materiam felicitatis nacti, à forma ex vna parte deficientes, ex alia verò magis illam quodammodo consecuti, quam cæteræ gentes, quæ vel Iudæos oppugnabant, vel eis haud fauebant. Ex illo enim tempore, Carthagine diruta, omnino Africâ, Libyamque coeperunt; & euerfa Corintho, Achaïam, Græciamque; denique quidquid est Asiæ vsque ad Euphratem, Hispaniam, Illyrium, Dalmatiam, plurimasque alias regiones.

Quintus est, cum Pompeius plurimis quidem beneficijs Iudæos affecisset, aduersus Mithridatem, Tigranem Reges, ac finitimos populos bella gerens; sed exorta inter Aristobulum, & Hyrcanum contentione, cum perfidus Aristobulus appareret, & in Urbem Hierosolymanam templumque se recepisset, hac expugnata, temploque vnà capto viginti duo millia Iudæorum occisa, horumque multi ante aras ipsas: ac tunc Pompeius cum multis inaccessa templi loca inspexit, quamuis pecunias sacras contingere noluerit, & Aristobulum quidem vincum cum suis Romam perduxit, Hyrcano principatû detulit; Verùm tributariam Hierosolymanam, cuius muros diruit, Iudæamque fecit, plurimas vrbes, ac regiones, quas enumerat Iosephus, exemit ab imperio Iudæorum. Tunc, inquit hic scriptor, libertatem deposuimus, & subiecti Romani sumus, & prouinciam, quam armis possedimus à Syrijs ablatam, Syrijs compulsi sumus denud

Ioseph. lib.
14. cap. 8.

denud restituere. Insuper decem millia talenta paucò tempore Romani à nobis exegerunt, & regnum, quod Antiquitus secundum generationem principibus sacerdotum dabatur, populare factum est. Hæc Iosephus: Post hæc Crassus in Iudæam veniens, omne è templo aurum abstulit: quod fuit vsque ad octo millia talentorum, trabem quoque auream 750. librarum. Hæc igitur in Iudæos Romani partim bene, partim male. Et quidem cum templum fuit à Romanis captum, multorumque sanguine commaculatum, Carilina cum suis atrocissimam coniurationem iniit, ac Romana Respublica in tris potestatem deuenit, Pompeij, Cæsaris, & Grassi; atque hic, eodem quo templum spoliauit anno, exercitum florentissimum amisit, ipse à Parthis sceddissimè victus, atque interfectus, maxima Romani nominis ignominia, & damno: donec exortum est ciuile illud inter Pompeium, & Cæsarem bellum, Pompeiusque, fufus, ac fugiens in Monte Casio prope antiquos Iudææ fines illata morte est sepultus; Cæsar autem victor Hyrcanum sacerdotum Principem, Iudæicæque gentis Rectorem secundum leges Hebræorum constituit, ei concedens, vt patriæ mœnia reficeret, ad posteros suos omnè potestatem transmitteret, Hebræi forent à cunctis oneribus ac tributis immunes, Ioppem, Sidonemque; eis tributarias efficiens, atque, vt Hyrcano, & missis ab eo locus esset inter Senatores in Iudis, neque in vlla ciuitate prohiberentur coetum conuocare, militiæ nomen dare ne cogarentur, ac pro ciuibus Romanis haberentur in ijs vrribus, quæ Romana ciuitate donatæ essent. Sic itaque Cæsar, maximis Iudæos priuilegiis

Idem lib.
14. cap. 13.

Idem lib.
14. cap. 19.

legijs ampliauit, pristinamque eis libertatem restituit. Verum Cæsare interfecto Cassius & eius sectatores plurima ab ijs tributa exegerunt Herodique promiserunt, eum Regem creari, si vicisset. Cumque Antigonus Parthos adductus Pacoro duce Iudæam cepisset, atque Hircanus ab his in seruitutem cum plurimis fuisset abductus: ut supra referebamus libr. 3. ad finem, profugus Romam venit Herodes, & adiuuante Antonio Triumuiro, factus est à Senatu Rex, quamuis non putaret Romanos, inquit Ioséphus, sibi Regnum daturus, quod soliti erant generi Sacerdotali dare, sic ille. Idem vero Antonius Cleopatræ impulsu multa abstulit Iudæorum Regno, quæ deinde victor Octavianus amplè restituit, ac pristina Iudæis iura concessit. Sic itaque apparet et distis, amplificatam maximè Romanorum temporalem felicitatem post initam cum Iudæis societatem, dataque illis ad aliquam libertatem tuendam auxilia, & communicata Ciuitatis Romanæ iura, ob quæ Paulus Apostolus Romanum se asserens ciuem cædi virgis haud potuisse iactabat. Quocirca aut feliciores, aut minus infelices fuere Cæsar, & Octavianus cum Præcelsis Romanis, qui magis fauere Iudæis, quam Pompeius, Crassus, Cassius, & Antonius, ut omnes nôrunt, qui minus fauerunt, quod è memoratu constat.

Iam verò supremis temporibus Romanorum sapientiores agnoscebant irridenda esse, quæ vulgo de Dijs credebantur, ut colligimus è libris Ciceronis de natura Deorum: Veritatemque diuinorum patefaciebant apertius carmina Sibyllina, è quibus Eclogâ sextam, Christi euentu

ta cor

continentem, Virgilius contexit. Quamobrem multi Romanorum Iudæorum placitis adhaerent: in quibus Cornelius Centurio cohortis Italicæ, qui primus è gentibus Christum colere cum tota domo coepit; ita, ut Romani omnium primi ex alienigenis iscerint Christianæ religionis fundamenta, eorumque fides, inquit s. Paulus, in vniuerso Mundo annuncietur, quo tempore Imperium Romanum latissimè patebat, neque per Neronem fuerat aliquid molestiæ Christianis illatum.

Imperia qualibet tunc ad summum peruenerunt, cum sincera religioni, aut vetis eius sectatoribus fauerunt.

C A P. X.

E Superioribus colligi videtur, illud reuera admirabile, Imperia quarumlibet gentium tunc ad summum perducta, vel cum veram religionem coluerunt; vel minus eam, cultoresque eius synceros, quam cæteræ gentes, quibus aliquid virium fuit, contempserunt, ac læserunt. Persicum namque, exempli gratia, fuit amplissimum Cyro, Dario, Artaxerxe, & Assuero imperantibus, quorum quidem edicta supra lib. tertio recitauimus, ad verum Dei cultum propagandum spectantia.

Niniuiticum latissimè patuit Theglathafaræ, & Salmanafaræ dominantibus, ut huius libri capite secundo apparet, quos veræ religioni, studiosisque illius haud aduersatos, verum fauisse, aperuimus.

Babylonicum potentissimum fuit, cum Nabu-

Chodo-

Lib. 14. cap.

13.

Lib. 15. ca. 4.

Et de bello Iudaico lib.

4. cap. 14.

15.

Actor. 22.

chodonosorus est amplexatus sincerā pietatem
vt cap. 3. est explicatum.

Aegyptiacum, cum Iosephus omnia modera-
batur, Sethosisque temporibus & Amasis, qui sa-
piens est dictus.

Aethiopicum Ismande, & Tharaco maximè,
quem Thearconem nominat Strabo, est dilata-
tum, cum propius abfuisse à germano Dei cultu
supra differebamus.

Græcanicum pertinuit, vt illa prisca omitta-
mus, amplissimè Alexandro, Macedonibusque
imperantibus. Placet verò hic ascribere, quæ
S. Thomas ex Iosepho, & alijs scriptum reli-
quit, ascribens gesta ab Alexandro Magno fi-
dei cuidam diuinæ; sic igitur ille libro de regi-
mine Principum: Fides, inquit, in bello corpo-
rali, & spiritali triumphare facit homines, et
iam Dæmonas vincens: Hebr. 11 Fide muri Nie-
richo corruerunt. Fides à Deo fortitudinem re-
cepit: 2. Paral. 16. Præbet fortitudinem his, qui
perfecto corde credunt in eum. Ibidem cap. 20.
Credite in Dominum Deum vestrum, & securi
eritis, & mox: Sicut fides in bello corporali fa-
cit triumphare; iuxta illud Iosue ca. 11. Conforta-
re, & esto robustus, noli metuere, & noli timere,
quia tecum est Dominus Deus tuus; sic defectus fi-
dei facit hominē vinci; iuxta illud Eccles. 2. Veh
dissolutis corde, quoniam non credunt Deo, &
ideo nō proteguntur ab eo. Etiam fides infirmos
facit triumphare, sicut accidit in Alexandro, cui
per somnium Deus apparuit in habitu summi Sa-
cerdotis, dum ad huc ipse in Lycia ciuitate Ma-
cedoniæ esset constitutus, dumq; cogitaret que-
modo Asiā posset obtinere, iussit eum confidere

NAM

nam ipse exercitū eius perduceret, & Principa-
tum Persarum ei traderet, qui promissioni eius
credidit, & secundum fidem suam factum est eis:
& cum Alexander iratus veniret Hierosolymā,
& Pontifex Iudæorum præcepto Domini Ponti-
ficalibus indutus, & reliqui sacerdotes cum eo
stolis legitimis induti exirent obviam ei extra
Ciuitatem, Alexander intuens Antifitem Pon-
tificali stola insignem, & super cidarim laminā,
in qua scriptum erat nomen Domini, descendit
de equo, & adiit eum solus, & nomen Domini a-
dorauit, & Pontificē veneratus est; & obstupue-
runt Principes exercitus, putantes mentem Re-
gis iudicatā; solus Parmenio quæsiuit, cur Sa-
cerdotem gentis Iudææ adorasset, & respondit;
nō hunc adorauit, sed Deum, cuius Principatum
sacerdotij gerit: nam in tali habitu per somnium
Deum conspexi. Hæc Sanctus Thomas ex Iose-
pho, à quo habemus etiam fauissè Alexandrum
vero Pontifici, veræque religioni, & eius secta-
toribus, vt supra aperiebamus.

Alexandri imperium exceperunt Seleucidæ,
& Ptolemæi, è quibus Antiochus cognomento
Magnus omnium latissimè imperauit, vt è Sy-
riaco Appiani apparet, ac Iustino. Hic autem
mirificè Iudæis fauit, eorumque rebus, vt nar-
rat Iosephus libris Antiquitatum Iudaicarum, è
ptolemæis omnium maximè Iudæos amplifica-
uit, eorumque res sacras Ptolemæus Philadel-
phus, vt idem testatur; & hic similiter omnium
Ptolemæorum latissimè regnauit. quamuis au-
tem Ptolemæus Lagi filius ab initio vexauerit
Iudæos; postea tamen eis factus est amicus, eo-
rumque sacris, quod idem scribit.

Li 3 Tyrj

Ios. ph. lib.
11. c. p. 2.
Lib. 8. ca. 2.

Hebr. 11. f

Tyrij similiter ampliffimè dominati sunt, cū Tyro noua ædificata bene sentirent de religione, vt supra fufius est explicatum.

Romani denique vt proximè aperuimus, ad imperij summum pertigere, cū veræ cultoribus pietatis fauere cœperunt, vt iam clariffimè ex omnibus hifce appareat, ab illa pendere temporalium bonorum felicitatem.

Antiqui Reges in moderandis ampliffimis imperijs vias humana confilio cōuenientiffimas ad illa conseruanda, aut perquam maximè dilatanda vifi sunt inire: verum cū fuerunt hæc contraria pietati fyncera, per eas conciderunt.

CAP. XI.

OPERA PRETIVM verò est infpicere, Regibus ac Reip. moderatoribus initer esse vias rectæ pietati contrarias, quæ, fi fpectes humana confilia, perduceret omnino ad amplitudinem multo maiorem regna, & Imperia ipforum, & nihilominus ab illa ipfa miferabiliter concidiffe, redacta ad exiguam tenuitatem. Nam, verbi gratia, Cambyses impedijt ædificationem templi Hierofolymitani, ne quando fcilicet Hebræi coire poffent prætextu vifendi templi, quod ter quotannis agebant, & arma fumere in Perfæ, quorum minuebatur auctoritas, ac potestas apud fubiectos, cū religio Iudæorum crefcebat, ac maior fiebat, illorumque ob id neceffario extenuabatur: auctoritate autem ac potestate Imperia continentur, atque amplifficantur. Et nihilominus fecus euenit. Nam fimul

atque

arque disturbauit inftaurationem templi, ipfe est occifus, Imperium ipfius difcerptum. Idem contigit, cū Duces vltimi Darij fummo veræ religionis antiftiti cœperunt aduerfari, & alium conftituere sunt conati, quem fibi affinitate deuinxerant; quod fanè ad imperij Perfici ftabilimentum faciebat, vt Religioni, ac Reip. Iudaicæ præffet, qui Perfæ affinitate attingeret. Eodem modo augebat opes Perfærum, potentiamque, perfolui ex hoftijs fingulis tributum, dignitatemque augebat, fi quis eorum præfectus ingredi penetralia Templi alijs inaccessa poffet, quafi pari cum fummo Pontifice Iudæorum, qui folus illi adibat, loco foret, ac nulla in re minor, & tamen cū Senabatlus hæc aufus est, corrui imperium Perfærum.

Sic etiam Sennacheribus Niniuitici fiue Affyriaci Imperij Rex, exiftimabat augendam fibi potentiam, & Iudæos expugnaret, quos ipfius maiores non fuerant aufi vlla in re offendere, attollendamque multo magis, fi nullum fibi Deum poffe obfiftere ab omnibus crederetur, perinde ac fi Deo maior effet, ideoque iactabat, Deum nihil profuturum Iudæis, neque eum valere aduerfus acies fuas, Actunc exercitus eius miferabiliter est concifus, ipfe à filijs fujs in templo Dei fui est atrociter interfectus.

Quid autem de Babylonico dicemus? Nabuchodonoforus enim Babylonem maximè amplifficauit, vt ab ipfo condita videretur, Templumque Belo, à quo fibi genus afferebat, magnifficiffimum conftituit, vt è Berofio refert Iofephus aduerfus Apionem lib. 1. Id verò maximè ipfi auctoritatem, qua firmantur, & augentur Impe-

ria,

ria, conciliabat. Nam dignoscere experimento plurimum valere aliquem, facit, ut nihil in illis moliar; credere à Diuinitate ortum, timore animos replet ac subiectos reddit. Hoc totum tamè nihil illi profuit. Idcirco enim captus est infamia, discerptumque ipsius Imperium: quod denique est euersum, cum Balthasar vasa Deo vero consecrata adhibuit ad honorandos suos Deos in conuiuio; quod sanè in animis populi Babylonici spem magnam poterat ingenerare, quasi consideret Dijs, quos magis, quam prius, coli videbat; ipsique Hebræorum Deum cedere, ac proinde etiam non esse metuendum ab oraculis Isaia, vel huiusmodi aliorum, si qua iactarentur de interitu Babylonici Imperij, cum viderent omnes eorum sacra contemni, ac nihili fieri.

Aegypti Rex opinabatur potentiae plurimum sibi accessurum, si Hebræis quasi mancipijs uteretur ad munitissimas Vrbes constituendas, quæ cum non possent expugnari, neque Aegyptus occupari poterat: Auctoritatem præterea falsæ religionis tuebatur magorum vanis ostentis, atque vbi illa deerant, obstinatione, & perficacia sua: Actumque videbatur de vniuersis Israëlitis; sed eodem momento, quo visi sunt isti miserrimo interitu absorpti, absorptus est ipse vnà cum suis, occupata ab exteris Aegyptus, Regnumque discissum. Quod cum Sethosi, siue Sefostri imperante ad amplitudinem magnam rediisset; atque hic, ut Aegypti populis replet, celeberrimamque efficeret, gentes varias in eam duxisset, potestatem faciens cuilibet colendi proprios Deos, quo eueniebat, ut cuncti allicerentur ad illam inhabitandam,

dam, ac mortaliū multitudinē, quæ posset exteris copijs licet immensis obistere, amplificandam, mox tamem imperium latissimum concedit, quamuis videretur Ille Orbi toti Reges suorum fidissimos imposuisse Persis, Chaldeis, Syrisque Belum; Assyrijs, & Asiæ Theutanum, sine Tichona, cuius filius Aemathion Macedoniam tenuit, Memnon Asiæ partem; Colchis verò suorum studiosissimos, ut supra est explicatum: similiter Amasis cum Iudæos alliciebat ad Aegyptiacas superstitiones, spemque, in eis ponendam, si penes humana instituta, regnum suum muniebat, adiectione, ac numero hominum in eandem metem, quo ad terrena, & cælestia coeuntium, tamen eodē tempore, quando hoc erat contra germanam religionem, ruinam duxit omnino ipsius imperium.

Eodem modo scilicet Aethiopes corruerunt, qui cum prius non ita se abiēcissent, ut Aegyptij ad ineptissima, & abiectissima quæque colenda, ac superis ascribenda, aut intra suas terras excipienda huiusmodi infanda sacra, simulatque id egerunt ab omni temporalium bonorum felicitate exciderunt; & tamen ista egisse, nihil aliud esse videbatur, nisi plures homines in vnum cogere ad idem regnum tuendum, simulque eodē vinculo religionis, quo nil potentius ad animos coniungendos, arctissime colligare.

Iam verò cum latè regnaret Græcanicus Iupiter, posteris suis credidit Imperium firmissimum, quod nunquam dissolueretur, se traditurum, si maximos sibi honores ritu religioso institueret: sic enim contingebat ut mortales ipsum iam defunctum reueriti magis obedirent ipsius

ipſius poſteritati. Atqui non ita contigit. Nam varias in partes eſt ipſius Regnum diſcerptum, atque vt ars arte eluderetur, quicumque multis poſt ipſum mortuum ſeculis naſcebantur, ab illo, quem comminifcebantur in Coelo regnare ſe ſe ortos prædicabant, vt eadem ſuperſtitione ſibi homines aſtringerent, ac ſubijcerent. Quod quidem maximè eſt factitatum poſt Herculis, Argonautarumque mortem. Actum Græci prædationibus; commigrartiumque in Græciam gentium, vel Tyrannorum, latronumque rapinis valde obnoxi fuerunt, quod Thucydides in initio hiftoriarum refert. Sic vbi Alexander diuitios ſibi honores uſurpare coepit, ipſe miſerrimè interijt, eius ſoboles indigniſſimè trucidata, Imperium ampliſſimum in varias partes eſt diſcerptum; & tamen nihil æquè in officio populus poterat continere, & in amore erga filios ipſus, atque opinio diuinitatis, vt Plutarchus in eius vitæ notat.

Idem Tyrijs euenit; ex quo enim maximè coluerunt Aſartim, Reges ipſorum (quorum nomina recenset Joſephus libr. i. aduerſus Apionem, deducta ab ipſa Dea, cuius ſacerdotio fungi glorioſum ducebant) ſpoliati ſunt anti qua illa temporalium bonorum largiſſima affluentia, factique ſunt inſtar meretriculæ compita circumuentis ad libidinem, ſuosque amplexus quælibet pellicientis, vt Iſaias, hanc belliſſimè adducens ſimilitudinem, deſcribit.

Romani denique, ne ſimus longiores, accomodatiffimè illi quidem ad exteros in Urbem inuitandos, aut alibi poſitos eiufdem cultus ſimilitudine conciliandos. extera illa ſacra aliquo modo

modo induxerunt; ſed quamuis amplificarentur latiſſimis ditionibus ex quo verè religionis cultoribus fauere coeperunt; ipſi inter ſe tamen atrociffimis bellis ita ſæuierunt, vt ad interitum Remp. perduxerint; & in vnius Tyranni dominatum miſerabiliter inciderint, omni libertate exuti, quæ longè omnium feliciffimos ipſos efficiēbat.

Conſtat igitur ab iſtis omnibus initas fuiſſe accomodatiffimas, vt quilibet aſſerere poſſet, vias ad amplificanda imperia: nihil autem profuiſſe, cum ſynceram religionem magis immiſerent. Sed eodem tempore miſerabiliſſimam temporalium bonorum factam ruinam, quod ſcilicet illa pendeant in primis ſyncera in Deum pietate.

Nunc quando ſummam perſtriximus tempora, vel infelicia, vel felicia quarumlibet gentium, regnorumque, quantum patiebatur obſcuritas antiquitatis, quam conati ſumus illuſtrare, ac peruenimus ad Chriſti ætatem; aliunde nobis erit, aliuſque principium repetendum.

FINIS LIBRI QVINTI

DE RVL

DE
RVINIS
GENTIVM ET
REGNORVM.

ADVERSVS IMPIOS POLITICOS
LIBRI TRES VLTIMI.

AVCTORE
THOMA BOZIO EVGVBINO
Presbytero Congregationis
Oratorij.

ACCESSERVNT INDICES DVORVM
*Primus est Argumentorum, & Capitum: Alter
Rerum Verborumq; copiosus.*

COLONIAE AGRIPPINAE,
Apud Ioannem Gymnicum sub Monocero,
Anno M. D. XCVIII,
*cum gratia & Privilegio Cæsaris. Maiest. ad sexennium,
anno vero et speciali ad decennium.*

ILLVSTRISSIMO, ET RE.
VERENDISS. S. R. E. CARDINALI
PETRO ALDOBRANDINO.

Intelligentia caelestes perfectissima
charitate ardentem Deum summum
respiciunt, atq; ad ea procreanda, quae
in ipso intuentur, orbem superos mouent,
Dei potentiam sapientiam, bonitatemq; per huius-
modi effecta multis modis representare nobis con-
tendentes; ut etiam nos hac ratione ab omni inor-
dinati amoris labe puri Deum contemplemur, & in
huiusmodi effectibus eum studeamus alijs exhibere con-
gnoscentium, & simili modo imitandum. Quod si à
terrenis cupiditatibus expediri, altissima ferentes in
oculis animi singuli efficerent, sane quidem felicissimi
in omnibus in rebus essemus, caelum ad terras, celi-
tes ipsos ad homines adduceremus. Quin ipsam su-
peram vitam traducentes inter ipsos versaremur.
Id ut fieret Christus Deus, atque Homo Vicarios
diuinitatis suae reliquit Pontifices Roma-
nos Petri successores. Horum munus est, sum-
mo amore, quo genus humanum benignissime ample-
xentur, inflammatos assidue Deum contemplari, quod
Christus à momento suae cōceptionis continenter egit
atq; in Deo contemplando spirandaq; illius amantissi-
ma charitate defixos, haud tamen ab agenda ma-
ximis desistere, sed oracula sacra fundere, & ad per-
agenda sanctissima, & iustissima quaeque impellerà
sapientissimos viros sibi assistentes, veluti Deo
Christoque assistentes Angelos & Beatos. Quem-
a modum & Moyses totus in diuinitate conspicien-
da Aaronem fratrem ad explendam Dei voluntatem

mouebat. sic nostra etate conspicimus Clementem.
 Et aut diuino amore succensum quotidie versari ob-
 ru caelestium, tibiq; amplissime Cardinalis altissima ius-
 sa visa, & examinata explicare, que nobis deinde per-
 ficiens Deum pro te feras ac sicut olim Petro Cle-
 mens affudit, ita vicissim nunc asideat Clementi Pe-
 trus. Hinc bonorum temporalium felicitatem pende-
 re constans est omnium sapientum consensus, omnium
 rerum testificatio, humanam beatitudinem scilicet
 bonis animi, corporis, atq; externis conflatam ex-
 ste-
 re in terris à iugi contemplatione caelestium sempiter-
 norum amore, ad quod nos religio sancta conformat.
 Quod cum superioribus libris totius Philosophiæ, The-
 ologiæ Sapientum, nature deniq; ipsius testimonia
 multiplici, & euentu omnium Regnorum, Gentiumq;
 vsq; ad Christum fuerit à nobis consignatum sequen-
 tibus comprobamus Ecclesiæ Christi futurum maxi-
 mam temporalium bonorum felicitatem, testificati-
 one Christi, Apostolorum, Prophetarum, Nationum,
 Conciliorum summi cuiusque, ac sancti viri, Pontifi-
 cem, Imperatorum, demumq; euentu omnium regno-
 rum, quæ sunt à Constantino vsq; ad etatem nostram,
 quin ex quo Christus Ecclesiam retro, ac Petrus tum
 alijs, tum Clementi commendauit, ut merito hæc Cle-
 menti Pontifici, tibiq; Petro dedificentur consonan-
 timi facta iungere conantibus, Congregationiq; nos-
 stre primarios viros honestantibus. Deus autem vobis
 optimam mentem conseruare in omnibus, à superis
 nunquam mentis oculos deflectere, atq; ad peragen-
 da cuncta humano generi fructuosissima semper decu-
 rare cum diuturna lucis vsura benignissime largiatum.

309

DE RVINIS GEN- TIVM, ET REGNO-

R V M

ADVERSVS IMPIOS
POLITICOS.

LIBER SEXTVS.

Christus, ut homo, præpositus est omnibus rebus crea-
 tis regendis, ac propterea melius est post eius resur-
 rectionem non modò hominibus, sed omnibus eti-
 am rebus: optimus est enim gubernator, & quid
 pertineat ad optimum gubernatorem.

C A P. I.

ARGVMENTA, quæ supra
 adduximus, ex omni loco
 desumpta, ostendunt quo-
 libet sæculorum statu bo-
 na temporalia pendere à
 virtutibus, præfertim ve-
 rò à Religione, & sapiencijs;
 siue illa sint ante Christia-
 næ religionis amplificationem, siue post illam.
 Nihilominus, quando secus esse posset alicui vi-
 deri, nos hæc propria quædã proferemus in me-
 dium, palamque faciemus post Ecclesiam Chri-
 stianam constitutam, multo magis temporalia
 pendere à Religione, & virtutibus, vniuersita-
 temque iustorum quoad illa feliciorum, quàm
 impiorum. Quocirca illud imprimis constitui-
 mus,

K k

mus,

mus, Christo subiecta omnino fuisse omnia creata, quæcunque sunt, aut esse possunt. Sic enim

Matt. vi. Christus ipse: Data est mihi omnis potestas in
Ioan. 12. cælo, & in terra. Et: Si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum. Et: Sciēs, quia omnia
13. 16. dedit ei Pater in manu. Et: Omnia quæcunq; ha-
Ioan. 5. bet Pater, mea sunt. Neque enim pater iudicat

quenquam, sed omne iudicium dedit Filio, ut omnes honorificent Filium, sicut honorificat Patrem: sicut enim Pater habet vitā in semetipso, & potestatem dedit ei iudicium facere, quia fi-

Ephes. 1. lius hominis est. Paulus autem scribēs ad Ephesios, ac de Deo Patre loquens, ait: Operatus est in Christo, suscitans illū à mortuis, & cōstituens ad dexteram suā in cælestibus supra omnē principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro, & omnia subiecit sub pedibus eius, & ad Colossenses

Coloss. 1. In omnibus ipse primatum tenens. & ad Philip-
Philip. 1. pensēs: Humiliauit semetipsum, factus obediens vsq; ad mortem, mortem autem crucis, propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium

Hebr. 1. & infernorum, & ad Hebræos: Quem (Iesum)
Hebr. 2. Deus constituit hæredem vniuersorum. & mox: Non enim Angelis subiecit Deus orbem terræ futurum, de quo loquitur. Testatus est autem in

Psalm. 8. a quodam loco quis dicens: Quid est homo, quod memor es eius: aut filius hominis, quoniam visitas eum? Minuisti eum paulominus ab Angelis: gloria, & honore coronasti eum, & conuulisti eum super opera manuum tuarum. Omnia subiecisti sub pedibus eius; in eo enim, quod

omnia

omnia subiecit, nihil dimisit non subiectum ei. Nuncautem necdum videmus omnia subiecta ei. Hæc ad Hebræos scribens Paulus, quæ illustrantur ex alio ad Corinthios loco: Deinde, in-
1. Cor. 15. quiens, finis, cum tradiderit regnum Deo, & Patri, cum euacauerit omnē principatū, & potestatem, & virtutē: oportet aut illum regnare, donec ponat oēs inimicos sub pedibus eius. nouissimē aut inimica destruetur mors. omnia enim subiecit sub pedibus eius. Cum aut dicat, Omnia subiecta sunt ei, sine dubio, præter eum, qui subiecit ei omnia. Cum autē subiecta fuerint illi omnia, tunc & ipse Filius subiectus erit ei, qui subiecit sibi omnia, ut sit Deus omnia in omnibus.

Hæc Paulus, asserens Christo fuisse omnia dono Patris subiecta, ut ipse Patri subijciat omnia. ac Deus sit omnia in omnibus. Non est autē, quia non omnes agnoscunt, & colunt, & iccirco non omnia in omnibus subiecta sunt Patri, & Christo quoad agnitionem scilicet, ac cultum, & quæ ab his quouis modo pendent, atque hæc sequuntur: In reliquis subiecta sunt, ac ius est illi in omnia, potestatisq; suprema gubernationis, & dominij, cui si non obediunt, non agnoscuntibus, & colentibus eum plurimis, maximo id cōtingit ipsorum damno; post vltimumque iudicij diem tuncq; mentes, velint nolint ex eis aliquæ, Christum, Patremq; agnoscunt, ac venerabuntur, quæ ex amore, & caritate, ad æternæ beatitudinis præmium, quæ ex necessitate, & cōpulsione, ad perpetui supplicij cruciarum.

Hinc apparet, qua de causa Isaias illa pronunciauerit: Et factus est principatus super humerū eius (Christi) & vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri

saeculi, princeps pacis multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis: super solium Dauid, & regnum eius sedebit, vt confirmet illud, & corroboret in iudicio, & iustitia a modo, & vsque in sempiternum. Hæc ille, prædicens Christum saeculi futuri patrem, atq; ideo temporum, mortuumque caelestium; hæc namque se se inuicem consequuntur. Neque hoc ignorauerunt Sibyllæ, à quibus acceptum cecinit illud vates Latinus, quamuis more suo fabulas audeat immiscere, & aliò rem detorqueat:

Vltima Cum ei venit iam carminis atas:

Magnus ab integro saeculorum nascitur ordo.

Iam redit & virgo, redeunt Saturnia regna:

Iam noua progenies caelo demittitur alto.

Et: *Pacatumq; reget patrijs virtutibus Orbem.*

Ac paulo post, cuncta illius potestati tradita agnoscens, & cuncta ab ipso pendere:

*Iren. li. 4.
cap. 37.*

Iustin. qu.

140.

Arba. 5. 4.

in Ar.

Bas. psal. 2.

Cyr. cat. 10

Chry. c. 11

ad Eph. c.

1. ad Heb.

Hier. p. 71.

Amb. epi.

ad Heb.

Aug. p. 109

lib. 2. de concu.

Hip. lib. 2. Mar. initio.

Cyr. li. 11. ca. 13. in Ioan. Sic. in

4. distin. 48. quæst. 1.

Aggrederet magnos, aderet iam tempus, honores

Chara Deum soboles, magni Iouis incrementum.

Aspice conuexo nutantem pondere mundum,

Terrasq; tractusq; maris, caelumq; profundum

Aspice, venturo latentur vt omnia saeclo.

Igitur Christo subiecta sunt omnia creata, & Christo gubernantur, non modò vti Deo, sed

etiam vti homine; quia sibi hæc omnia habuit:

atque hæc omniũ Patrum constantissima sententia, à qua recedere est hæreticũ; sic enim tradunt

SS. Irenæus, Iustinus, Cyrill^{us} Hierosolymitanus,

Athanasius, Basilus, Nazianzenus, Ambrosius,

Amb. epi. Hieronymus, Augustinus, Hilarius, Chryso-

stomus, Cyrillus Alexandrinus, quos reliqui deinde

omnes Græci, ac Latini sequuntur.

lib. 2. de concu. Hip. lib. 2. Mar. initio. Cyr. li. 11. ca. 13. in Ioan. Sic. in

4. distin. 48. quæst. 1.

Cum

Cum sit autem Christus omnium quæcunq; sunt gubernator, propter obedientiam, quæ præstari cœpit illi, vt homini ac Deo simul, adiunctamque sibi humanam naturam, hinc factum, vt longè melius sit post ortum Christum toti vniuersitati rerum, quàm prius, vt rectè Scotus dixerit; & ex hoc deducitur vterius, cum per redemptionem generis humani vniuersaliter tota natura melioretur, vt habetur Coloss. 1. Pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in cælis, siue quæ in terris sunt; ideo non solum super homines, sed super omnem creaturam Christus per suam passionem dominium promeruit, & ita iudiciariam potestatem. Vnde Matthæi vltimo. Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra. Hæc Scotus, solum negans Christo homini omnipotentiam, ac primæ causæ non aliunde dependentem potestatem. at S. Thomas: Et quia, inquit

per redemptionem humani generis non solum homines reparauit, sed etiam vniuersaliter totam creaturam, secundum quod tota creatura reparato homine melioratur, vt habetur Colos. 1. Pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in terris, siue quæ in cælis sunt; ideo non solum super homines, sed super vniuersam creaturam Christus per suam passionem dominium promeruit, & iudiciariam potestatem; Matthæi vltimo: Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra.

Hæc summi Principes scholarum. Quæ cum verissima sint omnia, neque fas vllò modo sit ab illis dissentire, quatuor alicui forsan videntur necessariò sequi. Primum quidem, quando Christus toti mundo præest, ac propterea felicius est illi, non contingere tot ac tantas clades, & vastitates, quæ ruinam quodammodo faciât, vt prius.

514 DE RVIN. GENT. ET REGN.
Secundum, si amoueretur ille per homines per-
uerfos à mortalium gubernatione, genus huma-
num corrueret cum suis omnibus, quasi deijcia-
tur è curru auriga, nauita è nauì; depelleretur
enim is, per quem deriuantur in nos omnia bo-
na. Tertium, bona temporalia distribuet ijs po-
tius, qui sciunt uti ad bonum, quàm ad malum,
merita singulorum perspiciens, & ad meliora
inuitans, ac perducens. Quartum providebit, ne
tot, ac tanta scelera admittantur: quòd si ob ho-
minum nimiam corrupelam admittantur, ci-
tius, atq; efficacius adhibebit medicinà, malof-
que coercebit. Sic igitur omnino videri posset
alicui dicendum. Nam finis, in quem creata sunt
& ad quem tendunt omnia pro viribus suis; est
Deus. Deiq; participatio; à quo nos abducit pec-
cata: ijs igitur occurrèdũ quantum datur ex or-
dinatione sempiterna Diuinitatis, vel ne fiant,
vel ut facta corrigantur; atq; iccirco temporalia
bona auferenda, aut largienda. Conciderent aut
mortales cum suis rebus, nisi tenderent aliquo
modo in Deum; sublato enim fine, cuncta in il-
lum facta cessant. Sic itaq; melius erit, aut peius
tum mortalibus ipsis, tum cæteris rebus, quate-
nus præest optimus gubernator, qualis est Chri-
stus, cuius humanitas intimè, ac maximè colli-
gat mortales, vniuersitatemque omnium rerum
creatarum cum Deo; quippe que nobis cognata
sit, eademque in persona diuina subsistens natu-
ræ diuinæ sine vlla confusione, & admixtione sit
arctissimè connexa, neque dissolui possit. Non
potest autem fieri (sic enim Deus statuit, ac iura-
uit) ut Christus amoueat ab hac gubernatione,
& quòd magis impij conabuntur, eò magis con-
trarium denique contingeret. Quamobrem videamus

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VI. 515
mus, quid pertinens ad hoc argumentum possit
adferrì, ac dilucidius adhuc explicari. Nam for-
san quædam contraria considerabit aliquis, non
temere hæsitans in tantis nondum bene, ac satis
vlllo modo examinatis.

*Ostenditur è dictis sanctorum, & aliorum, atq; ex e-
uentis apertissimis post Christum felicius esse, quo-
ad temporalia, toti Orbi terrarum, quàm prius.*

C A P. II.

NON est dubitandum, inquit S. Thomas, *In cõpen.*
etiam hoc iudicium, quo in mundo re- *The.c. 248*
guntur homines ad Christi potestaté iu-
diciariam pertinere; vnde etiam ad ipsum intro-
ducuntur in psalmo centesimo nono verba Pa-
tris dicentis: Sede à dextris meis; donec ponam
inimicos tuos scabellum pedum tuorum: affidet
enim à dextris Dei secundum humanam naturã,
in quantum ab eo recipit iudiciariam potestaté,
quam quidem etiam nunc exercet antequam ma-
nifestè appareat, & omnes inimici pedibus eius
subiecti sint: vnde & ipse statim post resurrectio-
nem dixit Matthæi capite vltimo: Data est mihi
omnis potestas in cælo, & in terra. Est autem &
aliud Dei iudicium, quo vnicuique in exitu mor-
tis suæ retribuitur, quantum ad animam, secun-
dum quod meruit. Ita Sanctus, volens omnia tẽ-
poralia distribui viuentibus à Christo, ex quo
resurrexit, Deo scilicet hoc dante. Hinc S. Basilius
homilia nona, explicans Deum non esse au-
ctorem malorũ: Ciuitatũ verò, inquit, interitus,
terræ motus, inundationes, exercitũ clades, nau-
fragia, & oēs deniq; calamitates illæ, quibus ma-
gna hominum multitudo simul absimitur, siue

ex terra, siue ex mari, aëre, igne, siue quacunque nascuntur causa, propter superstites ad sobrietatem reducendos eueniunt. Hæc Sanctus: Atqui ex quo Christus resurrexit vera pietas magis elucescere, ac dilatari inter mortales coepit, ita ut breui toto prope orbe terrarum fuerit in gentibus alienigenis amplificata. Sic igitur è superioribus colligeretur, minores ex illo clades Orbi terrarum contigisse. Et ita sanè asseueranter affirmat Tertullianus in Apologetico aduersus gentes: Et tamen, inquit, si pristinas clades cõparemus, leuiora nunc accidunt, ex quo Christianos à Deo Orbis accepit. Ex eo enim & innocentia sæculi, iniquitates temperauit, & deprecatores Dei esse coeperunt. Et mox, alloquens Christianæ religionis hostes: Vos igitur, ait, importuni rebus humanis, vos rei publicorum incommodorum, vos malorum illices semper apud quos Deus spernitur, statuz adorantur: etenim credibilius haberi debet eum irasci, qui negligatur, quàm qui coluntur; aut nã illi iniquissimi, si propter Christianos etiam cultores suos lædunt, quos separare deberent à meritis Christianorum. Hæc ille, post innumeratas, quæ contigerant olim, memoratas clades. Eadem tradit S. Augustinus lib. 3. de Ciuit. Dei, cap. vltimo ad finem, enumeratis multis antiquorum temporu, quæ præterierant ante Christum, vastitatibus, ac malis horrendissimis, quorum nihil simile deinde euenit, & tamen, inquit, Dijs suis (gentiles) nou ista tribuunt, quorum ideo cultum requirunt, ne ista vel minora patiantur, cum ea maiora pertulerint, à quibus antea colebantur. Huc usque Sanctus, volens post Christum accidisse minora hominibus mala. Sed & Orosius in initio

histo

historiarum suarum: Nactus, ait, sum præteritos dies non solum æquè, ut hos, graues, verum etiam tanto atrocius miseros, quanto longius à remedio veræ religionis alienos, ut merito hac scrutatione claruerit, regnasse mortem auidam sanguinis, dum ignoratur religio, quæ prohibet à sanguine: ista illucescente, illam obstupuisse: illam concludi, cum ista iam præualeret: illam penitus nullam futuram, cum hæc sola regnabit. Ita Orosius, à Christianæ religionis cultu volens id fieri, ut mundus leuioribus calamitatibus concutiatur. Consentit Orosio Arnobius, qui libro primo maximas antiquorum temporum miseras, & clades recensens, longè pauciores, ac leuiores post ortum Christum contingere affirmat. Sed & Constantinus Imperator oratione ad Sanctorum cõetum, quam recitat Eusebius cap. 20. verba Eclogæ quartæ Virgilij:

Aspice, venturo latentur vi omnia seculo:

huc refert, ait enim Christus Orbem terrarum afflictum aduentu suo leuabit, & aspice, immensi Orbis, & omnium elementorum aspectus, Dei descensum, non hominis alicuius conceptionem indicat. Atque ita cum præsideat Christus vniuersitati toti rerum, quæ sunt à Deo, moderetur, quæ illam, ipse in terris ab hominibus colatur, felicius est omnibus, tempora sunt feliciora; regnante scilicet sapientissimo, & optimo, qui pro nobis intercedit apud Deum, nosque illi mirabiliter adnectit, patronus ac supremus moderator.

Et quidem nos multis in locis librorum de signis Ecclesiæ Dei tractauimus hoc argumentum. Nam libri primi, capite decimo sexto ostendimus, nullas eluisionum, quas prisca scriptores a-

Kk 5 tro-

trocissimas narrant, post Christum accidisse: At libri decimi quinti capite decimoseptimo narrantur horrendas vastitates, quæ obtigerunt ante Christum, quarum nulla similis deinde memoratur. Amplius autem capite sequenti explicamus, & omnibus modis corroboramus hæc veritatem, torridam zonam cum duabus frigidis nullo modo ante Christum fuisse commodas habitationi humanæ, postea verò factas tolerabiles, & cum prius non incoherentur, ex eo fuisse cultas, ac frequentatas. Præterea verò vigesimo secundi capite nono ad finem demonstramus non ita cultas, ac frequentatas, quæ possidentur ab hostibus Catholicæ religionis, quod etiam concluditur vigesimo quarti capite secundo; sicut etiam decimi quinti capite decimo octavo aperimus terras, quæ tenentur ab inimicis Christianæ pietatis amisisse plurimum bonitatis à priscis celebratæ, ac decantatæ. Denique libris de antiquo, & nouo Italiæ statu palam facimus, miserrimè illi fuisse ante Christum; quin ante exceptum Christi cultum vsque ad Constantinum, id liquet duobus primis libris. Tertio deinde manifestum fit, ex eo terræ Italiæ plurimum fecunditatis, ac bonitatis adiectum; & alibi ponimus ob oculos legentium, quantum felicitatis acquisuerint Hispania, Gallia, Britannia, ac reliquæ ad Aquilonem vergentes terræ, postquam Christi omnium Domini ductum sequuntur, quod latissimè, quantum spectat ad Borealia loca, explicamus toto libro xxii. de signis Ecclesiæ, & xx. cap. vii.

Ex his igitur omnibus confirmatur, quod S. Augustinus, Orosius, Arnobius, ac Tertullianus affirmant, esse verissimum. Atque imprimis toti

Orbi

Orbi terrarum felicius esse post Christi religionem, quod scilicet per eum prouecta sit in melius vniuersitas tota creaturarum rerum, quod asseruere post alios S. Thomas, & Scotus. Per alios enim Deus antea gubernabat à se producta, longè inferiores meritis Christo, cuius humana natura habet adiunctam diuinam, atque in persona diuina subsistit, & qui superat vnus veluti homines cunctas benignitate, sapientia, & potentia, vt valeat, sciat, ac velit efficacius, ac beneficentius, & humano generi, & omnibus rebus consulere pro conditione, & appetitu illarum. Hinc, quæ se adiungunt illi per cultum, meliori sunt statu; quæ recedunt, infeliciores. Hinc legitur prædictum de Christo, quem Deus alloquitur: Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Reges eos in Virga ferrea, & tanquam vras figuli confringes eos, sed quosnam? Nonne eos, de quibus idem Deus verba ad eundem facit, Davide canente: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, donec poná inimicos tuos scabellum pedum tuorum, Virgam virtutis tuæ erit Dominus ex Sion, dominare in medio inimicorum tuorum. & mox: Dominus à dextris tuis confregit in die iræ suæ Reges: iudicabit in nationibus, implebit ruinas, conquassabit capita in terra multorum.

*Psal. 110.**Psal. 109.*

Rectè etiam S. Hippolytus Martyr, cui consentiunt diuina oracula, & reliqui scriptores hac de re solidius agentes, aiebat fore, vt cum mortales maximè abiúxerint se à Christo, & Antichristus latissimè dominetur, innumeris modis omnia vastentur in terris, omnia mala cõtingant pollicitante hoc longè contraria, donec iam

confr-

confractus Orbis elementorum, ac veluti quaedam senectute, vt aiebat Trismegistus, vndique debilitatus, & concidens cum suis omnibus miserimè corruat, & intereat, à Christo renouandus, & in æternam, nobilissimamque formam restituendus, detrufis ad infera inimicis veræ pietatis, & omni ornamento, ac prope omnium bonorum genere in æternitates sæcurum spoliatis.

Tria dedit Ecclesia sua potissimum Christus: vt errare non possit in ijs, quæ sunt æterna veritatis vniuersali lege sancientiendis: habeat semper sanctissimos viros: ac summum Pontificem, qui in vniuersalibus æternorum sanctionibus haud errantiscatur.

C A P. IIII.

MODERATOR igitur omnium rerum, quæcunque sunt, ac Rex à Deo constitutus Christus, vt rebus humanis bene prospiceret; quâdo homo finis est omnium, quæ videntur, cum sine diuinarum rerum veritate felicitas esse non possit: nam bonum primum mentis, per quam sumus homines, est verum, ac summum bonum, verumque, quod nos beat, est diuinum: prouidit iccirco vt ipse locum terneret in terris, qui vt in alijs faciendis, iubendive erraret, tamen nullo modo labi posset in legibus vniuersalibus imperandis, quæ ad mores, ac veritatem cælestium pertinerent. Atque hic est Petri successor, Christi Dei Vicarius, Pontifex Romanus, cui clauis regni cælorum tradidit, & quem Orbi terrarum præfecit. Qua de re latè egimus

signo

signo de Petri cathedra octuagesimo libri decimioctauo. Non est, quod agamus actum: Huic autem ius est in omnia temporalia, non vt pro arbitrio verferet, sed quatenus ad vniuersale bonum conducit, quæ est omnium Theologorum sententia communis, vt libro quarto ad finem de antiquo, & nouo Italiæ statu docuimus, è Sanctis Ignat. ad natio, Epiphano, Paulino, Ephrem, Chryso-stomo, Cyrillo, Macario, Procopio, Gazæo, Thoma Aquinate, Bonauentura, Alexandro Halensi, & 29. innumeris alijs, quos Scholasticos vocant, siue Paul. ad qui S. Thomæ, siue qui Scoti doctrinam sequuntur. Hoc igitur Ecclesiæ primum, maximumque priuilegium, vt errare non possit in doctrinam morum, diuinarumque rerum per Pontificem Romanum sancita, & imperata. Quamobrem nemo certo credere tenetur, nisi vel hæc, vel quæ necessariò præcedunt, aut sequuntur ista. Quod siquid aliquis præterea credat, nondum constitutum vel à se cognitum, quamuis constanter, aut etiam præfractè, & obstinatè credat, in Pontificem tamen lege lata iubentem, quid in ea sentiendum sit, illud reijcere debet, credere id paratus, quod ille per vniuersalem constitutionem decernat. Hoc enim modo is agit Pontificem: Quamobrem cum propter Deum cuncta sint, ac generentur, vt illum nos amemus, & cognoscamus, atque huic rei præsideat Pontifex Romanus, nihil non huic subijciatur, quod est in hominis potestate, cum nihil nostrum, vel minimum sit, quod ad Deum referre non debeamus, ac propterea Pontificis Romani potestati, quatenus adhuc, cui præest ipse, finem tendit, non subijciatur.

Verum, quando satis non est intellectu verum tenere

tenere, nisi nosmetipfos ad illius normam componamus, felicitas namq; humana est, cum mens virtutibus cunctis exulta Deum contemplantur; Iccirco Christus hoc Ecclesie largitus est, vt habeat semper homines sanctissimos ac vere Heroas, quod ita esse constat è signo de perpetua Sanctorum successione vigesimo quinto libri octavi. Ab his eorumque studiosis innumergentes barbaricæ, & efferæ ad omnes humanitatibus artes, disciplinas ac mores in Europa, Africa, Asia, Indiisque Orientalibus, & Occidentalibus expolitæ atque exultæ sunt. Religiosissimi præterea sapientium coetus instituti, vt signo de generibus efferis ad humanitatem perductis, & de religione apparet.

Christus itaque Populum suum cælestium rerum doctrina, ac vitæ sanctimonia muniuit vudique ac repleuit, ita vt nõ posset vel intellecta sibi persuadens aliquid falsum, vel morib. propter enormitatem vitæ aberrans, excidere à felicitate. Vidimus enim iam ruinam quoad bona temporalia duci à gentibus, & ad interitum, quo deleantur omnia, earumq; memoria vel aboletur ex animis mortalium, vel in terris obscuratur, ob hanc causam perueniri, quod imperfecti non habeant, quibus innitantur perfecti, vel ab his discedant; Atque vt altissimas in electis à se radices ageret sapientia, ac proinde felicitas, voluit idem Christus ita credi ab ipsis, quæ ad diuinorum scientiam pertinent, vt nihil omnino hæsitarent, ac potius millies emori, acerbissima quælibet perpeti vellent, ac paratissimi essent, quàm vel leuissimam significationem derent, in ijs vlllo modo sese nutare. Atque ita intellectum fide hac firmissima, voluntatemque firmam

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VI. 523
mul fortitudine inuicta, & inconcussa armauit, & corroborauit.

Tertium præterea largitus est societati suæ, vt toto Orbe cognito diffunderetur, neque esset vlla peruiæ telluris pars, aut gens, è qua non esset aliquis ipsi adhærens. Hoc enim summæ bonitatis est latissimè se se, ac sua communicare, & effundere. Hoc latissimè est regnare, ac dominari, ac proinde nulla erit natio, quæ nõ aliquo tempore, vel aliquem Christo dederit asseclam, vel ipsa è maxima parte non sit ipsum sectata, ita vt opus sit Orbem terrarum totum subijci, dedicari, ac cõsecrari Potestati, Maiestati, ac Diuinitati ipsius: contrarias autem gentes radicitus euelli, bonis omnibus expoliari, conteri, aboleri, euanescere.

Mirabilissimum sit igitur post annos mille quingentos sexaginta tres, qui numerantur ex quo Petrus post illapsum spiritus sancti in Apostolos prima sua concione ex omni prope gente habitati Orbis aliquos perduxit ad Christum, sic ad fuisse Christianæ Ecclesie tria hæc, vt nullus è tot Romanis Pontificibus Petri successoribus, & Christi locum tenentibus dissenferit, vel ab vno è reliquis in sancienda æternorum veritate, ac legibus vniuersalibus imperanda. quamuis variatum sit in ijs, quæ propter varietatem temporum, gentiumq; diuersitatem variari debent quoad morum, rituumve obseruationem. In cæteris, qualia sunt diuina, & vniufmodi semper, nihil inuenitur discrepans, nihil dissonum, nihil dissimile, quod est illustrissimum veritatis clarissimæ signum.

Mirabilissimum sit etiam semper Ecclesie Catholicæ in hac, illaue gente ad fuisse viros altissimi

mæ sanctitatis, qui diuinis operibus humanam potentiam superantibus, atque ad humani generis utilitatem editis oculos in se mortalium conuerterent, & quò magis Ecclesia sancta diris est tempestatibus agitata, eò sanctiores protulit viros, atque ex illa parte potissimum, cui magis conuultum Deus volebat, maioremque temporarium bonorum felicitatem præparabat, quod septimo libro de signis Ecclesiæ Dei latissimè aperietur, & libro secundo de imperio virtutis cap. 14.

Quid illud postremum? Nullum fuisse seculum, nullum lustrum, nullum prope annu, mensuramque, aut diem, quo non ex alienigenis gentibus, & interdum valde incognitis accesserint multi ad Ecclesiæ cultum, non illi se se addixerint, & quò maioribus aliquando visa est cladius affigi, ac pene opprimi, & sepeliri, eò clarior paulo post, fulgentior, ac plures sibi, quos diuinæ veritatis luce splendidissima illustraret, aggregas emerfit, quod quarto, & decimo septimo libro de signis Ecclesiæ Dei liquet.

Hæc verò tria nunquam defuisse Christi populo longè admirabilissimū videri debet, quod nullus vnquam populus tam diros, tam crebros, siue potius perpetuos, tam potentes habuit hostes, vt ille, quod manifestissimum fit è signo nonagesimo primo, de summa Catholicorum pace, & capite decimo tertio libri secundi de imperio virtutis.

Adfuerunt autem tanta Ecclesiæ Catholicæ, non parta, & conseruata in primis armorum pernarumve metu. Hoc enim spectat ad malos, de quibus est dictum:

Oderunt peccare mali formidine pænæ.

Sed

Sed adfuerunt ipsius virtutis, Religionis, sapientiæ, ac denique ipso Dei summi amore, atque intimo impulsu, contra adnitentibus, ac nulla non ratione contententibus contrarijs multis, vt verè de Christianis dicendum sit:

Oderunt peccare boni virtutis amore.

Quamobrem Pontifex summus Christianæ societatis dominatus est in medijs inimicis, eiusque sanctionibus obedierunt in extremo Orbe positi, vel Regibus alioquin alienis subiecti, obedieruntque in singulis actionibus, quando singule ad Deum referri debent, potissimumque in potissimis, quales intima sunt, neque illis defuerunt bona temporalia, quatenus non modò necessaria, sed vtilia quoque sunt ad virtutes: hæc enim simpliciter cadunt sub merito, inquit S. Thomas, alioquin quomodo durassent? Durarunt autem quicumque perstiterunt in obedientia, periére ab hac desciscentes, at illi inimicos omnes adduxerunt in suam potestatem, sub Imperium suum misére, vt nulla vnquam natio fuerit, aut etiã futura sit tam magna, tandiu permanens, in vnâ omnino doctrinâ consentiens, vni Pontifici parens, virtutibus diuinis vndiq; circumfulgens, omni corporis, atq; externo bono sublimissimè, vt aperietur, amplificata.

Lib. 2. quæ
vltim. art.
vltim.

Afferuntur argumenta, quibus comprobatur in Ecclesia futuram largissimè temporalium bonorum copiam, & summum temporalis felicitatis culmen.

C A P. I V.

SED aderunt huic Ecclesiæ duæ inter se remotissima, non quidem semper, verum aliquando. Propter perfectos aderit aliquibus inopia

L. I

inopia

inopia summa temporalium bonorum, ut elu-
cescat in illis penitus operans diuinitas absque
vllis prope instrumentis, excelsissimum quod-
que; & admirandum. Nam tales diximus esse He-
roas perfectissimos, qui nullis externis adiuven-
tis exemplo Dei, cui sunt coniuncti indigeant
ad efficienda maxima inter mortales. Quos cum
necesse sit eminere in Ecclesia Christi, & omni-
um maximè in terris effulgere, multo apertius
quàm foret ante Christum, pluresque, & excel-
lentiores, simul etiam necesse id appareat, ex eo
quod dicimus, atque à nobis est explicatum fu-
suis primo libro, quod scilicet non egeant instru-
mentis externorum bonorum. At propter im-
perfectos siue in Ecclesia commorantes, ac tuen-
dos, siue extra illam positos allicièdos opus est,
adsit etiam summum felicitatis temporalis in
omni bonorum genere, summum, inquam, quo-
ad copiã, & amplitudinem, & quo ad temporis
diurnitatem. A summa enim virtute, hoc sum-
mum nascitur. Altissima est in Ecclesia Christi
sapiencia, Religio, virtus, ergo attinget fortiter
à fine suo vsque ad finem temporalium, quæ à le-
pendent, atque oriuntur, ac disponet omnia sua-
uiter, non ab extremo profundissimo imperfe-
ctionis, insipientiæ, & nequitia protinus tra-
hens homines ad aliud extremum celsissimum
bonitatis, sapientiæ, ac perfectionis, sed modo
quodam suavi per ea temporalia, quæ conueni-
unt imperfectis, rerumque largitionem, ut per-
ducantur ad fastigium sanctitatis, alijsque sub-
inde, & alij inuitentur, & attrahantur. Nam &
hoc etiam est trahere in funiculis Adami, quod
à Christo faciendum prædixit vates. Ac perti-
nent ad maximam virtutem maximè indulgere,
& ac

64p. 8. d

Osee 6. 11.

& accommodare se se imperfectissimis, quantum
fieri potest ad ipsos in bonum promouendos:
imperfectissimi egent affluentia maxima tempo-
ralium bonorum, capiuntur illa, confirman-
tur in aliquo virtutum statu, eam vel ipsi habent-
es, vel aspicientes esse in Ecclesia Dei. Nun-
quid igitur nõ aderit illa aliquando saltem per-
quàm abundantissimè inter Christianos? An for-
san Christus ad sanandos sanos venit? Et quid o-
pus est his medico? Propter ægrotos asserit se
venisse, & quidem maximè ægrotos. Quid igitur
ob istos non ager amantissimus Pater? Cur non
objiciat istis temporalis etiam felicitatis splen-
dorem, quo deinde pelliciat ad contemplan-
dam virtutis heroicæ nuditatem multo rutilan-
tius coruscantem, quàm fluxus color & adsciti-
tius caducæ felicitatis. Non enim per se mala est
illa. Ac pertinet ad supremam bonitatè commu-
nicare beatitudinem suam, non modò degentib.
in arctissima paupertate, & ærumnis, in altissi-
mo tamen virtutum statu, sed etiam viuientibus
in culmine temporalis felicitatis, modò referat
illam ad Deum, ut per eam simpliciora ingenia,
quæ non estimant, nisi quæ aspiciunt, conferuen-
tur in fide, aut ad hanc vocentur.

Id sanè bonitatis, sapientiæ, potentiæque est
summæ, ne dicamus infinitæ, qualis est diuina,
scire, posse, ac velle mortales ad se aggregare nõ
vno modo, sed plurimis, atque omnibus, qui
sua natura virtutibus non aduersentur, atque ic-
circo etiam luce quadam felicitatis temporalis
amplissimæ. Id certè affirmat de se Christus to-
tius sapientiæ fons, nullo modo futurum, ut ho-
mo vllus conqueri possit, non omnes rationes
initas in Ecclesia tua à se, qui Dominus est,

Ll 2 ac Rex

ac Rex omnium rerum, quibus homines ad amorem virtutum, sapientiæque moueri possent; & hæc igitur haud omittetur ineunda ratio temporalis felicitatis amplissimo modo elargiendæ, vt in singulos effundi queat, & quemlibet pro suo captu capere. Alioquin quomodo apparebit in effectu, & huius esse Dominum, largitoremque Christum creatis omnibus iam præfidentem, nisi suis eam donet? Rectè enim S. Augustinus argumentatur in libris de Ciuitate Dei, iccirco ad Christianos Imperium Romanum deuolutum, quod fanè videtur fuisse totius boni temporalis compendium, siue Emporium, vt scirent omnes à Deo donari summa regna, & Imperia. Vt Christus homines sibi adiungeret, ijs benefecit: Pertransijt, inquit Euangelista, benefaciendo, ac multa miracula patrando: Quidni & hac ratione beneficiat, conciliet sibi mortales, cum sit ipsa omnium maximè consentanea naturæ illorum, neque ipse destruat naturam, sed perficiat. An nõ igitur Christus omnium rerum dator suis dabit effusissimè, vt sint illi effusissimi instar Constantini, & Caroli magni in vsu religiosos, ac pios? Compelli vult aliquos ad virtutem Christus, cum scriptum sit in Euangelio: Compelle intrare. Multo igitur magis volet suauitate amoris, à quo magis inferuntur virtutes, inflammari, amoremque hunc excitari beneficentia temporalium, quæ suis ipse Dominus omnium distribuat. Et quando Christus est nobis à Deo Patre datus, nõne omnia similiter cum ipso nobis ille est elargitus, ait Paulus? An forsitan minus amans est suorum Deus post ortum Christum, quàm fuerit ante? Et quibus igitur conuenient hæc bona dabit, sicut prius. Non enim dabat

Luc. 6.c

Luc. 14.c

bat impulsus odio Iudæis, quos magis amabat, quam gentes alias, & ideo magis eos amplificauit honesta temporalium copia, amore percitus tradebat illis. Refrixit hic amor? Nemo hoc dicat. Amat itaque Deus Christianos ad essentiam summam, puramque virtutum, & beatitudinis humanæ, in qua stant absque vllis extraneis. Non est hoc omnium, quamuis in Ecclesia sint modò plures, ac præstantiores quàm prius. Igitur amabit etiã Deus Christianos in virtutibus quidem potissimum, sed quibus adsint huiusmodi additamenta, quasi circumpositæ frondes ad obtegenda ac defendenda quædam poma delicatiora, & per quàm tenerima. Quamuis adesse possint & infirmissimo ad opera virtutis efficienda, & potentissimo ad eadem. Illi quidem, vt ex illis confirmetur ipse; huic, vt alios debiles corroborare possit, aut inimicos arcere, & aduersantia quæque perumpere, disijcere, ad nihilum redigere. & quibusnam magis committenda sunt temporalia bona, quàm bonis? quàm virtutum studiosis? Cùm Christus itaque sit omnium rerum Dominus, diuidat ipse omnia, nunquid malis dumtaxat ea diuidet, non bonis quoque, ac multo magis, quàm malis; quibus quidem qua parte sunt boni, ac boni aliquid agunt, non sunt, vel neganda, vel auferenda temporalia quæque, Regia, Principalia, & cuiusuis gradus, multo abundantiora tamen Christianorum iustis tradenda sunt, quod si aliter eueniat, nequitia fit, ac puerilitate hominũ, siue illi Christiani sint, siue alieni prorsus à Christiani nominis professione, nisi Deus disposuerit ob summam sapientiam suam propter iustorum bonũ temporalia bona eis non conferre. Ex quo fit, vt omnia conturbentur, non se-

quentibus nobis Christi voluntatem, quæ non est alia, nisi vt sapientissimis omnia credantur, qui sunt in statu virtutis acquisitæ, quæ ne exerceatur, & actus multos producat ob opum, dignitatum, potestatisque inopiam, sit ex eo quod sapientes ad huiusmodi statum non eliguntur, multis, quæ sua sunt, non quæ Dei, & Christi quærentibus. Quamobrem necesse est sapius, vt Christus manifestè se prodatur, aut potius ordinem rerum naturalem, & ordinarium commutet, ac veluti prudens Agricola ferro terram sapius profcindit, ac versat omnia sursum, deorsumque, vt noxias herbas vndique pullulantes radicitus extirpet, ac bonorum semina iaciat, quin flammis aliquando campos exurit spinetis horrentes, dumisque ex omni parte implexis oppletos. Eodem modo Christus, qui per homines, quos ipse Homo amat, terras moderatur, vt in meliorum statum, suarumque Regna & res publicas reducat, ferro, ignique mandat mortalia, vt ad religionem, religionisque, & sapientiæ præfectos, ac studiosos omnia reuocet, vt infra suo loco aperietur. Quocirca in fine sæculorum sic omnia destruet oppressis omnibus ferè sapientibus, vt in nouam, atque immutabilem formam terras renouet, totamque vniuersitatem rerum.

Post argumēta adducta adducuntur prædictiones Prophetarum, quibus prænunciatū fuit Ecclesia Christi futurum temporales felicitatis culmen.

C A P. V.

INSPICIAMVS, an prædictum fuerit, Ecclesiæ Sanctæ futuram felicitatem temporaliū bonorum maximam, quæ contineat, ac sub

peret alias omnes, quæcunque mortalibus obtigerunt: Sic igitur Isaias, alloquens Ecclesiam Sanctam. Videbis, & afflues, & mirabitur & dilatabitur cor tuum, quando conuersa fuerit ad te multitudo maris, fortitudo gentium venerit tibi. Inundatio Camelorum operiet te, Dromedarij Madian & Epha: omnes de Saba venient, aurum, & thus deferentes, & laudem Domino adnunciantes. Omne pecus Cedar congregabitur tibi, Arietes Nabaioth ministrabunt tibi, offerentur super placabili altari meo (eo scilicet modo, quo fas erit offerre) & Domum maiestatis meæ glorificabo. Qui sunt isti, qui, vt nubes volant, & quasi columbæ ad fenestras suas? enim Insulæ expectant, & naues Maris in principio, vt adducam filios de longè. argentum eorum, & aurum eorum cum eis nomini Domini Dei tui & Sancto Israel, qui glorificauit te, & ædificabunt Peregrini muros suos, & Reges eorum ministrabunt tibi, in indignatione enim percussisti te, & in reconciliatione mea misertus sum tui: & aperiētur portæ tuæ iugiter, die, ac nocte non cludentur, vt adferatur ad te fortitudo gentium, & Reges earum adducantur. Gens enim, & Regnum, quod non seruiert tibi peribit, & gentes (notentur hæc) solitudine vastabunt: gloria Libani ad te veniet, abies, & buxus, & pinus simul ad ornandum locum sanctificationis meæ, & locum pedum meorum glorificabo, & venient ad te curui filij eorum, qui humiliauerunt te, & adorabunt vestigia pedum tuorum oēs, qui detrahebant tibi, & vocabunt te Ciuitatē Domini Sion Sancti Israel: pro eo, qui fuisti derelicta, & odio habita, & non erat, qui per te transiret, ponam te in superbiam sæculorum (audi quàm

magna) gaudium in generatione, & generatio-
nem, & suges lac gentium, mamilla regum lacta-
beris, (Quid hæc sibi volunt?) & scies quia ego
Dominus saluans te, & redemptor tuus fortis
Iacob, pro ære afferam aurum, & pro ferro ar-
gentum, & pro ligno æs, & pro lapidibus ferrum.
Hucusque Isaias pretiosa quæque, pulcherrima,
honorificentissimaque Christianis affluentissi-
mè ad futura prædicens, quasi cuncta bona in v-
num coëant, vt Ecclesia repleatur, perituras au-
tem gentes, & regna ad solitudinem redigenda,
quæ non seruiant ipsis. Hæc verò omnia intel-
ligi de temporalium summa felicitate, ac prædi-
ci scribunt Cyrillus Alexandrinus, Procopius
Gazaus, Hieronymus, & omnium clarissimè
2.2. q. 162. Doctor Angelicus, qui distinctè, ac latè verò
ar. 1. ad 1. Prophetæ exponit: & alibi in Summa sua scri-
bit diuini vasis oracula intelligenda de super-
excessu, sic ipse loquitur, temporalium bonorū,
qui continget Ecclesiæ. In primis igitur ait assu-
tura Christianis pretiosissima quæque: Argen-
tum, inquit, & aurum eorum cum eis; iucundis-
sima etiam: Suges, ait, lac gentium, & mamilla
Regum lactaberis, omne pecus Cedar congrega-
bitur tibi, arietes Nabaioth; honorificentissima
addidit: Reges eorum ministrabunt tibi, Reges
gentium adducentur, gloria Libani ad te veniet,
venient ad te curui filij eorum, qui humiliave-
runt te, & adorabunt vestigia pedum tuorum.
Adjicit potentissima: Afferentur ad te fortitudo
gentium, fortitudo gentium veniet tibi; vult et-
se abundantissima è remotis, ac vicinis, mari-
mis, ac mediterraneis locis: Conuersa fuerit ad
te multitudo maris; me enim insulæ expectat, &
naues maris à principio, vt adducam filios de
longe,

longè, argentum eorum, & aurum eorum cum
eis. Quid est autem; Qui sunt isti, qui vt nubes
volant, & quasi columbæ super fenestras? nun-
quid alludit ad nauium vela instar nubium can-
dida, & volantia? nunquid ad nomen Latinum
Christophori Columbi, cum dixit, quasi Colum-
bæ? Atque hæc ad mare pertinent; illud ad ter-
ras, è quibus vndique conuehenda optima quæ-
quæ abundantissimè afferit: Inundatio Camelo-
rum operiet te, Dromedarij Madian; & Epha: om-
nes de Saba venient, huiusmodi adhuc omnia
perpetua scribit futura, non quoad omnes Eccle-
siæ partes, sed quoad præcipuas: Aperientur por-
tæ tuæ iugiter nocte ac die, non claudètur, vt af-
feratur ad te fortitudo gentium, Reges earum
adducentur, & mox; Ponam te in superbiam sæ-
culorum, gaudium in generatione, & generatio-
nem; atque ita nullo non sæculo, nulla non gene-
ratione habebit Ecclesia, quo gaudere possit, ac
iure quodammodo superbire. Verùm cuncta
hæc ad religionem referantur, ei subijciantur:
Argentum, ait, eorum, & aurum eorum nomini
Domini Dei tui, & sancto Israel. Gloria Libani
ad te veniet, abies, & buxus, & pinus simul ad or-
nandum locum sanctificationis tuæ; & vocabunt
te Ciuitatem Domini Sion Sancti Israel, & scies,
quia ego Dominus saluans te, & redemptor tuus
fortis Israel. Rursus idem capite sequenti de Sa-
cerdotibus Catholicis ait: Sacerdotes Dei voca-
bimini, ministri Dei nostri dicetur vobis, forti-
tudinem gentium comedetis, & in gloria eorum
superbietis. Hæc Isaias, qui multis in locis ea-
dem canit. Cui consentiens Daniel, refert à Na-
buchodonosoro in somnis visam statuam, cuius
caput erat aureum, brachia pectusque argenteum,

venter & femur æreum, tibiæ ferreæ, pedes partim fictiles partim ferrei: Postea, fuisse abscissum è monte lapidem sine manibus, qui percussit statuam in pedibus eius ferreis, & fictilibus, & comminuit eos. Tunc contrita sunt pariter ferrum, testa, æs, argentum, & aurum, & redacta quasi fauilla æstiuæ aræ, quæ rapta sunt vento, nullusque locus inuentus est eis; lapis autem, qui percusserat statuam, factus est mons magnus & impleuit vniuersam terram. Hucusque somnium Nabuchodonosoro diuinitus immissum, cuius interpretationem volunt esse hanc ex eodem Daniele, vt Assyriacum regnum notetur aureo capite; Persicum argenteo pectore ac brachijs; Græcanicum æreo ventre, ac femore; Romanum tibijs ferreis; ac parte ferrea pedum; nam fictilis pertinet ad eos, qui Romano sese Imperio adiunxerant, non bene tamen cohererunt, sicut non bene lutum ferro adglutinatur. At lapis est Christus, qui comminuat hæc omnia regna, ad nihilum redigat, ipse excreseat in montem, atque occupet vniuersam terram. Quæritamen potest: An Christus regno suo terras occupabit, cum mundus vniuersali incendio consummatus fuerit; an etiam simul antea: & quamuis Tertullianus, qui longè ante Constantinum fuit, videns opprimi Christianos, non longè prospiciens existimauerit, tum dumtaxat futurum; doctiores tamen, & sancti Theologi secus tradiderunt, clarissimeque id apparet è verbis Danielis, qui sic ait: In diebus autem regnorum illorum suscitabit Deus cæli regnum, quod in æternum non dissipabitur. En igitur, vt Christi regnum sit excitandum stantibus alijs. Præterea prius inquit Imperium Romanum conterendum, deinde

de reliqua. Amplius antea Christus fiet mons, mox vniuersam terram occupabit, Romano Põtifici ipsius Vicario præsidente, qui Imperatorum, Regum, Principum, mortaliumque cunctorum bona, & actiones quælibet omnino ordinet ad Deum, beatitudinemque ipsius supra naturæ vires collocatam, nobisque impartendam, atque ita conterens quoad alia, huic ex omni parte, ac proinde in hunc finem sibi, siue Christo subijciens.

Audi Augustinum, qui sic contra Iudæos, & Arianos: ipse enim (Christus) est lapis ille abscissus de monte sine manibus concidentium, id est, Christus natus de Virgine, sine manibus complectentium, qui tantum creuit, vt mons magnus fieret, & impleret vniuersam faciem terræ, & mox hunc cognouit Petrus, dicens, Tu es Christus filius Dei viui, agnouit montem, & descendit in montem, testimonium dixit veritati, & dilectus est à veritate: supra Petram fundatus est Petrus, vt montem susciperet illum amado, quem ter negauerat timendo, & Tract. 9. in c. 2. Ioannis: Mons ille vnde præcisus est, non impleuerat vniuersam terram; non enim tenuerat regnum Iudæorum omnes gentes; & vniuersum Orbem terrarum cernimus occupare. Hæc S. Augustinus. At S. Hieronymus, interpretans illud Isaïæ capite secundo: Erit in nouissimis diebus præparatus mons Domini in vertice montium, & eleuabitur super omnes colles, quod sanè oraculum respicit hoc, quod tractamus, inquit; Abscissus lapis de monte sine manibus creuit in montem magnum, & regnum, & repleuit omnem terram, à quo & Princeps in Ezechiele dicitur vulneratus. Hic mons in domo Domini est, & mox super vnum montium Christus fundat Ecclesiam, & loquitur

Matt. 16. &

ad

ad eum, Tu es Petrus, & super hanc Petram fundabo Ecclesiam meam: Hæc Sanctus: Eadem tum multi alij, tum verò Otho Frisingensis, hoc argumentum speciatim tractans, libri sexti capite octauo; Hesychius similiter Psalmo secundo: regno, inquit, Christi, & ab eius possessione terminos vsque terræ diffusa finem terreni principatus impositum. Hæc ille: Dilucidius autem Guitmundus Auerfanus libro tertio de Sacramentis, interpretans illud Danielis capite 2. In diebus regnorum illorum suscitabit Deus cæli regnum. & mox: Conminuet autem, & consummabit vniuersa regna hæc: Danielis, inquit, locus de nostra Ecclesia luce clarius cõstat. Ipsa enim Imperium cum adhuc ferreum esset, cætera regna contriuit.

Apparet itaque prædictam vniuersam omnium bonorum temporalium copiam iustorum coetui affuturam, Imperiaque illis omnia partitura. Eadem multis in locis idem vates, & Zacharias capite sexto de Regia potestate, & sacerdotali simul iuncta loquens, & ibi S. Hieronymus alios citans, interpretatur: Eadem David plurimis Psalmis, ac præcipuè secundo, quadragesimo quarto, quadragesimo primo, octuagesimo octauo, & centesimo nono, è quibus omnibus apparet Ecclesiæ sanctæ prænunciata, quod euentus comprobauit, quoad bona temporalia supremam felicitatem, nisi quis dicat (horrendum scelus) diuinam Scripturam, totamque simul antiquitatem falsam.

E dicit

Edictis Christi, Apostolorumque, ipsius confirmatur, Ecclesia Christi futuram supremam temporalium bonorum felicitatem.

CAP. VI.

AN non autem Christus ipse iustus, ac sectatoribus suis eadè promisit euentura, quãuis haud loqueretur de Imperijs, ac reg- *Marc. 10.*
nis? Audiamus eum discipulos suos, vt est in Eu- *19.*
angelio Marci, alloquentem: Amen dico vobis, nemo est qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros propter Euangelium, qui non accipiet centies tantum, nunc in tempore hoc, domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros cum persecutionibus, & in seculo futuro vitam æternam. Hæc Christus apertissimè de temporalium felicitate suis impartienda; nam dicit agros, & domos, ex ponuntque Sancti ac docti viri, quantum ad Monachos, vt in communi potantur innumeris fundis, domibus, ministerioque amantiissimo plurimorum, qui sint instar propinquorum: ita Cassianus inter alios collatione vigesima quinta de mortificatione. Præterea verò tradunt ex his verbis iisdem; vt Deus alijs, qui reliquere omnia propter Euangelium, prouidentia sua multiplicet ad omnes vsus necessarios, & expedientes quicquid opus est temporarium, sic Paulus ait, Apostolos nihil habuisse, sed omnia possedisse, quod spectare ad temporalia vult S. Ioannes Chrysostomus eo loco. Postremò ex iisdem verbis iisdem concludunt, Deum imperfectis, qui non omnia reliquere, sed

sed aliquid propter Euangelium, multiplicare illud centies; Idque promittat in fide, & iustitia permanentibus, ad omnes alliciendos pronatura singulorum, ut imperfectis imperfecta, perfectis perfecta pramia proponantur. Ita interpretantur ea verba SS. Ioannes Chryostomus, ac Iohannes post Origenem, alijque in commentarijs huius loci, & S. Ambrosius lib. 7. in Lucam capite 1.

Quamobrem si quis dicat tunc Christum locutum, cum Apostoli erant imperfecti, is etiam consideret, quando Christus semper loquitur in Ecclesia, nunc esse multo plures, ac multo magis imperfectos in Ecclesia, quam forent eo tempore Apostoli, ad quos verba Christus faciebat.

Addique potest, huiusmodi hominibus Christo reponi, quandoque in his etiam terris inter mortales maiora, & centies multiplicata bona temporalia, ut cum contemnit aliquis honores ob diuitias, potentiamve humanam dandos, recipitque honores ob religionem, sanctitatemque perpetuo tribuendos; eodem modo spernit aliquis opes, auctoritatemque humanam, recipit auctoritatem, quæ defertur illi, ut homini diuino, ita ut diuitiæ, & quicquid magni fiti mortalibus ad eius pedes projiciantur, in eius manus adhuc viuentis perueniant, quamuis fluxa omnia, nisi quantum perducit nos ad Deum, nihili ducat. Hoc in ipsis Apostolis dilucidissime apparet. Nam qui fuissent quæso Petrus, Andreas, Iacobus, Ioannes, ac reliqui? Illi piscatores erant, piscatu sibi visum tenuem comparabant, ac pauperrime debebant. Verum postquam sunt Christum secuti, Apostolique ipsius

Matt. 4. c

effecti, quot, ac quantis illi in honestissimos vestus abundabant opibus, quas vltro innumeri ad eos deferabant, ipsi vero conuenientissime partiebantur? Quot hominum millia primis post illapsum Sancti Spiritus diebus illi alebant? An non eorum numerus ipsas legiones Romanorum superabat? & tamen Crassus diuitem statuebat esse, qui vnam duntaxat aleret. Iam qui, quanti que honores ipsi tribuebantur? Ex actis Apostolicis habemus eos pro Dijs habitos, ac ne sacra sibi fierent, uti Dijs, ipsos vetuisse. Ex historijs autem scimus eos Orbem terrarum peragrassè, exceptos hospitio à nobilissimis viris, à Principibus, Regibusque honestatos. In varia loca misisse plurimos Episcopos, qui potestate ab ipsis accepta præfederunt, ac leges toti terrarum Orbi dederunt, eorumque successio iam super quindecim sæcula perdurat, inuicta aduersus omnes hostium quorumuis impetus. At illorum corpora vitali motu cassa, cineres ipsi quato passim sunt in honore apud Principes, Reges, Imperatores? An non igitur bona temporalia haud dicam centies, verum millies millies à Christo, Deoque sunt ipsis multiplicata in terris inter mortales? Sed quæ reliqua sunt horum, postea dicemus. Recitemus hic alia testimonia Euangelij, Apostolicorumque voluminum. Sicigitur idem Christus de temporalibus bonis verba ad suos faciens: Non potestis Deo seruire, & Mammonæ. Ideo dico vobis, ne solliciti sitis animæ vestræ, quid manducetis; neque corpori, quid induamini. Nonne anima plus est, quam eicæ; & corpus, plus quam indumentum? & mox: Quærite ergo primum regnû Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis.

Hæc

Matt. 6. 25

Hæc Christus, asseuerans apertè futurum, vt omnia bona temporalia dentur bonis pro additamento quodam, & hæc esse, vt indumentum corpori, vel vt corpus animæ; ac veluti indumentum sequitur corpora, corpora autem sequuntur animas, ita & diuitiæ virtutem, siue Regnum Dei, iustitiâque eius. Ita clarè interpretantur hunc locum tum cæteri omnes, tum centū quinquaginta Episcopi sextæ Synodi ad Papam V. talianum scribentes.

Ephes. c. 6. Haud dissimilia Christo S. Paulus asserit ad Ephesios inquit: Honora patrem tuum & matrem tuam, quod est mandatum primum in promissione, vt bene sit tibi, & sis longæuus super terram. Hæc Sanctus, cuius verba intelligenda esse de bonis temporalibus, vitaque hac, nemo est,

S. Th. 1. 2. q. 100. ar. qui inficiari possit; ac post alios ita declarat

7. q. 2. 2. q. 122. art. 5. tura, vt supra dicebamus. Eodem spectant, que late affert S. Paulus, ac differit in Epistola ad Hebræos, extollens fidem, fideique potentiam, in

S. Bon. ser. de decem præcept. quibus est illud: Sancti per fidem vicerunt regna, volens illa expugnari per ipsam fidem, quo freti Deo aggredimur aliquid ad ea vel consequenda, vel nobis concilianda. Ita illum locum

Alexand. Alen. in Summa. Vigilius Papa interpretatur, vt infra aperimus. Eandem veritatem continent illa Apostoli eiusdem verba in prima Epistola ad Timotheum

Hebr. 11. f. um capite quarto: Pietas ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ; quod pertinere ad vitam longævam venerantibus maiores ac propinquos (in hos enim

S. Th. 1. 2. q. 122. art. 5. in resp. ad 4. pietas) nemo est, qui dubitare possit: atque inter alios ita declarat illum locum S. Thomas in sua Summa, subiiciens quandoque secus accidere ob

occul

occultra Dei iudicia, sed illud esse spectandum, quod plerumque contingit.

Eadem cum Paulo tradit S. Petrus in Epistola 1. *Petr. 3.*

ad Christianos, ita scribens: Non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, sed è contrario benedicentes, quia in hoc vocati estis, vt benedictionem hæreditate possideatis: Qui enim vult vitam diligere, & dies videre bonos, coërceat linguam suam à malo, & faciat bonum; inquirat pacem, & sequatur eam, quia oculi Domini super iustos, & aures eius in preces eorum, vultus autem Domini super facientes mala. Hucusque S. Petrus, manifestissime loquens de temporalibus bonis. Iccirco enim subiicit: Et quis est, qui vobis noceat, si boni æmulatores fueritis? sed & si quid patimini propter iustitiam beati. Hæc ille, quæ nullo modo, nisi de temporalibus, & malis, & bonis intelligi possunt. E quibus omnibus concluditur, post Euangelium promulgatum sequentibus illius leges promitti, ac dari bonis quidem bona temporalia, malis autem mala; quod si bonis aliquod malum temporale contingit, vel redditum est, vel reddetur eiusdem generis temporale scilicet aliquod malum. Hoc autem satis est, si plerumque eueniat, quamuis non semper, vt optimè aiebat S. Thomas. Nam multa possunt accidere nobis occultissima, quæ sint in causa, vt aliquid ex natura sua omnino futurum, nullo modo contingat.

M m

E signa

Et signis, & cladibus, quæ contingebant Orbi terrarum cum vexabatur ab impijs olim Christi Ecclesia, comparationeque Imperatorum quoad mortem, & ignominias, & Pontificum Romanorum palam sit à bonis pendere temporalium felicitatem, infelicisque fuisse ante Constantinum Romanis Imperatoribus, quam Pontificibus Romanis, quoad vitæ diuturnitatem, mortem, & honores.

C A P. VII.

ICCIRCO cum perturbatur ordo rerum naturalis, atque institutus à Deo, totus simul Orbis, tota vniuersitas rerum commouetur, concutitur, labem ducit, ac ruinam minatur; Omnia nanque sunt inter se apta, connexa, & coherentia. Causa verò finalis, & meritoria sunt potissimæ, propter quas stat mundus, atque humanum genus, atque vbi fit aliquid contra illa pro modo illius inuertitur mundus. Quod magnum sit, maxima sit omnium labefactio, & confusio. Sic verò esse nos ostendimus libro vltimo de signis Ecclesiæ Dei, palam facientes, quoties aduersus Christi Vicarium Pontificem Romanum, studiososque ipsius concitæ sunt ab hostibus Christi, vel Sedis ipsius, quærens est in terris suprema, maximè tempestates ad eam cõuellendam, tunc elementa omnia commota sunt, atque, vt Christus prænucciavit, facta sunt signa in Sole, Luna, & Stellis, & in terris pressuræ gentium præ confusione sonitus maris, arefcentibus hominibus præ timore: confurgit. n. gens in gentem, & regnum in regnum, ac sunt pestilentia, & fames, & terræ motus per loca.

Eius

Enumerauimus autem viginti quatuor tempora, quibus hæc acciderunt, neque est quod eadem repetamus. Hic enim, quæ ibi omisimus, explicanda nobis latius videntur, faciuntque maxime, ac propriè ad rem propositam. Primumque sit illud, quoties in mala temporalia per impios, ac malos, boni, pijque coniecti, ac raptati sunt, plerumque Orbi terrarum funestissima & dirissima contigerunt. Adnotauit hoc etiam S. Ioannes Chryostomus, cuius nos testimoniū non attulimus libris de signis Ecclesiæ Dei, nunc placeat afferre, ac verba ipsius recitare: sic igitur ille homilia quarta in Euangelium S. Matthæi, postquæ reculit exempla multa, & euenta ad illud, quod erat dicturus, comprobandum: Mos siquidem, inquit, Dei est certissimus (nota hoc verbum) vt cum mala ad cumulum suum venerint, cumque viderit grauitè & suos affligi, & aduersarios tyrannide quadam contra se impietatis extolli, vel potius mentis ebrietate bacchari, diuinitatis suæ potentiam per signa declarare, quod etiam propter Iudæos in Babylone legitur impleffe. Hæc Sanctus, cum multa tempora enumerasset, quibus ad suorum, qui ab impijs vniuersi opprimebantur, defensionem pugnauit admirabilibus portentis ac signis, eademque repetit multis verbis libro Demonstrationis aduersus gentiles, quod Christus sit Deus. Nos autem, quod ille generatim, sed verè dixit, distinctè, singula tempora recensentes, euenta que ipsa allatis in medium verbis historicorum ob oculos lectorum proposuimus. Hic autem sit satis ostendisse, esse hoc à S. Ioanne Chryostomo obseruatum, memoriæque proditum. Quod confirmatur ex eo, quod supra libro secundo disse-

M m a rui

Luc. 21.

Matt. 24.

ruimus, Deum solere modis inusitatis, cum de-
sunt solita, punire flagitiosos, idque auctori-
tate multorum, simulque exemplis confirmaui-
mus. Quamobrem secundum sit illud, huic, quod
diximus, affine, Deum solere inimicis veræ reli-
gionis irrogare maiora, ac diriora supplicia,
vbi studiosos illius affligunt, ac bonis tempora-
libus nudant. Id etiam libro quarto multise-
uentibus, atque admirandis, esse verum palam
fecimus, explicantes à religione circūuehi quo-
dammodo orbem totum. Nunc illud adduca-
mus, quod contigit Imperatoribus Romanis,
Senatoribus, Plebeijs, Diuitibusque Imperio
Romano subiectis, quoties Ecclesia Christi im-
petebatur, Christiani occidebantur, & cunctis
opibus spoliabantur, aperiāmusque multo di-
riora accidisse hostibus eorum, nimirum Impe-
ratorib. istis, Senatoribus, Popularibus quibus-
uis, Diuitibusque.

Igitur postquam Romæ Sedem Pontificiam
Petrus fixit anno 44. vsque ad Constantinum te-
nuerunt Imperium Romanum, Claudius, Nero,
Galba, Otho, Vitellius, Vespasianus, Titus, Do-
mitianus, Nerua, Traianus, Hadrianus, Anto-
nius Pius, Antonius Philosophus, Lucius Anto-
ninus, quibus regnantibus in Oriente arripuit
Imperium Auidius Cassius, post hos est Com-
modus, Pertinax, Septimius Severus, Albinus,
Niger, Antoninus Geta, Antoninus Caracalla,
Macrinus, Diadumenus, Heliogabalus, Alexan-
der Mammeæ, Maximinus pater, & filius, Gor-
diani tres, Maximus, Balbinus, Philippus pater,
& filius, Decius pater, & filius, Valerianus pa-
ter, & filius, inde Tyrāni, qui tamen alicubi ges-
sere Imperium, Cyriades, posthumi duo. Lol-
lianus,

lianus, Victorini duo, Marius, Ingenuus, Regil-
lianus, Aureolus, Macriani duo, Quietus, Ode-
natus, Herodes, Mæonius, Balista, Valentes duo,
Piso, Aemilianus, Saturninus, Tetrici duo, Tre-
bellianus, Herennianus, Timolaus, Cellius, Za-
nobia, Victoria, Titus, Censorinus. His adijcun-
tur, qui sunt habiti legitimi Imperatores, Gal-
lienus pater & filius, Gallus, Hostilianus, Volu-
sianus, Claudius, Quintillus, Aurelianus, Faci-
tus, Florianus, Probus, Firmus, Proculus, Bono-
fus, Carus, Numerianus, Carinus, Diocletianus,
Maximianus, Hercules, Galerius, Constantius
Chlorus, Maximinus, Seuerus, Maxentius, Lici-
nius: omnes hi sunt supra nonaginta, è quibus
quinquaginta, & nouem, plus minus, videntur
habiti pro legitimis à Senatu. Cuncti autem fue-
runt interfecti, exceptis duodecim, Vespasiano
scilicet, Tito, quem tamen aliqui volunt à fratre
Domitiano necatum, Nerua, Traiano, Adriano,
Antonino Pio, Philosopho, Lucio, Septimio Se-
uero, Maximino, qui miserabiliter excruciatum
interijt, sicuti & Hadrianus, Claudio, Chloro.

Mirandum sit itaque tot Imperatores, quorum
plerique vel hostes fuerunt Christianæ religio-
nis, vel nihil curarunt, vt Christiani vexarentur,
ac perimerentur, occisos fuisse, cum tamen ni-
hil ipsis deesset ad vitæ præsidium, & militibus
vndique munirentur. Atque, vt tot interimeren-
tur, id fuit in causa, quod eorum culpa Catholi-
ci tot iniurijs onerarentur.

Hinc S. Hieronymus in cap. 14. Zachariæ: Nos
autem, inquit, dicimus, omnes persecutores, qui
affixerunt Ecclesiam Dei, vt taceamus de futu-
ris cruciatibus, etiam in præfenti sæculo rece-
pisse, quæ fecerunt. Legamus Ecclesiasticas histo-

rias, quid Valerianus, quid Decius, quid Diocle-
rianus, quid Maximianus, quid senilissimus omnium
Maximinus, & nuper Iulianus passus sunt, & tunc
rebus probabimus, etiam iuxta litteram propheta-
tiam, veritatem esse completam, quod computave-
runt carnes eorum. Huc usque Sanctus, citans ex-
empla Imperatorum proxima aetate sua.

Et S. Ioannes Chrysostom. contra Gentiles li-
bro secundo: E superioribus, ait, Imperatoribus
iij, qui similia (cum Iuliano) attentarunt, multas,
atque intolerabilibus calamitatibus acceptis, fecerunt,
ac miserabili morte interierunt, ita ut cuius-
dam, dum adhuc viveret, sponte ex oculis pupillae
exilirent, Maximinus hic fuit, alius autem
furore, alius alia id genus calamitate vexatus,
mortem cum vita commutavit.

Sed enim dicit aliquis, & ipsi Pontifices Sum-
mi miserabiliter interempti sunt. Hic igitur ap-
paret aliud longe admirabilius: à Petro usque
ad Constantinum numerantur hi Pontifices Ro-
mani; Petrus, Linus, Cletus, Clemens, Anacle-
tus, Euaristus, Alexander, Sixtus, Thelephorus,
Hyginus, Pius, Anycetus, Sother, Eleuterius, Vi-
ctor, Zepherinus, Calistus I. Urbanus I. Pontia-
nus, Antheros, Fabianus, Cornelius, Lucius, Ste-
phanus, Sixtus II. Dionysius, Felix, Eurychia-
nus, Caius, Marcellinus, Marcellus, Eusebius, Mil-
ciades, Silvester: Omnes hi triginta quatuor, è
quibus viginti quatuor tantum necati, ut enume-
rauimus signo de prudentia politica. Sic itaque tri-
plo plures, & amplius ex Imperatoribus eodem tem-
poris interuallo fuerunt interfecti, quam Pontifi-
ces Romani, quamuis essent illi tot vndique mili-
tibus circumsepti, nocte diuque custoditi; At Roma-
ni Pontifices nulla habebant militum praesidia,

quo tantum Dei patrocinio protegebantur; &
quod caput est omnium, maxime, primumque è
Christianis ad necem querebantur, quod essent
Ecclesiae totius moderatores in terris supremi.
An non hoc admirandum? Quid ad haec dici po-
test? Adijciamus aliud: Pontifices Romani elige-
bantur senili aetate: Imperatores non ita; sed qui
plerumque militares adhuc labores ferre pos-
sent. En, ut prolixior nostris senibus sit vita,
quamuis ad mortem querebantur, infidijs om-
nium paterent, quam vel iuuenibus, vel confir-
mata aetate viris, non tamen inclinata. Non omit-
tamus denique Imperatores istos, tribus, aut qua-
tuor, credo, exceptis, fuisse trucidatos à militi-
bus ipsis Romanis, quorum se fidei, ac defension-
ni committebant, neque, quibus magis fiderent,
habebant, & ab istis ipsis interficiebantur. An non
igitur felicitas malorum temporalis breuior? an
non fallacior? Nunquid in minima re? in omni-
um maxima, qualis est vita, & tamen hic infeli-
cissima nostra tempora cum felicissimis modo
comparamus.

Apparet autem propositum, supplicia dirio-
ra in terris existere aduersus eos, qui iustos affli-
gunt. Quod si quis dicat Pontifices Romanos
cum reliquis Catholicis iniuriose tractatos: pu-
blica nanque sententia condemnati sunt, veluti
impij, ac publico postea supplicio sunt affecti:
quin Petrus cruci affixus capite deorsum ver-
so, quod erat infame, ac seruile; Calixtus in pute-
um proiectus est; Marcellus, ut bestiis inferiret,
in ergastulum detrusus interijt. negari non potest.
Verum multo indigniora pluribus Imperatoribus
euenere, & quidem à suis. Atque, ut omitteremus
probra in Tiberium, Caium, Neronem, Domitianum,

748 DE RVIN. GENT. ET REGN.
Galbam, Caracallam, Hadrianum, Maximinum,
Valerianum, Gallienum, Aurelianum, Carinum,
Maxentium publicè à populo cuncto, & senatu
iactata, ita vt parum abfuerit, quin aliqui ex his
per vias Urbis raptarentur, atque in Tyberim
proijcerentur; Vitellius certè, inquit Suetonius,
religatis post terga manibus, iniecto ceruicibus
laqueo, veste dilciffa, feminudus in forum tra-
ctus est, inter magna rerum, verborumque ludi-
bria, per totum viæ sacræ spatium reducta coma
à capite, ceu noxij solent, atque etiam mento
mucrone gladij subiecto, vt visendam præberet
faciem, neve submitteret, quibusdam stercore,
& cæno incessentibus, alijs incendiarium & pa-
rtinarium vociferantibus, parte vulgi etiam vi-
tia corporis exprobrante, tandem apud Gemo-
nias, minutissimis icibus excarnificatus, atque
confectus est, & inde vnco tractus in Tyberim,
Eadem, atque etiam multo scœdiora, contigere
Heliogabalo. Valerianum, scribunt, à Persarum
Rege Sapore captum seruasse illi pro scabello,
quoties equum conscenderet, & in omnibus ha-
bitum indignissimè. Hæc igitur Imperatores
isti, quæ in Romanos Pontifices, qui cuncta hæc
pro Christo toleranda summæ gloriæ duxissent,
licet habeantur summa dedecora, nunquam sunt
patrata. Illud autem quid? Nullus non Impera-
tor conabatur diuinos sibi honores asciscere,
Christo autem, Christianisque, & Pontificibus
ignominias omnes reponere: contra accidebat,
protinus his cultus habebatur à Christianorum
Ecclesia toto Orbe diffusa, & hucusque habetur,
illisque omne opprobrium relictum. Quamob-
rem, cum honor, & gloria primis bonis tempo-
ralibus annumerentur, ita, vt diuinum aliquid
dixit

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VI. 749
dixerit esse Aristoteles, ac vitæ in multis ante-
ponatur, & hac parte Romani Imperatores aded
sunt diuinitus puniti, vt illustrissimum fiat ma-
ximis onerari pœnis eos, à quibus iusti affligun-
tur, & quâdo his est iucandissimum pati aliquid
pro Deo, apertissimum fit nihil esse inter eos
comparandum.

*Et collatione Senatorum, nobilium, plebeiorum, di-
uitumq; gentilium, & Christianorū, ante Con-
stantinum, comprobatur illos fuisse infeliciores,
quoad vitam, honores, opes, ac tranquillitatem,
in quibus est potissimum felicitas temporalis.*

C A P. VII.

AC ne quis existimet Imperatoribus solis
infeliciter fuisse quoad temporalia, quo-
ties Ecclesia Christi, ac iustorum vexaba-
tur, non autem Senatoribus, populo reliquo, aut
diuitibus, explicemus his pessimam, miserri-
mamque simul conditionem fuisse. Atque, vt di-
lucidissima omnia fiant, consideremus Christia-
nis fuisse Episcopos, qui Senatoribus, aut decu-
rionibus responderent in qualibet ciuitate, Ro-
mæ autem Presbyteros. Et è nostris quidem mul-
ti sunt occisi: An non autem multo plures in Vr-
be Senatores ab Imperatoribus interfecti? At-
que quatuordecim legimus excitas persecu-
tiones in Senatores, nempe à Tiberio, Caio, Ne-
rone, Domitiano, Hadriano, Commodo, Septi-
mio, Caracalla, Macrino, Heliogabalo, Maximi-
no, Aureliano, Carino, Maxentio; quorum mul-
ti omnem prope senatum, quin omnem è genti-
libus bonum sustulerunt, vt nos antiquorum te-

stimonijs, verbisque ipsis in medium productis; ostendimus libri de antiquo & nouo Italiae statu secundi, capite secundo. Et tamen isti Senatores secundi erant post Imperatores, ac Prouincias, Magistratus, & iura administrabant, ipsique erant, qui cædes in Christianos exercebant; verum diuinius & isti, vt vidimus, acerbiusque puniebantur. Hinc ad Scapulam Tertullianus de quibusdam eo tempore notissimis: Saturninus, inquit, qui primus gladium in Christianos egit, lumina amisit; Claudius, Herminianus, Calius, Capella, & alij peste vastati interierunt: Ita ille:

Nunquid autem tranquillius erat ignobilibus gentilium, qui nobis per annos prope trecentum fuerant infesti? Videamus & hos peiori fuisse conditione, quam Christianos. Imperatores enim duodecim scruerunt atrocissimè, ac supra omnem fidem in omne hominum genus, Tiberius, Caius, Claudius, Nero, Vitellius, Commodus, Heliogabalus, Maximinus, Gallienus, Aurelianus, Carinus, Maximianus. In primis autem Tiberius innumeros, leuissimis de causis, omni genere crudelitatis, inquit Suetonius capite sexagesimo primo, occidit, neque supplicio cuiusquam pepercit: damnatos post longa, & exquisita tormenta præcipitari coram se in mare iubebat, excipiente classiariorum manu, & contra, atque remis elidente cadauera. Caius maxima ex parte militum ducenta quinquaginta millia necauit, cum desiciebant dammati ad bestias, corripere spectatores iubebat, ac bestiis obijcitur pontem trium milliariorum inter Puteolos, & Baias edificasset, plerisque socios ponte deiecit, alios in nauibus rostratis in profundum iaciebat:

bat: magnam auri & argenti vim cultellis admixtis, in populum confertissimum sparsit, ex quo plerique, dum colligerent, interfecti sint, & alia multa huiusmodi patrauit, quæ Suetonius, ac Dion narrant.

Eadem, multoque diriora quandoque alij memorati admiserunt, vt cum viuos defodiebant, mortuis alligabant, parietibus includebant, recentibus corijs animalium circumdatos vinciebant, feris dabant, quæ nos recitauimus libris de antiquo, & nouo Italiae statu, & iccirco ab ijs recitandis superfedemus. His adnumeramus, qui absumebantur seuissimè bellis ciuilibus, quæ creberrima erant, & à quibus abstinebant Christiani, vt auctor est inter alios Tertullianus in Apologetico, & ad Scapulam, ita vt longè plures ex alienigenis, quam è Christianis interficerentur, siue in pace ab Imperatoribus, siue seditionibus, ac proelijs ciuium. Verbi gratia: Nerone imperante à Britannis interfecta sunt Romanorum, sociorumque septuaginta millia; pugnaque inter Vitellianos & Othonianos commissa, vtrinq; militum quadraginta millia perierunt. Rursus ad Cremonam bello inter Vitellium & Vespasianum quinquaginta millia, & Romæ quinquaginta itè millia. Cum bella ciuilia gessit Septimius contra Albinum, & contra Nigrum, desiderata sunt vtrinq; hominum plusquam centum millia; neque cædes minor fuit Romæ inter Pretorianos Maximino studentes, ac Romanos Balbino. Gallienus quidè suorum militum quandoque terna, & quaterna millia singulis dieb. occidebat. Innumerabiles porro occisi sunt, digladiariibus inter se Tyrannis triginta, de quib. proprio libro Trebellius, Hostilianoque, & Volusiano,

quos vnà cùm exercitu Aemilianus Maurus interemit; ac denique Diocletiano aduersus Carinum, Constantino aduersus Maxentium pugnantibus. Mittimus copias innumeras à Barbaris delatas, vt cùm Gothi Decium peremerunt, Perse Valerianum ceperunt, aut alios aliorum Imperatorum Duces fuderunt quod varijs in locis euentu vario sæpe accidebat.

His aliud admirabilius est subiiciendū, quod tantis ob innumera scelera gentiles innumeros ad metalla damnatos, ad bestias, ad opera publica, ad omne suppliciorum genus: Ex his verbis nullus prope Christianus erat, nisi cùm persecutiones commouebantur: Tanta verò illorum multitudo erat, vt incredibile foret. Exprobrat autem Tertullianus id gentibus in Apologetico his verbis: De vestris gentilibus (ò gentiles) restuat carcer, de vestris semper metalla suspirant, de vestris semper bestiarum saginantur, de vestris semper munerarij noxiorum greges pascunt; nemo illic Christianus, nisi planè tantum Christianus, aut si & aliud, iam non Christianus. Hæc Tertullianus: Iam verò aduersus Christianos decem tantum numerantur persecutiones, quibus aliquæ adduntur repetitæ ex edictis Imperatorum superiorum, vt quindecim sint ad summum: quindecies igitur accidit Christianis, vt aliquot eorum damnarentur; at gentilibus id contingebat per singulos annos vsque ad Constantinum, quod est spatium annorum tercentum. Vide quanto crebrius gentilibus eueniebat, vt innumeri ipsorum damnarentur ob scelera: Christianis, quando innocentes erant ab omni crimine primis Ecclesiæ nascētis temporibus ob pietatem, & religionē, id non ita crebrius eueniebat.

Quia

Quid ego hinc commemorem spectacula gladiatorum, quæ sæpius per annum toto Orbe Romano edebantur in singulis urbibus insignioribus, illorumque innumeri occidebantur, ita, vt Traianus eorum dena millia munere vno dederit in vna vrbe Roma. Nullus autem Christianus poterat esse gladiator, si Christianus esse vellet.

Non omittere illud, Tiberium, Caium, Claudium, Neronem, Vespasianum, Domitianum, Commodum, Septimium, Caracallam, Maximinum, Carinum, Maxentium, hos tredecim Imperatores fuisse rapacissimos, atque ob id ab istis innocios innumeros interfectos, vt eorum diuitijs potirentur: quod nos eodem libro de antiquo, & nouo Italiæ statu, ex antiquorum scriptis, ostendimus, ita, vt crimen foret esse diuitem.

Quamobrem Christianis felicitati erat bonorum temporalium mediocritas, quod illis haud inhiarent Imperatores, quando nihil faciebant ad explendam ipsorum ingluuiem. Neque ob hoc tantum felices erant, quod ob modicas operæ forent, sed ob aliud etiam, ex quo dici poterant opulentissimi, non proprio vel dominio, vel possessione, & usufructu, sed libera omnium quæ toto orbe haberentur & ad victum facerēt, communicatione. Nam Christianis cuncta erant, vbi opus fuisset mutæ benignitatis largissimo subsidio, communia, quamuis sua quisque curaret, vt Tertullianus in Apologetico testatur. Quocirca quiuis Christianus quocunque se contulisset, habebat à quibus exciperetur, & aleretur cunctis in locis cùm secum litteras Episcopi sui tulisset; quibus testimonium fieret ipsius rectæ

rectæ fidei, quod libro de Præscriptionib. idem refert, ac Lucianus in Peregrino, qui narrat alios quos Christianam religionem finxisse, vt quocunque proficiscerentur haberent à quibus excepti alerentur. Alij studebant id, vt in carcerem conijcerentur ob Christi cultum; nam protinus vbi à reliquis id Christianis resciebatur, tot ac tanta ijs donabantur, vt omnibus abundarent, ac diuites fierent, quod eodem dialogo idem testatur. Cùm verò per Apostolos, & alios Christianos non modò intra Romani Imperij confinia, sed toto Orbe innumeri sese Christo adiunxissent, vt ex Irenæi libri primi capite tertio, ac Tertulliano aduersus Iudæos constat, hinc oriebatur, vt opes Christianorù, Christianis omnibus paterent, innumeræ essent, ac felicissimo loco forent gentilibus comparati.

Magis adhuc elucescet, quàm meliori deniq; conditione Christiani essent, quàm gentiles ipsi, vel ante Constantinum, si consideremus ab Imperatoribus ipsis maximè tandem sæuitum in proprios consanguineos, & intimos quosque, ita vt omnes funditus excinderent. Incredibile namq; est quanta fuerit diritate Tiberius, Caius, Claudius, Nero in propinquos, constat id è Suetonio, ac nos omnia collegimus cap. vlt. lib. i. de antiquo, & nouo Italiæ statu.

Igitur quemadmodum supra vidimus pro vno Romano Pontifice tres Imperatores occisos, pro vno Episcopo plures Senatores, aut alioquin ciuitatum præfectos; ita, si spectes multitudinem reliquam, tam Christianorum, quàm gentiliam, colligere possumus ex ijs, quæ dicta hucusque sunt, pro vno Christiano illorum millia trucidata: neq; ijs, aut nobilitatem, cognationem,

potestatem

potentiam, diuitiasq; profuisse ad euitandam mortem, felicitatemq; temporalium conferuandam; verùm multo magis obfuisse, quòd ab istis ipsis maximè extimeficerent Imperatores, eos vellent depresso, aut sublato: & quando per factones Imperium conferebatur, hinc fiebat, vt nemo non paulo audacior ad illud occupandum profliret; & innumeros secum traheret, quod plerique omnes alieni à Christiana religione seditionibus, ac tumultibus gauderent; Christiani autem, cùm pacem sectarentur, atq; ea quæ sunt pacis, aurea mediocritate contenti tranquillius degebant, neque se periculis huiusmodi obijciebant.

Quod si rursus intuearis multitudinem eorù, qui bellis ciuilibus, veluti perduelles interficiabantur, & quorum corpora insepulta feræ deuorabant, si criminum reos, si gladiatores, videbis istos habitos infames, non modò à Christianis, sed à gentilibus etiam: Martyres autem Christiani à gentilibus duntaxat, verùm neque ab horum bene moratis; Imperatores enim boni coërcebant persecutiones commotas in Christianos, aut non iubebant, quamuis aliquando vexarentur ex edictis generalibus, vt ex Apologijs Iustini & Tertulliani apparet. Restat itaque, vt Christiani infames haberentur à gentilibus malis, non bonis: Hinc à Dione veluti laudabile refertur de laudatissimo Imperatore Nerua quod reos impietatis absoluerit, neminemq; accusari permiserit, vel impietatis, vel Iudaici ritus, quæ pertinere ad Christianos cuncti interpretatur. Atq; ita, siue opes, siue honorè, siue tranquillitatem, seu denum vitam, vitæque conseruationem respicias, meliori erant denique

que cōditiōe Christiani, quā gentiles, quā uis à principio non ita viderentur exitum re-
rum nescientibus, aut non examinantibus, quo-
ties Christiani vexabantur.

*Ecclesia Christi, siue Sanctorum quo magis oppri-
tur, eò magis dilatatur quoad numerum, & de-
niq; etiam quoad bonorum temporalium felici-
tatem, quod Prophetijs, Sanctorum dictis, & e-
uentis comprobatur.*

C A P. VIII.

DVO iam perscrutati sumus, atque in aper-
tam lucem produximus. Primum quē il-
lud, Orbem totum simul cōmotum, per-
turbatumq; signis, prodigijs, cladibusque hor-
rendis, quasi ruīnam minaretur, quoties Eccle-
sia Christi est vexata, & vnà ip̄sus Pōtīfex Sum-
mus. Secundum verd, magis postea diuinitus pe-
nitos, qui Christianos exagitabant, atque his in-
felicis demum fuisse quoad temporalia, quam-
uis à principio non ita foret. Tertium sit illud,
quod inuimus, ad extremum longè maximam
gloriam contigisse Christianis post exantelatas
ærumnas; Nam, quo honore post tot annorū se-
cula non modò habentur ipsi toto Orbe terrarū,
sed eorum leuissimi cineres, eorum tenuissima
Reliquiæ? Non est quod huiusmodi de re verba
faciamus: Notissima namque res est; veluti & il-
lud, Imperatores, qui sunt eos persecuti, cū suis
rebus omnibus, suisque Dijs, ignominiarū nunt
esse plenissimos, nomen, memoriāq; ip̄orum
passim profcindi, ac dilacerari. Igitur ad quæ-
tum veniamus, quod accidebat, vbi Christiani
vex-

vexabatur: Nam quoties Christiani occideban-
tur, magis & quoad numerum, & quoad tempo-
ralia diuinitus amplificabantur, & quo longior,
ac seuior erat persecutio, ita vt cuncta ip̄orum
radicitus extirpari viderentur, eò maior, ac sub-
limior erat amplificatio. Sunt huius euenti o-
racula innumera, illud est instar omnium, quod
certissimò pertinet ad bona temporalia, vt è ver-
bis liquet, & auctoritate Sanctorū Cyrilli, Tho-
mæ, Hieronymi, & aliorum nos probauimus ab
Isaia desumptum, cū prædicit illa, inducens
Deum loquentem ad Ecclesiam: Pro eo, quod
fuisi derelicta, & odio habita, & non erat, qui
per transfret, ponam te in superbiam seculo-
rum, gaudium in generationem & generationē,
& fuges lac Gentium, & mamilla Regum lacta-
beris, & scies quia ego Dominus saluans te, &
redemptor tuus fortis Iacob. Pro ære afferam
aurum, & pro ferro argentum, & pro lignis æs,
& pro lapidibus ferrum. Hæc Isaias: Eodem spe-
ciat somnium Nabuchodonosori diuinitus im-
missum, vt interpretatus est Daniel, fore vt pe-
tra è monte excisa cresceret semper, nūquam co-
angustaretur, atque imminueretur, sed occupa-
ret vniuersam terram, sibi subijceret omnia re-
gna. Quæ sanè Petra Petri successorē, Petreque,
qui est Christus, Vicarium Petrum Pontificem
Romanum significari ostendimus è SS. Augusti-
no, Hieronymo, nec non Hesychio, Othone Fri-
singensi, & Guitmundo Auerfano. Nunc igitur
speciatim probemus, hanc Petram, continentem
Christianos omnes, veluti caput continet mem-
bra, ac perinde Ecclesiam Christianorum, quò
magis tunditur, premitur, & ad nihilum redigi
videtur, eò maiores vires sumere, latius ac sub-
limius

Ca. 60. 15.

Danic. 2. 4.

1. Cor. 10. 4.

limius amplificari. Sic igitur S. Iustinus in Dia-
logo: Quanto magis in nos sc̄uitur, tanto plures
pietatem, fidemque per nomen Iesu profitentur,
haud secus, quā si quis vitem putatiōe prouocet
ad vbertatem. Et S. Irenæus: Opprobriū eorum
qui persecutionem patiuntur propter iustitiam,
& omnes pœnas sustinent, & mortificantur pro-
pter eam, quæ est erga Deum, dilectionem, &
confessionem Filij eius, sola Ecclesia purè su-
stinet sæpe debilitata, & statim augens mem-
bra, & integra fiens. Et Tertullianus ad Scapa-
lam: Non deficit hæc secta, quam tunc magis
ædificari scimus, cum cædi videtur. Et ad finem
Apologetici: Plures efficimur, quoties meti-
mur; semen est sanguis Christianorum. Et S. Au-
gustinus libri vigesimi secundi de Ciuitate Dei
capite sexto: Ciuitas Christi, quamuis haberet
tam magnorum agmina populorum, nunquam
aduersus persecutores suos pro temporali salu-
te pugnavit, sed potius, vt obtineret æternam,
non repugnauit. ligabantur, includebātur, cõ-
bantur, torquebantur, vrebantur, laniabantur,
trucidabantur, & multiplicabantur. Eadem s̄.
Hieronymus epistola ad Theophylum. Quod
verò ex prædictione Isaiæ, Danielis, & aliorum,
post superatas inimicorum oppressiones perue-
nerit semper Ecclesia ad supremum temporalis
felicitatis verticem, liquet ex eo, quod cum per-
ductum est Imperium Romanum ad maiorem,
quàm fuisset, vnquam amplitudinem, redactum
est in potestatem Christianorū Constantino Im-
perante, qui tenuit illud multo latioribus ditio-
num suarum finibus, quàm superiorum Impera-
torum vllus, vt aperuimus libro de Imperio vi-
tutis, ac robore bellico. Quo sanè libro explicauimus

timus, nullam fuisse vnquam nationem, quæ cõ-
tineret in vnam rerum diuinarum fidem, qua-
lem signo de vna fide descripsimus, vni Pontifi-
ci in cultu diuino parens, quæ tam lata Imperia,
& regna diuersis Principibus obediētia guber-
naret, vt Ecclesia Christi. Quinque autem tẽpo-
ribus maximè ad amplitudinem maximā ditio-
num perducta est. Ac primum quidem fuit Im-
perante Constantino.

Secundum regnante Mauritio, cum Persica
regna occupauit, & Aethiopici reges Christo se-
se addixerant, Iustino, ac Iustiniano viuentibus:
Visigothi præterea, Longobardi, Anglique Chri-
sto & Catholicæ pietati nomen dedere, cum po-
pulo Christiano Gregorius Magnus præsideret
sub annum Christi 600.

Tertium, cum similiter Heraclius eadem re-
gna Persica cepit, sedente Bonifacio Quinto, sub
annum Christi 618. His enim temporibus Catho-
lici tenebant quidquid erat in Europa exculti
vsque ad Danubium; in Africa vsque ad Atlan-
tem, locaque Nili fontibus propinqua; in Asia
quodcunque peruium erat vsque ad vltimas Im-
perij Persici regiones, Iberumque, & Ocea-
num.

Quartum, quod superat superiora, fuit regnā-
tibus quinque Tartaricis Regibus, qui Christo
se se dediderunt, ac Romani Pontificis Imperiū
agnouere; ij suere Mangus, Cobila, Haloon, Ni-
colaus, Baidus. qui vixere post annum 1254. ac te-
nuerunt plerumque quicquid est ab vltimis Se-
rum, siue Sinarū terminis, quos Oceanus alluit,
vsq; ad Syriam, & Armeniam, vt aperuimus ca-
pite quinto de robore bellico, & constat ex hi-
storijis Haitonis Armeni, & Marci Poli. Atque

eodem tempore Catholicis erat subiectum Imperium Constantinopolitanum, Germanicum, cum Regnis Hungariæ, Poloniæ, Daniæ, Noruegiæ, Suetiæ, & Scotiæ. Atque omnes horum Reges Pontificis Romani religionem colebant.

Quintum, vincens omnia memorata, est ab anno millesimo & quingentesimo vsq; ad ætatem nostram, postquam detenti, & acquisiti sunt India Orientalis, atque Occidentalis latissimæ tractus, depulsiq; ex Hispania Saraceni.

Interiectis autem temporibus Ecclesia in magnas est redacta euentuum diuersorum vicissitudines, & angustias: Nam primo tempore vsq; ad Constantinum per annos ferè 300. quid non ærumnarum pertulit? Notissimæ sunt Imperatorum gentilium oppugnationes.

Secundo autem, Tertioq; à Constantino, vsque ad Mauritium, & Heraclium, multi fuerunt in Oriente hæretici Imperatores: Ariani quidem Constantius, & Valens; Eutychari Zenon, Anastasius: tunc etiam Visigothi Hispanias, Vandalæ Africam, Ostrogothi Italiam occuparunt omnes hæretici Ariani: at è gentilibus Fræci Gallias, Angli Britanniam, primisq; annis Heraclij Persæ Asiaticas prouincias.

Quarto ab Heraclio vsque ad Tartaricos Reges, id est ab anno 630. vsque ad 1260. in Oriente fuerunt hæretici Imperatores Heraclius seprem annis, & hunc secuti Constans, Iustinus II. quamuis hic resipuerit, & Philippius Bardanes Monothelitæ. Post hos Leo Isaac, Constantinus Copronymus, Leo Copronymus Iconomachi, Nicephorus generalis Manicheus, Leo Armenius, Michael Balbus, Theophilus Iconomachi. Quibus imperantibus, Mahometanus

con-

totum pene Orientem, cum magna Africæ parte, Hispaniamq; occuparunt.

Postremò à Tartaricis Regibus post annum scilicet millesimum, & tercentesimum, vsque ad annum millesimum, & quingentesimum, Turcæ præter Asiaticas Terras, Aegyptum, Libyæ, maximam partem, Mauritaniam nonnulla loca, quæ iam Mahometani detinebant, occuparunt Græciam, Illyriû, Mysiam, Pannoniarumq; & Dalmatiæ plurima loca. Denique hoc ipso nostro seculo abominandæ hæreses ex Inferis enatæ, Septentrionis maximam partem alienarunt ab obedientia Pontificis Romani.

Sicut autem populi, qui sunt amplexati ipsius religionem ab anno tercentesimo, ac sexto, quo Constantinus Romam cepit, vsque ad ætatem nostram, sunt aucti omni temporalium bonorum felicitate, vt patet è signo de Catholicorum decenti felicitate nonagesimo tertio, cultu desertorum locorum octuagesimo octauo, felici exitu Regum Catholicorum octuagesimo nono, & pace summa nonagesimo: sic quæcunq; gentes à Pontificis Romani auctoritate deficiuerunt, ad interitum properantes, ab omni bonorum temporalium felicitate, quod videmus, ac lugemus, in Græcia, miserimè exciderunt, vt aperuimus vigesimotertio, & quarto de signis Ecclesiæ, quod nos sigillatim percurrentes omnia regna, ac tempora mox infra clarissimè explicabimus, vt euidentissimum fiat à recta religione oriri illam, repudiariaq; hac intermori, sicuti nunc ostendimus, nunquam tam lata Imperia, ac regna in vnam fidem, Pontificisq; vnus obedientiam, & doctrinam conuenisse, vt appareat illud oraculum verum: Reges terræ congregati sunt, Psal. 47.

Pfal. 107. conuenerunt in vnum: & In conueniendo populos in vnum, & Reges, vt seruiant Domino; & adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes gentes seruient ei: Contra autem ad Ecclesiam dictum de inimicis eius: Gens, & regnum quod non seruerit tibi peribit, & gentes solitudine vastabuntur. Neque verò quenquam moueat, quòd Mahometani teneant Asiæ, Africæ, & Europæ magnam partem: Africæ enim per Aethiopicos, & Hispanicos; Europæ autem per alios multo maiorem Catholici possident; Asiæ porro non tenent illi decimam partem: nam reliquas Indi habent à Mahomete alieni. Nihil porro habent in Occidentalibus Indijs, & Insulis, quas Oceanus circumfluit, quæ tertiam sine dubio partem terrarum conficiunt. Sed & qui Mahometem colunt, non conueniunt in vnam doctrinam, verum diuersis Pontificibus parent, inter se dissentientibus, vt apparet è scriptis Ioannis Leonis. Neque est vllus ex ipsis, cui tot, ac tanti Reges, Imperatores, ac populi, tanta animi demissione, reuerentiaque, & obedientia obtéperent, vti Catholicorù tot, ac tanti Romano Pontifici, subiectique ipsi Episcopis tanta cum potestate, & auctoritate obedierunt, quod apparet è signo octuagesimo sexto de Regum summa reuerentia, & septuagesimo quinto, & sexto de præstantia, & admiranda progressionem sacræ potestatis.

Denique omnes, qui nostram religionem nõ sequuntur, aliquo temporalium bonorum maximo carent, vt infra hinc inde singulorum collatione facta aperietur, cum nostris omnia pateant, atque exposita habeantur, ita vt participare possint Imperia suprema, quale est Pontificium, cui parent alia, quale est Episcoporum, quorum multi

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VI. 563
multi Reges, & Imperatores eligunt, ijsque leges, ac iura cõstituere, ac præscribere possunt, ac solent. Quod si de vno vnus Principatu prophano agatur, illud est etiam certum, nulli populo tam lata, ac tam diuturna simul Imperia in vnus potestatem Principis redacta vnquam fuisse, vt Catholico. Quod apparet ex ijs quæ latè differuimus capite quinto, & sexto de robore bellico, agentes de Imperio Romano, quandiu continuu Occidentem, & Orientem, de Oriëntali separato, & de Occidentali, Gallicano, Germanico, Tartarico, Lusitanico, Castellano, ac duobus hisce coniunctis, quæ nunc moderatur Catholicæ religionis gloria florens Philippus Secundus, qui tenet Imperium omnium, quæ memorentur ex omni æuolatissimè patens, idemque Pontificæ Religioni maximè parens.

Testimonio S. Augustini comprobatur, malis plerumque temporalia mala, bonis autem bona contingere; ac Sancti Thoma, bonis dari bona vtilia ad virtutes.

CAP. IX.

NON igitur malè S. Augustinus est locutus, cum dixit bona temporalia plerumque ipsis bonis contingere, non malis. Audiamus eum loquentem, & quomodo intelligenda sunt quæ dicit exponamus. Nunc autem, *S. Aug. lib. 20. c. 2. de Ciui. Dei.* & mala æquo animo ferre discimus, quæ patiuntur & boni; & bona non magni pendere, quæ adipiscuntur & mali: ac per hoc etiam in his reb. in quibus non apparet diuina iustitia, salutaris est diuina Doctrina. Et mox: Nunc verò, quando

non solum in malo sunt mali, & boni, quod videtur iniustum: verum etiam plerumque, & malis mala eueniunt, & bonis bona proueniunt, magis inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viae eius. Hæc Sanctus: aperte afferens, malis mala temporalia plerumque euenire; bonis autem bona. Si fiat collatio scilicet eorum qui sunt eiusdem conditionis, ut serui cum seruo, pauperis cum paupere, Regis cum Rege, ac denique infimi cum infimo, ac summi cum summo, ut capite vltimo lib. i. distinximus: comparatio nanque est inter pares. Enimvero falluntur homines in huiusmodi rebus, cum plures sint vitiosi, quam boni: siccirco plerumque malis contingere bona temporalia multi existimant, neque vident plures etiam malos esse pauperiores, atque in numero æquali, vel pro ratione multitudinis bonos quoad temporalia semper esse feliciores. Verbi gratia, sint centum Senatores, ex ijs decem boni sint, ut hi dicantur aliorum bonis temporalibus superare, satis erit si non a nonaginta reliquis, quamuis ab octuaginta superentur; ipsorum namque vnus est pro nouem ex illis, ac nisi sit pauperior singulis istorum, certui bonorum victoriam adiudicabit. Ideoque si è malis sumantur pauperiores, ac similiter boni ex illis pro numero vtriusque cœtus, longè plures erunt inopes, quam ex his. Ut si tertia pars iustorum temporalibus bonis egeat, multo maior malorum egebit, veluti dimidia, aut etiam sesquidimidia. Eodem modo, si vnus è probis adeo bonis temporalibus abundet, ut quemlibet prauorum vincat, vniuersitas iustorum palmam feret.

Decipimur nimirum, quod respicimus nos

omnes

omnes malos, sed aliquos duntaxat in tanta ipsorum turba, oculo sc̄que conijcimus in temporalium copiam, quam cupimus, nõ in omnes improbos qui nudi sunt. Quod si hoc S. August. sensisset, nemo non diceret ipsum nihil aberrasse à veritate. An etiam voluit sibi illud à malis esse aliquando diuitias, verum non hæc tantum conficiunt temporalium felicitatem; nam plures æstimantur veri amici, auctoritas in negotijs explicandis, prudentia fauores, dignitates, ac sex illa, de quibus est dictum libro primo, quæ bonitatem consequi solent, mittimus vires corporis, quas debilitat vitiositas, virtus autem confirmat. Quamobrem, licet vna parte temporalium fragitiosus videatur beatus, longè pluribus eorundem miser esse iudicandus. Nunquid illud etiam significauit omnibus scelestis temporalia bona esse fugacissima, ut supra experimentis quotidianis manifestum facimus; probis autem maximè diuturna, ita ut nihili sint illa, si comparentur istis, ut vrceus aquæ reputatur nullus, si conferatur fontis perenni quamuis paruulo. Igitur hæc omnia respexit S. Augustinus, ac verè definiuit, bona temporalia plerumque distribui bonis, malis autem mala. Audiamus post ipsum quid asserat S. Thomas, qui solitus est omnia reuocare ad trutinam. Sic igitur ille articulo vltimo quæstione vltima prima parte secundæ. Illud quod sub merito cadit est præmium, vel merces, quod habet rationem alicuius boni. Bonum autem hominis est duplex, vnum simpliciter, aliud secundum quid. Bonum hominis simpliciter est vltimus finis eius secundum illud Psalmi septuagesimi secundis; Mihi autem adhærere Deo bonum est; & per consequens, omnia illa, quæ ordinantur, vt

N n s ducen-

ducentia ad hunc finem, & talia simpliciter, cadunt sub merito. Bonum autem secundum quid, & non simpliciter hominis est, quod est bonum ei, ut nunc, vel quod ei est secundum quid bonum, & huiusmodi non cadunt sub merito simpliciter, sed secundum quid. Secundum hoc ergo dicendum est, quod si temporalia bona considerentur prout sunt vtilia ad opera virtutum, quibus perducimur in vitam æternam, secundum hoc directe, & simpliciter cadunt sub merito: sicut & augmentum gratiæ, & omnia illa, quibus homo adiuuatur ad perueniendum in beatitudinem post primam gratiam: Tantum enim dat Deus viris iustis de bonis temporalibus, & etiam de malis, quantum eis expedit ad perueniendum ad vitam æternam, & in tantum sunt simpliciter bona huiusmodi temporalia: vnde dicitur in psalmo 33. Timentes autem Dominum non minuentur omni bono. & alibi: Non vidi iustum derelictum, psalmo 36. Hæc Sanctus, asserens dari bonis temporalia, non modò quatenus necessaria sunt, sed etiam quatenus vtilia sunt. Quædam esse necessaria constat, similiter vtilia, ut supra ostendimus ratione, experimentis, auctoritatibus: non aderunt itaque iustis bona superuacanea: non enim patitur hoc virtus, ut aliquid sit ociosum, & inutile, cum perducatur omnia ad Deum, qui semper operatur, sed commoda ad virtutum functiones haud deerunt. Si quando autem negentur ob hominum peruersitatem, uti Christo, Apostolis, ac Sanctis sæpe hominibus denegata sunt, ac denegantur adhuc, Deus ipse aliunde subministrat eis etiamnum viuentibus abundè alia temporalia, velint nolint iniqui, quod supra dicebamus, ac fusius explicauimus

libro

libro primo. Hinc illud verè dictum: Beatus vir *Eccli. 31.4* qui post aurum non abiit, nec sperauit in pecuniæ thesauris, quis est hic, & laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita sua. Ita diuinus scriptor, ut sciamus temporalium felicitatem non oriri, nisi ab ipsa pietate, ac virtute, ac sine hac illorum copiam diu stare non posse; quod vitiosi sit omnia disperdere, atque ob id bona temporalia plerumque ipsis bonis contingere, malis autem mala, si neque initia, neque imaginem rerum primam consideremus; sed intueamur progressus, exitus, atque ipsam rerum naturam; & quota pars malorum quoad temporalia sit felix, aut infelix, & quota bonorum, & qui ad summum perueniant, vel felicitatis, vel infelicitatis.

Vniuersalia Concilia multis in locis testantur bonorum temporalium felicitatem dari à Deo Regibus, ac Regnū ob rectæ religionis cultum.

CAP. X.

QVAMOBREM clamant omnia propè Concilia collecta ex vniuerso Orbe felicitatem temporalium bonorum nasci à pietate, ac rectæ religionis cultu. Audiamus eorum testimonia.

Concilium Chalcedonense Episcoporum sexcentorum triginta, multas continet Epistolas ad Imperatorem Leonem scriptas ab omnium prouinciarum Episcopis, in quibus asseritur Imperium Romanum stare per fidem Catholicam, ac per eam superari hostes omnes: nam sic Episcopi Phœniciæ. His bene dispositis, manus hostium

ver-

vertitur in timorem, & qui pridem imprudenter resistere didicerant, propter vestrae fidei magnitudinem confusi venient ad ruinam. Imitatores enim eorum principum constituti, qui iustitia, & æquitate claruerunt, facillimè rebus presentibus præualebitis. Et Episcopi Mesopotamiæ: Hæc cum sacerdotibus Christi pietas vestra tenens, atque confirmans in pace Imperij gubernacula moderabitur. Et Iulianus Episcopus Coenensis: Martianus, inquit, amoris diuini diademate coronatur, spiritualem quoque suscipiens veritatem, festinauit Apostolorum dogmata confirmari à Præsulibus Ecclesie, desiderio fidei accensus orthodoxæ, quæ cum vestra pietas imitatur, & victoriam contra barbaros adipiscitur, & veritatis quoque destruit inimicos.

1. Reg. 13. c.
Psalm. 88.

Sexta synodus vniuersalis habita Agathon sedente à 150. Episcopis sic aetione iv. in fine ad Imperatorem Constantinum iv. Rex & Propheeta David ad Deum loquitur; Zelus domus tua, inquit, comedit me. Vnde pro tali placito zelo collaudatus, illam beatam vocem audiret Creatore omnium meruit: Inueni David secundum cor meum, qui faciat omnes voluntates meas. cui & in Psalmis pollicetur; Inueni David seruum meum, oleo sancto meo unxi eum; manus enim mea auxiliabitur ei, & brachium meum confortabit eum: vt, cuius causam conflagranti studio elaborat Christianæ Clementiæ vestre pijsimum principatus efficere, remunerationis gratia omnes actus fortissimi eorum Imperij felices, & prosperos faciat, qui in suis sacris Evangelij repromittit inquit; Quærite primum regnum Dei, & hæc omnia adijcientur vobis.

Septimum Concilium generale tertentium

quint-

quinquaginta Episcoporum ad Constantinum, & Ioannem Imperatorem, qui illud colligi studuerant, ita scribit: Saluator omnium Deus, & qui nobiscum regnat Ecclesie suæ pacem pro præmio suo tribuat, vestram autem Imperium cum Senatu, & ducibus, & fidelissimo militum exercitu in multos annos conferuet, & victoriam vobis concedat, ipse enim dixit: *Viuo ego, dicit Dominus, glorificantes me glorifico; ipse est, qui accingens vos potentia, omnem hostilem impressionem à vobis auferet, obedientiam autem apud omnes conciliabit. Ita Concilium, volens pro præmio stabilitæ fidei Catholicæ dari Imperatoribus vitam longæuam, victorias, obdientiam populorum.* *Luc. 55.*

Concilium Romanum Martino I. præsidente ad Imperatorem Constantinum: Solet enim vnà cum Orthodoxa fide status Reip. florere, ac vestra potestati meritò hostes subiugabit Dominus à vestra serenitate rectè creditus ad vindictam inimicorum creaturam armans. Induet enim lorica iustitiæ pietatem vestram, galeaque muniet iudicio vero, ac simulationis experte, & clypeum præbebit inexpugnabilem religionem ad subiiciendum pedibus eius; Barbaras omnes gentes, quæ bella volunt.

Concilium Parisiense Lodouico, & Lothario imperantibus habitum in proœmio, & toto libro secundo latè ostendit, à Catholicæ religionis obseruantia pendere omnia bona temporalia, & regnum.

Concilium Toletanum tempore Theodori Papæ I. regnante Sisenando anno 643. sic ait: Multa regna terrarum cælestis iracundia ita permittit, vt pro impietate fidei, & morum alterum ab al-

ab altero solueretur. Vnde & vos cauere oportet casum huiusmodi gentium, ne similiter plaga feriamur præcipiti, & pœna puniamur crudeli. Hæc illud Cœcilium, septuaginta annis antequam Saraceni occuparent Hispanias, regnantibus Vitiza, & Roderico, impijs, pronuncians futuram ruinam.

Concilium Aquisgranense collectum Ludouico I. imperante anno 833. Magis, inquit, Christianum regitur ac propagatur imperium, dum Ecclesiastico statui per omnem terram consultitur, quàm cum in parte quacunque terrarum pro temporali securitate pugnatur.

Concilium Meldense habitum Carolo Iunioris Francorum Rege anno 845, enumerat quatuor Concilia, quæ regibus prædixerant futurum, vt maximæ à Deo clades immitterentur in omnem temporalem statum, nisi curarent, vt status Ecclesiasticus, religioq; conculcata defenderetur, ac subleuaretur. Eandem prædictionem repetit Concilium, & adesse ostendit.

Episcopi Hispaniarum quoties vngebant Reges, sic ad illos post multa, vt habetur in tomo Conciliorum Toletanorum nuper excuso: Liber quoque Iob, ore Domini sacratus, de hoc ipso testis est, maximè de Regibus dicens: Non auferet à iusto oculos, & Reges in solio collocat in perpetuum, & illuc eriguntur; releuat quoque aurem eorum, vt corripiat, & loquitur, vt reuertantur ab iniquitate: si audierint, & obserauerint complebunt dies suos in bono, & annos suos in gloria: si verò non audierint, transibunt per gladium, & stultitia consumentur. & in fine: O quàm beata est vita Regum iustorum, quæ & hic temporalibus reb. fultra nitescit, & in æternum cum

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VII. 371
cum Angelis immortaliter requiescit: hic terrenis nutritur delicijs, illic gloria vestitur decoris: hic populorum constipatur cateruis, illic choris comitatur Angelicis: hic hominum multitudine lætatur, illic cum Angelorum choro lætatur. Hæc illi, constituentibus temporalem felicitatem Regum, Regniq; in ipsa iustitia, siue obseruantia perfecta Catholicæ religionis.

Testimonia Sanctorum Ecclesie Doctorum.

C A P. XI.

SANCTVS Ambrosius epist. 30. sic inducit Valentinianum præsentem loquentem cum Valentiniano filio: De me pessimè iudicasti, si mihi supersticio aliena, non fides mea seruauit imperium. Hæc ille, volens Imperium Romanum seruatum per fidem Catholicam.

Idem epist. 31. ad Valentinianum testatur aperte propter fidei constantiam, qua multi Martyres occisi sunt, datum Christianis Imperium Romanum, sic inquit de illo: Nunquam nobis amplius contulerunt (gentiles) quàm cum verberari Christianos atq; proscribi, ac necari iuberent, præmium fecit religio, quod perfidia putabat esse supplicium. & mox: Hæc est caritas expectanda, hæc est caritas maior imperio, si fides tuta sit, quæ seruat imperium.

Sanctus Hieronymus in Epitaphio Nepotiani: Nostris peccatis barbari fortes sunt, nostris vitijs Romanus superatur exercitus. Infelices nos, qui tantum displicemus Deo, vt per manus barbarorum illius in nos ira desæuiat. Ezechias e. 4. Reg. 19
git pœnitentiam, & centum octuaginta quinque millia vna nocte ab vno Angelo deleta sunt:
Iosa-

2. Petr. 20. Iosaphat laudes Domini continebat, & Domb.
 Exod. 17. nus pro laudante superabat: Moyses contra Ama-
 lech non gladio, sed oratione pugnavit. Non im-
 telligimus Prophetarum voces, fugiunt mille
 vno persequente, nec amputamus causas morbi,
 vt morbus auferatur.

Sanctus Augustinus libr. 22. ca. 38. de Ciuitate
 Dei affirmat imperium Romanum datum Ec-
 clesie Christi Dei sponsa, quod Reges, & Impe-
 ratores eam conati sint violare, fidem Catholi-
 cam contendentes euertere: Regnum, inquit,
 terrenum saeculi huius, cuius figuram Reges ge-
 runt, qui sacra polluere permitti non sunt, non
 expertum est, nec inuenit Ecclesiam esse con-
 gem Christi, nisi cum eam violare tentauit, et
 propterea correctum est in posterioribus Regi-
 bus, ac eam honorauit munere, quam corruptio-
 nis suae subdere in prioribus non eualuit.

Idem libr. 5. de Ciuitate Dei cap. 25. affirmat
 Constantinum fuisse omnium Imperatorum sa-
 licissimum, quod Christianam religionem ce-
 luerit. Bonus Deus, inquit, ne homines, qui eam
 crederent propter aeternam vitam colendum,
 has sublimitates, & Regna terrena existimare
 posse neminem consequi, nisi Daemonibus sup-
 plicarent, quod hi spiritus in talibus multum
 valerent, Constantinum Imperatorem non sup-
 plicantem Daemonibus, sed ipsum verum Deum
 colentem tantis terrenis impleuit muneribus,
 quanta optare nullus auderet. Cui etiam con-
 dere ciuitatem Romani imperij sociam velut ip-
 sius Romae filiam, sed sine aliquo Daemonum tem-
 plo, simulacroque concessit, diu imperauit, vni-
 uersum orbem Romanum vnus Augustus tenuit,
 & defendit, in administrandis, & gerendis bel-

lis victoriosissimus fuit, in Tyrannis opprimen-
 dis per omnia prosperatus est, grandaeuus agra-
 tudine, & senectute defunctus est, filios impe-
 rantes reliquit.

Idem explicans Prou. 21. Si cor Regis in manu
 Dei est, non seruatur armorum robore, sed diui-
 no adminiculo, & ductus est autem in Dei manu
 non quiuis, sed hoc Regis nomine dignus.

Idem lib. quinto cap. 25. de Ciuitate Dei dicit
 vnum Deum colendum, quod ipse sit felicitatis
 dator.

Sanctus Gregorius Theodorico Francorum
 Regi: Studete esse solliciti, vt per hoc quod Dei
 nostri inimicis fideliter repugnatis, & hinc feli-
 citer ipsius protectione regnetis. Rursus ad eun-
 dem: Regno vero per omnia proficit, si, quod co-
 tra Deum in illis partibus geritur, emendatio-
 ne vestrae Excellentiae corrigatur. & ad Brun-
 childim Reginam: In terrenis etenim rebus sem-
 per causa damni est origo peccati. Vos igitur, si
 eminere aduersantibus gentibus vultis, si earum
 auctore Deo victrices existere desideratis, eius-
 dem omnipotentis Domini cum timore praec-
 epta suscipite, vt ipse pro vobis contra aduersa-
 rios vestros pugnare dignetur, qui per sacrum e-
 loquium pollicitus est dicens, Dominus pugna-
 bit pro nobis, & vos tacebitis: & ad eandem: Prou. 14.
 Cum scriptum sit, Iustitia eleuat gentem, mise-
 ros autem facit populos peccatum, tunc regnum
 stabiliri creditur, cum culpa, quae cognoscitur,
 citius emendatur.

Idem ad Mauritium Imperatorem: Tunc ma-
 gis Dominorum (Imperator) exercitus contra
 hostes crescit, quanto Dei exercitus ad oratio-
 nem creuerit.

Hucusque quatuor Sancti Doctores Latini loquuntur Græci.

Sanctus Athanasius in Apologia ad Imperatorem Constantium: Veritas, inquit, in Concilio adfit, quæ regum, & in primis Christianorum tutela, est, per eam vos regna administrare tutissimum est, cum dicat sacra Scriptura: Misericordia, & veritas Regi pro custodia est.

Idem ad Iouinianum Imperatorem: Decet Deo, inquit, amabilem Principem discendi habere voluntatem, desideriumque cælestium: sic enim verè, & cor habens in manu Dei, & imperium cum pace multis annorum curriculis gubernabis. Hæc Sanctus: At Iouinianus breui regnavit, octo scilicet menses: Ita sanè: verum multo brevius plurimi alienorum à nobis, ut Galba mensibus septem, Otho tribus, Pertinax diebus octuaginta duobus, ut alios omittamus. In omnibus verò his, quæ differimus, quod plerumque accidit, illud est spectandum: Nam verè Aristoteles: Illud est à natura, quod aut semper, aut plerumque euenit.

Sanctus Gregorius Nazianzenus oratione prima in Iulianum: Cum Christianorum, ait, rebus Romanorum (id est Imperij Romani) res simul increuerunt, simulque cum aduentu Christi imperium ingressum est.

Idem in eadem oratione: Salutifera doctrina (Christi) longè lateque fusa, ac circa nos maxime vigente religionem Christianam invertere ac labefactare conari, nihil aliud fuerit, quàm Romanorum Imperium conuellere, omnibusque Reipublicæ partibus periclitari, eaque, quibus ne hostes quidem grauius quidquàm nobis imprecare possint, à nobis meritis accipere.

Idem

Idem orat. 2. alloquens Imperatorem Iulianum, inquit: Futurum quoque tempus, mihi crede, suscipiet te, tuaque scelera, profcindentem, ceterosque omnes erudientem, & admonentem, nec eadem audacia aduersus Deum efferantur, ne alioquin eadem crimina ipsdem quoque poenis mulcentur.

Sanctus Ioannes Chrysostronus homil. in verba Isaia, vidi Dominum: Haud ritè se habet Principum negotia. de his plerumque loquimur, ingens periculum. quid autem in causa est eorum, inquiunt, qui principatum gerunt, in cogitantia. non est Principum incogitantia, sed nostra iniustitia poena est pro nostris sceleribus exacta. illa nihil non sursum deorsum miscuerunt, illa quicquid est calamitatum, inuexerunt, illa armarunt hostes, illa fecerunt ut victi descenderemus, non aliunde malorum examen inundaui, quam ex hac causa. Hæc ille, tota homilia latè rem explicans.

Testimonia aliorum Sanctorum.

C A P. XII.

HVCVS QVE antiqui Doctores. Addimus his, quos postremò addidèrunt Pontifices Summi.

Sanctus Bonaventura introductione speciali Dominica primæ post Pentecostem: Porta abiectæ in templo magnates sunt, atque potentes in Ecclesia Dei, hi autem postibus nituntur oliuarum, quia nisi pietatis operibus fulciantur, cadant necesse est. & mox: Mathias Dauidici regni perpetuitatem assignat misericordiz, dicens: Dauid in sua misericordia consecutus est sedem regni in sæcula. & Isaias idem regnum ob

Co a mis.

376 DE RVIN. GENT. ET REGN.
misericordiam asserit stabilendum, & deinde
coniungit verò misericordiã cum scientia Dei,
quia dilectio proximi, & cognitio Dei simul
currunt.

Sanctus Thomas libro de eruditione Princi-
pum cap. 2. Fides in bello corporali, & spiritua-
li triumphare facit hominem, etiam Dæmonas
vincens. Heb. 11. Fide muri Hierico corruerunt.
Fides à Deo fortitudinem recipit. 2. Par. 16. Præ-
bet fortitudinem his, qui perfecto corde credunt
in eum. ibi. 20. Credite in Dominum Deum ve-
strum, & securi eritis. & mox: Sicut fides in bel-
lo corporali facit triũphare, iuxta illud Iosu. 1.
Confortare, & esto robustus, noli metuere, & no-
li timere, quia tecum est Dominus Deus tuus, sic
defectus fidei facit hominem vinci, iuxta illud
Eccl. 2. Vã dissolutis corde, quia nõ credunt Deo,
& ideo non protegentur ab eo.

Idem li. 4. ca. 8. In mundo isto punit Deus rap-
tores multipliciter, paupertate, sterilitate, mor-
tis acceleratione, & quod gladio moriuntur, filij
eorum mendici fiunt, & gladio pereunt. Hęc il-
le, qui deinde hæc multis probat.

FRON. 3. b

Sanctus Cyrillus lib. de recta in Dominũ no-
strum Iesum Christum fide, ad Imperatorẽ Theo-
dosium: Præclari, inquit, imperij vestri summũ
præsidium est Dominus noster Iesus Christus.
Nam per illum reges regnant, & potentes scri-
bunt iustitiam, sicut scriptum est; estq; illius po-
tentissima voluntas, solusque modus boni ope-
ris impletio: distribuit autem promptè diligen-
tibus se omnia quæque admirabilia, & laudabi-
lia, atque eximia. Ad hæc, quæ diximus, demor-
stranda sufficiunt vel ea, quæ vestræ Maiestatì do-
nata sunt, & adhuc danda, vt credimus. Quod
autem

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VI. 377
autem gloriosa in Deum pietas Regijs honori-
bus immobile sit fundamentum, etiam ex ipsa
sancta, diuinaque Scriptura docere attentabo,
idque quanta fieri potest breuitate. Nam pluri-
mi olim fuere, qui Iudæorum terræ præfuerunt,
& regni illius gloriam rexere, sed qui ex illis im-
pij reuerentiam in Deum nihili faciebant, & le-
gem iudicij administratricem contemnebant,
sibi que in amore sui indulgebant, plurimum
miseri, & mali malè perierunt: grauissimum e-
nim est offendere Deum, & offendendum illum,
vel in illo ab equo deficere: qui verò ex illis pie-
tatis in Deum cultores erant, & fideliter, quæ il-
li placent, obseruabant, sine labore vincebant
inimicos, & aduersarijs præualebant. Hęc San-
ctus, qui pluribus deinde exemplis ea probat.

Sanctus Hilarius in Psalm. 137. Elifeus absolu-
tissime docuit, humanas infirmitates Angelo-
rum auxilijs defendi, & in omnibus periculis, si
fides maneat, in nobis adesse spiritualium virtu-
tum defensionem.

Sanctus Bernardus ad Ludouicum Francorum
Regem: Dico vobis, inquit, non erit Deo inultũ,
si hæc ita facere pergitis, & ideo Domine mi
Rex amabiliter moneo vos, & fideliter consu-
lo vobis, vt citius ab hac malitia desistatis, si
fortè iam ferire parantis manum Niniuitæ Re-
gis exemplo poenitentia, & humilitate præue-
nire possitis. Rursus ad eundem: Regna terræ, &
iura regnorum tum sana suis dominis, atque il-
læsa persistunt, si diuinis ordinationibus, & dis-
positionibus non resistunt.

C A P. XIII.

SANCTVS LEO I. ad Imperatorem Theodosium: Quid enim rebus, ait, humanis ad exorandam misericordiã Dei efficacius iuffragetur, quã si vna gratiarum actio, & vnius confessio Maiestatis eius ab omnibus offeratur.

Idem ad eundem: Obsecramus coram vniuersitate in separabili Trinitate, quã tali factio ieditur, cum ipsa sit vestri custos, & auctor imperij, & coram Sanctis Angelis Christi, vt omnia in eo statu esse iubeatis, in quo fuerunt. Et mox: Cum enim Ecclesię causas, cũ vestri regni agamus, & salutis, vt prouinciarum vestrarum Christi dextera defendat imperium. Eadem repetit multis alijs Epistolis ad eundẽ Imperatorem, & ad Pulcheriam Augustam.

Idem ad Martianum Imperatorem: Profectus charitatis, & fidei vtrorumq; armorum insuperabilem facit, vt propitiato per vnam confessionem Deo simul, & hæretica falsitas, & barbara destruat hostilitas. Ita Sanctus Leo. Quam verò feliciter imperatint Theodosius, ac Martinus, qui volent cognoscere, legat Sozomeni, ac Theodoretis historias, ac videbit Leonem oracula fuisse.

l. inter clavas. C. de sum. Trin. Sanctus Ioannes Papa ad Iustinianum Imperatorem: Quam obrem gloriosis Principum votis omnibus exorabitur diuina prouidentia, vt pietatem vestrã in hoc ardore fidei, in hac deuotione mentis, hoc integro religionis studio, sine defectu sui, in longiora tẽpora conferuet: hoc enim & sanctis credimus Ecclesijs expedire. scriptum est enim: Labijs regit Rex. & iterum: Cor

Regi

Regis in manu Dei est, & vbi voluerit inclinabit illud, hoc est enim, quod verum firmat Imperium; hoc, quod vestra regna conseruat. Nam pax Ecclesię, religionis vnitas, auctorem facti in sublime prouectum grata sibi tranquillitate custodit: neque enim pauca ei vicissitudo à potentia diuina tribuitur, per quẽ nullis rugis Ecclesię diuina secernitur, nullis insertis maculis variatur: scriptum est enim, quia cum Rex iustus sederit supra sedem, non aduersabitur ei quidquam malignum.

Sanctus Symmachus ad Anastasium Imperatorem hæreticum, qui fulmine perculsus interijt, prædicens illi huiusmodi euentum: Nos autem humani generis conscientiam contestati, qua possumus voce nullatenus testamur omnipotentem Deum suis euentis minimè defuturum, & quantacunque sit humana præsumptio, quantacunque potentia, sub diuino nutu huius atrocitatis celsuram sine dubitatione vindicandam. Nam tale ausum neque hic confidimus euasurũ, & in illo magno Dei iudicio recepturum, quod ijs temeritatibus diuina retributione debetur. Hęc nos nequaquam tacuisse sufficiat, & cum superna fuerit ultio subsecuta, & vera nos protulisse consideratio humana cognoscat, & penã non inaniter pronunciaffe venturam, & proposuisse præmonitionis formam, qua huiusmodi præcipitijs de cetero temperetur.

Sanctus Cælestinus Papa ad Augustum Theodosium: Maior vobis fidei causa debet esse, quã Regni: ampliusque pro pace Ecclesiarum clementia vestra debet esse sollicita, quã pro omnium securitate terrarum. Subsequuntur enim omnia prospera, si primitus, quã Deo sunt

cariora, seruētur. Abraham fide floruit, omnem-
que orbem gloria suæ prosperitatis impleuit;
Moyfes populi liberator, zelum Domini contra
cos, si quos à Dei cultu recessisse probaret, arma-
uit: David Regem sua præcepta seruantem in re-
gno, vt ille inimicos suos subderet, Dominus cu-
stodiuit. His rogo exemplorum vallati præsidio
fide, obseruatione, virtute vniuersalis Ecclesiæ
in Deum nostrum pijsimum cultum, ne sibi ali-
quid dissensio vindicet, custodite. Pro vestri-
nim Imperij salute geritur, quicquid pro quiete
Ecclesiæ, vel sanctæ religionis reuerentia labo-
ratur.

Sanctus Simplicius ad Zenonem Augustum,
antequam rueret in apertam hæresim: Absit, vt
temporibus vestris diuini cultus integritas &
antiquitas roborata, fidei Catholicæ putetur in-
terpellanda sinceritas. Atque, vt hæc prospera
valeant permanere, propitiandum esse censere
autorem muneris, non lædendum.

Idem eidem, cum de recepto gratulatur Impo-
rio, atq; expulso hæretico Basilisco, qui illud in-
uaserat; Respicite, quæso, Augustæ memoriæ
Martiani, atque Leonis omni mundo cõspiciam
Catholica deuotione constantiam, & salubri cõ-
sideratione perpendite, cum in eodem loco sta-
re nequiverint, qui ab eorum rectitudine deui-
runt, successorem Regiæ potestatis legitimum, ac
diuinitus attributum eum fore sine dubio, qui
illorum fidei fuerit imitator. & mox: Ipsa est
quippe, sicut experti estis, Catholica fides, quæ
potentes de sede læsa deposuit (Constantium,
Iulianum, Valentem, Anastasium, Basiliscum) &
exaltando humiles custodita seruauit, Valenti-
nianum, Theodosium, cum posteris, Martianum,

Leo

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VI. 381
Leoné: quare satis agendū est pietati tuæ, vt, qui
huius autor est doni, sit ipse etiam propagator.

idem inducens Ecclesiam loquentē, cum iam
Zeno se hæreticis fauere aliquo modo prode-
ret: Ego Pijsime Imperator te de Imperio ex-
pulsū rursus introduxi, & malignos, & inobe-
diētes meis diuinis dogmatibus dedi pro sepul-
tura tua, viamq; potētiae aperui ante te, inimicos
tuos percussi, vnā cum iniquo eorum dogmate.
Hæc Pontifex. Atqui non multo post, cum Zeno
in hæresim incidisset, datus est ipse tanquam in-
obediens diuinis dogmatibus pro sepultura a-
liorum. Viuus enim defossus suis se dentibus la-
niavit.

Sanctus Hormisdæ ad Iustinum Imperatorem:
Non est dubium ideo ad rerum summam cælesti
vos prouidentia peruenisse, vt vestris tempori-
bus impacta religioni in Orientis partibus (per
Anastasiū, & Zenonem hæreticos) aboleatur in-
iuria. Et mox: Vbi Deus rectè colitur, aduersitas
non habebit effectum. Sic prædixit Hormisdæ,
atque ita fuit.

Agapetus ad Iustinianū Imperatorem: Hinc
est quod vsq; ad principalis coronæ fastigia, &
vltra nūc vsq; prosperis vestra tranquillitas suc-
cessibus gloriatur, nec vnquam cælestibus frau-
dabitur adiumentis, quia scriptum est: Diligen- *Rom. 8.*
tibus Deum, omnia cooperantur in bonum.

Vigilius Papa ad Iustinianum Imperatorem:
Docet Apostolus, quia Sancti per fidem vicerūt
regna: qualia enim regna plus armis fidei, quàm *Hebr. II.*
corporea fortitudine viceritis, docet immensi-
tas gentium subiectarum, quæ quanto maior af-
surgit numero, tãto mystici solius perfecta ope-
ratione miraculi superatur.

O o 5

Vita-

Vitalianus Papa ad Osuuium Saxonum Regem: Festinet igitur quæsumus vestra Celsitudo (vt optamus) totam insulam suam Deo Christo dicare: habet enim profectò protectorè humani generis redemptorem D. N. Iesum Christum, qui ei cuncta prospera impartiet, & vti noui Christi populum coaceruet, Catholicam ibi, & Apostolicam constituens fidem. scriptum est enim: Quærite primùm regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis, nimirum enim quærit, & impetrabit; & ei omnes suæ insulæ, vt opramus, subdentur.

Beatus Nicolaus I. cognomento Magnus ad Imperatorem Michaelem: Petrus denique à firmitate Petræ, quæ Christus est, structuram vniuersalis Ecclesiæ inconcussam, & fidei robore solidatam ita precibus suis munire non cessat, vt errantium vesaniam rectæ fidei normâ reformare festinet, nec non intrepidè eam consolidantes remunerare procuret.

Idem ad Cæsarem Bardam: Horrendè, & citò apparebit vobis, quoniam iudicium durum his, qui præfunt, fiet: exiguo enim conceditur misericordia; potentes autem potenter tormenta patientur, quas voces sedulò tractans, & mente reuoluens pieras tua paucat, ô Cæsar, quoniam secundum Apostolum horrendum est incidere in manus Dei viuentis. Hæc Sanctus Bardæ impio prædixit, qui mox est miserabiliter trucidatus.

Beatus Hadrianus ad Imperatorem Basilium: Quoniam tràquillissime Imperator, audisti vocem Dei per Apostolicæ Sedis officium tibi delatum, & honorasti eximios eius Apostolos, & restituisi Ecclesiæ Constantinopolitanæ Throno proprium Pastorem, (Ignatium) repellens ad-

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VI. 183
ulterum, (Photium) benedictus sis ab omnipotenti Deo, & videas subiectionem inimicorum, & temporum longitudinem, ac in solo tuo delumbis tuis hæredem atque in futuro vitam perpetuam, si tamen ab his, quæ bene cœpisti, non diucesseris. Hæc Sanctus Pontifex: Atqui Basilus Imperator maxima felicitate est vsus: Mahometanis eripuit omnia, quæ cis Euphratem tenebât, Syriamque, & Phœniciâ: Præterea verò nullus Imperator tot posteros habuit Imperij successores; quin eius posteritas feminea non defecit, vt

Idem Hadrianus ad Carolum Regem, antequam tam latè extendisset imperium, in Hispania, Italia, Germania, Pannonia: Si vestra, inquit, à Deo præfata Regalis excellentia erga eius sanctam Catholicam, & Apostolicam Rom. Ecclesiam, & nos, vt cœpit, vsque in finem in amore, & dilectione fideliter existeret, non solum eum ab omni peccati macula abluens eripiet, sed etiam in hoc mundo super omnes barbaras gentes cum ea committètes suffragijs suis victorias tribuet immensas, insuper & regnum calorum sine fine.

Ioannes VIII. ad Ederedum Archiepiscopum Anglorum: Admoneri, inquit, exhortarique curauimus Regem vestrum, vt si tibi pro Iesu Christi D. Nostri amore, in omnibus, quæ Sanctæ Ecclesiæ tibi commissa vtilia sunt obedieris, & adiutor deuotus, sicut antecessores tuos pijsimos Reges Anglorum (narrante historia) fuisse recolimus, adistere non prætermittat, si & regnum sibi temporaliter concessum voluerit retinere securum, & vitam postmodum regni percipere sempiterni.

Idem

Idem Michaeli Regi Bulgarum: Reuertimini ergo ad beatum Petrum Apostolorum primum, quem amastis, quem elegistis, quem quaesistis, cuiusque in necessitatibus patrocinium perceperistis.

Idem Carolo Regi: Si per vos Sancta Romana Ecclesia fuerit exaltata, atque defensa, vester honor, & gloria, hinc & in futuro sine dubio coram Domino multiplicata manebit.

Beatus Gregorius VII. ad Alfonsum, & Sanctium Reges Hispaniarum: Postquam vestra Priscillianistarum diu pollutum, & perfidia Arianorum deprauatum, & à Romano ritu separatum, irruentibus prius Gothis, & demum inuadentibus Saracenis regnum Hispanie fuit, non solum religio est diminuta, verum etiam mundanae sunt opes separatae.

Idem ad Philippum Regem Francorum: Attendere nobiscum, & diligenter considerare volumus in quanta dilectione Sedis Apostolicae, quantaque gloria, & laudibus ferè per Orbem terrarum antecessores tui Reges clarissimi, & famosissimi habiti sunt, dum illorum Regia Maiestas in amplificandis, & defendendis Ecclesiis pia, ac deuota consistit, in tenendo iustitiam libera, ac destituta permanfit. Postquam verò diuina, & humana iura subuertendo tanta virtus in posterioribus cepit hebescere, totius regni gloria, decus, honor, & potentia, cum peruersis moribus immutata sunt, & nobilissima fama, & status regni à culmine suae Maiestatis inclinati sunt. Et mox: Vt igitur eorum, quorum successores in regno nobilitatis, & gloriae apud Deum, & homines singularis, & indiuiduus heres existas, virtutem illorum summopere te imitari, & iustitiam

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VI. 385
iustitiam Dei totis viribus exequendo Ecclesias quantum potes restaurare, & defendere exhortamur.

Idem ad Salomonem Hungariae Regem, con-
querens, quod illud regnum spectans ad Eccle-
siam Romanam subiecerit Imperatori, & abstu-
lerit Apostolicae Sedi: Qualiter, inquit, gratiam
B. Petri, aut nostram beneuolentiam sperare de-
beas, tu ipse, si iustitiam vis attendere, non igno-
ras, videlicet te non aliter eam habiturum, nec
sine Apostolica animaduersione diu regnaturum,
nisi sceptrum regni quod tenes correcto
errore tuo, Apostolicae, non Regiae Maiestatis
beneficiu recognoscas. Sic Sanctus mense Octo-
bri, & non multo post Salomon expulsus est à
Geysa Rege, vt liquet ex Epistolis eiusdem datis
mense Aprili sequentis anni.

Hæc Gregorius Septimus, à quo deiectus est
imperio Henricus III. qui cū per aliquot annos
victor extitisset, à filio proprio est omni hono-
re, & ope spoliatus, ita vt ab omnibus desertus
fame quodammodo perierit, & eius corpus se-
pultura caruerit.

At Gregorius, quamuis multa passus, in San-
ctorum numerum relatus, post obitum, sicut vi-
uens multis miraculis claruit, teste illorum tem-
porum scriptoribus Lamberto Schafnaburgen-
si, ac Petro Damiani, sic eius corpus honorificè
sepultum post annos quingentos, est integrum,
illæsumque repertum Salerni.

Innocentius III. ad Imperatorem Constanti-
nopolitanum: Vt aut firmius, inquit, & fortius
imperiu tuu in huius fundamenti firmitate per-
sistat, oportet, vt Deum vniuersis tuis affectibus
anteponas, & sponsam eius Rom. Ecclesiam.

Idem

Idem scribens ad Regem Portugallia, vt soluat annum regni censum Sedi Apostolicae debitum. Ex quo, inquit, præter aeternæ remunerationis præmium, temporaliter quoque tibi, & regno tuo per Apostolicæ Sedis protectione, & gratiam multa prouenire poterunt incrementa.

Idem Regi Hungariæ, qui Episcopum Vraclensem multis iniurijs affecerat, eius bona inuaserat, cum multas temporales poenas sacrilegorum narrasset: Sano, ait, igitur ductus consilio, per condignæ satisfactionis effectum tantæ præsumptionis reatum studeas abolere, ne præter canonicæ restrictionis rigorem, quem debes merito formidare, Deus ultionum Dominus, qui reddit retributionem superbis, in te ac regnum tuum iniurias dicti Pontificis, immo suas potius grauiter vlciscatur.

Testimonia Imperatorum, Regumq; Catholicorum idem probantia.

C A P. XIV.

Euse. c. 22. **C**ONSTANTINVS Imperator oratione ad Sanctorum cœtum: Ego certè, & prosperam meam fortunam, & meas res oēs pietati acceptas refero: testis est etiã rerum omnium ex animi sententia euentus: testes sunt præclara facinora: testes Victoriæ contra hostes, & triumphæa.

In Synodo Ephesina. Imperatores Cæsares Theodosius, & Valentinianus: Cum magnam omnium, quæ ex Rep. sunt curam habeamus, tum verò maximè illorū, quæ ad pietatem, religionemque conseruandam pertinere arbitramur. Per ea namque cetera quoque bona hominibus suppeditantur.

Iulii

Iustinus Imperator ad Hormisdam Papam: Tanto flagramus religionis officio, tanto affectamus studio pacem Catholicæ fidei, pro remuneranda celeriter pace nostræ Reip. pro conciliando subiectis meis superno præsidio.

Constantinus IV. Imperator Georgio Patriarchæ Constantinopolitano: Omnes Reip. nostræ à Christo dilectæ curas ponimus in sequendo nostram Christianam fidem, quam & in bellis tam nostri, quam nostrorum exercituum à Deo dilectorum propugnatricem habemus.

Idem Constantinus omni habitanti in Occidente scribens: Firmamentum, inquit, ac fundamentum superno nutu creditæ nobis Christianissimæ existit Reip. fides in Deo inflexibilis, & inconcussibilis, in qua Christus Deus noster tanquam propriam domum suam construxit Ecclesiam, & sicut Rex omnium imperij nostri sedem constituit. *Ab. 18. Sex. Syno.*

Iustinianus II. ad Ioannem Papam: Magnam sollicitudinem nos habentes pro stabilitate immaculatæ Christianorum fidei: de hinc namque clementissimum nostram Deum adiutorem, & susceptorem nostræ serenitatis esse confidimus aduersus omnem inimicum Christo dilectæ nostræ Reip.

Carolus Magnus ad Elipandum Toletanæ Sedis Episcopum, & alios Hispaniæ Episcopos, qui inciderant in hæresim, Saracenorumque Imperio opprimebantur: Nunc verò, inquit, duplici pro vobis affligimur mœrore, diabolica fraude deceptis in corde, & inimica seruitute oppressis in corpore: sed redite, obsecro, ad unitatē Sanctæ matris Ecclesiæ, vt vos eruat de angustia seruitutis terrenæ, & mox: Expellite vincula di-

diabolicæ deceptionis de cordibus, quæterram
Deus Christus, qui soluit compeditos, excutiat
catenam gentis inimicæ de manibus vestris. Ha-
betis nos, diuina auxiliante gratia, cooperatores
gaudij nostri, si vos nobiscum Catholicæ fidei
vultis esse prædicatores. Certissimum itaque ibi
erit diuinæ miserationis auxilium, vbi vna est
totius Ecclesiæ caritas, & vna veræ fidei con-
fessio.

Honorius ad Arcadium: Quis enim in facino-
retam cruento Dei Omnipotentis non timere
offensam? aut quo pacto extra summum Romanæ
Orbis, omniumque mortalium putaret esse dif-
crimen? cum ipse auctor nostri Imperij, & Res-
pub. quam nobis credidit Gubernator Omnipoten-
s Deus funestis admodum execrabilibusque
commissis crederetur irasci. Hæc ille, ob vera-
tum Ioannem Chrysostrum, sacerdotemque
violatos,

Senatus Populusque Romanus ad Anastasium
Imperatorem: Pax illa regnorum tunc scitur pro-
desse subiectis, si hæc religionis cum populo suo
proficit auctori.

Franciscus Galliarum Rex aiebat regnum il-
lud tandiu stare posse, quamdiu coleretur in eo
fides Catholica, iuxta formam à Pontifice Rom-
fancitam. Sic refert Doctor Nauarra conf. 15. li-
5. de sententia excomm.

*Testimonia Imperatorum, Regumque impiorum, ad
Gentilium, cum sanæ mentis fuerunt, idem præ-
stantia.*

C A P. XV.

ZENO Imperator: Imperij nostri initium
conseruationem, tum autem opus, & a-
mat-

maturam inexpugnabilem persuasum habemus
esse solam rectam, & veram fidem; & deinde ad-
dit. Ecclesiam matrem Imperialium sceptrorum
esse, à qua Imperia defendantur. *Niceph. li.
6. ca. 22.*

Athalaricus Victorino Episcopo: Fauete,
ait, orationibus sacris, nostris libenter auspi-
ciji, vt rex cælestis humana nobis regna confir-
met, gentes externas atterat, peccata absoluat,
consolidet, & conseruet propitius, quod pa-
rentibus nostris dignatus est præstare glorio-
sus.

Antoninus Pius ad ciuitates Asiæ: De terræ-
motibus porrò, vel præteritis, vel præsentibus
libet mœrorem vestrum admonitione iusta so-
lari: quandoquidem compertum habeo vos
in huiusmodi rebus communes casus referre ad
eorum (Christianorum) inuidiam: quapro-
pter eorum magis augetur erga Deum fiducia,
vobis interim per ignorantiam, & reliquorum
hominum cultum negligentibus, & Summum
illum aspernantibus, cuius cultores odijs capi-
talibus persequimini. Hæc Antoninus Pius, com-
munes ciades in Orbe Rom. ascribēs gentilium
peccatis.

Antoninus Philosophus, cum narraffet victo-
riam se consecutum nobilissimam precibus
Christianorum, qui fulmina in hostes barba-
ros impetrarant. Iam nunc igitur, ait, per-
mittimus esse Christianos huiusmodi homini-
bus, ne fortè contra nos tale quodpiam telum
postulando impetrent. Hæc iste: asserens, di-
uinitus puniri in hac vita inimicos Catholicæ
religionis. Maximianus, ac Maximinus Impe-
ratores cum post commotas in Catholicam

Religionem persecutiones viderent se plurimis modis affligi, eorum res in deterius labi, palam confessi sunt, iccirco se temporalibus poenis affici, quod Catholicam Religionem impeterent,

Lib. 1. c. 51. ait Eusebius in vita Constantini.

FINIS LIBRI SEXTI.

DE RVINIS GEN-
TIVM, ET REGNO-
RV M

ADVERSVS IMPIOS
POLITICOS.

LIBER SEPTIMVS.

*Tria tempora referuntur, quibus imperium Roma-
num magis est visum felicitate temporalium fl-
rere, ac magis etiam religioni veræ, & eius Pri-
fectis fauere: & contra.*

C A P. I.

ONSEQVENS est, ut inspi-
ciamus, an huic doctrinae
consonent euenta genti,
& regnorum. Quod ut cla-
rissimum fiat, quid accide-
rit Imperijs, ac regnis cla-
rioribus post Constanti-
nũ, sigillatim discutiemus.

Alibi namque ostendimus, ante illum quid ob-
tulerit Imperio Romano: duoq; manifestissimis
fecimus. Primum quidem, calamitatibus pluri-
mis

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VII. 591
mis Orbem Terrarum concussum fuisse, quo-
tis Ecclesia Christi vexabatur. Secundum ve-
rò, è gente in gentem fuisse illud Imperiũ tran-
sularum, donec ad Constantinum peruenit. Atque
hæc ultimo libro de signis Ecclesiæ Dei. Igitur
hoc reliqua tempora complectemur, eaque
ordine suo enumerabimus, ut omnia fiant il-
lustriora; neque possit aliquis effugere vim
veritatis: & quoniam Constantinus diuisit Im-
perium, in Occidentale, & Orientale, ab illo
exordiemur.

*Primum tempus, ab anno 312. ad 394. à Const-
antino ad Theodosium primum.*

CONSTANTINVS Imperatorum omnium,
qui fuerant ante ipsum, felicissimus, ut libris
de Ciuitate Dei vult S. Augustinus, felicissimè
illud per annos multos administrauit, florentis-
simumque ad posteros transmisit. Labefactare ce-
pit eius filius Constantius Arianus, bello sæpe
fusus à Persis. Hic est, qui quantum potuit cona-
tus est Catholicam fidem radicitus extirpare,
hæresimque Arianam stabilire, Liberium Pa-
pam Roma abductum relegauit in Thraciam, è
primarijs ciuitatibus Episcopos Catholicos de-
iecit. Arianos substituit; cumque Cæsarem crea-
set Iulianum, atque hic arrepto Imperio in ip-
sum cum exercitu contenderet, impatiens dolo-
ris Constantius incidit in morbum, quo quasi i-
gne cælitus immisso depastus interiijt. quæ latè
persequitur illorum temporum scriptor Am-
mianus Marcellinus, atque è nostris Theodore-
tus, Sozomenus, Ruffinus, Euagrius. Atque hæc
prima aduersus rectam religionem commissa

P p 2 piacula.

piacula. Hinc Iulianus anno 361. cum descisisset à Christiana pietate, atque in pristinum statum restituisset Idolorum superstitiones impias, ac varijs modis Christianos affixisset, in acie victus à Persis, atque interfectus, in causa fuit, vt illi quinque Transgiritanis Prouincijs, Nisibi- que & Singara Imperium Romanum spoliaretur

Lib. 16. c.
Theod. iir.
de epist.
Ecll. cler.
anno sequenti. Inde, paulo post, Iouiniano defuncto, Valentinianus, Valens, & Gratianus legem tulere Religiosis damnoissimam, ne videlicet aliquid Clericis aut Ecclesiæ legare possent. Atque haud multo post Valentinianus, feliciter admodum, vt scribit Ammianus, Briggitione moritur anno 365. Rursus à Valente, & Gratiano Religionis Iura imminuta: statutum namque ab illis est, vt sacerdotes criminum retrahi possent ad illustres personas, Valente v. & Valentiniano Coss. eodemque anno Gothi cis Istrum à Valente collocati in Romano solo sunt, atque ab ijs anno 378. victus ipse, & concrematus est, suffectusque illi à Gratiano Theodosius in Occidente. Post hæc anno 384. Valentinianus Iunior Arianus à Gratiano euectus ad Imperiũ Iustina matre impellente Ambrosium, Catholicosque omnes Mediolani vexare coepit, quo tempore Gratianus à Clemente Maximo, qui Imperium in Britannia occuparat, ad Lugdunum victus, & occisus est. Denique idem Valentinianus, quamuis ab hæresi resipuisset, constituit anno 391. aduersus Ecclesiæ iura, ne quid à Diaconissa, Clericis, aut Ecclesijs legaretur, ne fieret Diaconissa nisi post annũ 60. qui secus fieri permitteret Episcopus, dignitate moueretur; Monachi ne in Urbibus morarentur, sed in vastis solitudines sese abderent. Atque anno sequenti

Lib. cod.
iir. 27.

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VII. 593
aut eodem, vt aliqui volunt, Valentinianus hic Iaqueo suffocatus ab Argobaste apud Viennam, Eugeniusque Christiana religionis inimicus Imperium sibi Occidentale arrogauit, ac tenuit vsque ad annum tercentesimum nonagesimum quartum.

Ad anno igitur tercentesimo, ac duodecimo vsque ad hunc Imperantibus hæreticis Constantio, ac primis annis Valentiniano II. deinde Iuliano, atque Eugenio Christiani nominis hostibus, denique Iurium Religiosorum violatoribus Gratiano, & Valentiniano primo Occidentale Imperium ruinam facere coepit. Picti namque, & scoti partem vltimã Britannia ceperunt, quæ dicta est à Scotis ex Hibernia profectis Scotia. Quin Insula tota ab Imperio Romano est auulsa, cumque à Maximo prius occupata fuisset, inde varijs seditionibus est agitata: Franci verò loca Rheno proxima armis acquisita incolere coeperunt, ac frequentibus Gallias irruptionibus fatigare.

Pol. Vir. li.
3. Greg.
Tur. lib. i.
hist. Fræc.

Secundum tempus, Ab anno tercentesimo nonagesimo quarto, ad quadringentesimum vigesimum quintum, siue à Theodosio Seniore ad Iuniorem.

VERVM Theodosius Senior ex Oriente mouens ad Aquileiam mirabiliter Eugenium deuicit, Imperiumque Occidentale in antiquam formam restituens anno eodem moritur, atque illud Honorio filio reliquit, adiungens tutorem Stilichonem, quo viuentem, atque omnia regente Iura sacra sunt maximè euerfa, vna cū Imperio Occidentali, quod ablatum Honorio quærere

studebat Eucherio filio iactanti se excisurum Christianam religionem, & antiquis Idolis profanos honores redditurum, quod Orosius testatur. Igitur paulo post initium Imperij, constitutum fuit, ne Episcopi cognoscere possent nisi causas religionis, cum prius ex lege Constantini om-

c. Theo. c. 9. tit. 45. c. 3. et li. 16. c. 32. 33. nes liceret, ut haberetur in Codice Theodosiano. & anno tercentesimo nonagesimo octavo constitutum est, ut quisquis ad templa confugisset quacunque de causa, abreptus ab altari poena-

grauiores persolueret; ne Clerici nisi à Monachis eligerentur, ut è vicis duntaxat, ubi sunt Ecclesiarum, quibus præficiuntur, ipsique Clericorum numerus adscriberetur Ecclesijs, qui possent è fundis Ecclesiarum tributum soluere. Atque hæc usque ad annum tercentesimum nonagesimum nonum. Sequenti autem, qui est sexcentismus, Alaricus Gothorum Dux Dalmatiam, Pannonias, Epirumque foedissimè vastauit usque ad Alpes Iulias; & postero Italiam, usque ad Thraciam, victo, & fugato Stilichone: & quadringentesimo sexto Vandali, & Alani traiecto Rheno Gallias sunt ingressi, ut scribunt Cassiodorus, ac Prosper. In Britannia verò Constantinus per factionem creatus Imperator Gallias occupat, Arelate sedem figit cæsis Honorij Ducibus, Hispanias sibi adiungit, Imperiumque in ijs locis tenuit usque ad annum 613. Vandali præterea, ut è Prospero habemus, in Africam transfugerunt, quo tempore Roma est ab Alarico capta, & direpta. Sed anno quadringentesimo decimo tertio Honorius, cum Stilichonem prodicione detecta, ut Tornandes, Orosius, Numatianus, ac reliqui illius ætatis scriptores testantur, occidi mandasset, Ecclesiasticæ potestati multa

restituit.

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VII. 395
restituit. In primis sanxit, ne prædia Ecclesiastica tributis vllis onerarentur, nisi visum fuisset Imperatori, ut præstaretur aliquid è fructibus, ubi omnes conferunt ob aliquam repentinam necessitatem; præterea ne Clerici nisi apud Episcopos accusarentur. Ex hoc Imperium fœdè disceptum redintegrari cepit: Nam pace cum Barbaris facta, sedes eis assignatæ sunt, in quibus quieti degerent, Burgundionibus vltra Rhodanum, Vandalis in Hispania, Gothis in Gallia: Tyrannique in ijs locis, Britanniaque exorti omnes sublati sunt: cumque ipse obiisset anno quadringentesimo vigesimo tertio, Ioannes Imperium arripuit; verum Theodosius Iunior victum, captumque interemit, ac Valentiniano tertio, uti Honorius constituerat, illud mandauit anno quadringentesimo vigesimo quinto. Atque ita Occidentale Imperium, rebus, iuribusque sacris disceptis, est miserrimè & ipsum disceptum, restitutumque ex parte illis, & hoc ex parte est restitutum.

c. Theo. li. 50. 51.

Tertium tempus, à Valentiniano tertio usque ad Augustulum Momylum, siue ad vltimam illius ruinam, qua contigit anno quadringentesimo septuagesimo sexto.

VERVM paulo post Valentinianus tertius omnia confudit, Ecclesiastica iura omnia subuertit: Nam sanxit, ne Episcopus vllius habere iudicij potestatem, neque in ipsos Clericos, nisi Clerici in ipsum compromittant. Si quis è Clericis litigantibus dissentiat, adeundum iudicem profanum, Clericos à laicis ad iudices profanos trahi posse, presbyteros quoque,

pp 4 & Epi-

& Episcopos; neminem vllius vrbs inquilinum collegio alicui obstrictum fieri posse Clericum. Atque ex hoc Vandali Africam ceperunt, Vii-gothi Hispanias, Franci Galliam, Angli Britanniam; sola Italia remansit. Ipse autem Valentinianus, cum vim intulisset vxori Maximi, est ab ipso interfectus anno 455. Atque hic arripit Imperium, cum Gensericus ex Africa euocatus Romam diripuisset, ab inimicis est occisus. Cui successere ex ordine Auitus, Maiorianus, Seuerus, Anthemius, Olybrius, Glycerius, Iulius Nepos, ac denique Momyllus Augustulus.

His imperantibus Religio maximam ruinam duxit, præter illa que diximus, duas ob causas. In primis enim diuersæ hæreses diuersis in locis exortæ, sic omnia repleuerunt, vt Saluianus horum temporum scriptor disertissimè testetur, plures fuisse hæreticos, quàm Catholicos. Sicile libr. 7. de prouidentia: & sanè ita verissimile est. Nam Donatistæ, Manichæique in Africa quid non conturbarant? In Hispania Priscillianistæ, de quibus Seuerus Sulpicius; in Britannia, & Gallijs Pelagiani plurimum poterant. Accessit aliud multo flagitiosius. Bellicæ enim res Imperij commissæ Vandalis, Gothis, atque alijs huiusmodi barbaris hæresi Ariana contaminatis. Quocirca Ricimer militiæ magister Imperatores Maiorianum, Anthemiumque apertè, Seuerum veneno per dolum sustulit, vt è Cassiodoro, & Iornande constat. Fuit autem Ricimer Arianus Gothus. Postremò autem magister item militiæ Orestes, & ipse Arianus, deiecto Iulio Nepote, Momyllum Augustulum filium suum Arianum creauit Imperatorem, aduersus quem veniens Odoacer, Herulorum Rex, Oreste inter-

fecto

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VII. 597
fecto, atque hoc spoliato finem dedit Occidentali Imperio.

Ex his porrò omnibus liquet, eosdem factos ad Imperij interitum gradus, qui facti fuerant per Imperatores ipsos, ac gentes, ad religionis Catholicæ ruinam; creatoque Imperatore hæretico, ac militibus hæreticis bellica administrantibus, tum denique omnia perdit.

Otto temporibus Orientali imperium maximè felix fuit, ac maximè simul religiosum, aliàs infelix.

C A P. II.

VIDEAMVS, quid Orientali Imperio contigerit, & cognoscamus, quo tempore fauit Catholicæ religioni, floruisse, & illi quoad bona temporalia Deum fauisse; contra autem, cum secus euenit.

Primum tempus à Constantino ad Valentis obitum, ab anno 323. vsq; ad 378.

PRI MV M tempus est à Constantino, cum priuauit Imperio Orientali Licinium anno 323. rectamque religionem mirabiliter extulit, Nicenum Concilium aduersus hæreses congregari studuit, Episcopis iudiciorum quorumlibet potestatem supremam contulit, vt è Codicis Theodosiani titulo de Episcopali audientia, iisdemque in omnib. primas detulit, vt è Concilij Romani, & Niceni vltimis actis constat.

Aduersus hæc fecit primus Constantius, deinde Iulianus, vt supra diximus, quo tempore Persæ, illo sapius profligato, atque hoc occiso,

P p 5 multa

multa Imperio Orientali loca abstulerunt. Post hos Valens anno tercentesimo sexagesimo quarto iniuit Imperium, sextamque Arianam complexus, varijs modis Catholicos vexauit, multos occidit, relegauit, ac nihil non est conatus, vt hæresim stabiliret, Gothos rectè antea sentientes illa contaminauit, ac cis Istrum collocauit in Romano solo, qui deinde ipsum seditione commota bello fuderunt, & in fugam compulsum, tugurioque inclusum combusserunt, & omnia latè occupârunt, maximo Orientalis Imperij dedecore, ac detrimento. Atque hic scilicet est hæresum, impietatumque fructus. Accidère hæc anno 378. Auctores sunt Ammianus Marcellinus, Theodoretus, Sozomenus, Euagrius, Cassiodorus, & qui post hos scripserunt.

Secundum tempus, à Theodosio maiore vsq; ad obitum Imperatoris Anastasij, annumq; quingentesimum decimum octauum.

THEODOSIVS maior excepit Orientale Imperium, Episcopos Catholicos ab exilio reuocauit, legem pro Catholicis tulit, hæreticos oppugnauit, Gothos deuicit, occupata ab ijs recepit, ac felicissimè regnans Orientale Imperium Arcadio reliquit, multis præclarè gestis Magni cognomen affecutus. Arcadio Theodosius successit, huic Pulcheria Augusta, Pulcheriz Marcianus, huic Leo maior, atque hoc defuncto minor, & imperium tutati sunt per annos 908. vt nihil illi detractum fuerit, quin nobilissimas de Persis, ac Barbaris victorias retulère, vt Sozomenus, & Euagrius inter alios tradunt. Contra Zeno, Basiliscus, atq; Anastasius hæretici: nam Zeno

pœnam

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VII. 599
pœnam statuit in professores Concilij Chalcedonensis, eos miris modis exagitauit, ac Legatos Apostolicos indignissimè habitos in carcerem coniecit, hæreticos Episcopos in primarijs Orientis vrribus fouit, ac protexit, eis bene sentiētes de fide compellens communicare. Quamobrem non modò exactus est summo cum dedecore à Basilisco, sed & eo regnante, vt refert Euagrius, Barbari Scenitæ in Oriente omnia populati sunt, atque Hunni Massagetæ Græciam, Græciæque finitima loca, nemine resistente. Ipse autem viuens est sepultus, ac præ rabida fame digitos inuētus est comedisse. Basiliscus porro, cum Zenonem Imperio expulisset, edidit ipse etiam cōstitutionem contra Concilium Chalcedonense: verum postea à Zenone deiectus cum suis fame periit, eoque imperante, ait Euagrius, à Theodorico Gothorum Rege multæ vastitates illatæ sunt finitimis Græciæ locis: Anastasius denique multis, ac diris modis Catholicos vexauit, Acta Concilij Chalcedonensis combussit, Acephalos mirificè defendit, Apostolicos legatos per iniuriam summam tractauit, illoque Imperante Hunni Hauares, vt scripsit Paulus Diaconus, è Caspijs portis erumpentes, Armeniã, Cappadociam, Galatiam, Pontumq; latè sunt depopulati, neque minora perpeffus est à Vitaliano Anastasius in Græcia. Zonaras addit, à Bulgaris Illyrium vastatum, copiasque Anastasij miserrimè trucidatas. Ipse demum percussus fulmine infeliciter obiit anno 518. Sic igitur his imperantibus foedissima Imperio Orientali detrimenta sunt allata.

Tertium

*Tertium tempus, à Iustini Thracis Imperio vsq;
ad alterius Iustini annos.*

IUSTINVS Thraci iniuit Imperium anno 518. ac feliciter simul, & Catholicè regnavit, Perfas multis cladibus affecit, vt è Zonara constat. Succesit illi Iustinianus, qui multis modis religionem Catholicam, & iura sacra promouit, atque amplificauit primis decem annis, ac tunc Africam, Vandalis expulsis, Italiam que recepit. Inde, ab antiqua pietate desciscens, Silueriū Papam Roma expulit, Vigilium malis artibus euehere contendit, Hunc deinde captiuū Constantinopoli perducere iussit, & indignissimè tractauit: ac tunc totus Orbis est innumeris vastitibus afflicto, ac prodigijs plurimis omnes exagitati. Quæ nos omnia collegimus vltimo libro de signis Ecclesiæ Dei. Quin idem cōstituit contra omne ius, ne Romanus Pontifex, quamuis ritè lectus, consecrari posset, nisi prius consulto Imperatore Constantinopolitano. Atq; ex hoc semper in peiora Imperium prolapsum est; sustinere tamen eius casum supremum viri sanctitate præstantes, atque Imperatores maximè pij, vt aperiemus. In primis defuncto Iustiniano, cum Iustinus Curopalates esset substitutus anno 565. paulo post Longobardi maximam Italię partem Imperatoribus Orientis eriperunt, quæ nunq̄ recuperari potuit ab illis. Quin Paulus Diaconus li. 17. in vita Tiberij scribit multas vrbes, ac regiones ablatas fuisse Iustiniano, ac Iustino, & à Persis adductas in potestatem. Atque hæc prima Imperij Orientalis labe, cum religionis iura imminuisset in Pontificis Romani consecratione.

Quar.

Quartum tempus, à Tiberio ad Constantis obitum.

VISI sunt tamen nonnihil Orientale Imperium recreare Tiberius, qui imperare cepit anno 576. Mauricius, & aliquo tempore Heraclius. Tiberius quidem miris laudibus ob pietatem effertur à Paulo Diacono, ac Perfas exiit nonnullis vrbibus ac regionibus, quas abstulerant illi Iustino, ac Iustiniano. Mauricius autem, cum primis annis egregium sui specimen dedisset, Perfasque debellasset, atque eis Regem dedisset, à semetipso deinde deficiens, extremis annis ausus est Gregoriū Pontificem Romanum litteris suis irridens simplicem vocare, Ioannisque Patriarchæ superbiam sese Oecumenicum vocantis aduersus eum fouere, quo tempore à Bauaribus, Bulgaris, & Sclauinis toties est superatus eius exercitus, ac tanti progressus facti, Vrbes, ac Regiones captæ, vt de relinquenda Europa cogitatū dicat Paulus Diaconus; ac tunc Sclauini, Dalmariam, quam de nomine suo Sclauoniam vocarunt, videntur cepisse, vt ex epistolis S. Gregorij, & Paulo Diacono colligitur. Atque hæc altera Orientalis Imperij ruina, quæ nunquam potuit refarciri. Denique anno 602. Phocas concitata seditione Mauritium cum coniuge, ac quinque filijs atrocissimè interemit: cumque arrepto Imperio sæuissimè regnaret, ac nihil boni ageret. magna à Persis, & Auaribus damna passus est, & ab illis Mesopotamia, Syriaque est occupata, reliquæ Asiaticæ Prouinciæ vastatæ, sicut in Europa à Barbaris alijs aliat: & quamuis Heraclius anno 611. Phocam peremerit, & Imperator factus fuerit, nihilominus Persæ vsq;

ad

ad annum ipsius duodecimū, vt numerat Paulus Diaconus, occuparunt non modò omnes propè Asiaticas regiones, sed Aegyptum præterea totam, Libyam, Carthaginemque ipsam. Post hæc tamen Imperator in Persas mouens, eos multis prælijs fudit, erepta recuperauit, captæque Persiæ Regem dedit. Quibus victorijs insolentior factus, anno Imperij vigesimo, qui est Christi 631, incidit in hæresim Monothelitarum. Ac tunc Saraceni Mahomete nefandissimo Duce, & impurissimo legislatore, Arabiam, Syriamque, & Aegyptum ceperunt. Scribit autem Nicephorus lib. 18. c. 45. hoc tempore Orientem plenum fuisse hæreticorum, Iacobitarum, Georgianorum, Theopaschitarum, Monophysitarum, Agneotarum, Stauroblatarum, Monothelitarum, Seueritarum, Aphotarum, Phantasiaitarum, Manichæorum, Tetraditarum, Arianorum, Nestorianorum, vt mirum non sit, traditum fuisse in potestatem hostium, iam cum Heraclius anno 641. vita migrasset, & sequenti Constantinus eius filius, inde Constans accepit Imperium, qui tantæ temeritatis fuit, vt Martinum Papam capi iusserit, captumque contumeliosè habitum in Chersonesum relegarit. Ac tunc Mahometani Africam ceperunt, Aradum Insulam inhabitabilem reddiderunt, Cyprum vastarunt, Isauriam cultoribus viduarunt, cunctis in seruitutem miserimè abreptis. Atque hæc vsque ad annum sexcentimum sexagesimum tertium, quo Constans hæreticus Monothelita interfectus est à suis in Sicilia, ac successus illi Constantinus cognomento Pogonatus.

Quintum tempus, à Constantino Pogonato ad Michaelis tertij Porphrogeniti Imperium.

RVINAM labentis Imperij Orientalis cohibuit Constantinus Pogonatus, licet primis annis aliqua incommoda ab hostibus pertulerit, Catholicus tamen fuit, & Pontificia comitia iussit esse libera. Quin eo procurante, ac præsidentibus Papæ Agathonis legatis habita est sexta Synodus vniuersalis, in qua hæresis Monothelitarum est damnata. Imperante verò illo tantus terror inuasit animos Saracenorum, vt summo ti vltra Armeniam, Cappadociam, Ciliciam, Libanumque pacem fecerint, ac pacti sint anno Imperij nono tributi nomine auri librarum tria millia, captiuos 50. totidemque equos: at decimo sexto numerorum tercentum sexaginta quinque millia, seruos 65. totidemque equos, quod refert Paulus Diaconus libro 19. Successit Constantino Patri Iustinianus secundus filius, anno sexcentesimo octuagesimo sexto, qui primis annis aded Catholicus fuit, vt sextæ Synodo non modò ipse publicè subscripserit, sed, vt primarij ei subscriberent, curarit. Amplius autem, cum forent in Calabria, & Apulia multi Ecclesiæ Romanæ fundi, atque ex eis tributa Imperatori soluerentur, remisit omnia. Atque hoc tempore per duces suos ipse subiiecit Imperio Armeniam, Albaniam, Iberiam, Mediam, Hircaniam, quod scribit Paulus Diaconus libro decimonono: & Beda, qui sub hæc tempora scripsit, Africam receptam tradit.

Desciuit post hæc à semetipso Iustinianus. Anno enim nonagesimo secundo Conciliabulum quod-

quoddam coegit contra Ecclesiasticum ritum, subscribereq; illi Legatos Pontificios coegit: repugnantem verò impijs conatibus Sergium Pontificem Romanum capi mandauit per Ioannem Exarchum Rauennæ anno 697. ac sequenti ob eam causam misit Zachariam Protospatarium. Ex illo Saraceni, commissa cum Imperatore pugna, ipsum, copiasque ipsius profligârunt, Armeniam proditione occupârunt, atque, vt ait Zonaras, Orientem totum direptionibus, & incendijs nunquam vastare destiterunt. Mox ipse Iustinianus anno 606. pulsus est à Leontio, nasusque ei præcisus: deinde à Tiberio Abismaro depulsus anno 609. donec 706. reductus est in imperium Iustinianus: qui tamen vndecimo vita spoliatus est à Philippico. Interim tamen Saraceni, Leontio regnante, Africam subegerunt, vt Zonaras, & Paulus Diaconus scribunt. At, Philippico hæretico rerum potito, Bulgari Thraciam foedissimè vastârunt, ac diripuerunt. Saraceni verò totum Orientem, capta Mistia, & Antiochia Pisidiæ, inquit Paulus Diaconus libr. 20. subegerunt.

Philippicus porrò deiectus est Imperio, atq; excæcatus, illique Artemius, qui & Anastasius, suffectus, rerum desperatione fractus, hostiumque oppugnationibus, Monachum induit: Eodemque modo illi substiturus Theodosius Adramitenus, conspirante Leone Isaurico, qui & Conon, cum Saracenis, à quibus occupatum est Pergamum. Inijt Imperium Leo Isauricus, Iconomachus hæreticus, anno 717. ac sæpè insidias Gregorio Secundo molitus est, vt eum vel caperet, vel occideret. Ex quo contigit, vt populi Exarcho obediētes, ab ipso deficerent, vnà cum

Roma

Romano Ducatu, ac nihil iâ retineret Imperator Orientis in Italia, nisi extremos Calabriae, & Apuliae tractus. Saraceni præterea Cæsaream Cappadociae ceperunt, totamque Asiam sæpius incursârunt, & foedissimè omnia deprædati sunt. Quin Mediam, finitimasque regiones, quas à Iustiniano Secundo diximus recuperatas, cum Catholicè sentiret, ab ijs occupatas, narrat Paulus Diaconus libro. 21. Decessit Leo anno 741. Imperiumque Constantino Copronymo reliquit, qui fuit hæreticus flagitiosissimus, non modò imaginum sacrarum inimicus, sed omnium præterea Sanctorum, ipsiusque etiam Sanctissimæ Virginis: Eoque regnante, Gizidus Saracenorum Princeps Cyprios omnes in Syriam transtulit, Turcæ è Caspijs portis erumpentes, Armeniam populati sunt, Sardiniam denique Mahometani occupârunt. Defunctus est, igne quodam, quasi cælitus immisso, se amburi exclamans, anno 774. Successit illi filius Leo, qui, cum Catholicum se ab initio simularet, extremo anno Imperij Catholicos est insectatus, & filio Constantino Imperium reliquit, vxori que Irenæ: qui, licet Catholicici fuerint, inauditam tamen crudelitatem inuicem dirissimè exercuerunt. Quibus etiam succedēs Nicephorus, omnium flagitiosissimus fuit, ac, sicut Irenæ, & Constantino nullæ à Saracenis ablatæ regiones leguntur, sic Nicephoro nonnullæ Asiaticæ per illos ereptæ sunt. Tenuit Imperium Nicephorus vsque ad annum 812. ac post eum Michael Rangabe vsque ad annum 813. Quibus suffectus Leo Armenus, Iconomachus, à Bulgaris ita superatus est, vt illi omnem Thraciam ceperint, Hadrianopolimque urbem primariam, Constantinopolimque obsederint, quod

Q9

Lan-

Landulphus sagax refert. Leonis Armeni Imperium Michael Balbus hæreticus & ipse, occiso Leone, excepit: ac tunc Mahometani Cretam, Siciliamque, & aliqua Calabriae, atque Apulie loca adduxerunt in suam potestatem. Michaeli Balbo patri successit Theophilus filius, & ipse Iconomachus, qui ter cum maximis copijs à Saracenis est profligatus, ut vix ipse potuerit effugere: Amorium, ipsius patria, captum: quantus verò populus, ait Zonaras, fuerit abductus, dici non potest; mulierum, puerorumque millia multa abrepta.

E superioribus constat, hoc temporis intervallo à Catholicis Imperatoribus redditas Orientali Imperio, Africam, Mediam, Albaniam, Iberiam, Hircaniam; repulso ultra Armeniam, Cappadociam, Ciliciamque Mahometanos, tributumque his impositum. Contra autem, regnantibus hæreticis, ab Imperio Orientali diuisæ sunt Africa, Media, Hircania, Armenia, Cappadocia, Pisidia, Pergamum, Cyprus, Sardinia, Sicilia, Creta, Amorium: ut sciamus, à religione, gentium, regnorumque temporalem felicitatem pendere.

*Sextum tempus, à Basilio Macedone vsque ad
Nicephorum Botoniatem, ab anno
scilicet 867. ad 1081.*

THEOPHILO hæretico Imperatori filius fuit Michael, qui, cum luxui foret addictus, & ebrietati, sæpe minacia verba per temulentiam iactabat in suos. Quam rem pertæsus Basilius Macedo, ac sibi timens, ipsum denique confodit, Imperiumque arripuit, & cum Catholicus foret,

foret, octauum Concilium curauit habendum, cuius extant nonnulla; Imperium præterea in aliquidem pristinae dignitatis statum, plurimis receptis, reparauit. In Syria namque, profligatis Mahometanis, multas vrbes cepit: Ruffos bello fractos religioni Christianæ adiecit. Ei successit Leo filius: Huic Alexander frater: Alexandro Leonis soboles Constantinus: cui Romanus Lecapenus, qui Hugonis Italiæ Regis filiam habuit in matrimonio, & cum essent omnes Catholici, Imperium non infeliciter administrarunt. Hic verò Armeniam, Melitenemque cepit, Mesopotamiam præterea, deletis, inquit Zonaras, Agarenis. Quocirca Oriens, qua parte subiectus prius erat imperatori Constantinopolitano, prope totus est receptus. Romano Lecapeno successus est Romanus, adhuc puer: cuius duces Cretam prope omnem ceperunt. Romano puero successit Nicephorus Phocas, à quo Cilicia ferè tota est recepta, Cappadocia, Cyprusque ex omni parte, ac Romani Imperij fines, ait Zonaras, longè lateque propagati. Post Nicephorum regnauit Ioannes Zimisces. Inde Basilius Porphyrogenitus, cum fratre Constantino, anno nonagesimo septuagesimo septimo. Hic Iberiæ vltioris, Phœnicia, Syriaque Damascanæ Principes Imperio tributarios fecit, Bulgariam, Croatiam, Syrmiumque subiecit, Abasgiam deuicit. Post hæc anno 1029. Romano Argypolo Imperante, cuius soror Theophania nupsit Othoni II. Imperatori Occidentis, capta est Edesa, Mesopotamiaque ab eius Ducibus. Romano successit Michael Paphlago: ac postea Michael Calaphates anno 1041. & post annum Constantinus Monomachus, quo tempore

608 DE RVIN. GENT. ET REGN.
 pluribus hæresibus Græci se contaminauerant,
 eas refert Sigebertus. Quin Michael Patriarcha
 prorupit in hanc audaciam, vt Latinos excom-
 municauerit, & Constantinopoli expulerit,
 quasi hæreticos: quod apparet è litteris Leonis
 IX. ad ipsum scriptis. Hoc igitur imperante, &
 Oriente, Græciaque, non bene de recta fide sen-
 tientibus, Asia prope tota, inquit Zonaras, à Tur-
 cis est subacta, Northmani Apuliam, Calabriam-
 que Imperio Orientali subiectas occupârunt: &
 quamuis ob Legatos Leonis IX. Constantinopo-
 lim missos, ac litteras, Græci visi sunt resipuisse,
 alienato tamen ex magna parte animo remanse-
 runt; vt apparet è scriptis ipsorum, Theophyla-
 cti, Zonaræ, Nili, & aliorum. Post Monoma-
 chum regnauit anno 1054. Theodora Augusta: ac
 deinde Michael Stratoticus, Isaacius Comne-
 nus, Constantinus Ducas, Michael: Quo regnan-
 te, iam Croatae, Bulgarique desciuerant. Quin hi
 sunt ausi, deuicta Macedonia, & Thracia, obside-
 re ipsam Cōstantinopolim. Huius autem succes-
 sori Nicephoro Botoniatae Turci eripuerunt
 Nicæam Bithyniæ. Sic igitur Orientale Impe-
 rium, recta religione proculcata, sèdissimè dif-
 cerptum, & vndique coangustatum, mutilatum-
 que iacebat, vsque ad annum 1095.

*Septimum tempus, ab Alexio Comneno vsque ad
 Ioannem Theodori Lascaris Lu-
 nioris.*

ALEXI vs Comnenus imperare cœpit anno
 1081. pellens Imperio Michaellem Ducam,
 qui confugit ad Robertum Guiscardum, & S.
 Gregorium Septimum, vt ipsi opem ferrent ad-
 uersus

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VII. 609
 uersus Alexium: vterque eum, quantum potuit,
 adiunxit: & Robertus quidem, litteris Gregorij
 maximè impulsus, in illum copias mouit, Dyr-
 rhachium cepit, atque aliquot oppida Theffaliæ,
 victo in acie Alexio: mox tamen, vt opem S. Gre-
 gorio VII. ferret aduersus Henricum. III. Im-
 peratorem, reuocatus, inceptum dimisit.

Hoc autem tempore Græci nos hæreticorum
 loco haud reputabant, neque Ecclesia Catholica
 illos, quamuis in aliquibus dissentirent, vt è
 Codice Iuris Orientalis apparet. Ab obedientia
 tamen Romani Pontificis, quoad multa, recesser-
 rant. Quod potissimum contingere cœpit, cum
 Ortho Primus, Secundus, ac Tertius, & sequen-
 tium Imperatorum multi inuasere Apuliam,
 Calabriamque, & transtulere in se Romani Pon-
 tificis electionem. Quamobrem refugiebant ab
 hoc, quasi studioso inimicorum suorum, vt opi-
 nabantur. Actunc Michael Patriarcha est ausus
 Occidentales excommunicare, & Constantino-
 poli reijcere, cum Pontifex Leo IX. ab Henrico
 II. datus, Romæ federet, 1053.

Cum tamen resipuissent, vt diximus è Sigeb-
 erto, Græci, non multo post est habitum seden-
 te Urbano II. Bari Concilium, in quo Græci no-
 biscum consensere: interfuit illi Concilio S.
 Anselmus, vt est in ipsius vita, atque è scriptis
 eius liquet. Sic autem visi sunt nobis adharere
 cum suo Imperatore Alexio Græci, vt hic anno
 1112. Legatos Romam cum litteris miserit, qui-
 bus iniurias ab Henrico IV. Pontifici Paschali
 Secundo, ac Romanis illatas doluit, deinde gra-
 tias egit, ac laudes præcipuas Romanis tribuit,
 quod eximia virtute conatibus Henrici IV. ob-
 stitissent, ac Pontificem tutati essent: sese sum-

mopere desiderare, si illi probarent, coronam Imperij à Pontifice sumere, aut filio Ioanni tradere. Cui Romani, sese ad eius nutum paratissimos, responderunt: ac mense Maio sexcentos è suis, qui illum deducerent, miserunt. Sed hoc ipso anno migravit è vita. Antea nihilominus anno 1035, foedus, societatemque cum nostris iniij aduersus Mahometanos in Orientem tendentibus; pecunia, commeatuque ipfos adiuuit; ac per eos Asia minoris prouincias eripuit è potestate Mahometanorum, suæque adiecit, vt in eius vita referunt Zonaras, & Glycas, atque è nostris scribunt Robertus Monachus, & Gulielmus Tyrius in historia sacri belli.

Ex hoc igitur tempore melius nobiscum, & cum Pontifice Romano Orientis Imperatores, ac Græci senserunt; ac felicius eorum res processere: quamuis non omnino, vel à maleficijs abstinerint, vel ad mentem redeuntes, nobis sint, ac rectæ pietati reconciliati: affinitates tamen cum nostris iungere studebant, eos in multis promouere, vti opera ipsorum, adhibere ad maximarum rerum consilia. Ob id Alexio succedens Ioannes filius, filio Manueli Alemanam coniugem, Regina Gertrudis sororem, inquit Orho Frisingensis libro septimo cap. 28. iunxit, genere Imperatorio natam; qui deinde, hac defuncta, filiam Principis Antiocheni, stirpisque Italicæ duxit, filiam verò suâ collocauit in matrimonio Marchioni Montisferrati, vt habet Nicetas libr. 1.

Quin Adrianus IV. sub annum 1154. misit ad Manuelem Imperatorem Legatos, Balduinū, & Balditzonium, scripsitque de rebus fidei ad Basilium Achridenum Metropolitam Thessaloni-

cen-

ensem: qui benignissimè Pontifici respondit, asserens, nihil dissidij esse in fidei doctrina inter nos, & Græcos. Extant litteræ vtrunque missæ in Codice Iuris Orientalis, inter responsa Patriarcharum. Ac paulo post Alexâder Tertius curauit, vt, præter alios, Constantinopoli esset Hugo Eterianus Imperatori gratus, cuius extant scripta subtilissima aduersus Græcos de Spiritus Sancti processione. Actestis est Gulielmus Tyrius, Alexium, postremis annis, Ioannem, & Emanuelem, quamuis ob aliquas suspiciones aliquando pessimè, ac scelestissimè nostrorum copias in Orientem aduersus Mahometanos profectas tractârint, Latinis tamen, atque eorum rebus plurimum studuisse.

Quocirca, cum multa, vt diximus, per nostros Alexius in Asia recepisset, eius deinde filius Ioannes, Turcis in Phrygia deuictis, Laodiceam cepit, deinde Zozopoli Seruios, seu Triballos adductos in potestatem, transtulit in agros Nicomedix, Perfarmenijs multas vrbes abstulit. Sed, cum Raimundo Principi Antiocheno, quod fidem datam violasset, iratus, multa nostris damna intulisset, quod refert, præter Coniatam, Orho Frisingensis, eodem anno defunctus Imperium filio Emanueli reliquit: à quo plurima in Conradum Imperatorem, eiusque copias, atrocissima perpetrata; quæ refert Græcus scriptor Coniata. Similiter & in rebus sacris aliqua non satis decenter attentata, ita vt nihil ei felix admodum fuerit: decessitque anno 1172. filium prope impuberem Alexium sibi successorem relinquens: qui, cum Annam Francorum Regis filiam haberet vxorem, Latinos maximis honoribus afficiebat, vt Tyrius refert.

Quo-

Quo-

Quocirca Andronicus Comnenus eius consobrinus, qui, abiurata Christi religione, Mahometi sese addixerat, & mox ad Christum redierat, arripuens Imperium, Latinos aut occidit, aut Mahometanis vendidit, ossa de functorum, tunc exhumata, in mare proiecta sunt, Ioanni, Pontificio Legato caput abscissum, atque ad ignominiam, caudæ canis immundæ alligatum, & per vias Urbis est raptatum. Actunc Isaacius Angelus Cyprum occupauit: Gulielmusque Siciliæ Rex, à Comneno Alexio aduocatus Dyrrachiū, Theffalonicam, Epidamnū, Amphipolim, Mosinopolim. Iamque Siculi Constantinopolim pergebāt obsessuri Urbem, cū, seditione concitata, Isaacius Angelus creatus est Imperator: Andronico capto, dextra præcisa, oculi effossi, ipse camelo foedissimo impositus, ac per Urbem ductus, caput clauis confixum: stercoribus proiectis omni ex parte conspurcatus, aqua feruenti perfusus, denique pedibus suspensus animam miserimè emisit. Isaacius autem Friderico Imperatori, exercitum ducenti aduersus Mahometanos in Orientem, struxit in sidias, ac plurima mala machinatus est, teste illorum temporum scriptore, qui his interfuit, Coniata. Tunc à Vualachis multæ captæ vrbes. In quos cū mouisset Isaacius, à fratre Alexio Comneno, siue Angelo, priuatus est oculis, & Imperio. Sed post annos octo, Alexius, filius Isaacij, Flandris, ac Venetis in societatem ascitis, ingenti classe, ac valido exercitu Constantinopolim capit. Verū Alexius Ducas, cognomento Marzulus, summo scelere eum strangulauit, & Imperium inuasit. Quibus flagitijs commoti Latini, Constantinopolim redegerē in suam potestatem, Balduinumque Impera-

peratorem creârunt: Veneti que tunc Cretam, Eubœam, Lemnum, Corcyram, insulas prope omnes AEGæi maris, multasque in Peloponneso, & reliqua Græcia, Vrbes occupârunt: Theffaliæ Rex declaratus est Bonifacius, Marchio Montisferrati: Theodorus autem Lascaris, Alexij Comneni Imperatoris gener, in Asiam trajiciens, Vrbes omnes Orientali Imperio subiectas sibi adiungens, Imperatorium nomen, & potestatem assumpsit, occupatis Latinis tum bello Vualachorum, tum ceteris bellicis expeditionibus, in reliqua Græcia. Regnauit hic annis decem & octo. Post quem filius Ioannes Ducas triginta tribus. Atque ex hoc ortus Theodorus Iunior, cū parum superuixisset, Imperium reliquit Ioanni filio sexenni, sub tutela Michaelis Palæologi. Atque hæc accidere Imperantibus Constantinopoli Balduino Primo, Henrico, Roberto, cui deinde successus est Balduinus Secundus.

Sic igitur, cū vires pristinas ex aliqua parte Orientale Imperium recepisset, & Græci Imperatores cum suis aliqua ex parte Pontifici Romano, ac rectæ religioni se se adiunxissent, postquam ab illa omnino descuerunt, simul illud etiam concidit, concisumque, ac prope euersum iacuit.

Octauum tempus, à Michaele Palæologo ad vltimum Constantinum.

DIVISO in tot partes, ac dilacerato Orientali Imperio, Michael Palæologus administrabat tutelam Ioannis Ducæ: acciditque, vt per id temporis agerentur quæstiones, in quibus dis-

sentiunt à nobis Græci, Nicephorusque Blem-
 mydes vir maximæ apud omnes existimationis,
 ob sanctitatem, & doctrinam multa collegerit,
 è quibus concluderat, malè Græcos sentire. Is à
 Theodoro Iuniore inuitatus, vt Patriarchæ onus
 acciperet, recusauit. Nec multo post, Theodoro
 defuncto, capta est à militibus Palæologi Con-
 stantinopolis, & expulsi cum suis Balduinus.
 At is Imperatorem se designari vnà cum pupil-
 lo curauit, ipsum deinde oculis, & Imperio pri-
 uatum Monasterio includit, Europeasque, &
 Asiaticas Vrbes in vnum Imperium coegit. Ac
 post aliquod tempus missis ad Pontificem Ro-
 manum Gregorium X. Legatis, in Concilio
 Lugdunensi Catholicæ religioni se deuouit,
 conueniens, vt liceret cuius Romam veterem,
 quæ Curia maior, ac perfectior esset, appellare,
 vtque illi Principatus in omnibus deferretur,
 perfecitque, vt Patriarcha cum reliquis Episco-
 pis in idem consentirent: quod Nicetas libro
 quinto latè narrat. Enimuerò quamuis membra
 Imperij discissa Michael in vnum corpus colle-
 gerit, nihil tamen magni egit. Quamobrem,
 cum defuncto Patri filius Andronicus esset sub-
 stitutus, atque is ad hæreses pristinas rediens,
 rectè sentientibus Episcopis solio deiectis, Pa-
 tri iusta persolui vetuisset, vt Nicetas libro sex-
 to narrat, protinus Imperium labem ducere ex-
 tremam cœpit. Nam septem Turcarum Sarracæ
 omnes Asiæ Prouincias inter se sortibus partiti
 sunt, quod narrat idem libro septimo. Ex his v-
 nus fuit Athman siue Othomanus, cuius posteri
 ab anno tercentesimo sunt ita amplificati, vt
 Asia deuicta in Europam trásgressi, dissidijs he-
 reticorum Palæologorum confisi, quin sæpe ac-
 citi

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VII. 615
 citi ab ipsis, & annua tributorum præstatione, aut
 mutua cœderatiõe sint aucti, nihilque Turcis pro-
 pe superesset obtinendum, præter vnà Constan-
 tinopolim. Retardauit illud Imperij totius rui-
 nam. Nam Tamerlanes Scytha Baiazetè Regem,
 qui iam decennium Constantinopolim cinxerat
 obsidione prælio cruentissimo superatum cepit,
 ac Turcarum vires maximè attenuauit. Ne-
 que minus id fuit, quod Eugenius, Panonicis
 exercitibus commotis, eosdem maximè fatiga-
 uit, cum Græcorum multi iam rediissent ad fi-
 dem, & obedientiam in Concilio Florentino;
 quod imperante Ioanne est habitum. Sed, cum,
 defuncto illo, fide violata abiiecissent omnè obe-
 dientiam, contigit, vt Mahometes anno 1453. ex-
 pugnata Constantinopoli, & mox Palæologis om-
 nibus vel occisis, vel eiectis, vltimum Imperio
 Orientali, Græcorumque nobilitati excidium
 fœdissimè attulerit.

Ex his euidentissimè apparet, Orientale Im-
 perium tum floruisse omni temporalium bono-
 rum felicitate, cum floruit in illo religio pura;
 corruisse, simulatque hæc corruit: rediisse in ali-
 quem dignitatis, potentia, opumque statum, cum
 redijt ad antiq̃ pietatè: Vt nemo ambigere pos-
 sit, à vera religione existere temporalia bona.

*Quinque temporibus regnum Germania tempora-
 lium felicitate præstitit, ac simul studuit sincera
 pietati, à qua toties excidit, cum simul excidit à
 vera pietate.*

C A P. III.

REGNUM, & Imperium Germanicū post
 Gallicum, & Italicum fuit: sed, quando
 hoc

hoc nullius erat prope existimationis, illud autem considerabitur à nobis, cum de Gallicano regno agemus, iccirco reseruabitur in locum proprium. Quod pertinet itaque ad Germanicum regnum, quæ acciderint illi ante ortum Christum, latè sumus persecuti libro 22. de signis Ecclesiæ Dei; referentes etiam, quæ postea contigerunt. Hic autem tempora distinguemus, quibus illud præstitit maxima temporalium bonorum copia, aut excidit aliqua ex parte ab illis ostendentes, id euenisse, cum vel Catholicæ religioni adhæsit, vel ab illa recessit.

Primum tempus, à Ludouico primo Germania Rege, Ludouici primi Imperatoris filio, ad Carolum Crassum.

GERMANIAM domuit Carolus Magnus, à liberis suis reliquit omnia vsque ad Oceanum, Vistulam, Daciam & Illyricum, vt refert inter alios Eghinartus in eius vita. Tenuit eadem cum cæteris Ludouicus Pius. Hoc defuncto atrocissima bella exorta sunt inter eius filios, Lotharium, Carolum, Ludouicum, anno, vt quidam notant, 841. Commissio autem prælio, cum superatus fuisset Lotharius Imperator, per facta est, vt Carolus Gallias possideret ab Ibero ad Mosam, Lotharius à Mosa vsque ad Rhenum, Prouinciamque totam, & Italiæ ditiones, Ludouicus à Reno vsque ad extremos Imperij auiæ fines, quod continebat Germaniam totam, Bohemiam, regionemque vsque ad Vistulam protegas, Pannonias, Dalmatiam, Triballos, Dardanos, ac Myfiæ partem. Atque ita Ludouicus omnium primus Rex Germaniæ totius est appellatus.

ius, cui seruibat terræ, quas memorauimus amplissimo tractu se se porrigentes, vt Otho Frisingensis narrat. Eadem Rhegino, & Ademarus. Bella gessit Ludouicus aduersus Sclauos, eorumque Principem Rastrum cepit, ac luminibus priuauit, Lotharingiæ præterea partem sibi attribuit, Lothario defuncto; ac feliciter regnauit, obiit anno 876. eius elogium splendidissimum scribit Rhegino. Tres illi filij fuerunt: Carolomanno, Baioaria, Pannonia, Carentanum, Bohemia, Morauiaque, & his finitimæ regiones, in quibus & Slau, obtigerunt; Ludouico Francia, Thuringia, Saxonia, Frisia, Lotharingia, in qua erat Colonia, Treueris, Moguntia; Carolo, qui dictus est Crassus, Alemania, & aliquot Lotharingiæ ciuitates, vt refert Otho, ac Rhegino. Verum, cum, defuncto Carolo Caluo Imperatore, Carolomannus Italiæ Regnum, quod Cisalpinam Galliam potissimum continebat, occupasset, Lambertus Spoleti Comes, auctoritatem ipsius prætendens, Pontifici Romano Ioanni octauo maximè infestus fuit anno 878. vt Sigonius refert. Decessit Carolomannus anno 880. Arnulfum nothum relinquens, cui patruus Ludouicus Carentanum dumtaxat relinquens nomine Ducatus, reliquas sibi regiones attribuit: eodemque Carolus Crassus Italiam petens Imperator coronatus est à Ioanne octauo, ac vixit vsque ad annum 888. quo fuit illi abrogatum regnum, datumque Arnulpho.

Verum multo ante, anno scilicet 833. causæ religionis malè tractari cœperunt: Nam sic Episcopi clamant in Concilio Aquisgranensi, quod hoc anno est habitum. Principalis potestas diuersis occasionibus interuenientibus, secus quæ aucto-

Oth. lib. 6.

cap. 6.

auctoritas diuina se habeat, in causas Ecclesiasticas profiliuit. Rursusque anno octingentesimo nonagesimo quinto in Conuentu Triburiensi, ait Rhegino, nonnulla sunt constituta aduersus multos, qui Episcoporum potestatem conabantur imminuere. quin eodem, quo spoliatus est regno Carolus Crassus, alioquin bonus Imperator, sed iners, apparet ex actis Concilij Triburiensis iam pridem fuisse auctoritatem sacram conuulsam, & imminutam. Quamobrem Northmanni ab anno 88). Coloniam, Treuerim, Aquisgranumque, ac finitimas regiones flammis, ac ferro per multos annos atrocissime vastarunt. Ex alia deinde parte anno octingentesimo octuagesimo nono Hungari à Scythicis sedibus expulsi Pannanias occuparunt.

Secundum tempus, ab Arnulphi Imperio usque, ad Henrici Aucupis primos annos.

ARNULPHVS Carolo Crasso patruo susceptus, ab initio visus est fauere sacrosanctæ Episcoporum, sacerdotumque potestati, ut apparet è Concilio Triburiensi, annoque eodem, quo Concilium Triburiense postremò est habitum, redditaque Episcopis sua potestas; prope Galliam totam Cisalpinam subegit, Lotharingiam recepit, Alpes Peninas, Burgundiamque adduxit in suam potestatem. Sequenti autem, ferè opem Formoso Pontifici, Romano, à Romanis aliquot oppresso, coronatus est Imperator, & quicquid ad Imperatorem spectabat, in Italia deuicit, atque ita Germanicum Regnum latissime propagauit.

Verùm post hæc sacri legijs omnia contaminat;

uit, ut auctor est, qui vixit his temporibus, Luitprandus Tricinenfis: quam obrè pediculari morbo absumptus, foedissime objicit: quod idem scribit. Atque ex hoc in Germania labe Simoniacæ miserrime sacras res commaculauit, regnantibus Ludouico filio Arnulfi, Conrado, atque Henrico Aucupe Othonis primi parente, aulique à Germaniæ Regno Lotharingia & Burgundia: nam regiones italicæ, propter Imperij dignitatem, quæ conferebatur à Pontifice Romano, attribui solebant Germaniæ. Verùm, quod infelicissimum fuit, Hungari, Morauiam, Bauriamque ceperunt, ac Dalmatiam; Germaniam verò perpetuis incursionibus, ac populationibus miterrime vastarunt, ac dilaniarunt, ita, ut à nongentesimo septimo vsque ad nongentesimum trigessimum quartum quolibet propè anno cuncta incendijs, & gladio subuerterent. At trigesimo quarto, siue ut notat Sigebertus, vigesimo secundo Henricus in hæc verba vorum concepit, ut Luitprandus refert: Simoniacæ hæresis Deo inuisa, & à beatissimo Apostolorum Principe Petro damnata, quæ ab antecessoribus nostris hætenus est temere custodita, modis omnibus à nostro sit Regno expulsa. Quo factò, sic Hungaros memorabili victoria prostrauit, & attriuit, ut nihil postea grauius, veluti antea, potuerint in Germaniam moliri.

Tertium tempus, ab Henrici Aucupis extremis annis ad Othonis tertij mortem.

POST hoc votum, memorabilemque victoriam, Sigebertus, cui consentit Otho, vult anno nongentesimo vigesimo tertio redditam fuisse Hen-

Henrico Regi Germaniæ Lotharingiam, aut etiam Galliam Belgicam: idem Dalmatas Tributarios fecit vigesimo nono, Boëmos postero, Danos trigesimo quinto, ac trigesimo septimo decedens Othoni filio Regnum reliquit. Hic anno 948. Concilium, præfidente Romani Pontificis Legato, cõgregari curauit in Ingelheym, in quo iura Episcoporum maximè stabilita, Sacerdotibusque suis honor, vt dicebat, redditus: quod notat, qui prosequutus est annales Reginonia. Addit Sigebertus, anno sexagesimo supra nonagesimum, industria Othonis aucto Imperij, & Ecclesiæ statu, multa monasteria, & cœnobia ad laudem Dei, & honorè Sanctorum restaurata, ampliata, ædificata. Sequenti autem, vocatus Ioanne XII. in Italiam aduersus impia Berengarij facinora, hoc deiecto Italiæ maximam partem sibi adiecit, à Ioanne Papa coronatus est Imperator: sed, cum contra iurisiurandi à se præstiti formam populos Ecclesiæ Romanæ subiectam obedientiam sibi iurare compelleret, Ioannes id conquestus, cum videret eum nihilominus in proposito durare, cœpit aliqua aduersus illum moliri. Quod vbi rescivit Imperator, Romam conuolans, aduocato Conciliabulo, Papam deponit anno 963. Leonemque octauum substitui curauit, à quo donatus priuilegio Pontificis legendi, inuestitura Episcoporum, atque Abbatum.

Ex hoc tempore imminui reuera cœpit Germanicum Regnum: Nam Dani discesse ab obedientia, quod Vuitichindus libr. 3. & Saxo decimo testatur: Belgica omnis ac Burgundia pacatim concessere in potestatem Gallicorum Regum, quod multi annales Francorum probant.

Quia

Quin Othonis primi posteritas, Otho secundus, ac tertius post obitum patris annumque 971. vsque ad 1000. infelicissimè imperarunt, multaque gentes ab ipsis descuere. Quamobrem sic is, qui S. Adelberti vitam scripsit: Otho, inquit, secundus, qui tum loco patris rapidis cruribus montem Imperij scandit, sed non dextro omine, nec viuo, maturave sapientiæ signo Remp. rexit, & dum omne, quod vult, Regem oportere sequi non bene putat, collectum Orbem amisit &, quam Patris terror peperit, pacem interfecit, sensit Theutonum tellus mortuum nautam maris, sensit dormientem aurigam Orbis: Hæc ille. Qui mox fusas Germanorum copias à Polonis, Slaus, Francis, Græcis, ac Saracenis refert. Cui quidem, cum viueret hoc tempore, magis est habenda fides, & maximè, quod alijs ætatis eiusdem scriptoribus consentiant, quàm reliquis ab hoc sæculo longissimè remotis. Nam Lamberrus Schafnaburgensis, qui sub hoc tempus vixit, Danos, Boemos, Polonos, Boioarios in Othonem secundum conspirasse narrat; iterumque Boemis aduersus Othonem III. fuisse anno 986. bella scribit, quamuis anno 978. Boleslaus Boemorum Rex plurimis muneribus oneratus ab Othone II. placatusque domum rediisset. Sic igitur, cum Otho primus acceptum a patre Germanicum Regnum perduxisset ad amplitudinem summam, quandiu studuit Pontificiæ potestati, ex quo tamen eam minuere cœpit, nihil Germanico Regno accessit, sed illi plurimum est detractum.

Rr

Quar-

*Quartum tempus, ab Henrico primo Sancto, ad
Henricum quartum.*

IMMINVT VM ex aliqua parte Regnum Ger-
manicum secundo ac tertio Othonibus Im-
peratoribus, Hēricus Sanctus excepit anno 1001,
qui sanē illud supra omnes videtur amplificaf-
se, sicut omnes vitæ sanctimoniam superauit, ne-
que vel Pontificis Romani legendi, vel aliquo
Iurium sacrorum, quæ sacris viris adempta tran-
stulerant Othones, vti voluit. Hic igitur anno
1003. Sclauos Vuinidos tributarios sibi fecit,
quod Sigebertus memorat. Otho quidem Fri-
singensis libr. 6. cap. 28. Regem Poloniæ Boles-
laum tradit ab Henrico ad tributa præstanda ad-
actum. Idem narrat Venceslaus Hagecus, vt eum
refert, non sequitur tamen quoad Poloniam lib.
tertio Cromerus, ac Mutius; Lambertus certè
Schafnaburgensis bis ab Henrico exercitum duc-
tum in Polonos refert. Marianus autem Sco-
tus, qui proximus fuit his temporibus, ita: An-
no 1004. Henricus Rex Italiam, Boemiam, & Bo-
leslaum Ducem cum omni Sclauorum gente
subiugauit. Constat autem Polonos gentem
esse Slauiam & habuisse hoc tempore Ducem,
seu Regem Boleslaum. Eodem modo Helmoldus
libr. primo, cap. 17. & 18. victos Sclauos omnes
Henrico se se dedidisse scribit. Iacobus autem
Meyerus in Annalibus Flandricis asserit, post-
liquot bella anno 178. Balduinum Flandriæ
Comitem, Lotharingiæque Ducem factum be-
neficiarium Henrici Imperatoris, donoque ac-
cepisse, quasi Imperij Germanici clientem Za-
landiæ insulas, Valachias, & Valentianas, quæ
videntur magis confirmata in ita pace inter He-
ricum

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VII. 623
ricum Imperatorem, & Robertum Francorum
Regem anno 1023. Rursus Henricus idem, cum,
recepta Italia, quæ post obitum Othonis III. de-
fecerat, coronatus esset Imperator, à Benedicto
VIII. anno 1014. eandem repetens 1015. Apu-
liam, Capuam, finitimasque vrbes cepit, atque
ita Regnum Germanicum maximè auxit, &
1021. Conradum Franconiæ Ducem sibi substi-
tuendum procurauit. Ab hoc debellatos non
modò Sclauos, sed Hungaros etiam vult anno
1019. Sigebertus, collatumque Lotharingiæ, &
Mosellanorum Ducatum 1037. Gotheloni, ac
postero Regnum Burgundionum traditum fuis-
se Conrado à Rege Rodulpho. Ab his non dis-
sentiunt æquales prope horum temporum scri-
ptores, Schafnaburgensis, & Scotus. Otho Fri-
singensis addit lib. 6. capit. 27. ab hoc Conrado
Poloniam factam tributariam, filioque ipsius
Henrico Burgundiæ Regnum relictum; simili-
ter Apuliam, Beneuentum, Capuam, finitimas-
que vrbes subactas, ex quo coronatus est à Pon-
tifice Romano Imperator. Obijt Conradus an-
no 1039. relicto successore filio suo Henrico III.
Germaniæ Rege, qui anno 1041. Hungariam sibi
tributaria fecit; quod notant Sigebertus, Schaf-
naburgensis, & Cōtractus, quos Otho sequitur.
Atque ita his temporibus erant latissima Ger-
manici Regni confinia.

Post hæc anno 1046. cum Romam venisset,
coacto aliquorum Concilio, Gregorium Sex-
tum Pontificem, sede deiecit, Clementem II. de-
ligi curauit. ac, ne inconsulto ipso Pontifex Ro-
manus consecraretur, edixit.

Ex hoc tempore discessit ab obedientia Hen-
rici secundi Rex Hungariæ, & quamuis multa
Rr 2 hinc

624 DE RVIN. GENT. ET REGN.
hinc inde tractata promissaque fuerint, nunquam tamen Hungariæ regnum, veluti prius, subijci potuit, Similiter Gottefridus Lotharingæ, Casimirus Polonorum, Conradusque Boioariorum Duces, ac Sclauorum nonnulli populi sese ab eodem separauerunt, quæ Hermannus Contractus horum temporum scriptor latè persequitur, ac post eos Sieberrus, Scotus, Schafnaburgensis narrant. Obijt Henricus anno 1056. Henricum filium quinquennem sibi successorem relinquens, cõciso, vt apparet, ex omni parte, Regno. Quod magis est adhuc mutilatũ, cum sacrilegia multa hic admittens est ausus, Gregorius septimo aduersari, abrogare Pontificatum, bellumque inferre: Hungari namq; omnino rebellârunt: Polonorum Dux, vt omne obedientiæ signum reijceret, nomen Regis assumpsit: Saxones arma in illum sumentes Rodolphum sibi Regem proprium creârunt: & nulla non pars Germanici Regni fuit, quæ non in varias partes distraheretur; quæ Scotus, Schafnaburgensis, Dodechinus, Otho ceterique latè scribunt, vromitamus Siebertum, Regis Henrici studiosum, donec anno 1106. Henricus filius copijs in patrem conductis eum spoliavit Imperio, ipse autem destitutus ab omnibus Leodium cõcedens, curis, & ærumnis confectus, obiit, & insepultus iacuit. Verùm nihilo melior parente fuit Henricus IV. Imperator, quamuis ab initio pietatem præ se tulerit. Anno enim I V. contra omnem fidem Romæ cepit Paschalem secundum, cum Cardinalibus, eumque compulit sibi concedere inuestituras, & Imperij coronam: Postea tamen multis in ipsum conspirantibus, perterritus, anno 1122. inuestituris renunciauit,

atque

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VII. 625
atque ex omni parte mutilatum Imperium relinquens 1126. decessit.

Quantum tempus, ab Imperatore Lothario vsque ad Friderici I. mortem.

MIRVM dictu sit, quàm breui Lotharius Imperator Pontificum Romanorum studiosissimus, Ecclesiastico Iuri, ait Continuator Sieberti, deuotus, ac sacrosanctæ potestatis amplificator, auxerit Germanicum Regnum. Nam, cum iniisset illud, eodem, quo Henricus quartus anno migravit à vita, ac se acerrimum Ecclesiæ defensorem professus esset, Innocentiumque secundum, pulso Anacleto Antipapa, Romam rediisset, in Saxoniam diuertens, inquit Otho Frisingensis libr. 7. cap. 19. Polonorum Ducem cum multis muneribus obuium habuit, quem tamen non ante dignatus est suo conspectui præsentari, quàm tributum duodecim annorum, id est quingentas libras ad singulos annos persolueret, & de Pomeranis, ac Rugis homagium sibi faceret, subiectionemque perpetuam sacramento confirmaret: Regemque Daniæ in signum subiectionis ad decorem Imperialis reuerentiæ gladium sibi sub corona deferri fecit: atque ab Hungarorum Rege terrore percusso multa, & magnifica munera suscepit. Hæc Otho. Clarius explicarem, quantum pertinet ad Regem Daniæ, Helmoldus libr. 1. cap. 51. afferens, ipsum Lothario Imperatori hominum, vt loquuntur, fecisset; sicut etiam Boemiæ Ducem, nondum namque Rex erat, fecisse narrat Otho libr. 1. cap. 20. parte secunda. Sic igitur Dania, quæ post Othonis primi mortem nunquam Germanico Regi

Rr 3

sub-

subijci voluit, hoc tempore sese illi addixit Hungaria, & Polonia redierunt ad fidem. Rursum idem Lotharius Italiam prope deuicit, cum secundam pro Innocentio secundo aduersus Anacletum Antipapam fecisset expeditionem, in qua Neapolitanum, quod nunc vocatur, Regnum totum armis subegit: quod à Caroli Magni obitu nunquam fecerat ullus Imperator, ait Otho. Cumque in conferendo Apuliæ Ducatu lis orta esset inter ipsum, & Papam, composita est discordia, ut ambo coniuncti vexillum Ducatus conferrent Duci creando, quod idem auctor refert libri septimi cap. 10.

Sic igitur amplificatum Germaniæ Regnum relinquens Lotharius, est defunctus anno 1137. terribilis, inquit Vrspergensis, in inimicis Dei, & Sanctæ Ecclesiæ, & qui, ait Petrus Damiani, Sacerdotes honorabat, ut Patres. Substitutus est illi Conradus Gibellinæ factionis, atque Henrici quarti ex sorore nepos, quo imperante Rogerius Siciliæ Rex Neapolitanum Regnum, Germanis expulsis, recepit. mortuus est Conradus anno 1152. regnumque excepit Fridericus primus, qui qualis à principio fuerit, ita describitur à Radeuico libri quarti capite octuagesimo: Antelucanus Basilicam, & Sacerdotum suorum cœtus, aut solus, aut minimo comitatu expetit, eosque tam grandi sedulitate veneratur, ut omnibus Italis erga Episcopos & Clericos seruandi honorem, & reuerentiam ipse formam, & exemplum tribuerit; officijs diuinis tantam præbet venerationem, ut omnem horam, quæ coram ipso Deo psallitur, competenti veneretur silentio, neque ullus interim eum audeat de quolibet sollicitare negotio. & mox: pecuniarum

suarum

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VII. 627
suarum decimam Ecclesijs, & Monasterijs fideliter diuidit. Hæc ille.

Igitur Daniæ Regnum principio sui regni Fridericus Germanico magis subiecit: orta namque de illo controuersia inter Petrum, & Guuotonem, ambos ad se venire præcepit, & Guuoto relicto sibi quibusdam Prouincijs regnum nomen per porrectum gladium abdicauit. Est enim consuetudo, inquit Radeuicus, Curia, ut Regna per gladium, Prouinciæ per vexillum à Principe tradantur, vel recipiantur. Petrus vero, accepto ab ipsius manu Regno, fidelitate, & hominio est obligatus: ita, Corona regni per manum Principis sibi imposta, in die sancto Pentecostes, ipse coronatus gladium Regis sub corona incedentis portauit. Hæc Radeuicus: Rursus hoc defuncto, qui substitutus est, ad eundem Fridericum nuncios misit, postulantes, inquit idem scriptor, quatenus inuestituram de Regno suo Regi mittere, atque electionem de ipso factam rati habitatione confirmare dignaretur: exaudiuitque eos Imperator, præbito, & accepto ab eis sacramento iurifurandi. Hæc ille: Eodem modo Boleslaus, Polonia Rex, illi obedientiam, tributumque præstare iurauit. At Ladislaus ex Duce creatus est ab eodem Boemiæ Rex. Amplius autem Stephanus, Viennensis Archiepiscopus, hæc sunt Radeuici verba, & Archicancellarius de Burgundia, Heraclius Archiepiscopus, & Primas Lugdunensis, Otho Valentinus Episcopus, Gaufridus Auenionensis, & Siluio magnus Princeps, & præpotens de Claria, tunc ad Curiam venientes, Friderico fidelitatem fecerunt, atque hominium, & beneficia sua de manu illius susceperunt. Arelatensis

Lib. 2. c. 5.

Li. 3. c. 24.

Lib. 3. c. 4.

Lib. 3. c. 11.

autem Episcopus, & alij omnes Archiepiscopi, Episcopi, Primates, & nobiles venissent, idemque fecissent nisi mora Principem adeundi compendio suæ breuitatis præstitisset impedimentum: missis tamen per honestos valde, & industrios nuncios litteris omnimodam subiectionem, & debitam fidelitatem Imperio Romano compromiserunt. Hæc Radeuicus Germanicus scriptor. Quæ si vera sunt, latissimè patuit hoc tempore Imperium Germanicum.

Post hæc orta est inter Fridericum primum, & Adrianum Pontificem discordia, ob quam non satis honorificis verbis ille hunc appellauit, quæ refert Radeuicus. Deinde autem, cum duo creati essent Pontifices Romæ, è quibus Alexander, vt verus Pontifex, habuit aduersarium Fridericum I. fauentè Octauiano, qui se victorem nominabat, bellaque inter Pontificem, & Imperatorem plurima, & valde atrocia gesta sunt, quod hic Papas falsos ab anno 1160. vsque ad 1176. Victorem, Paschalem, Calixtumque aduersus Alexandrum tertium tueretur: & quamuis à principio feliciter procederet, postea tamen, turpiter victus ab ijs, qui obediebant Alexandro III. suppliciter pacem petijt, eumque humiliter Venerijs est veneratus. Imminuendum tamen est maximè Germanicum Regnum post orta dissidia inter Pontificem, & Imperatorem: Daniæ namque Rex ab eius obedientia, & auctoritate abscellit, quod refert Arnoldus lib. 3. cap. 1. & Saxo libr. 14. Quidquid præterea potuit in Gallia ad ipsum pertinere, veluti Arelatenis Regni, aut Burgundi, Prouinciæve membra, id postea non legimus illi obedisse. Cumque Imperator quædam vellet obtinere à Pontifice Lu-

cio III. haud legitima, rursus inter vtrumque similtas est orta, & aliqua ille est in Papam molitus, vt idem narrat libri 3. cap. 17. Ac tunc Danorum Rex multas oras Germaniæ finitimas ab ipso auertit, sibi que adiunxit, atque in his Thiermarfos, vt iidem scribunt, donec ille in Orientem pergens, dum lauaret in flumine, aquis abreptus, atque absorptus, miserrimè interiit, anno 1190.

Post hæc Germanicum Regnum nunquam reddijt ad amplitudinem primam: Dania namque, Polonia, & Hungaria nunquam leguntur se fe villo modo subiecisse Imperio, quod quibusdam quasi gradib. properauit ad ruinam, quam retardarunt quidam Catholicæ religionis studio florentes Imperatores, vt ostendemus: enumerabimus verò istos gradus ruinæ contingentis.

Primusque est, cum Fridericus secundus sic arma in Apostolicam Sedem mouit, vt illam funditus euertere habuerit in animo, & omni ope fuerit conatus, atque ita verisib. illis fuerit profusus, quos recitat Albericus:

Roma, diu titubans, longis erroribus acta,

Corruet, ac mundi desinet esse caput.

Quocirca, defuncto Cælestino quarto, duobus annis Romana Sedes vacauit, detinente plurimos & Cardinales, & Episcopos Friderico, qui fecerat eos captiuos anno 1241. ac nihil non molitus est, vt Ecclesiasticam potestatem conuelleret: quod nos alibi fusius persecuti sumus, Lib. 19. & illorum temporum scriptores testantur. Atque ex hoc tempore Italia in maximam se libertatem recepit; atque à iugo Imperij Germanici Eccle.

se subduxit: Antea nanque pleræque ciuitates Italiae uellent nolent, cogebantur, ubi Imperator in Italiam ueniebat, præstare omnia ad exercitum necessaria, soluebantque quoddam tributigenus, quod fodrum vocabatur, omnes magistratus vocabant, omnes dignitates, & uniuersa ex Imperatoris iudicio tractabantur, ut Otho Frisingensis narrat. Igitur, post obitum Friderici; quin, adhuc eo uiuente, hæc omnia cessauerunt, & Imperio, quod Regibus Germanicis est attributum, decessit quicquid ui conabantur isti retinere in regno Neapolitano, Etruscis, Ligusticis, & Gallia Cispalpina, Aemilia, Flaminiaque plurimis urbibus. Idemque contigit de ijs, quæ in Gallia Transalpina Regno Arelatenfi, ut vocabant, assignabantur. Amplius autem, Flandriæ se Regibus Gallia dederunt, eorumque Curia in iure dicendo subiecerunt, ut in Annalibus explicat Iacobus Meyerus lib. 8.

Secundus gradus est, cum Ludouicus Bauarus in Ioannem 22. bella commouit, & aduersus eum creauit Antipapam Petrum Corbariensem anno 1327. & omni uia conatus est illud impietatis decretum stabilire, Nihil esse iuris Pontifici Romano in profana: quod late Villaneus, temporibus ijs æqualis, testificatur. Atque ex hoc tempore in multis Italiae ciuitatibus excitati Principes, qui, licet feudi Imperialis nomine eas retineant, Imperatori tamen uix aliquid, nisi quatenus libet eis, deferunt: Ut bene scribunt nostræ ætatis scriptores, Imperij, quod Germanico Regno attribuitur, uix umbram nunc extare. Adde, à Venetis plurimas, ac præcipuas in Gallia Cispalpina, Foro Iulij, Istria, finitimisque oris, urbes in potestatem sic adductas, ut Imperato-

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VII. 631
ratori nihil omnino tribuant. Similiter Heluetij, Rhetique plerique omnes ab Imperatoris Germanici obedientia descuerunt.

Tertius gradus est, postquam tot hæreses in Germania sunt obortæ, ut earum nullus uideatur finis: uideamusque ex hoc tempore ab alienatas ab Imperatore multas prouincias, Prussiam, Liouoniam, & alias; quin adeo nunc Imperatoris tota potestas est extenuata, uiresque omnium Germanorum sunt accisæ, ut ad desperationem res eorum uideantur adductæ, ac nihil aliud, nisi, quam Pontificiæ potestati moliebantur hæresibus additi ruinam prorsus ultimam, facere, appareatque clarissime, à Catholicæ religionis cultu felicitatem temporalium pendere. Superfedemus autem recedendis sigillatim bonis, malisue Germaniæ, tum quod sint ante oculos omnium; tum quod nolimus doloris intimi, quo opprimimur, inspicientes nobilissimæ nationis casum, uulnera magis refricare.

Proponuntur quatuor tempora, ac tres obseruationes à quibus dignoscitur, tunc Hispania feliciter fuisse, cum pietatem germanam magis est amplexata, à qua recedens contrarium sortita est.

C A P. I V.

NUNC, quando aperuimus quæcunque pertinent ad imperia, uel Regna Imperijs plerumque adnexa, percurramus euentu celebriorum Europe totius Regnorum, quæ post Imperij Occidentalis ruinam sunt excitatæ ac uidebimus, quæ singulis huiusmodi Regnorum prouincijs felicitatis, aut infelicitatis mala, bona-

bonaue acciderint; ac tempora sigillatim recensimus, exordiemurque ab extremis partibus ad Atlanticum Oceanum sitis, Hispania scilicet, cuius antiquas clades, & vastitates alibere tulimus.

Primum tempus igitur, quo maximè floruit Hispania, fuit, imperante Theodosio Magno, & sedente per idem tempus Damaso, amobus Hispanici generis. Ex antiquis sanè, primisq; temporibus Iberi Asiatici, Tarduli, Afri, è quibus Geryon fuisse dicitur, Hispanias tenuerunt; inde à Græcis, Troianis, Tyrijs, quin ab ipso Nabuchodonosoro, vt Iosephus libro contra Apionem; mox autem à Celtis, vnde Celtiberi, Carthaginensibus, & Romanis; sed & varijs temporibus occupatæ illius regiones fuere à Lydijs, Thracibus, Rhodijs, Phrygibus, Cyprijs, Aegyptijs, Milesijs, Caribus, Lesbijs. Phocensibus, scriptori Hispanico credimus. Hæc nanque gentes imperium maris obtinuerunt, vt ex Eusebio constat, & Colonias deduxerunt. Spartanosenique ipsos nonnulli volunt in intima Hispaniæ peruasisse. Atque ita decem, & nouem nationes exterarum illa habuit, à quibus ante Imperium Romanum detenta fuerit: necesse est autem maximas clades subierit, tot exteris in illam irruentibus, ac priores incolas, vt mos erat antiquus, exturbantibus, aut in seruitutem rapientibus, per annos mille quingentos: tot enim numerant plus minus aliqui ab irruptione Iberorum vsque ad Imperium Romanum. Vnus porò inferiori tempore Tiberius Gracchus dicitur est à quibusdam subuertisse in Hispania trecentas vrbes, vt è Polybio narrat Strabo: quod quoniam ipse irrideat libro Geographiæ tertio, Euse-

Fra. Ta.
cap.

rius tamen in Epitome ait in Celtiberia sola dirutas vrbes à Tiberio centum quinquaginta: illudque certum, Traiano imperante à Romanis eueriam à fundamentis nobilissimam Lamaccenorum urbem, emporiumque; vt aliqui volunt, Norbeam: præterea in Pompeianis, Illicurgium Castulonem, Carthaginem veterem, Numantiam, Iberiam, Bilbilimque, & à Carthaginensibus Saguntum. Atque, vt omittamus bella à Carthaginensibus aduersus Hispanos in Hispaniæ medio gesta, Romani eos varijs prælijs conciderunt per annos ducentos quinquaginta, vt Paternulus testatur. Cùm verò tot in illam nationes exterarum irruerint, in ea confederint, Romani eandem sub Imperium miserint, Colonijsq; inductis antiquos fundorum dominos plurimis in locis exuerint; Mauri post hæc imperate Marco Antonino Hispanias prope omnes, inquit Capitolinus, vastarint, quos & Bæticam populatos scribit Lampridius in vita Seueri Imperatoris; Germanique Gallieno imperante easdem diripuerint, quod Eutropius refert; quin illæ sæpius ab Imperatoribus Romanis vario modo sint vexatæ, & ipoliatæ, vt à Caligula, & Galba, qui multas vrbes Hispanicis moenibus priuauit: Imperante tandem Constantino, maximam tranquillitatem, bonorumque temporalium felicitatem nactæ sunt, ac potitæ plurimos annos: ad summum peruenere, imperante, vt diximus, Theodosio Magno, ac Damaso Pontifice Romano sedente Hispaniæ gentis hominibus, religiosissimis, & Arianae hæresis profligatoribus præcipuis, vt Sozomenus li. 7 ac Theodoretus quinto nos docent. Imperante quidem Constantino, Osius Episcopus Cordubensis fuit antesignanus

Ioan. Ger.
par. lib. 1.
cap. vlt.

Catho-

Catholicorum, rectæque fidei propugnatorum
 cerrimus: quocirca Romani Pontificis nomine
 præfedit Concilio Niceno, celeberrimumque
 ex eo nomen ipsius est apud Ecclesiasticos scri-
 ptores.

Excidère à tanta felicitate Hispani, quæ per
 suæ gentis homines Orbi toti, quoad sacra, &
 profana præfederunt, ex quo Priscillianistæ hæ-
 retici religionem maximè in Hispania contru-
 bârunt, ac passim cõtaminârunt: quam rem latè
 persequitur in Historia sacra Seuerus Sulpicius.
 Ac sub eadem tempora, Seueri, Alani, Vandali,
 demumque Visigothi Hispanias, ac Romanæ li-
 bertatis, Imperijque Vrbes occupârunt, ac Reg-
 num Visigothorum constituerunt.

*Secundam
 tempus, ab
 anno 586.
 ad 1216.*

Anno autem quingentesimo octuagesimo se-
 xto Recharedus Visigothorum Rex amplexatus
 est Catholicam religionem, Visigothique om-
 nnes eum secuti sunt, ac persistere in fide, atque
 obedientia sinceræ pietatis, vsque ad annum 701.
 Tanta autem post initum Regnum à Recharedo
 fuit Episcopis Catholicis, ac Principibus Hispa-
 nicis auctoritas attributa, vt ipsi Reges nullam
 legem ferre, nisi ab Episcopis confirmatam, so-
 lerent; atque, vbi in conspectu Conciliorum ve-
 niebant, se se humi prosternerent: quod è Con-
 cilijs Toletanis nuper editis apparet. quin Epi-
 scopi in primis, ac reliqui Proceres eligerent
 ipsi Reges, qui ab illis vngerentur, neque Regni
 iure villo hæreditario à patribus ad filios tran-
 mittebatur, quod etiam Vazæus adnotauit. Sed
 anno 702. Vitiza Rex publicè multas vxores, ac
 multas concubinas habere cœpit, Sacerdoti-
 busque ipsis, ac omnibus, vt idem liceret, edixit,
 neve legibus Pontificijs obedirent; Sinderedum

Archie-

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VII. 635

Archiepiscopum Toletanum deiecit, Oppam
 fratrem substituit, Iudæos reuocauit, eos maio-
 ribus privilegijs, quàm Ecclesias, ornauit: quæ
 Vazæus idem post alios scribit. Tenebant his
 temporibus latissimè Hispanici Reges quid-
 quid est à Tingi Africa vrbe vsque ad Rhoda-
 num. Verùm, postquam Vitiza hæc perpetravit,
 neque illi dissimilis fuit Rodericus successor,
 anno 714. Saraceni euocati à Iuliano quodam
 Comite, cuius filia Rodericus intulerat stu-
 prum, fuso in acie, peremptoque Roderico, &
 exercitu maximo ipsius concilio, Hispaniã pro-
 pe omnem, Galliamque Narbonensem, quæ Vi-
 sigothis obediebat, occupârunt. Neque ex His-
 pania terminis expelli potuerunt, nisi anno mil-
 lesimo quadringentesimo nonagesimo secundo:
 collapsas tamen Hispania res excitauit, ac suble-
 uauit, extincto Roderico, Pelagius, filius Pasiæ,
 Cantabria Ducis. Cui succedentes deinde Re-
 ges, quamuis euenta varia perpeffi fuerint, tamè
 Hispania Catholici maiores in diem progres-
 sus fecère, ac vires sumplerunt; non ita tamen, vt
 ad antiquam felicitatem redijisse aliquo modo
 dici possent.

Anno deinde millesimo ducentesimo deci-
 mo sexto Ferdinandus tertius, Alfonsi noni fili-
 us, omnium maximam felicitatem reddidit Hi-
 spanis Catholicis. Nam Saracenos cunctos vel
 expulit ex Hispania tota, vel tributarios fecit,
 annuum
 veluti Regem Granatæ vocatum. Tantæ autem
 virtutis fuit hic Ferdinãdus, vt Sanctis adnume-
 reretur. Ipsius res gestas maxima ex parte descri-
 bit, qui tũ vixit, Rodericus Toletanus, ac profe-
 ctus est Sanctius. Hoc autem tempore viuebat
 S. Dominicus: nam deceffit anno millesimo
 ducento.

ducétesimo vigesimo tertio: vixere S. Antonius Vlyssiponensis, alijque multi sanctitate præstantes viri. A Dominico præterea est institutus, pro tuitione Catholicæ religionis aduersus hæreticos, Ordo fratrum Prædicatorum: vt cum maximè floruit in Hispania pietas, maximè floruerit etiam felicitas temporalium bonorum. Cum vero Ferdinandus tertius obiisset anno 1252. Alfonsoque illi filius successisset, hic, quemadmodum valde abfuit à parentis virtute, sic etiam longè fuit à felicitate: Tantæ enim dicitur elationis fuisse, vt inter alia protulerit aliquando illa verba; In Mundo fabricando multo melius fuisset, si diuinis ipse consilijs interfuissem. Ita Rodericus Sanctus, qui infortunatissimum vocat hunc Regem, à quo non modò Algarbij Regnum datum fuit dotis nomine Lusitanis, sed etiam Portugalliæ Reges immunes facti ab omni tributo, atque onere Regibus Castellæ præstando ad quorum solennes, publicasque Curias accedere obligati erant, vt idem refert, ac Tarapha. Euentis post hæc varijs bella gesta sunt inter Mahometanos, Hispanicam terram detinentes, & Catholicos Hispanos, ita tamen, vt hi plerumque victoriam reportarent, paulatimque ad antiquam, multoque maiorem felicitatem prouherent Hispaniæ gentes.

Rode. San.
p. 4. ca. 4.
c. 5.

Quartum Anno igitur millesimo quadringentesimo nonagesimo secundo ad magnam felicitatem rediisse Hispaniæ Regnum videtur: Ferdinandus namque ex illo Mahometanos omnes eiecit, ac paulo post Occidentales Indiæ sunt detectæ, Neapolitanum Regnum acquisitum, deuolutis deinde ad Austriacam familiam Philippum primum, Carolum quintum, & Philippum secundum

tot,

tot, actantis regnis, eò peruenit Imperium Hispanorum, vt eo nullum memoretur extitisse ab Orbe condito, sicuti etiam nullibi prope in Europa magis florere Catholica religio videtur, eiusque cultus. Atque in primis, eodem, quo ad Indias Occidentales aditus est apertus anno, Ferdinandus instituit Inquisitionis sanctissimæ Tribunal, cui vel ipsos Reges subijci constituit. Ex Hispania præterea prodierunt viri sanctissimi, quorum nomina recensuimus tomo primo de signis Ecclesiæ Dei, vbi egimus de sanctitate Ecclesiæ nunc militantis. Illustissimi ex his fuere Martinus Valentia natus, qui cum duodecim socijs Indias Occidentales petijt, & mirabilia multa effecit: ex ijs fuere Antonius è Nauo, Ferdinandus Cortesius, Bernardinus è Sagunto: post hos est Andreas ex Olmo, Franciscus Colmenatus, Franciscus Solus, Martinus Iesu, Laurentius è Rapariego, Ioannes Ataidius, Ioannes Nauarrefes, Raymundus de Penna Fort, Ludouicus Bertrandus, Nicolaus Factor, denique Societatis Iesu Institutor Ignatius Loyola, ex hac ortus Franciscus Xauertius. E quibus apparet, quàm verissimum sit, de quo disputamus. Nunc veniamus ad aliquas obseruationes ad argumentum propositum facientes.

Tria potissimum contingere, cum Theodosio *Prima Obseruatio* maiore imperante, ac Damaso sedente, Hispaniæ generis vtroque, peruenerunt Hispaniæ ad maximam felicitatem, quibus Religio Catholica maximè est stabilita per Hispanos. Primum quidem, quod Osius Cordubensis in Concilio Nicæno præsidens, Arianam perfidiam profligauit. Secundum, quod Romani Pontificis auctoritatem firmissimè stabiliiuit. Tertium, quod sa-

sf cer-

638 DE RVIN. GENT. ET REGN.
 cerdotum castitas in eodem Concilio similiter
 est sancita, vt ex illo constat. Cùm verò maximè
 est Hispania ad infelicitatem maximam depre-
 sa, Saracenis inuadentibus, iam Visigothici Re-
 ges Vetiza, & Rodericus tres hosce gradus, qui-
 bus ad culmen felicitatis euecti fuerant Hispani,
 dissecerant: Nam Visigothi in Arianam heresi-
 m relapsi sunt; iccirco Alfonso, cognomen-
 to Catholicus est dictus, cùm regnare coepisset
 anno 1739. qui est post irruptionem Saraceno-
 rum vigesimus secundus, quòd iterum suos ab heresi
 Arianæ ad fidem Catholicam reuocasset: & Veti-
 za, cui moribus similem faciunt Rodericum suc-
 cessorem, cunctis sacerdotibus potestatem fecit,
 vt, quot vellent, vxores haberent, ac denique ve-
 tuit, Ne quis ad Pontificem Romanum posset
 appellare.

Post hæc Arabes, Hispanijs occupatis, inco-
 las aut miserima seruitute oppresserunt, aut ve-
 xare per aliquot sæcula haud destiterunt, à sum-
 ma felicitate deiectos, gradib. deiectis, per quos
 euecti fuerant ad illam.

*Secunda Ob-
 seruatio.*

Tria Regna præcipua fuerunt in Hispanijs di-
 uisa inter se, Castellanicum, Aragonense, Lusitan-
 icum. E quibus hæc duo Episcopis, & Ecclesiæ
 potestati sic olim detulere, vt Alfonso primus
 Portugalliæ Rex singulis Episcopis singulas de-
 derit vrbes regendas, & Apostolicæ Sedi à Re-
 gno censum solui mandarit, atque, vt loquitur
 Rodericus Toletanus, Regnum censuale consti-
 tuerit: Aragonense autem Regnum, cum Barchi-
 nonæ, & Nauarra, Caroli Magni Imperatoris, ac
 Lodouici filij ipsius armis de potestate Sarace-
 norum liberatum regi eodem modo sanxerunt,
 quo per Episcopos cunctas eorum ciuitates in

*Rode. li. 7.
 cap. 6.*

Cap.

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VII. 639
 Capitularibus regi mandarunt, vt hi scilicet cau-
 sas omnes definirent, quod infra aperiretur, quæ
 fuerunt ablata Ecclesijs, ac secundo sunt illi lo-
 co, post Castellanicum.

E regibus Castellæ, vt aliqui numerant quin-
 quaginta & vno, tres tantum narrantur occisi, *Tertia Ob-
 seruatio.*
 Froila primus, Ordonius quartus, Petrus cogno-
 mento Crudelis. Et Froila quidem primus à suis
 est interfectus, quod Vimarantum fratrem, mul-
 tis virtutibus excellentem, cunctisque gratissi-
 mum, proprijs ipse manibus occidisset, non alia
 de causa, nisi quod metueret, ne populi ad illum
 deficerent. Ordonius autem quartus cæsus est
 ob multa scelera & mala. At Petrus Crudelis nõ
 modò sæuij in suos, sed in aliquot etiam Præsules
 sacros, excommunicatusque est à Pontifice
 Romano, ac Regno priuatus. Aliqui scriptores
 eum volunt hæreticum fuisse; eorumque Asser-
 tio nos aliquando ambiguos effecit: sed Histori-
 ci ætatis illius, Froillardus, Matthæus Villanæus,
 quamuis illius vitia sigillatim recenseant, nihil
 tale dicunt. Addant aliqui, Ferdinandum quar-
 tum morte subita sublatum: Nam, cùm duos in-
 iuste mandasset occidi, dicta ab ipsis die, mise-
 rabiliter obiit.

Atque hæc, quantum ad Reges Castellæ. Ara-
 gonensium porrò Ranimirus primus à fratre
 Ferdinando Castellæ Rege est interemptus, quod
 Regnum Nauarræ præter ius occupasset, occiso
 perduellis manu vtriusque fratre Sanctio. Se-
 cundus deinde Aragonensium Rex Sanctius,
 cùm Garziam patrum Nauarræ Regem præ-
 lio vicisset, occidit, & ipse mox in obsidione
 Oseæ, à Mahometanis percussus, sagitta est occi-
 sus. Petrus verò secundus, cū Raimundo Albige-

si 2 lium

fium hæreticorum Duci aduersus Simonem Comitum Montisfortis opem tulisset, non quòd hæreticis faueret, sed quòd occupata ab hoc aliqua sua nõ restituerentur, in acie peremptus est. Illud memorabile ad propositum nostrum, quod de Petro quarto, qui dictus est Cæremoniosus, narratur. Nam citatus ad Christi Tribunal, ut inquit Vafæus, intra sexagesimum diem à procuratoribus Ecclesie Tarraconensis, cuius patrimonium per summum nefas occuparat, ipso sexagesimo die, cum nihil faceret eam citationem, vita migravit. Sic igitur illi occisi qui mali erant.

Septem tempora, decemq; obseruationes adducuntur, è quibus palam fit, Gallicana nationi, ac Regis eius genealogijs, feliciter tunc fuisse, cum vera religioni, præfectoq; ipsius adhaesit; & secum, cum contra.

C A P. V.

NASCENTE Christiana religione Galli diuisi erant in tres nationes, lingua, & moribus differentes, Aquitanos, Belgas, Celtas, qui & Galli dicti sunt. In singulis urbibus, pagis, ac prope domibus erant factiones. Immolabant homines, atque ijs complebant immania simulacra è viminibus contexta, quæ mox iniecto igne comburebant: in funeribus cremabantur non modò serui, quos à dominis dilectos esse constabat, sed etiam clientes ipsorum: ad limina domorum suspendebant hostium occisorum capita: quin ex his pocula conficiebant adhibenda in conuiuijs lautioribus: domus ædificaban-

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VII. 641
cabantur cratibus, & paleis: humi cubabant, in stramentis edebant, literarum tenuis vsus ipsis erat, doctrinæ liberaliores nullæ: in obsidionibus dicti sunt quandoque homines publico, decreto comedisse. Intra Rhenum, & Alpes non erant vrbes 150. quibus & nonnulli vici adnumerabantur. Hæc omnia Cæsar libr. 6. Strabo Geographiæ lib. 4.

A Romanis Pontificibus fuisse missos, qui in Gallijs primùm Christi cultum disseminarent, ipsi Gallorum Episcopi testantur in Epistola ad Leonem Magnum, quæ attexitur Concilio Chalcedonensi, ac nos explicauimus alibi, signo de propagatione fidei. Summum certè Galliarum Patronum S. Dionysium missum liquet à S. Clemente Papa, ut Ilduinus in Arcopagiticis tradit, & habetur in eius vita.

Ex hoc autem tempore sublatis sunt efferi illi mores: Adriano nanque imperante deletus est mos immolandi homines; ut Eusebius libro de preparatione Evangelica scribit, Athenis que relictis, Massiliam se conferebant Itali, ac Romani ad artes bonas addiscendas. Hinc Phauorinus, Philosophus haud ignobilis, è Gallica stirpe extitit, de quo sæpe meminit Gellius. Tota porò natio coijt in vnam, moribus, ac lingua consentientem: agri, & vrbes magis excoli cæperunt, ob studia pacis, & (quod inter bona humana summum existimatur) Antoninus Pius Nemausi in Gallia natus fuit Imperator totius Orbis Romani, idem verò amicissimus Christianorum, ut ex eius rescriptis, quæ recitat Eusebius, apparet. Sic igitur vnà cum Christiana religione incrementum cepit Galliæ felicitas. Passa est aliquid detrimenti ob crudelitates, ac rapinas

atrocissimas Caligulæ, Claudij, Neronis, Galbæ, Vespasiani, ac Domitiani, sicuti etiam Religio Christiana.

Verùm Christi cultus maximè est vexatus anno Christi 170. qui est septimus Antonini Philosophi: sic enim notauit Eusebius in Chronicis: Plurimi in Gallia gloriosè ob Christi nomè interfecti, quorum vsque in præsentem diem condita libris certamina perseverant. Hæc ille. Eorum nomina recitat Gregorius Turonensis libr. de Gloria martyrum, cap. 49. Atque haud multò post innumeræ Borealiù gentes irrupère in Galliam, ferro & igni cuncta vastantes: triennio toto est pugnatum apud Carnutum (nũc Chartres) quod testatur ipse Antoninus in literis, quas Panninius refert libr. 2. Fastorum, & Eutropius libr. 8. Reiectæ sunt tandem vltra Rhenum, & in Germania deuictæ precibus legionis Christianæ, quæ dicta est Fulminatrix, vt est in literis illis, ac narrat Eusebius, & Xiphilinus in vita Antonini apud Dionem: tantæ verò erant illæ, vt sub signis haberent hominum nongenta millia. Atq; hoc fuit infestum Galliarum tempus.

Rursus illata sunt multa Gallis damna imperante Commodò, Septimio Seuero, cum bella gessit aduersus Albinum, cruentissimæque horum strages factæ apud Lugdunum, Caracallæq; sicuti & Christianæ doctrinæ. Sed omnium maxima fuerunt ab anno 255. Valeriani Imperio vsque ad 275. Aureliani tempore, à quibus dirisimæ omnium tempestates in Ecclesiam concitæ sunt. Atque his annis maximi exercitus ex Aquilonaribus locis in Gallias irruerunt, liberè illas peruagati, ac prædati sunt, incendijs omnia subuerterunt, ac sexaginta vrbes nobiliores in

pote-

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VII. 643
potestatem redegerunt, multas exciderunt, neque finis est factus tantis cladibus, nisi Probo imperante, circiter annum 280. Referunt hæc Vopiscus in vita Probi, Trebellius in vitis Posthumorum.

tranquillitatè post hæc aliquam nactæ sunt Gallia, vnà cum Christi cultu, potissimum verò imperante Caro, quem volunt aliqui Gallici sanguinis fuisse Narbonæ ortum. Sed anno 286. Maximianus in cõfinibus Gallia plurimos Christianos occidit, atque in his milites Thebææ legionis prope Agaunum, & finitima loca: eodemque anno Alemanni, Burgundi, Heruli, Chaboni in Gallias irruerunt, & sequenti Germani, & 291. Franci, idemque postero, & 296. Germani in Lingones, & Vindonenses, excursionibus, ac populationibus multis, ferro, ignique plurima euerterunt: finis est factus imperante Constantio, amicissimo Christianorum, qui primus omnium fixas in Gallia sedes Imperij collocavit, defunctusque est anno 304.

Igitur Gallia maximè est euecta ad omnia bona, & omnem dignitatem, cum Christianæ religioni per Constantinum Imperatorem pax, & tranquillitas est restituta. Nam Constantius & Constantinus vsque ad annum 306. in Gallijs cõfederare: similiter huius filius, atque illius nepos Constans, qui datus est Gallijs à Constantino præfectus Prætorio, qui summus erat post Imperatorem, neq; ab illo dabatur appellatio, ei que parebant Hispaniæ, ac Britannia: plurimi præterea Gallorum sunt admissi ad alios maximos magistratus, veluti Consulatum, Præfecturam Vrbs ac Senatam. Imperij præterea sedem tenuerunt in Gallijs post Constantem Magnentius, Gratianus,

si 4

Maxi-

Primum
Galliarum
tempus ab
anno 304.
vsque ad
495.

Maximus, Constantinus: quin Auitus fuit Occidentis Imperator, natione Aruernus, innumerique floruerunt in omni genere doctrinarum: quod liquet ex Aufonij scriptis, Sidonij Apollinaris, Paulini, Seueri, Sulpirij, & aliorum. Vrbes denique ad maximam nobilitatem peruenere, ita vt in comparationem venirent cum pulcherimis, quæ celebrarentur in Africa, Europa, & Asia, vt ex Aufonij carminibus apparet. Tantæ felicitatis facta est iactura ob hæreses, quæ scilicet excreuerunt inter Gallos, vt Saluianus Maffliensis libro 4. de prouidentia testetur, in Gallijs plures fuisse hæreticos, quàm Catholicos, Quin Cæsarius Arelatensis ab obedientia Pontificis Romani discessit, cum foret totius Galliarum Episcopus primus: ideoque ausus est Episcopus creare, ac deicere inconsulto Romano Pontifice: duersus quæ clamant, edita sanctione, Theodosius, ac Valentianus Imperatores, quæ extat in Codice Theodosiano. Quocirca sub hæc tempora plurimi Borealium populi sapius in Gallias irrupere, vt latè post alios exequitur Sigonius libris de Imperio Occidentis, donec ad extremum diuisa est rursus omnis Gallia in tres, lingua, ac moribus ob diuersam religionem differentes nationes, vni Imperio non subiectas, Burgundos, Visigothos, Francos: & Burgundi quidem Galliarum Lugdunensis loca plurima, Visigothi Narbonensis, reliqua Franci tenuerunt.

Secundum Anno 495. Clodoueus à S. Remigio vnà cum Galliarum potissima totius Franciæ gentis parte est baptizatus, atque vnctus Rex, professusque est ab illo anno 495. se accipere Galliarum Regnum de auctoritate Romani Pontificis, à quo eligendi, & consecrandi Regis potestas in primis data est Archiepiscopo Rhe-

Rhemensi, qui est Franciæ primus Rex: idque in *Papir.* omni Regis consecratione ille assererat. Ex hoc *Maffli.* in omnes extirpatæ hæreses in Gallia, quæ rursus *vita Henr.* in vnum coiere, deuictis Burgundis, atque ex- *I. lib. 3.* pulsis Visigothis. Adiecerunt autem Franci tum *Ann.* Regno Gallico, tum Christianæ Religioni Germaniam, Thuringiam, Sueuiam, magnam Bavaricam, Saxoniamque partem. Ex stirpe autem Clodouei prodierunt duo Reges Sancti, Guntrannus, & Sigibertus, filius Dagoberti. Atque huic stirpi, ac per eam ceteris est Regibus Francis diuinitus datum, vt strumas manuum tactu sanarent. Verùm post obitum Dagoberti, ac Sigiberti ex ipso geniti labem coepit facere hæc fælicitas, vnà cum pietate Catholica. Nam Clodoueus, Dagoberti filius, vt alia mittamus, tanta fuit audacia, vt brachium S. Dionysij præciderit. Hinc in Americam versus, miserabiliter decessit. Haud illi dissimilis fuit Chilpericus. Tantis autem fuit passim contemptus sacrorum, vt à Drogone S. Lambertus Episcopus Traiectensis occisus fuerit, & ab Ebroino Maiore domus præfecto S. Leodegarius Augustodunensis. At Carolus Martellus, qui pro Regibus cuncta administrabat, Episcopus, & bona religiosa, quibus volebat profanis militibus elargiebatur, sacris auferebat: quamobrem dicitur ad Inferos asportatus. Ex hoc Phrysijs, Saraceni, Vuinidi cuncta in Galliarum ferro, & igni vastarunt: & quidem Saraceni *Sigibert.* euocati ab Eudone Duce Aquitanicæ, & Mauritio *Rhegino.* *Aimo.* Duce Prouinciæ, Auenionem, Narbonam, Arelate, Nemausumque occuparunt, præter alias vrbes, & ab anno 729. ad 739. continuatum per eos est bellum, cladesque decennio multæ illatæ: Phrysijs verò ab anno 734. idem fecere: denique

Vuinidi vsque ad Senonas cuncta euerterunt. Atque ita per annos viginti quatuor nihil lucuosum defuit Gallis, omnia plena incendio- rum, & cladum; vt viderentur rursus in tres ef- feros populos diuisi, & ab anno 662. vsq; ad 790. perpetua fuere inter proceres Francorum dissi- dia, ac praelia per annos 88.

Tertium Galliarum tempus, ab 750. ad 987. Emerfit e tantis ruinis Gallia, cum Pipinus, & Carolus Magnus habuere duo Concilia, pre- fidente Bonifacio Archiepiscopo Moguntino, & Apostolicae Sedis Legato, in quibus curarunt, vt Ecclesijs ablata bona redderentur, pietas Catho- lica restitueretur in integrum, ac multa ad id pertinentia perfecere: ac mox de auctoritate Zachariae Papae, abdicatus est Regno Chilperi- cus Stupidus, ac in Monasterio coclusus; Pipinus vero vnctus est Rex anno 750. ab Archiepiscopo Bonifacio, & septingentesimo quinquagesimo secundo rursus est vna cum filijs Carolomano, & Carolo coronatus a Stephano Papa, qui in Gal- lias profugerat, vt auxilio iuuaretur aduersus Aistulphum Regem. Bis in Italiam Pipinus ve- nit, ac vicit Aistulphum Regem Longobardo- rum, coegitque, vt ablata Pontifici restitueret, ac pareret: filius porro ipsius Carolus Magnus ea- dem molientes Longobardos aduersus Adria- num deiecit Imperio Italiae, & erepta Pontifi- cibus restituit, atque iterum Leonem III. defen- dit ab iniurijs Romanorum, tantaeque fuit mo- derationis, vt ablatam Papae designandi, Episco- porumque facultatem noluerit accipere, quin ius dandi beneficia Ecclesiastica, & Episcopatus capitulis dederit. Quocirca hoc tempore Galli- ci Reges ad summum latissimarum ditionum, maie- statisque sunt euecti. Nam Carolus tenuit Imperio

rio quidquid est ab Ibero amne in Hispania, vs- que ad Vistulam fluium Sarmatiae, quae nunc Polonia vocatur, Daciam, Moesiam, Liburniam, Dalmatiamque, praeter oppida quaedam mariti- ma, cum tota Germania, & Gallia; Italiae praeter- ea quodcumque est vsque ad Apuliae & Calabriae extrema, exceptis ditionibus, quae Pontifici pa- rebant, vt refert in eius vita Eghinartus. Ipse porro factus est Occidentis Imperator, & ad li- beros eandem dignitatem transmisit: Parisiense, ac Ticinense gymnasiu instituit: suum testamen- tum, quo regna inter filios partebatur, a Ponti- fice confirmari voluit: Episcopis ius dedit, vt om- nes ipsi causas ab omni iudice possent auoca- re, ac definire.

Tantae felicitatis casus incepit anno 833. vt ap- paret e Concilio Aquisgranensi, in quo conque- runtur Episcopi, a profanis hominibus lura sac- cra vsurpari: idemque constat e Concilijs, Mel- densi, Sueffionensi, Valentino, in quibus asseri- tur, bona sacra diripi, & auferri Ecclesijs, destri- bui militibus, ac laicis. Quamobrem Northman ni, anno 845. ex Aquilonaribus terris exciti, cun- cta euerterunt, circa Burdigalam, Sanctonas, Meledunum, Nannetum, Andium, Turonos, Pi- ctaviu, Treca, neque cessarunt a vastitatibus per annos fere centum, donec assignatae sunt ijs sedes in locis, quae ob id Normanniae nomine modo nuncupantur. Ex his factum, vt multi ab- scederent a Christi cultu, & ijs sese adiungeret, & in his proceres aliqui. dissentiebant inter se praeterea Franci, & Galli electis ex aliena stirpe Regibus Odone, Roberto, ac Rodulpho aduer- sus Caroli Magni posteros Reges. Amplius au- tem fuere, qui Regio nomine Prouinciam, & qui simili

simili modo Burgundiam per hæc tempora occuparent. Hinc Germanici Reges postea non solum Germaniam sibi omnem arrogarunt, sed etiam Lotharingiam, Burgundiam, Regnumque Arelatense, cum tota Prouincia, quibus temporibus per diplomata Regia fundi Ecclesiastici profanis hominibus assignabantur ut habet Aimoinus libro quinto, capite 34. & 41. Sic itaque ab hac Caroli Magni agnitione ademptum Regnum multis partibus mutilatum, & languidum ad Hugonem Capetum est translatum anno 987.

Quartum Galliarum tempus, ab anno 987. ad 1300.

Bel. li. 3. c. 1. & seq. Papyr. Mas. lib. Anali. 3.

Hugo Capetus obedientissimus fuit Apostolica Sedi, ita, ut voluerit Archiepiscopatum Rhemensis restitui Arnulpho inimicissimo suo quamuis eo fuisset in Synodo exutus, quod multa contra iusurandum machinatus esset in Hugonem, ut Regnum Franciæ rediret ad Lotharium Ducem Lotharingiæ, ad quem iure hæreditario spectabat, cum solus superesset de posteris Caroli Magni: restitui autem voluit, quia se placuit iustis de causis Pontifici Romano: idemque in id præcipuè iucubuit, ut ablata Ecclesiæ, & Ecclesiasticis hominibus restituerentur; quibus multæ iccirco dissensiones oborirentur, & turbæ. At Robertus, eius filius, primus omnium Regum publicis flammis hæreticos nouem comburi iussit Aurelijs, anno 1022, ac voluit ipse adesse supplicio: tot verò, ac tantis veræ pietatis operibus abundauit, ut in Sanctorum numerum referatur à nonnullis. Hæc autem stirps omnium maximè tutata est Pontifices Romanos; eam namque regnante, in Galliam se receperunt anno 1095. Vrbanus II. & 1106. Paschalis II. & 1118. Gelasius II. & 1131. Innocentius II. & 1146. Eug-

nus III. denique Alexander tertius, atque Innocentius IV. qui omnes vel à Gallica natione, vel à Gallicis Regibus protecti fuerunt aduersus potentissimos Reges, & Imperatores, Henricum III. & IV. Fridericum primum, & secundum, Othonem IV. Floruerunt maxima pietate Galli, regnantibus Ludouico Sancto, & Carolo Rege Neapolis, Sicilia, & Hierusalem. Quocirca temporibus his Galli Normanni tenuerunt Siciliam, Neapolimque regnum, tributariumque sibi fecerunt Tunetense, & in Græcia multas vrbes acquisierunt, quæ omnia deinde Carolus frater S. Ludouici sibi armis acquisiuit, erepta Manfredi Friderici II. filio, & adiecit Imperio suo nonnullas vrbes in Syria, cum iure regni Hierosolymitani. Rursus idem Normanni Gallicam Angliam subiecerunt, ac post ipsos Henricus Comes Andegauensis, cuius posterii ad nostra secula peruenerunt. Ab ipsdem Gallis captæ bello plurimæ in Asia minori regiones, quas Imperatori Constantinopolitano ex fœdere Turcis ereptas restituerunt, Cilicia, Syriaque, & Hierusalem Gothifredo Bullione, & Hugone Philippi I. Francorum Regis fratre ducibus, Cyprus à Lusitanianis genere Pistonib. diu possessa, ut Robertus Monachus in historia propria, & Gulielmus Tyrius narrant.

Ex alia deinde parte Henricus Comes Bisuntinus in Gallia, ex Comitibus Bononiæ Celticæ prognatus, eiusque posterii Lusitaniam Regio titulo, & innumeras in Asia, Africa, & Indijs ditaciones acquisierunt. Vassæus id scribit.

At Carolus è liberis Caroli, qui fuit S. Ludouici frater, Hungariam Regio nomine possedit

Colen. l. 4.

o. 5.

Polyd.

Virg.

650 DE RVIN. GENT. ET REGN.
fedit: eius autem filius Ludouicus Hungariae, et
Poloniae Rex fuit.

Paul. Aemil. in vi. 14 S. Lud. Postremo Balduinus, Flandriae Comes, Imperium Constantinopolitanum sibi armis comparauit anno 1200. ac tenuerunt eius successores Henricus, Petrus Altrissiodorensis, Robertus, & Balduinus secundus, è prosapia Hugoan Capeti.

Concidere coepit tanta felicitas Galliarum populi circiter annum 1300. cum Philippus pulcher decimas Ecclesiasticis fundis, reclamante Pontifice Romano Bonifacio octauo, conatus est imponere: Nuncios eius in carcerem coniecit, ipsum denique in custodia detineri Anagnini procurauit. Quin malis artibus eligi studuit Clementem V. Sedemque Pontificiam transferri Auenionem, Templariorumque Ordinem euertere. Quas ob res ipse, una cum tribus liberis, breui est extinctus: quibus Philippus Valesus succedens, ab Anglis, Eduardo Rege, crudelissimo proelio fufus est. Neque multo post, ipso defuncto, filius Ioannes Rex acie victus, atque una cum filio Philippo, ac plurimis procerum Francorum captus est, atque abductus in Angliam, Anglici porro Reges maximam Regni Francici partem ceperunt: atque ex hoc tempore Reges Franciae nominant, Liliaque suis insignibus adiungunt. Papius Massonus lib. 4. Polydorus Virgilius lib. 19. haec tradunt.

Quintum Galliarum In tanta calamitate iacuit Francicum Regnum donec anno 1367. Urbanus v. Romam rediit: tempus, ab sua potestate restituta est Apostolica Sedes: anno 1367 mulque eodem tempore sumpta sunt arma à Rege Francorum Carolo Quinto, qui Sapientis cognomen tulit, aduersus Petrum cognomento Crudelem

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VII. 651
delem Castellae Regem, quem Clemens v. excommunicauit, ac regno priuauit, misitque ille Ioannem Borbonium, quem secuta sunt praeter alios praedonum triginta millia, (tot scilicet latronibus Gallia scatebat, quo tempore illius Reges in Pontificem Romanum fuere iniuriosi) Regno spoliatus est Petrus Crudelis, ac vita, substitutusque illi Henricus frater, euectus armis Francorum. Simulataque igitur Francici Reges Pontificiam Sedem iuri suo restituerunt, arma expediuerunt pro religione Catholica, protinus omnia felicissima illis euenere. Bis enim classis Anglorum profligata est à Francis, Sanctones, Cadurci, Lemouicenses, Pictones, Aquitani, & cunctae urbes, quae parebant Anglo, exceptis Nouem populis, Burdigala, Baiona, defecerunt, & in fidem Galli se contulerunt: ac paulo ante Flandri, ac Burgundi redierunt ad officium Regi Francorum praestandum, data scilicet vxore Philippo, Caroli v. Francorum Regis fratri, Margarita, Flandriae Comitissa, ac defuncti Ducis filia. Quobrem latissime floruit Galliae Regnum per haec tempora: Vt non immerito ob haec omnia Carolus v. omnium primus inter Gallicos Reges cognomine Sapientis apud omnes fuerit honoratus. Verum non diu durauit haec felicitas. Anno enim 1380. cum Romae creatus esset Urbanus, Gallici Cardinales, cum non ferrent ab ipso deprauatos eorum mores corrigi, facta secessione Clementem, qui dictus est vii. Antipapam fecere, Auenionem petierunt. haesitatum est à Carolo v. cuiusnam foret adhaerendum. tandem fuit exceptus Antipapa, eiusdem è regno sapientissimus quisque, quod Schismatico nollet adhaerere, ac mox Carolus v. obiit anno 1380. impubere inque filium

filium Carolum VI. reliquit. hic adultior factus, in furorem incidit. Anglorum Rex Henricus Northmaniam, Rothomagumque cepit: quin, feralibus bellis inter Principes Regij sanguinis exortis, adduxit in suam potestatem Parisios, insanum Regem, cum coniuge ipsius Isabella, ac filia Catharina, quam sibi matrimonio copulauit, atque ab impote mentis Rege scriptus est Francici regni hæres, eoque spoliatus Carolus VII. filius, qui aduersus Henricum diu bella gessit, cui fauebat Burgundiæ Dux Philippus, quamuis Regiæ stirpis, ac Francorum Regi Carolo VII. agnatus. Igitur, quamdiu schisma durauit à Gallis excitatum, & confirmatum, tamdiu iacuit Gallici Regni vis, ac forma, Sapientis Regis filius factus est stultus, exitialia bella inter Reges, Principesque Regij sanguinis exarserunt.

Sextum Galliarum tempus, ab anno 1419 vsque ad 1524.

Anno 1418. in Concilio Constantiensi creatus est Martinus V. Papa, ei que obedierunt tum reliqui omnes, tum verò Francorum Rex Carolus Septimus. Ex hoc felicitas noua Gallico Regno mirabiliter affulfit: exitit namque virguncula quædam Ioanna Tullensis, quæ se cælitus missam dicebat ad Gallicum Regnum restituendum in antiquam felicitatem. Huic itaque Rex copias tradidit. Ab illa fusi sæpius Angli, Northmania recepta, Aquitania, & quicquid in Gallijs Angli possidebant, excepto Caletò, & aliquot finitimis oppidulis. Capta est per insidias puella, & inaudito crudelitatis exemplo ab Anglis cremata, quasi magicis artibus tot egregia patrasset. Verum Calixti III. Pontificis iussu dati ludices, examinari que testes omni exceptione maiores, acta confecta, sententia que lata est, ac fama fur restituta est puella. Quocirca explodendi omnino suar

no sunt quidam Scriptores nouitij, qui volunt, procerum quorundam Francorum dolis adductam puellam, vt se assereret Diuinitus missam, quo mirabili ratione excitaret animos languentes, ac prostratos: hæc namque assertio est contra illius temporis Scriptores, ac merum profectò est somnium, post tot annorum curricula istud effutire. Angli certè, tum Gallico nomini, gloriæque insensissimi, non sunt ausi negare facta illius virginis fuisse supra humanas vires: ac, si res foret, vt nuper isti comminiscuntur, sine dubio non tacuissent Angli. Atque, vt posset imponi hac via aliquibus, quo modo puella poterat tam citò edoceri equis infidere, eos regere, arma tractare, incurere in hostes, acies instruere, nihil ab inimicis extimescere, consilia bellica explicare, ac tot tantaque ad exitum perducere? Cumque hinc inde à Gallis, & Anglis certaretur testibus examinandis, vel in vituperationem, & dedecus virginis, vel in laudem, gloriamque ipsius, quomodo illa ætate non in lucem prodisset ridiculum commentum? Fixum sit igitur, sublato schismate per Gallos confiato, redditaque vero Pontifici obedientia, rediisse mirabiliter in antiquum robur, & gloriam Gallicos Reges. Amplificati maximè sunt, cum Ludouicus XI. sustulit Pragmaticam Sanctionem, quæ licet aliquid boni contineret, in magnis tamen Pontificiæ potestati valde aduersabatur. Atque hoc tempore, cum Carolus Burgundiæ Dux occisus fuisset ad Nansim, Burgundiæ rursus est Gallico Regno adiuncta; Atrebates, ac viciniore Belgicæ populi; amplius Andegauenfis Comitatus amplissimus in Prouincia, Renato defuncto; denique Armoricæ ciuitates ob Annæ matrimoni-

um, quæ primò nupsit Carolo VIII. deinde Ludouico XII. His autem regnantibus bis regnum Neapolitanum venit in ipsorum potestatem: Semel armis Caroli octaui anno 1494. atque Ludouici XII. adiunctis Hispanorum auxilijs, ac partito cum ipsis Regno. Quin hic diu tenuit Mediolanensis Ducatus, & Genuensis Reip. amplissimas ditiones. Nauarræ etiam Regnum fuit in potestatem Principum Regij sanguinis Gastoni Phoxensis, Phœbi, & Ioannis Alibreti ab anno 1479. ad 1511.

Ruinam ducere cœpit hæc felicitas, cum Ludouicus XII. anno 1512. arma in Iulium secundum sumpsit, eius exercitum fudit ad Rauennam Pisis Concilium cogere ad eum sibi subijciendum, vel dignitate, ac potestate amouendū procurauit, quod in alia deinde loca transtulit. Quamobrem Galli ex omnibus Italiæ finibus expulsi sunt, spoliati ab Hispanis Regno Nauarræ: ab Anglis verò nonnullis vrbibus ad fines Caleti positis. Et quamuis post obitum Ludouici XII. Franciscus I. conciliato sibi Leone X. Ducatum Mediolanensem receperit anno 1515. amisit tamen, incurrens in offensionem illius anno 1521. quem rursus adortus, cum teneretur à Carolo V. qui tum fœderatus Clementi septimo erat, licet Pontifex in neutram postea partem propenderet, captus est nihilominus Rex Heroicæ stirpis, ac mentis, anno 1524. ad Ticinum, in Hispaniamque abductus, neque prius est libertati restitutus, quam cederet multis Regni iuribus, ac ditionibus. Ex hoc autem tempore Flandri, atq; adiuncti illis populi desierunt appellationes interponere ad supremam Regij Francorum Curiam.

Libe

Liberatus est Franciscus primus à custodia, ac *Septimum* libertati restitutus anno 1527. ac misit anno 1528. *tempus*, ab exercitum maximum in Italiam, cum Clemens anno 1527 VII. obsideretur, direpta iam Roma, in arce S. vsque ad Angeli. Intercefferunt tamen aliquæ offensiones *etiam* cum Regibus Francorum, Pontificibusque Romanis: vt cum vetuit Henricus II. ne quis Episcoporum Galliarum accederet ad Concilium Tridentinum Iulio III. sedente, eiecit è conspectu suo Apostolicum nuncium, prohibuit, ne quis Romæ impetraret à Pontifice Ecclesiastica beneficia; mitigatis tamen animis, reditum est ad obedientiam, ac floruit maximè Gallicani Regni gloria & potentia, adiectæque illi multæ ditiones, & vrbes, Tullum, Viridunum, Metis, Caletum; depulsi que ex omni prorsus Gallia Angli qui maximè omnium semper Francici Regni quietem conturbârunt, potentiamque oppreserunt; multæ in Insularibus, ac Ciuialpinis vrbes acquisitæ, quarum rerum cum sit recens memoria, non est, quod multis immoremur.

Labefactata est hæc felicitas, ac prostrata ab anno 1562. quo hæretici plurimum valere cœperunt, atque omnia tumultibus, & incendijs miscere: occasionem dedit his, quod Reges ad tuendam potentiam suam aduersus æmulos Reges hæreticorum factiones in Germania fouerunt, eos in Gallijs exceperunt, impetrârunt à Pontificibus Romanis Beneficiorum, dignitatumque Ecclesiasticarum nominationes; ex quibus accidit, vt per incuriam promouerentur indignissimi, ac sacra omnia despicerentur, & proculcarentur, ac species aliqua, atq; vmbra reuerentiæ in Pontificem Romanum retineretur à quibusdam Catholicis, res, & officia genuina obedientiæ non

Tt. 2 multi

multi fierent. Hinc clades, & vastitates innumerae, quas continenter deploramus, regno nobilissimo illatae.

Ex his omnibus apparet, tum Gallico Regno felicissimè fuisse, cum paritum est à Regibus Pontifici Romano: Contra autem contigit, quoties est illius auctoritas neglecta, obedientiaque abiecta. Quae magis adhuc elucescent ex observationibus subiectis.

Prima Ob- Nemo Gallicorum Regū, si facta singulorum
seruatio. separatim conferamus, aut plura gessit pro Sedis Pontificiae dignitate, aut plura largitus est illi, & Ecclesiastico statui, quam Carolus Magnus, ut è superioribus apparet: ac nemo vel illo latius inter eos est dominatus, aut felicior fuit, ut est notum.

Secunda Ob- Cum tres agnationes Regum Galliarum Regno sint potitae, tunc earum quaelibet latius est dominata, ac felicior fuisse videtur, cum magis Catholicae religioni fauit, ac Pontificiae potestati. De Carolo Magno iam vidimus. Clodouei progenies maximè floruit Dagoberto regnante. Hic Gallias omnes, à Pyrenæis vsq; ad Rhenum tenuit: praeterea verò cuncta Germaniae loca vsque ad Albim, & extremos Bauariae fines: quia Slaus trans Albim imposuit tributum. quocirca nemo ante imperium latiores ditiones habuit, nemo post imperium vsque ad Carolum Magnum. Fuit autem Dagobertus Sancti Arnulphi Episcopi Metensis alumnus, ei que obediit, quando vixit ille. post eius obitum prolapsus est in multa, neque mediocria scelera: respuit, & innumera pietatis opera ad expiandas admisorum criminum culpas edidit; huic filius fuit Sigibertus Sancti adscriptus, & Austrasiorum Rex.
Hugo-

Hugonis Capeti genus amplissimè imperauit S. Ludouico regnante, cum frater eius Carolus arma pro Pontificibus Romanis aduersus Manfredum sumpsit, ac sibi acquisiuit Neapolis, ac Siciliae Regnum; multas in Epiro, Achaia, Peloponneso que vrbes; Tunetenſe Regnum sibi tributarium fecit, atq; aliquot vrbes in Syria, cum Regni Hierosolymitani iure: Rursus eodem tempore Robertus, ac Balduinus secundus ex eodem sanguine Imperium Constantinopolitanum tenebant: Nunquam vel antea, vel postea fuere huic stirpi Imperij maiora confinia. Sic ex ea nunquam fuit, qui S. Ludouicum pietate superaret; fratrem que haberet tantae religionis excellentia florentem, quanta erat Carolus; aut agnatum, qualis exiit Robertus, omnes maximè pij. Atque ita, ut apparet, tres agnationes, Clodouei, Pipini, & Hugonis Capeti, tunc latissimè imperarunt, cum maximè Pontificibus Romanis studuerunt.

Ex his porro tribus agnationibus omnium *Tertia Ob-*
seruatio. diutissimè regnauit Hugonis Capeti proſapia, quae iam durat supra annos sexcentos, veluti neque vlla aut crebrius, aut periculosius pro Romani Pontificis auctoritate aduersus potentissimos Reges, & Imperatores pugnavit: verbi gratia, Ludouicus Crassus pro Gelasio aduersus Henricum I v. & Henricum Angliae Regem; Ludouicus VII. aduersus Fridericum I. Daniae que & Boemiae Reges pro Alexandro III. Philippus Augustus aduersus Othonem IV. & Ioannem Angliae Regem pro Innocentio III. Ludouicus Leo aduersus plurimos Principes Albingenses; S. Ludouicus aduersus Fridericum II. pro Innocentio I v. Idem cum Carolo fratre ad-

uerfus Manfredum Neapolis, ac Sicilia Regem; Caroli deinde huius liberi, atque ipsius confanguinei aduersus Ludouicum Bauarium, Sicetiam nulla agnatio tot Reges edidit, qui remotiores expeditiones pro amplificatione religionis Christianæ susceperint, quod Hugonis Capeti, è qua Philippus Augustus, Ludouicus septimus, & S. Ludouicus in Orientem cum maximis exercitibus perrexerunt aduersus Mahometanos; quibus adnumerantur alij multi, qui Regis Francorum nomen haud tulere sed ex eadem sunt familia, atque ad ea dem bella sunt profecti.

Constat itaque, huic agnationi merito datum ut omnium diutissimè in Gallijs regnaret quod scilicet adeo fauerit Pontificibus Romanis. eorumque siue Christi religioni. Quin nullo in Regno, quod fuerit ita celebre & potens, memoratur vili agnatio tandiu regnasse, nisi fabulas, quas alibi confutauimus, amplecti velimus.

Quarta Obseruatio.

Regiæ stirpes Clodouei, & Pipini tum defecerunt, cum manus iniectere in Ecclesiastica bona, eorumque distributione transferre ad se cõtenderunt, quod supra vidimus; ut cognoscamus, agnationum Regiarum felicitatem potissimum pendere à pietate, & sincera religione, qua sacra sacris, profana profanis administranda relinquit, neque vtramque confundit.

Quinta Obseruatio.

Caroli Magni agnatio breuiori tempore imperauit, quam Clodouei, & Hugonis Capeti: eademque, ut apparet, post obitum Caroli Magni, ac Ludouici Pij statim profiluit ad sacra tractanda, & Ecclesiasticorum iurium, redditumque distributionem, qui hominibus etiam laicis attribuebantur; quod liquet è Concilio Aquisgranensi, supra adducto, quod est habitum anno 833,

quas.

quando Caroli Magni nepos è Ludouico Pio Lotharius Italiae Rex, anno 825. sanxit, ne Pontifex Romanus consecraretur, nisi praesentibus Regis Legatis, quamuis ad vitandos tumultus asseratur id factum, & consentiente Pontifice Romano, ut Sigonius refert.

Ex hac Caroli Magni familia, quæ ex alijs omnibus breuius regnauit, nemo extitit Rex, aut Regina, quæ Sanctis fuerit adscripta: at è Clodouei duæ Reginae extiterunt, Clodouei coniux Clothildis, & Chilperici Radegundis; duo similiter Reges Superis adnumerati Guntrañus, ac Sigibertus. At è consanguinitate Hugonis orri S. Ludouicus Rex, & alter Ludouicus Episcopus Tholosarium: nonnulli addunt, Robertum Regem filium Hugonis. Sic itaque elucescit causa diuina, cur hæc diutius Regiam potestatem retinuerint, illa breuius.

Sexta Obseruatio.

In posteritate Hugonis Capeti illud contigit semper, ut pater filio, ac per hunc nepoti Regnum traderet, atque ita Regum successio in liberis recta linea continuaretur. Quater hic ordo est interruptus, ac necesse fuit ad alios agnatos ex linea transversa venientes incurrere. Primum in posteritate Philippi Pulchri, qui manus iniexit in Pontificem Romanum Bonifacium octauum, ac Sedem Pontificiam curauit Auenionem transferri, reditus Ecclesiasticos pro libito tentauit administrare: Atque ita ipsius, ac liberorum somnium potius, quam vitam fuisse tradit Petrarcha, qui horum temporum fuit, æqualis, neque his nepotes fuerunt. Secundum in Carolo octauo, qui contra Romani Pontificis edicta intulit arma Italiae. Tertium in Ludouico XII. qui Concilium cogere aduersus Iulium II. bello aggredi

Tt 4 illius

660 DE RVIN. GENT. ET REGN.
illius ditiones est ausus. Quartum in Henrici se-
cundi filijs, quibus regnantibus Ecclesiastica be-
neficia ex ipsorum nominationibus distributa,
& longè in alios vsus, quàm religiofos, commissa,
& data.

*Octava Ob-
servatio.* Illud est admirabile, per annos mille ac cen-
tum nunquam ferro hostili fuisse vllum Gallie
totius Regem peremptum, nisi vnum: Henricus
enim secundus à non volente est occisus: hoc
verò est multo mirabilius, cum Gallici Reges
pugnacissimi semper fuerint, ac prope in perpetuis
bellis. Eorum verò, qui non toti Gallie præ-
fuerint, sed alicui parti, tres memorantur: Clodamirus
Aurelianensium Rex, Chilpericus Suef-
sionensium, Sigibertus Mediomatricum. Et qui-
dem Clodamirus S. Sigismundum, cum coniu-
ge, ac liberis in puteum projici iussit: Chilperi-
cus hæreticus Sabellianus fuit, quod Gregorius
Turonensis scribit: denique Sigibertus, cum bel-
lum moueret in fratrem, neque ad monita S.
Germani vellet desistere ab impio facinore, vi
Sanctus prædixerat, comminatusque erat, est oc-
cisus. Constat igitur, eos, interfectos, qui fuerint
alicuius impietatis præcipuæ rei, vt sciamus à
pietate Catholica pendere felicitatem Francie
Regni.

*Nona Ob-
servatio.* Quoties Reges Francorum miserunt copias
in Italiam, quibus opem ferret auctoritati Pon-
tificiæ, religioniue Catholicæ, felices plerum-
que exitus sortiti sunt, & Imperia magna com-
pararunt; contra, vbi Pontifice non adsentien-
te. Exemplis id fit manifestissimum: Pipinus e-
nim primùm, deinde Carolus Magnus accersiti
à Pontificibus Romanis aduersus Longobardos
Italix Regnum sibi, ac posteris acquisierunt, ac
tenuerunt.

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VII. 661
tenuere ab anno 774. vsque ad 888. cum Carolus
Crassus est Imperio spoliatus, per annos ceterum
quatuordecim. Rursus Carolus S. Ludouici fra-
ter accitus ab ijdem Pontificibus Regnum Nea-
polis acquisiuit anno 1295. tenuerunt eius poste-
ri vsque ad 1434. per annos centum sexaginta no-
uem; ad quam sanè annorum summam neque Ger-
mani, neque Hispani, qui tenuerunt illud, per-
uenere: Germani enim cepere anno 1195. sunt ex-
pulti 1295. tenuerunt annis 130. Hispani habue-
runt anno 1442. tenuere 154. qui tamen aliquando
à Francis expulsi sunt: vt mittamus, à Ferdinan-
do Rege iunctis Gallis eiectum Fridericum an-
no 1502. adhuc autem cum Galli amiserunt illud,
sepius Ladislao, & Ioanna Secunda regnantibus,
arma, in Pontifices Romanos, eorumque ditio-
nes illata sunt; quin ab hac Hispani aduocati, &
immissi in ipsum Regnũ, cum fuit adoptatus Al-
fonsus Aragonensis à Ioanna, Sic itaque prospere
Francorum res processerunt, cum tutati sunt
Romanos Pontifices in Italia; secus vbi secus e-
gerunt: quod quoties euenerit, Italus Poeta ver-
sibus Etruscis est late complexus.

Verum enim verò, cum sæpius Gallicani po-
puli felicitas, & quælibet fors variaret, eo, quem
recensuimus. modo; illud tamen est clarissimum
post exhibitam Pontifici Romano obedientiam,
cultumque Christi traditum per eos, quos ipsi
miserunt, ad maxima bona euectam Galliam,
quot, & quanta nunquam potuit obtinere ab ex-
ordio generis humani vsque ad Catholicam re-
ligionem inter Gallos disseminatam: & tamen
ab hoc tempore vsque ad nos haud numerantur,
nisi mille quingenti anni: at à Mundi creatione
ad illud tempus, quo Christi cultus est à Gallis

exceptus, quater mille, ac plures. Nam quæ literarum studia floruerunt tot sæculis in Gallia qui litterati fuerunt? edantur eorum nomina: quæ liberales disciplinæ? enumerentur, quæque, singulæ & producatnr aliquid ad eas pertinens, in Gallijs olim, vel tenuissimè cognitum: quæ Gymnasia doctrinarum, qualia nunc passim celebrantur in nobilissimo Regno? Nam quid de magnitudine vrbium dicemus, quando Lutetia veniat nunc in comparatione omnium, quæ sunt in Orbe; at prius tamen erat vicus insulæ, quam Sequana circumfluit? Quid de tot vrbium frequentia, magnificentissimis ædificijs, basilicis, templis? Recenseantur ex antiquis Regiæ stirpes, & comparentur ijs, quæ post Clodoveum fuerunt in Gallia: nominentur Procerum, nobiliumque posteritates, quales nunc innumera extollunt: affinitates omnium Regum, qui sunt aliquo nomine, consanguinitatesque, è quibus prodiere omnium maximi Reges, & Imperatores, qui fuerint in Orbe. Num præteribimus tot Pontifices Summos, qui toti Orbi Catholico iustitiam dederunt, è quibus fuere aliquot excellenti facultudine? Num tot Imperatores præclarissimos, qui Occidentale, & Orientale Imperium tenuerunt? Num Regna à Gallis, & Francis in remotissimis regionibus parta, & excitata, vsque ad Antipodas extremos? Num tot virorum, sceminarumque coetus, qui Superis ascripti, anniversario cultu cælestes honores toto Orbe Catholico per tot sæcula meruerunt? Hæc igitur omnia si accipiantur, ac fiat comparatio noui Galliarum status cum antiquo, dilucidè cognoscemus, prius eas in vniuersum fuisse instar dumetorum horrentis, & squalidi, è cuius tamè solo aliqui

stosculi pulchrioris extaret, nunc instar horti amenissimi, & in omnibus omnino excolti.

Quid autem per hæreticos, & in Romanum Pontificem contumaces, contendit, ageretve cum illa Dæmon? Quod cum Græcia, Africa, Aegypto, Syriaque, & Asia, quæ discedentes ab obedientia Romani Pontificis in summum squalorem, barbariemque extincta omni nobilitate, ac decore peruenerunt. Cùm prospera videntur impijs per aliquod curriculum temporis euenire, eueniunt, vt in sublimiora elati, maiori deinde ruina allisi, ad terram conterantur: vt Ostrogothis, & Vandalis, & huiusmodi reliquis ad interneccionem deletis contigisse scimus.

Sed nihil æquè atrox in stirpe Hugonis Capeti euenit, ac posteritati Caroli secundi Regis Neapolis: Nam, cùm semper illa florisset, atque hic nouem filios mares post obitum reliquisset, Carolum Martellum Regem Hungariæ, S. Ludouicum Episcopum, Tholose, Robertum Regem Neapolis, Philippum Tarenti Principem, Ioannem Achaia, Ludouicum Dyrrhachij Ducem, Petrum Grauinæ, Tristanum, Ramundum, quid non maximè longæuum sperari poterat è tam fecunda sobole? & tamen cùm, Roberto defuncto, Ioanna ipsius filia pessimum schisma conflauit anno 1378. aduersus Urbanum vi. sic bellis intestinis, post multas Pontificibus illatas iniurias lacerata corruit, vt breui illa euauerit. Vt enim mittamus, à Ioanna strangulatum Andream maritum, atque à Ludouico Hungariæ Rege interemptum Carolum Dyrrhachij Ducem agnationis eiusdem, Carolus III. Neapolitanum Regnum nactus, ipsam Ioannam r.

*Decima
observatio.*

fore-

fororemque Mariam necavit: cumque hic Verbo
no VI. in multis illuisset, eumque in custodia
detinuisset, quin conspirasset in ipsum. iussu El-
fabethæ Hungaricæ cognatæ suæ est interemp-
tus. At Ladislaus Carolo III. succedens, cum
plurima mala in Pontifices Romanos machina-
tus esset, veneno amasiæ dictus est periisse. Viti-
ma omnium Ioanna II. perpetuis agnatorum bel-
lis conflictata, ac dolore absumpta, periit anno
1434. ac finis tam nobili Prosapie factus est: que
quamdiu sumpsit arma pro Pontificibus Roma-
nis regnantibus duob. Carolis, ac Roberto, non
modò Neapolitanum Regnum, multa Græciæ
loca, Hungariamque cum subiectis illi ditioni-
bus continuit Imperio, sed maximam prætere-
Italiam reliquæ partem recepit in fidem suam, &
que inter alias, vrbes Florentiam, & Genuam.
cùm verò desciuit ab obedientia Pontifici Ro-
mano debita, ad internecionem coedibus in-
stinis dilaniata properavit.

*Regni Anglici, Britannicæ, quinque tempora as-
runtur, septemq. Observationes subiunguntur,
quibus manifestum fit, tunc feliciter illi fuisse,
cùm vera religioni fauit, ac Pontifici Summo.*

CAP. VI.

BRITANNIAE, quæ ob Anglos deinde
Anglia vocata, qui fuerit antiquus status
antequam Cæsar ad eam nauigasset, non
liunde melius expiscari possumus, quam ex
suis Commentarijs. Nam quantum ad mores, &
religionem, videntur antiqui Britanni eadem
secuti, quæ Galli: quatum verò ad temporalia

felicitem, loco longè deteriori fuerunt illi; *Cof. lib. 8.*
quod ex eodem Strabone, Melaque, & patrio *Stra. li. 4.*
scriptore Gilda apparet, & alibi fufius diximus: *Mol. 3. ca.*
liberaliores enim disciplinas ignorabant, ter-
ram non colebant, in nemoribus subter frondo-
fos ramos habitabant. Sed, ex quo Romani occu-
pârunt Insulam, melioribus quidem moribus
exculti sunt incolæ illius, multas tamen à Nerone,
ac Severo clades acceperunt, vt è Dione ap-
paret. Illata est in eam Christiana religio, maxi-
mè anno centesimo octuagesimo secundo per
Fugatum, & Damianum, quos eò miserat Ro-
ma Eleutherius Papa, ac tum multi Britannorum
fidem Christianam sunt amplexati, aduersus
quam bellum commouit acerbissimum; Diocle-
tianus ac multos Martyres effecit, qui maximam
temporalium bonorum ciuibus suis, sibi æter-
norum, cælestiumque felicitatem proprio san-
guine pepererunt.

Primum tempus igitur, quo Britannia maxi-
mè floruit temporalium bonorum felicitate, est
ab anno 304. quo Diocletianus Imperium depo-
nit, & Constantius Augustus, Constantini pa-
ter Hispaniam, Gallias, Britanniamque Impe-
rio tenuit, ac moderatissimè gubernauit, diui-
tibus, inquit Eutropius, Prouincialium, ac priua-
torum studens: cumque Britannia à Carausio, ac
deinde Allecto fuisset occupata, ijs peremptis,
eam quietè moderatus est, in illa filium Con-
stantinum suscepit, ex Helena filia Coylli Bri-
tannorum Reguli. Quocirca Constantinus in
Britannia natus, ac Britannica matre, in eadem-
que Insula creatus Imperator, vt omnibus illa
bonis ob id excelleret, fuit in causa, terramque
natalem haud dubiè magnitudinis suæ gloriæ,
inquit

inquit Polydorus, participem effecit: ac proinde de honore, auctoritate, atque dignitate longè beatissima erat, atque ita permanfit, imperantibus Constantino, Constantiniq; patre, ac filio Constante, Iuliano, & Gratiano vsq; ad annum 383, quo Maximus Britannia prapofitus, Britannorumq; innumeras fecum copias ducens, arrepta iam Tyrannide Gratianum Lugduni exiit. Ac videri potuiffet Britannia ad summū felicitatis temporalis perueniffe imperante Maximo, imo, quod Britannorum plurimos apud fe haberet, nifi anno 388. interfectus ipfe, & fequenti Victor ipfius filius fuiffet, ac deletus exercitus Britannorum. Exin, inquit Gildas, Britannia omnino armato milite, militaribus copijs, rectoribus licet immanibus, ingenti iuuentute spolizata (quæ comitata veftigia fupradicti Tyranni Maximi domum nunquam vltra redijt,) & omni belli vfu penitus ignara, duab. primū gentiū tranfmarinis vehementer fequis Scotorum à Ciccio, Pictorum ab Aquilone calcabilis, multa ftupet, gemitq; annos. Hæc Gildas, qui parca fuperius, quafi allaturus infelicitatis huiusmodi caufam: Sic, inquit, Ariana perfidia, atrox cece anguis, tranfmarina nobis euomens venena, fratres in vnum habitantes exitiabiliter fecit diiungi, ac fic quafi via facta trans Oceanum omnes omnino beftiæ feræ mortiferum cuiuslibet hærefeos (nota hæc verba) virus horrido ore vibrantes, letalia dentium vulnera, patriæ non femper aliquid audire volenti, & nihil certe ftabiliter obrinenti infigebant. Hæc ille: Ex hoc igitur tempore Britannia, hærefibus varijs infecta, fic eft deprefsa, vt anno 448. Angli aduerfus Pictos è Scythia Boreali, & Scotos ex Hibernia profectos

Gil. ca. II.

fectos à Britannis euocati, Infulam ceperint; in eius angulum prifcos incolas concluserint, qui Vuallia dictus, incolæq; dicti Vualli. Ad tantam verò vastitatem redegerunt Angli Britanniam, vt viginti & octo nobiliffimis vrbbus dirutis, & innumeris caftellis, tempore Iuftiniani Imperatoris, incolæ in tugurijs, ac virgeis caftis vnâ cum pecoribus habitarent: quod Iornandes libro de rebus Geticis affirmat. Sic verò hærefibus Britanni, qui fecefferant in extremas Infulæ partes, contaminati funt, vt referat Beda, nō potuiffe ab illis abduci per Auguftinū, qui ad Chrifti cultū perduxit Anglos, quamuis ad eas cōfuetudas cæco lumen reftituiſſet, facta ſponſione cū ijs, vt, ſi per ipſum lucē cæcus recepiſſet, Catholico ſe cultui redderet. Erant autē, quo tempore Auguſtinus in Britanniam venit, Angli ſeptem Regibus ſubiecti, per quos ſeptem Regna conſtituebantur: Appulit verò Auguſtinus in Angliam Chriſti anno 603. cū vastitatibus, & cladibus innumeris illa afflicta eſſet.

Beda li. 2.
hiſt. Eccl.

Anno octingenteſimo, cū iam Chriſti cultus in Britannia receptus eſſet inter Anglos, pauciſſimiq; è Britannis antiquis iam ſupereſſent, anno 800. Egbertus, Infulæ prope totius, ea parte excepta, quæ in Septentrionem procurrens, à Scotis nomen accepit; Imperium ad ſe vnum redegit, Angliamq; nominari mandauit. Multis hic modis à Polydoro laudatur. Atque ex hoc tempore cœperunt maximè ad felicitatem reſurgere, qui tenebant infulam, temporaliumq; bonorum felicitatē recipere. Quocirca idem ſcriptor ætatē virilē Regni Anglici vult exordium cœpiſſe Egberto regnante, & amplius centum ſeptuaginta quinque annos duraffe, vsq; ad S. Eduardū Martirema

Polyd. l. 6.

tyrem: quo tēporis interuallo imperârūt exor-
 dine post Egbertum, Ethelulph^o, Ethelbaldum,
 Ethelbertus, Ethelredus: Alfredus, Eduardus,
 Adelstanus, Edmund^o, Eldredus, Eduinus, Edga-
 rus, cui successit Eduardus II. Sanctus, ac Martyr.
 Ex his Ethelulphus Romam venit, scholamque
 in Vrbe Anglorum condidit, & vestigalem fe-
 cit Insulam Pontifici Romano, cū iam Rex Ina
 Insulæ partem fecisset. Alfredus autem filius ip-
 sius, ac nepos Egberti, Romam voti causa profe-
 ctus, ab Adriano, secundo corona Regiæ voluit
 honestari anno 862. Virilem porrò, maturamque
 ætatem Regni Anglici scribit Polydorus fuisse.
 Adelstano regnante, Alfredi nepote: qua tempo-
 state, inquit ille, fuerunt viri doctrina & sancti-
 tate clari, Firthestanus Vintoniensis Episcopus,
 ac Vulfstanus Eboracensis Archiepiscopus, quem
 Rex Adelstanus, ob singularem eius animi virtu-
 tem, vitæque splendorem, vnicè amauit. Atque
 hucusq; felicitas Anglici Regni. Post hæc, Edui-
 nus Rex, Edouardi primi ex Edmundo filio ne-
 pos, confanguineæ stuprum intulit, Dunstanum-
 que Abbatem, virum Sanctum, quod ipsum re-
 dargueret erroris, ablegauit. quæ res fuit in cau-
 sa, vt Regno priuaretur, ei que sufficeretur Edga-
 rus, atq; huic Edouardus filius, quem sanctimo-
 nia florentem curauit interfici nouerca Alfre-
 da, substituique Etheldredum, necis fratris
 conscium. Hunc Dunstanus Archiepiscopus Re-
 gem sacrare omnino recusabat, coactusque id fe-
 cit, quod ad Regnum per cædem fratris optimi
 venisset, homo que esset vecors, & amator luxus:
 ob id prædixit illi futurum, vt populus Angli-
 cus amissa libertate, pœnas miserabiles daret.
 Quod sanè ita contigit: Nam Sueno, ac post eum

Canu-

Canucus, Haraldus, & alter Canucus Daniæ Re-
 ges, Insulam 24. annis tenuerunt, Imperioq; du-
 rissimo illius incolas oppressere, vsq; ad annum
 millesimum quadragesimum secundum.

Restituit post aliquod tempus Angliæ pristi-
 nam felicitatem S. Edouardus, veræ pietatis ob-
 seruantissimus, expulsis enim Danis, Anglos An-
 glus ipse, Regij generis progenies, pacatissimè
 est moderatus, atq; æquissimè: ac nulla illos do-
 mi seditio, nullumque ab exteris bellum turba-
 uit. Verùm, defuncto Edouardo, Anglia perpe-
 tuis motibus per annos multos est agitata, &
 concussa. Haraldus enim stirpis Anglicæ, Regiæ-
 que, iuramento sese astrinxerat Gulielmo, qui
 dictus est cognomento Conquæstor, Normaniæ
 Duci gente Normanna Eduardi Regis affini, hæ-
 redique ex testamento, Angliæ Regnum sese illi
 cessurum: quod cū contra iurifuradæ religio-
 nem non præstaret, bella exitiabilissima sunt or-
 ta, in quibus Haraldus ipse, Anglorumq; Princi-
 pes summi aut interfecti, aut acti in exilium, vel
 denique miserabiliter oppressi, leges durissimæ
 Anglis præscriptæ, tributa grauissima imposita
 à Gulielmo Rufo, & Henrico I. His defunctis,
 Stephanus ex Adela filia Gulielmi I. nepos, ho-
 mo Gallici generis, Angliæ Rex factus, in Anglia
 continuis est bellis vexatus. Idemque contigit
 ipsius successori Henrico II. Hærici I. ex Mathil-
 di filia nepoti. Quamobrem sic in Stephani vita
 Polydorus: Cū Anglia tam multos annos in-
 testinis motibus fluctuaret, essentq; matres fami-
 lias passim violatæ, virgines raptæ, templa spo-
 liata, villa, & oppida direpta, greges ouium,
 reliquiq; pecoris cæsi, in quibus potissimum po-
 puli vita consistit, homines sine numero inter-
 fecti

*Tertium
 tempus, ab
 anno 1042
 ad 1154.*

V v

fecti

fecti, Deus tandem voluit tot miserijs Anglos liberare, quarum iam vicinas gētes mirum in modum miserebat: & quia omnis mali causa Stephanus erat, qui confidenter in alienas fortunas inuaserat, iccirco fecit, vt ille pacem concupisceret. Hęc ille: Sed enim, quemadmodum Gulielmus primus in res sacras aliquando iniurius fuit, ita multo magis secundus. Nam sic Nebrigenfis: Rex autem Gulielmus, prolongans iniquitatem sibi, & in exitium proprium contra stimulum calcitrans, venerabilem Anselmū, cum modestia eum corripientem, & enormia, quę ab eo, vel sub eo gerebantur, corrigere volentem, non pertulit, sed spoliatum rebus serē omnibus, tanquam Regno cōtrarium, ab Anglia expulit. Hęc ille, qui deinde referens Gulielmum sagitta occisum, subiicit: Completum quę in eo est illud; Vidi impium superexaltatum, & eleuatum: sicut cedros Libani, & transiui, & ecce non erat; quę sui eum, & non est inuentus locus eius. De Stephano autē, successore Ruffi, sic idem: Post hęc Rex, Oxenefordię cōstitutus, pessimis consiljs est deprauatus, vt Ecclesiasticorū virorū inhiando pecunijs, impias eis manus iniiceret, & sacris non deferendo Ordinibus, personę Regię inexpiabilem nāuū inureret. Hęc de Stephano, qui decessit anno 1154.

Psal. 36. d

Quartum
tempus, ab
anno 1154
vsque ad
1399.

Henricus secundus, quod aduersus Thomam virum sanctissimum Archiepiscopum Cantuariensem fuerit iniurius, & occasionem dederit aliquam vt interficeretur, impius hac parte habetur, quamuis expiare admissum delictum multis modis contenderit: similiter, quod Episcopatuū vacantium redditus in fiscum redigeret, atque iccirco eos vacare diu permetteret. Nihil

omi.

ominus viros, inquit Nebrigenfis, religiosos specialiter honorauit, & re eorum a quo cum suis dominijs iure conseruari præcepit. Quamobrem posteri quidem ipsius varijs semper casibus, & ærumnis afflicti sunt, & pleriq; vt prædixerat S. Bernardus, occisi domesticis insidijs, ac bellis, ipse autem filijs ad hostes transfugientibus, bellaq; commouentibus, est afflictatus intra ipsius Anglię fines, Anglicanū tamen Regnū se se attollere, eo viuentē, ad magnā felicitatem cœpit, quam nactum est summam Richardo ipsius filio regnante. Nam, cū foret Henricus Normanię, Bononięque Dux, accessit ad Anglicanū Regnum tanti Ducatus potentia: ipse præterea Hyberniam magna ex parte subegit, concedente iā Pontifice Romano, ad quem spectabat insula illa, quod Hyberni à recta pietate in plurimis discederent, vt est auctor Polydorus in vita ipsius. Cumbriam similiter, Northumbriamq; Scotorum Regi eripuit, & hunc captū iurare in verba sua coëgit. At Richardus eius filius ex hæreditate materna præterea dominatus est Cenomanis, Turonis, Aquitanis; & quamuis Philippus Galliarum Rex adduxisset in suam potestatem Cenomanos, ac Turonos, recepit tamen eos Richardus, ita vt præter memoratos, Britanniam, cuius Dux erat frater Arthurus, Pictonęque, Bononienses, Andegauenses imperio contineret, atque, vt erat ardoris bellici Dux, Orientem petens, Cyprum inuasit, quod Choniatas testatur, eamque subegit, Guidoni Lusiniāno vendidit, eius loco Iura, Titulumq; Regni Hierosolymitani recipiens: Reuerfusque ex illa expeditione, Aruernos, Vasconęque in Gallia sibi subegit, ac talis denique fuit, vt ausus fuerit de illo

Libr. 13.

de illo Polydorus asserere, cunctis examinatis, aut omnino nulla, aut pusilla in eo vitia fuisse. Non ita Ioannes, Richardi frater, ac successor, à quo impium decretum manauit, vt, qui Romam proficisceretur, hostis esset, Monachoique Cantuarienses egit in exiliū, quod Episcopum Cantuariensem legissent. Ob id Innocentius Pontifex Ioannem Regno priuauit, cui iam prope omnia Galliarum Rex abstulerat in Gallijs posita: Hiberni defecerant, bellumque Scotus intulerat: absolutus ab excommunicatione Ioannes, & ad obedientiam rediēs aliqua recepit, à sacri-legijs tamen abstinuit, bellaque intima à Gallorum, Scotorumque Regibus in Anglia perpeffus, veneno creditur obiisse, transmissio ad posteros Regno vndique conciso, ac mutilato. Ioanni suffectus est anno 1117. Henricus III. cultor religionis, inquit Polydorus, & aduersus inopes liberalis. Huic Edoardus, ex hac stirpe primus, religionis, ac idem, studiosissimus. His admodum dissimilis memoratur fuisse Edoardus II. quem deuium tradit ille, præcipitemque nihil non præposterè egisse: quocirca Scoti eoregnante se in libertatem receperunt, ac multa Anglis damna intulère; ipse verò Edoardus, suo rù bellis exagitatus, à proprio filio captus, & in custodiam missus est, in qua, veru per clunens adactò, trāsfixus, interijt. Edoardus autem filius, ex ordine tertius, patris excipiens Imperium, multis virtutibus excelluit. Quamobrem, celeberrimis victorijs vsus, Ioannem Gallie Regem acie superatum cepit, ac, pace facta, eoq; dimisso, multa in Gallijs recuperauit. Verum nihil firmum fuit. Nam paulo post Pictones, Aquitani, Britannique prope omnes ad Gallie Regem de-

fecit

fecerunt, quo iam tempore Edoardus legē promulgari studebat, ne quis à Pontifice Romano beneficia Ecclesiastica impetraret, neque ad illū causas, nisi per appellationem, deferret; quæquidem lata est, appostaq; immanis pœna non obseruantibus. Ac, duobus post hæc annis vita defunctus, successorem filiū Richardum reliquit, qui varijs domesticorum bellis vexatus, & in acie captus ab Henrico IV. sobrino, huic regnum concessit, ac fame necatus obiit, Gallicanis quidem reb. ad Angliæ Regnū spectantibus omnino accisis, ac prope funditus euerfis anno 1399.

Inciderat iam maxima in Ecclesia Dei secessio: *Quintum tempus, ab anno 1399 ad etatem nostram.* Gallici enim quidam Cardinales, coniuratione aduersus Vrbanum VI. facta, falsum Pontificem creârunt, qui se Clementem VII. vocauit: Adhæsit huic Gallie Rex Carolus V. ac VI. vero autem Rex Angliæ cū suis. Quo tempore maxima pars Galliarum venit in Angli potestatem, vnà cum Rege Carolo VI. filiaque ipsius Catharina, quæ Henrico V. nupta: Regni que Gallicani successio post obitum Caroli sexti patris in dotem data, quamuis superstes esset filius Carolus, qui VII. est vocatus. Tunc etiam, propter huiusmodi pacta Regni administrationem suscepit Anglus, ac Franciæ, siue Galliarum Regens est appellatus, ac plerique Galliarum proceres in ipsius verba iurârunt. Quamobrem, cū Lutetia, cum primarijs Regni vrbibus obediret Anglo, solique ex illustribus Bituriges Franco; hinc factum, vt hic Biturigum Rex, ille autem Gallie nūcuparetur; atque ita, quamuis Anglus Pontifici Romano, sacrorum summo Præfecto, plurimum iuris, vt supra afferebamus, ademerit, cū tamen verū, non falsum, secutus fuerit, Gallus autem falsum fo-

674. DERVIN. GENT. ET REGN.
uerit ante omnes; hinc euenit, vt Deus Anglo
magis, quàm Gallo, fauerit. Postquàm verò Schif.
ma est sublatū anno 1418. mirabili modo recrea-
tæ sunt res Gallici Regis: Obijt namque Henri-
cus v. non sine veneni suspitione, vir, inquit Poly-
dorus, quo nemo animi celsitate, & magnitu-
dine, ac virtute, clarior natus, nemo pietate præ-
stantior; successit quæ illi filius Henricus v. l. an-
no 1423. bellis autem magis in diem sæuientibus
inter Gallos, & Anglos anno 1429. puella quæ-
dam Ioanna, vti supra memorabamus, exiit,
quæ se diuinitus missam dicens, arma tractans,
aciem ducens, proelio sæpe Anglos deuicit, ac
breui maxima patrauit. Ex eo tota ferè Gallia
sunt exacti Angli: anno enim 1451. Normania to-
ta à Gallo est adducta in potestatem, post annos
30. quàm Henricus v. Angliæ Rex eam ceperat;
Aquitania similiter anno 1452. illi cessit, post an-
nos 299. quàm Henricus I. illam nomine dotis
Eleonoræ vxoris acceperat possidendam; ac
post annos 222. quàm Henricus III. Ioanni pa-
tri ademptam receperat: quæ notauit Polydo-
rus. Post hæc ab Eduardo IV. Henricus v. l. Re-
gno spoliatus est; quod viri sapientes, inquit
dem scriptor, diuinæ iustitiæ adscribendum iam
tum existimârunt, quod Regnum ab Henrico
quarto, sexti Henrici auo, per vim quæsitum, nõ
potuisset per diu ab ea possideri familia, atque
ita ani peccatum ad nepotes redundasse. Hæc il-
le: Fuit autem moribus admodum sanctis Hen-
ricus v. l. magna quæ incuria contigit, vt libri de
imperio Virtutis primi, capite quarto, Henricus
hic appositus fuerit veluti simulator, cum fue-
rit apponendus Richardus tertius, & tamen si-
guitiosè dicitur interemptus sextus. Quocirca
Diu.

Lib. 23. in
Henric. 6.

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VII. 675
Diuina vltione exigente eius successorem, qui
eripuit ipsi Regnum, Edouardum quartum ve-
neno interiisse creditum fuit, eiusdem quæ filij
per summum scelus à Richardo tertio fratre,
qui Regnum inuasit, sunt interfeciti; ipse autem
peremptus in prælio ab Henrico VII. Henri-
ci sexti nepote, ex Edmundo patre vterino sep-
timo. Substitutus est filius Henricus octauus,
qui, cum virtutibus multis ab initio præstaret,
mox Annæ Boleniæ flagitioso amore irretitus,
miserrimè incidit in hæresim, cancro quæ depa-
stus, obiens, Eduardum reliquit hæredem, qui
cum foret hæreticus, sicuti & Pater, hæresibus
Angliam totam corrupit, ac veneno, vt Lazius
testatur, est à Duce Northumbriæ sublatu.
Huic successit Maria, Catholica illa quidem, sed
quæ Anglis imperaret maxima ex parte pieta-
tem Catholicam simulantibus, hæresis quæ variæ
occultè addictis, in quam meditabantur apertè
erumpere, vbi illa dececessisset. Quo tempore ex-
acti è Gallijs, & continenti terra Angli omnes,
amisso Caleto, qui defuncta Maria prodierunt
in hæreses patentes, substituta quæ Elisabetha, in
Catholicos Anglos acerbissimum bellum con-
citârunt: ac videntur sibi magna temporalium
felicitate perfrui; neque vident, quàm miserè
exciderint ab illa olim Britanni antiqui impræ-
rante Maximo, inuadentibus Anglis Insulam
hæresibus contaminatam: quàm miserè An-
gli ceciderint, cum Rex in Dunstanum fuit in-
iuriosus, ac factus est per Anglos Rex, aduersan-
te Dunstano, qui fratrem peremerat; & mox
Dani sequissimo dominatu oppresserunt Anglos.

Non vident item, quòd, cùm contra iurifurandi religionem, Sanctique Edouardi propositum, fauerunt Haraldo, & aduersari sunt Northmanis, hos irritatos dominosque durissimos perpeti sint còpulsì, Insula ab ipsis occupata. Non vident similiter, hos ob sacrilegia, & iniurias Catholicis illatas concidisse, ac Francis Insulam cessisse. Quibus tum felicissimè fuit, cùm pietatem Catholicam sunt amplexati, vti fecere Richardus, Henricus III. atque Edouardus primus: non ita, cùm lex auctoritati Pontificiæ aduersaria promulgata est. Denique cùm pro vero Pontifice, aduersus Gallos falso Pontifici studentes, steterunt, tunc maximè sunt amplificati, & euecti; conciderunt autem, cùm Galli respuerunt, & adhuc stabat lex Pontificiæ potestatis inimica, atque hæreses paulatim furtimque in Insulam prorepererunt. Nunc aliqua adhuc ad idem argumentum spectantia discutiamus.

*Prima Ob-
seruatio.*

Cum post Romanos Britanniam tenuerint Angli, Dani, Northmani, Francique, aut Galli, nunquam maiores illa clades, ac vastitates esse perpeffa, quàm, cùm varijs hæresibus contaminata, ab Anglis est occupata: Tunc enim dirute omnes vrbes, & castella, ita, vt in virgeis casis homines habitarent; quod Ioannes libro de Geticis rebus tradit: sic etiam nunquam magis ad internecionem delati Britanni, vt ex Beda supra referebamus. Nam & ex illo tempore vsque ad Henricum octauum nunquam magis insula hæresibus est infecta, ac sceleribus alijs, quæ Gildas proprio libro deplorat: atque ita maiori delicto, maior poena respondet.

*Secunda Ob-
seruatio.*

Cum sanctissimus vir Thomas Cantuariensis ab Henrico secundo exagitaretur, atque ex eius

didit

didit arripuerint scelesti anam hominis illius occidendi, contra Henrici voluntatem, qui multis modis expiare si quid admisisset in eum criminis est conatus, prædixissetque S. Bernardus, fore, vt posteritas Henrici secundi inter se perpetua bella exerceret, mirum sit ferè protinus id post obitum Henrici contigisse: Ioannes namque, ipse filius, Arthurum ex fratre nepotem, ad quem Regnum spectare dicebatur, regnandi causa interfici curauit: quod in eius vita refert Polydorus; atque, vt videbimus, nunquam gladius hostilis è manu agnationis istius potuit auferri.

Quocirca ex Henrico III. Ioannis huius filio, *Tertia Ob-
seruatio.* atque ex eo secundi nepote prodierunt duæ familiaria, quarum alteri rubra, alteri verò alba rosa fuit insigne, quæ perpetuis inter se dissidijs digladiatæ sunt, agnati que inuicem se se Regno expulerunt, ac vita spoliârunt: alterius princeps fuit Edouardus, Henrici patris successor; alterius autem frater istius Edmundus, ambo geniti eodem parente.

Ob id Henricus IV. ex Edmundi stirpe ortus, *Quarta Ob-
seruatio.* Richardum secundum è nepotibus Edouardi bello captum, carcereque inclusum, fame enecauit, Regnumque inuasit: Edouardus autem quartus, è genere Edouardi, Henricum sextum solio deiecit, ac cepit, qui in carcere mox est interfectus, donec Edouardi genus, ab Henrico VII. per affinitatem genus ducente ab Edmundo, est exturbatum.

Sed enim nati adhuc ex eadem familia, siue rubra, siue albæ rosæ, sæuius inter se forsitan pugna-
seruatio. se videbuntur, atque ob regnandi cupidinem nihili iura cuncta fecisse. Edouardus enim II. Hen-

VV 5 rici

rici tertij ex Edouardo primo nepos, à propria coniuge, filioque ipsius Edouardo III. captus, & in custodiam traditus, veru scribitur per clunes adactò, transfixus. At Richardus tertius, cum tutor esset filiorum Edouardi quarti fratris, eos per summum scelus interfecit, vt in se Regnum transferret: quod fecit, quamuis ab Henrico VII. sit ipse postea necatus.

Sexta Observatio. Quamobrem, cum Reges decem numerentur ex agnatione Henrici secúdi post illum, Richardus primus, Ioannes, Henricus III. Edouardus primus, Edouardus II. Edouardus III. Richardus II. Henricus sextus, Edouardus IV. Richardus III. ex his occisi sex feruntur, Ioannes veneno, Edouardus II. veru transfixus, Richardus II. fame, Henricus V. gladio, Edouardus IV. veneno, Richardus III. ferro.

Septima Observatio. Omnium diutissimè regnarunt Henricus tertius annis quinquaginta sex, Edouardus III. quinquaginta & vno: Et Henricum quidem tertium sic laudat Polydorus, quod cultor religionis esset, atque aduersus inopes liberalis; Edouardum verò III. his verbis: Huic regi, inquit, ingenium fuit prouidum, perspicax, ac mitis: nihil porrò non sapienter, nò consideratè agebat & homo per modestus, ac frugi, illos summè diligebat, honoribusque ornabat, & amplificabat, qui probitate, modestia, ac vitæ innocentia alios antecederent. Hæc ille: Sic itaque è cœn bonorum fuerunt, qui diutissimè imperarunt. Omnium porrò breuissimè dominatus est Richardus, qui, nepotibus trucidatis, Regnum inuasit, atque annis duobus haud integris tenuit. Atque ita in eadem Regum successione boni diutius, quàm mali imperarunt. Vt enim quisquam

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VII. 679
piam bonus breuius, quàm malus aliquis; tamen, qui longissimè, bonus.

Dania tribus temporibus maximè præstitit temporalium bonorum felicitate, quibus amplexata est maximè syneram pietatem.

C A P. VII.

ANGLIAM sequetur Dania, non admodum lato mari diuisa, cuius antiquissimas res describit Saxo: quamuis eum labi putemus in afferendis quibusdam nimium vetustis: ad hanc itaque veluti viciniorem transeamus, eius tempora feliciora recensentes.

Chanutus omnium maximè prouexit ad Primum summam felicitatem Daniæ Regnum: latè e-
*tempus, Chama-
nim victor cum suis Danis imperio continuit nuro reg-
non modò patriam terram, sed Angliam quon-
que, & Noruegiam, felicissimusque, ac religio-
que, & Noruegiam, felicissimusque, ac religio-
no millesi-
fissimus simul fuit. Quamobrem sic de illo Saxo-
mo post or-
libro decimo: Hunc Chanutus exilium habuit, tum Chri-
quo nemo nostrorum Regum, tamerò plura alij
victorijs illustrauerint, splendidior fuit. Adè-
enim operum eius magnitudinem propitiæ fa-
mæ fides auxerat, vt, quos rerù gestarum gloria
pares habuerat, amplitudine claritatis excellat.
Cumq; aliorum splendorè ignorantia obscuritas,
ac vetustatis rubigo perederit, huius decus
longa famæ usurpatione submissum perpetuis
memoriæ fructibus reuiescit. Siquidem sanctitate,
ac fortitudine instructissimus, non minus religionè,
quàm regnò proferre, curæ habuit. Quippe
cum bellicis latè titulis inclaruisset, placidio
re studio vsus, ex fisco suo compluribus in locis
priua-*

priuatorum clericorum conuictu instituto, cellularum frequentiam nouis cōuenticulis auxiliorumque uenerationem, quam maximam semper exhibuerat, Regiarum opum impendio stipendijs multiplicauit: Monachalem quoque ordinem ueriorē reliquit, ne ferocię propior, quā pietatis officijs, uideretur, eequā sibi utriusque laudem adijcere cupiens. Hęc Saxo: Subiecit autē sibi Angliā Chanutus, cū S. Eduardus à suis est interfectus, ultimoque supplicio interfectores ipsius affecit. Quamobrem sic de illo Polydorus: Chanuto paulo ante mortem nihil alienius fuit, quàm extrinsecus, aut bene, aut malè uiuendi suspensas habere rationes: quippe qui non aliunde, quàm ex pietate, pendebat: id quod precipuè demonstrat eius facinus, cū primum memorabile: Sanè vsu ita uenit, ut animi causa aliquando secundum Oceani littus, haud procul à Huthantonensi portu ambulauerit, ibique per otium à milite, auribus seruiente, appellatus sit rex regum longè omnium potentissimus, qui hominibus, qui mari, qui terræ imperitaret: tum ille, tacitus animo repente ad Dei potentiam contemplandam erecto, ut suorum uanas assentationes aliquo argumento cogrueret, uestem exiit, ac ea globum fecit, superque sedit quàm proximè aquam, æstu tum fortè ex alto se incitante, ac inquit: Vnda, tibi iubeo, ut ne pedes meos tangas, quę ubi est factus, suis demirantibus, quatenus ista faceret, unda insurgens totum madefecit. Tum, illa retro progressa, En, inquit, Principes, uocatis me Regem, qui hanc paruulam uendam meo imperio cōhibere, uel remorari nequeo? Nullus nempe mortaliū est tali nomine dignus, est Rex vnus, Pater

Domi-

Domini nostri Iesu Christi, cum quo ille regnare cuius nutu cuncta reguntur: hūc ueneremur, hūc Regem appellemus, hunc Regum, hunc populorum omnium dominum, hunc Cæli, Terrę, Maris rectorem non solum confiteamur, sed etiam profiteamur, præterea neminem. Post hæc, Vintonian profectus, coronam, quam gestabat, capiti simulacri Christi Crucifixi, quod in cęplo Apostolorum Petri & Pauli pendebat, suis manibus imposuit, nunquā posthac eiusmodi ornamento capitis vsus insigni. Hęc Polydorus: Defuncto Chanuto, cōcidere cœpit Danię Regnū, Chanuto III. Magno, Suenone secundo, Haraldoque quinto ex ipsius stirpe prognatis imperantibus: Nam Sueno, contra iurifurandi religionem, bellum Magno confobrino mouit: reiectus est ac victus, eo tamen defuncto regnum inuasit: & quamuis operum priorum studiosus fuerit, luxui contra deditus, ac libidinibus, incestas nuptias est amplexatus, à quibus uix recessit, Episcoporum primò contemptis monitis, deinde auditis: quibus postea sic paruic, ut in magnæ felicitatis tranquillitate Regnum Danię, Noruegięque gubernaret. Cui successit de ses atque iners filius Haraldus. Huic substitutus est Chanutus quartus, sanctitate præstans, ac Sanctis ascriptus, qui Danico Curorum, Sembonum & Estonum Regna adiecit, Antistitibus primas in concessibus, & honoribus inter Principes assignari constituit, decimas eis solui. Quas ob res odia multorum subiit, suorumque fratrum machinationibus impijs est interfectus, ac miraculis multis illustratus, in Sanctos est relatus. Ex illis res Danię uehementer afflictæ, ac prope funditus euersæ sunt, domesticis, exterisque hostiū

Saxo li. ii.

bellis

bellis miserrimè dilaniatæ. Nam breui tempore sex hi Reges inter se plerumque pugnantes imperârunt, Olauus, S. Chanuti frater, & parricida Henricus secundus similiter, & Nicolaus eiusdè Chanuti fratres, Henricus III. secundi filius, & huius frater Sueno.

Secundum tempus, à Vualdemaro Chanuti filio, qui dictum est cognomen ad Vualde marum 3. Res post istos Danicas maximè subleuauit, ac que amplificauit Vualdemarus, S. Chanuti filius pietate, religione, ac meritis sui parentis. Nam Regna diuisa in vnum coniunxit, Rugiam, Vvanthalamque magna ex parte deuicit, ac Daniæ subiecit; ac felix, si varios superiorum casus, ac que ærumnas inspicias, dicendus, quamuis & primis, & extremis annis aliquid aduersi passus fuerit; regnum tamen potentissimum posteritati suæ reliquit, Friderico primo imperante. Defuncto Vualdemaro, substitutus est filius Chanutus Danorum, Vvandalorumque Rex, ac Nordalbinæ Dominus. Verùm, defuncto hoc, eiusque filio Chanuto v. & Vualdemaro II. quæ nonnulli volunt Vualdemaro natum, alij Chanuto quinto, discordiæ domesticæ inter Henricum IV. Abelem, & Christophorum primum, mox Henricum quintum, sextum, & Christophorum secundum tot, ac tantæ exortæ sunt, ut Regnum miserrimè concisum diu iacuerit, ac plurima sit detrimenta perpeffum, Vvandalis desciscientibus, Scania, Noruegiaq; iam pridem amissa. Atque hæc nõ ob aliam causam, nisi quod parum pij Reges, in semetipsos, suosque agnatos obliti præcepta sacrosanctæ religionis arma acciperent, ac sæuierent.

Tertium tempus, à Vualde- Vualdemarus Rex, ab initio vnà cum patre in magnas est adductus angustias: diu namq; exul vitâ traduxit, quamdiu Ludouico Bauaro Pontifici

ificiæ potestatis inimico fauit aduersus Caroli *maro 3.* quartum verum Imperatorem. Sed, vbi ab illo *vsq; ad* discessit, huic adhæsit, maximam tranquillitatem *Christier-* nactus. Gotlandiam regnis auitis adiunxit, *num 2.* ac, pietate adductus, Auenionem venit ad Pontificem Romanum. Successit illi, cum deceffisset anno 1375. Margarita filia, quæ nupta Aquino Noruegiæ Regi, susceptoque filio Olauo, qui non multo post obitum patris est mortuus, Regnum Noruegiæ tenuit, mox capto Alberto Rege, Suetiæ, regnum pristinis adiecit: atq; ita nunquam post Chanutum primum magis Dania floruit, quàm Margarita femina regnante, tanti generis illustrissimo ornamento, quæ, cum sine filijs esset, adoptauit sibi Pomeraniæ Ducem. Deceffit hic anno 1438. abiectis ob intestina dissidia trium regnorum curis. Quocirca à trium regnorum proceribus est delectus Christophorus, ex Bauariæ Ducibus ortum ducens. Eodemque absque prole defuncto, delectus est Christiernus Aldeburgensis, qui tria Regna moderaretur: cui Fridericus Imperator Ducatum Holfatiæ, Stormariæ, & Thietmarsiæ subiecit: atq; ita tribus regnis est hæc facta adiectio. Idè Rex Christiernus Romam, pietatis causa, ad Sixtum quartum venit, Apostolorumque limina inuisit: Sueci tamè ei, Thietmarsiq; nõ omnino paruerunt. Successit huic filius Ioannes anno 1481. Cui substitutus Christianus secundus è Regib⁹ primus fuit, qui Lutheranus adhærens, ab auita religione descisceret, ac proinde desciscentib⁹ ab eo Suecis ipse cum suis regno expulsus, mox captus, caueaque ferrea inclusus, miserrimè vita migravit. Atque ex hoc Suecia se se prorsus à Daniæ Regibus dis-iunxit: hiq; hæresibus adhæserunt: Christianus

filii-

684 [DE RVIN. GENT. ET REGN.
scilicet tertius, Fridericus II. & Christianus IV.
Sic igitur, quoties Danici Reges; ac populi, ve-
ram religionem proiecerunt, temporalis felici-
tatis damnum maximum pertulere: Vt appareat
ab illa hanc pendere.

*Polonia quinq; tempora afferuntur, quibus, quoad bo-
na temporalia, maxime excelluit, simulq; pietati
vera magis adhaesit, & contra.*

C A P. VIII.

OMITTAMVS Sueciae, Noruegiaeque Re-
gna, quod haec alijs hodie sint adiuncta: &
ad Poloniam transibimus, in cuius rebus
describendis Cromerus sequemur, quod hic di-
ligentius eas fuerit persecutus. Igitur, cum Po-
lonorum nomen antea fuisset obscurum, Polo-
niaque ipsa maxima ex parte inculta esset, deser-
ta, nemoribus horrens, & inuia, at tollere se
maximè coepit, ex quo Miecislus nomen Chri-
sto dedit anno 965. ad summam verò felicitati
alicuius dignitatem, potestatemque euecta vi-
detur filio Miecislai regnante.

Igitur primum tempus sit ab anno 1001. quo
Boleslaus, Miecislai filius, Regium nomen assum-
psit, concedente id Othone, vt vult Cromerus
tertio, coronamque imposuit vncto à se Regi
Gaudentius Archiepiscopus Gnesnensis; sube-
git, ac tributariam sibi fecit Boleslaus Boemiam
Silesiam, Morauiamque, Pomeraniam, regiones
omnes vsque ad Albim, Salamque; fluuios, & Cim-
bricam Cheronesum, quae à Slauis, ac Vinidii
tenebantur, qui iurauerunt cuncti in verba Polo-
nici Regis, Prussiam similiter. Sicut autem Miecislau

*Primum
tempus, à
Boleslao,
annoque
1001. ad
1043.*

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VII. 675
cislus deditissimus Christianae religioni fuit,
sic & ipsius filius Boleslaus: Nā sic de hoc Cro-
merus: Nulla astit in re Boleslaus erat seuerior,
quam in cōtemptu religionis, templorum pro-
fanatione, & Sacerdotum iniurijs, atque contu-
melijs vindicandis, ad quae facinora, cum pleri-
que equestri ordinis homines, partim pristinae
impietatis consuetudine, partim licetia militari
incitati ferrentur; & decimarum quoque o-
nus detractarent, Sacerdotesque pulsarent, in au-
ctores quidem poena capitis animaduertit, cete-
ros partim verberibus, partim verbis, atque mi-
nis castigauit Episcopos, & Sacerdotes ipse mag-
noperere colebat, & ab omnibus coli volebat, nec
fedeat, stante, aut veniente Episcopo nisi & ille
assedisset. Et post; Hominibus Ecclesiasticis om-
nium onerum, laborum, & pensionum, Regi, &
Reipub. praestandarum immunitatem sempiter-
no iure concessit. Haec ille. Obijt: Boleslaus an-
no 1025. Cui succedens Miecislus filius, torpori,
inquit idem scriptor, ac desidia se dedit, vo-
luptatibus iis, quae gustu, tactuque percipiuntur,
leuitate iuuenili, & iuuenum, atque vxorum con-
silia plerumque sectatus. Sic ille. Quibus factum
est, vt Boemia, Morauiaque se ab Imperio Polo-
nico disunxerint. Eo verò defuncto, Rixa ipsius
vxor, Casimiri paruuli filii tutrix, quamuis vi-
deri vellet religiosa, ac pia, sed tamen audax, &
auara, sic Regnum totum conturbauit, vt omni-
bus confusus, neque ministris sacrorum, neque ip-
sis templis, quod idem testatur, aris, ac sacris
parceretur, & in pristinam barbariem, & atque
impietatem Polonia relapsura videretur. Quo-
circa profugit Regina, filius Casimirus mona-
chum induit in Monasterio Cluniacensi, in late-

bras se abdebant proceres, & Episcopi, etiam miserabilis vbiq; rerum facies: defecerunt itaque omnes à Polonico Imperio, ipsaq; Polonia nullo regnante miserrimè est discerpta. Atque hæc vsq; ad annum millesimum quadragessimum tertium.

Secundum tempus, ab anno 1043 ad 1177.
 Reuocatus est Casimirus, indultoq; Romani Pontificis vxorem ducens, Rex est creatus: ac tunc decretum fuit, vt quotannis obolus vnus à singulis capitibus in lucernam perpetuè in aede Sancti Petri Romæ arsuram à Polonis penderetur. Ab hoc itaque Rege, maximè religioso, ac pio, non nihil recreatæ sunt Polonorum res. Russi, pactis auxiliariis copijs, in societatem recepti; Massonia, Prussiaq; recuperata; Silesia similiter. eo tamen defuncto, cum Boleslaus eius filius regnum suscepisset, & infanda, impiaq; multa perpetraret, Stanislaum sanctissimum virum, Episcopumq; Cracouiensem, qui admissorum scelerum eum sæpius redarguebat, occidit, atq; in frustra discerptum, & per agros dispersum corpus canibus, & volucris deuorandum proiecit. Quamobrem Gregorius septimus toti Poloniæ sacris interdixit, Boleslaum excommunicauit, ac Regio iure priuauit. Inuis hic igitur omnibus, cum proceres in se conspirare audisset, in Hungariam profugit, amentiaq; correpta, mortem sibi miserabilem consciuit anno 1083. Ex hoc Poloni exciderunt à pristina felicitate multo magis, quam prius: Regium nomen à Pontifice abrogatum non amplius habuerunt; Ducesq; ac Principes nominati sunt Vuladislaus I. Boleslaus tertius cognomento Criuoustus, Vuladislaus II. Boleslaus Crispus, Miecislaus sextus ter expulsus, ac ter in Poloniam reuocatus.

Cas

Casimirus, Lescus Albus cum Helena matre, Vuladislaus Lascionous, Boleslaus Pudicus, Lescus Niger: & quidem Vuladislaus I. obtinuit, vt interdictum relaxaretur, filiorum nihilominus discordia, & aduersus ipsum bella commota sustinuit: & quamuis eius filius Boleslaus tertius non male fuerit moratus, huius tamen proles Vuladislaus II. cum fratribus perpetuis odijs decertans crudelissimus fuit, ob id excommunicatus est ab Archiepiscopo Gnesnensi Iacobo, victusq; insigni victoria, ac regno est exactus; eiq; substitutus frater Boleslaus Crispus, ac post hæc alter item frater Miecislaus, truculentus, & auri: quam ob causam, cum plurima ab ipso ministris atrociter patrentur, Gedeonq; Episcopus cum multis monuisset, neq; respiceret, sed peioratum in Episcopum, tum in alios minaretur, eiectus est, fratre ipsius Casimiro suffecto. Per quod tempus, in possessiones, inquit Cromerus, & facultates morientium Episcoporum, ac ceterorum Sacerdotum inuadebant, easq; diripiebant: quin & præfecti Principis idem faciebant, discissis Poloniæ latissimis ditionibus, ac Principibus antiquis. Atq; hæc vsq; ad annum millesimum centesimum septuagesimum septimum contigerunt.

Casimirus II. itaq; expulso fratre Miecislao, nihil prius habuit, postquam Cracouiæ pacatus consedit, quam vt sacras res constituèret: quod habita ab Episcopis anno millesimo centesimo octuagesimo in vnum Zenticia coactis Synodo perfecit: Silesiamq; armis, Pomeraniam, Massoniam, Russiam, ac Prussiam Polonico Imperio restituit, ac subiecit; ac, post multa pietatis opera, ob quæ mirificè laudatur à Cromere-

Tertium tempus, ab anno 1177 vsq; ad 1310.

678 DERVIN. GENT. ET REGN.
ro, defunctus est anno millesimo centesimo
nonagesimo quarto: successoremq; reliquit pa-
ruulum filium Lescum Album sub tutela Hele-
næ matris. Sed tamen, post eius obitum religio-
nem concidisse, ex eo liquet, quod à Cælestino
tertio missus est in Poloniam Petrus Capuanus
Diaconus Cardinalis, qui, Synodis anno mille-
simo centesimo nonagesimo septimo conuaca-
tis, cum alia quædam, inquit Cromerus, quæ ad-
uersa religioni Christianæ, & constitutionibus
Ecclesiasticis in sacro pariter, & profano ordine
inoleuerant, correxit, tum Sacerdotibus impe-
rauit, vt concubinas & vxores, quibus tunc pas-
sim libere utebantur, à se abdicarent. His per-
actis, cum Miecislaus patruus, qui fuerat Princi-
patu deiectus, Helenam dolo circumuenisset,
iureiurando interposito, se bona fide admini-
straturum ditiones omnes Lesci Albi pueri no-
mine promisit: quorum cum nihil præstaret, bel-
la fuere perpetua, seditionesq; inter Miecislau-
& studiosos pueri. Et quamuis anno millesimo
ducentesimo secundo obierit Miecislaus, tamen
eadem bella fuerunt inter Vuladislau Lesci-
nogum Miecislai filium, & fautores Lesci Albi,
ipsumque Lescum Album. Quo tempore, reli-
giosa, & sacra indignissimè tractabantur. Ad
profana enim tribunalia viri religiosi, & causæ
trahebantur, & à Sacerdotibus concubinæ quæ
vxores habebantur, circiter annum 1219. quo Sy-
nodum ad hæc tollenda coegerat Henricus Ar-
chiepiscopus Gnesnensis, Ducumque, & proce-
rum auctoritate hæc firmavit: Ecclesiasticis ta-
men viris adhuc suum non fuisse honorem tri-
butum, sequentia declarabunt. Post hæc enim
Lescus Alb. est occisus à Suentopolco anno 1246.
Atq;

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VII. 679
Atque hæc de Poloniæ statu scribit Cromerus;
nullam propemodum vim, & auctoritatem Lesci
Albi Principatus inter ceteros duces Polono-
rum habuit, nec ferè in quemquam, nisi in suæ
ditionis homines, perinde atque cæteri, potesta-
tem exercebat: suane id ignauia, & angustia ani-
mi, an illorum contumacia: an verò utroq; non
quærimus. Ceterum, post mortem eius maior e-
tiam confusio, & perturbatio consecuta est, ita,
vt vix aliquod summi Principatus, & communis
Reip. vestigium in Polonia extaret. Hęc Crome-
rus initio libri octauæ. Ac, paulo post, substitutū
referens Lesci Albi filium Boleslaum Pudicū,
subiecit, Ecclesiæ solummodo Gnesnensi, ac Pos-
naniensi concessas, aut potius relictas fuisse im-
munitates Ecclesiasticas debitas, quamquam fe-
cus, vt supra ostendimus, iam sancitum in con-
uentu rotius Poloniæ fuisset, iuxta diuinum ius,
gentiumq; omnium bene institutarum, & tamè
Paulus Episcopus Posnaniensis paulo post per
iniuriam summam captus est, ac bona Ecclesia-
stica ipsius direpta, Petrusque Archiepiscopus
Gnesnensis sacris interdixit Diocæsi Plocensi,
quod quidam presbyter indignissimè occisus
fuisset à Conrado Massouiorum Duce ac Plosci.
Quin ipse etiam Boleslaus Pudicus, quamuis ad-
modum pius, in carcerem coniecit Paulum Epif-
copum Cracouiensem, contaminatæ vitæ homi-
nem: Quam ob causam Ioannes, Archiepiscopus
Gnesnensis, toti Prouinciæ sacris interdixit. Ta-
lis itaque Poloniæ status perturbatissimus fuit,
perturbato etiam statu religionis, vsque ad an-
num 1778. Sub quem vita migravit Boleslaus Pu-
dicus. Cui Lescus Niger, ex fratre ipsius patru-
le ortus, succedens, imperauit, vsque ad annum

1289. Imperium ipsius excipiente post aliquod interregni spatium Præmisłao, qui Regium nomen post tot annos repetens, à Marchione Brandenburgensium dolo interfectus, Vladislaus Locticum successorē nactus est: qui cum Posuanienſis Episcopi bona inuaderet, ab illo est excommunicatus, ac paulo post aduersus eū vocatus, vñctusque est à Iacobo Archiepiscopo Gnesnensi Venceslaus Bohemiæ Rex anno 1300. sed quinto post hæc, cum mortuus esset Venceslaus, iterum Vladislaus regnum repetiit, ex omni parte concisum, iuribus sacris vndique impetitis, atque euerſis. Ac tunc Polonia Silesiæ totius Pomeranicarumq; aliquot regionum pars est detrimentum.

*Quartū tē-
pus, ab an-
no 1331. vs-
que ad Si-
gismundū
Primum.* Anno autem millesimo trecentesimo vigeſimo, ab anno Poloni impetrauerunt à Ioanne vigeſimo tertio no 1331. vs-
que ad Si-
gismundū
Primum. recur, quo nominis Regij dignitas fuerat ijs interdicta, coronatusq; atque vñctus est Rex Cracouię ab Archiepiscopo Gnesnensi Vladislaus, qui nactus est, inquit Cromerus, Poloniam magna ex parte vastatam, & incultam superioribus bellis, reuocare eam cœpit ad amplitudinem dignitatemque pristinam, & antiquam: nam, cū defunctus esset anno 1331. successorque illi extitisset filius Casimirus secundus Rex, cognomento Magnus, recepta est, ac Polonicis ditionibus adiuncta Massouia, Russia, Pomeraniæque magna pars: & quamuis Casimirus hic ob occisum Presbyterum fuerit excommunicatus, respuit tamen, & multa Ecclesiastico ordini vtilia constituit, & quàm plura templa ædificauit, de quibus latè Cromerus libro duodecimo. Successit Casimiro sine maribus defuncto Ludouicus Hie-

garia

garia Rex maximè pius, qui magis iura sacra firmavit, & amplificauit. vñ cum Polonicis rebus. Verùm maxima accessio facta est ad amplitudinem Polonici Regni, post obitū Ludouici, cū filia ipsius Hedwigis, Poloniæ Regina designata, matrimonio iuncta est Iagellono Lituaniæ Ducis: Nam tunc Lituania tota, cū latissimis ditionibus, adiuncta æquali iure est Polonico Imperio nominiq; & cultui Christiano, Iagelloq; creatus, coronatus, atq; vñctus est Rex anno 1386. atq; Vladislausest dictus, qui maximè pietatē Christianā coluit, Polonicaq; ditiones nō modò tuta rus est, sed etiā latissimè amplificauit, vt à quindodecimo libro ad vigeſimi finē Cromerus tradit. Regnavit autē quadraginta octo annis, ac decessit anno millesimo quadringentesimo trigesimo quarto: successoremq; accepit Vladislaū filium, Regem nominis huius tertium, qui creatus est etiam Rex Hungariæ; cumq; multa fortiter, ac præclarè aduersus Turcas egisset, eisq; multa loca abstulisset, ac deinde contra interpositum iuramentum, cuius religione Iulianus Cardinalis, Pontificius Legatus ipsum absoluerat, in eisdem bellum mouisset, acie confligens, ad Varnam cæsus est, anno millesimo quadringentesimo quadragesimo quarto: Imperio tamē Polonico nihil est detractum. Substitutus est Vladisłao frater Casimirus tertius Rex, quo regnante imminuta est felicitas latissimè parens Polonici Regni, ex adiunctione Lituaniæ, sicut etiam facta est aliqua per Casimirum difcessio ab obedientia Catholicæ pietatis. Anno .n. millesimo quadringentesimo sexagesimo septimo, cū defunctus esset Georgius Hussita Boemorū Rex, ac Math. Hūgariæ pugnaret aduersus hereticos,

X x 4 à Pon-

à Pontifice Romano ad id suafus & impulsus, & Regnum Boëmię sibi comparaturus iam iam foret, tū Casimirus visus est pro hęreticis Hussitis stare, ac bellare aduersus Mathiam, vt Regnum filio suo Vuladislao posset acquirere, quod sanę acquisiuit illi, condicionibus quibusdā hęreticorum potentiam stabilientibus, & pietati Catholicę repugnantibus. Ex quo cōtigit, vt à Pontificis legato Casimirus cum suis excommunicaretur. Hinc etiam factum est, vt ad bella sustinenda aduersus Mathiam, Catholicis fauentem, Casimirus egeret plurimis pecunijs, quas non poterat vllō ex loco corradere, iccirco permisit militibus Ecclesiastica bona diripienda, vtq; illi in bona Sacerdotum inuaderent, inquit Cromerus, non solū obuia quęque agentes, & ferentes, verum etiam abstrusa perscrutantes. Sic ille. Post hęc igitur Moldauia, quę pertinebat aliquo modo ad Poloniam, capta est à Turcis: Massouia similiter magis est à Polonico Imperio abalienata: Dux Moscouiæ Ioannes cepit Albam Russiam, Nouogradumque opulentissimum totius Septentrionis, amplissimumque emporium, similiter & Seueriensē Prouinciam, cū septuaginta arcibus, quę spectabant omnia ad Lituanicas ditiones, Polonicis adiectas. Ac tale detrimentum passa perstitit Polonia vsque ad Sigismundum primum, regnantibus Casimiro, ac filijs eius Ioanne Alberto octo annis, & amplius, Alexandro autem quinque.

Quintum tempus, à Sigismūdo I. vsq; ad obitum Sigismundi Augusti. Inijt Imperium Polonicum Sigismundus primus, anno 1557. & cū post annum millesimum quingentesimum decimum septimum Germania, Britannia, Hungarięque cum toto Septentrione sint hęresum variarum colluuiem

viam fœdissimē amplexatę, suas ipse ditiones omnium magis intactas, & illęsas ab huiusmodi peste conseruauit; religiofissimus & alijs in rebus fuit, ac magnificentissima templa construxit: cumq; Gedani Lutheranas opiniones aliqui inducere conati essent, ipse eos, in urbem concedens, vltimo supplicio affecit, religionemque prostratam restaurauit; quod Bernardus Vapouius testatur: vetuit, ne quis suorum VVitembergam studiorum causa accederet, quod hęresis Lutherana ibi vigeret: Prussiam totam, quę iam magna ex parte à vera religione defecerat, auitis regnis adiunxit; Moldauiam similiter ac Massouiam, certis initis pactis, recepit, ac, magnis victorijs relatis, Moscorum, Tartarorumque ingentes exercitus profligauit; annoque millesimo quingentesimo quadragesimo octauo, vita migravit, successorem suum relinquens Sigismundum Augustum, qui Liuoniam, cū iam desciuisset & ipsa ab antiqua pietate, ditionibus suis adiecit. Huic defuncto substitutus est Henricus Valefius. Cui, Gallicum regnum petenti, successus est Stephanus Barrotius. Hic Proceres multos, ob nimiam libertatem, qua ex antiquo tempore abutebantur, in hęresim lapsos, multis modis sapientię plenius ad fidem reuocauit: maximosque terrarum tractus à Moscouiæ Dusibus olim Polonico Regno adempro armis recuperauit; Moscumque ab omni maris Balthici portu, ac possessiōne deiecit, & intra intimas Moscouiæ partes cōclufit. Stephano mortuo successit electus ab vniuersali Conuentu Polonorum Sigismundus tertius, Suecię, Gothięque Rex, qui latissimē omnium nunc in Septentrione dominatur, ac studio

684 DE RVIN. GENT. ET REGN.
religionis Catholicæ pacisq; laudatissimæ cul-
tu floret, ac præstat.

Ex his omnibus apparet, Polonicum Regnum
runc ad felicitatem bonorum temporalium
maximam peruenisse, cum religionem Catholi-
cam maximè coluit; deiectum verò ab illa, cum
recessit ab huius vero cultu.

Atque hæc sint fati, quantum spectat ad Re-
gna Christiana: nam de rebus Italicis proprijs
libris de antiquo, & nouo Italiæ statu locuti su-
mus; de reliquis non est necesse, superuaca-
neumque videtur, quando tot, ac tanta
ad illustrandam veritatem sint
à nobis adducta,

(:)

FINIS LIBRI SEPTIMI.

DE RVL

685
DE RVINIS GEN-
TIVM, ET REGNO-
RVM

ADVERSVS IMPIOS
POLITICOS.

LIBER OCTAVVS.

*Ante Constantinum Christiani feliciores erant Gen-
tilibus quoad vitam, opum mediocrium securita-
tem, caelestes honores defunctu exhibendos, ami-
cos, amplitudinemque auctoritatis ac potestatis
sacra.*

C A P. I.

I velimus felicitatem po-
puli Christiani quoad tem-
poralia bona cum reliquis
gentibus à Pontificis Ro-
mani obediètia alienis cõ-
ferre, oportet advertere il-
lud, eam non esse dijudican-
dam ex vna re, neq; ex vno
tempore loco & gente, sed ex vniuersis. Quem-
admodum non vocamus felicem, qui parte ali-
qua vitæ est huiusmodi, vel vna in re, sed qui ma-
iorem partem vitæ est felix, atque in præcipuis
rebus. Facillimè autem dignoscitur, quod cupi-
mus, vter vtri præstet, si summa summis com-
ponamus, & infima infimis, vt supra libro pri-
mo differebamus. Nam sicuti necesse est, quem li-
bet hominè, quod eodem libro explicabamus, iactu-
ram facere minoris boni vt maius acquirat sibi,
vel

vel alijs, æternum, vel temporale: eodem modo necesse est aliquando Ecclesiam Dei (veluti ante Constantinum) subire detrimenta minorum, qualia sunt temporalia, vt adipiscatur maiora, vel suis iam, vel ijs, qui sui sunt futuri, suisque associandi. Videmus porro in quolibet populo esse ordines hominum, & eorum, qui sacra curant; & eorum, qui profana; atque in vnoquoque ordine esse supremos, medios, atque infimos. Igitur videamus quanta sit felicitas inter Christianos eorum, qui sacra curant, ac deinde inspiciamus, quæ sit aliorum cuiuscumque status.

Et quidem quantum pertinet ad prima tempora Ecclesiæ Christianæ vsque ad Constantinum, discussimus aliqua, ac modò nonnulla adijciemus, illud præfati: Tæpus illud fuisse Christianis quoad temporalia calamitosissimum, neque in comparationem modo villo vocandum cum felicissimis, aut etiam felicibus aliarum gentium. Nam Christiani tunc minorum subibant damna, vt meliora compararent, tum sibi, tum verò alijs. Et tamen ostendimus, quoad tria maxima temporalium, fuisse feliciter Christianis illorum temporum, quàm rerum dominis Romanis, quoad vitam, pro qua nihili fiunt omnia; nam si vnus Romanorum Pontificum fuit interfectus, Imperatorum tres occisi fuerunt, atque ita de reliquis, infimi, medijsque ordinis idem ostendimus; quoad opes etiam feliciter erat nostris; nam licet nostri superarentur à Gentilibus, quantum ad superuacanea, non tamen quantum ad vtilia edendis operibus virtutum, quod singulorum Christianorum diuitiæ paterent cuilibet Christiano cuiusvis loci, siue imperio Romano subiecti, siue extra illius con-

nia

nia positi, & quodammodo omnium Christianorum forent omnia communia, singulique opes vniuersas Christianorum toto Orbe terrarum dispersas ad honestos vsus paratas haberent. Amplius autem, quoties Christianus aliquis in carcerem conijciebatur, tot ad illum deferebantur vndique bona, vt collocupletaretur ex eo, quod incidisse videretur in paupertatem, atque ex hac fieret diues, quocirca Lucianus refert in Peregrino, à nonnullis hinc arreptam ansam, vt se Christianos fingerent, in carcerem ducerentur, & eleemosynis copiosissimis ditarentur. Romanis autem Pontificibus tot aderant opes, vt Dionysius Episcopus Corinthiorum apud Eusebium, & Eusebius ipse testetur, solitos ab *Euseb. l. 4. c. 22. lib.* illis excipi hospitio aduenientes Romam Christianos, mittique pecunias ad subleuandam egen *6. ca. 35.* tium omnium inopiam, quocumque ij fuissent in loco: idemque scribat, à Cornelio Papa mille quingentos inopes sustentatos in Vrbe. Denique cum Romani Imperatores inhiarent ingentibus diuitijs aliorum, quod ibi diximus, vt in eas inuolarent, multorum criminum dominos insimulabant, ob quæ vita miseri spoliabantur & omnibus bonis: Christiani verò quoad mediocres, quibus potiebantur, tuti erant, ac securius debebant à rapacitate Imperatorum. Similiter quoad honores erant Christiani Gentilibus feliciores, quòd illi à cordatis viris, & sapientibus haberentur viri innocentes, & iusti, & quoties ab impijs rapiebantur, quasi impij ad supplicia, à reliquis Christianis loco cælitum reputabantur, ac cælesti ex illis temporibus cultu afficiuntur, atque hæc quidem latè libro sexto. Hic igitur aliqua de reliquis bonis temporalibus adde-

mus

mus ex illis deducta, & primum quod spectat ad
amicos, qui secundum vitam, & honorem pri-
mas tenere dici possunt inter bona temporalia,
Ac patet sane ex ijs, quæ ibi disputauimus, ami-
cissimos fuisse inter se Christianos; eorumque
amicitiã cunctis alijs præstitisse: amabant enim
propter Deum, diuinaque penitus inter se ex a-
nimo purissime communicanda; amabantque ar-
dentissimè, atque alter pro altero vitam, & quid
quid habere poterat vltro, ac libentissimè pro-
fundebat; eratque ijs, quod est in actis Apostoli-
cis, cor vnum, & anima vna: Sacerdotes verò, &
Episcopos, veluti Angelos, cælitus delapsos,
quod ait Paulus, ac locum Dei tenentes in terris,
excipiebant, ac summo amore complectebatur,
vehementissime diligebant, ad eorum pedes o-
mnia proieciabant, ita vt Petrus, Pontifex sum-
mus, siue Pastor omnium Christianorum paulo
ante Piscator, haberet in vna vrbe Hierosolyma
supra hominum decem millia, quos aleret ex ijs,
quæ ad eum, alioquin pauperrimum, & qui ma-
nu victum quæreret, deferebantur. Quod non
nisi ex amore maximo in ipsum poterat oriri, cum
nullo illi voluptatum genere, nullo proposito
rerum terrenarum præmio, nullo vllius rei blã-
dimento ad durissima quæque lætissimè obeun-
da, quæ primi Apostoli ipsi subibant, homines
allicerentur; ita animati, vt Paulus dicat: Testi-
monium enim perhibeo vobis, quia si fieri pos-
set, oculos vestros eruissetis, ac dedissetis mihi.
Hinc fiebat, vt Imperatores vndique armis cir-
cumsepti nihilominus ab intimis suis occide-
rentur; Christianorum verò nullus legatur à
suis occisus vsque ad Constantinum. Quod si
Pontifices Romani, Episcopi, sacrique viri inter
fici-

ad. Gal. 4.

sciebantur ab hostibus Christianæ pietatis, nul-
lis armorum, vel latebrarum, munitionumque
cincti præsidijs, vicissim tres Imperatores, pro
vno Pontifice; tres aliorum ordinum ex inimi-
cis pro vno è nostris; illi à necessarijs suis, nostri
ab hostibus; illi vndique armati, nostri inermes
perimebantur. Ad eam amicitia nostrorum præ-
stabat amicitia fucata extraneorum; & nunc e-
riam quanto præcellat ostendimus signo de ami-
citiã quadragesimo primo. Cum verò Gentilis
intuerentur tam arcta amicitia vincula inter
Christianos, sepe illud vsurpabant, quod refert
Tertullianus: En, vt amant inter se?

Apparet itaque Christianos olim præstitisse
Gentilibus quoad hoc bonum temporale; nimi-
rum quoad amicitiam, quod tanti est, vt maxi-
mus Latinorum orator dixerit, Solem è Mundo
tollere videntur, qui amicitiam è Mundo tollit,
qua nihil à Dijs immortalibus melius habemus,
nihil iucundius; & alibi decernit, omnium rerum
quas ad bene viuendum sapientia comparauerit,
nihil esse maius amicitia, nihil vberius, nihil iu-
cundius; & Philosophus Græcus memoriæ pro-
didit, amicis vitam carentem nemini esse opta-
bilem etiam si ceterorum bonorum omnium co-
pia circumfluat. Hæc ille: & hac igitur parte o-
lim nostri feliciores. Sic verò Romani Pontifices,
Episcopi, & sacri omnes viri amabantur, vt
hos ad mortem ductos innumeri comitari sole-
rent, parati, & cupidi vitam loco eorum ponere,
quod ex actis Pontificum Martyrum liquet, &
Epistolis Cypriani de Cornelio Papa loquentis.

Reliqua est auctoritas persuadens aliquid ali-
quibus pertinens ad diuina, quæ in Romanis Im-
peratoribus, si consideremus ipsos vt Pontifices

Cic. de Amic.

De fide

Arist. Et
hic. 8. c. 3aCyp. Ep.
57. 58.

anti-

antiquæ superstitionis, nulla erat, ac nemo illi obediebat, aut credebat, vt Pontificib. maximis, metus non diuinitatis, sed cædis intentatæ, & vis erat in causa, vt obedirent, assensumque præberent, quicumque ijs parebant, atque assentiebantur, alioquin & Imperatores, & alij dissensientia, contrariaque omnino, & sanciebant, & credebant, quod est clarissimum. Hæc porro auctoritas in Pontifice Romano porrigebatur vltra Imperij Romani pomeria, inquit Tertullianus, in Episcopis, quacunque eorum Diocæsibus pertinerent, atq; ex eo, quod adiuncti erant Pontifici Romano, in omnes religioni Christianæ addictos. Et Pontifex itaque Romanus Romanis Imperatoribus, quatenus erant summi Pontifices falsarum superstitionum, felicior quoad hoc bonum pertinens ad auctoritatem, & Episcopi nostri feliciores erant sacerdotibus alijs vnicuique ciuitati præpositis. Hæc porro auctoritas potest esse absque gratia diuina, & perfecti virtute, & quamuis ipsa spiritualis sit, habet tamen eam temporale est bonum.

Huic auctoritati Romani Pontificis adhaerere erat potestas, qua Pontifex Romanus poterat in varias vrbes Episcopos mittere, electos confirmare, aut, si opus fuisset, loco mouere, atque ab Ecclesiæ Christianæ cœtu pellere. Atque hæc protendebatur vltra limites Imperij Romani in omnes Orbis partes; id verò sic esse, palam fecimus de signis Ecclesiæ Dei lib. 18. cap. 4. signo 80. adducentes Irenæum testem, Cyprianum, Theodosium, Valentinianumque Imperatores, & Iustinianum. Hæc autem nunc satis fuerit consignasse illustri exemplo. Cùm fuisset Paulus Samosathenus Episcopatu Antiocheno deiectus ob heresim

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VIII. 691
resim, Domnusq; ei substitutus imperante Aureliano à nostra religione alieno, qui iter aduersus Persas mouens in Orientem tunc faciebat, & Antiochiæ substiterat, ac nollet hæreticus cedere Episcopatu, & domo migrare, Imperatorem gentilem cõueniens appellauit, qui totam rem, quod nihil ad se spectaret, ad Episcopos Italiæ, Romæq; vt ad ipsos spectantem reiecit. Sic Eusebius Ecclesiasticæ historiæ lib. septimi capite xxv. Atqui nullus erat tunc toto Orbe Pontifex, qui tam longè ius daret, neq; ipse Romanus Imperator, quasi Pontifex antiquæ superstitionis, id valebat, aut conabatur; sicut autem Pontifex Romanus hæc poterat toto Orbe terrarum, similiter in sua Prouincia Metropolitanæ eligebant Episcopos sibi subiectos, quorum nomina transmittabant cum Synodicis literis ad Pontificem Romanum, vt confirmarentur; & quilibet Episcopus sacerdotes, ac diuini Altaris ministros ordinabat. Atque ita toto Orbe terrarum nulla Gentilium superstitio extabat, quæ tanta efficeret, ac valeret in rebus sacris. Quamobrem Iulianus Imperator, contemplatus Ecclesiæ Christianæ maiestatem in huiusmodi ad sacra pertinentibus eminentissime resplendentem, contendit irritò conatu instituta eadem transferre ad Gentiles, quamuis contrarijs inter se opinionibus discissos; quod Eunapius in vitis Philosphorû, S. Gregorius prima, & secûda oratione in Iulianum, Iulianus ipse in Epistolis suis, Sozomenus lib. v. cap. xv. tradunt. Sic igitur appareat ordinis Ecclesiastici Præsules nostros, quoad temporalia ad cultum Dei relata, fuisse feliciores Præsulibus prisca impiarum superstitionum.

Reliqua est igitur potestas imperandi tribu-
ta, cogendi exercitus, bellandi aduersus hostes,
decernendi, quæ respiciunt sua natura statum
mortalium temporalem, capitales poenas infli-
gendi, quæ spectabant ad Imperatorem, non ut
Pontificem maximum, sed ut vel Imperatorem,
vel Consulem, vel Tribunum Plebis; nam qua-
tuor has dignitates Imperatoris, Pontificis Ma-
ximi, Consulis, ac Tribuni Plebis in se vnum
transfulerat Augustus, ut transferret omnium
rerum summam. Et nunc in primis agimus de
comparatione eorum, qui sunt ordinis Deo, sa-
crisq; ministerijs dedicati.

Enimuerd quamuis opes, dignitates, & ip-
sius Imperij sublimissima, & amplissima Maie-
stas & potentia sint materies, & instrumentum
felicitatis humanæ temporalis, olim tamen si-
ne virtutibus, ac religione ipsis Dominis ni-
hil aliud struebant, nisi infelicitatem tempo-
ralem: quocirca pro vno è Pontificibus Ro-
manis, ac nostris, interficiebantur plures ex Im-
peratoribus, & alienis à cætu nostro: atque his
præterea tenuiores, ac pauciores re vera amici
& honores erant; breuior, & angustior auctori-
tas; res familiaris fugacior, ac rapinæ magis ex-
posita; animiq; solidæ, demptis belluinis, ob-
lectationes erant. Ac proinde in vniuersum no-
stri feliciores, quoad ipsa temporalia, & hoc qui-
dem conferendo infelicissima nostrorum tem-
pora in bonis temporalibus cum felicissimis a-
lienorum; quod scilicet nostri tunc minorum fa-
cerent iacturam, ut acquirerent maiora
sibiq; & alijs cætui suorum
coniungendis.

Poni

*Pontifex summus, ceteriq; huic subiecti Pontifices,
viriq; sacri, quoad bona temporalia sunt longè
feliciores alijs huiusmodi alienarum Gentium.*

C A P. II.

IAm verd post Constantinum nostris fuisse
maiores temporalium bonorum felicitatè
nemo potest ambigere, siue ordinem sacerdo-
talem, siue popularem respiciamus. Imprimis e-
nim Constantinus ipse Imperator merito appel-
latur à sancto Augustino Imperatorum qui fue-
rint vnquam felicissimus, quod imperium scili-
cet Romanum nactus fuerit multo quàm fuerit
prius vnquã latissimum, quod victor semper ex-
titerit, ac pacatissimè gubernarit omnia, natus
patre Imperatore, Imperatores filios relique-
rit, nunquam morbo tentatus fuerit, nisi cum
decessit, vrbem condiderit æmulam Romæ,
amplissimamque, & ornatissimam de suo no-
mine vocatam, in qua sedes Imperij fuit, ut nun-
quam tam lati, ac potentis alibi tandiu fuerit,
quorum nihil vlli superiorum tam feliciter ad-
fuisse narratur. Ex illo omnium latissima Im-
peria felicissima Christianis adfuerunt; qua-
lia nunquam Gentilibus vllis eandem religio-
nem sequentibus, ut ostendimus libris de ro-
bore bellico, sed hoc non pertinet ad ordinem
sacrorum, de quo nunc agimus. Igitur hoc insti-
tutum prosequamur. Post Constantinum Chri-
sti religio latissimum sumpsit incrementũ, plu-
rimiq; illius legibus sese adiunxerunt: Ordo
autem sacerdotum temporalium felicitate cir-
cumfluere in omnè partè magis ac magis in dies

X y 2 cœpit,

694 DE RVIN. GENT. ET REGN.
coepit, licet aliquando deprimi maximè, atque
imminui re vera fit visum, quod vlt. lib. de no-
uo, & antiquo Italiae statu aperuimus.

Imprimisq; Imperator ipse tam magnus Pon-
tifici Romano obedientiam professus, vltimum-
que post Episcopos locum tenere contentus, vt
in Concilio Romano apparet, cui Constantinus
interfuit, reru sacrarum curam, causasq; nihil ad
se pertinere obtestatus est in concilio Niceno,
quod Sozomenus, & alij narrat; ac Rufinus à Cō-
stantino refert illa in eo dicta: Deus constituit Sa-
cerdotes, & potestatem vobis dedit de nobis
quoque iudicandi: & ideo nos à vobis rectè iu-
dicamur, vos autem non potestis ab hominibus
iudicari. Hæc omnium summus Imperator. Sic
itaque ex hoc tempore primas omnino quoad
honores in terris Episcopi habuerunt; maximè
verò Pontifices Romani. Nam qui fuerunt vn-
quam Romanis Imperatoribus potentiores, ac
maiores? Quod si isti primas honorum dabant
illis, iam nemo se se ipsis, quantum ad hoc aut
potest, aut potuit æquare è priscis Aegyptijs, Ae-
thiopibus, Persicis. Ex illo in mores est inductu,
vt Imperatores summi, ac Reges maximi pedi-
bus Pontificis osculum darent, quod ab Isaia
prædictum fuerat; ascendenti equum frænum te-
nerent, ac lorum, quo pedes sustententur, strato-
risq; officio fungerentur: Quin maximi Re-
ges Imperatorumque multi religiosiores, ad pe-
des Episcoporum procumberent, neque prius
assurgerent, quam signo dato, quod innumeris
exemplis comprobauimus libro vigesimo ca-
pite quinto, de signis Ecclesie Dei. Non igitur,
aut antiquorum Sacerdotes, & Antistites vlli,
aut aliorum veluti Mahometanorum possunt
cum

Soz. l. i. c.
16. Ruf. l.
1. c. 2. hist.

Isa. i. 60.

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VIII. 695
cum nostris comparari hac parte.

Post obitum verò, si qui fuerunt sanctimonia
vitæ præstantes Superum numero ascribuntur,
ac caelesti, omniumque præcipuo honore quo-
tannis toto orbe Catholico adorantur; eorum
corpora, & cineres ipsi coluntur: quod quidem
commune est Sanctis omnibus Christianorum.
Quod quibusnam contigit alienorum à fide
Christiana? Vbi namque cineres eorum? quæ ve-
luti caelestibus reuerentia per tot seculorum spa-
tia, per tot oras, quas in Europa, Africa, Asia, A-
mericaq; Indijs Occidentalibus, & Orientalib⁹
Catholici incolunt, vllis à nostra religione auer-
sis exhibetur? Atque hæc quidem quantum spe-
ctat ad honores.

Videamus de auctoritate ac potestate: & qui-
dem quod spectat ad Episcopos creandos, aut
confirmandos; ac decernenda ea, quæ ad mores,
& religionem referuntur, iam satis est à nobis
dictum. Nunc illud explicandum restat. Primu
quidem, non licuisse à principio nascentis Ec-
clesie Christianis inter se de rebus vllis litigare
nisi coram Christianis, quod s. Paulus epistola
ad Corinthios tradit; iccirco causæ omnes ad E-
piscopos deferri solebant, vt è multis antiquo-
rum testimonijs liquet. Igitur Constantinus le-
ge, quæ in Codice Theodosiano adhuc extat, san-
xit, vt quælibet causæ possent ab Episcopis cog-
noscî & per eos ad se auocari à quouis propha-
norum Magistratum tribunali in quacumque
iudicij parte illæ forent: tantumq; Deo dedica-
tis viris deferebatur, vt Monachi, & Clerici sæ-
pe ad supplicia damnatos, ac raptos sola aucto-
ritate, & dicto liberarent, quod deinde Impera-
tores Arcadius, & Honorius ijs abstulerunt: E-

1. Cor. 6.

Tit. de Ep.
aud. l. 16.

L. addi.
Mos. C. de
Epif. aud.

696 DE RVIN. GENT. ET REGN.
piscopis verò nequaquã, quod est in Codice Iu-
stiniani. Constantini legem postea confirmavit
Carolus Magnus. Episcopi tamen plerisque in
locis hoc solum sibi ius reseruãrunt, vt, cum iu-
dices aduersus iustitiam committunt aliquid
possent illos adigere pœnis Ecclesiasticis ad eã
feruandam. Nihilominus in multis alijs locis i-
psi præponunt rebus omnibus iudiciãdis vel or-
dinarios, vel delegatos Magistratus.
Illud autem longè maius. Imperante enim
Pulcheria videtur institutum, vt Imperator O-
rientis haud intelligeretur, nisi, qui coronatus
esset ab Episcopo Constantinopolitano, quẽ Põ-
tiffex Romanus de more electum confirmabat,
atque ita ab Episcopis, quos Pontiffex Romanus
approbat, Imperator approbatur, ita vt nõ
haberetur Imperator, nisi qui ab illis coronaretur:
Dein verò cœperunt Episcopi ipsi in Hispanijs,
Gallijsq; & mox Germania, & Anglia Re-
ges eligere aut vngere: Põtiffex aut Romanus Im-
peratorẽ coronare, qui nõ existimaretur, aut es-
set Imperator, nisi post Romani Pontifficis coro-
nationẽ prius quidẽ vel Rex vel electus. Quocir-
ca videmus vngi Reges in Gallijs, & Anglia, Epi-
scoposq; in Regni administratione optimatum
loco esse, communicatamq; ijs Regni guberna-
tionem: at in Germania deligi, ac deponi interdum
Reges, qui futuri sint Imperatores inter alios
ab Episcopis; eodem modo in Polonia, Bohemia,
& Hungaria: ac proinde Episcopi à Pontiffice
Romano comprobati non modò vngunt in potẽtissimis
regnis, coronatq; Reges; sed etiã creant ipsi,
& ius aliquod moderandi regni, vt omnibus est
notũ. De his autẽ latè nos signo 76. de signis Ecclẽ-
siæ Dei.

Atqui

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VIII. 697

Atqui nullus fuit vsquam Pontiffex, neque
est inter oẽs Orbis totius gentes, cui forent Epi-
scopi subiecti, à quibus tam magna, & ampla re-
gna administrarentur, ac darẽtur, & à quo simul
Imperatores adẽdò potentes, vel ab iisdem dele-
cti, vel coronati confirmarentur, aut etiam deij-
cerentur, vbi opus fuit, & quidem è tanto tem-
pore. Numquid est aliquid huiusmodi inter Ma-
homeranos, numquid in Aegypto, Persia, Meso-
potamia? Apparet itaque Pontifficem summum,
nostrosq; Episcopos esse, quoad hoc maximum
inter bona temporalia, longè feliciores alijs, qui
sint, aut fuerint vnquam. Nunquam porrò licuit
Imperatoribus, Regibus ve vllis violare sanctio-
nes in concilijs vniuersalibus ab Episcoporum
conuentu, quem Pontiffex Romanus approbas-
set, infringere, aut immutare, vel etiam Pontiffi-
cias leges in ijs, quæ pertinent immobiliter ad
bonos mores, vel cœlestium rerum doctrinam:
ob id vbi Pontiffex aliquis creatur, è toto Orbe
Catholico spondetur illi obedientia, nõ modò
ab Episcopis omnibus, sed à cunctis summis Im-
peratoribus, Regibus, Dynastis, Rebus publicis,
Populisq; honorificæ ad ipsum legationes mit-
tuntur, quibus illi cultus amplissimus exhibe-
tur, & omnis obedientia promittitur, & præbe-
tur. Quid autem de Cardinalibus, qui Regibus
æquiparantur, dicemus, & à quib. tantus Ponti-
fex creatur, & è quorum numero idem deligi so-
let, an nõ ipsi felicissimi, quoad tantum bonum
temporale? Est aliquid huic simile inter sacerdo-
tes aliarum gentium?

Quid illud? cũ Pontiffex Romanus in toto Or-
be Catholico, aut solus conferat, aut vna cum E-
piscopis tot beneficia & Episcopatus, quorum

Y y 4 fructus

fructus sunt vberrimi, ita vt quolibet anno largiatur annuorum reddituum decies centena milia aureorum plus minus, Episcopi que vnà cum Pontifice Romano in suis Diocœsibus eodem modò magis minusve opulenta? Nunquid aliquid par habent sacerdotes Mahometani, ceteræ gentes, aut habuerunt vnquam?

Et vbinam sunt tot Ecclesiasticæ dignitates, tot Præfules, his minores, tam diuites, tam multi, tantæ existimationis, atque honoris? Quibus & illud est omnibus commune, vt ex his Episcopi, atque ipsi Pontifices summi deligi possint; aliquid verò, vt eligant ipsi Episcopos maximos. Mitto latifundia Clericis quibuslibet elargienda, mitto ordines religiosorum in omnes totius mundi oras disseminatos, quibus amplissimæ sunt ædes ad Austrum, Boream, Occidentis que, & Orientis extremas oras, è quibus constituuntur Antistites præclarissimi, & ad quoslibet gradus, vel omnium summos euehi possunt, ac sæpe euehuntur. An aliquid est tam magnificentum, tam latè patens, tam sublime inter exteras gentes? apparet itaque inter Christianos esse longè omnium felicissimos, qui sunt diuinis ministerijs consecrati, quoad temporalia bona, neque vllius populi similes viros in eorum comparationem posse vlllo modo venire.

Imperatores nostri fuerunt, quoad bona temporalia, feliciores Imperatoribus Gentilium: comparantur que in his summi summis, & infimi infimi.

C A P.

C A P. III.

VIDIMVS quod pertinet ad viros Deo dedicatos, considerauimus que omnium supremos, siue medios, vel denique infimos ex vlla natione non esse, qui comparari nostris possint, quoad felicitatem temporalium bonorum. Videamus de popularibus quibusque, ac prophanis, & primò à summis exordiamur; Imperatoribus scilicet, ac Regibus omnium qui fuerint, maximis: ac summè felices nostrorum conferamus ijs, qui summè felices alienorum sunt habitis; eos aut qui summè infelices ijs, qui summè infelices existimantur. Igitur siue Imperium Romanum velimus exordiri à Iulio Cæsare, siue ab Octauiano Augusto vsque ad Constantinum numerantur sexaginta tres Imperatores, plures, aut pauciores; Iulius scilicet, Octavianus, Tiberius, Caius, ac reliqui quos recensuimus supra libr. 6. cap. 6. Ex his duodecim tantum non sunt interfecti intra annos tercentum quinquaginta plus, minus. Sed ab initio Constantini imperantis, ab anno scilicet tercentesimo sexto ad quadringentesimum septuagesimum sextum, intra annos 170, numerari solent viginti quinque Imperatores Christiani in Occidente, quorum tamen aliqui in Oriente etiam tenuerunt Imperium: sunt hi, Constantinus, Constans, Constantius, Constantinus, Iouinianus, Valentinianus I. Valens (sed hic hæreticus, haud Christianus) Gratianus, Valentinianus II. Theodosius, Arcadius, Honorius, Constantius ab Honorio factus Augustus, Theodosius Iunior cum Pulcheria sorore, Marcianus, Valentinianus III. Maximus,

Yy 5. Aui-

Auitus, Maiorianus, Seuerus, Anthemius, Olybrius, Glycerius, Iulius nepos, Momyllus. Ex his occisi septem Christiani, Constantinus, Constas, Gratianus, Valentinianus secundus, (Nam Valens & ipse interemptus, & concrematus fuit hæreticus) Maximus, Maiorianus, Anthemius. Atque ita è tribus quibusque vnus occisus inter Christianos Imperatores; at inter alienos longè secus, è quinque quibusque occisi quatuor, atque ita vnus dumtaxat ab illata morte intactus. Sicigitur alieni à nobis triplo possent infeliciores nostris videri, quoad vitam, mortemque. Hæc porrò nos exactius libri de Imperio virtutis primi ca. 2. & signo 89. li. 20. ac 97. 23. Constatque impios nostris longè infeliciores hac parte. Insciamus quoad honores, & conferamus infimos infimis, summisque summos. Ex alienis hi multis ignominijs onerati sunt; Tiberi⁹, Caius, Nero, Domitianus, Galba, Caracalla, Adrianus, Maximinus, Valerianus, Galienus, Aurelianus, Carinus, Maxentius: tot verò, ac tantis, vt nihil omnino simile nostris acciderit. Vitellius porrò, vt cap. 6. referebamus per Vrbem totam tractus, laqueo ceruicibus iniecto, seminudus, religatis post terga manibus, reducta coma à capite, conuicia cunctis in eum iactantibus, nonnullis etiam sterco-
ra, cœnumque; conijcientibus, tandemque minutissimis icibus excarnificatus obiit, per Vrbem raptatus, & in Tyberim proiectus est. Eadem, multoque foediora contigere Heliogabalo. Valerianum scimus à Sapore Persarum Rege captum, ferreaque; cauea conclusum pro scabello seruasse, quod ties ille equum cõscenderet.) Atqui horum nihil contigit Imperatorum, Regumque vlli è nostris quemcunque in medium producas, ac pro-

inde

inde non modò si comparemus infimos infimis, sed etiam si medios ac mediæ sortis Reges accipias, ab huiusmodi ærumnis immunes extiterunt.

Nunc proferamus felicissimos ex alienis Imperatores, atque hi visi sunt antiquis Octavianus & Traianus, iccirco acclamabatur electo, felicior Augusto, melior Traiano. At ex his neuter æquauit felicitatem Constantini, Theodosij Senioris, ac Iunioris, aut, quæ cum hoc simul imperauit, Pulcheriæ: singulis namque horum, si duos dumtaxat vltimos excipias, liberi Imperatores fuere; Octauiano, ac Traiano nulli: Imperium præterea Romanum multo amplissimum, & florentissimum, quàm fuisset vnquam prius, nostri exceperunt, ac si cæteros, maximè verò Octavianum respicias, pacatissimum; Pulcheriæ verò donis omnibus animi præstantissima, ac supra omnes totius quæ Regina laudatissima, vt a libi profecuti sumus, meruit, vt anniuersarijs honoribus à Catholicorum cœtu cœlitibus summis ascripta Martyrologij lectione coleretur, atque in vota suppliciter inuocaretur. Quod etiã Constantino Græci attribuerunt, cui, sicuti etiam Theodosio primo, Magni cognomen est meritò assignatum; ille porrò æqualem Romæ urbem de suo nomine ædificans hoc diuinitus est sortitus, vt nulla hucusque ciuitas tanti imperij sedes fuerit tam diuturna, vt Constantinopolis, ac iure omnium felicissimus, quod supra è S. Augustino asseribamus, prædicetur. Quomodo autem conferri superiorib. poterit Octavianus? de quo sic Plinius: In Diuo quoque Augusto, quem vniversa mortalitas in hac censura nūcupat, si diligenter æstimentur cuncta, magna fortis humanæ reperiuntur volumina; repulsa in magisterio equi-

Plin. li. 7.
cap. 49.

902 DE RVIN. GENT. ET REGN.
equitum apud auunculum, & contra petitionem
eius prælatus Lepidus; proſcriptionis inuidia,
collegium in triumuiratu peſſimorum Ciuium,
nec æqua ſaltem portione, ſed prægraui Anto-
nio; Philippenſi prælio morbus, fuga & triduo
in palude latebræ ægroti, & (vt fatentur Agrip-
pa, & Mæcenæ) aqua ſubter cutem fuſa, turgida
latera, naufragia Sicula, & alia: ibi quoq; in ſpe-
lunca occultatio, iam nauali fuga, vrgente hoſti-
manu, preces Proculeio mortis admotæ, cura Pe-
ruſinæ contentionis, ſollicitudo Martis Attiaci,
Pannonici belli, ruina è turri; tot ſeditiones
milium tot ancipites morbi corporis, ſuſpecta
Marcelli vota, pudenda Agrippæ obligatio, to-
ties petita inſidijs vita, inuſatæ liberorum mor-
tes, luſtus que non tantum orbitate triftes, adul-
terium filiæ, & conſilia parricidæ palam fa-
cta, contumelioſus priuigni Neronis ſucceſ-
ſus, aliud neptis adulterium: iuncta deinde
tot mala, inopia ſtipendijs, rebellio Illyrici,
ſeruitiorum de lectus iuuentutis penuria, peſti-
lencia Vrbiſ, fames ſitiſque Italiæ; deſtinatio ex-
pirandi, ac quadridui inedia, maior pars mortis
in corpus recepta, iuxta hæc Variana clades, &
Maieſtatis eius foeda ſugillatio, abdicatio poſt
humi Agrippæ poſt adoprionē, deſiderium poſt
relegationē, inde ſuſpicio in Fabiū Arcanorūq;
proditiones, hinc vxoris & Tiberij cogitationes
ſuprema eius cura, in ſumma Deus ille, cælumq;
neſcio adeptus magis, an meritis, hærede hoſtis
ſui filio exceſſit. Hæc Plinius de feliciffimo ex
alienis Imperatore, quarum ſanè ærumnarū cu-
mulus neque Conſtantinū, neq; Theodoſiū, neq;
Pulcheriam modo vllo obruit, aut attingit ex vlla
parte. Conſtat igitur noſtros longè feliciffimos,
ſue

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VIII. 703
ſue inſimos inſimis, ſue ſummis ſummos, quoad
felicitatem conferamus.

Iam verò maniſteſſimum fecimus alibi, poſt
Conſtantinum noſtros obtinuiſſe plerumque o-
mnium ſumma Imperia, quæ fuerunt in terris,
Orientale, Occidentale, vel diuiſa, vel ſimul iun-
cta; regnum Gallicanum, cum peruenit ad ampli-
tudinem ſuam; Germanicum, Tartaricum, Luſi-
tanicum, Hiſpanicum, quibus omnibus præfe-
dit eo, quo diximus, modo Pontifex vnus. Ita, vt
nulla huiusmodi natio poſſit illi vllo modo
conferri, quod latè diſſeruiſſe libri de robore
bellico cap. 5. explicantes, facta collatione cum
externis, hæc omnium maxima exitiſſe, & ampli-
ſſima, diutiniſque conſeruata à noſtris, quàm
ab alijs.

Rurfus toto libr. 21. & 23. aperuiſſe Catholi-
cas gentes, Regiaſque noſtrorum poſteritates
multo feliciores alienorum poſteritatibus; ac
libris de imperio Virtutis patefecimus Reges
impios, ac malos hoſtili manu ſæpius interfe-
ctos, ijs breuem fuiſſe in regno vitam, regnis ex-
pulſos in miſerijs vixiſſe in magnis animi cru-
ciatibus, varijs ærumnarum plerumque euenti-
bus agitados, perpetuis diſſidijs domesticorum
vexatos, expertos ferales ſuorum cædes, infa-
mia poſt obitum notatos, inania fuiſſe ijs gloriæ
monumeta, breuem poſteritatem, quæ ſe mutuis
cædibus abſumeret, ipſorum regiones ad vaſti-
tatem redactas. Igitur acta non agemus: Illa tan-
tum nunc afferemus in medium, diſtinctius ali-
qua omiſſa, & dilucidius explicantes, quæ poſ-
ſent alioquin alicui dubitationem mouere, no-
ſtrum reliquis haud conferenti.

Com-

Confertur Othomanica familia cum Austriaca, & Turcica natio cum Christiana: & aperitur, quanto sit hac illa longè felicior.

CAP. IV.

ET ausi sunt aliqui vocare in cōparationem familiæ Austriacæ Othomanicam, Turcicam nationem Christianæ, quoad felicitatem tēporalium bonorum. Videamus, quā rectè. Adducatur in medium, qui est beatissimus ex Othomanis, & qui ex Austriacis; qui ex his ærumnosior, & qui ex illis; qui denique sunt inter istos medij: Nam diximus supra necessariò faciendam in his inter pares cōparationem.

Tres videntur infelicissimi ex Othomanis Reges Baiazetes I. Moses, Musulmanus, quem vocant alij Orchanem: nam Baiazethem II. Orchanem, Amurathem secundum reijcimus in mediocriorum turbam, quamuis fēdè perierint, ut aperiemus.

Igitur Baiazethes primus à Tamerlane victus in acie, ducenta suorum millia amisit, caprus est, cauea ferrea inclusus circumducebatur catenis aureis vincus, atque vbi ille equum conscendere volebat, miser hic dorso incuruo pedes victoris excipiens pro scabello illi erat: cuique in amplissimo Procerum Tartaricorum, Regisque cōiuiuo adductus, vti ferreis catenis detinebatur, aspiceret suā cōiugem, resectis ab vmbilico ad pedes vestibus, ignominia magna ministrare, doloris impatiens, caput sæpe ad cancellos ferreos percutiens, in conspectu omnium tandem sibi met hac via mortem consciiuit.

Atqui

Atqui ex Austriaca familia nullus huiusmodi ærumnas subiit. Vnus Albertus à epote est interfectus, nihil habens vlllo modo simile cum tanta Baiazethis fœditate: ceteri in complexu suorum placidissimè vita migrarunt. Sed quid ego Baiazethis miserias in collationem ducam, quando nulli Catholicorum Regi, ex quo Constantinus Christo nomen dedit, talia contigerunt? Certè Austriaca gens imperare cepit latissimè anno 1172. cū lectus est Imperator Rodolphus Habspurgensis antea Comes: Othomani autem regnant ab anno 1300. Sic igitur Austriacorum potentissima felicitas multo antiquior, neque tamen vllus ex eis incidit in eas, in quas deuenère Othomani, calamitates: Nam post Baiazethem, primus Moses à Musulmane, Musulmaus à Mahomete, fratres à fratrib. occisi sunt, imperium breue sortiti; Orchanes in obsidione Prusæ vulnus accepit, atque ex illo perijt; Amurathes I. pugione confossus est à Myso quodam milite; Baiazethem secundum veneno sustulit Selymus filius, vt patre interfecto regnaret. Sex itaq; Othomanici Reges infeliciter obierunt, & aliquis horum turpissimè, vt Baiazethes primus.

Num verò hîc ego memorem atrocissimis inter se modis istos sœuire? Num repetam, quod alibi collegi, ab Orchane filio primi Othomani tres fratres occisos, ab Amurathe ipsi filio vnū, à Baiazethe septem, à Musulmane vnum, à Mose hunc, à Mahomete Mosem, ab Amurathe vnū, similiterq; à Mahomete; à Selymo ipsum patrem Baiazethem, fratres duos, nepotes 5. à Solymano filium, & ex eo nepotem; à Selymo secundo quinq; tum fratres, tum nepotes; ab Amurathe quinque fra-

fratres strangulatos, multo autem plures ab hoc Baiazethe, qui nunc regnat. En bella Othomanicæ familiæ felicitas, quam viri sapientes admirantur ac laudent. An talis infelicitas euenit vllis Auftriacorum?

Iam si medios consideremus, nullos habemus ex Auftriacis, quos infelices vocare possimus, nisi minus felices nominemus respectu felicissimorum.

Veniamus ad felicissimos Othomanorum Reges. Nescio tales ne fuerint Mahometes II. Selymus, ac Solymanus, quod omnium maxime dilatârint imperij confinia: & Mahometes quidem secundus Cōstantinopolim, Trapezuntemque cum latissimis oris occupauit; Selymus Aegyptum, & Syriam; Solymanus Mesopotamiam, & Hungariam.

His oppono Philippum primum, qui acquisiuit Auftriacis regna Castellæ, Legionis, Toleti, Hispalis, Murcia, Andaluziæ, cæteraque his adiuncta, Canarias Insulas, Indiarum Occidentalium, Burgundiam præterea, quindecimque Flandriæ attributas prouincias: Carolum Quintum oppono, qui cætera Hispaniarum loca, præterea verò Sardiniam, Siciliam, Neapolitanum Regnum, Ducatum Mediolani, ac latissimas Indiarum Occidentalium, siue Americæ regiones: postremò oppono Philippum II. qui præter innumeras alias earundem Indiarum plagas, atque in his de ipsius nomine dictas Philippinas Insulas, Orientales etiam, Lusitaniæque regnum posteritati suæ parauit.

Quis autem conferre audebit vrbes Turcici Imperij, ac terras, cum terris, & vrbibus Flandriæ, Italiæ, & Hispaniæ. Risum mouebit peritis, qui

tis qui hæc proponet. Nihil est Turcis, quod asseratur ex vlla parte opes, magnificentiam, nobilitatem, frequentiamque istarum regionum: nam quid de amplitudine verba faciemus, cum Turcica omnia loca non æquent partem centesimam Indiarum, quas Auftriaci possident ad Orientem, Occidum, & Austrum cum ciuitatibus maximis, & opulentissimis auro, argento, gemmis, margaritis, & omni aromatum genere abundantissimis, quale est Armuzium in sinu Persico, aliaque; multæ vrbes in Arabia, & Persia, Cochinum in India cis Gangem, Malacha trans eum in aurea Chersoneso, Moluchæ Insulæ; At in Occidente Vrbs S. Dominici, Cuzcum, Caxamalca, Mexicum, & aliæ, quarum numerus iniri non potest. In quibus omnibus acquirendis eò maior fuit Auftriacorum felicitas, quò felicius omnia sine multo militum suorum sanguine, & cædibus per ipsos parata esse scimus.

En igitur, vt nihil habeant æquale felicissimis Othomanorum cum felicissimis Auftriacorum. In quibus est aduertendum, quod Solymanus potentissima classe, quam Barbarossa ducebat ac regno Tunetenfi est exutus à Carolo V. hic nulla simili est affectus clade à Solymano. Quod si Philippus secundus multas naues amisit ad Insulam Meningem, longè plurimas Selymus ad Echinadas; si Goletham ille expugnauit, hic arcem Pignoni si Rhegium mox Amurathes incendit, & Aphrodisium multo ante in Africa Philippus.

At Hungariam dicet aliquis cepit Solymanus, quæ Auftriacis aliquando paruit, & aliquot exercitus eorum fudit; verè quidem, sed comparationis fines haud sunt transfiliendi. Solymanum

diximus felicissimū, & cum felicissimo Austria-
corum contulimus Carolo v. ad quē nō pertine-
bat Hungaria, quam Ferdinandus frater Caroli
V. frustra conatus est acquirere, bellans contra
Ioannem, Itabellam, Turcas: comparetur hic
itaque cum medijs Othomanorum Regibus, ad
quam comparationem vocētur Rodolphus pri-
mus, Fridericus III. & IV. Albertus II. Maximi-
lianus I. Quin neque in collationem venire de-
bet Ferdinandus cum posteris suis; vnum nan-
que agnationis alterius germen cū alterius ger-
mine est cōferendum: quod si duo, tunc cum fra-
tribus Caroli v. posterorumque eius conferen-
di sunt Othomanicorum Regum fratres, quos à
régnantibus fratribus atrocissimè strangulatos
scimus; ita vt si cum linea Ferdinandi Imperato-
ris hi comparentur, videas quo loco sint hi, quo
loco illi. Enimuerò post Rodolphum singuli et
Austriacis vsque ad Carolum v. semper aliquid
adiecerunt autis ditionibus in Germania, Bo-
hemia, Austria, Stiria, Carinthia, Tirolo, Croa-
tia, Dalmatia, Istria, Liburnia; dein verò Fládria,
Burgundia, finitimisque Prouincijs; postremò
Hispanicis, Italicis, Indicis, Lusitanicisque reg-
nis. Patet itaque ex amplitudine Imperij, ex opa-
lencia regionum, ex Urbium frequentia ac nobi-
litate, nihil esse Othomanicis æquiparandū cum
Austriacis.

Quod si agamus de nobilitate gentium subie-
ctarum, ridendus erit, qui mancipia Turcica ve-
lit conferre cum Proceribus ac Dynastis Italis,
Siculis, Sardis, Burgundis Flandris, & Hispanis.
Felicior autem, qui felicioribus dominatur.

Cū verò temporale sit bonum regnandi an-
tiquitas, constat multo ante incepisse Imperium
Austri-

Austriacorum, quàm Othomanorū. Illud enim
sub annum 1272. hoc sub 1300. exordium suum
cœpit in terris habere, atque ita longè est diu-
turnius: Eodem modo Austriaci nunquam non
leguntur nobiles fuisse, atq; à nobilibus ortum
ducunt. Comites enim prius Habsburgenses
cū forent, genus suum referunt ad patritios
Romanos è familia Petri Leonis, vt Naucerus
in Chronico refert. Et ante illum scriptor histo-
riæ Bauariæ, & Sueuiæ lib. 4. Selestadiensis lib. 2.
Albertus Argentinensis in Chronico suo. ac se-
quuntur Iacobus Vvimpelegius in epitome, Ri-
chardus Rantchinus lib. 2. & alij, quos citat La-
zius lib. 1. ca. 1. commentariorum in Austriacam
familiam, & Raphaël Volaterranus lib. 23. An-
tropologiæ, Iouius lib. 5. Elogiorum.

Gens autem Petri Leonis deducitur à vetu-
tissima, & nobilissima Anyciorum stirpe, quæ
post Constantinum multos Imperatores Occi-
dentis, & Orientis tulit, ac Romæ ad antiquissi-
mos auctores originem suā refert. Sic enim Pru-
dentius aduersus Symmachum lib. 1.

Fertur enim ante alios generosus Anycius Urbis

Illustrasse caput: sic se Roma in clypea iactat.

Sed hæc alij persecuti sunt: & non est hic dicen-
di locus. Iam verò laudibus, gloriaq; virtutum
nulla in re Othomanici ad Austriacos pertingūt:
Cui namq; ignota est incredibilis feritas Otho-
manorum? quæ quanta sit in subiectos, aut fer-
uos, alibi ostendimus, atq; hinc dignosci potest,
quod simularq; Rex pater vita est defunctus, fra-
tres inter se atrocissimæ diritatis exempla edūt,
donec omnibus obruncatis, aut suffocatis, qui
superest vnus Imperio potitur. Sic in vniuer-
sum scimus ab illis omnia redigi ad vastitatem,

& squallorem, neque disciplinis, artibusque vtilis liberalibus esse honestum, suumque locum. Quamobrem consequitur, Austriacos (quod ciuiles doctrinas, ac generi humano excolendo necessarias amplectantur, ac promoueant) gloria, splendoreque; nominis multo illustrissimos in omni Orbis parte, ex quo laudentur vel ab æmulis ipsis inuidia perculsis. Sic posteritas est Austriacis nobilissima, affinitates longè clarissimæ cum primis Orbis terrarum Regibus. Ac veluti Othomani nascuntur è vilissimis ancillis, sic Austriaci contra è præclarissimis Heroinis Regum maximorum filiabus orti foeminas gignunt, è quibus nati sunt totius Europæ potentissimi Reges, & Imperatores in Asia, Africaque latè dominantes. Quid igitur par habet felicitas temporalis Othomanorum? Sed aspiciamus Austriacis ne, an Othomanis diuturnior fuerit vita? Hæc est Austriacorum genealogia. Rodolphus I. anno 1272. imperare cœpit, ex illo ortus Albertus I. ab hoc Albertus Sapiens, à quo Leopoldus Probus, ex hoc Ernestus, cuius proles Fridericus IV. genuit Maximilianum primum, hic Philippum primum Caroli V. parentem, atque ex hoc auum Philippi II. adhuc regnantis, ac viuentis. Sunt igitur Austriaci nouem post Rodolphum. Numerus Othomanos: Primus est eadem, qua Albertus I. ætate, Othomanus, cuius filius Orchanes protulit Amurathem primum, à quo natus Baiazethes I. habuit successorem filium Ciriscelebim, cui succedens proles Orchanes interfectus est à patruo Mose, sed hic à fratre Orchanis Mahomete I. peremptus est, Mahometi successus est filius Amurathes II. huic soboles Mahometes II. à quo genitus Baiazethes II. quem filius

Sely.

Selymus veneno dato sustulit, successorè nactus filium Solymanum, cuius imperium deinde excepit Solymanus II. cui soboles, atque hæres regnorum Amurathes, qui genuit Mahometem III. modò regnantem, qui est quartus decimus cum Orchane I. si eximamus è numero Orchanè II. & Mosem. Vt apparet itaque duplo prope longior vita Austriacis, quàm Othomanis, ac manifestissimum fit Austriacos Othomanis longissimo intervallo quoad bona temporalia feliciores, vt pudeat me illorù, qui vocant ista in quæstionè. Ex his etiam, quæ diximus, constat Christianam nationem, Turcica longè feliciorem. Nam vidimus, iam summos nostrorù siue ordinem sacrum, siue prophanù consideres, esse feliciores: probemus & popularem. Nunquid .n. Turcis sunt tot Marchiones, Comites, vt nostris tantæ dignitatis, ac potestatis, quibus etiam sit ius eligendi Imperatores maximos, vt in Germania? Reges potentissimos, vt in Polonia, & Böhemia? administrandi amplissima regna, vt in Gallijs, Hispaniarum regionibus amplissimis? nunquid inter eos tam vetustæ Principum, Dynastiarumque stirpes? Imperitissimum se prodet, qui affirmabit esse, aut peruicacissimum. Sic igitur, qui Turcarum mediæ sunt conditionis, inter eorum summum Regem, populumque, nullo modo nostros eiusdem conditionis æquant: Nam scimus eos, qui administrant secundo loco imperium Turcicum, esse abiectissima mancipia, quorum liberis nihil sit præclarum, nihil egregium. Res est clara. Inspiciamus de fortis infimæ hominibus. An Turcæ beatiores, quàm Christiani? An illi, qui degunt immundissimi in fordibus, in tectis humilibus, nihil habentibus splendidum, & decorum?

qui reguntur à seruis: nam tales Bassæ, & Saggiacchi, vt vocantur, prouincijs Imperij Turcici gubernandis præpositi: quorum cateruæ educuntur in prælium, vt ijs interficiendis nostri defatigantur: quiq; in fossas adiguntur, vt ijs repleantur, ac supra illorum cadauera, & acervos mortuorum reliqui Turcæ in muros vrbiû capientiarum possint ascendere?

Nostri porrò, vel hac parte felices maxime, quòd est aditus ipsis latissimè apertus, quo peruenire valeant ad primarias dignitates, siue sacras, siue profanas, quamuis alioquin humillimo sint loco nati: iccirco quotidie videmus Episcopos, Card. Summos, quin etiã Pont. ex istis assumi: Comites item, Marchiones, Duces. In vniuersum verò scimus Turcis deesse plerasque artes liberales, omniumque perfectionem; quibus bona temporalia, vel acquiruntur, vel conseruantur: exempli gratia, deest illis Musica, per quã voluptas quædã temporalis, sensumq; mulcens animo ingeneratur: deest poetica, pictura, architectura domibus ædificandis ad incunditatem necessaria; deest medicinæ peritia curandis corporibus; deest exquisitior agriculturæ doctrina; artem nauticam prope ignorant. quid quod neque in exercenda mercatura nostros quant, veluti Venetos, Genuenses, Florentinos in Italia; Hispalenses, & Vlyssiponenses in Hispania; Lugdunenses in Gallia; Antuerpienses & Augustanos in Germania; Gedanenses in Polonia. Quod si quis de sceminis verba faciat, scimus Turcarum mulieres veluti pecora intra caularum septa concludi, cum nostrarum ingeniosiores regna, imperia, populolque summa cum laude iustitiæ, prudentiæque moderari vide-

deamus. Pudeat igitur imperitos verba facere de huiusmodi rebus.

Comparantur Sinesum Reges, siue China cum Austriacis, eorumq; populi cum nostris Christianis: atque hos ostenditur esse multo feliciores.

C A P. V.

MAIOREM possët aliquibus dubitationem facere quod pertinet ad Regem Sinarum, nationesque illi subiectas. Enimverò quamuis eorum gesta, atque euenta non sint nobis bene comperta, ac plurima fabulosa proferantur; tamen, vt admittamus admiranda quædam, veritatem Deo iuuante illustrabimus, atque in apertum splendorem producemus. Igitur vt ab ipsa vitæ diurnitate exordiamur, Austriaci longius vitã produxere, quàm Sinarum Reges: narrat enim, qui de his admirabilia multa literis mandauit, intra ducentos annos duodecim Reges eiusdem agnationis dominatos, Bonogumque modò viuentem esse duodecimum ab Hombuo, qui Tartaris eiectis imperium recepit, quod illi antea annos nonaginta tres occupauerunt. Id accidisse videtur anno 1170. vt colligimus è Marco Polo inuadentibus illud Tartaris, ac proinde 1363. illud est ætate Leopoldi recuperatum ab Hombuo, quem si annumeres liberis eius, tredecim regnarunt hucusque annorum ducentorum triginta trium spatio: Atqui septem Austriaci tantum numerantur, vt supra ostendimus ab anno 1363. vsque ad annum præsentem dicto temporis interuallo. Sic itaque duplo ferè longior vita Austriacis, quàm Chinæ, seu

Sinarum Regibus. Iam latius pertinet honor, qui exhibetur Austriacis à nostris: Tertiam namque hi prope Orbis terrarum partem continēt imperio, cuius incolæ nullos non honores, qui mortali à mortalibus exhiberi possunt, Austriaco Hispaniarum Regi præstant, eiusque nomen pervadit omnes Orbis totius partes maximo cum splendore, quod ipsi subiectæ gentes omnia maria circumnavigent, aut mercaturis exercendis, aut armis confinia dilatantes, vel defendentes, quod Sinæ haud agunt, quibus est vetitum regnum egredi, atque ita regum suorum nomen, ac decus angustissimis terrarum finibus conclusum friget. Cumque desint tot scriptores ingenio præstantes in omni genere artium ceteris nationibus, ne dum Sinis, quot abundant Latine linguæ periti, qui Austriaco Hispaniarum Regi obediunt, ob id longè, lateque illius nomen omnia circumsonat non modò illi subiecta loca, sed quæ linguæ illius usus, qui præ ceteris alijs maximè diffunditur, circumsonat. Atque ita felicior est ille, quoad famæ claritatem Regibus terrarum cunctis. Iam verò Austriaco sunt affinitates maximorum Regum præclarissimæ ex antiquissimo tempore, consanguinitatesque nobilissimæ: quarum nihil adest Sinenfi, cuius posteritas ædibus amplissimis, & ad omnes delicias, voluptatesque percipiendas accommodatissimis, veluti quibusdam carceribus inclusa detinetur; neque inde luxu emollita, atque effeminata valet egredi vnquam, nisi si quis aliquando à Rege euocetur. Nec nisi infelicitas repurari potest, eò compelli, vt posteros suos omnes & propinquos aliquis tam durè tractet, atque acerbè: Nam quibus fidat Rex, cum suis haud

fidit

fidit & quibus amicis vteretur, cum non in eatur ea ratio, vt suis vti ad maxima quæque possit? Quamobrem neque amicis poterit vllis, qui vere sint amici, vlllo modo vel abundare, vel fidere vnquam re vera, atque ita præcipuis felicitatis temporaria instrumentis nudus erit, neque comparari poterit hac parte Austriacis Hispaniarum Regibus, qui conciliant sibi tum suos propinquos, tum subiectos, non violentis hisce vijs, atque à virtute prorsus alienis, quæ sola potest amicos ex animo inter se conglutinare, ac paratissimos efficere ad extrema quæque subeunda pro commodis, & honestate amicorum. Quamobrem videmus imperio illorum, qui modos huiusmodi adhibent ad ea gubernanda, non esse tam diuturna, aut fuisse vnquam, paria paribus conferendo, quippe quæ Tyrannidem participant, vti sunt, quæ ex oprimarum gubernatione, quod Aristoteles adnotavit quinti politici capite duodecimo, & euentis certissimis ex omni antiquitate depromptis comprobatur, ac nulla non id ratio persuadet à veris principijs deducta. Iccirco sub annum 1269. Regnum Sinarum momento temporis à Tartaris excisum fuit, & quamuis Rex tum viuens ob iustitiam pacisque tuitionem maximè à suis amaretur, & in regno ciuitates essent munitissimæ, quæ difficillimè possent expugnari, vt Marcus Polus, qui vidit illas omnes, testatur, tamen simulatque Tartarorum Rex ciuitatem Regiam cepit, omnes, licet inexpugnabiles, in eius potestatem deuenerunt, regnumque est occupatum spatio annorum nonaginta trium; cumque dominarentur & illi impotentissimè, & crudelissimè, non diuturnum fuit ipsorum regnum. Iam felicitas est maior fe-

Zz 5

licio-

licioribus imperare, neque ambigi potest, ut aperiatur, subiectos Austriaco Hispaniarum Regi populos esse feliciores, siue vltimæ fortis homines, siue mediæ velis considerare, quàm subiectos Regi Sinarum. iam de amplitudine imperij non est quod disputemus, cum Chinense Marci Politate vnam tantùm Prouinciam Mangi contineret, non multis vrbibus ornata; post depulsos deinde Tartaros est amplificatum: sed plurimis partibus longè maius Austriacum; ita circumplectitur Orbem terrarum totum: & quâuis de Romano prædicaretur illud, quasi maximum, quod Oceano tantùm terminaretur, hoc non terminatur Oceano, sed illi imperat, ac præest quacumq; protenditur. Quod si Tyrannorum more Austriacus Hispaniarum Rex, aut Sineses imitatus, aut Turcas, vellet ad se omnia renouare, tributisq; subiectos magis onerare, quot ille opibus abundaret? quanta auri, argentiq; copia, quanta gemmarum, quanta aromatum solus circumflueret? Nam scimus quàm magna harum vis ex Indijs aduehatur, cum temporibus Marci Poli in plurimis Chinæ ciuitatib. coriaceo numero ad omnia mercimonia exercenda vterentur, quod apparet ex ipsius scriptis; sicuti etiam Turcis esse scimus exiguam metallorum copiâ, maxime verò argenti, & auri. Quamobrem nullibi extra Orbem Catholicum sunt tot, ac tam dites Mercatores omnia maria circum nauigantes, & omnes oras, ut Hispani, & Vlysiopone: nam mittimus ciuitates minores, è quibus colligimus, populos Austriaco Regi subiectos esse opulentiores, ipsius regna opulentiora. Sic etiâ nullibi, ne dùm in regnis Chinæ, est ciuitas, quæ proceribus tam multis, ac tam præstantib. nobilitate, dignitate

& opi-

& opibus abundet, veluti Neapolis Austriaco parens, ut alias mittamus. Iam si generis antiquitatem respiciamus, paternum quidem Regis Austriaci à nobilissimis Romanorum Principib. deductum iam post annum 1272. latissimè imperat maternum verò deducitur longissima serie à Regibus Burgundis: quod est alibi explicatum: dederunt isti Christo nomen anno 491. Maiores ipsum multo antea regnarunt: anno enim 370. Imperatori Valentiniano contra Alemanos affuerunt, sobolemq; se esse Romanam iam inde à temporibus præcis, inquit Ammianus li. 28. iactabant, quod scilicet (ut conijcio) foederati populo Romano essent, atque ita cedere potest ille maiores suos, qui supra annos mille, ac ducentos latè dominantur, sed aliquid amplius infra periemus. E quibus sanè omnibus conficitur, non esse vlllo modo conferendos Chinæ Reges, quantum pertinet ad bonorum temporalium felicitatem, cum Regibus Austriacis Hispaniarum. Quoad populos autem, similiter apparet Sineses non æquare temporalem felicitatem Christianorum, quod eadem prope, quæ de Turcis disputata sunt, & in Sineses quadrent: quod si quid infelicitatis deest his, quæ Turcos premar, Sinesibus hoc peius adest, quod è regno non possunt egredi, nisi Rex, qui ægerrimè, ac rarè id concedit, atque ob vitales sibi causas, indulgeat; Turcis id omnino licet. Sinesium præterea nemo potest artem, vel genus viuendi vllum profiteri, nisi quod parentes, ac maiores professi sunt, atque ita nulli ad maiora vnquam, & præstantiora fas est aspirare. Idcirco vulgus omni ludibrio patet. Neque hoc Turcis contingit; nam quilibet euehi potest ad

gra-

gradus dignitatum militarium, & vrbanarum, quamuis è Ianizeris delecti, ac serui primas in omnibus teneant, vt quos vocant Bassas, Sangiacos, Beglierbeos; atq; ita nihil est in terris, quod Christianos æquet.

Conferuntur cognationes Heraclidarum, & Mahometis, cum nostris quoad felicitatem bonorū temporalium; & nostros longè illis feliciores esse aperitur.

C A P. VI.

QUOD si singula è nostris conferre cum singulis exterorum velimus, paria parib, componentes, maxima scilicet maximis, & humilia humilibus, nihil in terris inuenitur, q̄ se se Christianorum felicitati temporali possit obijcere. Nam verbi gratia opponantur genealogiæ Imperatorum Romanorū, quæ fuerunt ante cultū Christi, ijs, quæ post illum fuerunt, & cognoscemus antea nemini Imperatorū fuisse Imperatorem nepotem suæ agnationis, sed filios infelicissimos; cum nostris fuerint filij, nepotesque felicissimi, vt Theodosio Seniori, & alijs. Eadem dicimus de cæteris prosapijs, ac regnis; verbi gratia, Persicum regnum fuit olim florentissimum, solumque, quod Romano sese opponeret Imperio: si conferamus hoc cum nostris, videbimus nihil esse simile. Scimus enim Persiam fuisse à Mauritio Imperatore expugnatam, deinde ab Heraclio: mox inuaserunt, ac tenuerūt illam Saraceni; postea Corazani; his Turcæ successerunt: expulsi sunt Turcæ à Tartaris, quorum quatuor Reges potentissimi Christiana

nare

næ religioni fuerunt addicti, cum Tartari scilicet nacti sunt Imperij sublimissimum culmen, ve ostendimus libro de robore bellico: Nunc Persiam tenent, qui se à Mahomete prognatos volunt. Sic itaque Persicum Regnum cum Regijs Genealogijs, & dignitate antiqua concidit; nostrorum tale nullum. Quod si Græci ab obedientia Pontificis Romani haud abscessissent, eo statu forent, quo supra explicauimus toties fuisse, cum paruerunt illi. Hoc tamen fixum manet, Imperium, quod in Orbe terrarum videbatur olim solum Romano ex aliqua parte posse aduersari, bis in potestatem Imperatorum Constantinopolis adductum fuisse, à Mauritio primū, deinde ab Heraclio: nec multo post Corazani, ac deinde Turcæ successerunt, vt Paulus Diaconus tradit, Zonaras, alijque scriptores. Verum quando nos libro 23, explicauimus latè quæ cumque pertinent ad omnium Regum, qui fuerunt à vera religione alieni, posteritates, & vigesimo primo quæ ad prosapias nostrorum singulas, qui vult poterit ex ijs, quæ scripsimus ibi, inter se componere euenta singularū, & magna magnis, mediocria regna mediocribus conferre: verbi gratia, Castellanicum, priusquam tam latè pateret, cum Fessensibus; Portugallense, cum Marochiano; Aragonense, cum Tunerano in Africa; Gallicanicum, cum Aegyptiaco; Germanicum, cum Babylonico; Polonicum, cum Tartarico quod tamen Christum colebat, cum summum felicitatis temporalis attigit; Danicum, cum Moscouitico; Anglicum, Scotieum, Suecicum, Bohemicum, & huiusmodi multa cum reliquis, ac viderit nihil esse illis par cum nostris. Possimus & aliam simul inire rationem in comparationibus

his

hisce faciendis, & conferre eadem regna cum
ijsdem, cum scilicet erant auersa à nobis, & cum
nobis se se adiunxerunt, ac veræ religioni, prz.
fectisq; illius obedierunt. Nam qualia quæso
fuerunt Hispanicum, Gallicum, Anglicum,
Scoticum, Germanicum, Bohemicum, Polo.
nicum, Danicum regnum, priusquam colerent
Christianam religionem? nunquid habuisse di.
cemus, vnquam talis, tantæque felicitatis, quam
post acceptam Christianam religionem sunt ad.
epta, vllam vel tenuem vmbra? Num Græcia
tanto se Imperio, tamque diuturno supra om.
nes gentes extulit ante Constantinum, fidemque
Christianam? Eadem dicere possumus de reliquis
Prouincijs quæ diu perstitere in obedientia Pon.
tificis Romani, & in sincera pietate permanse.
runt. De Italia dictum est proprijs libris, & ali.
quid infra dicitur.

Illud tamen aliquando nobis in mentem ve.
nit, quod aliquem non immeritò sollicitare
posset; Hercules enim profapia felicissima vi.
detur fuisse, cum sint ex illa orti Lydorum Re.
ges, Spartani, Macedonici, Seleucidæ, Pto.
mæi, & quos supra referebamus Hispaniæ, &
Galliæ ex aliqua parte dominatos. Atque ita re.
gnauit semper aliquis ex eius liberis vsque ad
annos mille, ac ducentos post Hercules mortem:
nam tot numerantur ab obitu Hercules vsque
ad Augustum. Enimuerò, vt aliqua istorum con.
cedamus, tamen vsq; ad auum Alexandri Magni,
quicumque ab Hercule genus sibi afferbant, au.
gustissimè imperârunt, quod constat ex Hero.
doti libro primo, sexto, & octauo, ita vt innu.
meri sint inter nos Dynastæ, quos Duces, Mar.
chiones & Comites vocamus, qui multo latius

ex antiquissimo tempore dominantur: Reges
nanque appellabantur quondam, qui paruulis
vrbeulis potiebantur, ipsiq; arcibus, vt Itha.
cæ, Pylo, & huiusmodi multis. Atque hoc est
primum, quod mouere quæstionem posset. Se.
cundum verò est illud: è cognatione enim Ma.
hometis adhuc sunt, qui latissimè dominantur.
In his sunt Ismaelis Sophi nepotes, qui Persiam
tenent, atque ij, qui regnum Fessense occupâ.
runt à Sciriffo prognati, qui sanè omnes ad Ma.
hometem referunt suum genus, à filia ipsius Pha.
ruma, vel aliunde ortû sibi asserentes. Atqui nos
multo nobilissima habemus, quæ profapijs istis
opponamus, Ostendimus enim lib. vigesimi ter.
tij, capite decimonono, & supra innuimus, dura
re adhuc regiam successione, cognationemq;
& progeniem Regum Burgundorû Gundicarij
neporumque, à quibus prodierunt Imperatores
Orientis, atque Occidentis; Reges, & maximi
Principes Galliæ, Aragoniæ, Nauarræ, Castellæ,
Lusitaniæ, Angliæ, Scotiæ, Bohemiæ, Hunga.
riæ, Poloniæ, Italiæ, Siciliæ, Cypri, Hieroso.
lymarum, Antiochiæ, Occidentalium, Orienta.
liumq; Indiarû, ita vt nihil maius hucusq; exte.
rit in terris. Sed & omnium superiorû profapia
multo altiorem Regum vetustissimorum origi.
nem ciunt, & quidem magnorum, lateque poten.
tium; nos tamen ex eo tempore nominauimus, ex
quo Christi religioné sequi ceperunt: alioquin
Regum Danicorum cognatio regnasse memora.
turiam inde à temporibus primis Augusti, vltra
annos mille sexcentos, Quod si Basilius Macedo
ab Arface, vt vult in vita ipsius Curopalates, ha.
ber ortû, cum perpetuata sit stirps eius in nostris
vt alibi aperuimus, sine dubio superat illa gens
mille

mille septingentos annos : illud certius, quod superet Heraclidas, eius progeniem, nostris Oethonibus insertam, protulisse maximos quosque totius Orbis Reges; nam superiora fabulosa videntur; sicut pleraque antiquorum, aut quæ erant Aethiopici Reges, quasi ab ipsa Dauidis ætate & regnent, & è Salomone sint prognati, vt Aluafesius narrat : Hebraici enim generis esse ab Abrahamo deducti haud inficiamur : nostri quidem modò sunt, ac sæpius obedientiam Pontifici Romano exhibuerunt : similiter Hungarici, qui Reges numerant ab ipso Noe, vt Bonfinus habet; nonnulliq; de suis maioribus latè regnantibus ex antiquissimo tempore nimium, vel magnificè, vel ineptè prædicant, quòd adducto lib. xxi. differuimus, & fecimus manifestum: veri tamen aliquid esse eorum non abnuimus, aut improbamus. Cognatio porrò Danicorum Regum sic aliorum Regum, quos memorauimus, est inrita, vt ab illa Imperatores Regesq; eisdem relati prodierint, ac semper amplissimè, si conferatur antiquis Heraclidis, sint Imperio potius, Aethiopici verò temporibus Iustini, ac Iustiniани latè dominabantur, quod è Paulo Diacono liquet, & nunc totius Africæ maximam partem tenent, quamuis nullæ sint illis vrbes, vel admodum magnæ, vel magnificentius constructæ. E quibus apparet, neque Herculis liberos, neque Mahometis, qui vile à principio mancipium fuit, Christianorum Regum cognationibus, quoad temporariam felicitatem, posse villo modo æquari.

Ecclesia Christiana est instar Reip. Et Romana comparata aperitur quanto sit illa felicitior, quoad temporalium bonorum felicitatem.

NIHIL est itaque par in terris Christianæ Reip. vel fuit vnquam, licet antiquitas in Romana se iactet, quoad temporalium felicitatem, quod adhuc vt illustrius fiat, illud constituimus. Composita è pluribus, dissimilibusq; inter se partibus dici vna, ob aliquod vnum partibus singulis commune, quod eas contineat, vel quasi forma naturalis, vt corpora animata aut inanima; vel artis elaboratio conglutinet, atque constringat, veluti domum, nauim; vel denique aliquid magis, minusve commune, necessariumq; & intimum. Christiana itaque Reip. est vna, quia conuenit in vnam rerum immutabilium veritatisq; æternæ fidem, nec non in vnus Pontificis huic præsentis obedientiã. Primum tanti est, vt animos omnium Christianorum viuentium nexu omnium maximè intimo colliget in omnes ætates, neq; possit aliquis credere, nisi quod ab eadem Repub. eidem Pontifici subiecta creditum fuit, quasi ab illo sancitum, paratus credere quicquid sancietur, vt potius vitam ponere millies in hora optet, quàm leuissimè in his, quæ credit, hæsitare. Idem porrò summus Pontifex eidem legi astringitur; non enim potest abscedere villo modo ab ijs, quæ à superioribus Pontificibus decreta sunt in his, quæ sunt æternæ veritatis, aut ista consequuntur. Hoc verò est arctissimum simul, latissimè patès, atque intimum vinculum, cum nihil sit magis incimum nobis, quàm intellectus, cuius est credere, quæ credenda proponuntur. Arctissimum constat esse: Nam potius nobis est emoriendum, subeunda acerbissima quæque tormenta, quàm

consensus hic ex vlla parte abijciendus, vel minima significatio danda, per quam videamur illum leuissima ex parte abiecisse. Atque ita seruiunt huic consensui nostra omnia propter ipsum Deum; cuncta ad illum referuntur: Nam pro illo vitam ponere, & dirissima cuncta peti sumus parati. Iccirco in hunc finem, quem Pontifex Romanus stabilire, & amplificare pro viribus est obligatus inter omnes homines, ac nationes, potest ille expedientia quæque imperare, & conari. Atque id muneris habet à Deo, vt in decretis fidei vniuersalibus sancendis ac lege vniuersali, vt credantur, promulgandis, ac iubendis nõ valeat errare, quamuis ipse, vt singularis homo & scribere, & docere, & credere secus possit: Hoc nanque vt homo quilibet agit, illud non nisi vt Pontifex summus, cuius est vniuersalem legē ferre, agit: eius nanq; solius est vniuersalem fidei legē cõstituere, cuiusuis est scribere, credere, docere. Hoc aut̃ priuilegiũ ne labatur, nemini valet cõmunicare. Atq; hac parte est absolutus Monarcha, neq; ab vlllo iudicari, aut deponi potest, nisi ab vniuersali Episcoporum concilio ob hæresim solã alioquin eius dũtaxat sunt partes vniuersalia concilia cõuocare, & approbare. Ipse similiter vel eligit Episcopos, vel electos confirmat toto Orbe Catholico disseminatos, Ecclesiasticaque, vt vocant beneficia confert, in Sanctorum numerum defunctos refert, vt toto Orbe Catholico precibus inuocari possint, ac vota ipsis vti cælitibus offerri, cælestesque honores exhiberi. Igitur ob tantam potestatem valet idem quemuis, vbi exigit publicum bonum, principatu, regno, Imperioque deijcere, aliosque euehere. Temperata verò est

eius

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VIII. 745
eius Monarchia, neque enim pro libito hæc valet efficere, atque, vbi inciderit in animum, mutare Episcopos, & Principes, aut auferre alicui, quod suum est, aut esse ei similis, de quo dictum.

Diruit, edificat, mutat quadrata rotundis.

Sunt igitur instar optimatum quoad sacra administranda Episcopi, quibus nisi legitimis ex causis auferre administrationem nullo modo licet, veluti neque Episcopis fas est exuere suis iuribus sibi subiectos clericos, & sacerdotes. Similiter Pontifici summo sunt instar optimatum, quoad prophana tractanda, vt ad Deum referantur in omnibus per ipsam religionem, cui præest, Dynasta, Reges, Imperatores, neque eodem modo potest illos loco, vel ex omni, vel vlla ex parte amouere, nisi iustas ob causas Iudex aliquis, Dynasta, Rex, Imperator peccent contra iura, neque est superior è prophanis, qui aue velit, aut queat emendare peccantem. Fas est autem tam Pontifici summo, quàm cuiilibet Episcopo, cui subiectus est peccãs, inire omnes vias, quibus emendetur sapienter erratum, tenenturque omnes hac in re obedire illi ad coercendũ, vel corrigendum, quod iniuste perpetratur; quod quidem non modò sacris est canonibus definitum, quantum ad iudices minores, sed vsu comprobatum, vt non modò Pontifex summus grauissimas ob causas deijcere possit Reges, sed ipsi totius regni Episcopi in vnum conuenientes. Sic nanq; egerunt coacto concilio Episcopi Hispaniarum contra Shuintillam & Rechimirũ; Angli contra Eduinum; Germani contra Carolum Crassum Imperatorem; Pontifex ipse summus contra Henricum I II. Otthonẽ IV. Frideri-

Aaa 2

cum

cum II. Imperatores: Alioquin Ecclesiastici non profiliūt ad prophana tractanda, nisi sint in ipsorum dominio speciali. Atque ita Resp. Christiana vni Pontifici subiecta, tanquam Monarchæ, cui simulatque est creatus cuncti Reges, & Imperatores per suos legatos obedientiam promittunt, ac præstant, temperatur, quasi aristocrata, siue optimatum gubernatione quadam, neque deest popularis quædam moderatio, cum nullus è populo, cuiusuis sit conditionis, arceatur ab Episcoporum, Summiq̃ue Pontificatus apice assequendo. Ac sæpe videamus infimæ sortis homines siue omnibus, siue aliqua è virtutibus, imperfectis scilicet, aut perfectis ornatos ad tantas dignitates euehi, veluti & ad maximas Dynastias. His expositis appareat nullam fuisse vnquam Christianæ similem Remp. Pontifici vni subiectam, sic arcto vinculo religionis astrictam, quæ vel tam diu, vel tam latè imperarit, vt supra asserabamus libri sexti cap. 8. Tenet enim modò tertiam prope Orbis totius partem, Tartaricisq̃ue Regibus imperantibus tenuit ab extrema Hybernja vsque ad vltimos Seras. Quid igitur huic, vel Romanam vel quamcunque comparemus? latè autem de Pontificis Romani potestate, auctoritate ac dignitate disputauimus lib. 3. capit. 4. Subijciuntur huic tam diffusæ Reip. præter imperia & regna minores quædam ex vnius, optimatumq̃ue moderatione constantes Resp. Nam Polonicum regnum tale est, quin ipsum Germanicum. ac prope Gallicum, quod alij de Ciuili gubernatione tractâtes memoriæ prodiderunt: omnium tamen maximè ex optimatibus conflatur Veneta. At Genuensis magis, quàm Veneta popularem potestatem habet admixtam velu-

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VIII. 717
veluti olim Pisana, Senësis, ac Florentina. Quocirca siue velimus missis alijs Carthaginensem Remp. Venetæ conferre, Atheniensemq̃ue, & Spartanam Genuensi, ac Florentinæ quoad temporalium felicitatem, latitudinem, diuturnitatemq̃ue imperij, nihil esse antiquis, quod nostra æquet, facillimè cognoscemus. Opponamus Genuam Athenis, Florentiam Spartæ, ac videbimus nunquam fuisse Athenis adeo latas, vt Genuæ modò sunt ditiones: olim certè huic multo ampliores erant, cum pertingerent vsque ad Tauricam Cheronesum, Sardiniamq̃ue & Cycladum multas in insulas obtinerent. Nam quid de Genuensium diuitijs agemus? Sed hæc præfius capite sequenti inspiciamus.

Confertur Veneta Resp. cum Carthaginensi: Genuensis cum Atheniensi: Florentinæq̃ cum Lacedæmone, quoad temporalium bonorum felicitatem & quanto sint extera inferiores, aperitur.

C A P. VIII.

QUANTVM, & quàm diuturnum fuerit imperium Reip. Atheniensis explicat his verbis Dionysius Halycarnassæus initio historiarum; Athenienses inquit maritimū tantum tractum tenuerunt annis duo de septuaginta, ac ne hunc quidem totum, sed intra Euxinum pontum, & Pamphylum pelagus, idq̃; cum maximè pollerent rebus naualibus. Hæc ille. Subijcit deinde quale fuerit Spartanis; Lacedæmonij verò, ait, Peloponesum ac reliquam Græciam tenentes vsque ad Macedoniam extenderunt imperium, in quo vix triginta annis exactis à Thæ-

718 DE RVIN. GENT. ET REGN.
banis victi, ac deieci sunt. Sic ille, Græciæ
neque Epyrum, neque Macedoniam ascribens.
Carthaginenses & latius, & diutius omnibus
his imperârunt. Tyriorum Respubl. Regibus
paruisse videtur, & quas ex ea profecti vrbes
condebant, aut regiones moderabantur, illæ
Tyrijs Regibus, aut ipsi Tyro haud obediebant.
Tres igitur ex antiquis Resp. videntur omnium
maximè temporali bonorum felicitate, & copia
floruisse Carthaginensis, Atheniensis, Spartana,
Carthaginèsi, vt mittamus Germanicâ, Gallica-
nam, Polonicamque, opponimus Venetam; Athe-
nienfi Genuensem, Spartanæ Florétinam. Quan-
tum ad primam, de cuius ditionibus, alijsq; mul-
tis dictum supra, nihil habuit illa, quod sit vlllo
prope modo par Venetæ, vt de Germanica taceam.
Stetit illa annis 700. hæc iam mille ac centū
superat; adducta est illa tributū pendens in pote-
statē Tharacæ, siue, vt vocat Strabo, Thearconis
Aethiopum Regis, Ezechia regnante (nā domi-
natus est vsq; ad Herculis columnas, vt supra di-
ximus,) deinde Nabuchodonosori Chaldej, po-
stea Darij Persæ; Veneta nunquam venit in alicuius
potestatem, iam post tot annorū sæcula, nun-
quam soluit alicui tributum, veluti Carthaginè-
sis, quæ proprij, in quo ciuitas fuit ædificata, so-
li tributum per tantū temporis soluere est com-
pulsæ. Eodem modo nunquam contrarijs factio-
nib. Venetam legimus ita discissam, vti Cartha-
ginensem. Quod pertinet ad ditiones, nunquam
Carthaginensis peruenit ad eam ditionum am-
plitudinē, quā Veneta est adepta: Huic enim pa-
ruit aliquādo Euboica insula cum magna The-
salix, Peloponesi, Illyrij, & Epyri parte, Cyprus,
Creta, Cycladumq; multæ; ac paret etiam nunc
Cepha-

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VIII. 719
Cephalene, Zacynthus, Corcyra, plurimū Dal-
matix & Illyrij, nobilissimæq; Italorum ciuita-
tes, atque oræ, quæ superant quidquid in Libya,
Hispania, Sardinia, Siciliaque, Carthaginenses
aliquando possederunt. An fuit Carthaginensi
cuius vllus vnquā, qui Pontifex Max. fuerit crea-
tus, totque ac tantis nationibus præesset, vt Ve-
netæ fuere Gregorius XII. Eugenius I v. Paulus
II. qui toti orbi Catholico iura olim dederunt?
An tot viri sanctimonia vitæ præstantes libris,
artibusq; ingenuis excellentes, à quibus maxima
ciuitati suæ gloria comparari solet? Verum ne
in re clara tempus frustra teramus & obieci-
mus, reiecta Gallica, Athenienfi Reipu. Genueniam,
quoad temporaliū bonorum felicitatē. Veruntam-
en vna in re superat Atheniensis Genuensem,
studijs humanæ, ac naturalis doctrinæ, non item
diuinæ. Quamobrem non potest Genuensis pro-
ferre æqualē Platoni, Xenophōri, Isocrati Athe-
nienfibus scriptorem; non potest Gymnasium si-
mile Athenienfi, è quo prodierunt aliunde ori-
undi, Aristoteles, Euclides, innumerique scien-
tia humanarum rerum celeberrimi viri. Verum
proferet, qui diuina caluerint, ac tradiderint, ij-
demque cælestes toto Orbe Catholico nacti sint
honores, Valentinum, Felicem, Syrum, Romu-
lum Genuensium Episcopos, Desideriumq; Lin-
gonensium, qui sunt omnes ascripti Superis. Hos
deinde plurimi sequuntur religiosi Ordinis,
quos elogijs proprijs illustrauit non ignobilis
scriptor Vbertus Folietta. Enimuerd Genuensis
longissimo post hos intervallo vincit Athenien-
sem Remp. ditionib. amplissimis: ex antiquissi-
mo .n. tempore possidet maritimas ciuitates ab
Intemelio vsq; ad Spetiā, qui tractus est millia-

730 DE RVIN. GENT. ET REGN.
rium prope ducentorum, Corsicam similiter tenuit; Cycladum multas insulas, in his Chium, cui gens clarissima Iustiniana vsque ad ætatem nostram dominata est, vtramq; in Ioniam, Phocæam, Theodosiam, quæ Cassa dicitur, in Taurica Chersoneso, Biblumque in Phœnicia, atque ex parte Cæsaream, Aconem, Assuremque. Amplius adducta in potestatem Famagusta insulam Cyprum tributariam reddidit: ita vt nullo modo Atheniensis, quantum ad amplitudinem Imperij, possit in comparationem venire cum Genuensi. Ex eadem nati Innocentius quartus, & octauus, Hadrianus quintus, quibus adduntur Nicolaus quintus, Xistus quartus, ac Iulius secundus Pontifices maximi, qui toti Reip. Christianæ præsidentes, Imperatoribus, Regibus, Principibusque maximis, atque omnibus denique Christianis toto Orbe terrarum longè, lateque ad Austrum, Boream, Ortumque, & Occasum dispersis leges dederunt. His igitur quos dederunt æquales Athenæ? Quod si de Nauticis agamus, nihil habent istæ, quod vilo modo par sit Genuensibus: Vnus enim Columbus, qui Antipodas detexit, ac per vios omnibus fecit, mortales omnes hac in re longissimè clarissimi nominis gloria, ac splendore post se relinquit. Iam, quid loquemur de opibus, ac diuitijs, quibus abundant ad eò Genuenses, vt hominum ferè nulli possint illis æquari? De libertate ciuium reliquus est sermo. Et quidem Genuam Romano Imperio paruisse olim, siue vt sociam; foederatamque, siue alio quocunque iure nemo inficiari potest; eodem modo & Gothicis, ac Longobardis: quibus expulsis in libertatem quandam Carolus eam restituit circiter annum octingentesimum Christi nati,

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VIII. 731
sti nati, Comitem modò dedit, qui bellica administraret, atque eo tempore Genuenses Corsicam Saracenis ademerunt, Comitesque habuerunt centum prope annis. Ex illo libertatem plerumque tutari sunt per annos ferè septingentos: Germanici tamen Reges, & Imperatores illi fuerunt infesti, sicut Herrurix ciuitatibus, ac multis Italiæ, quæ se libera afferebant ab omni Imperij potestate. Sub annum tamen 1311. Henrico VII. imperium ciuitatis Vicennale mandarunt, ad res publicas factionibus discerptas melius constituendas, veluti solebant etiam Romani Dictatorem creare, cui permittebant omnium rerum potestatem: à Gallicis tamen Regibus & Mediolanensium Ducibus. Genuæ libertas est aliquando immutata, donec anno 1528. Andreas Auria sempernensis in cælum laudibus efferendus patriam suam restituit in plenissimam libertatem. Sed & Athenæ ipsæ, cum Numæ Pompilij Regis anno 31. libertatem, deficiente Imperio Regum nactæ essent, vsque ad ætatem Syllæ conseruarunt, per annos prope sexcentos, qui intercedunt ab illo ad hoc tempus: Sylla Athenas incendit, Athenensibus ademit antiquam libertatem, quod præter alios in Atticis refert Pausanias. Eadem sæpius antea fuerat oppressa ætate quidem Solonis, & Cræsi à Pisistrato, ac filijs eius, vt habet Herodotus lib. 1. Socratis deinde à triginta Tyrannis; his autem per Trasibulum deletis, rursus Macedonum Regibus Athenæ paruerunt; inde Mithridate regnante Aristoni Tyranno, quem Sylla incensa vrbe deiecit, quæ refert Strabo post alios libro nono. Ad eam pram deinde ex magna parte libertatem restituit aliquo modo Hadrianus, vt vult in Atticis Pausanias, cum re vera

nunquam redierint ad antiquam illam, qua periti sunt ante Syllam. Sic igitur Genua videtur in ea præstare Athenis. Ac veluti Saraceni incenderunt Genuam, sic Persæ Athenas euerterunt. Direpta est illa sapius, & Athenæ eodem modo; ita ut asseri verè possit, Genuæsem Remp. quod ad temporalium felicitatem longissimo post se intervallo Athenas relinquere, ob amplitudinem ditionum, diuturnioremque imperij latissimi conseruationem, diuitias ingentes, gloriæ naualis splendorem, cælestes ciuium suorum multis honores datos, summi Pontificatus maiestatem delatâ, ac libertatem deniq; diutius conseruatam. Spartanæ Reip. missa Polonica, opposuimus Florentiam, quæ à Caroli magni ætate vsq; ad sæculum nostrum libertatem custodiuit per annos ferè octingentos: nonnulli volunt Germanicis Imperatoribus eam fuisse ex aliqua parte subiectam, postea verò redemisse auro libertatem à Rodulpho Aufriaco, & hanc opinionem nos aliquando non audebamus improbare; eam tamen non possumus tueri, quod nullus ex antiquis, quæ de Rodulpho posteri memoriæ nullo teste prodiderunt, id asseueret: ac sciamus Italicas ciuitates plerasque omnes, non nisi vel armis coactas Imperatoribus Germanis vlla in re obsecutas, vel propria voluntate, ac nullo iure ascriptas; & Otho Frisingensis testatur, eas semper obstitisse imperio Germanorum, tantumque fodri, ut vocant, nomine aliquid ei, cum veniret in Italiam, præstitisse, cum in Roncalijs ius diceret, accedentibus ad illum, neque detrectantibus ipsius iudicia & decreta. Quamobrem quantum pertinet ad libertatem ciuium, non video quomodo sit Sparta Florentiæ præponenda, ac non potius con-

tra

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VIII. 733
tra? Nam Spartam fuisse in absoluta Regum potestate ante Ephoros institutos, & Olympiadam primam videntur consentire diligentiores, ac doctiores: in his Aristoteles, in vita Lycurgi Plutarchus, & in chronico Eusebius idem tradit, *Ari. Pol. 5. cap. 11.* quod contigit paulo ante conditam Romam. Temperata est deinde Regum potestas, optimatum, populique admixta gubernatione, quæ de re idem Plutarchus, Aristoteles, & Herodotus: supremis autem temporibus à Nabide, ab Achæis, atque Romanis est adducta in potestatem, quod Pausanias in Achaicis refert, Iustinus *2. cap. 9. et lib. 31.* Florentini quidem sine dubio maiores sibi opes esse, quam Spartanis, verè affirmabunt, quod his ferreus nummus plerumque olim fuerit, ac nullus vsus diuitiarum olim foret: Nam quid loquemur de magnificentia domorum, quando harum culmen à Spartanis secuti fieret, ut in Lycurgo Plutarchus narrat? Bellicis credo artibus Florentinos vinci à Spartanis; quamuis habeant illi Strozios, Mediceos, Scholarios; sed in reliquis nihil est, quod Spartani obijciant Florentinis æquale, quoad temporalium bonorum felicitatem. Cunctarum nanque artium liberium, disciplinarumque splendore sic enitetur Florentini, ut Solis instar, quasi minima Sydera Spartanos obscurent: In Mathematicis enim, Philosophicis, ac Diuinis non facile vllis, aut certè paucis illi primas concedunt. Nam quid loquemur de Rhetoricæ, Poeticæ, Musicæ, Architecturæ, Sculpturæ, Picturæ ve laudibus, quibus excellunt Florétini: neq; orbis totus, æuumque; omne Michaeli Angelo parè virum proferre valet, qui tribus hisce artibus sic excelluerit, ut ille pictura, sculptura, architectura; in quibus adeo pri-

pri-

primum locum tenuit, vt nemini ex antiquis concedat. Ex hoc itaque, vt alios plurimos omitamus, plurimum sibi gloriae, quod est temporalis boni maximum, vendicant. Iam Leo Baptista Albertus in Architectura sibi primas deposcens inter quoslibet antiquorum primis adnumerari vult, sicut in Poëticis Petrarcha. At Americus Vespucius, qui indiarum Orientalium cōtinentem terram detegens, toti vetustati ignotam & inuiam, tertiæ prope orbis terrarum parti nomen dedit, indignabitur, si quis Spartanorum fuerit ausus caput attollere in conspectu populi sui, cum nullus è priscis tantam patriæ laudem pepererit in re sic insigni prodenda, vt Americus. An protulit Sparta vllum Pontificem summum, qui tot nationibus, Imperatoribus, ac Regibus præfederit, iura sanxerit, vt Florentia multos tulit? An vllam foeminam potentissimi Regis coniugem, matremque, & filiarum, quæ primis Europæ in matrimonio collocatæ maximos ex se Principes gignant? Talis enim Catherina Henrici Galliarum Regis vxor, Henrici Poloniae Galliarumque item Regis mater, Philippi Hispaniarum socrus, & auia maximarum nepu. Tot igitur ac tantis splendoribus Medicea gens effulgens, nõ habebit è Spartanis familiam, quæ se audeat ipsi opponere in ciuitatum, publicarumque rerum tractatione Cosmis, Laurentijs, & alijs, qui consilio non modò Italiam moderabantur, sed Europam ferè totam; à qua totus orbis pendet, & Barbaros longissimeque positos Reges in admirationem sui trahebant, atque ad munera, legatosque mittendos, virtutum pulchritudine alliciebant.

Sed ante hos, cum Bonifacius VIII. anno 1300.

in

in publico Præfulum confessu retulisset, se duodecim legationes maximorum Principum excessisse, earumque duces Florentinos memorasset, eorum nomina, & agnomina recitans, adiecit in gloriam Florentinæ gentis: *Affirmo, in gubernatione Orbis terrarum aliud illam fore elementum.*

Iam quid dicemus de viris sanctitate præstantibus, quibus toto Orbe terrarum per tot secula cælestis cultus, honorque annuè sarius adhibetur, quos Florentia tulit? Tales enim sunt Zanobius Episcopus, Ioannes Gualbertus auctor Ordinis Vallis Umbrosæ, Philippus feruorum Virginis Mariæ, Antoninus Archiepiscopus ascripti Romano Martyrologio, quos alij multi sequuntur moribus diuinis ornati, inter quos nobis fas non erit vllò modo omittere sanctissimæ nobis memoriæ virum Philippum Nerium nostræ Congregationis parentem, cuius nos immensam charitatem, cælestis vitæ amorem, & exemplar viuens cognouimus in terris. Sic itaque Florentia superat diuturnitate imperij, libertatisque, opibus publicis, ac priuatis, ædificiorum magnificentia, studijs disciplinarum liberalium, honoribus, qui ducuntur è ciuibus & alumnis summa dignitate, qualis est summus Pontificatus, ac Regalis potestas, ornatis, aut denique exijs, qui cælitibus haberi solent non vno in loco, sed toto orbe terrarum. Iam verò scimus Germanicum regnum, Polonicumque esse instar Reip. quibus antiquitas non habet, quod æquare possit. Eodem modo Reip. optimatum formam refert admirandam Ordo Equitum Teutonicorum, qui Prussiam, Liuoniamque amplissimas regiones vicere, atque ad optimos mores, & humanita-

nita-

nitatem ab agreſti & fera vita mortales eorum locorum traduxere, ac per tot ſæcula imperarunt. Refert ſimiliter optimatum vniuerſitatem Ordo Equitum Hieroſolymitanorum, cum multis alijs, quibus antiqui nihil æquale poſſunt in medium proferre, quæ omittuntur.

Cum Martyres fuerunt in aliqua regione ex indigenis, qui vitam profunderent vltro pro conſeruanda inter ſuos ſyncera religione aduerſus hæreticos ibi vigentes, ea regio non eſt data in poteſtatem barbarorum: ſecus, vbi defuerunt Martyres: quæ ſcilicet felicitas temporalis pendeat à religione vixitæ cultu, & amore.

CAP. VIII.

EX ijs, quæ diſſeruimus, conſtat, nullam religionem magis eſſe accommodatam ad amplificanda Imperia, amplificationem illorum tuendam, & felicitatem temporalium bonorum, quàm Chriſtianam, ſimulque hanc eſſe veram religionem. Et quidem conuenire pietati ſynceræ, vt temporalium bonorum felicitate modo, quo diſſeruimus, elargiatur, latè oſtendimus libro primo, ac ſecundo: nam qui dixerunt, quod euentu ſit maniſeſtiſſimum, ſtare nullum regnum, gentemve poſſe abſque religione, de vera locuti ſunt, ac ſenſere. Iccirco rationibus deſumptis à morali, ciuili, naturali, metaphyſicæque philoſophia, ac denique torius naturæ conſenſu id probauimus; attulimusque cuiusuis generis argumenta: nunc adhuc propria quædam producamus. Et ſanè libri de imperio virtutum ſecūdi ca. 14. oſtendimus inter Catholicos ijs gentibus fuiſſe ampliora imperia, quæ Catholica

pietas

pietatis ſtudio magis excelluerunt: quod palam facit hanc aptiſſimam, quæ imperia tueatur & amplificet. Nunc aliud afferamus, eas gentes, diuina exigente id iuſtitia, diuinitus aut à barbaris oppreſſas, aut deletas, vbi deſciſcere ceperat à religione Catholica ſubeuntibus hæreſibus, vt ſigno de interitu religionis decimoſexto, & infelicitate hæreticarum nationum nonageſimo nono palam fecimus. Verùm, ſi quando Catholici patientia, & manſuetudine bellarunt, non armis aduerſus hæreticos iſtos, ac vitam profunderunt, vt Catholicam religionem conſeruarent inter ſuos, tunc recepta eſt felicitas aliqua temporalium, neque traditæ ſunt gentes illæ prorsus in efferarum gentium poteſtatem: contra accidit, vbi non adfuerunt Martyres, qui vltro vitæ darent pro Catholicæ religionis tuitione inter ſuos, quod ſcilicet temporalium bonorum veluti cauſa efficiens, ſue meritoria ſit in primis religio, ac ſe ſe pro religionis cultu deuouere, vt ſupra li. 1. definiēbamus. Exemplis id clariffimum faciamus, & incipiamus ab Oriente, ac tempora numeremus poſt Conſtantini imperium.

Primum tempus eſt igitur, ex quo Conſtantiſ Arianam perfidiam ſtabilire eſt conatus, cui ſe obiecerunt multi Catholicorum, qui ſunt ob eam cauſam martyrio coronati, innumerique in exilium miſſi, quæ refert S. Athanaſius epiſtola ad Solitarios, Hilarius item ſcribens contra Conſtantium: Inter hos autem Vercellenſis Epiſcopus Euſebius eſt occiſus, ac plurimi multi in locis interfecti, vt ex Hilarij ſcriptis appareret: Neque tamen quicquam deceſſit imperio Romano.

Secundum videtur, cū Iulianus Idololatriam reſti-

reſti-

restituere est conatus, plurimique iccirco à Catholicis interfecti sunt. Res est nota: id enim testatur S. Gregorius Nazianzenus tribus orationibus in Iulianum, Sozomenus lib. 5. ac 6. Socrates tertio, ac Theodoretus item tertio. Ac tunc Iulianus à Persis fusus, & interfectus in acie, occupanturque est Iouinianus eis relinquere, quas occupant regiones, in quibus haud legimus ita, ut in alijs, Christianam religionem floruisse.

Tertium tempus est, cum Valens omnibus modis contendit hæresim Arianam statuere, & Catholicam subvertere, ac tunc plurimi ob fidem Catholicam sunt in Oriente occisi, quod lib. 4. Socrates, Theodoretus eodem, Sozomenus sexto tradunt: ac licet ipse Valens fuerit ab ipsis Gothis Arianis, & eiusdem perfidiae confortibus concrematus, ipsaque se se effuderint in Græciam, mox tamen à Theodosio Magno victi, ac repulsi sunt. Illud est tamen observandum fuisse antecessarios Arianorum Vrsatium Singidonis in Mysia, Valentemque Murforum in Pannonia Episcopos; Sirmijque in Pannonia est habitum concilium Sirmienfe, de quo S. Hilarius lib. de Synodis, & quo stabilita est ab hæreticis impietas Arianæ, Gothique istas oras tenebant Ariani omnes, neque legimus incolas ullos istarum regionum vitam posuisse pro Catholica fide, atque iccirco fuerunt in potestate Barbarorum, vastitatibusque repleta sunt omnia usque ad annum millesimum, quæ nos persecuti sumus latè signo decimo sexto.

Quartum tempus est Zenone, & Anastasio hæreticis imperantibus. Nam cum fauerent hi varij hæreticis, seuero pseudoepiscopo Antiocheno, ac Petro Apameensi, plurimos Monachos quod

quod Catholicam religionem tuerentur, occiderunt in Syria, ut habetur epist. 21. inter epistolas Hormisdæ Pape, quin ipse Anastasius multos Aulicos suos non alia de causa occidit, nisi quod Catholicam fidem sequerentur, ut auctor est Zonaras. & Cedrenus Annalium parte tertia.

Quintum tempus est, cum iam tota Aegyptus, Syria, Mesopotamia, finitimæque his regiones imperante Heraclio plenæ essent hæresum, pro quibus expugnandis, ac profligandis nemo legitur sanguinem profudisse, hæreses autem numerat has Nicephorus, Iacobitarum, Georgianorum, Theopaschitarum, Armeniorum, Monophysitarum, Agneotarum, Staurablatarum, Monothelitarum, Seueritarum, Aptharhodocitarum, Phantasiatarum, Manichæorum, Tetraditarum, Tritheitarum, Arianorum, Nestorianorum neque legimus ullos ex Asiaticis, Aegyptijs, aut Assyrijs vltro in istis locis vitam pro conferuatione Catholice religionis fudisse, ac tunc Saraceni Mahomete duce Aegyptum, Syriam finitimæque regiones ferro, & incendijs omnia deturpantes occuparunt.

Sextum tempus est, cum Monothelita, & Iconomachi Imperatores multi sunt conati omnem sacris imaginibus cultum prorsus abrogare, ac tunc innumeri Martyres extiterunt in Græcia, & Asiæ minoris multis locis, quod Paulus Diaconus, ac Zonaras tradunt; Orientalisque imperij casus vtcunque sustentatus.

Septimum tempus est, cum Monomacho imperante Michael Patriarcha Constantinopolitanus est ausus Pontificem Romanum studiosisque illius excommunicare, & nos hæreticorum loco ducere anno 1053. cum variæ forent hæreses populi

pulis Orientali imperio subiectis, quod Sigiber-
tus notat in Chronico suo, neq; tamen vlli Mar-
tyres fuisse in ijs locis produntur; ac tunc à Tur-
cis est Africa tota occupata, vt Zonaras in vita Mo-
nomachi scribit.

Vltimum tempus est, cùm regnante Androni-
co Iuniore Græci sese omnino ab Ecclesia Ca-
tholica disunxerunt, sub annum 1300. neque vll-
li è Græcis opposuerūt ita se hæreticis suorum,
vt pro veritate defendenda mortem subirent,
atque ex hoc tempore Græci omnino dati sunt
in efferarum gentium potestatem, conciditque
omnis eorum nobilitas, felicitasque tempora-
lis, in Turcarumque seruitutem miterrimè sunt
adducti.

Nunc accedamus ad alias oras. Africa est à Van-
dalis occupata, qui quandiu nihil intulerunt
molestiæ Catholicis, feliciter eis omnia proces-
serunt. Ast vbi cœperunt eos opprimere, quam-
uis per multos annos visi fuerint florere, & in sul-
tare ipsi veritati, nihilominus effuso multorum
Martyrum sanguine, vt proprio lib. de Vandali-
ca persecutione complectitur Victor, libera-
ta est Africa à Vandalorum Tyrannide, cùm su-
pra annos centum fuerit ab illis occupata; Van-
dali que omnes intra sex menses, aut omnes con-
cisi fuerunt, aut abrepti in seruitutem perpetuâ,
deletumque ipsorum genus, ac nomen; quod li-
bris de bello Vandalico Procopius refert.

Secundum tempus est Africæ, cùm regnanti-
bus Heraclij liberis est à Saracenis occupata, at-
que Ariani, Donatistæ que iterum latè in eius re-
gionibus omnia corruperant. Ac de Arianis qui-
dem testatur Ioannes Leo Africanus prima par-
te descriptionis Africæ, vbi agit de fide antiqua

Africæ

Africanam: De Donatistis S. Gregorius Magnus, *Greg. li. 10.*
qui paulo ante Mahometis ortum vixit, & Gre-
gorius VII. in Epist. nullibi que legimus ita re-
pugnatum fuisse hæreticis, vt vel illi omnino fue-
rint conuersi, aut eiekti, vel sanguis Martyrum
fuerit effusus. Sic igitur Africa tota breui venit
in barbarorum potestatem, barbariem que effe-
ram gentium perditarum.

Videamus, quid acciderit Hispanijs, quarum
primum tempus est cùm Sueui, & Alani, dein
Visigothi ceperunt illas, ac Priscillianistæ nihil
non cõturbârunt, quod Seuerus Sulpitius in hi-
storia sua refert, atque ex Epist. S. Leonis Papæ
ad Thuribium cognoscimus, eo sedente pluri-
mum potuisse adhuc in Hispanijs Priscillianis-
tas. Sic igitur in Hispanijs præter hos fuere &
Visigothi heretici, à quibus illæ sunt adductæ in
exterorum potestatem, neq; vllus legitur inter-
fectus ex Hispanis hoc tẽpore ob fidem Catho-
licam regnantibus Visigothis, eas que detinenti-
bus. In Africa nonnulli Hispani à Vandalorum
Rege Genferico ob fidem Catholicam peremp-
ti sunt anno 441. In his Arcadius, Probus, Pascha-
nus, Eutichius, Paulillus. Hispanos autè multos
pette Ariana contaminatos imperantib. Visigo-
th. post alios refert Valæus anno 542. & 564. ac
579. donec anno 584. Leouigildus rex Hermene-
gildum filiũ. quod Catholicus foret, interfecit,
multosq; Episcopos ob eandẽ causam relegauit,
& anno sequenti decessit è vita; sanguine autè Mar-
tyris effuso contigit, vt ei succedens Recharedus
filius ab impietate Ariana respiciens, traduxe-
rit ad fidem Catholicam Visigothos omnes, ac
sibi subiectos: ex illo Hispaniarũ nobilissimum
regnũ cœpit, ac maxima populorum felicitate

Bbb 2 in ve-

in vera religione conquiescens floruit in terra.

Secundum tamen tempus est, cum Vitiza rex à sincera pietate desciscēs anno 702. vxores multas duxit, ad idem suos proceres est hortatus, sacerdotibus edixit, vt similiter agerent, neque Pontificijs legibus obedirent, Ecclesijs omnia priuilegia ademit, Iudæos reuocauit, ac multis priuilegijs ornauit. Successit Rodericus eiusdem vitij inquinatus anno 711. Horum nefandis conatibus nemo fuit qui obstitens vitæ discrimen intrepidus subiret; atque anno 714. Saraceni Hispanias occupare cœperunt, Christianique suis legibus viuere sunt permiffi vsque ad Almohad aduentum, qui contigit, vt Vasæus refert, Alfonso VII. regnante anno 1108. qui forent Almohades narrat latè Rodericus Toletanus libri septimi capite decimo. Hi primi omnium cœperunt ad sectam Mahometis Christianos adigere, qui recusabant, eos interficere, nisi qui relictis omnibus aufugissent. Ex illo plurimi Martyres in Hispanijs per Mahometanos occisi, plurimum roboris diuino munere nostris addidè: Alfonsoque idem septimus adedò ditiones amplificauit, vt Rex Hispaniarum primus fuerit dictus, atque Imperator: obiit anno 1159. eiusque abnepos Ferdinandus tertius omnes Mahometanos aut expulit ex Hispaniæ terris, aut qui reliqui fuerunt, tributum pendere coëgit, regnare exorsus post annos sexaginta quatuor à morte Alfonso VII. donec Ferdinandus v. cunctos ex Hispanijs exterminauit.

Britanniam fuisse hæresum plenam cum fuit ab Anglis occupata, iam supra ostendimus è Saluiano, & Gilda: similiter Britannos in hæresibus fuisse pertinaces, quamuis ab Augustino Roma-

no con-

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VIII. 743
no conuicti fuissent. Quamobrem neque vlli Martyres existerent inter ipsos potuerunt, & ad maximum squallorem solitudinemque infula est adducta. ac Britanorum perijt felicitas omnis temporalis.

Germaniam, Noricum, Dalmatiam, finitimaque his regiones Ariana, atque alijs hæresibus fuisse contaminatas, ac perinde à varijs gentibus quæ in eas irrumpebant, ad vastitatem redactas, nemine ex indigenis Martyre hæresibus sese obijciète aperuimus eodem modo libri 5. de signis Ecclesiæ Dei cap. 9.

Quamobrem, cum videamus non modò Hungariæ reliquæ, sed etiam finitimas regiones hæresibus abundantes, neque vllis ex earum gentibus Martyres, qui pro profligandis hæresibus illis vitrò vitam profundat, aut alioquin illæ profligentur, metus est maximus, ne adducantur omnino in potestatem barbarorū, vel excidant à temporalium bonorū felicitate, qua nūc magna potiri videntur: Cum verò sæcus in Anglia contingat, quamuis incolæ illius videantur sibi felices, maxima tamen spes est, eam ad verum Christi cultum redituram, & ad obedientiam Pontificis Romani. è superioribus aut patet eam gentem ruere à bonorū temporalium felicitate, in qua nō sunt, qui absque vllis bellis, absque vllis armis vitrò dent vitam pro sincera religione tuenda, & hæresibus exterminandis, quas omnium maximè esse exofas Deo supra lib. i. aperuimus. In vniuersum verò inter Catholicos nunquam defunt, qui acerbissima quæque, atque ipsam mortem subeant, pro veræ pietatis cultu, quod explicauimus signo de perpetua Martyrum serie vigesimo septimo, septimi lib. de signis Ecclesiæ Dei.

Bbb 3

Exci-

Excidunt à felicitate temporali homines, quod non ament inter se, verùm discordijs dissoluantur, ac pereant: nullusq; hominum coetus est, qui iniqua amet inter se, quàm Christianorum, qui intellectum fide vna, voluntatem charitate diuina arctissimè coniungunt, præcipiturq; ijs ardentissimus amor quo se suaq; communit, ac non excidunt à temporali felicitate.

C A P. X.

ENIM VERO nostros cunctis præstare in cultu religionis, quæ Deo debetur ex animi intimo studio, constat ex eis, quæ signo 37. explicauimus. Eodem modo in cunctis officijs omnium virtutum, quæ fusè aperuimus tomo primo de signis Ecclesiæ Dei. Speciatim verò in contemplatione diuinorù, liquet è signo 87. vbi disputatur de spiritu præcù. A nostris eodè modo procurari magis, quàm à cæteris commune generis humani bonum ad animum pertinens, locorum cultum, & dignitatem, colligitur è signo 28. de gentibus efferis ad humanitatem perductis, 38. de cultu desertorum locorum, ac 93. de Catholicorum decenti felicitate. Reliquum nobis est hîc explicare, nullam religionem magis obfistere temporalium bonorù ruinis, quàm Christianam; ac per hanc maximè stare gentes, ac regna, neque excidere à temporalium bonorum felicitate. Aut enim ruina hæc contingit intrinsecus, aut extrinsecus. Videamus an à primo capite, ex quo gentes inter se & regna dissident, atque intimo quodam morbo discordiæ separantur, diuelluntur, atque diuulsæ necessariò cor-

ruunt:

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VIII. 745
ruunt: ob id enim, qui de politicis agunt, id maximè student, vt concordēs sint ciues & inter se amici. Non posse à primo euenire ostendamus. Coniunguntur enim Christiani inter se diuino amore, qui est maximus, ergo omnium maximè inter se inuicè copulantur. Maximus verò Christianis proponitur amor in Deum, vt ament illum præ cunctis, toto corde, ac viribus. Eorum lex nihil leuissimi criminis admittit, exigit omnem puritatem, qua mundi ab omni cuiusuis rei creatæ contagione Deo connectamur, non per effectum illum contemplaturi, sed per essentiam, ad quam conspiciendam, fruendamq; contendimus. Quamobrem peruens intima cuiusque præcipit, vt in diuinis, & quæ sunt æternæ veritatis, siue spectent ad cælestia, siue ad mores, ea firmissimè credamus tanquam verissima, quæ iustorum coetus, atque sapientum decreuit vnanimi sanctione, neque vel leuissimam significationem demus, qua suspicari possit aliquis aliter à nobis credis paratiq; sumus vel acerbilissimam mortem, tormentaq; dirissima perpeti potius, quàm vel hæsitare, vel etiam si nõ hæsitemus, huius rei minimam significationem dare. Constringit itaq; hoc vinculum Christianos omnes penitus, atq; arctissimè cum mortalibus cunctis, qui iustitia, sapientiaq; excellentes fuerunt, & qui erunt: Nam parati esse debemus ad ea credenda, quæ sancietur, ac si quid credamus ambigui, nondù definiti, prompti esse debemus ad illud abijciendum, vicissimq; ad accipienda quæcunque constituentur.

Quamobrem neq; Pontifex ipse summus potest secus credere, aut immutare, quæ à superiori bus fuere sancita, ac tradita in ijs, quæ fidei sunt,

Bbb 4 neque

neque variari possunt, alioquin solio deijci posset, si à semita huiusmodi aberraret, & exolveret se à tanto nexu. Ex quo fit, vt nemo possit (quod in alijs cœtibus non ita seruatur) sibi præscribere, quid iustum sit, aut iniustum; licitumne, aut illicitum: ac proinde tam vehementer sibi quilibet persuadens quid nefas, fasve fuerit, abripiatur maximè ab omni scelere perpetrando, & quouis lædendo, sic igitur amant inter sese ardentissimè Christiani, neque possunt maiori amore constringi, & auocari ab hoc amore diuino, atque in Deum relato, ac quemuis refrente; & quando tria sunt bona, externa, corporis, & animi, & maiora sunt animi bona, quàm corporis, atque in pari lance præponderant corporis bona bonis externis, ac prima iccirco sunt præferenda secundis, secunda postremis, ob id, cum sit mihi amandus homo æquè, atq; amo me ipsum, iacturam facere minorum debeo, vt opum, vulgarium honorum pro vita alterius, vitæque ipsius pro virtutibus eidem comparandis. Atque ad hunc modum diligendi sunt mihi vel iustissimi homines, atque ijs beneficiendum, cum possum videre, ex hoc fore, vt ij desistat à vitijs, ad virtutes perducantur, & amore conciliari mihi ad Deum perducenti obsequantur, alioquin Deo committens rem totam libentissimè sanguinem, vitamque pro illis deuoueam, Deoque instar hostiæ dedicem, vel in id, vbi opus est, sim paratus. Monemurque, vt iniurias inuicem quafiber condonemus, neq; vltionem persequi, aut velle illarum licet, nisi cum videmus publicum ius lædi, nec cõsistere, nisi cum videmus publicum ius lædi, nec cõsistere, nisi iniurius castigetur, aut vbi ille non desisteret, damnumque illatum non resarciret, atque id omnibus damno foret.

Quam-

Quamobrem communia signa amicitie humanique amoris nemini possum denegare, nisi sit ille publico decreto excommunicatus, vel fortè certissimo constet, ob huiusmodi signa haud denegata fore aliquem magis iniuriosum & insolentem, neque vlla mansuetudine, aut humanitatis ratione molliendum: proponiturque hac in re nobis Deus imitandus, qui tam bonis, quàm malis amplè benefacit. Sed quando videri posset hæc mensura alicui non eiusdem generis esse, proponitur nobis ipse Christus imitandus, qui Deus est, atque homo, vitamque & omnia profudit vltro, ac libentissimè pro totius humani generis bono, ac pro æterna beatitudine omnium iacturam fecit, vt hæc vel inimicissimis pararet. Quifieri potest igitur, vt intestinis discordijs à frigidò amore enatis concidat Resp. Christianorū, quæ tanto amore incenditur, Deoque inflammata conglutinatur? Nonne magis aliæ gentes corruent, quæ non tanto amore continentur? Nam si inimicos sic amat, quanto magis qui amandi sunt amici? Num sunt alibi Martyres, qui vitam posuerint nullis se se armis obtinentes, ob virtutes disseminandas, propagandas, amplificandam cælestium veritatem, dilatarandum Dei summi cultum? Num tot hominum Deo consecratorum cœsus toto Orbe diffusi? Num tot viri purissimæ vitæ innocentia præstantes ac sanctimonia miraculis consignata effulgentes? Ad quos imitandos vt accëdamur, ad quorum facta celebranda vt impellamur omnibus modis, vnà cum Christo anniuersarijs honoribus coluntur, eorū facta magnificentissimè laudantur, in cælū feruntur. Ac sicut antiqui Romani, cum funera suorum ducebant, imagines maiorum domoeductas cir-

Bbb ; cum-

748 DE RVIN. GENT. ET REGN.
cum gestabant: eodem nos modo, verum nobiliori, ac verè diuino per Orbem totum quorannis circumferimus huiusmodi Heroum clarissima facta, imagines eorum passim depingimus, eosq; electum numero ascriptos veneramur, quod iam sint vni cum Deo, diuinitate penitus oppleti ex omni parte eam spirantes, atque in omnem partem latissimè emittentes. Sicut autem nec timas animos arctissimo diuini amoris vinculo, inuolabilis & inconcussa fidei compage, caritatis ardentissimæ ligamine; sic etiam merita communicamus. Quamuis enim Sancti ob ea, quæ gestarunt, præmia diuina referant pro meritis, hæc tamen pertinere possunt ad bona in alios deriuanda ad honorem Dei: sic igitur communicantur poenarum satisfactioes, virtutumque functiones inter Christianos. Amicorum namque sunt omnia, quantum fieri potest, cõmunia. iam neque opes ipsæ, neque externa quæuis non sunt nobis communia: Nam cum necessitas extrema est, ac valemus subuenire oppresso ab illa, subuenire obligamur, vt egentes iuemus quouis officio, quauis honesta opera, aut ope, quod si quæ naturæ vsibus, necessaria mihi supersunt, ei, qui nõ habet vsibus naturæ necessaria, teneor impartiri, quoties offert se occasio. Quod si decenti statui dignitatis necessaria supersunt, ea teneor impartiri ijs, quibus desunt necessaria statui, dignitatisq; conuenienti, atque hæc constituta sunt, & communi sapientium consensu recepta; vt mittamus bona, ac latifundia religionis communia, aut quæ clericis passim distribuuntur ad cultum diuinum, supra quem si quid reddituum colligit, id in vsus pauperum tenentur erogare, adhibita, quam memorauimus, distinctione. Iam vni

Eccle

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VIII. 749
Ecclesiasticæ dignitates in medio positæ sunt, omnium supremi honores, cui libet fas est ducere virtute peruenire ad ipsas Episcoporum Cardinalium, Summorumque Pontificum primarias sedes, ac iura Principibus, Regibus, Imperatoribus ipsis, ac toti Catholico orbi præscribere. Fecisse verò hæc omnia, atque ab initio constituisse, vt cui libet ad ista honorificentissima, ac potentissima latissimè pateret, est amoris & amicitia magnæ effectus: vt enim sæpe reperimus, amicorum sunt cuncta communia, & amoris est effundere se, suaque in amatum, nihil non conferre in medium, quātum fieri potest, modò neque neglectus inde oriatur publici boni, aut quarumlibet rerum. Quocirca est arctissimum inter Christianos amoris vinculum, quo deuincuntur inter se, ne corrumpantur intima diuisione, ac veluti constringit amor diuinus quàm maxime, vt nihil sit, aut fuerit simile in terris, intellectum nostrum fide, voluntatem charitate à Deo desumpta, & in homines deriuata, ac proinde animos nostros, qui per intellectum voluntatemque operantur, & actiones quascunque ad amorem referunt: nam plenitudo legis est dilectio, & (quoad patitur ipsarum rerum procuratio, ac tuitio, quæ diligentior est, si quidem sint in dominio priuatorum, & singuli rerum singularum domini efficiantur) in vsus communes omnia confert, communicatq; ipsas opes & dignitates plurimis modis. Eodem modo cauit, vt cõiuges, qui communicant inter se corpora, perpetuo amoris mutui vinculo se se contingant, quo nunquam dissolui possint, neq; repudio sit vlli locus sed charitas omnem indignationem superet, atque emolliat: remouet præterea Christi religio, quic-

quicquid hanc amicitiae incredibilem coniunctionem potest villo modo laxare, cum maxime impellat exemplo Christi ad continendas quasuis voluptates, diuitias, & honores: ob appetitionem namque nimiam horum trium dissidia nascuntur, ac nulla vnquam lex fuit, quae magis animos humanos ab his alienaret, ac longissime remoueret quam Christi. Idcirco, quae arctissime & intimè colligarèt, adduxit, & quae possent villo modo laxare, id procul fugauit. Eis autè, qui reuera, & ex animo ob Deum, Christumque exemplar cuiuslibet virtutis effulgensimum terrena, & humana dispiciunt in caelestibus deseri, bonumque publicum quærentes, omnium maximi honores referuntur; nam superis adnumerati anniuersario cultu in terris celebrantur à Christianis toto Orbe dispersis. Atque ita nulli non abiecto maximæ opes, dignitates, & honores patent, ac distribuuntur in Repu. Christiana ad seruandum vehementissimi amoris, & necessitudinis consensum, nexumque indissolubilem de quo signo de Charitate 29.

Cum sic igitur Christiani inter se adstringantur intimè, hinc contigit, vt nunquam Respublica potuerit dissolui, ac dissolui, quamuis per annos prope tercentum fuerit à potentissimis Imperatoribus gentilium petita & exagitata ad interitum, dein verò ab eorum successoribus ac Regibus alijs sequentibus hæreses Arrianorum, Nestorij, Eurychis, Maneris, Monothelitarum, Iconomachorum, Nicolaitarum, Pneumatomachorum, vel alioquin schismata in Ecclesiam inducentibus. Verùm quò maior in eam tempestas commouebatur, eo magis illa ad extremum semper est aucta, amplificata, & euecta, vt supra lib. sexto

sexto differuimus, & ostendimus signo septimo de maxima iniquis temporibus propagatione, & septuagesimo sexto de admiranda progressionem sacræ potestatis. Hinc similiter euenit vt omnium Regum familiarum, quæ fuerunt à nostra Religione alienæ, intestinis sese cædibus absumpserint, & ad nihilum redegerint, quod nos latè explicamus signo quinquagesimo tertio. Quin nulla prope Regia stirps ex ijs, nisi fabulosa sectemur, potuit vnquam continere imperio vllum Regnum supra annorum tercentum spatium, quod quidem fuerit ita amplum, & exultum, quale est verbi gratia Gallicanum, Lusitanicum, Castellanicum, Aragonense, Anglicum, Bohemicum, Hungaricum, Polonicum: de exiguis namque haud inficiamus; atque inter Mahometanos nulla vnquam Respublica nominis alicuius fuit, quod scilicet amoris, amicitiaeque aequalitatem ferre non possint, communionemque amicorum propriam respuant, ac nullo modo ueri valeant, & intestino morbo frigidae dilectionis laborent, ac breuissimo temporis spatio concidant: quod etiam supra libri secundi capite, nono, & sequenti aperiebamus.

Exemplis, ac rationibus ostenditur, amore populorum, ciuium, domesticorumque, inter se contineri, ac stare temporalium bonorum felicitatem, ac proinde legem Christi esse accommodatissimam ad illam parandam, quod amorem maximum iubeat, ac praeferat.

C A P. XI.

CH R I S T I A N I S itaque singulis proponitur Christus imitandus, exemplar omnium vir-

virtutum, potissimum verò amoris eminentissimi, quo inflàmatus ille subiit tot pœnas, quibus vltro sese deuouit pro genere humano, pro inimicis ipsi, ad constituendam in terris Ecclesiam Religione, virtutibus, atque omnium temporalium bonorum felicitate in Deum referenda circumfluentem; stabiliens illam nexu hoc ardentissimi amoris, qui est, vt supra libro primo ostendimus sicuti causa efficiens, siue meritorea temporalium bonorum, ac vinculo indissolubili vehementissimæ charitatis inter se populos adstringit, non adigens eos metu ad illud factum tectum seruandum: malus enim custos diurnitatis metus, neque vllum violentum perpetuum, sed exemplo suimet illusterrimo, diuinitatisque inspiratione: alioquin Principes viros, qui à nemine timent, in officio non continuissent, efferos populos, qui nihili vitam, nihili cuncta æstimant (quod instar bestiarum iudicio nullo moueantur) ad humanitatem non adduxisset. Sic enim videmus antiquos Reges paulo potentiores, & Mahometanos, vt alibi ostendimus, cognationes suas stirpitus euellere, quod apparet in Regibus Turcarum, Tunetenſi, Marochianorum, Fessenſium, Persarum: præterea verò Arabas, Tartarosque in antiqua feritate, qua belluino impetu ad omnia vastanda præcipientes eunt, & inter se immortalibus odijs deserviunt, persistisse. Et quamuis Turcæ in ciuitatibus pacem quandam tueri videantur; non tamen ea nascitur à virtute solida, diuino rationis ductu firmata, sed ab animi quodã languore, ac suppliciorum metu: ob id Principes eorū timore amoto videmus ad internecionem delere consanguineos suos ob regnandi cupiditatem; popularium

verò

verò filij è varijs vxoribus nati veneno se se inuicem occulto perunt, vt hæreditatis paternæ maiorem portionem nanciscantur: destituti scilicet amore illo feruèrissimo, quo nos exemplo suo, vique penitus immissa illius Christus inflàmatur. Neque vero tot Germanorū nationes olim vitam ferissimam degentes ex antiquissimo tempore, quas Romani licet multis prælijs confractas nunquam potuerunt edomare, potuissent excoli ad humanitatem, qua nunc ornatissimas contemplamur, nisi constituta fuissent à Bonifacio Moguntino Archiepiscopo Pontificibus Romanis adnitentibus monasteria multa varijs in locis, eiusque exemplo deinde idem fecissent alij, in quibus mansuetissimi Monachi degentes specimen omnium virtutum, patientiæ, obedientiæ, charitatisque diuinæ omnium bonorum parentis præseculissent, Christum representantes, amoremque ipsius in belluina pectora inferentes. Hinc euenit, vt emollirentur corda tot gentium, paulatimque imbiberent humanitatem, quod afferimus de Germanis, affirmamus eodem modo de Bohemis, Hungaris, Polonis, Prussis, Anglis, Scotis, Danis, Suecis, Noruegicis, Lithuanis, Liouonicisque & alijs innumeris gentibus, quæ Europæ duplum conficiunt, & à Monachis ad Christum simul, atque humanitatem sunt edoctæ: vt aperuimus signo de fidei propagatione sexto libri quarti. Quocirca sunt ab illis celeberrima regna cõstituta, & regiones antea squallentes, neque aliud habentes, nisi dumeta, ac iustria, sunt omnibus bonis excultæ, vt iisdem cæli plagis nihil par in terris conspicitur. Atque hæc nostri veræ Religionis cultores Christi ardentissimam charitatem diuini

amo.

amoris incendia vehementissimè excitantem præferentes egerunt. Hæc religio Christi populos amore cælesti arctissimè colligans, & exemplo, vique penitus infusa constringens, durissima ingenia, ferreasque mentes ad omnium bonarum, liberaliumque artium studia subigens, & ad bona diuinissima in omne humanum genus deriuanda impellens egit, vt innumera multa, quæ alibi collegimus, mittantur à nobis. Videmus, quid egerint Mahometani, quid Mahometis impia superstitione, quando his nõ charitas diuina est potissimum curæ, neque exemplar charitatis Christus pro summo duce; fundamentum quæ huiusmodi populorum nihil aliud est, quàm ferrum, bellum, cædes: ob id nulli per istos populi à barbarie ad humanitatem reuocati sunt, nulla prius horrens regio, atque inculta ad cultum ac decus aliquod est adducta: contra autem plurimæ prouinciæ sunt ad squallorem, vastitatemque redactæ, Mauritania, Numidia, Libya, Cyrene, Aegyptus, Palæstina, Syria, Mesopotamia, Media, Armenia, Pontus, Cappadocia, Bithinia, cum totius Asiæ singulis prouincijs, Græcia parens omnis elegantia, disciplinarumque omnium, quæ magnificentissimis prius urbibus ornabatur, ac latè præstabat clarissimis ædificiorum monumentis, quorum nunc admiranda tantum vestigia visuntur, vbi enim modò sunt decem & octo millia urbium Aegyptiacarum? vbi tot Africæ, vbi tot Syriæ, Asiæ, Græciæ? Verùm quando hæc tota de re latè est à nobis actum signo 73. libri 15. nihil hic adijciemus, eò reijcimus lectorem. Nunc alia consideremus. Duas nobis esse animi inferiores partes, quas passim vocant Irascibilem, & Concupiscibilem, quæ nisi vir-

cuti-

tutibus, ac rationis ductu gubernentur, actum est de genere humano; vt supra lib. 1. ca. 11. ex Aristotele, ac Platone ostēdebamus. Irascibile enim fertur aduersus inimica sensui (nullam nanque ex se habet rationem) toto impetu, aut alioquin toto impetu ab eis refugit: Concupiscibilis rapitur in objecta amica sensibus. Quamobrem nisi mens auocet ad se harum partium gubernacula in bestias commutatur, ac sumus quasi equi indomiti, qui se forem ducant in præcep: mens igitur infidebit ijs, vt regat eas. Est autem disciplina moralis præceptum præcipuum, retrahendum quemlibet magis in partem contrariam parti illi, quæ vitiosè in aliquod extremum propendet. Nam verbi gratia maximè quiuis extimescit mortem subire ob officium virtutis conseruandum; docendus est hic, atque affuefaciendus, vt mortem libentissimè subeat, vltro vitam profundat, occasionem, quantum virtus patitur, ac bonum commune, nullo modo auerferet, hostile ferrum visceribus intimis excipiat, ac recondat; similiter instruendus, vt iniurias animo lætissimo toleret, non ab ignauiam, sed ob idem bonum. Magis in hanc partem flectendus est homo, quàm in alteram. Sicuti distortum baculum reducturi in æquam partem, magis in cõtrariam detorqueamus, vt in medio, recto quæ consistat, quod si hostes repellendi sint, veluti in bello iusto contingit ijs, qui in aciem ritè bellaturi producuntur, tunc miles impellendus, vt vim vi acerrimè repellat, hostium strages edat. Verùm quando magis qui libet naturaliter subire mortem refugit, ac vitam ponere vltro recusat, ad hoc magis est homo exercendus, quàm ad faciendas cædes: ac maximè, quod sit longè id diuinius, & ad

Ccc huma-

humani generis societatem, ciuilemque consuetudinem tuendam magis conferat humanitas, manfuetudo, ac patientia, quam quæcunq; his aduersantur, siue habitus contrarij: eodem modo magis appetimus delicata, & mollia, quam dura nobis, & aspera; instituenti que; idcirco sumus ad hæc magis amplectenda, & excipienda, ac propterea frugalitatem, modestiam, temperantiamque; sectandam: cumque; dederit natura plerisque animantibus ratione destitutis arma quædam naturalia, quibus non modò se tueantur, sed etiam feriant, ac discerpant sibi aduersantia, veluti cornua, dentes, ungues; homini autem nihil tale est elargita, sed inermem produxit, quod vellet hunc non armis agere, verùm ratione; hæc namque in ipso est primaria, atque hanc in primis ad agenda quæuis adhibere debet, eius omnes inire ad expedienda quælibet vias. Sic eadem natura animal vnumquodque prudentius, produxit etiam castius, ac temperantius, vt elephantem, apes ac si quid huiusmodi est tale: ac proinde Mahometis lex omnium maximè ferina, quæ ferro discerni, non consilio, & disputatione ad veritatem spectantia decernit, atque ad pugnam magis, quam ad pacem mortales impellit, patentissimosque aditus aperit libidinibus, cum longè contra sint homines instituenti, ac neutrum quidem, si de militia loquamur, omittendum: studio tamen pacis omnino magis insistendum, quam prælij. Hoc etiam constat ex alio. Amor enim continet omnia, neque fieri potest vt absque amore aliquid vel producat, vel consistat; quidquid molimur, aut cogitamus, id amoris impulsu exordimur. Quocirca ad amorem pertinet magis amare, quam odire, ac si quid auersamur, ob amorem,

quo

quo ferimur in contrarium, sine dubio auersamur. Hic igitur magis excolendus, atque a nobis est nobilitandus, & extollendus, quod hic humanum genus conseruet, vt supra libri secundi capite nono fufus est explicatum. Est verò hic amor excolendus, ac diuinitate, bonique; communis & ad animum Deumque spectantis procuracione ornandus, quod alioquin ad solitudinem, vastitatemque omnia magis minusve pro ratione maioris aut minoris procuracionis adducantur. Nam verbi gratia, si quis amat se tantùm, atque omnino ad se vnum reuocat omnia, cum nemo sit sibi soli sufficiens, neque possit omnibus æquè interesse, aut æquè eisdem studere, omnia simul ac se ipsum vastat, atque in varia discerpit. Ideo, cum sit amantium se, suaque; communicare, gens illa, ac Regnum, quæ charitatis ordine seruato id contender, vt semet, suaque impartiat, primas tenebit, atque amori perpurgando ac maximè dilatando, & in Deum referendo, dabit operam diligentiore, quam bellis, aut suarum rerum duntaxat amori, & comparationi. Iam verò felicitas omnis humana deriuatur à Deo fonte omnium bonorum: cui nos conglutinat solus amor, qui nihil est aliud, nisi vehemens quædam procliuitas à voluntate dimanans, alioquin quomodo poterimus Deo conglutinari, nisi simus in eum procliuus? Igitur huic amori omne studium dandum, quo complectamur etiam diuinos homines, quin ad eum cunctos alliciamus, incitemus, ac suis quælibet modis. Nam singulis nõ sunt ijdè: ferrum verò, ac mors illata luxus, & libido longè absunt ab hoc amore. Mors namque tunc infligenda, cum tollendus est aliquis de cuius meliori fruge omnino deseratur, ac

Ccc 2 nul

nulla superest alia via, ne cæteris officiat: ideo-
 que Canones Ecclesiastici, potius quàm necent,
 istos abstrusos Monasterijs includent, in quibus
 pane modico, & aqua perexigua contenti degant
 in lachrymis, & ieiunijs; finemq; vitæ imponât,
 amputata omni libidine, & perpetrandi sceleris
 occasione, & voluntate, alioquin dant Curia, vt
 vocant, sæculari. Sic igitur Christus est omnium
 Virtutum, charitatisque, qua nihil non contine-
 tur, exemplar fulgentissimum, quo stant gentes,
 ac regna, ne corruant ab ipsa temporalium bo-
 norum felicitate quod ardentissimè amauerit,
 humilitatemque incredibilem, cum Deus idem
 fuerit, & temperantiâ factis expresserit, ac præ
 se tulerit omnibus modis. Ac rectè Principes il-
 li faciunt, qui ad edomandos, & ad quietem, pa-
 cemq; reuocandos populos seditionibus, ac ri-
 xis deditos, construunt inter eos Monasteria re-
 ligiosorum huiusmodi, qui exemplis operaque
 sedula tranquillitatem ferant, ac religione effre-
 nes animos temperent, ac moderentur.

*Maxima patientia, quam lex Christi imperat, non
 minuit bellicum robur, idque auctoritate, ex-
 emplis, similitudinibus, rationibus, & euentis cõ-
 probatur.*

C A P. XII.

VIDIMVS amore gentes, ac Regna Catho-
 licorum consistere, ne cadant à tempora-
 lium bonorũ felicitate, quasi intimo quo-
 dam vinculo constringantur: inspiciamus, an
 disijci possint, veluti infirma ab hoste extrinse-
 cus impetente. & quidem nos aperuimus signo
 de

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VIII. 759
 de inimicorum conciliatione, inimicis, Eccle-
 siæ Catholicæ, Catholicarumque gentium, quam
 nis illi varijs eas modis diuexârint, atq; euerte-
 re sint conati, tamen ad extremum fractas, ac vi-
 ctas manum dedisse, ac Religioni, Imperioque
 Ecclesiæ Catholicæ vltro sese subiecisse, id latè
 explicauimus signo LXXXIII. de Inimicorũ con-
 ciliatione. Verùm propria adhuc quedam confi-
 deremus, quamuis libro de robore bellico dis-
 putauerimus his de rebus. Id tamen sumamus,
 quæ latè explicat Peripateticorũ Princeps Poli-
 tici octauo cap. 6. bellicosos homines, neq; fieri,
 neque esse ex eo quod ferocia valeant, atq; imma-
 nitate; quin contra potius, qui sint in alijs quidè
 mansuetissimi, sunt in ipsa acie pugnacissimi; ira
 tamen, vt iudicium semper præsideat, ac certami-
 ni mens inuigilet, singula circumspiciens. Rectè
 ille quidem, sicut in multis. Nam virtutes animi
 confirmant corporis vires, ac virtutes, cum sint
 cohærentes, vt multis alibi est probatum. Ac si
 cui sit animus ferocissimus, nisi mens ferociam
 moderetur, belluæ instar hic rapitur: exercitus-
 que ex his constans, erit quasi è leonibus lupisve
 aduersus quos, si qui ratione & armis procedent,
 facillimè illos dissipabunt, atque interficient.
 Quocirca tranquillissimis debet esse moribus
 miles, idem tamen acerrimus in pugna: Sic enim
 tranquillitas efficiet, ne cæcus in præceps fera-
 tur, dum pugnat, sed animo constans prouideat
 semper, quid cauendum, quid tentandũ, vt acci-
 dit in iectibus gladij hostilis vel repellendis, vel
 declinandis; eodemque tempore in proprijs di-
 rigendis in hostem, vel in ipso circumueniendo,
 aut ad terram sternendo; quod autem contingit
 in pugna singulari, idem simul in prælio multo-

rum committendo, aut belli totius suscipiendi, vel euitandi ratione ineunda, & explicanda: sed ipsum bellicū robur animi, quod exercitatione confirmetur, non aliunde oritur, atque accrescit quàm ab ardentissimo amore; sic enim tigres atque vrsos narrant impetu maximo, & infracto ferri in eos, qui pullos ab se amantissimos rapuerint; tauri quæ inuicem sæuiunt, atque equi emissarij ob expetitam feminā, qua inardescunt: quod si alteri ex istis bestijs, dum pugnat, adesset ratio, sine dubio vinceret aduersarium, ac potissimum si sciret arma quædam sibi comparare, istis quæ uti in illam. Robur tamē illud animi infractū membrorum compage accedente proficiscitur ab amore, quem probauimus in Christianis esse omnium vehementissimum, atque ardentissimum, siue Deum respiciat, siue humanum genus. Patientia verò maxima, & mansuetudo, quam præcipit Christi lex, facit, vt impetus animi in vnū colligatur aduersus hostes publicos in acie dimicantes. Ac veluti flumen aggeribus cōtentum rapidissimè fertur, ac multo rapidissimè, cum fuerit alueus, ripæque obiectæ hinc inde æquales, & placidæ, neque enim retardatur vlllo modo cursus fluij velocissimus, ita vt lenissimè labatur, neque appareat in quamnam partem fluat cum tamen celerrimè feratur, instar solis ac siderum, quæ sine vlllo fragore cursus suos citatissimè conficiunt; eodem modo vbi fuerit animus vndiq; pacatissimus, ac mitissimus, validissimo procurret, ac stabit similiter impetu aduersus obstantes hostes. Hoc verò robur ab insito amore procedens, atq; intra fines mansuetudinis cōclusum, quasi amnis æquabilibus ripis, & alueo placiditatis substrato, vt rapidissimè prouolet,

à spe

à spe diuina impellitur, & iaculi cuiusdam modo emittitur, ac dirigitur. Desperatio namque intima debilitat, frangit, ac prosternit; Spes contra: Nulla autē spes maior quàm reuera Deum, diuinaque amantibus, ac bonam causam fouentibus. Ac veluti è sublimi contortum telum gravissima vulnera infligit, eodem modo ex altissima Diuinæ spei statione agmen militum procurrens, erit ad prosternēdos hostiles exercitus potentissimū, quasi fluuius ex altiori fonte, ac locoidentidem semper erumpens, & currens. Quod si animus amantis Deum, genusque humanū ab omnibus hisce terrenis est expeditū ac segregatum, facillimè cuncta intuebitur, quibus adherens & adglutinator nihil posset intueri, cum sensile positum supra sensum faciat, ne quid sentiamus, vt lapis oculo superpositus. Hinc eueniet, vt mens Catholici sit prudentissima, quod soli Deo coniuncta sit; ad reliqua, non nisi Deo mouente, quasi lumine quodā propius admoto, accedet. Sic igitur in bello, in ipsa pugna mens omnia videbit, neque vlllo modo retundetur acies eius, obscurabitur, aut impiedetur, quominus acutissimè cuncta intueatur. Quamobrè neq; vlla repugnandi ardor vnquam refrigescet, etiam si deficient nummi, honores, ac voluptatis cuiuslibet perceptio, non luxus hoc robur extenuabit, non pauperies deiciet, non ignominia prosternent. Quocirca Spartani rectè illi quidē cognouerunt militem belliciosum non moueri auro, & argento, cum nummos illi ferreos instituerunt, vsumque argenti, & auri è Rep. exterminarunt: Rectè ijdem temperatissimos educabant pueros ne vires corporis luxu eneruarentur: Amplius patientissimos assuefaciebant, atque iccirco

plagis tot onerabant, vt ad necem viderentur afflicti, quod hæc tolerare à suis nõ abiectos faciat homines, & animo viliori, sed excelso, ac præstanti, ideoque visi sunt diu fortissimi Græcorum. Verùm, quod hæc examinans Aristoteles ait, agresti erant, duroque ingenio, ac feritatis aliquid habente. Quocirca sunt habitus illi quidem Pugnaces, quamdiu cæteri Græcorum non sese armis exercuerunt, aut vbi hi ciuilius ex-culti, & ad mansuetiora magis accommodati, se se & ipsi exercuerunt, apparuit illos imbecilliores, atque his victoribus, victos pugnando succumbere, ac feritatem nihil conferre ad fortitudinem militarem. Nam fac, vt similitudine res explicetur, prodire in aciem Leones pari modo exercitatos ad pugnam, (sic enim facienda est collatio,) sed hos humaniores, & qui furoribus soliti fuerint in acie moderari, vt quadam disciplina, & arte declinent, atque adorianur aduersarios, edocti scilicet ab hominibus, atque ipsis etiam virgis mansueti ad imperata facienda, & quælibet huiusmodi patienter addiscenda: an non hi vincunt? Quemadmodum si è duobus exercitibus hic equis infideat indomitis & iussa herilia nullo modo excipientibus, verùm quò magis fræno, calcaribus, virgis vrgent, eò præfractiores, ac magis obsistetes experiatur, & qui aduersus ipsum sefforem pugnent, nihil mansuetudinis habentes; contra alter moderetur equos ad quodlibet herile verbum, signumque obedi-entes, qui virgam timeant, calcar, frænum, quis vincet quæso? habet hoc aliquid ambiguitatis & quæstionis? Igitur maxima patientia vel ad ipsas illatas à suis plagas, facit ad fortitudinem bellicam: quod agnouere Spartani, ac multo magis si huma-

humanitas, morumque ciuilitas & ingenium tra-ctabile, quæ deerant his, accedat, vt cæteris Græcorum. Quocirca Galli, Hispani, Cimbri, Germani; Borealiorumque gentes cunctæ ferociiores olim Romanis erant, ac magis asperæ & ad ferendas iniurias nullo modo accommodatæ, & tamen Romani fortiores; & nunc Tartari sunt efferi, impatientissimi que; at mille è Polonis, Italis, Gallis, Hispanis, vbi fuerint in acie, decies mille Tartaros haud difficulter superabunt. Ad summam Christiana lex parietiam maximam præcipiens suis, non imminuit eorum robur bellicum, sed auget, quasi in plura dispersum colligat, ac maximè consolidet, atque confirmet, ne quis ad quælibet excandescens extra se feratur ac sui sit impos aliquo modo. Fidem facit his, quod paucissimi Catholicorum longè plurimos hostium fuderunt, vt nulli vnquam magis, quod apparet aduersus Turcas, qui cum nunquam potuerint, nisi hæreticorum, qui sunt omnium maximè ignaui, vt frustra Catholici ipsorum opem feramus, regiones occupare, ac tenere, non audent nobiscum prælium committere, nisi sint incredibili numero nobis superiores: ac sæpè illorum copiam maximam sunt ab exigua nostrorum manu deletæ: cõtra Catholici plurimas nationes, quas nulla vnquam gens vel bellicosissima ex omni tempore potuit eodemare, domuerunt, in his Romanos ipsos, Italiamque, cum pugnauit aduersus Maxentium Cõstantinus, & aduersus Eugenium Theodosius, Ostroghotos, Vandalos, Germanos, & innumeris Europæ Scythiæ populos; eodem modo regna amplissima, ac remotissima bellando acquisuerunt, eadem diutius, quàm cæteræ gentes, conseruarunt. è quibus cõficitur,

nullam religionem magis esse accommodatam ad amplificanda imperia, amplificationem illorū tuendam, felicitatemq; temporalium bonorum, quā Christianam : atque ab hac obfisti ruinis, quæ fiunt à felicitate bonorū temporalium, siue illæ intrinsecus, siue extrinsecus contingant.

Obiecta summam confutantur, aut potius confutata ostenduntur supra suis locis, propositumque confirmatur.

C A P. XII.

PROPOSITVM nobis erat examinare, an à religione vera vel rectè culta, vel minus contempta penderet felicitas temporalium bonorum, clarissimeq; iam constat omnino pendere: allata sunt enim cuiusvis generis probationes, ita vt, si secus futurū sit, ne esse eodē modo sit orbem destrui, veluti prorsus destruetur, cum secus maximè continget, atque ex parte destrui videtur, cum peruersitate hominum fit, vt religio conculcetur, & ad interitum tendat. Verum tamen si secus futurum sit, necesse est ordinem, quem conspiciamus, rerum naturalium & humanarum commutari, & hunc, qui institutus est à Deo, tolli, aliaque euenire, quæ hucusque ab orbis fabricatione nō acciderunt. Non tamen fieri poterit, vt quæ contigerunt, haud contigerint. In quæ diuino lumine perfusi Sancti respicientes & verbis, & scriptis id semper testificati sunt, Deum maximè colendū, mandata illius obseruanda, quæ Christus omnium Dominus, ac Rex supremus, breuibus omnia complexus, ad duo

redi-

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VIII. 765
redigebat, vt Deum præ cunctis, alios sicut nosmetipsum amaremus. Atque ita amor sincerrissimo nihil non dandum statuebat. Quod etiā cuncti sapientes decreuerūt, omnia contineri ab amore, qui si bene collocetur, bene omnia procedent; contra, si malè iuxta illius progressum, cetera progrediuntur, & qui finis est illius, idem reliquorū. Si maximus ille & optimus, veluti ab vberissimo ac saluberrimo fonte, omnium bonorum flumina largissima erumpēt, atq; in oēs se se partes latissime effundent, maxima scilicet, atque optima quæque. Cuius sanè amoris exemplar viuens reliquit nobis Christus in terris, qui semper in contemplatione diuinorum defixus, nihil aliud, nisi vt Deus coleretur, dictis, ac factis perpetuis contendit, cumque omni modestia, frugalitate, & puritate vixit, ac debitas generi humano ob scelera admissa penas deprecatus in se deuoluit. Obijciat igitur hęc, addubitans an à religione vera vel rectè culta, vel minus cōtemp-
ta sit felicitas temporalium bonorum: En Christus iustitiæ totius sapientiæ, ac Religionis caput, quā malè habitus? vt cunctis bonis temporalibus nudus decessit? Sic inquiet sanè estimans ex minori parte temporariam bonorum felicitatem, vel dispari comparatione decertans. Ad hæc enim duo capita reducuntur, quæcunq; obijci possunt; & eorū distinctione adhibita facillimè diluuntur. Atqui opibus, & omni sensuum voluptate caruit Christus. Verè id quidem: sed hac potiri, nisi modo quodam non decebat; illas reiecit ipse; alioquin poterat opibus, quibusuis abundare, & honestissimis gaudijs modo quolibet potiri. Quid igitur afferimus eius exemplū, qui
Dominus erat omnium? cui cuncta, vbi voluit
ser

1. Ob.
1. Resp.

Matt. 26. ser obediebant, ac si duodecim legiones Angelo
Isai. 53. rum voluisset, non ei defuissent, vt aliàs ipse af-
 serebat: oblatu est, inquit Isaias, quia ipse vo-
 luit, & iniquitates omnium portauit. Et idem
 tamen multis temporalibus bonis, ijsque omni-
 um maximis abūdauit supra omnes qui fuerint,
 II. morales: Imprimisque existimatione, qua cre-
 debatur esse Deus, ac Dei filius, ita vt ex Oriente
Matth. 2. b aduenerint, qui oblati muneribus eum iam
 tum natum veluti Deum venerarentur, atque,
 vt ait ille:

*Thus, aurum, myrrham, Regique, hominiquē, Deoque.
 Dona ferunt.*

Matt. 16. b Sic eum Petrus palam confessus est, Martha, &
Ioan. 11. d alij multi passim. Quamobrem præcipuum cri-
Matt. 27. men inter alia, ex quo dāpnatus est, hic fuit, vt
 meritō exclamauerit in morte ipsius Centurio,
 verè filius Dei erat iste, sciens nimirum, quod
 vulgo iactabatur. Id multi fuerant impiè conati
 ante Christum, vt iam tum viuentes Dij crede-
 rentur, ac filij Dei; sed frustra: quamuis enim
 vim simul, atque arma adhiberent, ac Reges es-
 sent, nihil tamen proficiebant. In his fuit Alex-
 ander Magnus, quod in vita ipsius narrat Plutar-
 chus. Quamobrem deridebant hos & auersaban-
 tur sapientes, ac nos abominamur, ac detesta-
 mur. Vni Christo ab omni labe purissimo id tri-
 buimus, consentientibus litteris diuinis, omni-
 um antiquorum prædictionibus, & scriptis, ac-
 cedente miraculorum gloria, & expressa testifi-
 catione, neque vlla ratione solida aduersante.
 Vt viuens igitur Christus, alioquin humillimus,
 ac potentiæ nullius, si de humana & ordinaria
 loquamur, in tanta esset existimatione, id inter
 maxi-

maxima bona temporalia numerandum. Inter
 externa enim præcipuū videtur honos in æqua-
 li rerum lance. Atque hic est diuinissimus, & om-
 nium summus, cum nihil sit supra Deum, glo-
 riamque diuinā. Quamobrem licet Christus nū-
 mis nō abundaret, hoc adfuit inter temporalia,
 & externa bona supremum. Sequitur aliud præ-
 clarissimum: Potestas efficiendi altissima mira-
 cula, quæ sine Virtutibus animi potest esse, ac si-
 ne gratia, quæ nos Deo gratos efficiat: habere
 autem potestatem huiusmodi, quamuis fide concilietur, veluti amici, & opes, aliaque bona tem-
 poraria modis suis ac potissimum Virtute, & in-
 dustria parantur, est maximum tēporalium bo-
 norum. Iam plurimi eum sequebantur ad impe-
 rata omnia facienda promptissimi, nulla re ad-
 ducti, nisi sola Virtute, & admiratione rerum,
 III. quas diuinitus efficiebat. Ac licet eum, fidemque
 deseruerint, cum cruci est affixus, plurimi ta-
 men ad officium redierunt, ac publicè ipsum
 Deum testificati vitam ponere pro cultu ipsius,
 ac doctrina non dubitarunt, quousque ipsius
 gloria superaret omnes, quicunque vnquam fue-
 rint: Mahometani enim statuunt Christum supra
 omnes superos, non tamen supra Mahometem,
 quem nos ad infera detrudimus. Cumque Chris-
 tiani, & Mahometani cunctas prope Orbis to-
 tius oras possideant, liquet non fuisse aut esse in
 terris æqualem gloriam gloriæ Christi, per ami-
 cos ipsius ipsi partam; quos sanè amicos, & glo-
 riam viuens habere in terris coepit, quæ sunt tē-
 poralium bonorum suprema. Neque verò de-
 ceant Christo, qui fabri lignarij filius habebatur,
 atque ad humilitatē, modestiamque commendan-
 dam exercuit artem lignariam, decens opum fa-
 cul-

Joan. 12. a nummis tractandis Iudam, quos non paucos habebat, quot voluisset habiturus, ut e statere aureo inuento apparet. Sed enim voluit ipse omni ope temporalium destitui, ut omnipotens ipse virtus elucesceret, absque vllis instrumentis maxima quæque efficiens, ac minorum iacturam faciens, ut maxima suis adipisceretur, ut sup. lib. t. c. 8. & 6. quarto differuimus. Ac licet nos agamus hoc opere, in primis de ruinis gentium & regnorum, non de singulis hominibus; ut tamen ijs occurramus, qui volunt felicitatē temporaliū bonorum non existere à religione, Christumque obijciūt, quasi hac parte infelicissimum, iam respondimus, omnium fuisse Dominum, viuenti affuisse honores omnium maximos, maximum potestatem supra cunctos mortales, amicos studiosissimos, ac reliqua mediocria: maiora respuisse, ut suis maiora commendaret, ac mereretur, & sine illis quātus esset appareret. Dijudicāt igitur isti ex minori parte felicitatem temporalium, nimirum ex nummis, inerti morte, fucatis & fallacibus amicis, honoreque ab inuitis extorto ad breue tempus, dijudicant dispari comparatiōe: nam si de Christo loquamur, ut hominibus apparebat, non nisi fabri lignarij filius apparebat, quod si solūm pensēs, longē, quoad temporalia, felicissimus fuit. Neque verò possumus inficiari, aut debemus illa: omnes, qui piē viuere volunt in Christo Iesu, persecutionem patiuntur, & multæ tribulationes Iustorum, ac mille huiusmodi. Verūm comitantur, aut sequuntur has angustias Iustorum multa bona temporalia, de quibus egimus libri 1. ca. 8. & secundi primo. ac per istos eorum propinquis multo ampliora com-

2. Ob.

2. Tim. 2.

Psal. 24.

1. Resp.

comparantur, ut in Martyribus cōstat, quod huius libri cap. similiter octauo est patefactum. Certē nisi S. Ludouicus Galliarum Rex in varias ærumnas incidisset, in quibus effulsi ipse Heroica patientia, constantia, & charitas, nisi eodem modo pessimē ab alijs habitus fuissent SS. Reges Venceslaus Bohemiæ, Ericus Suetig, Olanus Noruegiæ, Chanutus Daniæ, Eduardus Angliæ, sine dubio neq; in tanta existimatiōe & auctoritate viuentes fuissent, & innumeros sibi studiosissimos, ac deuotissimos nō adiunxissent, neque defuncti Cœlestes nacti essent honores, quæ certē sunt maxima temporalium bonorum. Sic itaque & qui hæc opponunt, ex minori parte, aut bono, felicitatem pensant. Ideo, qui dixit multæ tribulatiōes Iustorum, adiecit, sed de his omnibus liberauit eos Dominus, custodit Dominus omnia ossa eorum, vnum ex his non conteretur: & cum ipso sum in tribulatione, eripiā & glorificabo eū; & longitudine dierū replebo eum. Sed hæc atque huiusmodi multa, quid ad rem faciunt? Non enim, si quid infeliciter cadit bonis, iccirco bene est malis; aut si quid videmus aspectu primo prosperi flagitiosis contingere, continuò sunt illi feliciores: inspiciendus est exitus, quamuis nihil eius adhuc existat. Ut enim lib. 4. 5. 6. sequentibus, atque hoc ipso aperuimus, longē infelicus est malis ad extremum, quàm bonis, sed accidit aliquid iustis aut iniustis interdum, ex quo mens nostra concutiatur, ac recordetur illius, qui aiebat: Mei autem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei, quia zelauit super iniquos, pacem peccatorū videns, donec in mentē redeat illud, verūm tamen propter dolos posuisti eis, deiecasti eos, dum alle-

II.

III.

IV.

Psal. 90.

V.

Psal. 71.

alienarentur; quomodo facti sunt in desolationem, subito defecerunt, perierunt propter iniquitatem suam. Quocirca ex minori adhuc parte felicitatem nonnulli existimant, non modò, quoad minus bonum, sed etiam quoad tempus multo minus, quo mali bono aliquo temporali potiuntur. Amplius & hac in re falluntur opiniosi homines, quod instrumentum felicitatis existimant esse ipsam felicitatem: nam verbi gratia, iccirco opes bonæ, quæ ad bonum felicitatis natura sua fuerint institutæ, ac natura sua ferant. Verum cum peruertuntur ad malum, destruitur quodammodo ipsarum natura, neque possidenti afferunt, quod allaturæ essent, verum longè contraria, ut qui ob nimium vinum fit ebrius, morbumque incurrit. Ac proinde pars minima felicitatis inducit homines in errorem, falsamque sententiam: instrumentum namque felicitatis tantum participat illis, quantum perducit ad illam. Quamobrem perduxit Imperatores Romanos ipsi abusos ad maiores miseras, quam Pontifices Christianorum, qui videbantur esse miserimæ & ærumnosissimæ conditionis, ut vidimus libri 6. cap. 7. & 8. Hinc etiam contingit malos tunc præcipitari in maximas omnium calamitates, cum videntur in sublimissimum culmen prosperitatis elati, ut maiori scilicet allisione cõterantur, quod supra innumeris est euentis illustratum, ut iam communi omnium scriptorum, prudentumque consensu firmatum sit illud prophani Vatis,

—tolluntur in Altum,

Vt lapsu grauiore ruant.

3. ob. Illud autem magis adhuc videtur ineptum, si quis dicat, reperiri in terris hominem, veluti inter

Catholicos, pauperrimum, qui tamen sit optimæ vitæ, quis vero hunc dicat esse feliciorum Rege Turcarum quoad temporalia bona? Hic. n. fit longè 1. Resp. dispar cõparatio, inter eum qui sit Rex, & eum qui sit humillimæ sortis. In qualibet. n. Rep. ac genere necesse est, ut sint homines cuiusvis conditionis, idque contingit necessaridò, alioquin, ut supra libri 1. cap. vlti. differebamus, oporteret, ut 2. Resp. quiuis esset Rex in optimo populo, ac proinde Rex nullus esset (quæ repugnant inter se) ac nulli dominaretur. Nam si quiuis est Rex, inter quos regnat? quibus imperat? facienda est igitur cõparatio semper inter pares, atque homines eiusdem conditionis, siue populus cum populo, ut Christianus cum Turcico, aut hæretico, siue homo cum homine conferatur. Atqui si ita est, 4. Obs. subijciet aliquis, innumeræ gentes fuerunt quoad temporalia bona feliciores Hebræa, vel posteritate Iacobi, nam maximis Imperijs sunt ille potitæ, ut Ninivitica, Babylonica, Persica, Aegyptiaca, Aethiopica, Græcanica, Romana. Enimuerdò quantum spectat ad Abrahami liberos, videntur harum multis hi dominati, & Imperijs harum gentium potiti, ut libro tertio ad finem, & quinti cap. 4. ac duobus sequentibus est explicatum. Sed quantum pertinet ad Iacobi nepotes, & horum nonnulla hi gubernarunt secundo post reges loco, ut Aegyptiacum, Babylonicum, Persicum, quod vltimo tertij differebamus. Et quamuis posteritas Iacobi certiora haberet diuinæ veritatis monumenta, & scripta, atque, ut loquitur S. Paulus, eloquia Diuina. essent ipsi Rom. 3. credita, & Christus ex ipsa nasciturus esset, nihilominus & gentilium multum rectè sentiebant de rebus diuinis, atque æternæ salutis non erant 2. Resp.

expertes, maximè verò ex his populis, qui Regnis amplissimis præfuerunt, vt aperuimus libri quarti cap. 4. ita vt Hebræi forent inter ipsos, quemadmodum religiosi inter nos, qua similitudine ad eorum discrimen explicandum, quo ad statum religionis, est vsus, S. Thom. vt ibi dicebamus. Quam ob rem non ita sunt excludenda cætera gentes à consortio diuinæ veritatis, ac propterea simul à consortio felicitatis temporalis, quasi religionem veram prorsus abiicerint; nam retinebant aliquo modo, sicuti contra sæpius eam repudiabant Hebræi, quorum nomen sola Iacobi posteritas retinuit, quin plerumque expulserunt, ac regnantibus dumtaxat Saule, Dauide, ac primum tempus Salomone, Asa, Iosaphat, Ozia, Ionathan, Ozia, & Amasia, coluerunt. Cùm tamen Reges viginti, & vnus eis imperârint, & omne superstitionum genus, non vnus gentis, sed omnium fuerint amplexati: vt explicauimus libri tertij cap. quarto, atque id quidem cùm reges essent. Antè hos septem temporibus à verò Dei cultu abscesserunt, vt tertio demonstratū fuit. Sic itaq; maiori crimine Hebræi, quàm gentes ac proinde maioribus infelicitatis poenis obligabantur, vt definiebamus libri primi cap. 16. sed alia fuit ordinis perturbatio aduersus diuina præcepta inter Hebræos. Nam cùm Deus constituisset, vt omnibus præfideret Pontifex summus, quod habetur Deuteronomij cap. 17. id contigit solummodo, viuentibus Moyse, Iosue, Heli, Samuele, aut ijs Regibus, qui propter summâ pietatem deferebant ipsi primas sacerdotibus, veluti fuerunt, quos supra memorabamus, aliâs ipsi efflagitarunt aduersante ijs Deo, vt ipsis daretur omnino

nino Rex, neque sacerdos præfideret: idcirco enim ad Samuelem Deus: Non te, inquit, abiecerunt, sed me, ne regnem super eos. Sic etiam nos alibi conclusimus, infelicitè fuisse Christianis, cùm Pontificia potestas est ab Imperatoribus, Regibus, ac Principibus alijs conculcata, ac supra libro septimo aperuimus tunc regnis, & imperijs quibuslibet infelicitè fuisse, cùm male est habita religio, & contemptus religionis Pontifex summus, eiusque, & Episcoporum potestas imminuta, obedientiaque abiecta. Et tamen Hebræis dedit Deus ob conseruatam religionis verum sensum, vt cætera gentes exterminarentur ad interuersionem deleta: ac si quid Hebræis infortunij contingeret, multo maius alijs eueniret, vt differimus lib. 4.

Quod si quis yrgeat adhuc, addar que Christianos ante Constantinum nullo non calamitarum genere oppressos, palam fecimus luge proximis inimicos eorum fuisse prostratos libri 6. cap. 7. ac sequenti, & huius initio. Quamquam Christiana iam tum nata crelere, & adulescere incipiebat; Gentilium verò Romanorum felicitas ad ætatem confirmatam, sui que summum culmen tunc peruenerat. Quocirca non est facienda collatio inæqualium temporum, quod singulis rebus singula sint. Verum summa summis; infimis infima componenda, neque infelicissima nationis alicuius cùm felicissimis alterius conferenda, sed paria paribus, cùm neque protinus aliquid perfectionem supremam nanciscatur, veluti neque Respub. Romanorum primis temporibus felicissima fuit, sed innumeras est perpessa calamitates, & ciuitas ipsa incensa, & à Gallis euerfa: sicuti etiam

S. Tho. 2.
2. q. 98.
art. 5.

III.

IV.

De antiq.
et nou. I.
tal. statu.
l. 4. c. 3. et
figu. 81.
lib. 19.

V.

4. Obs.

1. Resp.

II.

Nerone imperante ante excitatam in Christianis tempestatem fuit eodem modo inflammata ab ipso Nerone, ac Romani innumeris modis diuexari, & Christiani quidem primis temporibus istiusmodi minorum iacturam faciebant, ut maiora tum sibi, tum suis adipiscerentur, & temporalia & ad virtutes perducentia: ac sicuti Heroes, & perfecti mediocribus contenti possent, ac scirent illis maxima, & admirabilissima perficere, atque ad finem perducere: neque felicitas temporalis hominum posita est in excessu nimio diuitiarum, dignitatis, ac potestatis, sed in eo, ut quis conuenientia statui suo possideat, ac potiatur, ut fufius ex omnium sapientium decreto explicauimus lib. I. cap. 6.

Rursus obijciat aliquis, qui stare potest, esse Remp. Christianam felicissimam temporalibus bonis, cum sit illi crux insigne, Christus crucifixus ductor illud prædicans, Beati pauperis spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum, & nisi quis renunciauerit omnibus quæ possidet, non potest esse meus discipulus, ac si vis perfectus esse vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus; denique qui vult venire post me abneget semetipsum, tollat crucem suam, & sequatur me. Quin in veteri lege videbantur pro remuneratiōe promitti bona temporalia, in nostra autem cælestia.

Respondemus hic iudicium fieri similiter in dispari comparatione, atque ex minori bono. diximus enim supra in Repub. Christiana futurum, ut essent perfectissimi, & imperfectissimi. Illos longe plures, ac sublimiores futuros, quam in veteri lege. His vero ut allicerentur, & confirmarentur in fide, opus esse temporalium bonorum

norum maxima copia simul, & splendore. Vtrisque est sua crux insigne, dux Christus. Illis ut ex omni parte imitentur; his ut adipiscantur intime aliquando saltem tantum virtutis, quantum fatis est ad æternam salutem consequendam, ac ne sint omnium, qui fuerint vnquam, vel sint flagitiosissimi, quales scilicet sunt inter hæreticos, Iudæos, & infideles. In quibus est nequitia summum culmen. Atque ut adipiscantur hoc virtutis imperfecti, est à meritis perfectorum per ipsum Christum conciliantem diuinam singulis gratiam, diuinumque amorem, qui penitus eorum mentem peruadat, ac permeet.

Neque tamen imminuit exercendam perfectionem, & sanctitatem acquiritam vel maiorem, quam prius, vel plurimas habere opes, ac reliqua temporalium bonorum ad bonum commune. Scimus enim Christum fuisse perfectissimum semper & pauperrimum, neque vlllo prope loco habitum, vsque ad annos triginta. Post hos in loculis habuisse non exiguam nummorum copiam, studiosissimos sui plurimos, auctoritatem maximam, laudatores, & qui summos ipsi diuinissimosque honores deferrent, prope innumeros. An igitur minus erat perfectus Christus, ex quo hæc nactus est, quam prius fuisset? Quid autem dicemus de Apostolis, ad quorum pedes tot, ac tanta proijciebantur, ut ijs hominum multa millia pascerentur? Qui quacumque pergebant excipiebantur, & colebantur, ut Angeli diuinitus missi? à summis Principibus in admiratione, & honore habebantur, cum prius ante illapsum sancti Spiritus pauperculi essent, atque ab omnibus contempti? An itaq; dicemus meliores, ac sanctiores tunc extitisse? exsibilan-

IV. dus erit qui hæc dicet. Age plurima sunt nobis regna, sunt imperia. Ex his in Oriente latissime imperavit Augusta Pulcheria, in Occidente Henricus Germaniæ rex secundus eius nominis, & Imperator primus, in Suæcia regnavit Ericus, in Noruegia Olaus, in Dania Chanutus, in Bohemia Venceslaus, in Hungaria Stephanus, & Ladislaus, in Anglia Eduardi duo, in Gallijs Sigibertus, Guntranus, Ludouicus, in Hispania Ferdinandus, maxima sanctitudine præstantes, quorum plerique Martyrologij lectione cælestes, anniuersariosque nacti sunt honores. Non igitur impedit, aut minuit acquisitam sanctitatem, perfectionemque exercendam copia temporalium bonorum, siquidem sancti ijs vtamur, vt supra ostendimus, quin multis argumentis collegimus posse illis augeri virtutes. Cumque gratia diuina magis abundet in Euangelica lege, & noua, quam veteri, ac sciamus Abrahamum, Isaacum, Iacobum, Iosephum, Moysen, Samuelem, Dauidem, Danielelem fuisse sanctissimos, ac tamen ditissimos, multo magis poterunt esse homines in noua lege. Facilius tamen est à virtutis præscripto recedere in statu diuitiarum, quam paupertatis, vt Christus asseruit, & inhiare diuitijs est illicitum, conditioni suæ conuenientes appetere laudandum, quod autem de opibus asseritur idem dicendum suo modo de reliquis temporalium bonorum. bene est itaque Principibus, Regibus, Imperatoribus, ac multo magis Episcopis, ac Pontificibus, quorum dominium subordinat sibi illorum dominium, esse maximam temporalium bonorum copiam, cum prouidere omnib. eos oporteat, ac sint in statu perfectionis exercendæ. id solummodo videndum, ne as-

Lib. 1. c. 18

V.

ne assumantur qui perfectionem non acquisuerint. Quamobrem Christus non dixit simpliciter, Beati pauperes, verum subiicit spiritu, vt S. Bernardus notauit post sanctum Gregorium, & S. Ber. hō. Calfianū. Quod paupertas, frugalitas, ac modestia non sit in reb. sed in animo, ac potest aliquis *in se* esse pauper, vt ij dicunt, in maximis diuitijs, *Sanctorum.* quod scilicet in sua commoda nihil earum trahat, *Gregor. in* ferat, omniaque vel pleraque referat ad bonū commune. Cōtra sit aliquis pauper in effectu, verum *Mor. lib. 10. ca. 28.* sit animo audivissimo, qui nihil de virtute, nihil de bono communi curet, modo aliquid vel exiguum sibi acquirat. Id prospiciens Christus dixit, Beati pauperes spiritu. Similiter illa renuntiatio, quam iubet, est in animo potissimum, veluti & abnegatio sui metipsum. Nos enim maxime sumus per animum, ac proinde renunciamus per illum. eodem modo abnegatio sui metipsum est abnegatio voluntatis à Deo, diuinaque voluntate dissentientis. Sicalicui iubetur vt sua vendat, atque ita perfectus euadat. Quod si iam perfectus euaserit, non est necesse, quod aliquid vendat. Scit enim quod Apostolus de se ait, abundare, ac scit penuriam pati. Hinc illud sancti Augustini libro de moribus Ecclesiæ, multo est mirabilius non inhærere diuitijs, quas possideas, quam omnino eas non possidere. Sicut igitur cuiuslibet virtutis forma, & essentia ponitur in animo, sic etiam Christianæ, & Heroicæ, quæ maxime resplendet Christi munere in Ecclesia Sanctorum, vt norint carere non habitis, atque habitis diuitijs recte vti ex Heroicæ virtutis norma, ad imperfectos confirmandos, melioremque illarum distributionem, vel certe non deteriore. Videmus enim prædia bonaque

VI.

VII.

S. Tho. 2.
2. q. 184.
arti. 7. in
resp. ad
primū, &
opaf. 18. c.
18. de per-
fectione.
citans S.
August. et
S. Ambr.
Henricus
24. 294.

Ecclesiastica esse omnium communia, & publica quoad proprietatem, priuatorum dum viuunt quoad ius culturæ, percipiendorumq; fructuum, fundorumque huiusmodi assignationem fieri magis cum ratione, & consilio; quam fiant obuentiones hæreditatum, quæ procedunt plerumque è dantis solius affectione. Idcirco ad Ecclesiasticas dignitates, fundos, ac reliqua bona patet aditus cuilibet; quem sibi virtute, & industria multi aperiunt; alijs aperitur ille quodammodo reluctantibus, atque inuitis. Sic itaque è tribus colligitur ordinis sacri viros minus esse auidos opum, vel huiusmodi externorum bonorum, quam cæteros, quod ipsorum bona possunt à quouis, dum viuunt, obtineri, quod plerumq; dantur ex aliquo consilio, denique quod à possidentibus alienari non possunt, atque è publicis fieri priuata, siue è sacris prophana. Idque maximo iure est ab ipsis cautum.

VIII.

Ne quis scilicet affluens diuitijs cor ijs addicat, contra diuini vatis præceptum. Sic alibi ostendimus ex ordine sacro plures, quam prophano, & seculari pro ratione multitudinis sanctos extitisse, quamuis illi abundarint semper externis bonis, ita vt Zozimus scriptor infensus Christianis, qui tempore Arcadij, & Honorij vixit, dicat à monachis occupatam totam terram, dum profitentur opem ferre inopibus, horumq; miserias redivis proprij subleuare, & Ammianus item Christianis infestus ætatis eiusdem referat mirum fuisse, quot opibus, & honoribus Romani Pontifices amplificarentur. Ac veluti ex ordine religioforum, quamuis diuitum plures fuerunt Sancti, quam ex ordine populari, seu

laico

Laico pro ratione multitudinis, ita vt pro vno seculari sint plurimi religiosi in Sanctorum numerum relati, quamuis laici numero nimium multo vincant religiosos, sic pro ratione eiusdem multitudinis è maiori ordine sacrorum plures extiterunt sancti, quam è minori. Verbi gratia vnus est Pötifex Romanus toto orbe terrarum, & tamen è nulla sede Episcopali tot Martyres fuisse, vt è Romana (numerant enim quidam viginti septem) neque tot sancti, quos esse volunt aliqui supra septuaginta. Sed nos hæc alibi latius examinauimus, vt appareat diuitias, honores, aliaque bona externa non dissipare, ac tollere vilo modo sanctitudinem sacri ordinis, ac religiosi, ac licet multi ex his abutantur bonis Ecclesiasticis, & indignissime illa distribuunt, peius tamen alij & multo indignissime, quamuis homo facer grauius peccet in sacris bonis, quam laicus in prophanis in eadem specie peccati, & æquali re, qua vterque abutatur. Sic igitur constat non euacuari crucem Christi, obseruantiam legis Christianæ non tolli, abnegationemque summetipsum, ac perfectionem, si Religiosis, & Ecclesiasticis plurima sint bona ad bonum commune communia, siue quantum ad proprietatem & vsum fructum simul, siue quantum ad vsum fructum solum, quamuis multi illis abutantur; ac maiora, & plura ex eorum possessione, ac dominio commoda, & vtilia nasci, quam è communi mendicitate, nisi hanc aliqui seorsum profiteantur & voueant. Hic enim status est altissimus altissimæ perfectionis acquirendæ, cum fini proposito respondet, vt rectè Sanctus Thomas *con-2.2. qn. 188. art. 7.* considerauit. Atque iccirco cum finis Ecclesiasticorum Præsulum, sit propagare in alios felicitatē, IX.

Ddd 5 sub-

subuenire imperfectis, siquidem facultas adfit, necessariaque sint ad hoc instrumenta externorum bonorum, & corporis, conuenit eorum statui plurimas opes habere, plurimos ministros, maximam potestatem, corporis vires, huiusmodi; alia, vt supra concludebamus. Quamobrem quoties hæc defunt ordini sacro, defunt maximo mortalium, qui oppugnant illum, malo, & aliorum non oppugnantium bono. Veluti cum Christus cruci affixus fuit, ac spoliatus omnibus bonis temporalibus, Iudæi extremam ruinam fecerunt, ac spoliati sunt bonis omnibus extremo interitu suo, & aliorum summo bono. Sic ante, ac post ortum Christum, quicumque aduersati sunt rectæ religioni, eiusque cultoribus, & eorum rebus, deleti sunt, euecti autem, qui fauerunt, vt è superioribus libris constat. Necessè est autem scandala veniant, vix tamen homini illi, per quem scandalum venit. Iam sicut ex hominibus sacri ordinis pro ratione multitudinis Sancti, ac diuini viri plures fuerunt, quàm ex hominibus prophanis, ac sæcularibus, atque è serie Pontificum Romanorum, quam è successione quorumuis Præsidum, licet opes, atque externa bona multa possederint. Eodem modo Christiani Imperatores, ac Reges, si fiat æqua comparatio, longe meliores extiterunt, quam Reges, & Imperatores auersi à religione Christiana, quod ostendimus signo 29. de charitate, & 30. de summa sanctitate, & 35. de religione, vt appareat crucem Christi non tolli, neque omnium renunciationem, sui que abnegationem, si quis ad bonum commune habeat opes, aliaque bona externa. Maiora vero conueniunt in maiori gradu aut statu constitutis. Gradus autem maior virtuti

Lib. 1. cap.

9. 18.

Math. 18.

ADVERS. IMP. POLIT. LIB. VIII. 781
tuti maiori. An non hoc potest negari? An hoc tollit Christus? An volet Christus mandari dignitates indignis? An opes hominibus nequam potius esse, aut minus bonis, quàm iustis, aut minus malis? Ac licet interdum promoueantur indignissimi ad sacra, ad sacrorum summos apices, prætereantur & abijciantur digni, qui sunt humani generis columina, nihilominus apparet Principes prophanos religionis, ac virtutum plerumque minus obseruantes esse, quod adductis locis manifestum fecimus. Et sanè ita esse oportet, nisi quis dicat minus pericos esse eos, qui magis alicui disciplinæ, quàm qui minus student, quod stolidi est asserere. sacri verò, ac religiosi viri student magis religioni ac virtutibus, quàm cæteri sæcularibus addicti. Ac sicut dicendum videtur ex optime philosophiæ principijs, Deum magis prouidere, & auxiliari ijs, quibus est opus maiori ope, & quibus maiora sunt commissa. Nam quæ destinat ad aliquid, ijs conuenientia simul attribuit, vt auibus dat alas, quod eas ad volatum fecerit, & qui dat aliquid esse, simul dat etiam consequentia, quibus illud fit, sic Theologia Christiana nos docet, Angelos quosdam superiores speciatim fuisse assignatos, qui Præsulum sacrorum, gentiumque Deo magis dicatarum, & Regnorum sint custodes, intimi, consiliarij, & hortatores ad bonum commune, magisque impellent ad hoc, quàm Principes, ac Reges prophanos, vel à religione recta alienos, vt est apud Danielelem, notantque Sancti Hieronymus, Gregorius, ac Dionysius. Hoc igitur est, quod voluerunt omnes, ac naturæ consensus efflagitat, vt, bonis felicitas temporalis decenter adfit, sacra omnino præ-

S. Tho. 1.

q. 3. art. 3.

Dan. c. 10.

vbi: Hic.

Greg. Mor.

lib. 17.

cap. 7.

præsideant, ac præsent prophanis, hæc illis vique quaque obediunt, ac sint subiecta; abundantque illi temporalibus etiam bonis.

Ad summam plurimas opes habere, ac felicitatis temporalis culmen perfectioni Christianæ exercendæ, paupertati interiori, abnegationi spirituali, & cruci non repugnat, quæ his egeat imperfecti, qui alliciuntur externorum splendore, & ope, acquisita perfectione, & exercendam non minuit, veluti non minuit Christi, Apostolorum, Regumque, multorum, Patriarcharum: ac perfectio, paupertas, crux, & abnegatio, sit in animo, sicuti & virtus omnis, atque ordo sacer præstet sæculari, & prophano in temporalibus ad bonum commune vtendis, præstet sanctitudine, necessariaque sint ad hoc propagandum bona temporalia, & nihil non suadeat magis ab ordine sacro procurari bonum commune, quam sæculari.

Superest itaque, vt singuli è qualibet gente religionem maximè colant, Deoque cognito penitus adiungantur, eum contemplantur, ardentissimè ament, sacra potestate reuerentur eiusque; Præfectos, Maximos autè maximè: contrahi virtutum splendore cunctos, seu Deo speciatim cõsecratos, seu prophanos ad se alliciant, charitate foueant, ac veluti parètes amatissimi filios amplexentur ijs veniam precentur à Deo, eius iræ se se opponant, cù Moysè dicant, aut parce his, aut dele me de libro viuentium, & cum Paulo, cupio fieri anathema pro filiis meis, quorum multiplici vilitati inuigilent, & laborent, omnem modestiam, patientiamque; & humilitatem præseferentes, ac forma facti gregis, vt illi vicissim exhibentes omnem reuerentiam, & obedientiam legibus sacris

Exod. 32.
Rom. 9.

1. Pet. 5.

cris obtemperet, ac promptissimè, quidquid iubetur, exequantur: sic enim prophana potestas, & sacra maximè inter se conuenient, & conspirabunt; corpusque, cuius similitudinem sæcularis refert, animæ sapienter, & amicè imperanti, ac prouidenti saluberrima quæque obsecundabit, atque anima referens potestatem spirituales Deum contemplans, & amans, præferensque in omnibus illum, pacatissimè omnia moderabitur. Sicut enim cùm pars hominis vlla aberrat à ductu rationis, & intellectus in degenerem naturam, ferinamque transit, & amplius non agit, quatenus humana est, sic vbi intellectus optimè corpus, ac subiectas animæ vires gubernat, nihil ijs aufert, eas potius, earumque partes, & opera confirmat: Ecclesiasticum namque dominium, principatusque illius non aufert dominium sæculare, aut prophanicum, sed stabilis illud, ac sibi ex omni parte subordinans in Deum refert, vt maneat semper, ac perpetuetur. Sic etiam Christiani, instar Hebræorum, maximo suo malo non auerfabuntur Ecclesiastica mandata, & quamuis *1. Reg. 2. 6* irritati sceleribus Ecclesiasticorum perpetratis, vel nimia lenitate Heli nimium suis filiis delicta indulgeris, vel nequitia filiorum Samuelis in *1. Reg. 8. 4* digna multa admittentium, non auerfabuntur dominium spirituale, vel ad sæculare cõfugient more Hebræorum, sed vtrique deferent, Ecclesiasticum supereminens præponens, ad hoc adducet illud alterique; alterum conciliabunt, ne dum vel leuia Ecclesiasticorum peccata, vel minus graua tolerare abnuunt, grauisima laicorum effertatum ventium ferre compellantur. Nos verò infimi omnium, te sapientie diuinitus in terras deslap-
sæ Genitricem Dei que Christi matrem Mariam,
cum

cum superis omnibus suppliciter rogabimus, vt
 omnium munerum largitorem Christum merita
 penitus infundentem, meritorumq; & operum
 præuiam charitatem tuis intercessionibus, ac
 precibus ad nos respiciendos moueas, vt ab om-
 ni delicto expiati, ab omni labe puri, cælesti, &
 Heroico amore inflammati, terrena cuncta, &
 humana despicientes Deum contemplemur affi-
 duè, ac vehementissimè amemus, pro illius cul-
 tu amplificando, atque hominibus ab omni sce-
 lere in diuinum statum vindicandis actionum
 sanctarum lumine prælato cuncta ponere,
 ipsam vitam profundere non vereamur,
 Deumque optimum generi huma-
 no in cælitum sedes euehen-
 do conciliemus.

F I N I S.

